

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**SALİME SERVET SEYFİ'NİN ESERLERİNİN ÇEVİRİ YAZIYA
AKTARILMASI VE İNCELENMESİ**

Yasemin DAŞCIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Gülsemin HAZER

HAZİRAN - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SALİME SERVET SEYFİ’NİN ESERLERİNİN ÇEVİRİ
YAZIYA AKTARILMASI VE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin DAŞCIOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı

“Bu tez 24/06/2024 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Gülsemin HAZER	Başarılı
Doç. Dr. Erdem DÖNMEZ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÜRKMEZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Yasemin DAŞCIOĞLU

24/06/2024

ÖN SÖZ

II. Meşrutiyet dönemi kadın yazarlarından Salime Servet Seyfi'nin (1867-1947) hayatı, sanatı eserlerinin tamamının tespiti adına hiçbir çalışma olmaması sebebiyle bu konuda yüksek lisans tez çalışması yapmaya karar verdik. Ulaşabildiğimiz kadarıyla ilk yazısı 1 Temmuz 1897 tarihli *Hanımlara Mahsus Gazete*'de "Ruzname-i Hayatımdan", son yazısı ise *İfham* gazetesinde 26 Aralık 1919 yılında "Çocuklar Mezaristanı" başlığıyla yayımlanmıştır. Yazarın yayımlanmış bir romanı, kardeşi Ali Rıza Bey'le birlikte çıkardığı bir şiir kitabı, İngilizceden çevirdiği bir çeviri kitabı, süreli yayınlarda kalan şiirleri, hikâyeleri, yazıları ve çeviri yazıları bulunmaktadır. Çalışmamızda bu tespit ettiğimiz eserlerin tamamını çeviri yazıya aktardık. Ayrıca eserleri türlerine ve konularına göre tasnif ettik. Salime Servet Hanım'ın kendi yazdığı yazılardan; ailesi ile yaptığımız röportajlardan, kardeşi Ali Rıza Seyfioğlu, Ağabeyi Süleyman Nutki ve yeğeni Ata Nutku hakkında yapılan çalışmalardan yola çıkarak hayat hikâyesini oluşturmaya çalıştık.

Bu tez çalışması "Giriş" ve "Sonuç" dışında iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Salime Servet Hanım'ın hayatı ve eserlerinin kronolojik olarak türlerine ve konularına göre tasnifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. II. Bölümde ise çeviri yazıya aktarılan eserler ve yazılar, birinci bölümdeki tasnife uygun olarak sıralanmıştır. Eklerde Salime Hanım'ın ailesinden alınan fotoğraflar, grafikler ve dönemin gazete ve dergilerinde yazar hakkında yazılan yazılar, ithaf edilen bir şiir ve Salime Hanım'ın konuşma metni bulunmaktadır.

Çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın başından itibaren sabırlı ve özverili yönlendirmeleriyle her zaman yanımda olduğunu hissettiren, çalışmanın doğru bir mecraya yönelmesini sağlayan, yardım ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Gülsemin HAZER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez savunma sınavındaki katkılarından dolayı Doç. Dr. Erdem DÖNMEZ'e ve Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÜRKMEZ'e müteşekkirim. Çalışma boyunca yardımını gördüğüm olan Arş. Gör. Melike KILIÇ'a çok teşekkür ederim. Salime Servet Hanım ile ilgili bilgi ve fotoğrafları benimle paylaşan, zaman ayırmak nezaketinde bulunan yeğenlerinden başta Servet GÜRDAĞCIK, Meltem ERNA ve Mete ERNA'ya şükranlarımı sunuyorum. Evliliğimiz süresince beni hep destekleyen eşim Yılmaz DAŞCIOĞLU'na ve evlatlarım Nuri ve Gülnihan'a yanımda oldukları için minnetarım.

Yasemin DAŞCIOĞLU

24/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: SALİME SERVET SEYFİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ	4
1.1. Hayatı	4
1.2. Eserleri.....	10
1.2.1. Şiir Kitabı	10
1.2.1.1. Muazzez Vatana	10
1.2.1.2. Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri	15
1.2.2. Kurmaca Eserleri.....	20
1.2.2.1. Bir Hatıra-i Pejmürde.....	20
1.2.2.2. Süreli Yayınlarda Kalan Hikâyeleri	24
1.2.3. Mektupları	33
1.2.3.1. “Kardeş Mektupları”	33
1.2.4. Süreli Yayınlarda Kalan Yazıları	38
1.2.4.1. Kadın ve Feminizm Konulu Yazılar.....	38
1.2.4.2. Çocuk, Çocuk Eğitimi ve Çocuk Sağlığı Konulu Yazılar	45
1.2.4.3. Vatan ve Vatan Sevgisi Konulu Yazılar	51
1.2.4.4. Çeşitli Konularda Yazılan Diğer Yazılar	54
1.2.5. Çevirileri	58
1.2.5.1. <i>İntihar Kulübü ve Serracenin Elması</i>	59
1.2.5.2. Süreli Yayınlardaki Çevirileri	60
2. BÖLÜM: SALİME SERVET SEYFİ’NİN ESERLERİNİN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI	78
2.1. Şiirleri	78
2.1.1. <i>Muazzez Vatana</i>	78
2.1.2. Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri	91

2.1.3. Bir Hatıra-i Pejmürde	107
2.1.4. Süreli Yayınlarda Kalan Hikâyeleri.....	143
2.2. Mektupları	209
2.2.1. Kardeş Mektupları.....	209
2.3. Süreli Yayınlarda Kalan Yazıları	231
2.3.1. Kadın ve Feminizm Konulu Yazıları.....	231
2.3.2. Çocuk, Çocuk Eğitimi ve Çocuk Sağlığı Konulu Yazılar	257
2.3.3. Vatan ve Vatan Sevgisi Konulu Yazılar	282
2.3.4. Çeşitli Konularda Yazılan Diğer Yazılar	290
2.4. Çevirileri.....	305
2.4.1. <i>İntihar Kulübü ve Serrâcenin Elması</i>	305
2.4.2. Süreli Yayınlarda Kalan Çeviri Yazıları	435
SONUÇ	498
KAYNAKÇA	500
EK	503
ÖZ GEÇMİŞ	524

KISALTMALAR

TDK.	: Türk Dil Kurumu
Bkz.	: Bakınız
Haz. N	: Tezi hazırlayanın notu
S.	: Sayı numarası
s.	: Sayfa numarası
TEİS	: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yaz. N	: Yazarın notu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler	13
Tablo 2: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler	14
Tablo 3: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler	15
Tablo 4: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler	15
Tablo 5: Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri.....	17

ÖZET	
Başlık: Salime Servet Seyfi'nin Eserlerinin Çeviri Yazıya Aktarılması ve İncelenmesi	
Yazar: Yasemin DAŞCIOĞLU	
Danışman: Prof. Dr. Gülsemin HAZER	
Kabul Tarihi: 24/06/2024	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 502 (ana kısım) + 21 (ek)
Meşrutiyet döneminin önemli kadın yazarlarından biri olan Salime Servet Seyfi (1867-1947) yılları arasında yaşamış (1897-1919) seneleri arasında dönemin pek çok gazete ve dergilerinde yazılar yazmış, yayımlanmış romanı, şiir kitabı ve çeviri kitabı bulunan bir yazardır. Vatanın zor durumunda, yazdığı yazılarla, düzenlenen konferanslarda halkı bilinçlendirmek için konuşmalar yapan, ismi daha sonra unutulmuş vatanperver bir kadındır. Asker kökenli bir ailenin ferdi, asker eşi ve annesi olan yazar bu bilinçle savaşa giden askerlerin ailelerine destek olmak çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu çalışma, Salime Servet Seyfi'nin yayımlanan kitaplarının, süreli yayınlarda kalan yazılarının tespit edilerek çeviri yazıya aktarılması ve tasnifinin yapılmasıyla edebî ve tarihî görüşlerini belirlemeyi ve araştırmacılara kolaylık sağlamayı amaçlamaktadır. Çeşitli kütüphanelerin online katalogları taranmış ve çok sayıda gazete ve dergi incelenmiştir. Tespit edilen eserler I. Bölümde yapı ve tema bakımından değerlendirilmiş. II. Bölümde ise metinlerin çeviri yazıya aktarılmış hâli bulunmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Salime Servet Seyfi (Seyfioğlu), II. Meşrutiyet Dönemi Kadın Edebiyatı	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Transcribing and Analyzing the Works of Salime Servet Seyfi	
Author of Thesis: Yasemin DAŞCIOĞLU	
Supervisor: Prof. Dr. Gülsemin HAZER	
Accepted Date: 24/06/2024	Number of Pages: vi (pre text) + 502 (main body) + 21 (add)
Salime Servet Seyfi, one of the prominent female writers of the Constitutional Monarchy period, lived from 1867 to 1947. She wrote for numerous newspapers and magazines from 1897 to 1919 and was an author of published novels, poetry books, and translations. During times of national hardship, she raised awareness among the public through her writings and speeches at organized conferences. Although she was later forgotten, she was a patriotic woman. As a member of a military family, a military wife, and a mother, she supported the families of soldiers going to war and participated in various activities with this awareness. This study aims to identify and transcribe Salime Servet Seyfi's published books and writings in periodicals, classify them, and determine her literary and historical perspectives to facilitate research. Various libraries' online catalogs were searched, and numerous newspapers and magazines were examined. The identified works are evaluated in terms of structure and theme in Chapter I, while Chapter II contains the transcribed texts.	
Keywords: Salime Servet Seyfi (Seyfioğlu), Women's Literature during the Second Constitutional Era	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

19. yüzyılda Türk kadın yazarlar Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde toplumsal ve kültürel faaliyetlerde daha görünür hâle gelir. Bu dönemde kadınların eğitim hayatına ve toplumsal hayata katılımı artarken edebiyat alanında da kadın yazarların isimleri gerek müstear isimle gerek kendi isimleriyle basın-yayın hayatında yerlerini alırlar. Kadın yazarlar, hem edebî eserler üreterek hem de sosyal ve siyasi meselelerde yazılar yazarak Osmanlı modernleşmesine katkıda bulunmuşlardır.

Meşrutiyet döneminde basın-yayın hayatında ismini gördüğümüz kadın yazarlardan, Salime Servet Seyfi Hanım 1897-1919 yılları arasında çok sayıda gazete ve dergide yazılarını, çevirilerini yayımlar. Bu yıllar arasında hem üretken hem de dönemin sevilen ve saygı gören bir yazarı olur. Özellikle "Kardeş Mektupları" adlı yazı dizisinde, kişisel hayatı hakkında detaylı bilgiler sunarken yazılarında, genel olarak edebiyat ve sanat üzerine fikirlerini okur ile paylaşır.

Bu tez çalışması “Giriş”ve “Sonuç” dışında iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Salime Servet Hanım'ın hayatı ve eserlerinin kronolojik olarak türlerine ve konularına göre tasnifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. II. Bölümde ise; çeviri yazıya aktarılan eserler ve yazılar, birinci bölümdeki tasnife uygun olarak sıralanmıştır. Eklerde ise; dönemin gazete ve dergilerinde çeşitli yazarların Salime Hanım hakkında yazdıkları yazılar, ona ithaf edilen şiir ve Salime Hanım'ın konferansta yaptığı konuşma metni bulunmaktadır. Ayrıca Salime Servet Hanım'ın hayatta olan akrabalarından edindiğimiz fotoğraflarla yazı hayatında hangi yıllarda daha aktif olduğunun oranlarının tespiti için yaptığımız grafikler bu kısımdadır.

Çalışmanın Önemi

Salime Servet Seyfi'nin hayatı ve eserleri ile ilgili şimdiye kadar derli toplu bir çalışma yapılmamıştır. Süreli yayınlarda kalan yazılarının tamamı tespit edilmemiş ve çeviri yazıya aktarılmamıştır. Yazın hayatında pek çok esere imza atan yazar, döneminin önde gelen yazarlarından biri olmasının yanı sıra Millî Mücadele döneminde vatanın savunulması ve halkın bilinçlendirilmesi için gerek yazılarıyla gerekse konferanslarda yaptığı konuşmalarla önemli bir yere sahiptir.

Biz bu çalışmamızda yayımlanmış bir romanı, toplam yirmi üç şiiri bulunan Salime Hanım'ın şiirlerinden on sekiz tanesini süreli yayınlarda tespit ettik. Kardeşi Ali Rıza Bey'in de şiirlerinin bulunduğu şiir kitabında dokuz şiiri bulunan Salime Hanım'ın şiirlerinden dört tanesi bu süreli yayınlarda kalan şiirlerdir. İngilizce'den bir çeviri kitabı bulunan yazarın bunların dışında süreli yayınlarda kalan on yedi hikâyesinden başka yedi mektup ve çeşitli konularda yazılmış toplam otuz yazısının yirmi sekizi süreli yayınlarda iki tanesi de şiir kitabının içinde yer alır. Salime Hanım'ın çeviri yazıları da yirmi beş tanedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma Salime Servet Seyfi Hanım'ın 1897-1919 yılları arasında çok sayıda gazete ve dergide yayımlanan yazılarını, kitaplarını ve çevirilerini, eser künye, içerik, yazılma sebebi, tür ve üslup, ele alınan konular açısından incelenmiş olup bu eserleri tanıtmak, Salime Servet'in eserlerinde yer verdiği edebî ve tarihî görüşlerini belirlemek, araştırmacıların eser ve yazar ile ilgili yapacağı çalışmalara kolaylık sağlamak ve yazarın eserlerinin tespitiyle Türk edebiyatı araştırmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma ile birlikte döneminde aktif bir yazı hayatı olan bu kadın yazar okura tanıtılmış oldu.

Çalışmanın Yöntemi

Hayatı ve eserleri üzerine şimdiye kadar detaylı bir çalışma yapılmamış olan Salime Servet Seyfi'nin eserlerinin tespiti için Millî Kütüphane, İBB Atatürk Kitaplığı, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nin on-line sitelerinde taramalar yaptık. Yazarın yazılarının bulunması muhtemel olan aralarında *Çalılıkusu*, *Demet*, *Genç Kadın*, *Hamiyyet*, *Hanımlar Âlemi*, *Mehasin*, *Türk Yurdu*, *Yeni İnci* v.b. gibi çok sayıda gazete ve dergiyi taradık. *Deniz*, *Donanma*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Harb Mecmuası*, *İctihad*, *İfhâm*, *Ma'lûmat*, *Mektebli*, *Musavver Fen ve Edeb*, *Şehbal*, *Şelale*, *Seyyale*, *Tasfir-i Efkâr*, *Ümmet*, *Yeni Mecmua*, *Zafer* ve *Zuhr*'da tespit ettiğimiz yazıların tamamına bu tezde yer verdik. Ayrıca *Rûbab* ve *Kadınlar Dünyası* dergisinde Salime Servet Hanım için yazılmış yazı ve şiiri de bu çalışmamıza dâhil ettik. Bu çalışmada transkripsiyon alfabesi kullanılmamış, uzun ünlüler kelimelerin karıştırılma durumu söz konusuysa gösterilmiş, aksi hâlde gösterilmemiştir. Arapça ve Farsça tamlamaları aynen

koruyup nispet î'leri gösterilmiş ayın harfini gösteren işaret sadece kelimenin karıştırılması söz konusuysa kullanılmıştır. Günümüzde konuşma ve yazı dilinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerde ve tamlamalarda da TDK Yazım Kılavuzu'na bağlı kalınmıştır. TDK Yazım Kılavuzu'nda bulunmayan kelimelerde ise, *Kubbealtı Lügati* esas alınmıştır. Yazarın, metinlerde parantez içinde Latin alfabesiyle verdiği özel isimleri aslına uygun olarak aynen koruduk. Yine parantez içinde Osmanlı alfabesiyle verdiği kelimeleri okunduğu şekilde verdik, dipnotta kelimelerin orijinalini hazırlayanın notu olarak gösterdik. Salime Servet Hanım'ın metinlerin sonunda verdiği dipnotları yazarın notu olarak, metinde olmayan notları karışıklık olmaması adına hazırlayanın notu olarak dipnotta gösterdik. Aktarımda yazarın kullandığı noktalama işaretlerini aynen koruduk. Okunamayan ya da anlamı konusunda tereddüt edilen kelimelerin yanına (?) işareti konulmuştur. Ayrıca şiirler, tarihten alınan parçalarda metne sadık kalınmış, uzun ünlüler gösterilmiş, kelimeler orijinal şekilleriyle yazılmıştır. Bilinmeyen kelimelerin anlamları ilk geçtiği yerde parantez içerisinde verilmiştir. Orijinal metinde kullanılan köşeli parantezleri ve parantezleri aynen koruduk. O dönemde kullanılan Rumi ve Hicri tarihleri Tarih Çevirme Kılavuzu'nu kullanarak Miladi'ye çevirdik.

Hayatı hakkında daha detaylı bilgi alabilmek için aile üyeleriyle iletişime geçip röportajlar yaptık. Elllerinde olan fotoğrafları ve hayatıyla alakalı bilgiyi onun biyografisini tam olarak oluşturabilmek için tezimizde kullandık. Asker kökenli bir ailenin evladı, kardeşi, eşi ve annesi olması hasebiyle İstanbul Deniz Müzesi'ndeki evraklara ulaşmak için müracaat ettik. Donanma Arşivleri'nin nakledilmesi dolayısıyla belgelere ulaşamadık.

1. BÖLÜM: SALİME SERVET SEYFİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Salime Servet Hanım, 1867 yılında İstanbul Kasımpaşa Zindanarkası Mahallesi'nde denizci olan Mehmet Seyfi Bey'in ikinci evliliğinden dünyaya gelmiştir.

Mehmet Seyfi Bey'in babası Kuleli Kara Hasan “1734 yılında Bayburt’un bir köyünde doğar ve genç bir delikanlıyken köyde veba salgını başlar. Vebadan kurtulan tek kişi olan Kara Hasan bir müddet sonra Of’a gider ve burada bahriyeli olmaya karar verir. İstanbul’da Galata Kulesi’nde limana girip çıkan gemileri kaydettiği için lakabı Kuleli olarak kalır.”¹

Başka bir bilgiye göre ise; Mehmet Seyfi Bey'in babası Hasan Rize'nin İkizdere ilçesinde Kulelioğulları lakabıyla anılmakta olup askerliğini bahriye kura neferi olarak yapmıştır.² Salime Servet Hanım'ın babası Mehmet Seyfi Bey (1826-1901), 1875 yılında İzmir Liman reisliği, 1890'lı yıllarda Gemlik Tersane komutanı olarak görev yapmış, binbaşı rütbesiyle bahriye zabiti olarak emekli olmuştur.³ Salime Servet Seyfi'nin kardeşi Ali Rıza Seyfioğlu, Sadettin Nüzhet Ergün'ün *Türk Şairleri* kitabında bir buçuk yaşındayken Gemlik'e gittiğini söylüyor. Ali Rıza Bey'in mezar taşında doğum tarihi 1881 iken torunu Mete Erna'nın gönderdiği alt-üst soy bilgisinde (Gemlik 01/07/1879) olarak görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, nüfusa Gemlik'te kaydettirilmiş olduğuna göre babasının görev tarihinin 1890 veya 1892 olması imkânsızdır.

Mehmet Seyfi Bey ilk evliliğini Hediye Hanım ile yapmış; bu evlilikten Süleyman Nutki (1852 - 16. 10. 1923), İsmail Hakkı (1861 - 1896), Ömer Sıtkı (1862 - 1941), Ahmet ve Asiye isminde beş çocuğu olmuştur. Hediye Hanım'ın vefatından sonra ikinci evliliğini Safiye Hanım⁴ ile yapmış bu evliliğinden de Salime Servet (1867 - 1947), Ali Rıza (1881 - 1958) ve Naime Nimet (1885 – 1957) isimli çocukları olmuştur.

¹ Gökhan Tok, “Türkiye’nin Gemi Yapan Adamı: Ata Nutku”, *Bilim ve Teknik mc.*, (1997), S. 354, s. 70-77 Gökhan Tok bu bilgileri, Halûk Selçuk’un Ata Nutku ile 20. 06. 1950’de *Son Saat* gazetesinde yaptığı söyleşiden aldığını belirtmektedir

² Mehmet Korkmaz, “Aydın ve Müteşebbis Bir Bahriye Subayı: Süleyman Nutki Bey’in Hayatı (1854-1924) ve Eserleri” *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi Turkish Journal of War Studies*, 2/2 (2021), s. 170-195

³ Bkz. Osman Yıldız, Ali Rıza Seyfi (Seyfioğlu) Hayatı ve Eserleri, (Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE., Kayseri 2002), s. 8.

⁴ Ali Rıza Seyfioğlu’nun torunu Sırrı Mete Erna ile yapılan görüşmelerden alınan bilgi.

Mehmet Seyfi Bey'in edebiyata olan merakı evlatlarını da etkilemiştir. O, "bahriye zabiti olmakla beraber, Arap ve Acem edebiyatlarına, bilhassa tasavvufa ve diniyata vâkıf ve çok meraklı idi. Hafız Divanı'nı ezberden bildiği hâlde kırkıdan sonra tekrar iki yıl eserin tasavvufî şerhi bakımından ders görmüştür."⁵ Mehmet Seyfi Bey'in geniş bir kütüphanesinin olduğunu Ali Rıza Bey'in hatıralarından öğrenmekteyiz.

Hakkında az bilgi bulunan Mehmet Seyfi Bey'in ölümü ile ilgili bilgileri de Salime Servet Hanım'ın, "Kardeş Mektupları" adıyla yayımlanan mektuplarından öğreniriz. Yazar, babasının kaybıyla yaşadığı hüznü şu cümlelerle anlatır:

"Beş seneden beri bu lânenin hâkimi olan metrûkiyet-i hazine vasfıyla arasında ne arıyordum?

Kardeşim Ali,

Babamızı vefatından sonra terk ettiğimiz İstanbul'daki hanenin içine birinci olarak girdiğim bu karanlık mükedder akşamın beni nasıl kırıcı azaplar ile harap ettiğini, yaktığını sana uzun uzun yazamayacağım; çünkü şu anda bana kalemi tahrik edebilmek kuvvetini veren keder-i mütezayidin tesir-i elimi geçmiş felaketlerimizin üzerinden de bir sarsar-ı müthiş savletiyle koşarak ruhu eziyor!"⁶

Yine bir başka mektupta:

"Ne âteşin ve samimi dualar edilmiş olan o kıymettar post ve sahibinin dost itinasıyla her vakit kurulan duvardaki büyük kâr-ı kadîm saat sanki beyaz sakallı ihtiyar bahriyeliyi bekliyorlarmış gibi vuruyorlardı. Saat o sabah-ı siyahtan beri kurulmamıştı ve mademki artık o pederimizin saat-i pâkize-i hayatını saymak için işlemeyecekti; kurulması neye yarardı!

Ali artık bu sahne-i elemiyeyi tarife iktidarım yok..."⁷

Mehmet Seyfi Bey'in çocukları da kendisi gibi denizcilik mesleğini seçmişlerdir. Süleyman Nutki Bey denizci olmasının yanı sıra *Umman*, *Deniz*, *Donanma* isimlerinde dergi ve gazete çıkarmış, denizcilik tarihine dair yazılar yazmıştır. Tercüme ve telif eserleri bulunan Nutki, 1897 yılında İstanbul Deniz Müzesi'ni kurmuştur. Osmanlı denizcilik tarihine ışık tutan Nutki Bey'in hatıraları Nurcan Bal tarafından 2003 yılında düzenlenip yayımlanmıştır.⁸ Süleyman Nutki Bey'in çocuklarından biri olan Ata Nutku, Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk gemi inşaatını yapan kişidir. Diğer oğlu Emrullah

⁵ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 1936, s. 455.

⁶ *Şehbal*, 15 Teşrinisani 1328, S. 66, s. 335

⁷ *Şehbal*, 1 Kânunuevvel 1328, S. 66, s. 354

⁸ "*Süleyman Nutki Bey'in Hatıraları*" haz. Nurcan Bal, İstanbul: Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, 1. Baskı, 2003

Nutku'nun oğlu Özdemir Nutku (1931- 2019) tiyatro ile ilgili ilmî çalışmalarıyla tanınan bir bilim adamı, şair ve oyun yazarıdır.

Ömer Sıtkı ise Bahriye Askerî Rüşdiye Mektebi'nde Lisan-ı Osmanî muallimliği yapmıştır. Binbaşılığa terfi ettikten sonra Bahriye Matbaası'na müdür vekili olarak atanmıştır. Onun oğullarından Sami (1874-1915), deniz yüzbaşısı iken, I. Dünya Savaşı'nda şehit düşmüştür. Diğer oğulları arasında, Deniz Amirali Tarık, ve Deniz Binbaşısı Tuğrul da denizcilik mesleğini seçmiştir.⁹

Mehmet Seyfi Bey'in bir diğer oğlu İsmail Hakkı, bahriyede yüzbaşı iken bir gemide yanarak vefat etmiştir.¹⁰

Mehmet Seyfi Bey'in Safiye Hanım ile olan evliliğinden olan Ali Rıza Seyfi Bey de aile geleneğine uyarak 1892 yılında Bahriye Mektebi'ne kaydolur. Burada denizciliğin yanı sıra edebiyat ve denizcilik tarihiyle de ilgilenmeye başlar. *Umman, Türk Yurdu, Ülkü, Sırat-ı Müstakim, Sebilü'r-reşat, İctihat, Şehbâl, Öğretmenler Gazetesi, Öğretmenler Bilgisi, Tasvir-i Efkâr, Ümmet* gibi gazete ve dergilerde yazıları yer alır. Türk denizcilik tarihinin önemli simalarından Kemal Reis, Baba Oruç, Turgut Reis, Barbaros Hayrettin gibi şahısların biyografilerini yazar.¹¹

Salime Hanım'ın en küçük kardeşi Naime Nimet Hanım¹² da ailenin diğer fertleri gibi edebiyatla ve sanatla yakından ilgilenmiş, o da *Tasvir-i Efkâr, Hanımlara Mahsus Gazete* ve *Ümmet*'te yazılar yazmıştır.

Salime Servet Seyfi'nin ailesi hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmalardan, yazdığı eserlerden ve hayatta olan yeğenlerinden elde edilen bilgiler ışığında hayat hikâyesini oluşturduk. Salime Hanım eğitimini önce babasından daha sonra ağabeylerinden alır. Yurt dışında yayınlanan gazete ve dergileri yakından takip edecek ve çeviriler yapacak kadar iyi derecede İngilizce bilen entelektüel bir kadındır. Salime Hanım'ın piyano çalmayı bildiğini “Kardeş Mektupları”ndan, resim yaptığını ise yeğeni Servet Hanım ile yaptığımız röportajdan öğrendik. Bu donanımlı kadın aldığı eğitimin bilgi ve becerisiyle aynı zamanda kardeşlerine de öğretmenlik yapmıştır.

⁹ Mehmet Korkmaz, “Aydın ve Mütteşebbis Bir Bahriye Subayı: Süleyman Nutki Bey'in Hayatı (1854-1924) ve Eserleri” *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi Turkish Journal of War Studies*, 2/2 (2021), s. 170-195

¹⁰ Bkz. Osman Yıldız, *a.g.t.*, s. 10

¹¹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-riza-seyfi-mdbir>. “E.T. 30/11/2023”

¹² Yasemin Daşcıoğlu, “İkinci Meşrutiyet Döneminden Unutulmuş Bir Hanım Yazar: Naime Nimet Seyfi”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi The Journal of Social and Cultural Studie* 9/19, (2023), s. 123-141

Salime Servet Hanım'ın edebiyata olan merakını, nasıl bir evde yetiştiğini Ali Rıza Bey'in hatıralarından öğreniriz.

“Ali Rıza Bey daha Bahriye’de öğrenci iken Âşık Garib, Şah İsmail, Âşık Kerem hikâyelerini okumak istediğini lakin ağabeyi Süleyman Nutki’nin buna izin vermediğinden bahseder. İzin zamanlarında Gemlik’e, aile evine gittiğinde evde bu edebî kitapların orada mevcut olduğunu anlatır. O zaman Ahmed Rasim ilk eserlerini yazmağa başlamıştı. Kemal’in, Ziya Paşa’nın, Hâmid’in, Muallim Naci’nin bütün matbu eserleri evimizde vardı. Hemşirem Salime Servet Seyfi’ye ağabeylerim her yeni eseri İstanbul’dan getiriyorlardı. Ve ablam kendi kendine makaleler bile yazmağa başlamıştı. Ben bunları hayranlıkla okuyor, ablamın isteği üzerine temize çekiyordum. Ablamın yazıları da bende derin bir intiba bıraktı ki, bu da sadelik ve samimiyettir...”¹³

Yine Sadeddin Nüzhet Ergun’un *Türk Şairleri* kitabında;

“Ali Rıza Bey daha Bahriye’de öğrenciyken gazete çıkarır, şiir ve edebiyat münakaşalarına katılır. Ayrıca bu dönemde okuduğu Namık Kemal’in ve Ziya Paşa’nın eserlerinin tesiriyle, vatan ve millet meselelerine de ilgi duymaya başlar. Nitekim millî meselelere yönelmesi, şiir ve edebiyat görüşünün belirginleşmesine önemli katkı sağlar. Bu katkı, ayrıca ablası Salime Servet’ten de aldığı Türkçe sevgisi ile daha belirginleşir.”¹⁴

Bu bilgiler ışığında Salime Hanım’ın edebî ve sanatsal eğiliminin temelini, aile bireylerinin bu alanlara olan ilgisinin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Aile üyelerinin edebiyat, sanat, okuma ve yazmaya olan merakı, Salime Hanım’ın da bu alanlara ilgi duymasına ve bu alanlarda kendini geliştirmesine zemin hazırlar. Okulda eğitim almamış olsa da aile bireylerinin rehberliği ve teşviki sayesinde kendini entelektüel açıdan geliştirir.

Salime Servet Hanım, bir askerle evlenir ve bu evliliğinden Şemseddin (Şemsi) isminde bir oğlu, Samiha (1890-1948) isminde bir kızı olur. Ancak kiminle evlendiğine, eşinin ismine ve ne zaman boşandıklarına dair bilgilere maalesef ulaşamadık.¹⁵ Sadece Salime Hanım; 1900 yılında yazıp 1912 yılında yayımlanan “Kardeş Mektupları”¹⁶ nda, eşinden

¹³Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936, s. 457

¹⁴ Sadeddin Nüzhet Ergün, *a.g.e.*, s. 455

¹⁵ Mete Erna ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

¹⁶ “Kardeş Mektupları” *Şehbal*, 1 Ağustos 1328, S. 223, s. 192

“Birkaç gün evvel enişten elinde bir kitap ile odamdan içeri girdi. Birkaç gündür rahatsızdım, bu okumamış olduğum kitap için sevindim.” diye söz eder.

3 Şubat 1315 (15 Şubat 1900) tarihinde *Ma'lûmat*'ta yayımlanan “Oğlumun Kılınıcı” başlıklı mektubunda oğlundan

“Altı yaşında iken mektebe girmek üzere İstanbul'a göndermek için uyandırdığım oğlum” diye bahsederken “(...) Lakin ben bir valideyim; sebep-i gururum ne oğlum, ne onun kılınıcı ki bunu yedi- senelik sa'yının (çalışma) semeresi olmak üzere ona milleti verdi.” diyerek oğlunun kılıç sahibi bir asker olmasından gurur duyduğunu anlatır.¹⁷

Şemseddin de aile geleneğine bağlı kalarak bahriyeli olur ancak 1915 yılında savaşa gider ve bir daha kendisinden haber alınamaz. Salime Hanım, oğlundan haber alabilmek için sürekli resmî kurumlara mektuplar yazar, ömrünün son gününe kadar oğlunun bir gün geleceğini umarak yaşadığı evin camında bekler.¹⁸

Nitekim; “Mehmetçik; İki Hatıra”¹⁹ isimli yazısında da oğlunun savaşta kaybolması ve haber alınamamasıyla ilgili olarak; “İşte bana önümden geçerken, şimdi nihayetsiz mevsükûf ilinin hangi köşesinde olduğundan üç senedir haber alamadığım aziz oğlumu unutturan, kalbimi ve bütün dualarımı arkasından sürükleyip götüren azizlerin azizi yolcu!” diye bahseder.

Kardeşlerinden Süleyman Nutki Bey soyadı kanunundan sonra Nutku soyadını alırken, Salime Servet ve kızı Samiha Hanım, Ali Rıza Seyfi, Naime Nimet ve eşi Tahsin Bey Seyfioğlu soyadını almıştır.

Salime Servet Hanım, yazı hayatının yanı sıra Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti'nde ve Hilal-i Ahmer'de aktif olarak çalışır konferanslarda konuşmacı olarak yerini alır. Hilal-i Ahmer'de ilk önce üye olarak faaliyet gösteren Salime Servet Hanım 26 Eylül 1328 (9 Ekim 1912) tarihinde derneğe kâtime olarak seçilir.²⁰

Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, 1913 yılında Balkan Savaşları sırasında kurulmuş bir yardım derneğidir. Dernek, 8 Şubat ve 15 Şubat tarihlerinde Darülfünun'da düzenlediği toplantılarla Osmanlı kadınlarının sesini topluca duyurur ve önde gelen kadın konuşmacıların ortaya çıkmasına katkıda bulunur.

¹⁷ *Ma'lûmat*, 3 Şubat 1315, S. 223, s. 617

¹⁸ Salime Servet Hanım'ın kız kardeşi Naime Nimet Seyfioğlu'nun torunu Servet Gürdağcık ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgi.

¹⁹ *Donanma*, 23 Mayıs 1334, S. 166, s. 1882

²⁰ *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti*, 1330, s. 81. Belge ekler bölümünde verilmiştir.

“Üsküdar'daki şubenin 25 Şubat 1913'te Üsküdar Ağa Camii' nde şehitlerin ruhuna mevlit okutacağı ve cihat konusunda vaaz vereceği *İkdam* gazetesinde duyurulur. Beşiktaş Şubesi ise 21 Mart 1913'te Süleyman Paşa Konağı'nda devrin tanınmış isimleri; Fatma Aliye, Fehime Nüzhet, Nezihe Muhlis, Nigâr ve şube başkanı Nur Sabiha Hanım gibi konuşmacıların katıldığı bir toplantı düzenler ve burada bağışlar toplanır. Kadın konuşmacılar arasında Salime Servet Seyfi Hanım da bulunur.”²¹

Salime Hanım bu cemiyetin daha sonra düzenlediği piyango bileti çekilişine ve konferans tertibine de katılmıştır. Faaliyetin *İkdam*²² gazetesindeki ilan haberi şöyledir:

“Beşiktaş ve Valide Çeşmesi ve civarı hanımefendileri tarafından cem olunan nakış ve sanatkârane işlenmiş altı yüz parça eşya piyangosu vaz’ edilmiş ve önümüzdeki Pazar günü keşidesi mukarrer bulunmuştur. Eşya Beşiktaş Akaretler’de altmış sekiz numaralı hanede teşhir olunmuştur. Hissiyat-ı şefkatkârane ve hamiyetperveranenin vacib’ü-l şükran mahsulü olan bu hemşehr-i bedayii arzu buyuran hanımefendiler mezkûr haneyi ziyaretle görebilecekleri gibi piyango bileti dahi mübâya’a edebileceklerdir. Keşideden evvel fâzılât-ı nisvan-ı muhterememizden Fatma Aliye, Nezihe Muhlis, Halide Edip, Nigâr Nakiye, Fehime Nüzhet, Salime Servet Hanımefendiler tarafından dahi hitabeler îrad olacaktır.”

Salime Hanım’ın başka bir yerdeki konuşmasını ise, Hayriye Aliye Hanım tarafından kaleme alınan “Terbiye-i Etfâl ve Hayat-ı Nisvan” başlıklı yazıdan öğreniriz. *Mektebli* dergisinin 5 Kânunusani, 1329 (18 Ocak 1914) tarihli yirmi dokuzuncu sayısında, bulunan “*Mektebli* Vesatetiyle” üst başlıklı yazıda, Direklerarası'nda Millet Tiyatrosu'nda, düzenlenen İstanbul Jimnastik Kulübü menfaatine tertip edilmiş olan müsamerede, konuşmacılar arasında Salime Servet Hanım, Şekibe Ali Hanım ve Aynî Hanım’ın da bulunduğunu belirtir. Hayriye Aliye Hanım Salime Hanım için:

“Muharrire-i muktedirimizden, kadınlar âleminin gururu olan saygıdeğer Salime Servet Seyfi Hanımefendi, zamanın bir zaman sonra içten gelen tebessüm ve nazik sözler arasında konuşma kürsüsüne çıktı ve konferansına başladı.” dedikten sonra Salime Servet Seyfi’nin konuşma metninin tamamını okura aktarır. Yazının sonunda bu büyük hatibemiz “bütün validelere, genç kızlarımıza büyük bir ders-i terbiye verdi” sözleriyle Salime Hanım’ın konuşmasını metheder.²³

²¹ Nâzım H. Polat, *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti*, Kültür Bakanlığı/Ankara: 1991 s. 81

²² *İkdam*, 21 Mart 1329, S. 5788, s. 4

²³ *Mektebli*, 5 Kânunusani, S. 29, s. 541-546

Salime Hanım yaşadığı dönemde önemli, sevilen ve değer gören bir yazardır. Nitekim Neriman Nüzhet Hanım *Rûbab* dergisinin 17 Mayıs 1328 (30 Mayıs 1912) tarihli on yedinci sayısının 194. sayfasında yayımlanan “Suların Şiiri” isimli şiirini Salime Servet Seyfi Hanım’a ithaf etmiştir.

Yine bir başka kadın yazar olan Nilüfer Mazlum Hanım, *Kadınlar Dünyası* isimli derginin 4 Kânunusani 1329 (17 Ocak 1914) tarihli 125. sayısının beşinci sayfasında yayımlanan “Dimağın Vazife-i Fizyolojiyesi” başlıklı yazısında, “âsar-ı ilmiye ve şiiriyesiyle temeyyüz etmiş memleketimizin üç güzide siması” olarak Halide Edib ve Prenses Kadriye Hüseyin’in yanında Salime Servet Seyfi’ nin ismini de zikreder.

Ömrünün sonuna kadar Erenköy’de Göztepe Kadri Ağa sokaktaki 14 numaralı konakta kızı Samiha Hanım, kız kardeşi Naime Nimet Hanım ve onun ailesiyle beraber ikamet eden Salime Servet Hanım 1947 yılında hayata gözlerini yumar. Mezarı Kozyatağı’nda aile kabristanında kızı Samiha Seyfioğlu ve diğer aile fertlerinin yanındadır.

1.2. Eserleri

1.2.1. Şiir Kitabı

|Muazzez Vatana

Yeni Turan’ın “Edebî Kitaplar” serisinde (1913-1916) yılında 68 sayfa olarak yayımlanan *Muazzez Vatana* Salime Servet Seyfi ve kardeşi Ali Rıza Seyfi’nin şiirlerini topladığı bir eserdir. İki bölümden oluşan bu kitabın birinci kısmında Salime Hanım’ın dokuz şiiri ve iki yazısı, ikinci kısımda ise Ali Rıza Bey’in dokuz şiiri ve üç yazısı bulunmaktadır. Kitap, Salime Hanım’ın “Sancak Geçerken” isimli şiiri ile son bulur. Kitaba ismini veren “Muazzez Vatana” şiiri ise Ali Rıza Seyfi Bey’e aittir.

II. Meşrutiyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu’nda hürriyet ve milliyetçilik akımlarının ön plana çıktığı bir dönemdir. Bu dönemde eser veren şairler, toplumsal ve siyasi yapıdaki değişimleri, yeni filizlenen özgürlük, milliyetçilik ve adalet temalarını şiirlerinde, işlemişlerdir. Ayrıca, 1912’de yaşanan Balkan ve Trablusgarp Savaşları, 1914’te 1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan sıkıntılar, savaşa gidip dönmeyen erkekler, vatan sevgisi ve vatanın kutsiyeti de bu dönemde yazılan şiirlerin konusu olmuştur. Salime Hanım’ın şiirlerinde de bu temalar ön plandadır.

Muazzez Vatana kitabında yer alan şiirler genellikle dörtlükler hâlinde ve aruz lsyle yazılmıştır. Bu şiirlerin konuları; vatanseverlik, özgürlük mücadelesi, kahramanlık ve millî değerlerdir. Salime Hanım, bu şiirlerin tamamında vatanın kutsallığını vurgulayarak şehitlerin fedakârlıklarını ve vatan için verilen mücadeleyi ön plana çıkarır. Aynı zamanda İslam'ın ve dinin bu mücadeledeki rolüne de değinerek dinî ve millî değerleri bir arada işler.

şiirlerinde dil oldukça sade ve akıcıdır. Salime Servet Hanım, duygu ve düşüncelerini açık ve anlaşılır bir biçimde ifade eder. Vatan, yaşanan savaşlardan dolayı zor durumdadır. Bu topraklarda yaşayan tüm insanları birlik ve beraberlik içinde olmaya, vatani kurtarmak için hep beraber mücadele etmeye çağırdığı şiirlerinde söylemek istediklerini epik tonda dile getirir. “Vur, gel, sev, ezecek, diz kn, yazacak, koş, arş, yürü, v.s” gibi emir kipiyle, sert bir üslupla duygularını ifade eder. Piyano çalan, resim yapan sanatçı bir kadının vatan söz konusu olduğunda sesinin gr çıktığını görürüz. Bunda asker kökenli bir ailenin evladı, bir asker eşi ve annesi olmasının da payı büyüktür. *Muazzez Vatana* kitabında yer alan “Vatan” (s. 9-10) adlı şiirinde, şair birlik ve beraberlik duygusunu vurgulamaktadır. şiirde geçen "Vatan hâkinde menfûş neslimin hn-ı fedâkârı" dizesinde, şairin vatanına karşı duyduğu bağlılığını yansıtmaktadır. Neslin fedakâr kanı, vatan için yapılan fedakârlıkların bir araya gelerek ortak bir irade oluşturduğunu ifade etmektedir. Aynı şiirde geçen “Yetiş! Ey kahraman Osmanlı hep bekliyor mmet!/Büyük Osmanlının al sanağında şöhret ve cennet!” ifadeleri, tarihsel birlikteliği hatırlatarak birlik ve beraberlik duygusunu vurgularken vatani kurtarmak için savaşanları da kahraman olarak niteler. şiirde sürekli tekrarlanan; “Vatan! Ey öğreten insanlara insanî, Allahı!” dizeleriyle vatan sevgisinin insanlar için sadece dünyevi bir değer değil, aynı zamanda manevi ve kutsal bir değer olduğunu da ifade eder. "Gençlerin Türküsü" (s. 20) adlı şiirinde de millî ve vatansever duyguları güçlü bir şekilde ifade eder.

şair; “Tunus ve Trablusgarb’a” ithaf ettiği şiiri olan “lde Askerler” (s. 5) de askerlerin kahramanlığını, fedakârlığını ve vatan için verilen mücadeleyi anlatır. “ldler, vermemeye ahd ile hâk-i vatani,/ Ruhları tâir-i arş-ı şeref-i rahmândır,/ Tenleri kanlı yatar, çölde vatan beklerler!” (s. 6) dizeleriyle, askerlerin vatanları için lme meydan okuduklarını ve bu uğurda ölen şehitlerin ruhlarının temiz ve şerefli olduğunu, bedenlerinin kanlar içinde çölde vatanlarını beklediğini ifade eder. Yine aynı şiirde şair; Osmanlı topraklarında yaşayan herkesin dini, milliyeti ne olursa olsun vatan sevgisi

etrafında birleştğini ve mücadele ettiğini söyler. “Sorarım kim?/ Bu, bevâdideki mecrûh, şühedâ/Bir sadâ der ki bana “cümlesi Türk’tür, asker!/ Şu çavuş Erzurum’un karlı dağından bir serv/Şu nefer Bursalıdır, annesi ağlar inler;/Şu sekiz yaralı eşkiptârı on bir düşman” (s. 6) dizeleriyle tüm vatanın, ırkı, inancı ne olursa olsun ölen askerleri için ağladığını anlatır.

“Gidip Gelmeyenler” şiirinde ise şair, “Yüzünde var idi, gördüm, şehîd-i millet ve din/ Mezarlarında uçan bir hayat-ı nûr-ı efşân!” (s. 18) dizeleriyle şehitlerin millet ve din uğrunda gösterdikleri fedakârlığı anlatır. Onların mezarlarında, yükselen ışık dolu bir hayatın varlığı, birlik ve beraberlik ruhunu temsil ettiğini ifade eder.

Salime Hanım’ın “Bir Paslı Kılıcın Tarihi” şiirinde bazı imgeler kullanır. Tarihte önemli bir Türk hükümdarı olarak bilinen Attila’nın liderliğinde Hun İmparatorluğu en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Salime Hanım bu şiirde o tarihe ayrıca Mohaç Meydan Muharebesi’ne gönderme yaparak tarihî olaylarla ve kişilerle ilişki kurar. Şiirde geçen “bir paslı kılıç” sözleri, geçmişteki zaferleri ifade ederken artık o dönemlerin geride kaldığını sembolize eder. Şiirin devamında “Kalmış kılıcın yerli yerinde,/Bir gün idi, sahralara çıkmış idi bir Türk,/Çökmüştü onun cediti Bizans’ın kenarında” (s. 12) gibi dizeler tarih boyunca Türk milletinin savaşçı bir toplum olduğuna vurgu yapar.

Vatanın, bağımsızlığı için verilen mücadelede ölenler İslam dininde peygamberlerden sonra gelen en üst mertebelerden biri olan şehitlik makamına ulaşmışlardır. Şehit olan askerleri, bu kutsal statüye yerleştirerek onların ölümsüz bir ruh kazandıklarını ve cennete gittiklerini şiirlerinde dile getirir.

Salime Hanım “Hürriyet Türküsü” şiirini “mektepe çocukları” na ithaf eder. “Hürriyetin uğrunda şehîd oldu pederler/Hep hür yaratır âdemi, kardeş, büyük Allah! /Kur’an bunu, İncil bunu söyler bize her gâh!” (s. 4) dizeleriyle çocuklara, vatan ve hürriyetin Allah tarafından insana verilen temel haklar olduğunu söyler. Bu düşüncesini ise dinî bir referansla anlatır. Salime Hanım’a göre tüm kutsal dinler insanlara özgürlüğü emreder.

Türkler için bayrak, millî bir simge olmanın yanı sıra toplumun birlik ve beraberliğini, bağımsızlık ve özgürlük mücadelelerini, yapılan savaşları ve kazanılan zaferleri simgeler. Bayrağa gösterilen saygı, yurt sevgisi ve vatanseverlik duygularını ifade eder. Salime Hanım da yazdığı “Sancak Geçerken” adlı şiirinde bu duyguları öne çıkararak Türk milletinin birlik ve beraberlik ruhunu vurgular.

Sonuç olarak; Salime Servet Hanım'ın bu kitapta yer alan şiirleri, millî değerler, vatan sevgisi, kahramanlık, özgürlük mücadelesi gibi konuları işlediği, vatanın geçirmekte olduğu zor günlerde milleti birlik ve beraberliğe davet ettiği eserleridir

Salime Hanım, *Muazzez Vatana* isimli kitabına süreli yayınlarda kalan bazı şiirlerini kelime, dize ve noktalama işaretlerinde değişiklikler yaparak alır. Bunlar; “Çölde Askerler”²⁴, “Vur”²⁵, “Gidip Gelmeyenler”²⁶, “Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor”²⁷; şiirleridir. Aşağıdaki tabloda bu şiirlerin kitaba alınırken yapılan şekil değişiklikleri gösterilmektedir.

“Çölde Askerler”	
<i>Muazzez Vatana</i>	<i>Donanma</i>
1329-1331	Ağustos 1327
Trablus'taki Kardeşler İçin	İthaf yok
Sorarım:“Kim bu, bu vâdideki mecrûh, şühedâ?”	Sorarım kim? Bu, bu vâdideki mecrûh, şühedâ
Bir sadâ der ki bana “Cümlesi Türk'tür, asker!”	Bir sadâ der ki bana “cümlesi Türk'tür, asker!”
Tenleri kanlı yatar	Tenleri kanlı yatar,
Bir sadâ der ki: “Evet cümlesi Türk'tür, asker,	Bir sadâ der ki “evet, cümlesi Türk'tür, asker!
“Şu dokuz yaralı eşkiptârı on bir düşman	Şu sekiz yaralı eşkiptârı on bir düşman
Yatınız Askerler ayrı bir başlık atılmış.	Yatınız askerler devam olarak yazılmış.

Tablo 1: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

²⁴ *Donanma*, Ağustos 1327, S. 18, s. 1616

²⁵ *Şehbal*, 1 Haziran, 1328, S. 54, s. 102

²⁶ *Donanma*, Kânunuevvel, Kânunusani 328, S. 34-35, s. 476

²⁷ *Mektebli*, 25 Temmuz 1329, S. 9, s. 145

Vur!	
<i>Muazzez Vatana</i>	<i>Şehbal</i>
1329-1331	1 Haziran 1328
-Trablus'ta bir süvari hücumu levhası altına-	-Mağrib'teki İslam Kardeşlerime-
Olsun atının bastığı yer kalb-i mezâlîm,	Olsun atının ezdiği yer kalb-i mezâlîm,
Uçsun da melâik dem-i hârında vegânın	Koşsun da melâik dem-i hârında vegânın,
Bir müjdeyi virsün size peygamberinizden!	Virsün size bir müjdeyi peygamberinizden!
Vur darbeni duysun dil-i Mahmud u Muhammet,	Vur darbeni! Duysun dil-i Mahmud u Muhammet,
Vur! Bil bu vuruş bir yüce mefkûredir, Ahmed:	Vur, bil bu vuruş bir yüce mefkûredir, Ahmed!
Yaksın şerer düşmanı birkân-ı hamîyet,	Vur! Dînimizin kuvvetini pençene virdin!
Vur! Çünkü senin dinini, imânını ister;	Vur! Çünkü senin canını, imânını ister;

Tablo 2: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gidip Gelmeyenler	
<i>Muazzez Vatana</i>	<i>Donanma</i>
1329-1331	Kânunuevvel, Kânunusani 328
Dilinde nağme-i cûşîş “yetişsem ah... Eğer..”	Dilinde nağme-i cûşîş “yetişsem ah eğer...”
Gurub eden güneşin şekl-i lâî ü bî-tâbı	Gurub eden güneşin hüzn-i lâî ü bî-tâbı
Sözyle hızlanıyordu zılâl içinde mezar...	Sözyle feyzleniyordu zılâl içinde mezar...
Evet mezar idi: Canlı, yürürdü: sâbit idi;	Evet mezar idi; canlı! Yürürdü: sâbit idi!
Gûrub eden güneşin hüzn-i lâî ü bî-tâbı	Gûrub eden güneşin vaz’-ı lâî ü bî-tâbı
Yatardı kana bulanmıştı yirmi bin düşman	Yaşardı kana bulanmıştı yirmi bin düşman.
(Bizans) ı öyle bırakmış bu Türk’ü fark ettim:	Bizans öyle bırakmış bu Türk’ü fark ettim:
Ne oldu sonra? Bana sorma lütfen hemşire,	Ne oldu sonra bana sorma lütfen hemşire,
Ne oldu, sorma... Onu al kanıyla gasl ettim,	Ne oldu, sorma: Onu al kanıyla gasl ettim;

Tablo 3: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor:	Gençlerin Türküsü
<i>Muazzez Vatana</i>	<i>Mektebli</i>
1329-1331	25 Temmuz 1329
-	-Bir Türkü-
Garranda tehevvrle semâlardaki dînim,	İzzette tehevvrle, semâlardaki dînim,
Bir gün ezecek nâsiyeni pâk-ı metînim,	Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i minnetim;
Titre ebedî havf ile, ol vaktine hâzır!	Titre! Ebedî havf ile evvel vaktine hâzır!
Düşman sana bin ahd ile binlerce, bahâdır	Bin ahd ile düşman sana binlerce bahâdır;
Paslandırarak, söndürecek onları al kan,	Paslandırarak, söndürecek hepsini al kan;

Tablo 4: Süreli Yayınlardan Kitaba Alınan Şiirlerdeki Değişiklikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri

Salime Servet Hanım’ın kardeşi ile beraber yayımladığı şiir kitabı *Muazzez Vatana*’nın haricinde süreli yayınlarda kalan aruz vezniyle yazılmış on sekiz şiiri vardır. Bu şiirlerden

dördünü küçük değişikliklerle kitabına dâhil etmiştir. Ancak on dört tane şiiri süreli yayınlarda kalmıştır. Aşağıdaki tabloda bu şiirlerin kronolojik sırası verilmiştir:

Eserin Başlığı	Süreli Yayın	Tarih	Sa yı
Oğluma Hitap	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	16 Teşrinievvel 1313	13 4
Dilenci	<i>Ma'lûmat</i>	2 Nisan 1314	12 9
Vatan Türküsü	<i>Ümmet</i>	21 Mayıs 1326	2
O Gece ki Seni Karanlıklara Sormuştum...	<i>Ümmet</i>	24 Haziran 1326	7
Çölde Askerler	<i>Donanma</i>	Ağustos 1327	18
Yatınız Askerler!...	<i>Donanma</i>	Ağustos 1327	18
İki Ruhun Tarihinden	<i>İçtihad</i>	15 Mayıs 1328	
Vur! -Mağrib'teki İslam Kardeşlerime-	<i>Şehbal</i>	1 Haziran 1328	54
Gidip Gelmeyenler	<i>Donanma</i>	Kânunuevvel- Kânunusani 328	34- 35
Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor:	<i>Mektebli</i>	25 Temmuz 1329	9
Yetîme	<i>Şelale</i>	27 Ramazan 1331	28
Kardeşi Ali Rıza Seyfi'nin bir şiirine tazmin olarak yazdığı şiiri	<i>Şelale</i>	21 Kânunuevvel 1913	46
Gelibolu Şibh-i Cezîresi	<i>Donanma</i>	24 Kânunuevvel 1331	12 3
Seni Kurtarmak İçin...	<i>Harb Mecmuası</i>	Mayıs 1333	19
Ey Vatan Askeri...	<i>Donanma</i>	22 Teşrinisani 1333	97
Sancağımıza	<i>Donanma</i>	17 Kânunusani 1334	10 2
Kal'a-i Sultaniye ve 5Mart Muzafferiyeti	<i>Donanma</i>	18 Mart 1334	

Kanlı Bahar	<i>Donanma</i>	18 Temmuz 1334	12 0
Yaralı Vatanım İçin; Yine mi?	<i>Zuhr</i>	2 Kânunusani 1335	1

Tablo 5: Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“Oğluma Hitap” şiirinde Salime Hanım, Sadi Şirazi²⁸’ye ait olduğu düşünülen, “Yâdında mı doğduğun zamanlar,/Sen ağlar iken gülerdi âlem,/Bir öyle ömür sür ki mevtin/Sana olsun hande, âleme matem.” dördlüğünü, kendi şiirinde her dördlüğün ilk dizesi olarak kullanarak Sadi Şirazi’nin bu şiirine tazmin eder.

“Dilenci” şiiri sosyal eleştiri içermektedir. Şair, dilenci bir çocuğun yaşadığı acı ve zorlu koşulları anlatmaktadır. Dilenci çocuk, açlık ve soğukla mücadele etmektedir. Bu durumu gören insanlar cimri ve acımasızdır. Şair bu şiirde toplumdaki adaletsizliğe ve ihmalkârlığa dikkat çeker.

“O Gece ki Karanlıklara Sormuştum” şiiri, şairin derin bir melankoli ve yalnızlık temasını işlediği ve sevgilisine duyduğu özlemi dile getirdiği bir şiir olarak değerlendirilebilir. Şair, gecenin karanlığında yalnızlık ve hüznün içinde, sevgilisini düşünerek onunla bir iletişim kurmaya çalışır. Gece ve karanlıkla ilişkilendirilen imgeler, yalnızlığı ve hüznü simgeler. “İki Ruhun Tarihinden” Ali Rıza Seyfi Bey’in dördlüğüyle başlar, sonra Salime Hanım’ın iki dördlüğüyle devam eder ve kardeşinin yazdığı bir dördlülle biter. İki kardeş, iç dünyalarında yaşadıkları acı ve umutsuzluk duygularını karşılıklı olarak yazdıkları bu şiirde anlatır. Salime Hanım; “Bir soğuk kanlı demir pençe gibi ruhumda/Kapalı benliğimin üstüne yeis ü mâtem” (s. 1103) dizeleriyle, umutsuzluğunu ve kederini anlatır. Hayatın zorluklarına karşı mücadele ederken kış mevsiminde sendeler gibi yürüdüğünü söyler. Aynı zamanda, içinde bulunduğu acı ve kederle baş etmeye çalışırken varlığını yitirme korkusu yaşar. Şiirde umutsuzluk ve çaresizlik hissi hâkimdir.

Salime Hanım, “Yetîme” şiirinde bir kız çocuğunun yaşadığı acı ve yalnızlık hissini solgun bir gül metaforuyla anlatırken doğa imgeleri ve mevsimlerin değişimi gibi sembollerle de küçük kızın iç dünyasını okura gösterir. Yetim çocuk, yaşadığı çaresizlik ve umutsuzluğa karşı baharın gelmesini bekler. Şair yetim kıza, baharın geleceğini şu

²⁸ Hüseyin Akkaya, “Hocam ve Ben”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11/11 (2013), s. 37-46

dizelerde şöyle ifade eder: “Zamânı böyle taşırken seninle ben, ey kız,/Zemîn çiçekleri, elhânı, nûr u handesiyle...Şafak/ Perîleri, ilhâm ü cezbesiyle gelüb/Evet, bu kâh yok şüphe, bir behâr olacak” (s. 1) dedikten sonra fakat, yetimenin beklediği baharın gelmeyeceğini söyler.

Salime Hanım’ın, kardeşi Ali Rıza Seyfi’nin “Şu uçan kuş gibi lâkayd-ı merâret hürrem/Âsumânın şeb-i mâisine pervâz etsem.../Şu uçan kuş gibi pür neşve ü âzâd elem/Ömrümün sâhâ-i âlâmını geçsem gitsem...”(s. 1) şiirine tazmin²⁹ olarak yazdığı başlıksız şiirinde aşkın hüznü ve yaşamın geçiciliğini ele alır. Aynı zamanda, geçmişteki mutlu anılarına duyduğu özlemi dile getirirken, şu an içinde bulunduğu hüznü ve değişen koşulları da ifade eder.

Salime Servet Seyfi’nin kardeşi Ali Rıza Bey’e ithaf ettiği “Gelibolu Şibh-i Ceziresi” adlı şiiri, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Gelibolu Savaşı’nda Türk askerlerinin kahramanlıklarını konu alır. Şair, Türk askerlerinin cesaretini ve fedakârlıklarını över. Savaş alanını; milletin şanının, fedakârlıklarının ve zaferlerinin anıldığı bir mekân olarak betimler. Şiirde, gökyüzü, deniz ve yıldızlar gibi doğa unsurları, savaşta kahramanca çarpışan askerleri anmak ve onurlandırmak için kullanılır. Salime Hanım bu şiirde Türk askerlerinin vatanlarını korurken sergiledikleri kahramanlıkları ve vatanseverliği över. Ayrıca, savaşın acıları ve zafer uğruna yapılan fedakârlıklarla beraber milletin birlik ve dayanışma ruhunu da gösterir.

Şair “Seni Kurtarmak İçin” şiirinde “Muazzez Vatana” alt başlığıyla yer verdiği dizelerde, vatan sevgisi ve bağımsızlık mücadelesine olan derin inancı ifade eder ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine katılan kadınların önemli bir rol oynadığına vurgu yapar. Bu kadınlar şiirde, evlatlarını vatan uğruna feda etmekte tereddüt etmeyen anneler olarak betimlenir. Salime Hanım, bu şiirde vatan sevgisinin gücünü ve bu uğurda yaşanan her türlü zorluğun ve fedakârlığın önemsiz kaldığını ifade eder. Şair, vatanın kurtarılması için gösterilen her çabayı ve bu uğurda verilen her mücadeleyi kutsal kabul eder.

“Ey Vatan Askeri...” şiirinde, vatan askerine hitap edilerek onun vatani için mücadele etmesi, düşmanlarına karşı cesurca ve kararlı bir şekilde durması anlatılır. Askerin

²⁹ Tazmin: Başka bir şâire âit bir mısra veya beyti kimin olduğunu belirterek kendi şiirinde tekrarlama. <https://www.lugatim.com/s/tazmin>. “E.T. 30/11/2023”

süngüsünü, vatani için her türlü zorluğa göğüs germeye hazır bir şekilde kullanması istenir. Savaşma arzusu ve kararlılık, milletin tarihinde şanlı bir yer edinmesi ve gelecek nesillere gurur kaynağı olması açısından önem arz eder. Şair şiirde askerin savaş alanında göstereceği cesareti ve fedakârlığı överken onu tarihin parlak sayfalarına yazılacak bir kahraman olarak gösterir. Bu bakımdan, Türk milletinin geçmişteki zaferlerine atıflar yapar ve askerin vatani için vereceği mücadelenin tarihin akışını şekillendirecek bir rol oynayacağını belirtir. Ayrıca, şiirde vurgulanan diğer bir tema da vatanseverliktir. Vatan askerinin vatani için her türlü fedakârlığı göze alması, milletine olan bağlılığını ve vatan sevgisini ortaya koyar. Bu sevgi ve bağlılık, Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde dimdik ayakta durmasını sağlayacak temel unsurlardan biridir.

Salime Hanım, “Sancağımıza” şiirinde sancağa duyulan saygıyı "pür şeref-i liva" sözleriyle ifade eder. Sancağı ulusal birliği temsil eden, ulusun yükselişini ve amacını temsil eden bir sembol olarak ele alırken zaferin ve cesaretin simgesi olduğunu söyler. Aynı zamanda, sancağın gölgesinde barış, güvenlik ve adaletin yeşerdiği de vurgulanır. Şiirde sancak altında birleşenlerin güçlü ve şerefli oldukları, zorlukları aştıkları ve başarıya ulaştıkları da belirtilir.

Salime Hanım, “Kal’a-i Sultaniye ve 5 Mart Muzafferiyeti” başlıklı şiirinde farklı eserlere göndermeler yapar. Şair şiirde geçen savaş, kahramanlık ve trajedi temaları için “Truva” destanını anar. Destan Antik Yunan mitolojisindeki Truva Savaşı’nı konu alır. Şair bu destana atıfta bulunarak savaşın şiddetini ve yıkımını vurgular.

Şiirde geçen “Dârâ” ise, genellikle Doğu masallarında ve halk hikâyelerinde karşımıza çıkan bir karakterdir. Bu karakter genellikle zenginlik, ihtişam ve hüsrân gibi temalarla ilişkilendirilir. Şiirde “Dârâ” masalına yapılan atıf, zenginliğin ve ihtişamın yıkımını anlatmaya yöneliktir.

Şair bu şiirde Fars edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan “Şehnâme” yi de anar. İranlı şair Firdevsi tarafından yazılan bu eser, İran tarihini ve mitolojisini anlatır. Şiirde “Şehnâme” ye yapılan gönderme, tarih ve mitolojiyle ilişkili bir vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır.

Salime Hanım’ın bu destanlara ve halk hikâyelerine gönderme yapması eserine derinlik ve anlam katar, ayrıca şairin de entelektüel birikimini de görmek açısından önemlidir.

Şair, savaşın yıkıcılığını, insanların vatan zor durumdayken çektikleri acıları ve çaresizliği “Kanlı Bahar” şiirinde tabiat varlıklarını kullanarak ifade eder. Kanlı güller,

ağlayan bülbüller, hüznü bahar ve ölüm imgeleriyle, doğanın güzelliklerini, insanoğlunun vahşetini ve hayatın geçiciliğini anlatır. Şair “Gülünü kanlı açtıran insan,/ Âdemi öldüren yine âdem” (s. 2010) dizesiyle, ironik bir şekilde, insanın doğaya ve diğer insanlara verdiği zararı gösterir.

Bu şiir, I. Dünya Savaşı'nın yıkıcılığına ve insanlık trajedisine bir tepki olarak da yorumlanabilir. Şiir, doğanın güzellikleriyle iç içe geçmiş bir yıkım ve hüznün atmosferi oluşturarak savaşın dehşetini ve insanlık dışı şiddetini anlatır. Şiirde kullanılan doğa imgeleri, güllerin kanlı olması ve bülbülün hüznü şarkıları, savaşın yarattığı acı ve hüznün atmosferini güçlendirir. Şair bu şiirde, doğanın güzelliklerinin bile savaşın etkisiyle bozulduğunu ve insanın yarattığı dehşetin yine dönüp insana zarar verdiğini dile getirir. Şiir, insanların savaştan son vermesi gerektiğini ve barışın önemini vurgular.

“Yaralı Vatanım İçin - Yine mi?” şiiri, vatanın içinde bulunduğu zor zamanlarda yaşanan duygusal deneyimi ele alır. Şiirde vatan sevgisi, acı ve umut arasındaki çatışma ve yaşanan zorluklara rağmen umudun korunması gerektiği vurgulanır. Şiir vatana duyulan derin sevgi ve saygı hislerinin anlatılmasıyla başlar. Vatanın içinde bulunduğu acı ve sıkıntılar karşısında hüznün ve endişe duyan şair, “Yine çeşmân-ı nâzik ey vatanım,/Eşk-i hüzn-i elemle mi doldu?/Yine sümbül yüzünde lerze, te’ab/Yine mi, gül dudakların soldu?/Yine mi sinenin behârında/Esiyor zemherîr-i mevt ve belâ;” (s. 2) dizeleriyle vatanının hâli karşısında umutsuzluğa kapılır, “Oh, sen ey Hüdâ-yı mu’cize-pâş,/Dest-i cûdın ile dirilt sinemi!” (s. 2) diyerek yeniden Allah’ın mucizevi gücüne ve lütfuna olan inancını dile getirir.

1.2.2. Kurmaca Eserleri

|Bir Hatıra-i Pejmürde

Türk edebiyatında Tanzimat’tan itibaren roman ve hikâye türünde eserler kaleme alınmaya başlamıştır. Bu dönemde az sayıda olsa da kadın yazarların isimlerini de görürüz.

“Kadın yazarların, dönemin önemli konu ya da meselelerini gazete yazılarında ya da kurmaca metinlerde ele alıp işlemeye başlamaları, yazar olarak varlık göstermeleri adına önemli bir adımdır. Eserlerini İkinci Meşrutiyet Dönemi’nde vermiş olan ancak bugünün okurunun yakından tanımadığını düşündüğümüz Ayşe Zekiye,

Hayriye Melek, Şehbenderzâde Pakize ve Sadiye Vefik'in kaleme aldıkları kurmaca metinler, genel olarak kadını merkeze alan, duygusallığın ağır bastığı eserlerdir.”

diyen Gülsemin Hazer bu dönemde eser veren kadın yazarlar arasında Salime Servet'i de sayar.³⁰ Zehra Toska, 1877 yılında Zafer Hanım'ın mektup roman tarzında yazdığı *Aşk-ı Vatan*'ı ilk örnek olarak kabul eder.³¹ Türk edebiyatının iki yazarlı ilk romanı olan *Hayal ve Hakikat*, Fatma Aliye ve Mithat Efendi tarafından yazılmıştır. Fatma Aliye Hanım *Hanımlara Mahsus Gazete*'de 1899-1900 yıllarında tefrika edilen *Levayih-i Hayat*'tan sonra *Muhadarat* romanını 1892³² yılında yayımlanmıştır. Böylece Türk edebiyatında önemli kadın yazarların ortaya çıktığı söylenebilir.

Salime Servet Hanım'ın *Bir Hatura-i Pejmürde* romanı, kitap hâlinde basılmadan önce *Malûmat*'ta 20 Temmuz 1316- 21 Eylül 1316 (2 Ağustos 1900 – 4 Ekim 1900) tarihleri arasında tefrika edilmiştir. Roman 1329'da (1911) Sancakçıyan Matbaasında kitap olarak da yayımlanmıştır.

Romanın giriş bölümünde Salime Hanım bu romanı yazma sebebini “İki Söz” başlığı altında şöyle açıklar:

“Bu macera-yı keder birçok seneler evvel hayal-i ebed – reh-yâbın bana kader-i aks eden enînini payidar etmek üzere yazılmış idi. O zamandan beri üstüne çökmüş gubar-ı nisyan ve bîkesîden bugün onu silkip çıkarmak, şekl-i perişan-ı hakikiyesiyle ma'rız ihsasata atmak itina ve arzusuna mukavemet edemedim.”

Roman 22 Eylül 311, Gemlik tarihli bir mektupla başlar. Diğer bölümler şu başlıkları taşır: “Bir Hediye-i Kıymetdar”, “Teyzemin Çekmecesi”, “Ruzname”, “Hâşiye”. Çerçeve hikâye tekniğiyle yazılmış olan eserde dış hikâyede Servet'in günlüğü, küçükken teyzesiyle gittiği konağa dair hatıralar, iç hikâyede ise, teyzesinin kendisine bıraktığı çekmecede bulunduğu mektup ve günlükte yer alanlar anlatılmaktadır. Romanın sonunda Servet'in teyzesi Gülbin'in hikâyesini öğrendikten sonraki duygularına yer verilir. Eserde asli kişi Gülbin'in yaşadıkları geriye dönüşlerle anlatılır ve okuyucuya bu kadının acı kaderi gösterilir. Romandaki kurmaca kişilerden Gülbin, Servet, Ârif, Namık, Âdil ve Ali

³⁰Gülsemin Hazer, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Yazarlarının Duygusal Anlatıları”, *ulakbilge*, 59 (2021 Nisan), s. 560–575

³¹Tülin Arseven, “Zafer Hanım ve Aşk-ı Vatan'ın Türk Edebiyatındaki Yeri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7/2 (2018), s. 902-910.

³²<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fatma-aliye> “E.T. 30/11/2023”

Bey haricindekilerin isimleri yoktur. Bu kişiler içinde kayınvalide hariç diğerlerinin iyi olması ve hepsinin de hastalanarak ölmesi romanda bir tek düzelik meydana getirir.

Roman, Merve Köken tarafından *Bir Hatıra-i Pejmürde: Bir Perişanın Hatıraları* ismiyle çeviri yazıya aktarılarak Mart 2021 yılında Karakarga Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Günümüz Türkçesine sadeleştirilerek aktarılan bu romanın arka kapağında bulunan tanıtım yazısında, “Kadın bir yazar tarafından yazılan ve hadiselere kadın tarafından bakan ilk günlük-roman örneği” ifadesi bulunmaktadır. Salime Hanım’ın romanı bir kadın yazar tarafından yazılan ilk roman olmasa da ilkler arasında olmasından dolayı kıymetli bir eserdir.

Her ne kadar pek çok okuma hatası bulunsa da *Bir Hatıra-i Pejmürde* romanının transkripsiyonundan oluşan bir Yüksek Lisans tezi Betül Müminoğlu tarafından yapılmıştır.³³

Bir Hatıra-i Pejmürde, bir kadının hayatındaki zorlukları, evlilik sürecini, evlat hasretini ve hastalıkla geçen son günlerini anlatır. Roman, masanın üzerinde duran eski bir hatıra defterindeki 22 Eylül 311, Gemlik yazısıyla başlar. Bu hatıra defteri romanın anlatıcısı olan Servet’in teyzesi Gülbin’in çocukluğundan beri yaşadığı sıkıntıları, evlilikleri ve evladından ayrı olmasının yarattığı dramı içermektedir. Servet bu defterdeki yazılardan hareketle dokuz yaşındayken teyzesi ile gittiği evde yaşanan olayları hatırlar. Küçük yaşta olmasından dolayı yaşanan olaylara o günlerde anlam verememiştir. Teyzesi ölürken annesine bir çekmece emanet eder, büyüdüğü zaman manevi kızım dediği Servet’e vermesini vasiyet eder. Vefatının üstünden altı yıl geçtikten sonra annesi çekmeceyi kızına verir. Servet, bu çekmecede bulunan eski bir defterden, mektuplardan, fotoğraflar ve küçük notlardan teyzesinin yaşadığı dramı öğrenir. Nitekim çekmecenin içinden çıkan notta “Bu benim yaşadığım hayatın izlerini taşıyan küçük bir hazinedir.” yazmaktadır.

Gülbin küçük yaşta büyük hanım tarafından satın alınır, sevgi ve muhabbetle büyütülür. Komşu konakların çocuklarıyla beraber aynı bahçe avlusunda oyunlar oynar, mutlu bir çocukluk geçirir. Genç kız olduğu zaman görücüler gelmeye başlar. Büyük hanımın torunu Gülbin’e âşıktır Bu görücülerden birisiyle evlenmesine karar verildiği sırada

³³“Salime Servet Seyfi’nin “*Bir Hatıra-i Pejmürde Adlı Eserinin Transkripsiyonu*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ayrınsaray Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Haziran 2021.

büyük hanımın torunu devreye girer daha sonra büyük hanımın torunu ile evlendirilir, bir oğlu olur. Fakat kayınvalidesi esir olmasından dolayı onu küçük görür oğluna layık görmez ve ona çok kötü davranır. Gülbin kayınvalidesinin ona duyduğu nefretle başa çıkmakta zorlanır. Üç yıl sonra eşi hastalanır, bu süre zarfında eşinin odasına bile girmesi engellenir. Kocasının ölümünden sonra kayınvalidesi mirastan pay vermemek için onu bir başkasıyla evlendirir, oğlunu da elinden alır. Yeğeniyle beraber oğlunu görmeye gittiği zaman çocuğun kendisine olan soğuk davranışları ve nefreti onu çok üzer.

İkinci eşi beraber büyüdüğü aynı bahçede oynadığı Âdil'in amcazadesi Ali Bey'dir. Âdil tıbbiye kazanmış fakat okulun beşinci senesinde hastalanarak vefat etmiştir. Ali Bey çok iyi bir eş olmasına rağmen Gülbin mutsuzdur. Oğlunu görememek onu mutsuz ve karamsar bir kadın hâline dönüştürür. Bir müddet sonra Ali Bey de vefat eder. Ali Bey'in ölümünden sonra evraklar arasında Âdil'in yazdığı mektupları bulur. Bu mektuplarda Ali Bey'e Gülbin ile evlenmesini vasiyet etmiştir.

Ali Bey hayattayken Gülbin'in ailesini bulur. Ailesinden neden ayrı düştüğünü ve nasıl esir olarak bir konağa satıldığını öğrenir. Hastalığı iyice ağırlaşmış olan Gülbin'i ailesi yeniden evlendirir. Bu evlilikten bir oğlu daha olur ama yeni bir evlat ilk çocuğunun acısını dindirmez ve sonunda Gülbin de hayata veda eder.

Romanın baş kişisi Gülbin esir olarak satıldığı konakta mutlu günler geçirmiş olsa da yaptığı evlilikte kayınvalidesinin onu gelin olarak oğluna yakıştıramamasından dolayı yaptığı eziyetler çekmiş, eşinin ölümü ve oğlundan ayrı kalması onu mutsuz etmiştir. Yaptığı diğer evlilikte eşinin iyi bir insan olması, daha sonra üçüncü evliliğinden bir evlat sahibi olması da onun acılarını dindirememiştir.

Gülsemin Hazer, romanı kadın karakterlerin psikolojisini ve kayınvalidenin iktidarını sürdürme sürecini mercek altına alırken, anne arketipinin olumlu niteliklerinden nasıl uzaklaştığını derinlemesine analiz etmektedir. Hazer'e göre; Salime Servet, anlatının merkezine kadını ve annelik kavramını yerleştirdiği için olay örgüsü temelde kadınlar arasında gelişmektedir. Bu kurgu, kadının sosyal ve bireysel durumunu daha iyi anlama imkânı sağlar. İstemediği bir evliliğin gerçekleşmesiyle birlikte, kayınvalidesi sevgi göstermeyen, merhametsiz, zalim, kindar ve öfkeli bir anne figürüne dönüşmektedir.

Ayrıca, dönem romanlarının klişe kadın tiplerini zalim ve mazlum anneler olarak sunan Salime Servet, böylece iyi ve fena anneleri gösterme imkânı bulur. Bir başka ifadeyle anne arketipinin olumsuz özelliklerinin tezahür ettiği kayınvalide/korkunç anne, 'ölümcül

kadın tipi'nden; saf, masum ve melek tabiatlı Gülbin de 'kurban tipi'nden izler taşır. Hikâyedeki 'kurban tipi'nin doğmasına 'ölümcül kadın'ın entrikaları sebep olur.³⁴

Roman, kurmaca kişilerin iç dünyalarını açma, duygularını serbestçe ifade etme şansı veren ve kadın yazarlar tarafından sıklıkla tercih edilen mektup-günlük şeklinde yazılmıştır. Salime Hanım da bu anlatım tekniğini kullanarak, kurmaca kişinin iç dünyasını doğrudan, aracısız olarak okuyucuya açar. Ben anlatıcı, bıraktığı günlük ve mektuplarla hikâyesini kendi dilinden ve bakış açısından aktarma şansı yakalar. Böylece Gülbin'in yaşadığı trajik olaylar, duygusal zorluklar, esir olarak satılması, kayınvalidesi ile olan ilişkisindeki yaşadığı bütün zorluklar ve sıkıntılar okuyucuya onun kaleminden aktarılmış olur. Metnin dramatik atmosferini genç kadının yaşadığı trajedi belirler.

İSürelİ YayınlarDa Kalan Hikâyeleri

Salime Servet Hanım, hikâyelerini kitap hâlinde yayımlamadığından süreli yayınlarda kalmış toplam on yedi hikâyesi vardır. Kendi yaşadıklarından, hatıralarından ve gözlemlerinden yola çıkarak hikâyelerini yazar.

“Ruzname-i Hayatımdan”

Hanımlara Mahsus Gazete'nin 19 Haziran 1313 (1 Temmuz 1897) tarihli 117. sayısında yayımlanmış bir hikâyedir.

Anlatıcı yaşadığı mekânda geçirdiği yılların ardından odasından ve özellikle dış dünyayı seyrettiği penceresinden ayrılmasının hüznünü duygu yüklü bir dille anlatır. Yazar, günlük tarzında yazdığı bu metinde mekâna olan duygusal bağı okuyucuya şu sözlerle aktarır: “Hayat-ı şebabımın kısım-i revnak-darının mezarı addettiğim bu odayı nasıl terk edeceğim?!..” (s. 5) diyerek, mekânla kurduğu duygusal bağı ve ayrılmanın hüznünü, pencere-oda sembollerini kullanarak anlatır. Ayrılık, değişim, hüznün ve anılar gibi duygular mekânla iç içe geçer.

Yazar-anlatıcı, dört senelik ömrünü geçirdiği ve dışarıdaki hayatı gözlemlediği pencereciğinin artık bakımsız ve viran durumda olmasından dolayı üzüntü duyar. Çünkü bu pencere onun için önemli bir yere sahiptir. Gelecek nesillerin bunun kıymetini bilemeyeceğini düşünür. Bu durum, yazarın geçmişine duyduğu özlem ve geleceğe

³⁴Gülsemin Hazer, “Bir Hatıra-i Pejmürde: Salime Servet Seyfi'nin Romanında Kadınlar”, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 10/28, (2022), s. 61-74

duyduğu endişeyi yansıtır. Bu bağlamda, yazarın duygusal durumunu ve iç dünyasını okuyucuya aktarmada önemli bir rol oynayan mekânın sembolik bir anlamı vardır.

“Kurumuş Çiçek”

Hanımlara Mahsus Gazete’nin, 17 Temmuz 1313 (29 Temmuz 1897) tarihli 121. sayısında yayımlanmış bir hikâyedir.

Günlük tarzında yazılmış olan bu hikâyede, yazar muhatabına olan duygusal bağını, yaşanan ayrılığı ve bu ayrılığın getirdiği özlemi günlük içinde kalmış, sararmış ve kurumuş çiçeklerle sembolize eder.

“Ah! Hatırladınız mı? Onları ayrıldığımız son akşam benim her an sayesinde oturup düşündüğümü bildiğiniz zeytun ağaçlarının altından toplamış. Hazin bir ibtisam. Ruhunuzdaki teessürden titreyen bir seda ile şu çiçekleri takdim ediyorum. Ruznamenizin arasına koyunuz mutlak bizi unutmuş olduğunuz bir gün nazarınıza isabet eder.” (s. 5)

Anlatıcı doğanın güzelliklerini seyrederken geçmişini hatırlar. Geçmişteki hatıralar ve pişmanlıklar, onun ruh hâlini etkileyerek onun kendini kötü hissetmesine sebep olur. Metinde yazar, doğa ve çevreyi sembolik bir şekilde kullanır. Deniz, sahil, güneşin doğuşu gibi doğa unsurları romantizm akımında sıkça kullanılan öğelerdir. Ben anlatıcı bakış açısıyla yazılmış olan bu metin, anlatıcının iç dünyasını yansıtmaya bakımdan önemlidir.

“Devre-i Hicran”

Salime Hanım’ın, *Hanımlara Mahsus Gazete*’de üç bölüm hâlinde tefrika edilen hikâyesidir. Tefrikanın ilki; 9 Teşrinievvel 1313 (21 Ekim 1897) tarihinde sayı:133’te, ikincisi 16 Teşrinievvel 1313 (29 Ekim 1897) tarihinde sayı:134’te ve üçüncüsü ise 23 Teşrinievvel 1313 (4 Kasım 1897) tarihinde 135’inci sayıda yayımlanır.

Hikâyenin ilk bölümü, Maksim’i zengin bir adam için terk eden Sesil’in bundan dolayı yaşadığı pişmanlığı anlattığı mektupla başlar. Evliliğinde aradığı mutluluğu bulamayan Sesil, eşinin onu aldattığını ve başka bir kadınla kaçtığını öğrendiği zaman yıkılır. Maddi ve manevi sıkıntılar yaşar. Tefrikanın son bölümünde Maksim’i bir arabada yanında eşisi ile görünce daha büyük bir üzüntü yaşar. Hikâye Sesil’in ölümü ile biter.

Bu metin ilk bakışta karakterlerin; Maksim, Sesil ve Viktorya gibi yabancı isimler olması sebebiyle tercüme bir eser gibi görülse de “muharriresi: Salime Servet” olarak yazıldığından yazarının Salime Hanım olduğunu söylemek mümkündür.

Mektup formatıyla yazılan bu hikâyede, baş kişi olan Sesi'in duyguları okuyucuya doğrudan onun ağzından anlatılır.

Hikâye aynı zamanda dönemin toplumsal kurallarına ve kadınların yaşadığı zorluklara da dikkat çeker.

“Mahviyet-i Emel”

Bu hikâye, *Ma'lûmat*'ın 2 Nisan 1314 (15 Nisan 1898) tarihli 129. sayfasında yayımlanmıştır.

Anlatıcının aşk ve özlem duygularını ifade ettiği, edebî açıdan duygusal bir içeriğe sahip olan bu metinde aşkın yüceliği, sadakati ve ölümsüzlüğü vurgulanır. Ayrıca, aşkın insanı nasıl etkilediği, hikâyenin baş kişinin yaşamında nasıl bir yer tuttuğu ben anlatıcı kipiyle anlatılır.

“Bade'l - Tertip Bir Mektup”

Ma'lûmat'ın 17 Haziran 1315 (1 Temmuz 1899) tarihli 190. sayısında “tab' edilmemiş bir hikâyeden müfrezdir” alt başlığıyla yayımlanan bir hikâyedir.

Anlatıcı, kardeşi Nazım'a yazdığı mektubunda, onun zabıt olmasının getirdiği gurur ve sevincin yanı sıra kardeşinin uzakta olmasından dolayı hissettiği özlemini anlatır. Mektubunda kardeşinin başarılarını ve gelecekteki planlarına dair olan umudunu ifade ederken ondan uzak olmanın getirdiği zorlukları da dile getirir.

“Refikam”

Günlük tarzında yazılmış olan bu küçük hikâye, *Ma'lûmat*'ın 29 Temmuz 1315 (10 Ağustos 1899) tarihli 195'inci sayısında yayımlanmıştır.

Yazar, “Tam on beş sene geçmişti. Bu hüznü dolu haneyi tekrar ziyaret ettim” diyerek yazısına başlar. Bu ziyaretle beraber anıları canlanır. Daha önce yaşadığı bu hanede geçen zamanla beraber meydana gelen değişiklikler, burada yaşananlar, özellikle çocukluk arkadaşının ölümü, yazarı derin bir üzüntüye sevk eder. Zamanın ve değişimin etkilerini anlatan yazar, çocukluk arkadaşıyla yaşadığı geçmişteki neşeli anıları hatırlar. Çocukluk arkadaşının hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu düşünür. Geçmişte güzel zamanlar geçirdiği bu mekânın şimdi çok sevdiği arkadaşının ölümünden sonra hüznü bir yer olduğunu anlatır.

Metinde mekân ve karakterler aracılığıyla geçmişin hatıraları anlatılırken, hayatın kaçınılmaz değişimine de vurgu yapılır. Bu metin, iç monologlar ve geriye dönüşlerle zenginleştirilmiş, günlük tarzında yazılmış bir kurmacadır.

“Bir Mektup”

Musavver Fen ve Edeb Gazetesi’nin 10 Kânunusani 1315 (22 Ocak 1900) tarihli 21’inci sayısında “tab’ edilmemiş bir hikâyeden müfrezdir” alt başlığıyla yayımlanmıştır. Anlatıcının büyük biraderiyle beraber gittiği Paşabahçe’den, kardeşine mektup formatında yazdığı hikâyenin bir parçasıdır. Kardeşiyle beraber Boğaziçi’nde yaptıkları vapur seyahatini, doğa tasvirleri, kardeşine duyduğu özlemi anlatır. Günün belli saatlerinin detaylı bir şekilde anlatıldığı bu hikâye, anlatıcının iç dünyasındaki değişen duyguları ve çevresindeki olayları anlatırken, zamanın ve mekânın duygularını nasıl etkilediğini de gösterir.

“Rüya mı İdi Yâ Rab?”

Bu hikâye; *Ümmet* gazetesinin 13 Mayıs 1326 (26 Mayıs 1910) tarihli birinci sayısında, “Kısm-i Edebî” köşesinde yayımlanmıştır. Yazar, başlangıçta olayların bir rüya mı yoksa gerçek mi olduğunu belirsiz bıraktığı bu hikâyede Osmanlı İmparatorluğu’nun çeşitli cephelerindeki savaşları, özellikle Girit Adası’ndaki savaşın durumu anlatır. Metinde, Osmanlı halkının içinde bulunduğu zor durum, Balkanlar’daki savaşın acımasızlığı, ailelerin yaşadığı dramı ve Girit’teki Osmanlı varlığının tehlikede olduğu gerçeğini anlatan bir hikâyedir.

“Bir Mektup”

Ümmet gazetesinin 11 Haziran 1326 (24 Haziran 1910) tarihli beşinci sayısında yayımlanmış bir hikâyedir.

Salime Hanım, hikâyeye “çok zaman evvel yazılıp neşredilmemiş bir hikâyeden” diye bir alt başlık atmıştır. Mektup anlatım tekniği ile yazılmış olan bu hikâyede ailesini terk etmiş, gençliğindeki masumiyetini kaybetmiş bir kadının içsel çatışmalarını dile getirirken yaşadığı çaresizlikle başa çıkma çabalarını duygusal bir dille anlatır.

Bu metinde, ahlaki normlara uymayan sefalet düşmüş bir kadının, toplum tarafından dışlanması Hristiyan bir kadın üzerinden anlatılması dikkat çekicidir. Bu durum, kadının maruz kaldığı dışlanma ve toplumun ona yönelik tutumu üzerinden ele alınır.

“On Üç Sene Evvel”

Bu hikâye *Ümmet* gazetesinin 24 Haziran 1326 (7 Temmuz 1910) tarihli yedinci sayısında “Ruznamemden” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Metinde, anlatıcı sabahın erken saatlerinde uyandığında penceresinden dışarı bakar, Beyoğlu Kışlası’ndaki askerî bir birliğin talimini seyrederken geçmişe dönük bir

hatırasını hatırlar. Aklına köydeki asker uğurlama günleri gelir. Köylüler, askerin gidişini hazırlarken yaşadığı acı anılar ve vedalaşma sahneleri gözünün önüne gelir. Köylü bir kadının oğlunun askere gitmesiyle yaşadığı hüznün ve köylülerin bu durum karşısındaki çaresizliğini anlatır.

Bu metinde ayrılık, vatanseverlik ve aile bağları gibi evrensel temalar işlenmektedir. Aynı zamanda, köy hayatının zorlukları ve asker uğurlama geleneği gibi kültürel unsurlar metni zenginleştirir.

Salime Hanım, bu hikâyeyi kişisel anı ve gözlemlerinden yola çıkarak yazmıştır.

“Soğan Ekmek!”

Bu yazı *Donanma* dergisinin Teşrinievvel 1327 (Ekim/Kasım 1911) tarihli yirminci sayısında yayımlanmıştır.

Nesime Ceyhan “Soğan Ekmek” hikâyesini *Trablusgarp Savaşı Hikâyeleri* adlı kitabında çeviri yazıya aktarmıştır.³⁵

Bu metin, aile içindeki zorlu yaşam koşullarını ele alan bir hikâyedir. Hikâyede ailenin yaşadığı ekonomik zorluklar, geçim mücadelesi, dayanışmanın gerekliliği gibi konuların yanında vatan sevgisi ve fedakârlık da öne çıkmaktadır.

Yük arabasıyla eşya taşıyarak ailesinin geçimini sağlayan Mehmet Ağa, uzun bir günün ardından eve döner. Günlük kazancını askerler için verdiğinden dolayı kalan para ancak soğan ve ekmeğe yeter. Aile, bu fedakârlığı anlayışla karşılar ve birlikte ekmeği paylaşarak soğan katığı yaparlar. Bu sade ve fakir aile, milletin özverili ruhunu temsil etmektedir.

“O zaman, bu aile soğanı kırdılar, ekmeğe katık yaparak bu milletin soğan, ekmekle döğüşen mücahitler ecrine müşterek oldular. Ve tarih-i hayatımızda bildiğimiz, tanıdığımız en asil, en zengin Osmanlı ailesi bunlardır....

Bu esnada sekiz uşaklı ve ömründe soğan kokusu duymamak için sekiz aşçı değiştirmiş bir konak vardı ki. Yemek salonunda baverin kadehler birbirine çarpar ve sahibe-i hâne, sırf gösteriş olsun, diye sofrâ hizmetine memur üç matmazeli tekdîr ederdi...”(s. 1815)

Ayrıca, hikâyede Trablus Çölü’nde yaralanan bir Osmanlı neferinin ölümü ve onun mektubundan bahsedilir. Bu mektubun üstünde şu yazı bulunur. “Hâlâ bu mektup

³⁵Nesime Ceyhan, *Trablusgarp Savaşı Hikâyeleri*, İstanbul: Selis Kitaplar, 2009, s. 52-58

Dersaadet'te Samatya'da makam-ı kardeşim Mehmet Ağa vasıtasıyla hemşirem kadına” (s. 1816) yazar. Şehit düşen bu asker Fatma'nın kardeşidir.

Hikâyede, Mehmet Ağa'nın fedakârlığı ve ailesiyle olan dayanışması vurgulanırken aynı zamanda başka bir hikâyenin duygusal yükü de okuyucuya aktarılmaktadır. Bu metin hem aile içindeki değerleri hem de vatan sevgisi gibi evrensel temaları işlemektedir.

Edebî açıdan, metin güçlü bir anlatıma sahiptir. Yazar, sade ve akıcı bir dil kullanarak karakterlerin duygularını ve yaşadıkları zorlukları okuyucuya hissettirir. Özellikle ailenin askere destek olmak için günlük kazancını bağışlaması, soğan ve ekmekle karınlarını doyurmaları, vatan için fedakârlık yapma kararı metni duygusal olarak zenginleştirir.

Salime Hanım, bu hikâyede okuyucunun hayal gücünü ve ilgisini artırmak amacıyla mekân ve zaman geçişlerini ustalıkla kullanmıştır. Hikâyenin geçtiği mekânlar arasında İstanbul Samatya, Mehmet Ağa'nın evi ve Trablus'ta çölde İtalyan askerleriyle savaşan Osmanlı neferlerinin bulunduğu mekânlarda yaşanan olaylar arasındaki paralellikler ve farklılıklar hikâyeyi edebî olarak zenginleştirir. Ayrıca, yazar aynı zaman diliminde farklı mekân geçişleri yaparak hikâyenin derinliğini artırmıştır. Aile içindeki samimi diyaloglar ve anlayış da metinde önemli bir rol oynar.

Salime Hanım bu hikâyede, Fuzûli'nin bir beytini epigraf olarak kullanır. Bu beyitte Fuzûli, dertlerden kurtulmanın ve derman bulmanın önemine vurgu yapar. İlk dizede "Her dertsizden umma, Fuzûli, devâ-yı derd" ifadesiyle, dertlerden kaçınmanın mümkün olmadığı ve her insanın hayatında dertlerin varlığını kabul etmesi gerektiği anlatılmaktadır. İkinci dizede ise "Sabreyle ol ki: Derd virübdür devâ virir!" ifadesiyle, sabır göstererek dertlerin üstesinden gelmenin ve çözüm bulmanın mümkün olduğu vurgulanırken dertlerle baş etmek için sabırlı olmak ve çözüm aramak gerektiği mesajı verilir.

“Safahat-ı Hayattan”

Bu hikâye, *Donanma* dergisinin Mart 328 (Mart/Nisan 1912) tarihli 25. sayısında yayımlanmıştır.

Bir sahil kasabasında geçen günün anlatıldığı bu metinde, filika ile denize açılan yeni evli bir çiftin balığa çıkması, balıkçıların dolu ağlarla denizden dönmesi birinci tekil kişinin gözlemci bakış açısından aktarılmıştır. Anlatıcı, doğanın güzelliklerini ve balıkçıların yaşamını detaylı tasvirlerle anlatırken, ana karakterler arasında geçen olayları ve duygusal durumları aktarmaktadır.

“Sema bulutsuz, rüzgâr mâdum, ağaçlar mütefekkir, sahilin birçok mahallerinden uzanıp giden küçük vadilere âb ü tâb vermiş çayırarda fişkırان al gelincikler sâkları üzerinde, sanki bir bittabî-i garam ile mütemâyil ve ince, zarif kollarını sahilin parlak sularına doğru mütehassirâne uzatan genç söğüt bile bütün heyecan-ı ruhunu kaybetmiş gibi mevkûf-ı istiğrak idi.” (s. 33)

Anlatıcı doğanın güzelliklerini ve ayrıntılarını övgü dolu, duygusal ve hayranlık uyandıran ifadelerle betimlerken, doğanın ve insanların birlikte var olma mücadelesini ve güzelliklerini romantik bir bakış açısıyla okuyucuya aktarır.

“Türk Trablus’tan Nasıl Döner”

Şehbal dergisinin 15 Teşrinievvel 1328 (28 Ekim 1912) tarihli 23. sayısında yayımlanmış bir hikâyedir.

Salime Hanım bu hikâyeyi barışın imzalanmasından önce yazdığını not düşmüştür. Trablusgarp Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nun savunmasına katılan Türk askerlerinin fedakârlıklarının ve vatan sevgilerinin vurgulandığı bu hikâyede, bir Türk askerinin savaşın ardından evine dönüşü konu edilir. Vatan hasreti, aile özlemi ve savaşın psikolojik etkileri, vatanına dönüşünde hissettiği duygusal anlar ve ailesiyle buluşması detaylı bir şekilde anlatılır.

Anne, oğlunun vatanına sağ salim dönmesini dualar ederek beklerken oğlunun savaş meydanında gösterdiği fedakârlıkları, yaralandığını öğrenmesi duygusal olarak ifade edilir. Ayrıca bu hikâyede, Anadolu’nun doğal güzellikleri ve coğrafyası da betimlenir.

“Deli Mehmet Ve Deli Hüsrev -Şanlı Tarihimizden Ulvi Bir Sayfa”

Donanma dergisinin 7 Kânunusani 1331 (20 Ocak 1916) tarihinde sayı 72-125’te yer alan bu hikâye konusunu hicri 961’de Kanunî Sultan Süleyman zamanında Macaristan’da geçen ve kahramanları iki derviş olan bir hadiseden almıştır. Bu olayın manzum hikâyesi tarihçi Peçevî İbrahim Efendi’nin eseri *Tarih-i Peçevî*’de yer almaktadır. Bu hikâyeye konu olan Deli Mehmet ve Deli Hüsrev ile ilgili efsane, Evliya Çelebi’nin *Seyahatnamesi*’nde de bulunmaktadır. Ömer Seyfeddin *Başını Vermeyen Şehit* adlı hikâyesinin konusunu Peçevî İbrahim Efendi’nin eserinden aldığını söyler.³⁶ Salime Hanım bu efsaneyi yazmasının sebebini şu şekilde açıklar:

³⁶Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım, “Efsaneden Tarihe, Tarihten Edebi Esere “Başını Vermeyen Şehit” 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum / Education And Society In The 21st Century, 9/25, (2020), s. 75-98.

“İşte bu hâlet-i rûhiye ile ve vatanın geçilmez hudutlarında döğüşen yiğitlerimizi, maddi ve manevi kardeşlerimi, ve kim bilir nerelerde olan oğlumu düşünürken gecenin, bu geceler gecesinin beni anlayan ve benim vatan düşüncelerimi, milletimin aşklarını muzlim ve müşemmes senelerden beri kâh vakur ve aşına, kâh zalûm ve pür isyan dinleyen samimiyeti içinde elimi uzattım; mazi-i kahramanânemizin mucizeleriyle sahâifinde ruh ve maneviyetime kuvvet verdiğim “Peçevî” tarihi Çaldıran’dan birini şöylece açtım.” (s. 1216)

Deli Mehmet ve Deli Hüsrev adındaki iki kahramanın liderliğinde Türk mücahitlerinin, düşmanın karşısında gösterdikleri kahramanlık ve fedakârlık üzerine odaklanan bir hikâyeyi içermektedir. Metinde, savaşın ve mücadelelerin İslam ülkelerindeki önemine vurgu yapılırken, kahramanların iman ve vatan sevgisiyle dolu bir ruh hâli içinde oldukları da aktarılmaktadır.

“Nida-yı Emvac”

Donanma ve 5 Mart Muzafferiyeti Fevkalade Nüshası, 18 Mart 1334 (18 Mart 1918)³⁷ yayımlanan bu yazı daha sonra *Tercümân-ı Hakikat*’te 3 Mayıs 1328’de “Millî Hitabe Denizin Sesi” adıyla yeniden yayımlanmıştır. *Tercümân-ı Hakikat*’teki yazının sonunda Salime Hanım bu yazıyı yazma tarihi olarak 23 Nisan 328 (6 Mayıs 1912), Göztepe notunu düşmüştür.

Hikâye, genç bir kadının, denizdeki kocasının ölüm haberini almasının ardından yaşadığı içsel mücadeleyi anlatmaktadır. Genç anne, oğlunun denizci olmasını istemez çünkü deniz, ailesine önceki nesillerden birçok kayıplar yaşatmış ve acılar çektirmiştir. Oğlunun da aynı kaderi yaşamasını istemeyen kadın, beşikte yatan oğluna “sen denize çıkmayacaksın meleşim, “sen beni hiç bırakmayacaksın!” diye seslenir. Bu sırada gaipten gelen bir nida ile irkilir. “Denizin sesi gelecek ve çocuk denize çağırılacak!”. Hikâye daha sonra geçmişten gelen üç farklı şehidin ruhuyla konuşmasıyla devam eder. Bu şehitler, Osmanlı askerleridir. İlki, Yıldırım Beyazıt zamanından, ikincisi Fatih Sultan Mehmet üçüncüsü ise, Barbaros Hayrettin Paşa ile beraber savaşmış ihtiyar bir korsandır. Bu korsan beşikte yatan çocuğun dedesidir ve kadına:

³⁷ Özel sayı olduğu için sayı numarası yok.

“Derhatır et ki, bu memleketleri size bırakan kahramanların mezarı çığneniyor; aklına getir ki, bir gün sizin hatırat-ı âbâ-i ve ümmehâtınızda bir kafe-şantanın eşiğinde hâk-i pâye-i süfehâ-yı ağyar olacak! Düşün ki, bu harîm ümmetinde o zaman Osmanlığın, İslamlığın efsane olmuş ihtişamına, cihanı boyayan al kanına isbât-ı mâtem edebilecek bir bikr-i millet kalmayacak! Biz yüzlerce seneler evvel bu düşünce ile tatlı hatıralarımızı düşmandaki kanlı kılıçlara verdik, sen de Osmanlı kadını, Türk zevcesi isen bu yolda en tatlı oğlunu vereceksin ve denizden oğlunu dalgalara çağırın o ses gelecek!” (s. 1759) (...) “Büyüt, kızım, çabuk büyüt! Ses ona şimdiden geldi. Yolcu yolunda gerek!.....Her şeyi lakayd-ı nısfü’l-leyl ve ancak mesutlara sabah getiren güneş bu genç Türk kadını beşiğin ayağında hâlâ ağlar bulmuştu!.. Çünkü denizlerden sesler var vatandaş!” (s. 1760)

Korsan bu sözlerle Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamına ve mirasına sahip çıkmanın önemini anlatır. Gelecek nesillerin, özellikle de Osmanlı kadınlarının ve Türk zevcelerinin bu mirasa sahip çıkması gerektiğini vurgular.

Bu hikâyeye bir annenin çaresizliğini ve sonunda denizden gelen seslere teslimiyetini anlatır.

“Mehmetçik”

“İki Hatıra” alt başlığıyla yayımlanan hikâyenin ilki *Donanma*’nın 23 Mayıs 1334 (23 Mayıs 1918) tarihli 166. sayısında yayımlanmıştır.

Mehmetçik'e duyulan hayranlık ve minneti anlatan bu hikâyede yazar, Mehmetçik'i vatan sevgisi, fedakârlık, cesaret ve alçakgönüllülük gibi erdemlerin timsali olarak görür. Hikâye, yazarın bahçesinde bir Mehmetçik ile karşılaşmasıyla başlar. Mehmetçik, yazarın kardeşi Ali'ye, okuma yazması olmadığından dolayı, ailesine göndermek için bir mektup yazdırmak ister. Bu sırada Mehmetçik, mektubun ücretini vermek için yazarın kardeşine para uzatır. Yazar-anlatıcı ve kardeşi, Mehmetçik'in bu nazik tavrından çok etkilenirler. Yazar, Mehmetçik'in bu davranışını Türk milletinin asaletinin ve cömertliğinin bir örneği olarak görür ve bu düşüncesini şu cümlelerle anlatır:

“-Her zaman söylüyorum.. İşte millet, işte cihanı titreten, bu dedi, bu hükûmeti, bu memleketi tutan Türk milleti bunlar... Biz... Biz..

Büsbütün müteheyyiç sustu. Ben onun ne demek istediğini anlamıştım. Sadece şu fikrimi ilave ettim: Biz, biz onların yüzü suyu hürmetine duruyoruz!” (s. 1884)

diyerek Mehmetçik'e ve Türk milletine duyduğu hayranlık ve minneti ifade eder.

“Mehmetçik”

“İki Hatıra” alt başlığıyla yayımlanan yazının ikinci kısmı olan bu hikâye *Donanma* dergisinin 27 Haziran 1334 (27 Haziran 1918) tarihli 171. sayısında yayımlanmıştır.

Gemlik'te yaşanan Salime Hanım'ın gözlemlerine dayanan bir hikâyedir. Anlatıcı, çocukluğundan itibaren kasabanın ve çevresinin hareketliliğini ve değişen atmosferini anlatmaktadır.

Türk ordusu Yunanistan'a karşı savaşa hazırlanmaktadır ve savaşa gidecek olan askerler meydanda toplanmıştır. Yazar bu hikâyede kasabada yaşayan bir aile zayıf ve çaresiz görünen bir askerin, yaşlı bir adamın teşvikiyle asker üniformasını giydikten sonra cesur ve pehlivan gibi görünmesini anlatır.

Savaş zamanlarında insanların fedakârlığını, cesaretini ve vatan sevgisiyle birlikte Türk milletinin dayanışma ruhunu gösteren bir metindir.

1.2.3. Mektupları

“Kardeş Mektupları”

“Kardeş Mektupları” Salime Servet Hanım ve kardeşi Ali Rıza Bey'in karşılıklı yazdıkları on üç mektuptan oluşur. Bu mektupların; yedisi Salime Hanım'a, altısı Ali Rıza Bey'e aittir. Bu mektuplar, *Şehbal* dergisinde “Hanımlar İçin” üst başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Servet Hanım, 1 Şubat 1327 (14 Şubat 1912) tarihli 47. sayısında bu mektupların yazılma amacını, şu sözlerle ifade eder:

“Bu hakir eseri teşkil eden mektuplar yekdiğerine hissen, ruhen merbut iki kardeşin biri birinden ayrı bulundukları zaman bile mütekabilen ihtiyaç hissettikleri hasbihal-i samimiyetlerini havi bir silsilenin nasılsa zayi olmamışlarıdır. İcâbât-ı haşîne-i hayatiyye ile ekseriya ayrı yaşamış olan bu iki kalbin tâ uzaklardan teati ettikleri efkâr ve hissiyat – başkalarınca belki ehemmiyete haiz olmasa da – kendilerince pek kıymetdardır.”

Salime Hanım ile kardeşi Ali Rıza Bey arasında samimi bir kardeşlik bağı olduğunu bu mektuplardaki ifadelerde görmek mümkündür. (s. 455)

Yazar, mektup metninden önce mektupların yazıldığı döneme dair açıklamalarda bulunur. Salime Hanım 1 Şubat 1327 tarihli mektubun giriş kısmında yaptığı bu açıklamaların altına Nisan 315 tarihini yazmıştır. Yazar; mektupların yazıldığı dönemi, zulüm ve düşmanlık yılları olarak görür ve bu senelerin ezici baskısı altında iki kardeşin yüreklerinden kopup gelen bu feryatları, çevrenin alçaklığı ve haksızlığı karşısında başkaları tarafından duyulmamak amacıyla susturulduğunu ifade eder. Bu bağlamda yazar, mektupların büyük bir kısmının aileye bir tehdit oluşturmaması adına imha edildiğini ve yalnızca sıradan duygulara değinen bölümlerin kaldığını söyler. Bu amaçla imha edilen mektupların kalanları ise *Şehbal* dergisinde yayımlanır. Geriye kalan mektuplardan Salime Hanım'a ait olanlar derginin; 14. 02. 1912, 28. 04. 1912, 14. 05. 1912, 14. 08. 1912, 14. 09. 1912, 28. 11. 1912, 14. 12. 1912 tarihli sayılarında, Ali Rıza Bey'in yazdıkları ise, 14. 03. 1912, 28. 03. 1912, 28. 06. 1912, 14. 01. 1913, 14. 04. 1913, 28. 04. 1913 tarihlerinde yayımlanmıştır.

Biz bu bölümde Salime Hanım'ın mektuplarını değerlendireceğiz.

“Kardeş Mektupları” (1)

Şehbal dergisinin 1 Şubat 1327; (14 Şubat 1912) tarihli 47. sayısında yayımlanan bu mektup; 3 Şubat 1315 (15 Şubat 1900) tarihinde *Ma'lumat*'ın 223'üncü sayısında “Oğlumun Kılınca” üst başlığıyla “Kardeşim'e” hitabıyla yayımlanmıştır. *Şehbal*'de ise; “Kardeşim Ali'ye” hitabıyla başlar. Mektupta gurur kelimesinin içsel bir soğukluk ve kalp kırıcılığı ifade ettiğini belirtir. Yazar, bir gün Kadıköy iskelesinde gözlemlediği bir kadının gururlu tavırlarını ele alarak gururun insan ilişkilerinde nasıl olumsuz etkiler yaratabileceğini anlatır. Gururun, insanlığın en parlak meziyetlerinden olan renk, uhuvvet ve merhameti karartabileceğini vurgular.

Mektupta, yazar evladını yatılı okula gönderdiği ilk günü düşünürken seneler sonra onun okuldan mezun olup üniformayla geri gelmesini anlatır. Oğlunu iskeleye karşılamaya giden Salime Hanım; onu karşısında gördüğü zaman hissettiği duyguları, oğlunun kendi yanında kılıçlı bir asker olarak yürümesinin onun için gurur vesilesi olduğunu söyler.

Sonuç olarak bu mektup bir annenin evladının başarılarıyla duyduğu gururu ve onu vatana hizmet için yetiştirmenin verdiği tatmin duygusunu anlatır.

“Kardeş Mektupları” (2)

Şehbal dergisinin 15 Nisan 1328 (28 Nisan 1912) tarihli 51. sayısında yayımlanmıştır.

Bu mektupta, günün olaylarından ziyade, akşam saatlerinde penceresinden dışarıyı izlerken mahallesindeki çocukların sevimli ve masum davranışlarını gözlemlemiş ve kardeşi Ali’ye detaylı bir şekilde anlatmıştır. Çocukların yaşadıkları sevinçli anları, okula gitmelerini, birbirleriyle oyunlarını annelerini beklerken yaşadıkları heyecanlı anları kardeşiyle paylaştığı bir mektuptur.

Mektubun odak noktası, gözlemlediği fakir bir çocuğun yaşadığı zorlu anlardır. Çocuk, pancar kâsesini taşıırken düşürür, kâse kırılır turşular etrafa dağılır. Babasının kendisine kızacağını düşünürken ona şefkatle yaklaşması ve oğlunu sakinleştirmesi onları pencereden izleyen Salime Hanım’ı çok etkiler. “Bilmezsin kardeşim, bu vakıa bana ne kadar tesir etti!” (s. 49) diyerek Ali Rıza Bey’e uzun uzun anlatır.

“Kardeş Mektupları” (3)

Salime Hanım; *Şehbal* dergisinin 1 Mayıs 1328 (14 Mayıs 1912) tarihli 52. sayısında yayımlanan bu mektubun başında “İstanbul-Eylül 1316 (Eylül/Ekim 1900) [Hususi bir mektuptan müfrez]” dir diyerek tarihini belirtirken başka bir mektuptan alınmış bir bölüm olduğunu da söyler.

Salime Hanım bu mektupta; kardeşi Ali’nin kendisini, anne ve babasını unutmasından duyduğu üzüntüyü ifade eder. Bu üzüntüden dolayı kalem ve kâğıda bile küstüğünü ve kimseye hitap edecek hâlinin kalmadığını söyler. Ali Rıza Bey’den uzun bir süredir haber alınamaması, mektup gelmemesi nedeniyle kardeşine duyduğu özlemi anlatır. Kardeşinden mektup bekleyerek geçirdiği zamanın nasıl acı verici olduğunu ve bundan kendisinin nasıl etkilendiğini anlamasını istemektedir. Mektupta geçen “Bu uzun sükûtun bizi en zedelediği, perişan, melul ettiği noktanın ruhumuz olduğunu bilirsin, değil mi?” (s. 74) ifadesi, kardeşi Ali’den haber alamamanın aile üyelerini nasıl üzdüğünü anlatır. Bu mektup iki kardeşin arasındaki özel bir bağın ve özlemin yanı sıra ailenin yaşadığı zorlukları da ifade etmesi bakımından önemlidir.

“Kardeş Mektupları” (4)

Salime Hanım; *Şehbal*’in 1 Ağustos 1328 (14 Ağustos 1912) tarihli 58. sayısında yayımlanan bu mektubunda kardeşi Ali’ye bir kitap içerisinde bulunan yarım kalmış bir mektup ve bu mektubun sahibinin trajik hikâyesini anlatır.

Salime Hanım, eşinin okuması için getirdiği kitabın içinde bulduğu yarım kalmış mektubu okurken mektubun sahibinin sevdiği kişiye duyduğu derin bir aşkı ve bu aşk uğrunda yaptığı fedakârlıkları öğrenir. Mektupta, sevdiği kişinin uzaklara gideceğini ve

artık bir daha göremeyeceği haberini alan kişinin, bu haber karşısında duyduğu çaresizlik ve hüsrân anlatılır. Salime Hanım mektubu okuduktan sonra eşine bu mektubun sahibini sorar:

“Bunun sahibi kim?

Dedim. Başını salladı:

Yüzbaşı... Efendi.

Dedi. Bu defa suali eniştten sordu; vakıayı anlattım, mektubu göstererek sahibinin sergüzeşt-i melûlünü sordum. Ümit etmediğim bir teessür çehresini bürüdü.” (s. 192)

Salime Hanım, eşinden mektubun sahibinin yaşadığı felaketleri öğrenir ve bu konu ile ilgili detayları kardeşine yazdığı bu mektupta anlatır.

“Kardeş Mektupları” (5)

1 Eylül 1328 (14 Eylül 1912) 60. sayısında “1317 Sonbaharında yazılmış bir mektuptan alıntı” olarak *Şehbal*’de yayımlanmıştır. Buradan da anlaşılacağına göre mektupların gönderilme ve yayımlanma tarihleri farklıdır. Salime Hanım, doğal manzaraların hissettirdiği duygusal etkilerden bahsederek, bazı manzaraların kalpleri derin üzüntülere doğru çekebileceğini ifade eder. Özellikle, kışın son rüzgârları altında sallanan bir dal, genç bir bitkinin çaresizliği gibi tabloların insanların duygusal dünyasını etkileyebileceğini belirtir ve tabiatın güzellikleri aracılığıyla yaşanan duyguları detaylı bir şekilde tasvir eder. Salime Hanım bu mektupta babasının kaybından dolayı duyduğu üzüntüyü anlatır. Artık babası hayatta değildir ve onun yaşam dolu varlığı odada hissedilmez. Babasının ölümünden sonra bıraktığı boşluğu çalışma odasındaki sandalyesinin boş kalması ile sembolize eder.

“Kardeş Mektupları” (6)

Şehbal dergisinin 15 Teşrinisani 1328 (28 Kasım 1912), tarihli 65. sayısında yayımlanmıştır. Mektubun başında “5 Kânunusani” tarihinin yazılmış olduğu bu metin, bir önceki mektubun devamı niteliğindedir. Babasının ölümünden sonra eskiden oturdukları ev şimdi sessiz ve terk edilmiş bir durumdadır. Bu eve Salime Hanım annesiyle beraber gider. Gece karanlığında eve girerken yaşadığı üzüntüyü kardeşine anlatır. Annesiyle beraber evin alt katındaki odada oturur ve ağlarlar. Bu arada kardeşi Ali uzaklardadır. Evin boş ve karanlık olması ile geçmişteki mutlu günlerin sona erdiğini ve ailenin dağıldığını hisseder. Babasının kütüphanesindeki kitaplar tozludur, onun yazı masası artık boştur.

“Kardeş Mektupları” (7)

Salime Hanım'ın yayımlanmış olan bu son mektubu, *Şehbal* dergisinin 1 Kânunuevvel 1328 (14 Ocak 1912) tarihli 66. sayısındadır.

Ali Rıza Seyfi Bey, İttihat ve Terakki'ye yakınlığı sebebiyle bir dönem Trablusgarb'a sürgüne gönderilir.³⁸ Salime Hanım, Ali'nin sürgün edilmesine zulüm ve adaletsizliği sebep olarak gösterir. Kardeşinin sürgüne gönderilmesinden sonra evin her köşesinde Ali'yi hatırlatan anıları yad eder. Yazara göre, kardeşinin yokluğu ile ev boş ve sessiz kalırken neşe ve mutluluk da onunla beraber gitmiştir. Salime Hanım, kardeşinin yokluğundan dolayı hissettiği keder ve ızdırabı bu mektupta anlatır.

Ali Rıza Bey'in yazdığı mektuplarda ise: Salime Hanım'a hayatta karşılaşılan güçlüklerle nasıl başa çıkılacağı hakkında içten tavsiyelerinin yanı sıra ablasına duyduğu sevgi ve ona olan desteği anlatılır. Hayatın beklenmedik zorluklarına rağmen insanın sürekli umut ve beklenti içinde olması gerektiğini bu gibi durumlarda da aile desteğinin ve sevgisinin önemini şu sözleriyle anlatır:

“Hemşireleriniz, kardeşleriniz var. Sizi hayatları kadar seviyorlar. Sizinle üzülyorlar. Hayatınız ailenin kucak dolusu dikkat ve şefkatiyle geçiyor. Bu hayatta keder bile olsa herhâlde en büyük kederi değildir.

Bir de etrafınıza bakın.”³⁹ diyerek, Salime Hanım'ın moralini yüksek tutmaya çalışır. Salime Hanım'a acısını bir kenara bırakıp çevresindeki insanların acılarına yardım etmesini böylece kendi acısını unutturacağını, hayattaki güzelliklere odaklanmanın ve şükretmenin üzüntülerini hafifletebileceğini ifade eder

Ali Rıza Bey, Salime Hanım'ın mektuplarından aldığı ilhamı ve duygusal derinliği dile getirirken onun düşüncelerinin kendisini derin düşüncelere sevk ettiğini ve hayatın karmaşık problemlerine çözümler sunduğunu anlatır.

Ali Rıza Bey başka bir mektubunda ise; “Hemşirem, yaz! Sevinçlerini, kederlerini, nefret ve sevgini, endişe ve ümitlerini, zevk ve ızdırabını, isteklerini, çekincelerini bir anda hem bana göndereceğin kâğıtlara, hem de kalbimin sayfasına yaz. Ta ki sevinçlerine ortak olayım. Kederlerini teselli etmeye çalışayım. Nefretlerini kalbinden silip, sevgini karşılıklı hissedeyim. Endişelerini ümide dönüştüreyim, zevkini artırayım ve ızdırabını

³⁸ Mete Erna ile yapılan röportajdan edinilen bilgidir.

³⁹“Kardeş Mektupları” *Donanma*, 15 Haziran 1328, S. 55, s. 134

hafifleteyim. Ve böylece hemşire, iki kardeş el ele vererek hayatın sarp yolu üzerinde ilerleyelim!”⁴⁰ diyerek Salime Hanım’ı yazmaya teşvik eder.

1.2.4. Süreli Yayınlarda Kalan Yazıları

|Kadın ve Feminizm Konulu Yazılar

“Payidar-ı Teessürler”

Bu yazı, *Şehbal* dergisinin 15 Kânunusani 1327 (28 Ocak 1912) tarihli 46. sayısında “Bu Büyük Kadın Kimdir?” alt başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Hanım, Göztepe’deki sıkıntılı atmosferden uzaklaşarak İstanbul’a gitmek için bindiği vapurda, karşısında elinde bir kitap olan hanım hakkındaki gözlemlerini okuyucuya aktarır.

Bu metinde Salime Hanım, bir eserin okunduğu zaman zihin ve fikirde bıraktığı etkiden ve okunan metinlerin hayatımızdaki tesadüflerle nasıl ilişkilendirildiğinden bahsetmektedir. Bir eserin okunması sonucunda zihin ve ruhta bıraktığı derin etkileri ve bu etkilerin hayatımızın farklı anlarında nasıl karşımıza çıktığını anlatmaktadır. Ayrıca, Sezai Bey’in *Küçük Şeyler* adlı eserindeki bir fıkrayla yaşanan bir tesadüf arasında kurulan ilişki üzerinden de anlatılanlar desteklenmektedir. Sezai Bey’in “Bu Büyük Adam Kimdir?” diye attığı başlıktan etkilenerek Salime Hanım, “Bu Büyük Kadın Kimdir?” diye başlık atmıştır.

Salime Hanım karşısında oturan hanımı gözlemlerken, Abdülhamit döneminin zorluklarını ve yaşanan sıkıntıları da anlatır. Özellikle Anadolu’daki nüfusun azalması, köylerdeki sıkıntılar çaresizlik gibi durumlara da dikkat çeker. Aynı zamanda, yaşanan zorluklara rağmen insanların vatan ve millete olan bağlılığını da anlatır.

Kadının yanında bulunan mürebbiye ile konuşmalarından, bu hanımın vatansever, entelektüel biri olduğunu düşünür. Osmanlı hanımlarının toplumsal rollerini de bu kadın üzerinden anlatır. Fakat metnin sonunda vapurun kıyıya yanaşması esnasında kadın elindeki kitabı düşürür. Salime Hanım kitabı eline aldığı zaman yaşadığı hayal kırıklığını şöyle anlatır:

⁴⁰“Kardeş Mektupları” *Donanma*, Haziran 1315, S. 49, s. 6

“Ne güzel tesadüf idi! Hem bu manen ve maddeten güzel kadının ruh-ı irfanını tehzîz eden eserin hangi büyük zatın kaleminden çıkmış olduğunu öğrenecek, hem de unuttuğu bu eseri kendisine iade etmiş olmak vesilesiyle onunla muvakkat olsun bir aşınayı hasıl edecektim.” (s. 435)

(...)

“Defter bozuk bir yazı ile muharrer, ve daha iyileri Yeni Cami avlusunda yazılmak ihtimali olan mâhud muhabbetnâmeler ile dolu idi.”

“Kaldırdım; zahirî altın, batınî levs-i çirkâb olan bu kitap seyyiatımızı milletin ayakları altına attım.” (s. 435)

Bu durum, insanların dış görünüşleri üzerinden hızlıca yargıya varmanın ne kadar yanıltıcı olabileceğini göstermektedir.

“Osmanlı Hanımlarına”

Ümmet gazetesinin 28 Mayıs 1328 (11 Haziran 1912) tarihli üçüncü sayısında yer alan bu metin, Osmanlı dönemi kadınlarının sosyal sorumluluklarını ve hürriyet mücadelelerini ele alan bir yazıdır. Salime Hanım, Osmanlı hanımlarının toplumsal konulardaki rolünü değerlendirmekte ve kadınların hürriyet mücadelesindeki yerine vurgu yapar. Osmanlı kadınlarının siyasi ve toplumsal konulardaki katkılarını öne çıkarmanın yanı sıra kadınların kendi evlerinde düzeni sağlamaları gerektiğine de dikkat çeker. Salime Hanım; Osmanlı kadınlarını parlak gözlü, ipek saçlı, nermin ve sevimli çehreli olarak idealize ederken, bu kadınları gelecek nesillere yön verecek olan kadınlar olarak görür.

Salime Hanım, kadınlara önerilerde bulunurken sadece sözde kalmamalarını, somut adımlar atarak harekete geçmelerini ve hürriyet mücadelesinde siyasi konulara fazla dalmamalarını tavsiye eder. Osmanlı kadınlarının toplumsal sorumluluklarına yeterince odaklanmadıkları, çocukların terbiyesi gibi daha önemli meselelere gereken önemi vermediklerinin üzerinde durur. Kadınların irfan seviyelerini artırmalarını ve eğitime daha fazla önem vermeleri özellikle çocuk eğitimi konusunda aktif rol oynamaları gerektiğini vurgular. Salime Hanım, zengin kadınların fakir mahallelerdeki ailelere yardım eli uzatmalarını, yerel kumaşlar giymelerini böylece toplumsal dayanışmayı artırmaları gerektiğini söyler. Kadınların bugünkü çabalarının, gelecekteki nesillerin iyi birer ev hanımı ve Osmanlı kadını olmalarını sağlamak için temel oluşturması gerektiği fikrinin üzerinde önemle durur.

Ayrıca metindeki “feminizm mübalağakârları” (s. 10) ifadesiyle feminizm düşüncesini aşırı bulur ve Osmanlı kadınlarının kendi özgün değerlerine göre hareket etmeleri gerektiğinin altını çizer.

“Kadınlık Davasından” (I)

Salime Hanım *Şehbal* dergisinde “Kadınlık Davasından” alt başlığıyla beş yazı yayımlamıştır. Bu yazılardan dördü “Musahabe” üst başlığıyla, beşincisi ise “Musahabe-i İçtimaiyye” üst başlığı altında “Kadınlık Davasından-Nisaiyyun-Safracet” alt başlığıyla yayımlanmıştır. Bu yazılardan ilki olan bu metin, *Şehbal* dergisinin 15 Temmuz 1329 (28 Temmuz 1913) tarihli yetmiş dokuzuncu sayısındadır.

Salime Hanım bu yazısında, Türkiye’deki feminizm meselelerine dair düşüncelerini ve kadınlık davasıyla ilgili görüşlerini anlatır. Yazısına, Türkiye’de feminizmin, inkılabın ardından matbuata girmesini ve daha sonra muhafazakâr bir dirençle karşılaşmasını anlatarak başlar. Salime Hanım Osmanlı ve İslam kültürünün kadınların toplumdaki rolünü belirleyen iki unsur olduğunu söyler. Osmanlı kadınlığının İslam kültürüyle bağlantılı olduğunu ve bu değerlerin Türkiye’deki feminizm tartışmalarında dikkate alınması gerektiğinin üzerinde durur. İslam kültürü ve Osmanlı geleneğinin Türkiye’deki feminizm konusunda rehberlik edici olabileceğini de ayrıca belirtir.

Salime Hanım, feminizmin Türkiye’de kabul edilmesinin koşullara bağlı olduğunu ve Batı ülkelerinde olduğu gibi ele alınmaması gerektiğini vurgular. Feminizmin sadece kadın hakları mücadelesinin bir yönü olduğunu, Osmanlı kadınlarının durumu gibi daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğini ifade eder. Metinde, feminizmin Türkiye’de henüz geniş bir kabul görmemiş olması ve bu konuda muhafazakâr bir tavrın etkili olduğu, kadınlık meselesinin Türkiye’de özgün koşullara uygun bir şekilde ele alınması gerektiğini savunur.

Yazar kadınların, toplumda daha etkin rol alabilmeleri için eğitim ve terbiye almalarının önemini ve ideal bir Osmanlı ve İslam kadınının yaratıcı ve geliştirici olmasının üzerinde önemle durur.

Kadınlık meselesinin genel bir insanlık meselesi olduğunu ve kadınların daha fazla eğitim alması gerektiğinin üzerinde durur. Bu eğitimin dinî değerlere uygun olması gerektiğini ve kadınların, dinî ve millî değerlere uygun yaşamalarının yeterli olacağını da söyler.

Yazar, feminizmin Türkiye’de henüz yeterince anlaşılmadığını ve Batı’daki feminizm hareketlerinden farklı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, feminizmin Türkiye’de henüz

gelişme aşamasında olduğunu ve bu konuda daha detaylı, daha sakin ve daha tabii bir düşünce sürecinin gerekliliğini vurgular.

“Kadınlık Davasından” (2)

“Kadınlık Davasından” yazısının devamı olan bu ikinci yazı, *Şehbal* dergisinin 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913) tarihli 80. sayısında bulunur.

Yazar kadınların, toplumda daha etkin rol alabilmeleri için eğitim ve terbiye almalarının önemini ve ideal bir Osmanlı ve İslam kadınının yaratıcı ve geliştirici olmasının üzerinde önemle durur.

Kadınlık meselesinin genel bir insanlık meselesi olduğunu ve kadınların daha fazla eğitim alması gerektiğinin üzerinde durur. Bu eğitimin dini değerlere uygun olması gerektiğini ve kadınların, dini ve millî değerlere uygun yaşamalarının yeterli olacağını da söyler.

Salime Hanım’a göre; “bizde kadınlar” konusu, şu üç temel tartışma etrafında döner: İlk gruptaki insanların; kadınların, havasız, hayatsız, faaliyetli odalarda yaşadıkları için zayıf, hastalıklı ve her yönden mağdur oldukları, onları tabii hakları olan hayatı yaşamalarının zamanının geldiğini söylerken, buna karşılık ikinci gruptakilerin konuyu sınırlı, belirli bir bakış açısından değerlendirerek dinî bir mesele hâline getirdiklerini ve bu bakış açısıyla itirazlarda bulunduklarını söyler. Salime Hanım; üçüncü grup için bunlar birinci grup kadar hırçın değil, ne istediklerini daha iyi biliyor gibi görünüyorlar der. Çünkü onlara göre, İslam kadınlarının, dinî emirlere karşı gelmedikleri ve millî geleneklerimize aykırı olmadıkları sürece yaşamdan, insan haklarından yararlanmaları gerekir diye savunur. Tıpkı tarihimizde İslam devletlerinde, İslam toplumlarında yetişmiş, saygı görmüş savaşçı kadınlar, şair kadınlar, siyasi kadınlar, hatta tüccar kadınların olduğu gibi” (s. 148) diyerek bu görüşlerini örneklerle açıklar.

Salime Hanım; kadınların siyasi haklara sahip olmaları ve parlamentolarda aktif rol almalarının önemine dikkat çeker. Kadınların siyasi alanda aktif olmalarının, toplumun geleceği ve refahı için önemli bir katkı sağlayabileceğini ifade eder.

Salime Hanım son olarak; dinin kadınlar için önemli bir rol oynadığını ve İslam'ın kadınlara özgürlük ve eşitlik getirdiğini vurgular. İslam'ın, kadınları zillet ve esaretten kurtardığı, erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu belirtir. Ayrıca, İslam'ın kadınların ruhunu güçlendirdiği ve özgürlüklerini sağladığını da ifade eder. Salime Hanım; kadınlık meselesinin dinle ilişkilendirilmesinin cehalet ve yanlış inançlar yüzünden yanlış

anlaşıldığını ve kadınların dinle ilişkisinin doğru anlaşılması gerektiği düşüncesi üzerinde önemle durur.

“Kadınlık Davasından”(3)

Salime Hanım’ın *Şehbal* dergisinde Musâhabe üst başlığıyla yayımladığı yazılardan üçüncüsü olan bu metin “Kadınlık Davasından” alt başlığıyla iki bölüm hâlinde yayımlanmıştır. Derginin 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913) tarihli 81. sayısındadır.

Salime Hanım, İngiltere’de bir kadının hazırladığı uzun bir raporu okur ve bu raporun ayrıntılarını okura nakleder. Bu raporda, çocuklu kadınların fabrikalarda çalışmasının aile ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri detaylı bir şekilde ele alınırken kadınların iyi eğitim alması ve anne olma sorumluluğunu yerine getirebilmesi için desteklenmesi gerektiği vurgulanır.

Raporda, özellikle çocukları olan kadınların fabrikalarda ve diğer endüstriyel kuruluşlarda çalışmalarının aile hayatına, çocuk bakımına ve kadının genel sağlığına olumsuz etkileri üzerinde durulur. Salime Hanım bu raporu, kadınların iş gücüne katılımının ve çalışma koşullarının, toplumun genel refahı ve aile yapısı üzerindeki etkilerini değerlendirirken kadın hakları mücadelesi için de önemli bir bilgi kaynağı olarak görür.

Salime Hanım, İngiltere ve Türkiye’yi kıyaslar bu konudaki görüşlerini ise şu şekilde ifade eder:

“Memleketimizde veremin taammümüne Anadolu’daki müstekrehe-i illetin tahrîbat-ı müthişesine ilâveten en yürek yakacak felaket daha varsa o da “nevzâd vefeyâtı” dır.” (s. 173) Çocuk ölümlerinin önüne geçmek için de kızların sağlık bilimlerine vâkıf olması gerektiğini söyler. Ancak gelecekte gelin ve ev kadını olacak kızlarımızı görevlerini layıkıyla yerine getirebilmeleri için gereken parayı ve diğer araçları sağlamak için yapılması gereken fedakârlıkların yeteri kadar dikkate alındığından emin olamadığını da belirtir.

“Kadınlık Davasından”(4)

“Kadınlık Davasından” 14 Eylül 1913 tarihli 81. sayıdaki yazısının devamı olan bu ikinci yazı, *Şehbal* dergisinin 15 Eylül 1329 (28 Eylül 1913) tarihli 82. sayısında yer alır.

Bu metinde Salime Hanım, kadınların eğitim ve toplumsal ortamlardaki rolü konusunda ve cinsiyet eşitliği mücadelesindeki ciddiyet ve fedakârlık eksikliğine dikkat çeker. Kadınların bu konularda daha aktif rol alması gerektiğini belirtir. Bunun da ancak

kadınların millî değerlere uygun bir şekilde eğitilmesi ve toplumsal ortamlarda daha fazla söz sahibi olmasıyla mümkün olduğunu vurgular. Kadınların haklarını savunmada ve ilerlemelerini sağlamada gösterdikleri çabanın yeterli olmadığını, erkeklerin de bu konuda desteklerini daha güçlü bir şekilde göstermeleri gerektiğini ifade eder. Salime Hanım, kadın hakları mücadelesinin sıklıkla "şikâyet" veya "tazallüm" gibi duygusal tepkilere indirgendiğini, ancak asıl gerekenin ciddiyet ve bilinçli bir şekilde hareket etmek olduğunu belirtir. Ayrıca, toplumdaki eğitim ve medeniyet seviyesinin yükseltilmesinin, kadınların toplumsal hayata daha etkin katılımını sağlayacağını ve kadınların millî, ilmî ve ahlaki bir çevrede yetişmelerinin önemini vurgular. Ancak, yazar bu hedeflere ulaşamadığı için kadınların yaşadığı sorunların devam ettiğini ve bunun toplumun genel refahını olumsuz etkilediğini ifade eder.

Yazar, Osmanlı dönemindeki bazı şairlerin kadın hakları konusundaki çağrılarını yetersiz bulup eleştirirken bu şairleri "ağlayan yalvaran kalemler" (s. 190) olarak nitelendirir. Duygusal ve etkisiz bir şekilde kadın hakları mücadelesine yaklaştıklarını belirtir. Yazar, bu şairlerin yalnızca duygusal tazallümlerle ve şikâyetlerle yetinerek konuyu ciddiyetsizce ele aldıklarını düşünür. Bu şairlerin kadın hakları mücadelesi için gereken ciddiyet ve bilinç düzeyine ulaşamadıklarını, söz konusu meseleyi yüzeysel bir şekilde ele alarak gerçekçi çözümler üretemedikleri yönünde de eleştirir. Bu eleştiri, kadın hakları mücadelesinde duygusal yaklaşımların yerine somut adımların atılmasının gerekliliğine vurgu yapar.

Özetle bu metinlerde Salime Hanım; kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında bir tartışmayı ele almaktadır. İlk metin, feminizmi eleştiren ve kadınların toplumdaki rolünü incelerken aile ve toplum üzerindeki etkilerini vurgulayan bir makaledir. Diğer metin ise kadınların toplum içindeki konumuna ve kadın hakları mücadelesine dair görüşleri içerir. Her iki metinde de Salime Hanım, kadınların toplumda güçlü bir rol oynaması gerektiğini, eğitim ve sağlık gibi konularda desteklenmesinin önemi üzerinde durmaktadır.

“Kadınlık Davasından” (5)

Bu yazı diğer “Kadınlık Davasından” yazılarından farklı olarak Musahabe-i İctimaiyye üst başlığı altında “Kadınlık Davasından-Nisaiyyun-Safracet”⁴¹ alt başlığıyla *Şehbal* dergisinin 15 Şubat 1329 (28 Şubat 1914) tarihli 91. sayısında yayımlanmıştır.

Sufrajet hareketi; 1903 yılında Birleşik Krallık ve ABD’de kadınların seçme ve seçilme haklarını desteklemek için pasif direniş, kamu toplantılarını engelleme ve açlık grevi gibi yöntemlerle mücadele eden radikal kadın hakları savunucularının yaptıkları eylemlere verilen isimdir. Sufrajet hareketleri genellikle orta sınıftan gelen kadınlar tarafından organize edilmiştir.⁴²

Salime Servet Seyfi kadın haklarına ilişkin çeşitli tarihî olayları ve eylemleri ele aldığı bu yazıda, kadınların hak mücadelesi için sarf ettikleri çabanın zaman içinde nasıl evrim geçirdiğini ve değiştiğini gösterir. Sufrajetlerin kadın hakları için verdiği mücadelelerin başlangıçta masum protestolarla başladığı ancak zamanla nasıl radikal eylemlere dönüştüğünü özellikle İngiltere ve Fransa’daki olayları günbegün detaylı bir şekilde kaleme almıştır. Salime Hanım bu tür eylemlerin, genellikle "vahşi kadınlar" olarak adlandırılan gruplar tarafından gerçekleştirildiğini ve bu grupların şiddet içeren faaliyetlerde bulunduğunu anlatır.

Son olarak, Salime Hanım Osmanlı kadınlarının bu tür eylemlerden cesaret alabileceğini ancak bu tür şiddet içeren faaliyetlere karşı dikkatli olmaları gerektiği konusunda onları uyarır.

“Osmanlı Kadınları ve Hilal-i Ahmer”

Bu yazı, *Zafer* gazetesinin 9 Ağustos 1328 (22 Ağustos 1912) tarihli 24. sayısında yer alır. Osmanlı kadınlarının tarih boyunca gösterdiği fedakârlık ve cesaretin altını çizen bu yazıda Salime Hanım, kadınların sadece savaş meydanlarında değil, aynı zamanda hayatın farklı alanlarında da önemli roller üstlenmeleri gerektiğini anlatmaktadır.

Kadınların sadece annelik ve ev işleriyle sınırlı olmayan, aynı zamanda savaş zamanlarında da aktif roller üstlenen güçlü ve fedakâr bireyler oldukları, yalnız savaşa katılmakla kalmayıp yaralı askerlere yardım etme, sağlık hizmetinde bulunmak gibi görevler de aldıklarını belirtir. Salime Hanım; Osmanlı kadınının mücadelecisi,

⁴¹İngiltere’deki kadın hareketlerinin adı sufrajettir. Salime Hanım metinde safracet olarak verdiği için aynen aldık.

⁴²<https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCfrajjet>. “E.T. 30/11/2023”

yardımsever ve cesur karakterini överek, Osmanlı tarihine ve bu tarihin ortaya koyduğu fedakârlıklara duyarlı olmaları, bu mirası yaşatma sorumluluğunu hissetmelerini tavsiye eder. Ayrıca; tarih bilincinin güçlendirilmesi gerektiğini, milletin birliğinin ancak bu şekilde mümkün olduğunu söyler. Salime Hanım kadınları Hilal-i Ahmer'e maddi ve manevi katkı vermeleri için de çağrıda bulunur.

Çocuk, Çocuk Eğitimi ve Çocuk Sağlığı Konulu Yazılar

“Vezâif-i Benât”

Bu yazı *Ümmet* gazetesinin 10 Temmuz 1326 (23 Temmuz 1910) tarihli 9. sayısında yayımlanmıştır.

Osmanlı dönemindeki kadınların görevleri ve toplum içindeki yerleri üzerine yazılmış olan bu metinde, milletin ilerleme seviyesinin kadınların durumuyla ölçüldüğü de belirtilir. Salime Hanım, kadınların görevlerini genel olarak Osmanlı toplumunun ilerleme sürecine katkıda bulunmak, ulvi sorumluluklarını yerine getirmek, eğitilmiş bireyler olarak topluma hizmet etmek olarak görür. Kadınların, ahlaki değerlere uygun bir şekilde yetiştirilmesinin önemi ve toplumun ilerlemesinde aktif rol oynamalarının üzerinde özellikle durur. Ayrıca, dönemin kadınlara biçtiği sosyal normları ve kadınların yaşadığı sınırlamaları da eleştirir.

Salime Hanım bu yazıyı “hiss-i samimi-i vatanperveri!” sözleriyle bitirir. Metnin en sonunda kendi el yazısıyla yazdığı şu not bulunur:

“Bugün vatanın bir kadını, bir validesi olmak şerefiyle bununla beraber mesuliyet-i azimesiyle düşünüyorum, ki: acaba vazifemi yapabildim mi? Temenni ederim, ki: henüz valide olanlar ve olacaklar benim sinnimde bu hususta müsterihü'l vicdan bulunsunlar!”

(s. 13) Salime Hanım annelerin ve gelecekteki annelerin vatanlarına ve ailelerine karşı sorumluluklarını yerine getirirken vicdanen rahat olmalarını tavsiye ederken bu sorumlulukları yerine getirirken iç huzuru ve vicdanın önemini belirtir.

“Yadigâr-ı Teessürlerden”

Çocuklarımız alt başlığıyla yayımlanan bu yazı *Donanma* dergisinin Nisan 1327 (Nisan/Mayıs 1911) tarihli 14. sayısında yayımlanmıştır.

Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan sosyo-politik ve kültürel durumları eleştirmektedir.

Eğitim ve terbiye konusundaki eksikliklere dikkat çeken yazar, çocukların iyi yetiştirilmesinin milletin geleceği için hayati öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Hükümetin çabalarının yetersiz olduğunu belirten yazar, milletin kendi çabalarıyla kalkınması gerektiğini ifade etmektedir.

Kadınların ve özellikle annelerin çocukların yetiştirilmesinde büyük bir sorumluluğu olduğunu vurgulayan yazar, toplumun ortak bir çaba göstererek gelecek nesillerin daha iyi yetişmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Salime Hanım bu yazıda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde sosyo-politik ve kültürel konularda yaşanan eksikliklere dikkat çeker. Osmanlı milletin istikbali olacak çocukların geleceğinin, eğitim ve terbiyesinin önemine dikkat çeker. Çocukların eğitimi için hükümetin yeterli çaba sarf etmediğini ve çocukların geleceğiyle ilgili endişelerini dile getirir. Osmanlı milletin çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak için toplumsal bir çaba gerektiğini vurgularken çocukların millî ve manevi değerlerle yetiştirilmesi gerektiğini belirtir. Kadınların ve özellikle annelerin çocukların yetiştirilmesinde büyük bir sorumluluğu olduğunun üzerinde önemle durur.

Salime Servet Hanım çocukları bu ülkenin geleceği olarak gördüğünü şu sözlerle ifade eder:

“Ben ise, müstağrak-ı teessürât şu koca İstanbul’u nazar-ı hayalime aldığım zaman geniş, dumanlı seması toz, zemini siyah çamurlu bir meydan görürüm ki: çamurları içinde hesapsız altın kitleleri parlar, batar çıkar. Dikkat ederim. Ve, o zaman görürüm ki: bu siyah çamur içinde zelil ve bîkes yuvarlanan altın parçaları Osmanlı milletin sermaye-i istikbâli olan zavallı Osmanlı çocuklarıdır! (s. 1261)

Yazar; Osmanlı milletin geleceğini çocuklar aracılığıyla sembolize eder. Bu metne, tarihî ve kültürel bağlamda bakılacak olursa Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine ait toplumsal eleştirileri içeren önemli bir belge olarak değerlendirilebilir.

“Çocuklarımızı Hür Büyütelim!”

Bu yazı *Donanma* dergisinin Mayıs 1327 (Nisan 1911) tarihli 15. sayısında yayımlanmıştır.

Yazının başında Salime Hanım bu yazıyı “Ahmet Ağayef Bey⁴³’in huzur-ı hamiyetine” ithaf ettiğini söyledikten sonra bu metni neden yazdığını şu sözlerle anlatır:

⁴³Ahmet Ağayef Azerbaycanlı (1869-1939) gazeteci, mütefekkir ve politikacıdır. Azerbaycan’da ve Türkiye’deki ilk yıllarında Ahmed Agayev, Soyadı Kanununa kadar Ağaoğlu Ahmed, Soyadı Kanunu ile

“Hür ve haysiyet-i milliyesini tanıyan bir milletin yine böyle büyütmüş olduğu bir çocukta fasl-ı serbâzâne bir şecaat-i maneviye-i tecelli edeceğini gösteren şu vakıayı bilhassa kendimize ibret olmak üzere nazargâh-ı karîne takdim ediyorum.” (s. 1354)

Metin, Amerika'nın Rusya Sefirliği döneminde geçen bir olayı anlatmaktadır. Metinde, Amerika'dan gelen bir genç adamın Rusya'nın Petersburg şehrine varışı ve Rusya İmparatoru'nu ziyaret etme isteği ele alınmaktadır. Genç adam, İmparator'a bir çam kozalağı hediye etmiştir. İmparator'un bu hediye karşısındaki şaşkınlığı ve gencin bu hediye için neden verdiğinin konu anlatıldığı bir metindir. İmparator, genç adamı misafirperverlikle ağırlamış ve bahçeye kozalağın dikilmesine izin vermiştir.

Salime Hanım, Amerikalıların özgürlük anlayışı ve cesur davranışlarını över ve bu özelliklerin Amerikan kültüründe önemli bir yer tuttuğunu belirtir. Yazar, Amerikalıların millî kimliklerini özgürlük ve cesaret üzerine inşa ettiklerini ve bu değerleri en üst seviyede yaşadıklarını ifade etmektedir. Ayrıca, yazar bu özelliklerin Amerikan toplumunda yaygın olduğunu ve Amerikalıların bu değerleri benimseyerek yaşamlarını sürdürdüklerini vurgulamaktadır.

Metinde geçen son cümlelerde, “bizim alacağımız hisse-i intibah ise çocuklarımızı böyle birer serbaz-ı hakiki -i hürriyet olarak büyütme, hatta kanlı; müstebit Rusya çarlarının huzur u azametlerine bile çıktıkları zaman bize: -Ey, bu işi bir Türk çocuğundan başka kim yapabilir? Dedirecek efâl-i âliye ve safiyeye kılmaktır.”(s. 1387)

Sözleriyle Türk çocuklarının da cesur ve özgür bir şekilde hatta Rus çarlarının karşısında bile cesurca durabilecek bir nesil yetiştirilmesi gerektiğini ve bu değerleri benimsemeleri gerektiğini vurgular. Bu değerler toplumun geleceği için önemlidir.

Sonuç olarak, metin, genç nesillerin cesaret ve özgüven gibi değerlere sahip olmalarının önemine vurgu yaparak, çocukların özgür ve cesur bir şekilde yetiştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

“Anneye Hürmet: Mini Minilerime”

Bu yazı *Mektebli* dergisinin 8 Ağustos 1329 (21 Ağustos 1913) tarihli 10. sayısında yayımlanmıştır.

birlikte Ahmet Ağaoğlu olarak anılmıştır. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-agaoglu-1869-1939>. “E.T. 30/11/2023”

Salime Hanım annelik ve anne çocuk ilişkisi üzerine odaklanarak, annenin çocuklarına duyduğu sevgi ve koruma içgüdüsünün yanı sıra çocuklarına verdiği öğütlerin önemini anlattığı bir yazıdır. Metinde, annenin çocuklarına karşı beslediği şefkat ve yavrularını korumak adına yaptığı fedakârlıklar vurgulanır. Salime Hanım’a göre, bir annenin çocuğa olan etkisi, çocuğun gelişiminde temel bir faktördür ve annenin sözleri ve davranışları çocuğun değerlerini şekillendirir. Bu düşüncelerini de şu cümlelerle ifade eder:

“Anne âdetâ Allah’layız Allah bize bir mürsel-i necîb ve şefikidir ki: Cenâb-ı Hak onun dudaklarıyla bize söyler, onun nesâyihî içinde bize en kuds ve nezih hissiyatı ilham eder. (...) Bu şefkat, samimiyet, ulviyet nidâsını reddedenler için artık dünyada müteessir olacakları bir itina ve muhabbet, hürmet ve itaat eyleyecekleri bir mevcudiyet kalmamış demektir.” (s. 157)

Görüldüğü üzere, Salime Hanım anneliği kutsal bir görev olarak görür ve annenin söylediklerinin reddedilmesinin çocuğun kendi değerlerinden sapmasına neden olabileceğini de ifade eder. Netice itibarıyla annenin çocuğun yetişmesi üzerindeki rolünün önemini ve annenin çocuğa olan etkisinin hayat boyu devam ettiğini de anlatır.

“İlim ve İrfan Cenneti”

Bu yazı, *Seyyale*’nin 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914) tarihinde birinci sayısında “Çocuk Terbiyesi” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Servet Hanım’ın; milletin refahı ve ilerlemesi için hanımlara önemli bir rol düştüğünü anlattığı bu yazıda, çocukları bir ülkenin geleceği olarak görürken, onların terbiyesi konusunda annelere büyük sorumluluklar düştüğünü özellikle vurgular. Bununla birlikte, genç kızların ve eğitimli kadınların da bu ilerlemede katkıda bulunmalarının önemini anlatır. Toplumdaki kültürel eksiklikleri ve insanların genellikle terbiye ve eğitim konularında yetersiz kaldığını da belirtir.

Salime Hanım, çocukların terbiyesi ve eğitimi ile ilgili olarak geçmişteki örneklerden hareketle toplumun her bireyinin iyi bir eğitim almasının gerektiğini vurgular. Yazar ayrıca çocuk terbiyesinin ailede babadan çok anneye ait bir sorumluluk olduğunu, özellikle çocukların ilk zamanlarda başkalarının ellerine teslim edilmemesini tavsiye eder. Çocukların evde aldıkları terbiyenin, gelecekteki karakterlerini belirleyeceğini ve toplumun ilerlemesi için bunun önemli bir etki yaratacağını belirtir.

Son olarak, eğitim ve irfanın toplumsal kalkınma için hayati önem taşıdığını ve bu alanda görev alanların sorumluluklarını doğru ve etkili bir şekilde yerine getirmeleri gerektiğini vurgular. Salime Hanım özellikle genç kızların ilim ve irfan cennetinde yer alarak

ülkelerinin kültür ve eğitiminin gelişimine katkıda bulunmalarını teşvik eder. Genç neslin bilgi ve kültür düzeyini artırmasının önemine de vurgu yapar.

“Çocuklar Mezaristanı”

İfham gazetesinde iki bölüm hâlinde yayımlanan yazılardan ilki olan bu yazı 25 Kânunuevvel 1335 (25 Aralık 1919) tarihinde 145. sayıda “Vatanın Derin Yaralarından” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Bu metinde, İngiltere ve İrlanda’da yapılan araştırmaların sonuçları analiz edilmiştir. Bu yazı, çocuk vefatlarına dikkat çekmesi ve çocuk sağlığı konusundaki sorunlara çözüm önerileri sunması açısından önemlidir. Özellikle fakir ailelerde ve şehirlerde artan çocuk ölümlerinin, sağlıksız beslenme ve çevresel faktörlerin etkisi altında olduğu vurgulanmaktadır. Yazar, çocuk vefatlarının önlenmesi için eğitim, sağlık hizmetleri ve temizlik standartlarının artırılması gibi çözüm önerilerini sunmaktadır.

Metinde, çocuk ölümlerinin temel sebepleri arasında anne ve çocuk sağlığı konusundaki bilgisizlik, kötü yaşam koşulları, sağlıksız beslenme ve ilgisizlik faktörlerinin önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Ayrıca, çocukları korumak için alınabilecek tedbirler ve çözüm önerileri üzerinde detaylı bir şekilde durulmaktadır.

Yazar, çocuk vefatlarının önlenmesi için toplumda farkındalık oluşturulması, annelere sağlık eğitimi verilmesi, sağlıklı yaşam koşullarının sağlanması ve düzenli sağlık kontrollerinin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. İngiltere'deki uygulamalar üzerinden, çocuk sağlığının toplumsal bir sorumluluk olduğu ve devlet, hayır kurumları ve bireylerin iş birliği yapması gerektiği vurgulanmaktadır.

Salime Hanım, çocuk sağlığı ve çocuk ölümleri konusundaki duyarlılığı artırmayı hedeflemiş ve okuyucuları çocuk vefatı konusunda bilinçlendirmek ve toplumsal bir sorumluluk hissi oluşturmak amacıyla yazmıştır.

Yazara göre, çocuk ölümlerini önlemek için aşağıdaki adımlar atılmalıdır:

1. Sağlık Eğitimi ve Bilinçlendirme: Anne ve baba adaylarına, hatta genel topluma çocuk bakımı ve sağlığı konusunda eğitim verilmelidir. Bu eğitimler hamilelik öncesinden başlayarak sürekli olmalıdır.
2. Sağlıklı Yaşam Koşulları: Fakir ailelerde yaşayan çocukları destekleyici önlemler alınmalıdır. Temiz içme suyu, hijyenik yaşam koşulları, güvenli barınma gibi temel ihtiyaçlara odaklanılmalıdır.

3. Sağlıklı Beslenme: Çocukların beslenmesine özel önem verilmeli ve özellikle anne sütü emzirme teşvik edilmelidir. Sağlıklı beslenme, çocukların büyüme ve gelişimi için kritik öneme sahiptir.
4. Düzenli Sağlık Kontrolleri: Hamilelik ve çocukluk döneminde periyodik sağlık kontrolleri yapılmalıdır. Bu kontroller, olası sağlık sorunlarını erken teşhis etmede yardımcı olabilir.
5. Halk Sağlığı Kampanyaları: Toplumda çocuk sağlığına dair farkındalık yaratıcı kampanyalar düzenlenmeli ve çocuk ölümlerini azaltmaya yönelik toplumsal duyarlılık artırılmalıdır.
6. İhtiyaç Sahiplerine Destek: Özellikle fakir ailelerde yaşayan çocuklara yönelik sosyal yardım programları ve hayır kurumları aracılığıyla destek sağlanmalıdır.

Yazar, bu önerilerin uygulanmasıyla çocuk ölümlerinin azaltılabileceğine inanmaktadır. Bu öneriler, çocuk sağlığının toplumsal bir sorumluluk olduğunu vurgular ve sorunların devlet, sağlık uzmanları, aileler ve toplumun birlikte çalışarak çözebileceğini savunur.

“Çocuklar Mezaristanı”

İfham gazetesinin 26 Kânunuevvel 1335 (26 Aralık 1919) tarihinde 146. sayısında “Vatanın Derin Yaralarından” üst başlığıyla yayımlanan yazının ikincisi olan bu yazı sayfa 2’ de yer alır.

Salime Hanım bu metinde, çocuk sağlığıyla ilgili kritik konulara odaklanarak özellikle İngiltere'deki çocuk ölümlerini ve nedenlerini ele alır. Yazara göre, birçok anne yetersiz eğitim, çocuklarına gerekli özeni göstermemek ve dikkatsizlik nedeniyle evlatlarını kaybeder. Yazar, istatistiklere göre, suni gıdalarla beslenen çocuklarda ölüm oranlarının arttığını, çocukların anne sütüyle beslenmesi ve saf sütün önemi üzerinde önemle durur. Metinde pislik içinde ve sağlıksız beslenme sonucu ortaya çıkan 'Kırpe' hastalığına çözüm bulmak amacıyla İngiltere'de süt depoları kurulduğu ve annelere sağlık müfettişleri tarafından eğitim verildiği de anlatılır.

Yazar, çocukların sağlıklı bir şekilde büyütülmesi için doğru bakım konularında önemli öneriler sunmaktadır. Metinde, anne babalara çocuklarını nasıl besleyeceklerine dair pratik tavsiyeler verilmekte ve yapılması gerekenler ile yapılmaması gerekenler sıralanmaktadır.

Metnin sonunda Salime Hanım, çocukların bakımı ve sağlığı konusunda toplumun daha fazla bilinçlenmesi gerektiğini ve bu farkındalığın artması için çaba sarf edilmesinin

önemini belirtir. Yazar, bu konuda uzman olmadığını söyler. Ancak “insanlığın büyük adamlarının” bu konuda nasıl düşündüklerini ve çalıştıklarını okuyucularına aktarmak istediğini ifade eder.

Vatan ve Vatan Sevgisi Konulu Yazılar

“Ruznamemden”

Bu yazı, *Ümmet* gazetesinin 21 Mayıs 1326 (3 Haziran 1910) tarihli 2. sayısında “Kısm-i Edebî” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Hanım’ın vatan sevgisi, özgürlük kavramı ve doğanın güzelliklerini anlattığı bu yazıda Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine de atıflar yapılır. Metinde ayrıca Osmanlı coğrafyasının ve kültürünün önemine dair bilgiler de bulunur. Yazar, özellikle vatanın güzelliklerini ve değerlerini detaylı bir şekilde anlatırken, vatanseverliğin ve özgürlüğün kutsallığına vurgu yapar. Şehitlerin fedakârlıkları ve gençlerin hürriyet uğruna verdiği mücadele, metnin temel konusudur.

Salime Hanım, vatanın huzur ve güven sağlayan bir sığınak olduğunu, kahramanların ve ailelerin bu topraklarda huzur bulduğunu şu sözlerle ifade eder: “Âb ü tâb sâfiyetiyle nice bin aileye me’men, nice bin fazilet-i bâkireye mehd ve nişîmen, ve nice kahramanlara melce olan bir kısm-i vatan!” (s. 10) Salime Hanım vatanın her köşesine duyduğu derin sevgi ve bağlılığı da bu metinde dile getirirken bu topraklarda yaşayan Osmanlı ailesinin huzur içinde olduğunu ve şerefli bir yaşam sürdüklerini ise şöyle dile getirir:

“Şu karşımda gördüğüm vatan köşesi, şu nesîm vatanla pür-ihhtizaz vatan ağacının altı, ber-mesud, ber-fazl, ber-behadır Osmanlı ailesinin huzur iffet meşhûnıyla şerefîdâr olsun. İsterim ki: buna, “babalık rûhiyem, geçen demlerde ölen, ve senin birader-i maneviyen, evlad-ı maneviyen olan şüheda-yı hamiyetin ruhiyem!” diyen rûzgârlar bir hamle-i hayr-hâhiyle bütün Osmanlı ailelerine ifâze-i hayat-ı vatanperveri etsin!” (s. 11) Salime Servet Hanım Osmanlı ailesinin vatanseverlik ve fedakârlık ruhunu koruması ve gelecek nesillere aktarmasının önemini vurgularken vatansever şehitlerin ruhlarının Osmanlı ailelerine ilham vermesi gerektiğini de ayrıca belirtir.

“Şelale-i Ümit”

Bu yazı, *Şehbal* dergisinin 15 Mayıs 1329 (28 Mayıs 1913) tarihli 76. sayısında yayımlanmıştır.

Yazar, bu yazısında Karadeniz’in soğuk rüzgârları aracılığıyla İslam diyarlarından gelen bir haber ve bu haberin kendisine verdiği güçten söz eder. İslam dünyasındaki zor zamanlarda milletin fedakârlıklarını ve yaşadığı acıları vurgular. Yazar, Türk milletinin tarih boyunca gösterdiği kahramanlık ve fedakârlıklara vurgu yaparak, İslam coğrafyasının ancak birlik olarak güçleneceğine işaret eder. Ayrıca, metinde Türk milletinin geçmişte yaşadığı zorluklara rağmen hâlâ ayakta durması ve İslam’ın bayrağını taşıdığını da söyler. Yazar, Türk milletinin İslam dünyasındaki kardeşlerine destek olması ve birlik içinde hareket etmesi gerektiğini de vurgular.

“Milletimle Hasbihal”

Mektebli dergisinin 5 Kânunuevvel 1329 (18 Aralık 1913) tarihinde yayımlanan 23-24. sayısında bulunan bu yazı “*Mektebli Vesâtetiyle*” üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Hanım; Osmanlı vatanına duyduğu derin sevgi ve bağlılıkla yazdığı bu yazıda, vatanyla ilgili güzellikleri ve değerleri vurgulayarak millete seslenir. Ancak, toplumun çalışma azminin eksikliği ve düşünce yetersizliği konusunda eleştirilerde bulunur. Vatan sevgisiyle çalışmayı teşvik ederken bu vatan için ölmüş olan insanların ruhunun yaşayanlardan iyilik ve adamlık beklediğini söyler. Din, insanlık ve Osmanlı olmanın getirdiği değerleri vurgularken toprağın korunması gerektiğini ve mirasın gelecek nesillere aktarılması gerektiğini belirtir. Ayrıca, bilgiye dayalı çalışmanın ve eğitimin önemini irdelerken toplumun daha iyi bir gelecek için çaba göstermesini ister.

Salime Hanım, bu yazıda çeşitli tavsiyelerde de bulunur. Bu tavsiyeler arasında; Osmanlı vatanına duyulan sevgi ve vatan için gösterilen çalışma azmi, ölenlerin ruhlarına saygı gösterme gerekliliği, eğitim ve bilginin önemi, toprağın korunması ve mirasın gelecek nesillere aktarılması gibi konular bulunur. Salime Hanım; bu tavsiyelerle toplumun daha bilinçli, çalışkan ve vatanına bağlı bir şekilde hareket etmesinin önemini vurgular.

“Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra”⁴⁴

Yeni Mecmua'nın Fevkalade Nüshası Çanakkale 5 Mart 331 (18 Mart 1915) tarihli sayısında yayımlanmıştır. Özel bir ek olduğu için sayı numarası yoktur. “Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra” alt başlığıyla yayımlanan yazıda Salime Hanım yine hatıralarından hareket eder. Bu tür yazılarını ise “Ruznamemden” başlığı altında verir. Salime Hanım, bu metinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında oğlunu cepheye gönderen bir annenin hislerini duygusal bir dille okuyucuya aktarır.

Salime Hanım bu yazıda yine hatıralarından hareket eder. Salime Hanım'ın kendisi de bir asker annesidir ve oğlunu cepheye gönderdikten sonra bir daha ondan haber alamamanın üzüntüsünü öldüğü güne kadar çeker. Oğlunu savaşa gönderen annenin gururunu ve üzüntüsünü şu sözleriyle ifade eder:

“İşte bir defa daha vatanın samt-ı âmiri seni benden çok uzaklara, vazifeler, şerefler ve ölümler arasına aldı götürdü...

İşte bir daha, yüksek kalpağının altında gülen gözlerin, beşüş çehren ve boz asker kaputuyla büsbütün uzun görünen boyunla benden ayrıldın, vatanın her hududuna, her kanlı cengine ayrı ayrı mücahitler, şehitler gönderen aile kapısından metin adımlarla çıktın.” (s. 103) diyerek yazar, metinle hayatı ve yaşadığı gerçekler arasında bir ilişki kurar.

Salime Hanım, bu metinde, oğlunu vatan hizmeti için savaşa gönderen bir annenin yaşadığı endişe, korku, gurur ve vatanseverlik gibi karmaşık duygular ele alınmaktadır. Ayrıca, metin boyunca toplumun birlik ve beraberlik içinde olması gerektiği, milletin her ferdinin savaşa destek olması gerektiği vurgulanır. Bu duygusal ve millî birlik mesajlarıyla dolu olan metin, savaş dönemindeki fedakârlık ve vatanseverlik duygularını okuyucuya aktarır. Anne, oğlunu vatanın selameti ve muzafferiyeti için cepheye göndermekte tereddüt etmemekte, fakat onun sağlıklı ve onurlu bir şekilde geri dönmesini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Git, git, diyorum; lakin sağ ve vatanın selamet ve muzafferiyet sancağı altında pür-şân ve şeref gel!"(s.104) Bu cümle bir annenin vatanseverlik ve fedakârlık duygularının yanı sıra, annelik endişesi ve sevgisini de yansıtır.

⁴⁴Nesime Ceyhan bu yazıyı *Birinci Dünya Savaşı Hikâyeleri* isimli kitabında çeviri yazıya aktarmıştır. İstanbul: Selis Kitaplar, 2007, s.141-145

Çeşitli Konularda Yazılan Diğer Yazılar

“Ertuğrul Faciasını Okuyunuz!”

Salime Hanım, bu yazıda resmî belgelerle Ertuğrul Fırkateyni’nin Japon Deniz’inde batmasının sebebini ve beş yüz elli dört Türk bahriyelisinin hayatlarını nasıl kaybettiklerinin anlatıldığı bir eserden bahseder.

Bu yazının sonunda Salime Servet Hanım parantez içinde *Tercüman-ı Hakikat*- 3 Mayıs 308 tarihini vermiştir. Bu sayıya ulaşamadık.

Salime Servet Hanım’ın ağabeyi Süleyman Nutki’nin 1327 yılında yayımlanan *Ertuğrul Fırkateyni Faciâsı* isimli bir kitabı bulunmaktadır. Bu yazı o kitabın tanıtımı için yazılmıştır.

“İrtisâm-ı Hâdisat”

Bu yazı “Merhume Müfide Kadri Hanım için” alt başlığıyla *Şehbal* dergisinin 15 Teşrinievvel 1328 (28 Ekim 1912) tarihli 24. sayısında yayımlanmıştır.

Salime Hanım’ın, Türk resim sanatının öncü kadınlarından Müfide Kadri Hanım’ın ölümünü ve onun Türkiye’ye katkılarını anlattığı yazıdır. Müfide Kadri Hanım, Osmanlı’nın bilinen ilk profesyonel Müslüman kadın resim öğretmenidir ve kırk eseri bulunmaktadır.⁴⁵

Metinde yazar, Müfide Kadri Hanım’ın ölümüyle Türk milletinin bir değerini kaybettiğini ve sanat dünyasında önemli bir boşluğun oluştuğunu anlatır. Onun Türk resim sanatına ve eğitimine yaptığı katkılarını vurgularken, onun ölümüyle birlikte Türkiye’de bir umudun daha söndüğünü ve sanat alanında önemli bir kaybın olduğunu söyler. Salime Hanım bu yazıda, bu kadın ressamı olan saygısını ifade ederken Müfide Kadri Hanım’ın ölümüyle duyduğu üzüntüsünü dile getirir.

“Unutulmuş Yapraklar”

Şehbal dergisinin 1 Teşrinisani 1328 (14 Kasım 1912) tarihli 64. sayısında yayımlanmıştır.

Yazar-anlatıcı geçmişte yaşadığı anılarını ve hayatındaki kayıpları düşünerek duyduğu özlemi anlatırken geçmişte yaşadığı güzelliklerin ve masumiyetin izlerini arar. Hayatın

⁴⁵Esra Sar, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Batılılaşma Hareketlerinden Son Dönemlere Doğru Uzanan Yolculukta Yetişen Öncü Kadın Ressamımız Müfide Kadri ve Eserlerindeki Kadın İmgesi”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2021, 4(2), s. 221-234

zorluklarına karşı verdiği mücadelede neler kaybettiğini düşünür. Geçmişteki güzellikleri hatırlamaya çalışır. Ancak, bu güzelliklerin nerede olduğunu bulamaz. Metinde gençliğin ve masumiyetin yitirilişi, hayatta aranan ancak bulunamayan değerler ve bu kayıpların yürek burkan etkileri ele alınmaktadır.

Yazar, hayatının önemli anılarını, hayallerini ve yaşadığı zorlukları şiirsel bir dille ifade eder. Metin, yazarın yaşadığı derin melankoli ve içsel sorgulamalarla doludur. Geçmişte sahip olduğu veya sahip olmayı arzuladığı şeylerin kaybı, hayatının zorlu yollarında çektiği acılar ve mücadeleler, bu mücadelelerde yaşadığı başarısızlıklar ve hayal kırıklıkları anlatılır.

“Şimdi Ne Yapacağız?”

Mektebli dergisinde 6 Haziran 1329 (19 Haziran 1913) tarihli 4. sayısında yayımlanmıştır. Salime Hanım, “Başımıza gelen bütün felaketler heybet-i müthişesiyle gölgelerini üstümüze atar ve hak ve intikam kûşe-i tarihinden uzanmış “ey şimdi ne yapacaksınız?” diye sorar iken şu satırları gerek çocuklarımıza ve gerek babalarımıza ve analarımıza takdim etmek, onlara bir hayat, bir cevvaliyet, elhasıl peygamberî bir şeyi nefh ü telkin eylemek yanlış olmasa gerek.” (s. 54) diye yazısına başlar. Daha sonra ise; Amerikalı ünlü düşünür Edward Everett Hale⁴⁶’in şu düşüncesini okuyucuya aktarır:

“Taraf-ı İlahiden icrasına memur olduğumuz tecrübenin hüviyet-i âliyesi ve bu tecrübe sahasının azamet ve vüs’ati dolayısıyla biz yeni yeni gayretlere, himmet ve hamiyetlere çağırılıyoruz. Edward Everett Hale insanlığın geçmişte yaşadığı tecrübelerden ders çıkarması ve yeni çabalara yönelmesi gerektiğini söylerken geçmişteki hüküm süren anarşilere atıfta bulunarak, Tanrı’nın insanlığa açık sığınaklar lütfettiğini belirtir.” (s.54)

Salime Hanım, Hale’nin düşüncelerinden yola çıkarak bu konudaki fikirlerini okuyucuyla paylaşır. Özgürlük ve gerçeklik uğruna mücadele eden büyük düşünürlerin ve kahramanların, şu anda yaşanan gelişmeleri göremediğini ve bu gelişmelerin büyük bir tecrübe olduğunu anlatır. Yazar, geçmişte yaşanan acı tecrübelerin, özgürlük ve insanlık idealine ulaşmak için bir motivasyon kaynağı olması gerektiğini söyledikten sonra son

⁴⁶Edward Everett Hale (1822-1909) Amerikalı bir din adamı ve yazar. <https://www.britannica.com/biography/Edward-Everett-Hale>. “E.T. 30/11/2023”

olarak, “Türk milletinin geleceğinin parlak olması için güneşin ışıklarının sönmemesi gerekir” (s. 54) diyerek yazısını bitirir.

“İstihlâk-i Millî Cemiyeti”⁴⁷

Bu yazı, “Hanımlarımıza” üst başlığıyla *Tasfîr-i Efkar*’ın 1 Temmuz 1329 (14 Temmuz 1913) tarihli 16. sayısında yayımlanmıştır.

Salime Hanım bu yazıda, İstihlâk-i Millî Cemiyeti’ni tanıtırken kadınların toplumsal rolü ile birlikte moda konusundaki fikirlerini de okurla paylaşır.

Osmanlı toplumunun millî birlik içinde olması gerektiğini ve bu birliğin, Osmanlı’nın güçlü padişahlarından biri olan Yavuz Sultan Selim gibi bir padişahla temsil edilmesi gerektiğini söyler. Ayrıca, iç ticaretin teşvik edilmesi ve yerli üretimin desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak kadınların ekonomik ve millî meselelerde aktif bir rol oynaması gerektiğini belirtir.

Salime Hanım; Avrupa’nın modasını takip etmek yerine yerli kumaşlarla yapılan kıyafetleri giymenin, Osmanlı kültürünün ve kimliğinin korunmasına katkı sağlayacağını önemini anlatır. Hanımlara Osmanlı toplumunun sahip olduğu değerleri yüceltmelerini önerirken, bunu da şöyle ifade eder:

“Ve bilhassa şunu bilelim ki Türk kadını için Avrupa kumaşları ve esbab-ı tezyini ile süslenmiş olduğu hâlde ilanihaye düşmanlarımızın kolunda bir kafeşantane girmektense, “Bingöl” Yaylağı’ndaki Türkmen kadınları gibi kendi koyununun, keçisinin yününü urup giyinerek sahne-i tarihe çıkmak çok, çok âlidir!” (s. 2) Salime Hanım bu sözleriyle yerli malı kullanmayı tavsiye eder.

“Milletin Piyer Loti Hakkındaki Hülâsa-i Hissiyatına Tercüman Olmak İçin”

Şehbal dergisinin 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913) tarihli 81. sayısında yayımlanmıştır.

Salime Hanım bu yazıda; Türk dostu olarak bilinen, Fransız oyun ve roman yazarı Pierre Loti’ye Türk milletinin duyduğu hissiyatı şöyle ifade eder:

“Bedbaht milletimin acı dolu harabelerinde yüz binlerce annenin, hemşirenin ruhani çığlıklarını dinlediğim, binlerce masum kızın sonsuz acıları, sonsuz lanetleri, sonsuz gözyaşlarıyla tanrının huzuruna çıkan kara ve perişan hayallerini göreceğim üzüntülü yıllar içinde insanlığın tamamen umutsuz bir durumda olduğuna,

⁴⁷ Bu cemiyet, yerli malına olan talebi artırmak ve yerli malı kullanımını teşvik ederek Avrupa’ya para akışına son vermek için İstanbul’da kurulmuştur. Bkz. Nuray Özdemir Tiryaki, “I. Dünya Savaşı’nda İstihlâk-ı Millî Kadınlar Cemiyeti’nin Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 36/29, (2019), s. 29-47

insanlıktan hâlâ bir şeyler beklenilebileceğine, dünyada utanç, erdem, cesaret olduğuna inanmak istediğim zamanlarda Piyer Loti'yi de hatırlayacağım.” (s. 170) diyerek onun eserlerinin, milletin yaşadığı zor zamanlarda bir teselli kaynağı olduğunu söyler.

“*Muhadderat-ı İslam* Hakkında”

Hanımlar İçin

Şehbal dergisinin 1 Kânunuevvel 1329 (14 Aralık 1913) tarihli 87.sayısında yer alan “Hanımlar İçin” köşesinde “Fanus-ı Hayal” başlıklı olan bu yazı, “Aile Kütüphanesi” alt başlığı ile yayımlanmıştır.

Salime Hanım, Prenses Kadriye Hüseyin’in “*Muhadderat-ı İslam*” isimli eserini tanıtmak için kaleme aldığı bu yazıda, kitabın değerlendirmesini de yapar. Prenses Kadriye Hüseyin Hanım’a duyduğu saygı ve hayranlığın yanı sıra Osmanlı kadınlarının son yıllarda ortaya koydukları irfan ve hamiyetin, erkeklerinkinden daha etkili olduğunu Prenses Kadriye Hanım’ın bu eseriyle de bu gerçeği bir kez daha kanıtladığını belirtir.

Metin, kadınları kafes arkasında esir görmeyi değil, bilgi, irfan hamiyet ve çabalarıyla öne çıkan Osmanlı kadınlarını öne çıkarır. Bu kadınlar, milletin ruhunu ve irfanını temsil eden kadınlardır. Bu isimlerin bazıları arasında Prenses Kadriye Hüseyin, Halide Edip ve Melek Hunç bulunmaktadır.

Salime Hanım’ın bu yazısında, toplumun genelindeki cinsiyet rollerine ve baskısına karşı eleştirilerinin yanı sıra dönem eleştirisi de bulunur. Yazar, baskı ve sansür dönemlerinde düşüncelerini özgürce ifade edememenin ve eserlerini yayımlayamamanın zorluklarından bahseder. Bu dönemi “demir mengeneli yıllar” (s. 8) olarak adlandırır. Salime Hanım’a göre, sansür yıllarında yazarlar, eserlerini el yazısıyla yazarak kütüphanelerine koymuş ve bunu bir tür intikam olarak görmüşlerdir. Yazar artık bu dönemin bittiğini söylerken özgürlük ve rahatlık dönemlerinde, bu el yazısıyla yazılmış kitapların değerlerini yitirdiğini söyler. Salime Hanım, bu kitapların kapaklarına baktığında onların solgun ve sitemkâr olduğunu, geçmişteki zor zamanların izlerini taşıyan bu kitapların günümüzde hak ettiği değeri görmediğini ve unutulduğunu ima eder.

“Çalışın”

Salime Hanım ve Ali Rıza Bey’in şiirlerinin yer aldığı *Muazzez Vatana* (1329-1331) isimli şiir kitabındaki iki yazıdan ilki olan bu yazının dipnotunda yazar “daha önce *Zafer* gazetesinin 7 Haziran 328 (20 Haziran 1912) tarihli sayısında neşrolunmuş idi” diye not

düşmüştür. Kitapta (22-27) sayfaları arasında bulunan bu yazı “Milletimin Ordusundan İstirhamlarım” alt başlığıyla yayımlanmıştır.

Metin; Fuzûlî'nin “Dosta maksûdunca devrân-ı felek bir nice gün,/Olma mağrur ey ki hâl-i dehr rûşendir sana,/Kâtil-i âbâ vü ecdâdın mu'âf etmez seni/Umma andan dostluk resmi ki, düşmendir sana.” dörtlüğüyle başlar ve yazının devamında da sürekli tekrarlanır. Salime Hanım, bu metinde Türk askerine ve komutanına hitap eder. Türk milletinin ordusuna ve vatanına duyulan sevgi, sadakat ve fedakârlık duygularının yanı sıra Türk milletinin tarihî ve kültürel değerlerine de vurgu yapar. Yazar, askerlerin ve komutanların üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelerini rica eder. Ayrıca, millî değerlere, vatan sevgisine ve askerlik ruhuna vurgu yaparak Türk milletinin birlik ve dayanışma içinde olması gerektiğini de dile getirir.

“Top Sesleri Ne Diyor”

Salime Hanım ve Ali Rıza Bey'in şiirlerinin yer aldığı *Muazzez Vatana* kitabında bulunan ikinci yazıdır. Sayfa 27-30 arasında “Hilal-i Ahmer İçin” alt başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Hanım bu yazısında; Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı sıkıntıları, savaşın acımasızlığını ve askerlerin çektiği zorlukları detaylı bir şekilde anlatır.

Metinde sürekli olarak vurgulanan top sesleri yazara göre, Osmanlı kadınlarına ve halkına bir sesleniştir. Bu sesler, milletin bekası için savaşan askerlerin ihtiyaçlarını hatırlatırken geride kalanların da onlara destek olmaları için çağrı yapar. Hilal-i Ahmer'in ve kadınların da vatan savunmasında aktif rol almaları gerektiğini söyleyen yazar, yardım kampanyalarıyla askerlerin ihtiyaçlarının giderilmesinin önemi üzerinde durur. Salime Hanım yardım toplamak için düzenlenen konferanslarda, tertip edilen piyango bileti satışlarında aktif rol oynamıştır.

1.2.5. Çevirileri

Salime Hanım; Henry Wadsworth Longfellow'dan üç, James Montgomery'den iki, Felicia Dorothea Hemans, William Allingham, Peabody, Butler, Julyus- Mozer, Herbert Spencer, Marie Corelli, Lord Byron, Charles Sprague, Estelle W. Stead, Alfred Tennyson, Thomas Hood, Ella Wheeler Wilcox'dan birer çeviri yapmıştır. Salime Hanım'ın bir tane de çeviri kitabı vardır. Robert Louis Stevenson'dan “*İntihar Kulübü (The Suicide Club)* ve *Serracenin Elmasları (The Rajah's Diamond)*” eserleri *New Arabian Nights* kitabının

bir parçasıdır. Yazar yaptığı bu çeviri yazılarında, özel isimleri parantez içinde ve Latin alfabesiyle verir.

İntihar Kulübü ve Serracenin Elması

Salime Hanım bu kitapta Robert Louis Stevenson'ın *New Arabian Nights* adlı kitabının *İntihar Kulübü* (*The Suicide Club*) ve *Serracenin Elmaları* (*The Rajah's Diamond*) adlı bölümlerinin çevirisini yapmıştır. Kitapta yer alan bölümler şunlardır: “Pasta ile Dolaşan Bir Delikanlının Hikâyesi”, “Bir Doktor ile Büyük Yol Çantasının Tarihi”, “Herkesi Kapan Bir Araba”, “Raca'nın Elması”, “Bir Genç Rahibin Hikâye-i Hayatı”, “Yeşil Perdeli Hanenin Tarihi”, “Prens Filorizel ile Bir Hafiye”.

İntihar Kulübü Robert Louis Stevenson'un 19. yüzyıldan kalma üç polisiye kısa öyküsünün bir araya gelerek tek bir anlatı oluşturmasından oluşan kitabıdır. İlk olarak 1878'de *London Magazine*'de basılan bu eserler, *New Arabian Nights*'in ilk cildinde toplanıp yeniden yayımlanmıştır.

Robert Louis Stevenson'ın *New Arabian Nights* kitabının birinci bölümü olan *İntihar Kulübü* de kendi içinde üç bölümden oluşmaktadır: “Story of the Young Man with the Cream Tarts” (Krem Tatlıları Olan Genç Adamın Hikâyesi): Bu bölümde, ana karakter olan genç adamın yaşadığı olaylar detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. Genç adam, talihsizliklerle dolu bir sürecin ardından intihar etmeye karar verir ancak bu kararından vazgeçerek kendisini bir maceranın içinde bulur. Aynı zamanda, genç adamın İntihar Kulübü'nün üyeleri ile tanışması ve kulüp üyeleriyle olan etkileşimleri de bu bölümde ele alınır.

“Story of the Physician and the Saratoga Trunk” (Doktor ve Saratoga Sandığı Hikâyesi): başlığı taşıyan ikinci bölümde, bir doktorun hikâyesi anlatılmaktadır. Doktor, çeşitli gizemli olayların içine sürüklenir ve sonunda İntihar Kulübü üyeleriyle karşılaşır. Doktor, kulübün üyeleri arasında yerini alırken kendini tuhaf olayların içinde bulur.

“The Adventure of the Hansom Cab” (Hansom Araba Macerası) başlıklı son bölümde, “İntihar Kulübü” üyeleriyle yaşanan bir macera detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu kez, bir hansom⁴⁸ araba şoförü ile birlikte beklenmedik olaylarla dolu bir yolculuğa

⁴⁸Hansom: Tek atın çektiği iki tekerlekli araba.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hansom-cab> “E.T. 30/11/2023”

çıkılır. Macera esnasında, kahramanların hayatları tehlikeye girer ve sonuç olarak beklenmedik sürprizlerle karşılaşır.

New Arabian Nights kitabının ikinci bölümünde *The Rajah's Diamond* (*Raca'nın Elması*) hikâyesi bulunur. Bu hikâyede kendi içinde dört kısa hikâyeden oluşur. Hikâyeler şunlardır: “Şapka Kutusu Hikâyesi” “Kutsal Emirliğe Sahip Genç Adamın Hikâyesi” “Yeşil Tenteyle Kaplı Ev Hikâyesi” “Prens Florizel ve Bir Dedektifin Macerası”.

Salime Hanım'ın İngilizce'den *İntihar Kulübü ve Serrâcenin Elması* ismiyle çevirdiği bu kitap Necm-i İstikbal Matbaası'nda 1329 (1913/1914) yılında basılmıştır.

Bu kitabın mukaddime bölümünde Salime Servet Hanım bu kitabı çevirme nedenini şu şekilde izah eder:

“Şu roman İngilizceyi öğrenebilmek için uğraştığım esnalarda âdeta bir kıraat kitabı gibi parça parça okunarak, yine öyle tercüme edilmişti. Bu hatıra-i mesaiyi temsil eylediğine ilaveten son tetkikimde tercüme müsveddelerinin tamam muhafaza edilebilmiş olması bir kitap suretinde destgâh-ı tab'a tevdi etmeme sebep oldu belki boş, kıymetsiz birkaç saatin hoş müruruna sebep olabilir.”

diyerek kitabı İngilizce pratik yapmak için çevirmeye başladığını yazmıştır. Salime Hanım, mukaddime bölümünün altına 1326 Göztepe notunu düşmüştür.

İSürelİ Yayınlarıdaki Çevirileri

Salime Servet Hanım'ın sürelî yayınlarda kalan kitap hâline getirmediği yirmi beş tane yazısı vardır. İngilizce'den farklı yazarların eserlerinden Osmanlı Türkçesine aktarılan bu yazılardan bazıları, “İngiliz Edebiyatı'ndan Numuneler” başlığı altında toplanmıştır. Bu yazıların bazılarının giriş kısmında, çeviri yaptığı yazar veya eser hakkındaki görüşlerini, bu çeviriyi yapma nedenlerini anlatır. Bunun yanı sıra, çeviri yapmanın zorluklarını, edebiyat ve sanat hakkındaki fikirlerini de okuyucuyla paylaşır. Yine bazı metinlerde parantez içinde yazarların isimlerini Latin alfabesiyle verirken, bazı yazılarda kimden çeviri yaptığını belirtmez.

“İki Yurt”

Ümmet'in 18 Haziran 1326 (1 Temmuz 1910) tarihli 2. sayısında yayımlanan bu çeviri yazının başında Salime Hanım “Bu yazı İngiliz kadın yazarlarından Felicia Dorothea

Hemans⁴⁹'ın bir manzumesinden aynen tercümedir” diyerek kimden çeviri yaptığını belirtir. Hemans Liverpool, İngiltere'de doğan Romantik bir şairdir.

İki kişinin kendi vatanlarına duydukları özlemi ve bu konudaki duygularını ifade eden bir metindir. Birinci kişi, doğduğu yerin güzelliklerini ve çocukluğunu geçirdiği yerdeki anılarını hasretle anlatmaktadır. Yurdunun ruhunu, aile sesleri ve sevgiyle geçen günlerin özlemini hissederken, ikinci konuşmacı, yurdunu ölmez muhabbetlerle anlatıyor, ancak zamanla ayrılıkların getirdiği yalnızlık ve değişimle yüzleşiyor. “Sevilenler, ve sevdiklerimiz olmadıkça yurt, ve vatan ne ve nerde?” Bu soru ile vatanın neresi olduğu sorgulanır.

“Yol Verin Hürriyet İçin”

Donanma'nın Teşrinisani 1326 (Kasım/Aralık 1910) tarihli 9. sayısında “Vatanperverlik Levhalarından” üst başlığıyla yayımlanmıştır. İngilizce'den Osmanlı Türkçesine aktarılan bu yazının yazarı Salime Hanım tarafından belirtilmemiştir.

Bu çeviri yazı 1368 senesinde İsviçre'de yaşanan bir olayı anlatır. Avusturya'nın İsviçre köylerine ağır vergiler ve baskılar uygulaması üzerine köylüler isyan eder ve Dük Leopold'un liderliğindeki Avusturya ordusuyla çatışır. İsviçre köylülerinin sadece basit silahlarla donanmış olmalarına rağmen, hürriyetleri uğruna gösterdikleri cesaret ve direniş anlatılır. Metin, savaş sırasında öne çıkan İsviçreli kahraman Arnold'ın liderliğindeki hürriyet mücadelesini, sonunda da İsviçreli köylülerin Avusturyalıları geri püskürtmesi ve İsviçre'nin hürriyetini kazanmasını anlatır.

“Zaman”

Donanma'nın Kânunuevvel 1326 (Aralık/Ocak 1910/1911) tarihli 10. Sayısında “İngilizce Bir Manzum Parçadan” üst başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Hanım bu yazıyı hangi yazardan naklettiğini belirtmemiştir. Yazar, İngilizce bir manzum parçadan alınmış olan bu yazıyı nesir olarak Osmanlı Türkçesine aktarır.⁵⁰

Zamanın insan yaşamındaki etkilerinin ele alındığı bu yazıda, ihtiyar bir adamın zamanla ilgili farklı insanlara sorduğu sorular ve aldığı cevaplar aracılığıyla, zamanın gençlere,

⁴⁹ Felicia Dorothea Hemans, ilk şiir koleksiyonu olan “Poems”i (1808)'de yayımladı. William Wordsworth ve Lord Byron'un etkisiyle şekillenen Hemans'ın şiirleri, *The Domestic Affections and other Poems* (1812), *Records of Woman: With Other Poems* (1828) ve *Siege of Valencia* (1823) gibi 19 ciltte yayımlandı. <https://www.poetryfoundation.org/poets/felicia-dorothea-hemans>. “E.T. 30/11/2023”

⁵⁰ Salime Servet, tercümelerinde aslına sadık kalmaya çalışmakla birlikte manzumelerin tamamını nesir şeklinde çevirmiş, bu da şiirlerin aslındaki ahengin Türkçeye aktarılmasını zorlaştırmıştır. Bkz. Betül Coşkun, “Savaşlar Çağında Yetişmiş Bir Kadın Yazar: Salime Servet Seyfi”. *Turkish Studies International*, 7/2, (2012), s. 261-278

yaşlılara, günahkârlara, bilgelere ve diğer insanlara nasıl farklı şekillerde tecelli ettiği anlatılır. Metinde, günahkâr birinin ölümle yüzleşmesinin anlatıldığı hikâyede ise zamanın akıp giden bir yıldız ışığı olduğu ve insanların ebediyet için hazırlanmaları gerektiği vurgulanır. Yazar nasihat niteliğinde şu sözleri söyler:

“Zaman hayatı iyi yaşayanlar için latif bir mevsimdir. Ya Celâl ve haşmete bir yol, ya cahim-i mâdumiyete bir geçit. (...) Zaman hâl-i hazırdir, mazi firar etti gitti. Bugün yaşa, yaşa, çünkü yarın henüz kimsenin üzerine ne tulû, ne gurub etmiştir!” (s. 879) diyerek zamanın geçiciliğini anlatır.

“Tarih-i Hürriyetten Bir Safha”

Donanma’nın Şubat 1326 (Şubat/Mart 1911) tarihli 12. sayısında “Juan Placido” alt başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Hanım, İngilizce’den Osmanlı Türkçesine aktardığı bu yazıyı hangi yazardan çevirdiğini belirtmemiştir.⁵¹

Metin, Juan Placido’nun Küba’da köle olarak doğup büyümesini, acı dolu bir hayat geçirmesini ve sonunda isyan ettiği dönemi anlatır.

Juan Placido’nun esirlikten kurtulmak için verdiği mücadelesi yazdığı şiirler ve yapılan yardım kampanyası ile özgürlüğüne kavuşması anlatılmaktadır. Son bölümde ise, Placido’nun ölümüne dair detaylar verilmektedir. İdam edilirken sergilediği cesur davranışlar ve ölüm anındaki dua, onun hürriyet için verdiği mücadele detaylı olarak anlatılmaktadır. Placido’nun ölümünden sonra bıraktığı izlenim ve mirasın, özellikle Küba halkı ve özgürlük savunucuları arasında nasıl etkili olduğu anlatılarak yazı son bulur.

“İngiliz Edebiyatı’ndan Numuneler” (1)

Salime Servet Hanım *Donanma* dergisinde “İngiliz Edebiyatı Numunelerinden” başlığıyla dört yazı yayımlamıştır.

Donanma’nın Haziran 1327 (Haziran/Temmuz 1911) tarihli 16. sayısında yayımlanan “İngiliz Edebiyatı’ndan Numuneler” üst başlığı altında yazar, önce Fransız ve İngiliz edebiyatlarını kıyaslayarak konuyla ilgili kişisel görüşlerine yer verir. Devamında da William Allingham⁵²’ın “Lady Alice” şiirinin nesir olarak çevirisi bulunur.

⁵¹ Yaptığımız araştırmada yazarın ismine ulaşamadık.

⁵² William Allingham (1824-1889) İrlandalı şair, günlük yazarı ve editör. *Irish Songs and Poems*, *Blackberries* ve *Evil May Day* gibi birçok kitabı vardır. <https://poets.org/poet/william-allingham>. “E.T. 30/11/2023”

Yazının giriş bölümünde Salime Hanım, Türk-Fransız ilişkileri ve Fransız kültürünün ve düşüncesinin Türkiye'deki reform hareketlerine etkisinden bahseder. Fransız düşünürlerinin ya da aydınlarının eserleriyle şekillenen düşüncelerimizi şu sözlerle anlatır:

“Fransız muhibbiyiz; daha açık söyleyelim: Biz sırf nam ve şan ile Fransa’nın değil, hürriyet-i vicdaniye için çalışan ve hürriyet-i vicdaniye için yaptığı mübarezelerle tarih-i tekâmül-i beşeriyette bir sahife-i tâban işgal eden milletin yâr-ı vefakârıyız! Evet: Ruhumuz Fransızların efkâr-ı irfanıyla meşbûdur; Türkiye’de benim ilk okuduğum ve beni ilk müteessir eden eser Fransızca’dan mütercemdi ve yine onun içindir ki: Türkiye’de lisan-ı umumi-i ecnebi Fransızca addolunduğu cihetle biz de Fransızca öğrenmeye çalıştık!” (s. 1478)

Yazar bu ifadelerle, Fransa ile Türkiye arasındaki samimi dostluk ilişkilerinin altını çizer ve bu dostluğun temellerinin Fransız özgürlük ve bilgi geleneğine dayandığını ve bu değerlerin her iki milleti de birleştirdiğini savunur.

Salime Hanım yazının devamında Fransa'nın son zamanlardaki siyasi tutumunu da eleştirir. Fransa'nın eski gücünü kaybettiğini söyler ve İngiltere'nin yükselişine dikkat çeker. Yazar, bu değişimin sebeplerini edebiyat ve tarih üzerinden analiz eder. Edebiyatın bir milletin ruhunu ve tarihini yansıttığını; millî edebiyatın, bir milletin erdemlerini ve kusurlarını açığa çıkardığını ve bu sayede o milleti daha iyi anlamamızı sağladığını belirtmektedir. İngiliz ve Fransız edebiyatını karşılaştırdığı metinde, bu iki milletin durumuna dair bilgiler sunar. Salime Hanım, Fransa'nın 19. yüzyıldaki siyasi ve edebî durumu üzerine bir değerlendirme yaparak Fransa'nın düşüşünün ve İngiltere'nin yükselişinin edebiyatta da görüldüğünü savunur.

Salime Hanım’ın bu bölümde yaptığı analizler, edebiyatın bir milletin siyasi ve sosyal durumu hakkında önemli bilgiler sunabileceğini göstermektedir. Millî edebiyat, bir milletin kimliğini ve değerlerini anlamamıza yardımcı olur. Bu nedenle edebiyat, sadece estetik bir alan olarak değil, aynı zamanda tarihî ve sosyolojik bir belge olarak da değerlendirilmelidir.

Salime Hanım, Osmanlı Türkçesine aktardığı “Leydi Alice” şiiri hakkında “besteleyecek birçok şuh ve tannâz manzumeleri olduğu hâlde -Leydi Alis- manzumesi musiki-i milliyette bile yer bulmuş!” (s. 1479) diyerek bu şiirin İngiliz milletin vefa duygusuna

örnek teşkil ettiğini ve millî değerlerin korunması açısından önemli olduğunu anlatır ve bundan herkes ders almalı diyerek William Allingham'ın “Leydi Alice” şiirinin nesren tercümesi kısmına geçer.

“Leydi Alis” karanlık ve kasvetli bir atmosferde Leydi Alis'in yaşadığı pişmanlık ve üzüntüyü anlatan bir hikâyedir. Hikâyenin ilk bölümünde Leydi Alis'in gecenin geç saatlerinde bir ışık kaynağı olmadan merdivenlerde dolaşması ve gözyaşlarına boğulması anlatılırken köşkün içinde sessiz ve karanlık, fırtınalı bir hava hâkimdir. Leydi Alis bir kapının önünde durur ve üç kez geri dönmek ister, fakat vazgeçer.

Hikâyenin ikinci bölümünde bir nisan akşamı Leydi Alis'in cansız bedeninin köşkten çıkarıldığı anlatılır. Yolda Leydi Alis'in çocuğunun hayali belirir. Hikâyenin sonunda babasının kucağından kaçtığı gecedan beri hiçbir eşyanın değişmediği eski odasına Leydi Alis yatırılır.

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden” (2)

Donanma'nın Temmuz 1327 (Temmuz/Ağustos 1911) tarihli 17. sayısında yayımlanmıştır. Bu yazıda Salime Hanım'ın çeviri yapmanın zorluklarını anlattığı giriş bölümünden sonra Peabody'nin “Bir Çocuğa” isimli yazısı, ondan sonra Hervey'in “Convict Ship” isimli şiirinin “Sefine-i Mahkûmeyn” adıyla nesir olarak Osmanlı Türkçesine aktarılmış metinleri bulunur.

Salime Hanım'ın bu yazısı üç bölümden oluşmaktadır. İlk kısımda, İngiliz edebiyatından bazı parçaları nazmen tercüme edememesini ve bazı tutkulu ve aşka dair parçaları görmezden gelmesini kusur olarak görür. Bunun sebebini ise şu şekilde izah eder:

Salime Hanım, Byron ve Shakespeare gibi büyük yazarların eserlerinin nesir olarak Fransızcaya çevrildiğini ve hâlâ bu çevirilerin yeterli olmadığını anlatır. Nazım çevirisinin zor bir iş olduğunu ve kendisinin nazım çevirisinde yeterince iyi olmadığını, ancak bu durumun onun iyi niyetini zedelediğini de ayrıca belirtir. (s. 1545)

Salime Hanım'a göre Osmanlı İmparatorluğunun siyasi bir değişimden geçtiği bu dönemlerde, toplum ahlaki bir çöküş tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu durumda, milletin vicdanı vatan sevgisi dışında başka tutkularla uğraşmaya yetecek kadar güçlü değildir. Bu durumda, edebiyatın ve sanatın sadece estetik bir zevk değil, aynı zamanda ahlaki ve siyasi bir sorumluluk olduğuna da dikkat çeker.

Salime Hanım'ın yazısının ikinci bölümünde Peabody⁵³'nin “Bir Çocuğa” isimli yazısının Osmanlı Türkçesine aktardığı kısım bulunur “Bir Çocuğa” başlıklı yazı ahlaki çerçevede üç temel kavrama odaklanır. Bu kavramlar hakikat, hürriyet ve fazilettir. Yazar bunları da şu şekilde açıklar:

Hakikat: Saf ve semavi hakikatin arayışı, metnin ana temasıdır. Bu hakikat, cennet bahçelerinden bile daha kutsal olarak tasvir edilir ve akl-ı küll ve hikmet-i küllün ışıyla doğduğu belirtilir. Hakikatin her zaman maddi dünyayı ziyaret etmediği ve ancak zeki ve inançlı bir aklın onu kavrayabileceği vurgulanır.

Hürriyet: Yalnızca dışsal zincirlerden değil, nefsanî arzuların zincirlerinden de kurtulma fikri öne çıkar. Bireyin kendi ruhunun hükümdarı olması ve tesadüfe, hislere ve koşullara karşı bağımsızlığını kazanması teşvik edilir.

Fazilet: Ahlaki mükemmellik ve erdemli bir yaşamın temeli olarak sunulur. Önündeki kanlı savaş için zırh olarak nitelendirilen fazilet, pehlivanın coşkusundan güç alan bir güce benzetilir. Yazar, faziletin aranmasını tavsiye eder. Çünkü baştan başa ilahi olan yalnız odur.

Yazar, hakikat, hürriyet ve faziletin birlikte geliştirilmesiyle ruhun, karanlığın üstesinden gelebileceğini ve böylece yüce bir mertebeye ulaşabileceğinin mesajını verir. Bu üç temel erdem, ahlaki bir yaşamın temelini oluşturur ve bireyin manevî gelişimine katkıda bulunur.

Yazının üçüncü kısmında Hervey⁵⁴'in *Convict Ship*⁵⁵ şiirinin “Sefine-i Mahkûmeyn” ismiyle nesre çevirisi olan bu metinde, bir geminin denizde seyri üzerinden metaforlar kullanarak içsel çatışmaları ve zorlukları anlatılır. Geminin seyahatiyle insan hayatının

⁵³ Çeviri yazıda Peabody'nin ön ismi bulunmadığı için yaptığımız araştırmalar sonucu tarihlerdeki yakınlık dolayısıyla bu yazarın Elizabeth Peabody olduğunu düşünüyoruz. Peabody; Amerikalı yazar ve eğitimci olarak tanınmaktadır. Eğitim reformu ve çocuk edebiyatı konularında önemli çalışmalar yapmıştır. Peabody'nin en ünlü eserleri arasında “*Aesthetic Papers*” ve “*Record of a School*” bulunmaktadır. Ayrıca çocuklar için yazdığı kitaplar da oldukça popülerdir. <https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-Palmer-Peabody>. “E.T. 30/11/2023”

⁵⁴ Thomas Kibble Hervey (1799-1859) İskoç doğumlu bir şair ve eleştirmendir. Eserlerinden *Avustralya, Bir Şiir* (1824) ve *Prometheus'u* (1832) yayınladı. Daha sonra *Friendship's Offer* (1826-1827) ve *The Amaranth'in* (1839) editörlüğünü yaptı, yıllıklara katkıda bulundu ve *Athenaeum'un* 1846-1853 yılları arasında editörlüğünü yaptı. Diğer eserleri arasında *The Poetical Sketch Book* (1829), *The Autobiography of Jack Ketch*, *The Book of Christmas* geç bir tarihte yeniden basıldı ve Robert Seymour tarafından resimlendi. https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Kibble_Hervey. “E.T. 30/11/2023”

⁵⁵ Hükümlü gemisi, cezaya çarptırılmış suçluları mahkûm edildikleri yerden sürgün edildikleri yere taşımak üzere sefer yapan gemi. https://en.wikipedia.org/wiki/Convict_ship. “E.T. 30/11/2023”

benzerliği üzerinden yaşamın zorlukları, insan hayatının çelişkileri ve karmaşıklığı, sıkıntılar, gizli çatışmalar betimlenir. Dışarıdan bakıldığında insan hayatı, neşe ve başarılarla dolu bir gemi gibi görünebilir. Fakat içeride, keder, pişmanlık ve günah gibi karanlık duygular saklanır. Bu çelişkiler gemi metaforu ile etkili bir şekilde tasvir edilir.

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden” (3)

Salime Servet Hanım’ın bu başlık altında yazdığı üçüncü yazısı, *Donanma*’nın Teşrinisani 1327 (Kasım/Aralık 1911) tarihli 21. Sayısında yayımlanır. Bu metinde “Butler’in⁵⁶ Bir Manzumesi” nin çevirisini yapar.

William Butler Yeats’e ait olan bu yazıda yazar kadınları, lüks ve gösterişli yerlerden uzaklaşıp, dar sokaklarda sefaletle yüzleşmeye davet eder. Zenginlik ve modanın arkasında gerçek bir yaşamın olduğunu ve duruma duyarsız kalınmaması gerektiği anlatılmaktadır. Sefaletin, açlığın ve çaresizliğin içindeki gerçekleri görmeye, duymaya ve paylaşmaya davet eden bir yazıdır.

Bu yazının altında “**Vatan**” yazısı bulunmaktadır.

Salime Servet Hanım yazıya;

“Mont-Gomeri”⁵⁷ nin bütün İngilizlerce teheyyüât-ı vatanperveraneyi mucip olan bir manzume-i meşhuresidir. Milliyet ve vatan ne demek olduğunu öğretmek fikriyle yazılan herhangi İngiliz müntehabat-ı eş’arını, herhangi kitap ahlakını ele alsanız bu manzumeyi mevki-i tekrimde bulursunuz. Evvel ve ahir söylediğim gibi bu gibi tercümelerimin lisanımızda gösterdiği sönük heyet-i sarf mütercemesinin adem-i iktidarına aittir. Manzumeyi lisan-ı aslisinde okuyanlar ve o lisana vâkıf olanlar şu birkaç satırın cihangir bir millet içinde neden rehnüma-yı fazl ve vatanperverî olduğunu takdir ederler.” (s. 1913)

diyerek “Vatan” yazısının yazarını okura takdir ve takdim ederek başlar. Bu yazıda bir ülkenin özellikleri anlatılarak, o vatanın güzellikleri, milliyetin ve ahlakın önemi üzerinde durulmuştur. İnsanın kendi vatanını en üst düzeyde sevmesi gerektiği anlatılmıştır. Doğanın güzellikleri ve insan ilişkileri üzerinden vatanseverlik duyguları işlenir.

⁵⁶ William Butler Yeats (1865-1939) İrlanda’da yetişen en önemli lirik şairlerden biri olmanın yanı sıra, 20. yüzyıl edebiyatının esas figürlerinden biri olan sanatçı İrlanda edebiyatının Rönesans sürecinin öncüsü sayılmaktadır. 1923 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülmüştür. <https://www.britannica.com/biography/William-Butler-Yeats>. “E.T. 30/11/2023”

⁵⁷ James Montgomery (1771-1854) İskoç doğumlu ilahi yazarı, şair ve editör. En çok ilahileri ve Mezmurların şiirsel yorumlarıyla hatırlanır. Bunlar, İngilizce’deki en güzel eserler arasında yer alır. Yaklaşık 22 şiir kitabı yazmıştır. <https://www.britannica.com/biography/James-Montgomery>. “E.T. 30/11/2023”

“İngiliz Edebiyatı Numuneleri” (4)

Donanma’nın Mayıs 328, (Mayıs/Haziran 1912) tarihinde 27. sayısında yayımlanan “İngiliz Edebiyatı Numuneleri” nin dördüncüsünde Salime Hanım Lord Byron’un iki şiirini nesre çevirerek Osmanlı Türkçesine aktarmıştır.

Lord Byron’dan çevirisi yapılan ilk yazı “Bir rüya gördüm ki: tamamıyla rüyaya benzemez/Parlak güneş sönmüş idi; necûm-i sahâ-i ebediyette” (s. 122) dizeleriyle başlar. Rüyada korkunç bir felaketin ardından dünyanın sonu tasvir edilir. Güneşin söndüğü, insanların şaşkın bir şekilde dolaştığı, şehirlerin yok olduğu karanlık bir atmosferde geçen olaylar anlatılır. Dünya üzerindeki her şey, buz gibi hava ve ateşlerle yok olur. İnsanlar, açlık, ölüm ve kıtlıkla karşı karşıyadır. Harp ve çatışmalar tekrar başlar. Yiyecek bulamayan insanlar açlıktan dolayı birbirlerine saldırır. Doğa da felaketlerden nasibini alır bunun neticesinde hayvanlar da aç kalır. Dünya tamamen boşalırken daha önce neşeli insanlarla dolu olan kâinat, mevsimsiz, ağaçsız, insansız bir ölüm yığına dönüşür. Tüm bu felaketlerin sonunda nehirler, göller ve denizler hareketsiz, gemiler terkedilmiş ve dalgalar ölmüştür. Rüzgârlar ve bulutlar yok olmuş, kâinat bir boşluğa dönüşmüştür.

Yazar bu sayıda James Montgomery’ nin “Common Lot / Kader-i Umûmi” adlı şiirinin nesir çevirisini de yapar.

Montgomery’nin bir manzumesinin çevirisi olan bu metinde “geçmiş devirlerin hızla kaçışı esnasında bir insan yaşam nefesini solumuştu, bu kimdi? Ey fani! Senin kaderin ne olursa olsun, o insan sana benzerdi.” (s. 124) diye başlayan yazıda bu kişinin kim olduğu belirsizdir, ancak yazar, her insanın kaderinin benzer olduğunu anlatmaktadır. İnsan hayatının başladığı yer ve ölümü nerede gerçekleşeceği belirsizdir ancak ismi arz üzerinden kaybolursa da sadece bir hakikat kurtulur.

Yazara göre, insanın hayatında sevinç ve hüznün, umut ve korku gibi duygular birbirini takip eder. Tebessüm ve gözyaşı gibi hislerin önemli olduğu belirtilir. Metinde ayrıca, her insanın yaşamındaki olayların birbirine benzediği ve herkesin benzer kaderi paylaşabileceği vurgulanır. Bu metin, doğanın döngüsü, mevsimler, gece ve gündüz gibi unsurların insanın yaşamının bir parçası olduğunun da anlatıldığı bir manzumedir.

“Excelsior Yükselici”

*İçtiha*d dergisinin 15 Kânunusani 1327 (28 Ocak 1912) tarihli 39. sayısında “Edebiyat” üst başlığı altında Henry Wadsworth Longfellow⁵⁸’un şiirini “Excelsior Yükselici” başlığıyla nesre çevirmiştir.

Bu yazıda; “Yüksel, ki: Yerin bu yer değildir. Dünyaya geliş hüner değildir!” epigrafiyla başlar. Bu dizeler aynı zamanda Namık Kemal’in *Cezmi* romanında “Suret-i Manzume”⁵⁹ bölümünde bulunmaktadır. İlk bölümde Salime Hanım, Amerikalı şair Longfellow’un kısa ama manevi olarak büyük bulduğu bu şiirini tercüme etmesinin sebeplerini şöyle anlatır:

“Manzume lisân-ı aslîsinde sâdeğinin, belâgat ve selâsetin bedîi bir numunesi ise de benim gibi bir âcizenin kalemiyle Türkçemize -hususuyla- nesren tercüme edilmek bedbahtlığına uğraması cidden bâdî-i teessüftür. Ancak bu gibi âsâr - ki: birçokları icthâdât-ı malûlerine rağmen muhalledliklerini bilfiil ispat etmişlerdir.- Mevcudiyetlerinden bizi nice seneler daha bî-haber bırakacaklarına, bu âciz kalemler olsun Türkçeye naklolunsunlar da erbâb-ı iktidârımızın nazar-ı dikkat ve muhakemesini celbetsinler. Bu hususta beni müteselli eden bir şey varsa o da tercümenin aslına bir vav-ı atfî bile ilave edilmeksizin yapılmasıdır; o surette ki: aslına müracaat olunmadan dahi nazma tahvil olunabilir.” (s. 979)

Dedikten sonra Salime Hanım bunları bu şiirin bizim yüce Namık Kemal’imizin “Yüksel!” şiiri ile bu nazım parçası arasında samimi bir bağlantı hissi bulur ve bu durumla gurur duyulmaz mı? diye okura soru yöneltir. Salime Hanım Namık Kemal’in eserlerini okuduğunu daha önce belirtmiştik. Namık Kemal’e karşı duyduğu hayranlığı ondan bahsederken “âli Namık Kemal” diyerek ifade eder.

Yazının ikinci kısmında ise; Longfellow’un “Excelsior” adlı eserinin çevirisi bulunmaktadır. Şiir, bir Alp Dağı köyünden ayrılan bir gencin yolculuğunu anlatır. Sancak taşıyan bu genç bu sancakla dağları aşmaya çalışır. Genç, çeşitli zorluklara rağmen sürekli olarak “Yükselici” diye haykırır. Metin, gençliğin ve ideallerin sembolik olarak anlatımıdır. Bu manzume; gençlerin idealleri uğruna mücadele etmesi ve bu uğurda zorluklarla karşılaşmalar da pes etmemelerini öğütlemektedir.

⁵⁸ Henry Wadsworth Longfellow (1807-1882), 19. yüzyılın en popüler Amerikan şairidir. *Hiawatha Şarkısı* (1855) ve “*Paul Revere’nin Yolculuğu*” (1863) gibi eserleriyle tanınır. Yazarlığa ilk kez Amerikan İngilizcesine tercüme ettiği Dante’nin *İlahi Komedya* adlı eseri o dönemin en önemli çevirilerinden biridir. <https://www.britannica.com/biography/Henry-Wadsworth-Longfellow>. “E.T. 30/11/2023”

⁵⁹ Bkz. Namık Kemal, *Cezmi*, Haz. E. Aslan, M. Ever, G. Yüksel, Anadolu Üniversitesi Yay. Eskişehir: 2018, s.133.

Salime Hanım *Cezmi*'den alınan şu dizeleri dipnot olarak verir.

“Yükseldi o rütbe kim makamı,

Arş oldu serîr-i ihtişamı!”⁶⁰

“Son Nefeste Borizan”

İctihad dergisi'nin 15 Şubat 1327 (28 Şubat 1912) tarihli 41. sayısında “Edebiyat” başlığı altında yayımlanmıştır. Salime Hanım Alman şair Julyus-Mozer⁶¹ den eseri çevirdiğini söylediği bu yazıyı “o kadar güzeldir ki: İngilizler nazmen kendi lisanlarına tercüme etmişlerdir.” diyerek över.

Borizan, ölümle karşı karşıya kaldığı savaş meydanında son nefesini vermeye hazırlanırken, zafer haberlerini duymak için hayatta kalmaya çabalar. Borizan'ın son anları, geniş meydan, çalınan boru sesi ve duyulan muzafferiyet haberleri etrafında odaklanır. Borizan'ın ölümü, savaşın zorluğu ve yaşanan coşkulu anlar vurgulanarak anlatılır. Metinde “muzafferiyet!” kelimesi sürekli tekrarlanır. Savaşın acı gerçekleri ve askerlerin son ana kadar yaptıkları kahramanlığı anlatan bu hikâyenin sonunda ihtiyar Mareşal Borizan'ın ölümü için “çocuklar hayırlı bir ölüm işte buna derler!” diyerek askerlere hitap eder.

“Zevce, Çocuklar ve Dostlar”

İctihad dergisinin 1 Mart 328 (14 Mart 1912) tarihli 42. sayısında yayımlanan William Robert Spencer⁶²'a ait olan bu çeviri yazıyı, Salime Servet Hanım ağabeyi Süleyman Nutkî Bey'e ithaf eder.

Spencer, beşeriyetin kaderini belirleyen unsurların, yani zevce, çocuklar ve dostların, insan hayatında saadetin kaynakları olduğunu bu yazıda anlatır. Ayrıca dünyadaki felaketlere rağmen bu unsurlar insan için bir tür cennettir.

Metin, aşk, muhabbet ve faziletin önemine vurgu yaparak insanın mutluluğunu ve huzurunu sağlayan temel değerler olduğunu söyler. Spencer, yaşamın zorluklarına karşı, sevdikleriyle birlikte olmanın, aile ve dostluk bağlarının insanı güçlendirdiğini ve hayata anlam kattığını belirtir. Metin, aynı zamanda gençliğin güzellikleri içinde insanın

⁶⁰ A.g.e, s. 300

⁶¹ Araştırmalarımız sonucunda Julyus Mozer isminde bir yazara ulaşamadık.

⁶² William Robert Spencer (1769-1834), Spencer ailesine mensup İngiliz şair. https://en.wikipedia.org/wiki/William_Robert_Spencer. “E.T. 30/11/2023”

kendine güvenebileceğini ancak yaşlılık döneminde sevilenlerin tebessümlerinin ve hatıralarının önemli olduğunu da anlatır.

Son olarak, metinde, şair öldükten sonra bir söğüt ağacının altına gömülmeyi ve sevdiklerinin gözyaşlarıyla sulanmayı arzuladığını da söyler.

“Küçük Serseriler”

Donanma’nın, Nisan 328 (Nisan/Mayıs 1912) tarihli 26. sayısında “İngiliz Edibelerinden Mari – Korelli⁶³” den alt başlığıyla yayımlanmıştır.

İngiliz edebiyatından çeviri olan bu öyküde sokaklarda yaşayan ve zor koşullarda büyümeye çalışan çocukların acıklı hikâyesi anlatılır. Anlatıcıya göre, çocukluk döneminin masumiyet, saflık ve güzellikle anıldığını, ancak, dünyada çocuklar arasında büyük acılar çeken ve zorluklarla mücadele edenler de vardır. Özellikle, sokaklarda terkedilmiş ve perişan durumda olan çocuklar, yaşamın zorluklarına maruz kalırlar.

Metinde, anlatıcı sokakta karşılaştığı küçük serseri bir çocuğun hikâyesini anlatır. Çocuk, açlık ve sefalet içindedir, ailesinin durumu kötü olduğu için de çaresizdir. Yazar, çocuğa yardım etmeye ve onun yaşam koşullarını bir nebze olsun iyileştirmeye çalışır. Ancak, çocuğun geçmişi ve ailesiyle ilgili bilgiler edindikçe, durumun ne kadar çaresiz olduğunu fark eder.

“Biraderler”

Donanma dergisinin Temmuz 328 (Temmuz/Ağustos 1912) tarihli 26. sayısında bulunan bu yazıyı Salime Hanım Charles Sprague⁶⁴ dan Osmanlı Türkçesine aktarmıştır. Charles Sprague’nin bu eseri, iki kardeşin arasındaki güçlü bağı anlatır. Birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olan bu biraderler, ortak geçmişlerindeki anıları, annelerine duydukları sevgiyi ve onunla yaşadıkları hatıraları anar ve birbirlerine olan bağlılıklarını ölünceye kadar

⁶³Marie Corelli (gerçek adı "Mary Mackay") (1855-1924) Minnie Mackey olarak da bilinen İngiliz romancıdır. İlk kitabı *A Romance of Two Worlds* 1886'da yayımlandıktan sonra, İngiltere'de en çok satan yazar olur. Marie Corelli'nin kitapları hayal gücü zengin, felsefi ve mistiktir. Dünyayı tüm toplumsal sorunlarından kurtarmayı kendine görev edinmiştir. En iyi eserleri arasında *Thelma* (1887), *Wormwood* (1890), *Barabbas* (1893), *The Sorrows of Satan* (1895), *The Master Christian* (1900), *Temporal Power* (1902), *The Life Everlasting* (1911) ve *The Secret Power* (1921) yer alır. <https://victorianweb.org/authors/corelli/intro.html>. “E.T. 30/11/2023”

⁶⁴Charles Sprague (1791-1875) erken dönem Amerikalı şair. State ve Globe Banks için 45 yıl çalıştı ve sıklıkla "Boston'un Banker Şairi" olarak anıldı. Övgüleri ve önsözleri birçok yarışmalı ödül kazandı ve 1841'de *The Writings of Charles Sprague* adıyla toplanıp yayımlandı. [https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Sprague_\(poet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Sprague_(poet)). “E.T. 30/11/2023”

sürdürmeye, öldükleri zaman da yan yana yatmaya ve birbirlerine destek olmaya söz verirler.

“Vahşet-i Harp”⁶⁵

Donanma dergisinin Ağustos 328 (Ağustos/Eylül 1912) tarihli 30. sayısında yayımlanan bu çevirinin yazarı belli değildir.

Bu yazı, ilk olarak *Donanma* dergisinde Ağustos 328 (Ağustos/Eylül 1912) yılında yayımlanmıştır. Daha sonra *Zuhr* gazetesinin 18 Kânunusani 1335 (18 Ocak 1919) tarihli 3. sayısında yeniden yayımlanmıştır.

Bu metinde, savaşın, insanları nasıl etkilediği, toprakları nasıl tahrip ettiği ve savaşın medeniyetin ötesinde bir vahşet olduğunun anlatılır. Savaşın, insanların maneviyatını ve ahlaki değerlerini nasıl etkilediği ve yıkıcı sonuçlar doğurduğu da vurgulanır. Ayrıca, savaşın övülmesine karşı da bir eleştiri yapılır.

“Her Şeyden”

Şehbal’in 15 Eylül 1328, (28 Eylül 1912) tarihli 61. sayısında “Bir Mesele-i Acîbe Mister “Sited” ve Kerimesi” alt başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Hanım, bu yazıyı çevirmesinin sebebini şu şekilde anlatır:

Mis “Estel Sited”⁶⁶ tarafından İngiltere’nin en muteber aylık mecmualarından “*Neşnis Magazin*” e gayet garip bir makale yazılmıştır. Mister Sited gibi servet-i azime sahibi, hükümdârân ile hembezm olmuş, cihanın muhteremi bir şahsiyetin cincilere reklamcılık etmesi nasıl müsteb’ad ise kerime-i fâzılası Mis “Estel” in de halef-i vâkıa-ı beyanat ve beşeriyette bulunması o derece imkândan hariçtir; binâenâleyh Mis Sited’in “Pederim ve İspiritizm” serlevhalı makalesinden bazı parçaları nakletmekten sarf-ı nazar edemedim.” (s. 252)

Bu metin, Titanik faciasında vefat eden babası William Thomas Stead⁶⁷ ile iletişim kurduğunu söyleyen Estell Stead’ın bu deneyimlerini anlattığı bir yazıdır. Metin aynı zamanda ispiritizmin toplumda karşılaştığı eleştirilere de değinmekte; ispiritizme inanmayanların tutumlarına ve bu konudaki şüphelere de yer vermektedir.

⁶⁵ Bu yazı; *Zuhr* gazetesinin 18 Kânunusani 1335, 18 Rebiülahir 1337 tarihli 3.sayısında aynı başlıkla yayımlanmıştır.

⁶⁶ Estelle W. Stead William Thomas Stead’ın kızı.

⁶⁷ William Thomas Stead (1849-1912) araştırmacı gazeteciliğin öncüsü olarak Viktorya döneminin tartışmalı bir figürü hâline gelen İngiliz gazete editörüdür. Titanik faciasında hayatını kaybetmiştir. https://en.wikipedia.org/wiki/W._T._Stead. “E.T. 30/11/2023”

“Yeni Sene”

Bu yazı, *Şehbal* dergisinin 1 Mart, 1329 (14 Mart 1913) tarihli 71. sayısında İngiliz Edebiyatı Numunelerinden” üst başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Hanım “Alfred Tennyson⁶⁸’dan mütercem” dediği bu yazı Tennyson’un “Ring Out, Wild Bells”⁶⁹ isimli şiirinin nesren tercümesidir.

Yazar; eski yılın ölümünü ve yeni yılın gelişini duygusal bir üslupla anlatır. Metinde, eski yıl kişileştirilerek bir dost ve samimi bir muhabbetin kaynağı olarak tasvir edilir. Bu dostluk ve samimiyet, eski yılın ölümüyle sona ererken yeni yılın gelişiyile birlikte belirsizlik ve endişe hissi ortaya çıkar. "Sene-i güzeste" (s. 445) ve "sene-i muhtazar" (s.445) gibi ifadeler, eski yılın ölümü ve yeni yılın gelişini arasındaki karşıtlığı vurgular. Bu metinde yazar, zamanın geçip gitmesine karşı duyduğu üzüntüyü ve yeni yılın gelişiyile birlikte değişimin kaçınılmaz olduğunu anlatır.

“Alp Dağında Kartal”

Şehbal’in 15 Mart 1329; (28 Mart 1913) tarihli 72. sayısında, “İngilizce Bir Manzumeden” üst başlığıyla yayımlanan bu çeviri yazının yazarı belirtilmemiştir.

Anlatıcı bu hikâyeyi, Alp dağlarında dolaşırken dağlarda yaşayan bir çobanın aktardığını söyler. Bu hikâyede küçük bir çocuğun kartal tarafından kaçırılması ve sonrasında yaşanan trajik olaylar anlatılır. Çocuğunun kartal tarafından alınıp uçurumdan düştüğünü gören baba, yıllar sonra çocuğun kemiklerini bulur. Çocuğun trajik ölümü ve babanın yaşadığı acı ve çaresizlik üzerine kurulan bu hikâyeye, Alp dağlarının zorlu doğasını ve insanların tabiat ile nasıl başa çıkmaya çalıştığını anlatarak, doğa ve insan arasındaki acımasız mücadeleyi konu alır.

“Eski Saat-Ebediyyen – Asla!”

İctihad’ın 4 Temmuz 1329, (17 Temmuz 1913) tarihli 70. sayısında yayımlanan bu yazının yazarı Henry Wadsworth Longfellow’ dur.

⁶⁸İngiltere’nin Lincolnshire, Somersby’de 1809’da doğan Alfred, Lord Tennyson, Viktorya döneminin en sevilen şairlerinden biridir. Alfred, Lord Tennyson, çocukken şiir yazmaya başlar. Şiirleri ilk kez 1827 yılında yayımlanır, ancak eserleri beğeni kazanmaya 1840’larda başladı. 1850 yılında yayımlanan "In Memoriam" adlı eseri Tennyson’ın ününü pekiştirir. Tennyson, 1850’den ölümüne kadar olan süre boyunca Kraliçe Victoria’nın şair laureate’i olur. <https://www.biography.com/authors-writers/alfred-tennyson>. “E.T. 30/11/2023”

⁶⁹<https://www.bells.org/blog/ring-out-wild-bells-alfred-lord-tennyson>. “E.T. 30/11/2023”

Şair Longfellow'un "The Old Clock on the Stairs (Merdivenlerdeki Eski Saat)"⁷⁰ isimli şiirinin nesren tercümesi olan bu yazıda, bir köy evinin avlusunda bulunan eski bir saatin bakış açısından zamanın geçiciliği, hayatın değişkenliği ve ölüm gibi konular anlatılır.

Eski saat; "Ebediyen - Asla! Asla - Ebediyen!" sözlerini sürekli tekrarlayarak, zamanın akışını, insan hayatının geçiciliğini, ölüm ve ebedî olanın karşıtlığını hatırlatır. Yazar bu metinde, zamanın insan üzerindeki etkisini, hatırlanma, unutulma ve varoluşun sırlarıyla beraber zamanın ve ölümün kaçınılmazlığına dair düşünceleri de anlatır.

"Köy Demircisi"

Mektebli dergisinin 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913) tarihli 8. sayısında yayımlanmıştır.

Salime Hanım bu metni "Amerika meşâhir-i şuarasından (Monug Galum) un manzumesi" olarak söylese de aslında bu şiir Henry Wadsworth Longfellow'a aittir. Longfellow'un "The Village Blacksmith"⁷¹ isimli bu eseri, ilk kez *The Knickerbocker*'da Kasım 1840'ta yayımlanmıştır. Salime Hanım bu şiiri nesir olarak Osmanlı Türkçesine çevirmiştir.

Bu metin, çalışkan, güçlü ve sinirli bir köy demircisinin hayatındaki rutinleri, pazar günleri çocuklarıyla beraber kiliseye gitmesi ve onlara olan sevgisini anlatan bir hikâyedir. Bu hikâyede aile bağları, çalışma, inanç ve demircinin annesine olan özlemini anlatır.

"Sa'y"

Bu yazı, *Şelale* dergisinin, 24 Ağustos 1913 (6 Eylül 1913) tarihli 29. sayısında "İngiliz Edebiyatı Numunelerinden" üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Salime Servet Hanım'ın; hangi yazardan çevirdiğini belirtmediği yazının başında "bir manzumenin nesren tercümesi"dir dediği bu çeviri yazının konusu, çalışma, azim ve ibadetin insan hayatındaki önemidir. Yazar, çalışmanın, zorluklarla başa çıkma, kişisel gelişim ve yaşamın anlamını güçlendirme süreçlerine sağladığı katkıları anlatırken geleceği düşleyerek doğanın düzeninden ilham alınmasını, çabalamanın insanın içsel gücünü artıracaklarını da ayrıca belirtir. Kederlerle ve endişelerle başa çıkmanın yolu olarak da çalışmanın değerini vurgularken ibadetin sadece dini bir ritüel değil, aynı zamanda çabanın bir ifadesi olarak da anlaşılması gerektiğini savunur.

⁷⁰<https://www.poetryfoundation.org/poems/44643/the-old-clock-on-the-stairs>. "E.T. 30/11/2023"

⁷¹ <https://poets.org/poem/village-blacksmith>. "E.T. 30/11/2023"

Yazar, insanın kendisini zorlayan sorumluluklar ve endişelerle yüzleştiği zamanlarda dahi çalışmayı sürdürmesinin önemine dikkat çeker.

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden”

Bu yazı, *Şehbal*'in 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914) tarihli 97.sayısında “Musahâbe-i Edebiye” alt başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Hanım bu yazıyı Thomas Hood⁷² dan Osmanlı Türkçesine aktarır. Eserin tercümesinden önce genel olarak şairler hakkındaki kişisel düşüncelerini anlatır. Daha sonra da Thomas Hood'un sanatı ve eserleriyle ilgili fikirlerini okurla paylaşır.

Salime Hanım yazının girişinde; büyük şairlerin, büyük peygamberlerden sonra, insanlara semavî dakikaları ve saatleri yaşatmak için gönderilmiş kıymetli ve kutsal hediyeler olduğunu ifade eder. Ona göre şairler sıradan insanlardan üstün, değerli ve kutsal birer varlıklardır. Daha sonra İngiliz şair Thomas Hood'un hayatı, eserleri ve özellikle “Ahlar Köprüsü” adlı eserinin Türkçe tercümesi hakkında bir değerlendirme yapar. Hood'un eserlerini mizahi, hayalî ve ciddi eserler olmak üzere üç kategoriye ayırır. Şairin yaşamındaki zorluklar, ekonomik sıkıntılar ve hastalıklara rağmen nasıl mücadele ettiği ve özellikle borçlarını ödemek için yazdığı ciddi eserleri olduğunu anlatır. Salime Hanım Hood'un eserlerinden en çok hangilerini sevdiğini açıklar. Mizahi eserlerinin en uzun ve en iyi olanının “Miss Kilmansegg and her Golden Leg” olduğunu söyler. Şiirlerinin en güzel örnekleri ise, *Phe Plea of The Midsummer Fairies* ve *Hero and Leander*' dır. Daha sonra şu sözleriyle: “ciddi ve tefekkürî eşârı – ki âcizenin şu satırları yazmasına da bu bedâların, beşeriyete o ebedî yadigârların verdiği teessür-i sebep oldu – arasında “Eugene Aram” (Öjen Âram), “Bridge of Sighs” (Ahlar Köprüsü), “Song of Shirt” (Gömleğin Şarkısı) şaheserleridir, diyerek, hem Hood'un en sevdiği eserlerini sayar hem de neden bu çeviriyi yaptığını anlatır.

⁷²Thomas Hood (1799-1845), en çok "The Bridge of Sighs" ve "The Song of the Shirt" gibi şiirleriyle tanınan İngiliz şair, yazar ve mizah yazarıdır. https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hood. “E.T. 30/11/2023”

Salime Hanım'ın düşüncelerini açıkladığı kısımdan sonra “Ahlar Köprüsü” eserinin çeviri metni verilir.

“Ahlar Köprüsü” eserinin konusu, bir kadının ölüm anını ve sonrasını anlatır. Kadının yaşamının zorlukları, hayal kırıklıkları ve çaresizliği, ölüm anındaki hafif teneffüsü, ölümle ilgili duygusal bir atmosfer oluşturur. Ardından, ölü kadının bedeninin nasıl kaldırılması gerektiği ve ona nasıl yaklaşılması gerektiği konusunu ele alır.

Salime Servet Hanım; Hood'un sanatına ve insanlığa katkılarını değerlendirerek onun eserlerinin eğlendirici ve düşündürücü yanlarını anlattıktan sonra tercüme edilen eserin içeriği hakkında da bilgi verir.

“Ne Yaptınız?”

Şehbal'in 1 Haziran 1330 (14 Haziran 1914) tarihli 98. sayısında yayımlanmıştır. Salime Hanım “İngiliz şairlerinden “Ella Wheeler Wilcox”⁷³ in bir ay kadar evvel intişar eden bir manzumesi” diye yazının başında kimden çeviriyi yaptığını belirtir.

Salime Hanım'ın nesir olarak çevirdiği bu metinde yazar; toplumdaki cinsiyet rolleri, yaşamın anlamı ve bireylerin toplumlarına nasıl katkıda bulundukları ile ilgili olarak toplumun tüm kesimlerine sorular sorarak cevap arar. Metinde ayrıca, erkeklerin ve kadınların birbirlerine yönelik beklentileri ve toplumdaki yerleri, insanların hayatta ne yaptıkları da sorgulanır. Yazar, insanlara şu soruyu sorar: Yaşayan, mücadele eden ve hayata karşı duran mı daha iyidir; yoksa diğerlerinin hayatlarını değerlendiren ve ömrünü geçiren mi? Yazar, insanların kendi vicdanlarını sorgulamaları gerektiğini vurgularken metnin sonunda “cevap veriniz, ey kadınlar! Ey cihanın sınıf-ı mutavassıt kadınları!” diyerek yazıyı yine bir soru ile bitirir.

“İspanya Araplarının Devr-i Hâkimiyetlerine Ait Tefekkürat”

⁷³ Ella Wheeler Wilcox, (1850-1919) şair ve gazeteci Ella Wheeler Wilcox, Johnstown, Wisconsin'de doğdu. Genç bir kızken şiirleri *Waverly Magazine* ve *Leslie's Weekly*'de yayımlandı. Wilcox'un denemeleri *Cosmopolitan* gibi dergilerde yayımlandı ve genellikle sade, uyaklı dizelerle popüler şiirler yazdı. İlk kitabı *Drops of Water* (1872), *Poems of Passion* (1883) yılında yayımlandı. Diğer şiir kitapları arasında *Poems of Experience* (1910), *Poems of Peace* (1906) ve *Shells* (1873) yer alır. Wilcox ayrıca *A Woman of the World* (1904), *Sweet Danger* (1892), *A Double Life* (1890) ve *Mal Moulée* (1885) gibi kurgu kitaplar ve *The Worlds and I* (1918) ve *The Story of a Literary Career* (1905) adlı iki otobiyografi de yayınladı. <https://www.poetryfoundation.org/poets/ella-wheeler-wilcox>. “E.T. 30/11/2023”

Bu yazı, *Donanma* dergisinin 27 Eylül 1333 (27 Eylül 1917) tarihli 89. sayısında “Tarih” üst başlığıyla yayımlanmıştır. Salime Hanım bu yazıyı Washington Irving⁷⁴’in *Elhamra Hikâyeleri (Tales of the Alhambra)*”⁷⁵ adlı eserinden Osmanlı Türkçesine çevirir.

İspanya Arap medeniyetinin etkilerini incelemek üzere seyahat eden Amerikalı bir yazar olan Washington Irving’in İspanya Araplarının hâkimiyet sürdükleri devre ait düşüncelerini içeren eserinin çevirisidir. Metinde yazarın, Arap medeniyetinin İspanya’daki bıraktığı izler, mimari yapılar ve bu medeniyetin kalıntılarına dair düşünce ve gözlemleri yer alır.

“Vatanımın Gençlerine”

Donanma dergisinin 13 Kânunuevvel 1333 (13 Aralık 1917) tarihli 99. sayısında “Cesaret ve Kabul Edebilir misiniz?” alt başlığıyla yayımlanan bu metnin yazarının ismine ulaşamadık.

Bu metin Hz. Süleyman’ın “şarap müthiştir, rakı insanı divane eder” epigrafiyle başlar. Salime Hanım ilk paragrafta;

“Âtîde aynen tercümesini takdim ettiğimiz mensur parça bâlâdaki ünvan ile (*Nesen Magazine*)⁷⁶ risâle-i mevkûtesinin birinci sahifesine bu levha ile tab’ edilmiş ve beşeriyetin en korkunç bir yarasını musavver bulunmuştur. Bizde de bir çehre-i hâil ile tahakküme başlayan bu derde ait teessürâtım o parçayı ve o levhayı Türk gençliğinin tekâmül-i maddi ve ahlakîsine vakf-ı hizmet eyleyen “*Donanma*” ile takdime sâik oldu.” (s. 1580)

diyerek bu yazının yayımlanmasının sebebini açıklar.

Metin, içki tüketiminin gençler üzerindeki zararlarını ve bu alışkanlığın bedensel, zihinsel ve ahlaki açıdan olumsuz etkilerini vurgular. İçki içenlerin sıklıkla kontrolsüz davranışlar sergilediğini ve alışkanlıklarını bırakmakta güçlük çektiklerini belirtir. Yazar, gençleri içki içmenin hayatları kötü yönde etkileyen bir alışkanlık olduğu ve onların başarılarını, sağlıklarını ve mutluluklarını olumsuz yönde etkileyeceği konusunda uyarır.

⁷⁴Washington Irving (1783-1859) Amerikalı yazar, denemeci, biyografi yazarı ve tarihçidir. *The Sketch Book of Geoffrey Crayon, Gent* kitabında yer alan "Başsız Süvari" (The Legend of Sleepy Hollow) ve "Rip Van Winkle" adlı kısa hikâyeleri ile tanınır. Irving’in tarihsel çalışmalarının arasında; George Washington, Oliver Goldsmith ve Muhammed biyografilerinin yanı sıra Kristof Kolomb, Elhamra ve Endülüs gibi 15. yüzyıl İspanyası ile ilgili eserleri vardır. Irving ayrıca 1842-1846 yılları arasında Birleşik Devletler’in İspanya büyükelçisi olarak görev yapar. https://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Irving. “E.T. 30/11/2023”

⁷⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Tales_of_the_Alhambra. “E.T. 30/11/2023”

⁷⁶ Bu magazin dergisinin ismini bulamadık.

Yazar, gençlere içki içmeme çağrısında bulunarak, cesaret ve irade ile bu zararlı alışkanlıktan uzak durmalarını önerir. Metinde, içki içmenin gençlerin potansiyelini olumsuz yönde etkileyebileceğine dikkat çekilerek sağlıklı bir yaşam sürmeleri ve başarı elde etmeleri için içki içmekten kaçınmalarının önemine vurgu yapılır.

“Lehistan’ın Sükûtu”

Donanma’nın 7 Mart 1334 (7 Mart 1918) tarihli 107. sayısında “Vatanperverâne Edebiyat Numuneleri” üst başlığıyla yayımlanmış olan bu yazı Thomas Campbell⁷⁷’ın “The Fall of Poland” isimli manzumesinin nesre çevirisidir. Salime Hanım yazının başında:

“[Kembıl’ ın şu meşhur manzumesi Lehistan’ın inkirâzı üzerine izhar edilmiş bir feryad-ı âlîcenâbâne idi. Harb-i umûminin hadîsat-ı manzumesini metîn, bükülmez kollarıyla fikirlerine göre idare eden devl-i merkeziye-i mütefakkıhanın en çetin ve en kahhar bir istibdat ve esaretten Lehistan’ı kurtardığı ve hudûd-ı şarkiyye ve vakâyi’anın bir netice-i mesudeye dayandığı şu esnada artık bir hatıra-i müellime hâline inkılap eden manzumeyi Türkçeye nakilden men’-i nefis edemedim.]” (s. 1710-1711)

diyerek bu manzumeyi çevirme sebebini anlatır.

Bu metinde, Lehistan’ın doğu sınırlarında meydana gelen olaylar ve bu olayların kurtuluşla sonuçlanması anlatılır. Bu manzumede yazar, insanlığın kahramanlarını Lehistan’ı kurtarmak için savaşa çağırır. Vatan sevgisi ve vatan için savaşma cesareti yüceltilir. Lehistan’ın trajedisi insanlığın ortak bir kaybı olarak görülür. Bağımsızlık ve özgürlük için umutsuzluğa kapılmadan mücadeleye devam edilmesi gerektiği mesajı verilir.

⁷⁷ Thomas Campbell (1777-1844), İskoç şair. Londra Üniversitesi’nin kurulmasına yönelik planı başlatan kişilerden biridir. [https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_\(poet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_(poet)). “E.T. 30/11/2023”

2. BÖLÜM: SALİME SERVET SEYFİ’NİN ESERLERİNİN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI

2.1. Şiirleri

2.1.1. *Muazzaz Vatana*

Yeni Turan’ın Edebî Kitapları

Adet 1

1329-1331 (1913-1916)

Salime Servet Seyfi Ali Rıza Seyfi

Yeni Turan Matbaası ve Kitaphanesi

“Hürriyet Türküsü”

[s. 3] -Mektep Çocukları İçin-

Hürriyetin uğrunda şehit oldu pederler,
Hürriyet için ağladı hemşîre birâder,
Hürriyet için söndü ocaklar nice bin ev,
Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Alçaklara kalmıştı vatan bir zaman ama,

Hürriyete âşık da olan seyfi-i mücella,

[s. 4]

Bir parladı verdi vatana nur ile pertev;
Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Hep hür yaratır âdemi, kardeş, büyük Allah!

Kur’an bunu, İncil bunu söyler bize her-gâh!

Gel, rehber-i halka evvel aşk ile peyrev,

Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Ey şanlı vatan! Bin yaşa, ey mâder-i millet

Ölmek senin uğrunda bize fahr u saadet

Allah bize der ver vatana ruh-ı nevânu

Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

[s. 5]

“Çölde Askerler”

-Trablus'taki Kardeşler için-

Görürüm sisli ufukla kapanmış denizin
Mâverâsında yatan çöllere düşmüş erler;

Sorarım:

“Kim bu, bu vâdideki mecrûh, şühedâ?”

Bir sadâ der ki bana

“Cümlesi Türk'tür, asker!”

[s. 6]

Bir sadâ der ki:

“Evet, cümlesi Türk'tür, asker,

“Öldüler, vermemeye ahd ile hâk-i vatanı (vatan toprağını),

“Ruhları tâir-i arş-ı şeref-i rahmândır,

Tenleri kanlı yatar, çölde vatan beklerler!”

“Şu çavuş, Erzurum'un karlı dağından bir serv,

“Şu nefer Bursalıdır, annesi ağlar inler,

“Şu dokuz yaralı eşkiptârı (Arnavut'u) on bir düşman

Güç belâ parçaladı; hepsi de böyle asker!”

Yatınız askerler!

Yatıyorken orada şanlı, mehîb-i ehrâmlar

Gibi Osmanlılığın şân-ı zafer nâmına siz:

Vatanın her köşesinde çocuk, hemşîre, nine:

Döküyor eşk-i keder sizlere sessiz, sessiz!

Eylül 327 Göztepe:
Salime Servet Seyfi

[s. 7]

“Vur!”

-Trablus'ta bir süvari hücumu levhası altına-

Olsun atının bastığı yer kalb-i mezâlim,

Vur! Darbe-i haktır vurulan ellerinizden;
Uçsun da melâik dem-i hârında vegânın (kavga, gürültü, savaş),
Bir müjdeyi virsün size peygamberinizden!

*

Vur darbeni duysun dil-i Mahmud ve Muhammet,
Evlâdın için, millet için, dînin için vur!

[s. 8]

Vur! Bil bu vuruş bir yüce mefkûredir, Ahmed:
Evlâdın için, millet için, dînin için vur!

*

Yaksın şerer düşmanı birkân-ı hamiyet,
Vur! Darbeni olsun müteyakkız-ı medeniyet (medeniyetin uyanık olması)
Davada sebât etmek için âleme girdin;
Davada sebâtıyla bilinsin beşeriyet!

*

Vur! Çünkü senin darben ile kırdığın eller,
Hemşîremizin, annemizin çarını yırttı;
Vur! Çünkü senin dinini, imânını ister;
İslâm olanın nâmusunu, kanını ister!

Haziran 2, Göztepe
Salime Servet Seyfi

[s. 9]

“-Vatan-”

Vatan, gavgada düşmüş askerin son şehka-i âhı (feryat ederek hıçkırmak)!
Helâlinden alırlar fer, semânın, encüm ü mâhı (ay ve yıldızlar);
Vatan! Yüz bin şehidin medfeni, tabutu, dergâhı!
Vatan! Ey öğreten insanlara insanî Allahı!
Vatan hâkinde menfûş (atılmış, didilmiş) neslimin hûn-ı fedâkârı,
Vatan serhatlerinde yükselir hâk-i vefâdarı (vefalı toprağı),
Vatan dostânelerinde söylenir ef’âl ü âsârı;
Vatan! Ey öğreten insanlara insanî, Allahı

[s. 10]

Görürsün hûn-ı âlem çehre-i pâk-i turâbında!
Okunsun ahd-i aşkım safha-i âfâk u âbında!
Büyütmüş şânını, ezkâr ki (zikirler, anmalar) Allah kitâbında,
Vatan! Ey öğreten insanlara insanî, Allahı!
Yetiş! Ey kahraman Osmanlı hep bekliyor ümmet!
Büyük Osmanlının al sancağında şöhret ve cennet!
Yetiş hâk-i vatanla arzını, imânını hıfzet!
Vatandır öğreten insanlara insanî, Allahı!

31 Mayıs 328 Göztepe
Salime Servet Seyfi

[s. 11]

“Bir Paslı Kılıcın Tarihi”

Bir paslı kılıçtı, o çağın tâk-ı harâbı
Üstünde durur, bî-hareket, hâle bakardı;
-Târihe defin eski hükümdâr idi sanki-
Endâm-ı hışım-nâkı hayâleti yakardı.
Bir paslı kılıç! Kendini Türk bildiği günde,
Bakmıştı ocakda ısınırken ona nâ-gâh
-Bir paslı kılıç bulmuş idi ceddi ezelden [*]⁷⁸
Baktı tanıdı, paslı kılıçtı ona âgâh!

*

[s. 12]

Bir paslı kılıçtı, yine beş yüz sene evvel,
Çökmüştü onun ceddi Bizans’ın kenarında:
Kır saçlı, büyük pazulu, dağlar gibi bir er
Volkan gibi ateşler uçarlardı karında.

*

Parlak idi bir Türk onu heybetle çekerken,
“Türk’üm” dedi, “Allah!” dedi düşmanlara saldı;
-Beş altı Frenk zırhlı sipâhisi ve bir Türk:

⁷⁸ Yaz. N: Attila

Düşmüştü – akan kan ile paslandı ve kaldı.

*

Bir gün idi, sahralara çıkmış idi bir Türk;
Pişinde (önünde) yeşil otlar içindeydi kemikler:
Beş tolga, bir insan ayağı, cümcümelerle (kafatası)
Bir paslı kılıç verdi ona kanlı haberler [*]⁷⁹

*

İrkildi, dedi; “belki dayım, belki babamdır,
“Kalmış kılıcı düşmanın tâ cigerinde
[s. 13]
“Rahmet sana! Ey ismini ben bilmediğim er:
“Rahmet sana! Kalmış kılıcın yerli yerinde!”

25 Haziran 328 Göztepe
Salime Servet Seyfi

[s. 14]
“Cezayir”

Tunus ve Trablusgarb’a
-Bir Cezâyir dayısının resmi altına-
Kalkmıştı yedd-i satvetiniz (güçlü el) âleme karşı,
Eğmişti beyaz başlarını emrine emvâc,
Üç şanlı ocaktık, sana lâyük idi tarih,
Üç şanlı ocak etmiş idi âlemi târâc (yağma)!

*

Kalkmıştı elin âleme, milletlere karşı,
Susmuştu büyük fırtınalar tâbi-i emrin,
[s. 15]

Vurmuştu mehâbet ile düşmanlara “arş” ı
Kalbin, ki sıkışmaz idi pâyanına dehrin.

*

Âmir (emreden) gibi, kâhir (kahreden) gibi rüyama girsin,

⁷⁹ Yaz. N: Mohaç Meydan Harbi

Ey millete mekteblik eden kanlı Cezâyir,
Ağlar dururum hâl-i perişânına, mebhût (şaşkın):
-Bir anne ki: ölmüş çocuğun üstüne inler!-

*

Bazu-yı metninde uçan kırmızı sancak,
Düştü pey-i tahkîrine udvân-ı salibin (düşman haçı);
Mabedler ki, mescit ki saklanılan hak
Olmuş yine yurdunda, diyârında garibin

*

Minârenin altında güler dine yabancı,
Ecdâdının üstünde kurulmuş “kafe şântân”,
Ümîdinin her safhâsı muzlim, elem-engîz,
Meşhedleri (şehit düşülen yer) gasbetti Fransız’la İtalyan!

Eylül 328 Göztepe
Salime Servet Seyfi

[s. 16]

“Gidip Gelmeyenler”

Biraderimin bir hikâyesi
Bülende matara, fişenklik, elinde bir mavzer,
Gözünde bir sürü hûnin (kanlı), zaferli ma’rekeler,
Dilinde nağme-i cûşîş “yetişsem ah... Eğer..”
Çıkardı Topkapısından gazaya bir asker...

*

Gurûb eden güneşin şekl-i lâl ü bî-tâbı
Derin semâda sönen bir hayal-i bigâne..

[s. 17]

Sorardı sarsar bârd-ı vakûr u müstehzî
“Vatanda düşman uyurken güneşten askere ne?..”

*

Palaskasındaki kurşun gireydi sinesine
Biletliği yatağan parça parça etseydi,
(Bizans) surlarının havza-i sefilinden

Semâlara uçacak kanlı harbe gitseydi..

*

Dayandı birkaç adım, “dört saat... Çatalca’dayım..”

Diyordu, avuttu siyah kalelerde sayhâ-i bûm:

-Ve sanki böyle boşandı bütün süyûl-ı şetûm -

“Zafer gününde ölürsem bir koyun adak adadım..”

*

Şu kışla, karşı minare bakar hamûş-ı sitem

Bayırların çamurunda hafî-yi adâvet var:

“Bu hâlî görmeyeyim ben, görün gider gelmem...”

Sözüyle hızlanıyordu zılâl içinde mezar...

*

[s. 18]

Evet mezar idi: Canlı, yürüdü: sâbit idi;

Koşardı ölmeye, öldürmeye yaşatmak için,

Bu gamlı kış gecesi rûz-ı nevresîd-i hayat,

Nücûmî şevket-i millet, şûmus-i pertev-i din.

*

Gûrub eden güneşin hüzn-i lâl ü bî-tâbı

Kımıldanır idi bıkmış, bu kana bakmaktan;

Çatalca’nın kurumaz sırtlarında yüz üstü

Yatardı kana bulanmıştı yirmi bin düşman

*

Bülende matara, fişenklik bu defa boş olarak

Dönerdi asker; elinde; salibli bir bayrak

Tutardı, hayli bakındım merak edip gittim:

(Bizans) ı öyle bırakmış bu Türk’ü fark ettim:

*

Adımlarında yaşardı memâte âşık olan

Büyük elemlere mahsus derin bî-tâbı;

Yüzünde var idi, gördüm, şehîd-i millet ve din

Mezarlarında uçan bir hayât-ı nûr-ı efşân!

*

[s. 19]

Kolumda istedi gitmek karargâha kadar:
Kanardı sînesinin nûr ü nâr-ı gönlünü,
-İnan ki: çiğnemededen korkuyor idim hûnu-
Ve anlamış idim; âlem gelirdi ruhuna dar...

*

Ne oldu sonra? Bana sorma lütfen hemşire,
Ne oldu, sorma... Onu al kanıyla gasl ettim,
Hayât-ı millete va'dettiği güzel başını
Kodum da meşhediye ben de terk edip gittim!..

Kânunusani 328 Göztepe
Salime Servet Seyfi

[s. 20]

“Gençlerin Türküsü”

Bir âteş-i hüsrân ile yanmakta cebinim;
Kalbimde durur hançer ser-i tiz gibi kînîm,
Garranda tehevürle semâlardaki dînîm,
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-yı metînîm,
Ben dînimize, milletime, Türk’e emînîm!

*

Tütmekte sıcak kanları mazlumların hâlâ,
Câmi’leri yıktın, kitâbı çiğnedin ama,

[s. 21]

Düşman demeye değmeyen ey erzel-i a’dâ (en rezil düşman)
Bir gün ezecek nâsiyeni pâk-ı metînîm,
Ben dinimize, milletime, Türk’e emînîm!

*

Titre ebedî havf ile, ol vaktine hâzır!
Düşman sana bin ahd ile binlerce, bahâdır
Türk milletinin ahdine şâhittir anâsır
Bir gün ezecek nâsiyeni pâk-ı metînîm,

Ben dinimize, milletime, Türk’e emînim!

*

Pûlâd ise sînen, kal’ânın topları volkan,
Paslandırarak, söndürecek onları al kan,
Ey bir ebedî âteşi söndürmeye kalkan
Bir gün ezecek nâsiyeni pâk-ı metînim,
Ben dinimize, milletime, Türk’e emînim!

Salime Servet Seyfi

[s. 22]

“Çalışın” [*]⁸⁰

-Milletimin ordusundan istirhamlarım-
Dosta maksûdunca devrân-ı felek bir nice gün,
Olma mağrur ey ki hâl-i dehr rûşendir sana,
Kâtil-i âbâ vü ecdâdın mu’âf etmez seni
Umma andan dostluk resmi ki, düşmendir sana

-Fuzûlî-

Türkiye’nin imtihan-ı şecâat ve metanete girdiği şu tarihi günlerde [s. 23] milliyet makinesini bî-pervâ ve itimat-kâr ve cansiper çeviren ordumuza mektepteki talebeden bi’l- itibar en büyük rütbedeki zevâta kadar ruhumdan kopup gelen nâleyi izhardan vazgeçemedim. Memleketimin nasıl bir girdab-ı kahr ve udvâne (düşmanlık, haksızlık, zulüm) düşecek, yahut aleyyen saadete ordumuzun süngüsüyle kaldırılacak bir vaziyette olduğunu titreyen yüreğimle idrak ettikçe ey uzun gecelerde başları sermâye-i satvet-i millet olan kitaplara eğilmiş olan talebe size hitap ettim:

Şu nur-ı İslamiyeti, şu meşâle-i Osmaniyeti uzak, uzak yurtlardan gelip cihana rağmen kurduğumuz bu Türk otağında bekâyâb etmek için çalışan sizlerin kitab-ı irfanını tenvîr eden ışıık nur-ı İlâhi olsun! Hamiyet ve ulviyet bütün kutuyla sizi önünüzde açılmış duran mücadele-gâh-ı din ve millete hazırlasın; çünkü:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu’âf etmez seni,
Umma andan dostluk, resmi ki, düşmendir sana!

*

⁸⁰ Yaz. N: “7 Haziran 328 tarihli *Zafer* gazetesinde neşrolunmuş idi.”

Hilafetin, saltanat-ı Türkiye'nin ve bu ikisinin şehbâl-i merdânegî (cömertlik kanadı) ve refahına sığınmış bütün vatandaşların şecaati, mahareti, fedakârlığı ile mahmul (yükklü) milyonluk ordularımızı uzak, uzak hudutlara götüren kumandan! Çalış: İlk taburun, evlatsız kalmış evlerden, babasız kalmış köylerden ve erkeksiz kalmış illerden [s. 24] muzikasını çalarak geçtiği zaman millet her şeyi, evet, her şeyi sana emanet etti! Ağlamayalım diye gözlerimizi ellerimizle tuttuk, belki hiç gelmeyeceklerimizin arkasından inlediğimizi işitmesinler diye arka odalara kaçtık! Ve yaralarımızı, cenazelerimizi namus-ı millî kefenine sararak sana emanet ettik kumandan!

Kalbin millette, milletin askerine itimat, ve iftiharla dolu, merbût olarak yürü! İsterse düşman hudutlarını aşmak için önünde nâ-mütenâhi ve muzlim girdaplar açılmış olsun! Bir emrin ile önünden ve arkandan koşacak millet şehitleri o girdabı doldurur, al kanıyla, yaralı göğsü ile sana al çuha sarılmış bir şeh râh-ı zafer (zafer yolu) yapar, bir ma'ber-şân (şân geçiti) açar! Düşünme, çekinme, bas geç! O kanlı cesetler yabancının değil! Ya kardeşin , ya evladındır!.

Ey, milletin kılıncını ve namusunu sana teslim ettiğimiz kumandan! Yalnız senden rica ederiz ki: Milletin hudutlara yaptığı o kanlı köprüden düşman yürüyerek hâk-i pâk-i vatana geçemesin, çalış:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,

Umma andan dostluk, resmi ki, düşmendir sana!

*

Anadolu'nun ıssız bir köşesinde beşinci sinîn-i hayatından itibaren ailesi için çalışmış ve henüz bıyığı çıkmamış iken seni askere çağıran heyete karşı titremeyen adımların ile yürüyen [s. 25] genç nefer! Bundan sonra milletin namusu ve servet-i maddiye ve maneviyesi olan tûfengi eline vereceği ve arkanda bıraktığın harap kulübeni korumayı emredeceği kanlı imtihan gününde de adımların böyle titremesin; ümidin evvela Allah, sonra mukaddes silahındır! Onun hüsn-ü isti'mâline (güzel kullanma) çalış ki:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,

Umma andan dostluk, resmî ki (samîmî olmayan), düşmendir sana!

*

Türklüğün, mezaristan-ı bî-pâyânı ve menfaat düşünmeyen şecaat-i asilânenin cevelângâh-ı ihtişamı olan yûmnisiniz (uğur, bereket), dokuz yüz arslan kardeşle gidip devletin sizi unuttuğu meçhul karakollarda on sene döğüşükten sonra mucize gibi ancak

dört malul arkadaşın ile gelmiş olan ey yüzünde hutut-ı haşîne -i hayat, istihfâf-ı memât ve din ve devlet uğrunda memâlik-i hârenin güneşiyle yazılmış tuğrâ-yı sebat görülen redif! Tamam yedi handan, tuvâna, küçük kardeşinin hemt-i maişetine müsterih'ü-l kalp bırakıp türkü söyleyerek gittiğin ve şimdi ise ihtiyar annenin o kardeşlerinle değil, kim bilir hangi mektup gelmez hudutlarda ruh-ı millete mülâkî (buluşan, kavuşan) olmuş ve huzur-ı Allah'ta millet kardeşi olmuş o altı yetimin ancak kanlı hayatlarıyla muhât (çevrili) bulunduğu valideni kulübenin çatırdayan ateşi önünde bağdaş kurmuş düşünür ve facia-i mektûmenin (gizli felaket) yegâne şahid-i mütehammili [s. 26] olan ihtiyar Osmanlı kadınının oğlu ölümleriyle vakitsiz ihtiyarlamış çehresine bakarken, millet namına rica ederim kapını örtüp seni yine ya Moskof'un, ya Bulgar'ın kirletmek istediği hudutlara çağırın vatan-ı umûmi, namus-ı millî sesine haşin kaşlarını çatmaksızın koşa koşa tekrar icabet et!., Bırak, tarlaların ekilmemiş olsun, harmanların, eğer nihayet düşman toplayacak ise müebbeden toplanmasın! Ve ne yapalım? Elli senedir yedi oğluna ağlayan annen bir kere daha ve haklı ağlasın! Sen Türk çocuğu, çalış! Şuna ki: toprak kulübesinde oturup hakikat olmayacak ümitler beslemiş o ihtiyar Anadolu kadınının elmas pâre-i hamiyet gözyaşlarına kesb-i istihkâk edebilesin! Ve pâ-zede-i a'dâ (düşmanların ayakları altında) olarak sana iltica etmiş mağdurîn ve muhacirin İslam'ın ka'lâ-i seyyârı ve ecdadının da intikamkârı olduğunu bilesin ve bildiresin! Çünkü:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,

Umma andan dostluk, resmî ki, düşmendir sana!

*

27 Mayıs 328 Göztepe

Salime Servet Seyfi

[s. 27]

“Top Sesleri Ne Diyor”

-Hilal-i Ahmer İçin-

Bu kara yazılar al kanımla yazılsaydı daha mı müessir olurdu, bilmem; yahut şu boğuk feryadıma şimdi vatan ve namus uğrunda kendi kanı ve vatan çamuru ile mestur düşman istihkâmları önünde düşüp kalmış Osmanlı askerlerinden birinin enîn-i âlâm ve âmâlini mezcedebilseydim (karıştırma).

Lakin buna ne hâcet var ey titreyen kalem ki: şimdi şuracıkta, şu Marmara sislerinin arkasında Osmanlılığı kurtarmak veya [s. 28] boğmak için inleyen topları müselsel, mehîb, ve can-güdâz duyuyorum bütün Osmanlılıkta duyuyor!

Bizden birkaç saat ötede ancak bizi ayaklar altında ezdirmemek yolunda ölen yüz binlerce oğullarımızın, zevçlerimizin, pederlerimizin, kardeşlerimizin sayhaları, ve hatta Bulgarların avaze-i tehdidi bu top uğultularında mündemic (içinde yer alan) değil mi; işitilmiyor mu?

Şu uyumuş ve kendisini kaderine zelilâne terk etmiş görünen şehrin âb ve afakını mahmur nurlarla yaldızlayan güneş bu anda Çatalca bayırlarında, Gelibolu sırtlarında asude kâşenelere, müzeyyen bahçelere değil gözünde ölüm, sözünde ölüm saf saf parlak süngüleri ile düşman hatlarına ilerleyen yaralı Osmanlılara, ve hatta çılgınlıkla uçan güllelere, kırılmış top arabalarına, ezilmiş süvarilere, yanan köylere can ve kan arayan âteş-i fevârelerine de (ateş kıvılcımları) bakmıyor mu?.

*

Duyuyor musunuz? Top, bu medeniyet canavarı hâlâ inliyor, diyor ki:

-Hazır ol, ey Osmanlı kadını, Türk nenesi! Bu sayham ile sana ihtimal oğlun, kardeşin, kızın, elhasıl efrâd-ı milletin olan malul, mecruh, perişan ve hüzn-âlûd beş on yiğit gönderdim! Sine-i hamiyeti kahhar pençelerim ile çak çak edilenler, beyinleri parça parça olanlar ise âbide-i haşmet ve vahşetim olarak bu siyah çamurlu derelerle tepelerde müebbeden kalacak.. [s. 29] Yaraları bir hemşire-i milletin eliyle sarılmaktan, kanlı alnı aile gözyaşıyla yıkamaktan mahrum, yatacaktır!

*

Hâlâ uğulduyor...

Dur, ey titreyen kalem... Mahzun İstanbul'un mabetlerini sarsmaya haris (hırslı) bu uğultuyu dinlememek, iyice tanımak isterim..

Dur, ey titreyen kalem... Titremez kalbiyle şimdi orada süngü süngüye, boğaz boğaza döğüşen fedai-yi milletimden bir haber almak isterim!

Söyle ey lakayd-ı ufuktan boşanan sayha-i gazap; bir düşman bölüğünün hain, vahşi bağrında patlayan berk-i muharrip misin (tahrip edici şimşek); yoksa yaralı Türkiye'nin sinesine düşen bir zahme-i elem?

Hangisi olursan ol, ey sarsar-ı mehîb; sende bir hüviyet-i müştereke var: Bütün Osmanlılara, Osmanlı kadınlarına bağırın bir enîn-i îkâz, bir şîr-i jîyan-ı gayret, birer add ve berk-i hamiyet!

Bunlar yalnız top sesi değil; bizi vazifeye çağırıyor, “bir saatim ki; diyor; Osmanlı, Türk kadınları için en âlî, en son büyüklüğü gösterecek korkunç, şanlı saatleri çalmaktayım... Gelibolu, Karadeniz kayalıklarından, çevrili kırlarından harîm-i şefkat ve muavenetine doğru bîtab uzanan şu seyyah-ı âlîl ve mecruh kafaları görmüyor musunuz? Cami avlularında, kar altında titreyecek, kale diplerinde, çamurlar üstünde yaraları kangren olacak, [s. 30] olmuş hemşehrilerine, hemşirelerine merhamet etmez misin? Hâlâ bâb-ı şefkat ve hamiyetin âtilere açılmayacak, elan beşeriyetin bir şükûfe-i ismet ve gayreti olan Türk kadınlığının her gün bir şehide ağlayan eşin mihneti vatan uğrunda delinmiş sinelere saçılmayacak mı? Dünyaları sarsan zelzeleleri andıran şu hareket mehîbe-i milliye arasında rızâ-yı bârı, şeref-i din ve millet için hareketsiz kalmayınız... Dökülmeyen kanlarımız hiç olmazsa kalplerinizi çarptırsın...”

Müdafa-i milliyede, Hilal-i Ahmer altında erkeklerimiz ile yan yana el ele duralım; üzerimize dökülüp gelen tufan-ı felakete metin bağırlı kayalar gibi karşı durabilmek, onu parçalayarak geriye püskürtmek için başka çaremiz yoktur.

“Hilal-i Ahmer” in halka-i şefîk ve pür-ihtiramına dâhil olan heyet-i milliye-i nisvânımızın şu dar zamanda ve ilk hatve-i hamiyette ne parlak ne vicdanperver müesser -i muâvenet gösterdiği peşin gayretimizde, şu mehîb top sesleri kulağımızda oldukça durmak hayat-i vicdandan mahrumiyetimizi itiraf demektir; çünkü: dinleyiniz şu korkunç top sesleri ne diyor?

Salime Servet Seyfi Göztepe

[s. 67]

“Sancak Geçerken...”

Geçiyor, sanki gelindir, allı,

Geçiyor, sanki anam! Giydi yeşil!

Yüce alnında yazar “sure-i Feth”

Geçiyor, Ka’be-i ilâhi delil!

Yürü, Türk askeri, sancak yürüsün;

Şu uzak illeri nurlar bürüsün!

Öpüyor damenini mevc-i dua,

Süngüler âşık-ı şûrîdesidir (karasevdalı âşık);
Onu Allah’a emanet eden
Koca Türk milletinin kürsüsüdür!
[s. 68] Yürü, Türk askeri, sancak yürüsün;
Şu viran yurtları şenlik bürüsün!
Yine ağlar şu kadınla şu çocuk;
Yine kalplerdeki ateş, heyecan!
Gidiyorsun, biliriz, millet için
Yine ayrılmaya kıymaz dîl ü can!
Yürü, Türk askeri, sancak yürüsün;
Yine etrafını ateş bürüsün!
Onu böyle götüren şanlı yiğit,
Git selametle zaferler ile gel;
Sildim işte gözümün yaşlarını
İhtiyar anneni sanma engel,
Sen yürü Türk eri, sancak yürüsün;
Yürü! Etrafını ateş bürüsün!

Salime Servet Seyfi

2.1.2. Süreli Yayınlarda Kalan Şiirleri

“-Oğluma Hitap-”

Yâdında mı doğduğun zamanlar,
Âciz de nâtüvan idin sen,
Bir saniyede sönüp giderdin
İmdâdına gelmeseydi annen.

“Sen ağlar iken gülerdi âlem,
Süt ister iken biraz memenden;
Emdikçe bakıp bakıp gülerdin
Mâder kucağı olurdu gülşen.

“Bir öyle ömür geçir ki olsun”

A'la! Gelen hep geçen gününden.
Âlem bu olur gider, ya derdin
Şen ol! Yine evvel zamanında sen şen.

“Mevtin sana hande halka mâtem”
Ah! Olsa ne bahtiyar olur idin sen!
Olsam bana bahş-ı can ederdin
Görsem dahi can başışlarım ben.

“Yâdında mı doğduğun zamanlar”
“Sen ağlar iken gülerdi âlem”⁸¹

Hanımlara Mahsus Gazete, 16 Teşrinievvel 1313, S. 134, s. 2

“{Dilenci}”

Bak, bak şu yetim-i bî-nevâya,
Kalmış soğuşun, karın önünde;
Etmez onu kimseler himâye,
Açtır, dilenir şu kış gününde

*

Açlıkla soğuk musallat olmuş
Tutmuş yakasın bırakmıyor ah;
Ekdâr u gumûm (gamlar, kederler) beşikte bulmuş,
Bî-çareyi sadhezâr (yüz bin) eyvah!

*

Açma elini be hey çocuk sen
Namerd olan ol bahîle (cimri) karşı
Sen ağlar iken güler, olur şen
Yok rahmı onun sefîle karşı

*

Yırtık dizi pantolon giyinmiş

⁸¹ Yaz. N: Şu macerayı tarif olunduğu gibi tasvir ettim; taleb-i müfârakat eden zevce çoktan âlem-i fâniye veda eylemiştir. Zevcin hâlâ kendisinden bahsetmesi ise merhumenin ispat-ı müddeâsına delil addolunamaz mı?

Yok fes de başında, sîne giryân
Saçlar uzamış tâ omuza inmiş
Ah! Ey zavallı, yavru insan!

*

Bir lokma-i nân (ekmek) için ricâsı
Sağ el uzanık boyun bükülmüş;
Hem nevîne bundan ilticâsı
Kardeş, peder; anne hepsi ölmüş!

Salime Servet

Ma'lûmat, 23 Zilkade 1315, 2 Nisan 1314, S. 129, s. 165

“Vatan Türküsü”

[Mini, mini yavrularımızın lisanından]
Hürriyetin uğrunda şehîd oldu pederler,
Hürriyet için ağladı hemşîre, birâder,
Hürriyet için söndü ocaklar, nice bin ev,
Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Alçaklara kalmıştı vatan bir zaman amma:
Hürriyete âşkî da olan seyf-i mücella,
Bir parladı virdi vatana nûr ile pertev!
Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Hep hür yaratır âdemi, kardeş, büyük Allah!
Kur'an bunu, İncil bunu söyler bize her gâh (her vakit)!
Gel, rehber-i hâlîka evvel aşk ile peyrev,
Hürriyeti, hürriyeti, hürriyeti gel sev!

*

Ey şanlı vatan! Bin yaşa, ey mâder-i millet
Ölmek senin uğrunda bize fahr u saadet
Allah bize dir vir vatana rûh-ı nevânü (cins bakımından çeşitce)
Hürriyeti sev, sev vatanı, milleti gel sev!

3 Kânunusani 325, Göztepe

“O Gece Ki: Seni Karanlıklara Sormuştum...”

Dinledim leyl-i sükûnet-i eseri,
Yalınız pâ-zede-i (ayak altına alınmış) hüzn ü melâl;
Umk-ı zulmette (karanlığın derinlikleri) uçan mechûlât
Yine benden seni eylerdi su’âl.
O siyeh, sisli ufuklarda duran
İki hemrâz-ı keder necm-i ba’îd (uzak yıldız)
Kırparak nazra-i endîşe seni
Dilde sevdânı iderdi tecdîd.
Rûzgâr-ı bârid ü ha’îf, sâmit
Pek yavaş seyr-i hafisiyle gezer
Ederek zulmet içinden; her-dem
Bana söyler idi birçok şeyler.
Her taraf, arz u semâ, kevkebler
Seni bütün soruyor, ben ise hep
Yalnız, pâ-zede-i hüzn ü melâl
Arıyordum seni zulmetde o şeb!

Salime Servet Seyfi 319, İstanbul

“Çölde Askerler!”

Görürüm sisli ufuklarla kapanmış denizin
Mâverâsında yatan çöllere düşmüş erler,
Sorarım kim? Bu, bu vâdideki mecrûh, şühedâ
Bir sadâ der ki bana “cümlesi Türk’tür, asker!”
Bir sadâ der ki “evet cümlesi Türk’tür, asker!”
Öldüler, vermemeye ahd ile hâk-i vatanı (vatan toprağını),
Ruhları tâir-i arş-ı şeref-i rahmândır,
Tenleri kanlı yatar çölde vatan beklerler!
Şu çavuş Erzurum’un karlı dağından bir serv
Şu nefer Bursalıdır, annesi ağlar inler;
Şu sekiz yaralı eşkiptârı (Arnavut) on bir düşman

Güç belâ parçaladı; hepsi de böyle asker!..”

“Yatınız Askerler!...”

Yatıyorken orada şanlı, mehîb-i ehrâmlar
Gibi Osmanlılığın şân-ı zafer nâmına siz,
Vatanın her köşesinde çocuk, hemşîre, nine:
Döküyor eşk-i keder sizlere sessiz, sessiz!

22 Teşrinievvel, 327 Göztepe:

Salime Servet Seyfi

Donanma, Ağustos 1327, Ramazan 1329, S. 18, s. 1616

“İki Ruhun Tarihinden”

-316 Haziran-

Râhında bu ömrün yürürüm fâtir ü sekrân (sarhoş ve durgun)
Âmâl-i perişânımı, elân mı (şu anda bile, hâlâ) hâmil (kendinde bulunduran, sahip olan)
Pişânî-i azmimde büyür leyle-i yeldâ
Âfâk-ı ümîdemdeki her rûz-ı mukâbil!

Ali Rıza Seyfî

[s. 1103]

-316 Haziran-

Bir soğuk kanlı demir pençe gibi ruhumda
Kapalı benliğimin üstüne ye’is ü mâtem;
Sürürüm ömrümü zulmetlere bî-tâb-ı ümid,
Uzanır bir ebedî hasrete zincir-i elem.

*

Şu soluk gül senelerden yedd-i târacümde (yağma el),
Yürürüm sendelerim karlı, uzun kışlardan,
Bürünür leyle-i yeldâya, misâfir kalırım
Düştüğüm yerde türâb-ı gama bî-tâb-ı tüvân (güçsüz, tâkatsiz)

Salime Servet Seyfi

*

Çok seneler sonra:
Birçok yürüdüm, bitmedi yol, geçmedi âlâm
Âfâk-ı ümîdimde bütün söndü güneşler;

Ey meyl-i müebbed yine envâr-ı gurûbun
Zulmetle dolu kalbimi süsler de şen eyler

Ali Rıza Seyfi

İctihad, 15 Mayıs 1328, S. 47, s. 1102-1103

“Vur!”

-Mağrib’teki İslam Kardeşlerime-
Olsun atının ezdiği yer kalb-i mezâlim,
Vur! Darbe-i haktır vurulan ellerinizden!
Koşsun da melâik dem-i hârında vegânın,
Virsün size bir müjdeyi peygamberinizden!

*

Vur darbeni! Duysun dil-i Mahmud u Muhammet,
Evlâdın için, millet için, dînin için vur!
Vur, bil bu vuruş bir yüce mefkûredir, Ahmed!
Evlâdın için, millet için, dînin için vur!

*

Vur! Dînimizin kuvvetini pençene virdin!
Vur darbeni! Olsun müteyakkız-ı medeniyet:
Davada sebât etmek için âleme girdin,
Davada sebâtıyla bilinsün beşeriyet!

*

Vur! Çünkü senin darben ile kırdığın eller,
Hemşîremizin, annemizin çarını yırttı;
Vur! Çünkü senin canını, imânını ister;
İslâm olanın nâmusunu, kanını ister!

Göztepe – 5 Nisan, 1328

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Haziran 1328, S. 54, s. 102

“Gidip Gelmeyenler”

Biraderimin Bir Hikâyesi

1

Bülende matara, fişenklik, elinde bir mavzer

Gözünde bir sürü hûnin, zaferli ma'rekeler,
Dilinde nağme-i cûşîş “yetişsem ah eğer...”
Çıkardı Topkapı'sından gazaya bir asker...

*

Gûrub eden güneşin hüzn-i lâl ü bî-tâbı
Derin semâda sönen bir hayal-i bî-gâne...
Sorardı sarsar bârd-ı vakûr u müstehzî (alaycı)
“Vatanda düşman uyurken güneşten askere ne?”

*

Palaskasındaki kurşun gireydi sinesine
Biletliği yatağan parça parça etseydi...
Bizans surlarının havza-i sefilinden
Semâlara uçacak kanlı harbe gitseydi...

*

Dayandı birkaç adım, “dört saat... Çatalca' dayım ...”
Diyordu, avuttu siyah kalelerde sayhâ-i bûm (baykuş haykırışı)
-Ve sanki böyle boşandı bütün süyûl-ı şetûm (sövüp saymalar seli) -
“Zafer gününde ölürsem bir koyun adak adadım..”

*

Şu kışla, karşı minare bak hamûş-ı sitem
Bayırların çamurunda hafî-yi adâvet (gizli düşmanlık) var,
“Bu hâli görmeyeyim, siz görün gider gelmem...”
Sözüyle feyzleniyordu zılâl içinde mezar...

*

Evet mezar idi; canlı! Yürüdü: sâbit idi!
Koşardı ölmeye, öldürmeye yaşatmak için,
Bu gamlı kış gecesi rûz-ı nevresîd-i hayat,
Nücûmî şevket-i millet, şûmus-i pertev-i din (dinin parlak güneşleri).

2

Gûrub eden güneşin vaz'-ı lâl ü bî-tâbı (güçsüz, dilsiz bırakmak)
Kımıldanır idi bıkmış, bu kana bakmaktan
Çatalca'nın kurumaz sırtlarında yüz üstü

Yaşardı kana bulanmıştı yirmi bin düşman.

*

Bülende matara, fişenklik bu defa boş olarak
Dönerdi asker; elinde; salibli (çarmıha gerilmiş kimse, haç) bir bayrak
Tutardı, hayli yakındım merak edip gittim;
Bizans öyle bırakmış bu Türk'ü fark ettim:

*

[s. 477]

Adımlarında yaşardı memâte âşık olan
Büyük elemlere mahsus derin bî-tâbı.
Yüzünde var idi, gördüm, şehîd-i millet ve din
Mezarlarında uçan bir hayât-ı nûr-ı efşân...

*

Kolumda istedi gitmek karargâha kadar;
Kanardı sînesinin nûr ü nâr-ı gönlünü,
-İnan ki: çiğnemedi korkuyor idim hûnu-
Ve anlamış idim, âlem gelirdi ruhuna dar...

*

Ne oldu sonra bana sorma lütfen hemşire,
Ne oldu, sorma: Onu al kanıyla gaslettim;
Hayât-ı millete va'dettiği güzel başını
Kodum da meşhediye (şehit düşülen yer) ben de terk edip gittim!..

28 Kânunusani 328, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Kânunuevvel, Kânunusani 328, S. 34-35, s. 476-477

“Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor:”

-Bir Türkü-

-1-

Bir âteş-i hüsrân ile yanmakta cebînim;
Kalbimde durur hançer ser-i tîz gibi kînîm,
İzzette tehevvrle (hiddetlenme), semâlardaki dînîm,
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i minnetim;

Ben dînimize, milletime, Türk'e emînîm!

-2-

Tütmekte sıcak kanları mazlumların hâlâ,
Câmleri yıktın, kitâbı çiğnedin ama,
Düşman demeye değmeyen ey erzel-i a'dâ
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-yi minnetim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînîm!

-3-

Titre! Ebedî havf ile evvel vaktine hâzır!
Bin ahd ile düşman sana binlerce bahâdır;
Türk milletinin ahdine şâhittir anâsır;
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-yi minnetim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînîm!

-4-

Pûlâd ise sînen kal'anın topları volkan,
Paslandırarak, söndürecek hepsini al kan;
Ey bir ebedî âteşi söndürmeye kalkan!
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-yi minnetim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînîm!

27 Haziran 329, Göztepe

Salime Servet Seyfî

Mektebli, 4 Ramazan 1331, 25 Temmuz 1329, S. 9, s. 145

“Yetîme”

Hazân-ı hissime açmış neden şu solgun gül
Muzalleme-i gammın yer kenâr-ı târında (telin kenarı)?
Yetîme!.

-Öyle mi? Âh gel, zavallı zâde-i gam,
Otur da söyleşelim bağçemin kenârında.
Elîm! Yok burada lâle, nergis-i handân,
Ki: Şevkleriyle seni hande, hande açsınlar;
Bütün civâr u muhitim yanık, çorak temmûz...
Yetîme kalbi gibi her ne varsa gizli ayân

-Behâr gelmeyecek mi?

-Gelir, fakat yalnız...

Ne türlü anlatayım?... Annesiz, korkarım ki, gelir!

Gider de âteş-i temmûz, uzak olan bir gün:

-Zamânı böyle taşırken seninle ben, ey kız,

Zemîn çiçekleri, elhânı, nûr u handesiyle... Şafak

Perîleri, ilhâm ü cezbesiyle gelüb

Evet, bu kâh yok şüphe, bir behâr olacak,

Fakat... Yetîmeye şefkat behârı açmayacak...

Salime Servet Seyfi

Şelale, 27 Ramazan 1331, 17 Ağustos 1913, S. 9, s. 145

“Tazmin”

Kardeşim Ali Rıza Seyfi’nin:

Şu uçan kuş gibi lâkayd-ı merâret hürrem (ilgisiz sevinçli acıklık)

Âsumânın şeb-i mâisine pervâz etsem...

Şu uçan kuş gibi pür neşve ü âzâd elem

Ömrümün sâhâ-i âlâmını geçsem gitsem...”

Parçasına tazmin⁸²:

Düşünür mâzi-i mesûdımı mevkûf elem

Dururum böyle saatlerce mükedder, ebkem.

Nerde edvâr-ı meserret ki yaşardım her dem,

“Şu uçan kuş gibi lakayd-ı merâret, hürrem,”

*

Ne imiş bilmez idim derd-i hayât-ı âdem,

Bana has olmuş idi zevk ü safâ yı âlem,

Şimdi uçmaz dil-i muğberdeki (kırgın gönül) reng-i mâtem:

“Âsumânın şeb-i mâisine pervâz etsem...”

*

Kaplayub mâzi-i şâdanımı ezlâl adem, (yokluğun gölgeleri)

⁸²Haz. N: Tazmin, başka bir şâire âit bir mısra veya beyti kimin olduğunu belirterek kendi şiirinde tekrarlama. lugatim.com/s/tazmin

Kaldı müstakbel ü hâlim mütegayyir, mübhem, (durum, davranış)

Ne için arz u semâ gönülümü itmez mülhem (ilham edilmiş):

“Şu uçan kuş gibi pür neşve ü âzâd-elem..”

*

Soldu ezhâr-ı emel sert eserek sarsar-gam,

Beni bir derd-i dil-âzâr (gönül kıran dert) ile itti mahrum,

Ne olur? Bende ümîdim gibi ölsem bitsem:

“Ömrümün sâhâ-i âlâmını geçsem gitsem...”

Salime Servet Seyfi

Şelale, 6 Safer 1332, 21 Kânunuevvel 1913, S. 46, s. 1

“Gelibolu Şibh-i Cezîresi”

-Kardeşim Ali Rıza Seyfi'ye-

Ey yücelmiş feleğe burc-ı şeref, sedd-i sedîd (kuvvetli engel, koruyan)

Yazdı Türk'ün kılıcı cepheye tarih-i cedîd (yeni tarih);

Mısır'ın ehrâm-ı şükûhı (Mısır'ın görkemli piramiti), “Kolosus” (Rodos heykeli) ,

“Eyfel” ler

Pîş-i iclal ve mehîbinde tekâpu (telaş, koşuşturma) eyler.

Ey büyük fırtına, ey necm ü semâ, mavi deniz,

Kahramanlar gününün şanını yâd eyleyiniz!

Her taşı mermi-i dehâ adûden (düşman) menkûş (nakışlı),

Deresinden duyulur ve lüle-i cenk ü hurûş,

Çimen ve zehresi (çiçek) hûn ve ceset hasm ü şehit,

Şanının, kıymetinin asâr-ı medîd,

Diz çökün! Sahiline mavi semâ, mavi deniz

Kahraman meşhedinin şanını yâd eyleyiniz!

Milletin pâ-yı celâli dem ü ateş bürümüş,

Burada Türk ili arslanları dökmüş al kan,

Burada ateş ve hûna hased etmiş ve volkan:

Gidiniz! Sahiline necm ü semâ, mavi deniz!

Orada milletimin şanını yâd eyleyiniz!

Ey bülend nâsiyesi safha-i tekrîm-i ümem

Her avuç hâki hayâlâtıma (hayaller) kudsî âlem,

Ben de hâkimle gelip hâkini tezyîd etsem!
Böyle bigâne, uzak mevte kanaat edemem:-
Gidelim mavi deniz, mavi semâ, hep... Gidelim
Orada milletimin şanını tebrik edelim!

13 Kânunuevvel 331, Göztepe
Salime Servet Seyfi

Donanma, 29 Safer 1334, 24 Kânunuevvel 1331, S. 123, s. 1187

“Seni Kurtarmak İçin....”

-Muazzez Vatana-

Ne için, mabed-i İslamda bu âvâz-ı dua?
Ne bu cûşâni-i millet, ne bu eşvâk-ı güzin?
Ne için valideler oğlunu etmekte fedâ?
Ne için süngüye mevkûf nice bin dest-i metîn?
Senin uğrunda, aziz yurt, seni kurtarmak için!

*

Bu kadar kanlı döğüşlerde düşen şîr-i jîyan,
Bu kadar bin topun âvâzesi dehâş ü derin,
Bu kadar mertlere ders vermeye layık nisvân,
Bu kadar kahr u metâib (yorgunluklar) ile îman-ı yakîn
Senin, ey şanlı, aziz yurt, seni kurtarmak için!

*

Bu kadar cehd-i teâli, bu kadar hûn-ı hayat,
Bu kadar merd-i civân-dil, bu kadar ahd ü yemîn,
Bu kadar âteş-i vicdân, bu kadar sa'y-i bülend,
Bu kadar ölmeye hâhiş, bu kadar âh ü enîn
Sana ey, şanlı, büyük yurt, seni kurtarmak için!

333, Göztepe, Salime Servet Seyfi

Harb Mecmuası, Mayıs 1333, Şaban 1335, S. 19, s. 302

“Ey Vatan Askeri...”

Ey vatan askeri; ey millette müstakbel,
Vermek uğrunda silaha uzanan pûlâd-ı el (çelik el),
Koş vatan serhaddine zirve-i ibcâle(saygı gösterme) yücel,

Öpecek süngünüzü acz ile düşman ve ecel,
Yazacak namınızı fahr ile târih-i milel (milletlerin tarihi) !

*

Arş! Vatan serhaddinin ziyneti parlak süngün,
Oralarda babalarımız dahi kurmuştu düğün,
Ordunuz kanlı şeref meydanına girdiği gün:
Öpecek süngünüzü acz ile düşman ve ecel,
Yazacak nâmınızı fahr ile târih-i milel!

*

Yürü! Ey Türkiye'nin göz bebeği şanlı nefer,
Seni binlerce vatan kardeşi bekler, bekler!
Yürü ey âlemi fethetmeye nâmerd asker;
Öpecek süngünüzü acz ile düşman ve ecel,
Yazacak nâmınızı fahr ile târih-i milel!

*

Topların “Kafkas” a “İran” a verir hakk-ı hayat,
Mavzerin Afrika'ya, Asya'ya ümid-i necât!
Mâni olmaz o mehîb-i savletine (heybetli saldırı) fikr-i memât (ölüm fikri),
Bûs eder süngünüzü acz ile düşman ve ecel
Hatt-ı zerrînle yazar nâmını târih-i milel!

Göztepe, Salime Servet Seyfi

Donanma, 22 Teşrinisani 1333, 6 Safer 1336, S. 97, s. 1551

“Sancağımıza”

Ey râyet-i semâ reşid (semaya doğru giden sancak) ey necm ve ey hilal,
Ey bahr ü berde (denizin üzeri) dalgalanan hûn-ı pâk-i al,
Ey Hind denizinde uçan pür şeref-i liva' (şerefli bayrak)
Ey cünbüşünde lem'â vuran şîir-i kibriyâ;
Ey şahbal-i seyf ile âfâka yükselen,
Ey satvet ve celâline (güç ve ululuk) şahlar boyun eğen
Sancak... Bugün de rehber-i azm ü ictihâd!
Zıllinde neşr-i nûr ediyor ka'be-i murâd!
Solmaz izâr-i alın (al yanak) ile necm-i şevketin:

Yüreklerde kan ile ateş ve ol emîn;
Yüksel, denizde zırhlımızın mehr-i şânı ol!
Yüksel, hudutta ordumuzun hükümrânı ol!

Teşrinisani 333, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, 4 Rebiülahir 1335, 17 Kânunusani 1334, S. 102, s. 1629

“Kal’a-i Sultaniye ve 5 Mart Muzafferiyeti”

Bu ne velvâl-i vega ra’dd-ı belâ, ataş-ı gazâ?
Bu ne tarrâka-i hevl-i âver (korku, gümbürtü getiren) ve hayret-efzâ (hayret verici)?
Ne bu, pür-âteş-i vahşet bağırان yüz zırhlı,
Yine mi, Türk erinin cephesi düşman yığılı?
Yine mi, top dumanı, lem’a-i şemşir (kılıç parıltısı) ve kıtâl (savaş),
Bu sevâhilde eder Türk erini istikbâl?
Yine mi, İngiliz’in bandırası (ecnebi bayrağı) yırtılacak?
Yine mi (Dardanel)in sahili tarih olacak?
Oh, siz ey kayalar, koylar ile şâhikalar,
-Ki evzâr-ı tarihiniz devr-i esâtire kadar-
Oh; siz ey dereler, ufka koşan mavi deniz,
Yüz asırdır bu sevâhilde akıp inlediniz:
Görmedi hiç biriniz böyle mehîb-i hengâme...
“Truva” destânı, “Dârâ” masalı, Şehnâme
Bu hakikat-i ulviye şuâ’ında (ışın) yanar...
Bu sefil garp, bu heyulâ-yı tehî, -bir canavar-
Yıkılırken dizinin üstüne, bak, hâsr ü hâr!
Gürlesin topları bin zırhlısının, sanki ne var?
Şimdi çöşkun sular altındaki âmâk-ı siyah
Saklıyor böyle beş on zırhlıyı ma’rûf ve tebâh (yıkılmış, yok olmuş)..
Her biri bin ceset düşmana tabût-ı sefil
Dolaşır semt-i samûtında (susmuş semt) güler Azrâil!..
Sorsanız:
-Ka’la-i Sultâniye nerde? Neresi?
“İşte! Der, Türk neferi “düşmanımın makberesi!”

“Kanlı Bahar”

-Garp cephesinde perî-i sulhün figânı-

Ey bahar, ey bahâr-ı hüzn-i âlûd,

Güllerin kanlı, bülbülün giryân;

Cuybârında ah-ı muhtazırın (ölmek üzere olan, can çekişen)

Rüzgârın samût ve pür halecan!

*

Geldin ama fezâ-yı hasretime

Garp cephesinde perî-i sulhün figânı

Gülistânımda esti sarsar-ı mevt (ölümün şiddetli sert esen rüzgârı):

İstemem ben bu kanlı güllerini!

*

Doğdu ufk-ı hayâta zulmet-i zulm,

Her taraftan gelen gırıv-i helâk (yok olmanın, ölmenin feryadı),

Pençesinde boğul meşûmun

Sanki korkar şehîka-i sîne-i hâk (hıçkırık)

*

Sanki korkar şehîka-i sîne-i hâk:

Yalnız yükselir cesedlerle

Her şehîdin cebîn-i mecrûhu

Benziyor açtığı şü kanlı güle!

*

Lakin ey mevsim-i şefik ve güzîn,

Sana bilmem neden bu tîr-i sitem,

Gülünü kanlı açtıran insan,

Âdemi öldüren yine âdem!

“Yaralı Vatanım İçin”

Yine mi?

Yine çeşmân-ı nâzik ey vatanım,
Eşk-i hüzn-i elemle mi doldu?
Yine sünbül yüzünde lerze, te'ab (yorgunluk)
Yine mi, gül dudakların soldu?

*

Yine mi sînenin behârında
Esiyor zemherîr-i mevt ve belâ;
Yine evlâdının enîniyle
Doldu mu, âha duymayan bu fezâ?

*

Yine sen hûn u hâke müstağrak,
Yine biz hande de, şetarette;
Sen yine hâkisâr-ı zilletken
Biz yine bister-i sefâhette!

*

Bizi affet, yeter gazab, yezdân!
Bize muğber misin yine? Yine mi?
Oh, sen ey Hüdâ-yı mu'cize-pâş,
Dest-i cûdın ile dirilt sînemi!

Salime Servet Seyfi

-Göztepe- 1334

Zuhr, 2 Kânunusani 1335, 1 Rebiülahir 1337, s. 1

2.1.3. Bir Hatıra-i Pejmürde

BİR HATIRA-İ PEJMÜRDE

Muharriresi:

Salime Servet Seyfi

Sahip ve Nâşirî:

İkbal Kitaphanesi Sahibi

Hüseyin

Dersaadet

Sancakçıyan Matbaası – Bab-ı âlî Caddesi 38

1329

İki Söz

Bu macera-yı keder birçok seneler evvel hayal-i ebed – reh-yâbın bana kader-i aks eden enînini payidar etmek üzere yazılmış idi. O zamandan beri üstüne çökmüş gubar-ı nisyan ve bîkesîden bugün onu silkip çıkarmak, şekl-i perişan-ı hakikiyesiyle ma'rız (ortaya çıktığı yerin perişan gerçekliği) ihsasata atmak itina ve arzusuna mukavemet edemedim. Buna bir sebep göstermekliğim talep olunursa bir şey söyleyemeyeceğim. Bu şekilde tezahürü ihtimal iyi oldu; ve ihtimal görünmeseydi daha iyi olurdu! Ne bileyim, hayat hep ihtimal değil mi?

10 Kânunusani 326 Göztepe

Salime Servet Seyfi

BİR HATIRA-İ PEJMÜRDE

22 Eylül. 311, Gemlik

Şubat ayının sert rüzgârları bu siyah gecenin sinesinde uğuldarken nazarım masanın üzerinde duran sararmış deftere merkûz (dikili, dikilmiş) olduğu hâlde fikrim mazide bu sahaif-i iştikâyı (şikâyet eden sayfalar) dolduran o genç, felekzede kadına ait natamam ve perişan hatıratı toplamaya çalışıyordu. Şehpertiz-i cümbüş-i zaman üzerinde uzaklaşa, uzaklaşa müphem bir şekil alan bu hatırat-ı pejmürdeden hissiyatıma kanaat verecek bir hâsıla vücuda getirebilmek için fikrim epeyce uğraştı; heyhat ki: şimdi, bu sa'y-ı fikriye mukabil o muazzez hatıralar geçmiş bir ömrün meserrâtı gibi avdetten ihtiraz (çekinme, kaçınma) ediyorlardı.

[s. 4] Ancak sahâif-i nisyan-ı güzeştede, söylenmiş satırlar gibi şekilsiz, müphem ve hüzn-âlûd kalmış olan bu ömr-i müellime (elemli ömür) ait bir vakıayı hemen tamamıyla denilecek derecede tahattür edebiliyorum.

Dokuz, on yaşında vardım ki yine, ekseriya olduğu gibi, iki, üç gündür orada misafir bulunuyordum. Lakin bu imtidad-ı misafirât (misafirliğin uzaması), validem gibi sevdiğim bu kadının yanında bulunmak beni bir meserret-i tıflâne (çocukça sevinç) ile mütehassis etmiyordu, teyzemin etvârında (tavırlar), nâsiyesinde (alnında) gördüğüm sükûn, âsâr-ı gam benim de neşe-i masumânemi kırmış, arada sırada bilâ-sebep feveran eden tehevvrleri (küplere binmek), infîâlleri ne kadar mühim olsa da çocukluğun bütün safiyeti ile sevdiğim bu hayatın ruhunda bir fırtına, tefekküratında bir hercümerç olduğunu bana anlatmaya kâfi gelmişti, ve bu iğbirar-ı müphemi, kendisini bir muhabbet-i hürmetperverâne ile son zevcinin huzuru bile ta'dil (değiştirme) edemiyordu.

Teyzem, fidanları, ağaçları envâr-ı şems (güneş ışıkları) ile o boş bahçeye nâzır pencerenin önünde oturarak enzâr-ı mütefekkirânesini karşısındaki levha-i vesî'in (geniş levha) bilmem hangi münakkatasına (noktasına) atfetmiş olduğu hâlde samt-ı sâkit (ses çıkarmayan sessizlik) duruyorken ben de mahiyetini anlamadığım bir inkisar-ı neşe (neşe kırılması) ile köşeye büzülmüş, güya hâlin tamamîyet-i sükûnunu [s. 5] ihlalden muhteriz (kaçınan) etmiş gibi gözlerimi elemde tuttuğum fulya demetinden ayıramamakta bulunmuştum.

Bilmem, bu kalbimi eziyor sandığım sükûna ne kadar müddet müstağrak kaldık. Nihayet teyzem ruhunu hırpalayan derd-i nihânın (gizli derd) ızdırabâtı ile mütehassis imiş gibi olduğu yerden kalktı; bir azm-i metin-i ihsâs (fazladan bir sin harfi eklenmiş) eyleyen sedasıyla:

-Hatice hanıma söyle, şimdi hazırlansın; bir yere gideceğiz, sen de beraber geleceksin ... dedi.

Şimdi hatırlıyorum: Ben o zamanda -vakıanın bütün müphemiyeti ile beraber- anlamış, hissetmiş idim ki: biz o gün onu böyle hırpalayan, hayatın ona ibzal (esirgemedi bol bol verme) ettiği mes'adeti (saadet) kemiren keder-i mütezâyide (artan, çoğalan) doğru gidecek, ihtimal âtiyi yakînden göreceğiz. Cibâli İskeleyi'nden bindiğimiz bir kayık bizi Eyüp'de bir yalının rıhtımına çıkardı. Bizim rıhtıma yanaştığımızı gören bir hizmetkâr seri adımlarla yanımıza geldi, bir hitâb-ı bâridle;

-Bu taraftaki kapı kapanmıştır, açılmaz; isterseniz asıl kapıdan girebilirsiniz... Dedi. Bu söz teyzemin zaten lerzedâr-ı heyecan olan vücudunda bir ihtilac-ı asabi (asabi titreme) hasıl etti. Bu hareketi bilhassa kendisi için ihsâr edilmiş bir darbe-i tahkîr [s. 6] suretinde telakki ederek kanı çekilmiş rengsiz dudaklarını ısırıldı. Hiç tesadüf etmediğim bir ciddiyet ve hiddet-i âmirâne ile mutlak bu kapıdan girmek istediğini, ve hemen açılmasını söyledi... Uşağın avdetinden biraz sonra ince bir maşlaha (kol yerleri yarık, uzun, geniş ve hafif sırta geçirilmesi kolay bir kadın üstlüğü) sarılmış yaşlı bir hanım sağ elinde birçok anahtarlar (anahtar kelimesi yanlış yazılmış) olduğu hâlde parmaklıklı kapıya geldi, kapıyı kendi eliyle açarak “buyrun!” dedi. Bu yaşlı hanımın vürûdunu gören teyzem vücudundan bir seyyâle-i elektriğe mürur ediyormuş gibi lerzedâr oldu; yüreğindeki ızdırıp müellimi gösterir bir tavır ile ilerleyerek melûf (alışık) olduğu bir vaz’ı ihtiramkâr (saygıyla koyma, konulma, bırakma, durum) ile yaşlı hanımı selamladı.

Bu iki vücudun o andaki hâl-i perişânîlerini şimdi görür gibi oluyorum. İkisi de muzdarip, ikisi de iltiyâmı (iyileşmek) mümkünsüz yaralarla cerîhadar, ihtimal ikisi de birbirine karşı nâdim (pişman olan), dargın idiler. Ben bile bulunduğum mevkinin ehemmiyetini anlamaya, küçücük fikrimle bu mülakatın elem-i nihâniyesini hissetmeye başlamıştım.

Çünkü dem-i tufûliyetimi (çocukluk zamanı) imrâr ettiğim bir mahal-i memuriyetten ailemiz avdet ettikten sonra benim birinci defa gördüğüm, her görüşte kendisi için gönlümde hissettiğim muhabbetin tezâyüdünü (çoğaltma, artma) anladığım bu genç teyzemin hayatta nasıl büyük kederleri olduğunu [s. 7] bilemez isem de beni ekseriya yatağıma yatırdıktan sonra validemle yalnız kaldıklarına kanaat ederek bir yalıdan, bir büyük hanımdan bahsettiklerini işitirdim. Şimdi, nedamet nefret gibi iki hiss-i müstezadın ittihadından mütehassıl (meydana gelen) olan bu mübâhasâtın “oğlum!” kelimesinde bütün şiddet ve tehevvrünü (küplere binmek) kaybettiğini, teyzemin bu kelimeyi telaffuz eder etmez ellerini kapayarak nasıl uzun, uzun ağladığını derhatır ederim.

Demek kendilerinden gecenin ilerleyen saatleri içinde teyzemin valideme bahsettiği yalı, o büyük hanım bu idi!..

Mütecessis gözlerimi süratle teyzemin, hanımın çehresine ve etrafa atfediyor, teyzemi o kadar çok ağlatan çocuğu arıyordum!...

Teyzem ile büyük hanımın arasında hükümrân olan sükûn pek az devam ettiği hâlde bana bile pek uzun geldi. Bu sükûn-ı girânı (ağır sessizlik) büyük hanım ihlal etti; nasıl bir elem-i amîk ve sûzân ile titrediğini anlayamadığım dudaklarından şu sözler döküldü:

-Siz gittikten sonra bu kapıyı kapatmış bir daha açtırmamıştım, affedersiniz....

[s. 8] Bu sözden sonra büyük hanım önde olduğu hâlde yalıya girdik; müzeyyen binanın ne tarafına bakılsa garip bir mağmumiyyet-i hüküm-fermâ (kederli hüküm sürme, buyuran) idi, sanki bütün bu geniş merdivenler, kadife sedirler, yaldızlı tavanlar üzerinde zılâl-i keder (keder gölgeleri) titriyor, önümüzde açılan bu büyük kapılar rezeleri (iki parçadan ibaret demir menteşe) üzerinde dönerken elemli kalplerin boğulmuş eynini andırır surette gacırdıyordu; önümdeki iki kadın ihtimal uzun müdetten beri bu daireyi zapteden sükûn ve tenhâyiye rahatsız etmekten korkarak renkleri atmış, gözleri dolgun olduğu hâlde iki hayal gibi ayakları döşeme üzerinde hiçbir ses hasıl etmeksizin yürüyorlardı. Bu hâlden ben bile o kadar müteessir olmuşum ki: onları takip ederken bir âbidin (ibadet eden) bir mabedin içindeki revş-i ihtiramkâr ve mütevâzıyla yürümekte idim.

Sofada büyük hanım durdu, telaffuzunu tas'ib (güçleştirme, zor duruma sokma) eden heyecan içinde titreyen eliyle bir kapıyı göstererek:

-İşte odanız bıraktığınız gibi duruyor, girebilirsiniz! Dedi. O anda teyzemi düşecek sandım; şimdi anlıyorum ki bu söz henüz kapanmamış yaraya bir dest-i haşin ile (iki kere ile yazılmış) vurulan neşter demek idi... Teyzem kısık dişleri arasından çıkan enîn-i kalbi ile buna cesareti olmadığını anlattı; ve bir [s. 9] hayal-i hevl-nâk (korkunç hayal) önünden kaçmaya çalışan âdem gibi sürat ve haşyetle diğer odaya bizi beklemeksizin atıldı, sedire oturarak hınçkıra, hınçkıra ellerini gözyaşlarıyla mestur solgun çehresine kapadı. Büyük hanım ile takip ettik; bir dakika kadar sâkit ve mağmûm (gamlı) durduktan sonra büyük hanım ağır bir sesle bu mülakatın ruhu üzerine hâsıl ettiği ızdıraba adem-i tahammülünü beyan ile çekildi; odadan çıkarken teyzem başını kaldırarak yalnız şu sözleri söyledi:

-Oğlumu!

Beş dakika sonra bir dadı ile lalanın refakatinde olduğu hâlde odadan içeri nahîfû'l-bünye (vücut yapısı zayıf olan) altı yedi yaşında tahmin edilen bir çocuk girdi. Lala ile dadı kapının önünde tevakkuf ettiler, çocuk bir vaz'-ı edibânede ve sinînden (seneler) memûl (umulan, beklenen) edilmeyen bir suret-i resmiyede teyzeme doğru ilerledi; teyzem bir kuvve-i gayr-ı mer'îyye (gözle görülmeyen kuvvet) ile müteharrik (hareket eden) imiş gibi yerinden kalktı. Kollarını açarak çocuğa doğru şitâb etti; ancak validesinin bu vaz'-ı müheyyicine (heyecan verici durum) karşı çocuk olduğu yerde tevakkuf (durma, durmak) ederek o ağuşa takarrübden (yaklaşma) tevahhuş (korku, korkma) etti. Teyzem çocuktaki

bu ihtirâzın (kaçınma) ne gibi ilkâât-ı elemiyeden (elemnin kalbe yerleştirilmesi telkin edilmesi) ileri geldiğini anlamış olmalı ki: bu kadar mütehassiri (özleyen, özlem duyan, hasret çeken) [s. 10] olduğunu evladını ağuşundan kaçır görünce gönlündeki metanet ve tahammülünü büsbütün kaybederek tekrar ağlaya ağlaya sedirin üzerine düştü. Teyzemin bu hâl-i elem-engizi (elem veren durumu) benim küçük kalbimi de kederden donmuş diyecek hâle getirdiği hâlde gariptir ki: oğlu olduğunu anladığım çocuğu o derece müteessir etmedi. İhtimal bu adem-i teessür-i fenâ bir kalbin eseri değil hiss-i muhâkemededen mahrum olan bir masumun validesini çok zamanlar görmemiş olmasından ve bu esnada validesi hakkında mini mini fikrine birçok şeyler ilkâ edilmiş bulunmasından mütehassıl (meydana gelen) bir lakaydi idi. Ancak bu fikr-i zâtîye müstenid (dayanan) olmayan lakaydinin teyzem üzerinde ne elîm, ne kadar ezici bir tesir vücuda getirdiğini bugün anlıyorum... Şimdi bu manzaranın bütün teferrüatı fikrimde mevcut değilse de tahattur (hatırlama) edebildiğim şu sözlerini en derin kederle mütehassis (duygulanmak) etmeye kâfidir. Çocuk elan ayakta durduğu hâlde safiyane bir sesle demişti ki:

-Sen benim annemsin..

Galiba teyzem “ne bildin” diye sordu- çünkü elan yüzünden yaşmağını çıkartmamıştı- çocuk bir vaz’-ı emniyetkâr ile gözlerinizden; dedi.

Ve biraz validesine baktıktan sonra:

[s. 11] Seni bana öldü demişlerdi. Cümlesini ilave etti; bu anda kapının yanında duran lala ile dadının bir hareket ederek mahcubiyetle başlarını önlerine eğdiklerini tahattur ediyor gibi oluyorum! Çocuğun bu son sözü üzerine teyzemin rengi büsbütün attı; ağzından harf bile çıkarmayarak dudaklarını ısırđı; ağlayarak yerinden kalktı, başka bir söz telaffuz etmeden odadan çıktı. Dört senelik bir iftirak-ı müellemeden sonra evladını ağlaya ağlaya görmeye gelip bir kere göğsünde sıkmaya muvaffak olamaksızın yine ağlaya ağlaya dönmeye müstehak olmak için bu biçare teyzem acaba ne yapmıştı?!

“Bir Hediye-i Kıymetdar”

[s. 12] Kışın o kapalı; mağmum günlerini, uzun muzlim (karanlık) gecelerini onun yatağı dibinde geçiriyor, onu bu hâle koyan derd-i amîka karşı bir teselli bulamadığıma mahzun oluyordum.

Her şeyi biliyor, kendini bir an terk etmeyerek süratle sürükleyen mevt-i muhakkakî (şüphesiz, kesin ölü) bir tehâlük -i meyûsâne (ümitsizce üzgün bir şekilde büyük bir

istekle can atma, arzu etme) ile takip ediyordu. Kendini sevenlerin etrafında gösterdikleri telaş ve ikdâma (sürekli çaba gösterme), kendini hayata iade için edilen sa'ylara (çaba gösterme) bir nazar-ı bigâne ile bakıyordu ki: Bu nazar-ı ömr-ü azizinin artık kendi nezdinde bile lezzetsiz kalmış olduğunu anlatıyordu.

Her gün kışın siyah bulutlarına, gözyaşları kadar elem-i efzâ (elemi artıran) olan katarât-ı bârânına (yağmur damlaları) bakıyor; bir şeyi bekliyordu. Sokakta süratle geçen bir arabanın savt-ı gayr-ı muntazamı (düzgün olmayan ses) onu heyecanlara düşürüyordu.

[s. 13] Evet teyzem birisini bekliyordu..

Uzun kış onun ömrü gibi kederli, mağmum, bir melal-i daimî ile geçti; baharın saf seması, beyaz çiçekleri her kalpte bir inşirah ve ümit uyandırdığı zaman acaba biçare teyzemde de bir ümid-i mes'adet (saadet ümidi), bir hâhiş-i hayat ikaz edebiliyor muydu? Bunu zannetmiyordum! Çünkü kışın gamlı semasına bakarken nasıl mütefekkir, ümitsiz ise şimdi beyaz, kırmızı çiçeklere, parlak ufuklara nighbân olurken o derece zayıf, sararmış idi.

Kendisini bir aşk-ı amîk ile sevmiş olan zevci onu kaybetmek ümidiyle yatağının başına gelerek titreye, titreye güzel ellerini sıkarken gözlerinden nur-u şefkate benzer bir şaşaa görünür, lakin bu hâl yine o anda kaybolarak yerine âsâr-ı hüzn ve elem kaim olurdu.

Hâlâ bekliyordu, yani bekliyorduk. Neyi?, Kimi? O zaman sorulan bu سوالın cevabını herkes bildiği hâlde kimse cevap vermeyecekti. Fakat şimdi burada söyleyebilirim; bu parlak yaz gününün üç sene evvel geçmiş olan naziresinde teyzemle gidip gördüğümüz o çocuğu, teyzemin pek küçük iken âğuş-u mâderânesinden [s. 14] ayrılmış olan o yavrucağını bekliyordu; şimdi teyzemi öldüren dert deva-i nâ-pezir (deva kabul etmeyen) ruhunda ona karşı hissettiği iltihab-ı tahassürden ibaretti; iyi bilirim!

Ah, bu bahsi ne kadar yazsam gönlüm daha yazmak istiyor; hayfa ki (yazık) ne kadar yazsam, nasıl yazsam o hayat-ı vâpesinin (sonuncu hayat) evladına olan son, sûzân-ı intizârlarını, telehhüflerini (yanıp yakılma), tarif edemeyeceğim...

Bir gün güneş bütün şaşaa ve envârını bu hücre-i bîmâriye doldurmuş, hastanın arzusuyla pencereler açılmıştı. O gün kendisinde garip bir heyecan, gözlerimde bir kuvvetsizlik olduğunu söylüyor ve sık, sık gelen nöbetler, soğuk terler hepimizi endişeye düşürüyordu.

Herkes biraz kahvaltı etmek için aşağı inmişler, ben yalnız yanında kalmıştım.

Güzel gözlerini kapamıştı. Birdenbire açtı, yine üç sene evvelki şîve-i telaffuzla:

-Oğlumu? Dedi. Titredim, yatağın ayak ucunda oturan ihtiyar hizmetçi kadın bu sedadaki me'l- amîk-i tahassürü anlayamamış olmalı ki: Hemen dışarı çıktı; henüz dokuz [s. 15] aylık tombul mâî güzel (muhtemelen mavi gözlü olacaktı yanlış yazılmış) bir yavruyu getirdi ve uzatarak “işte efendim!” dedi.

Zavallı hasta tekrar gözlerini açtı, kendisine karşı mütebessimâne çırpınan masumane kısa bir nazar-ı veda etti, gözlerini kapadı, solgun dudakları güçlkle oynayarak meyûsâne:

-Ah,** geldi zannetmişim. Dedi.

**Onun üç sene evvel ağlayarak benimle görmeye gittiğim, bir kere kucaklayamaksızın yine mütehassir, giryan bırakıp döndüğü çocuk idi!.. Küçüğü o her gün öpüyordu.....

Onu ise senelerden beri öpmeye muvaffak olamamıştı...

Evin büyük hanımı beni dışarı çıkararak “çocuğum, şimdi size git ve valideni süratle bize gönder..” dedi. Ben bundan bir şey anlayamamış isem de memnun olmamıştım; o yatağın başından ayrılmak istiyordum.

Teyzemi bûs (öpmek) için odaya tekrar girdiğim zaman o güzel, melul nazarını bir daha görmek bahtıyarlığına nail oldum ki: bu son görüş oldu.

Meğer teyzemin hâlindeki fenalığı hissedenler beni çocukluğum [s. 16] sebebiyle müthiş bir sadmeden (çarpma) muhafaza için eve göndermişler; işte o gün onu hepimiz ebeden kaybettik!

Ertesi günü onu Eyüp’ün siyah topraklarına tevdi ettikten sonra pederimin tayin edildiği bir memuriyete bütün efrâd-ı ailemiz en derin bir kederle mütehassir olduğumuz hâlde azimet ettik.

Teyzem vefat ederken valideme bir çekmece vermiş idi ki: bu çekmeceyi validem kemal-i dikkatle hıfzeder, biz de bu çekmeceye nazar-ı ihtiram ile bakardık. Çok defalar içerisinde ne olduğunu sorduğum hâlde validemden cevap alamadığım için bu çekmeceyi sevgili teyzemin bakiyye-i vücud-ı târmarı (perişan vücudundan geriye kalan) imiş gibi muazzez bilir, ekseriya bunun muhteviyat-ı esrarengizinin neden ibaret olduğunu düşünerek teyzemin hayat-ı bî-nasibine ait, fikrimin hıfz edebildiği elvâh-ı maziyei nazar-ı tahayyülüm önünde ihya eder idim; çünkü o bir hayat iken vefatının birçok kısmını bu çekmecenin hâvî (içeren) olduğu bir takım evrakı karıştırarak geçirdiği (ni) hatırlıyordum.

Teyzemin vefatından sonra bu yâdigâr-ı kıymetdâra ait hiç malumat almaksızın altı sene geçti. Bu altı senenin nihayetinde bir mağmum [s. 17] gün idi ki: validem çehresinde pek nadir görülecek derecede alâim-i ciddiyet olduğu hâlde beni odasına çağırdı. Masanın üzerinde duran çekmeceyi eliyle göstererek şöyle söze başladı:

-Kızım, çocukluğundan beri teyzenin çekmecesinde ne olduğunu birçok defalar bana sormuştun; o zaman bunu anlayacağın devr-i hulûl (gelip çatan zaman) etmemiş olduğundan sana cevap vermemiştim. Şimdi şuûnat ve tesadüfat-ı hayatiyyeyi (hayatın tesadüfleri ve olayları) bir nazar-ı irfan ile görecek, vakayi’-i muhtemele-i ömri fikr-i metîn-i dikkatle muhâkeme edebilecek mertebe-i kemali buldun; bu çekmeceyi bîçâre teyzenin vasiyetine ittibâen (uyarak) sana teslim edeceğim; merhûme vefat etmeden evvel “bu çekmeceyi kerime-i maneviyem Servet’e yadigâr olarak veriyorum. İçerisinde sergüzeşt-i melâl-engizime ait bazı evrak vardır. Bunlar hayatta onun için bir sermaye-i ticaret teşkil edebilir, yalnız bunu hadisat-ı hayatiyyeyi anlayabilecek bir sene gelince vermenizi arzu ederim..” demişti; işte teyzenin son sözüne ittibâ’-i hareketle sana teslim ediyorum.

Validem bunu söyledikten sonra kendisine ait olan diğer bir çekmecedan çıkardığı küçük anahtarı bana uzattı.

[s. 18] Ben bu vakadan o kadar müteessir, mütehayyir (şaşkın) olmuştum ki: anahtarı almak için elimi uzatmaya bile bir müddet muktedir olamadım. İlk hayret ve teessür-i kesb-i huft (uyumuş çalışarak kazanma) edince her tarafı hakikaten muktedir bir dest-i sanatla tezyin edilmiş olan madeni çekmeceyi alıp odama girdim.

Kalbim çekmeceyi açınca bir hadise-i fevkalade muvâcehesinde bulunacak imiş gibi çarpıyordu. Nihayet açtım, titreyen ellerimle muhteviyatını çıkardım. Sevgili teyzemin ölürken bana yadigâr olarak terk ettiği ve uzun seneler esnasında üzerine bir nazar-ı ecnebi in’itâf (bükülme, dönme, çevrilme) etmemiş olan bu muhteviyat bir takım sararmış kâğıtlardan ibaretti!

Bunları yaşlı gözlerim ile okumaya muktedir olamayarak tanzim ederken bu sararmış sahâifî açtıkça aralarından bütün mevcudiyet-i hissiyemin amâkına (derinlikler) nüfuz edince bir bûy-ı uhrevî (ahiret kokusu) duymaktayım zannediyordum.

“Teyzemin Çekmecesi”

[s. 19] Geçer eyyâm-ı meserret, bırakır

O gülen gözleri giryân, pür-nem;

Fikrimizde nevhât-ı matem (ölüye yüksek sesle ağlamak)

Dilde bârid, ezici nakş-ı elem

Bu evrâk-ı muazzeze içerisinde ayrı zarfa konulmuş bir mektup vardı ki: üzerinde şu kelimeler muharrerdi (yazılı):

“Kerime-i maneviyem Servet’e”

İlk defa bu mektubu yüreğim çarparak açtım; ince bir kalemle, lakin râşedâr (titreme) bir el ile yazılmış olan şu satırları okudum:

“Sevgili Kızım”

Sen şimdi diğer odada masumlara has bir hâb-ı istirahat dalmış iken ben de sana hitaben şu geç saatte bu satırları yazıyorum. Lakin sen bu kağıdı şimdi hasta teyzenin yatağı yanında [s. 20] oturduğun gibi mini, mini bir çocuk iken okumayacaksın; bir hayli seneler sonra ben bu ömrü melal-âlûdı terk ettiğim zaman ve sen de hayatın şuûnat ve tesadüfat-ı mükedderesini muhakeme edebilecek sene geldiğin bir sâlde (yılıda) okuyacaksın. İşte o zaman bu kadar sevdiğin bu hasta, felaketzede teyzenin ne derin elemlere, ne can-güdâz (can mahveden) mahrumiyetlere müsadif (rastlayan) olduğunu öğrenecek ve o zaman ekseriya benim hınçkırıklarımla hâldâr olan hâb-ı masumane ki acımayacaksın, kızım! Emin ol ki: Bütün hiss-i cerihâlarımın ızdırabâtına, etrafımdaki muhabbetlere, nefretlere karşı o küçük kalbinin benim için hissettiği o saf, mukaddes muhabbet-i ruhumun pek çok saatler medâr-ı tesellisi olmuştur: Binâenâleyh istedim ki: sen şuânât-ı hayatiyyeyi idrak edebilecek bir sene geldiğin zaman çoktan beri toprak olan teyzenin ruhunu ondaki inkisarât-ı âmâl ve saadeti bütün hüviyet-i hakikasıyla anlayasın ve bu çekmecede bulacağın ruzname-i hayatım bu ömr-i siyahı sana anlatacaktır.

Bu defterin üzerine çok gözyaşı dökülmüştür; tahassüsât-ı ruhiyemi, şuânât-ı sergüzeştimi kendilerine tevdi ederken ağlamadığım sahifeler pek azdır ve bütün hayatımda döktüğüm gözyaşlarına nisbeten bu sahifelerde göreceğin gözyaşları hiç demektir.

[s. 21] Kızım, bu ruznameyi okuduğun zaman düşün ki: bir insanın, bir kadının hayatı en alelade şerâit-i tahtında bile ne büyük tebeddülât-ı ruhiyye (ruhî değişimler, değişiklikler) ve hissiyeye ne kırıcı, ezici darbelere maruzdur! Yalnız senden bir şeyi rica edeceğim ki: bu da (eğer mümkün olursa) defter-i hayatımı okuduktan sonra bu âna kadar bütün eyyâm ve leyâl-i ekdârım içinde tahassüratıyla ağladığım ve ismini telaffuz ederek, hayalini gözümün önünden kaybetmeyerek ölmeye çalışacak olduğum evladıma okutmanız ve

onu bir an için olsun felaketzede annesinin ömr-i perişan ve melulüne karşı teessüre davet etmenizdir. Bâki Allah beni kıran, ezen darbelerden seni masûn (korunmuş) ederek hayatta mesut eylesin yavrum.

Teyzen

**

Mektubun son kelimesini bitirdiğim hâlde gözlerim kâğıttan ayrılamadı; fakat ben artık o yazıyı, o masayı görmüyordum; sanki harikulade, acîb-ü mezardan (acayip mezar) çıkar gibi vücuda râşeler veren bir ses mektupta okuduğum bütün kelimâtı bir aheng-i hüzn-i âlûd ile ruhumu söylüyordu!

[s. 22] sanıyordum ki: nazrım önünde teyzem o vaz'-ı mazlumuyla bir şeyler söylemek için ölümün mehîb (heybetli), kavî eliyle kapatılan soğuk, solgun dudaklarını açmaya çalışıyordu!

Başımı kaldırdım, nâsiyemdeki soğuk terleri sildim; güneş-i mâverâ-yı ufka çekilmiş, her tarafı, alelhusus bulunduğu büyük odayı bir zulmet-i hafife içinde terk etmişti. Demir bir pençe yüreğimi eziyor, parçalıyor sandım. Bu muazzez ölünün hikâye-i felaketini saklayan sararmış kâğıtları odanın gittikçe ziyadeleşen zulmeti, hüznü içine bırakarak adem-i tahammülün verdiği ihtiyarsızlıkla dışarı fırladım. Bu anda teyzemin kederi beni boğuyor, akşamın zulmeti korkutuyordu; bir ışık, biraz nur istiyordum; lambaları yanmış bir odaya girdim; sanıyordum ki: o siyah hayaller, o kemirici kederler bu saha-i ziyadâra kadar beni takip edemeyecek!

Heyecanımı teskin ettikten sonra odama tekrar kapandım; defteri masamın üzerine koyarak okumaya başladım: Bedbaht teyzem sergüzeştini şöyle yazıyordu:

Ruzname

[s. 23] Benden başkaları için pek az haiz-i teessür olacak bazı vakâyi yazmak için kalemi elime aldım; henüz pek genç olduğum hâlde kederler, teellümler (üzülme, kederlenme) ve oğlumun daima hayatımı zehirleyen tahassürat-ı âteşîni içinde muzdarip ve hasta-i memâtım; beni de karanlıklara doğru sürükleyen o derd-i devâ tâ-pezîr mahvettiği üç hayâl-i uhrevînin hâtırât-ı perişan ve tarmarı karşısında yorgun, mükedder dimağımın tahassüsât-ı elemiyesini şu satırlar içinde gösterebilmeye sa'y (çalışma, çaba gösterme) edeceğim. İsterim ki: bunlar bir gün, asla doya, doya kucağımda tutamadığım ve tabiatın

validelik sıfatıyla ona ait bana bahsettiği muhabbet-i amîkadan istifade edemediğim sevgili oğluma feryad-ı mâder suretinde teşrih (açma, açıklama) olunsun!

O an masumiyetim pek latif, pek sürur-engiz-i mürur ediyordu. Her gün içinde bir hâb-ı saf ve asudedden uyandığım mini mini odamın tezyinatı, koca dairenin âsâr-ı ihtîşâmı, bahçenin bütün o kıymetdar, rengin çiçekleri nihayetsiz bir servetin bu konağa saçtığı parlaklıklar sanki hep benim idi. Ya, bunların [s. 24] hepsinden ziyade sevdiğim, hayatta hiçbir şeye feda edemeyeceğim büyük hanımefendi ile büyük bey kimin idi? Onlar da benim idiler; çünkü her ne zaman hocalarımız gittikten, derslerimiz bittikten sonra bahçeye tenezzühe (gezinti) çıkmadan kendilerini görmeye gitsek benden birkaç yaş büyük olan küçük beylerden ziyade beni severlerdi. Her vakit benim elbisem onlarinkinden daha süslü, daha parlak idi!

Bahçenin bütün çiçekleri de benim idi. Konakta hükümrân olan büyük bir terbiye ve muvâneset (karşılıklı yakınlaşma, arkadaşlık) ve bana ibzal (bol bol verme) olunan (bu kelime iki kere yazılmış) dikkat ve muhabbet içinde tamamıyla mesut, bir beyaz kelebek gibi âzâde- gumûm (gamlardan özgür) idim. Mahrum olduğum bir şey varsa o da “valide” kelimesi idi; küçük beylerin “valide” diye hitap ettikleri o vücut-ı asile ben “hanımefendi” diyordum; kim bilir, belki ben kız çocuğum da bu da onun için idi!..

Yalıları ayrı olduğu hâlde ekser beraber bulunduğumuz Büyük Bey’in hafîd ve hafîdesi (torun ve kız torun) ve bu ailenin kadim muhiblerinden (dost) olan diğer bir ailenin iki çocukları da dahil oldukları hâlde altı yedi tıfl-ı şâtıra (neşeli çocuklar) bâliğ olan cemiyetimiz arasına hiçbir keder, endişe duhûle cesaret edemiyordu. Biz bu hâlde güle güle büyür, [s. 25] istikbalin gizli elleriyle biz neler tehiye (hazırlama) ettikten bî-haber bulunurduk.

Bir gün hayatta ilk kederi hissettim. O gün o kadar çok sevdiğim çiçekleri pek az koparmış, koklamıştım. Yine hepimiz bahçede koşuyor, geziyor, gülüyorduk. İçerisinde bulunduğum ailenin muhiplerinin çocuklarından olan ve iki, üç güne kadar mekteb-i tıbbiye gideceği söylenen “Adil” bugün pek dalgın gibi görünüyordu. Hepimizin büyüğü olan bu çocuğun hâlinde zaten her gün nazar-ı dikkatimizi celp eden sükûnetinden efzûn (fazla) bir hüznün, bir sesizlik vardı, gürültülü cemiyetimizden ayrılarak bahçenin تنها cihetinde geziniyor, nihayetsiz şataretimize iştirakten korkuyor gibi görünüyordu. Arkadaşımızın gönlünde bir keder olduğunu hissettiğimden değil mahza (yalnız, ancak) oyunlarımıza iştirak etmemesinden şikâyet için yanına gittim. Güle diken protestosunu ettim.

Sözlerim gönlüne dokunmuş olmalı ki: bahçenin kumlu yoluna merkûz olan nazarını yüzüme kaldırdı; gözlerinde düşmek için titreyen bir katre-i sirişk (gözyaşı damlası) parlıyordu, dedi ki:

-Ben gülemiyorum; fakat sen de ne için o kadar çok gülüyorsun?

[s. 26] Gülmeyip de ben de senin gibi her zaman böyle oyundan kaçacak, yine oynamıyorsun diyenleri azarlayacak mıyım!

Bu cevabı verdikten sonra gücendiğimi gösterir bir tavırla uzaklaşıyordum ki: onun telaş ettiğini ve benimle barışmak için koştuğunu gördüm. Elimden tuttu ve dedi ki:

-Gülbin! Seni hiç gücendirmek istemem, seni arkadaşlarımızın hepsinden ziyade severim. Çünkü senin ile benim mevkimiz birdir.

Ne yalan söyleyeyim, o zaman bu sözlerden bir şey anlamıyorsam da bu ağır tabiatlı ve bizden üç, dört yaş büyük olan refikimizin sözlerini hiç kat' (kesmeden) etmeden garip bir teslimiyet ve itaat ile dinliyordum. O devam etti:

-Sen daha mevkini bilmiyorsun, fakat ben biliyorum! Annesiz, babasız çocuklara o kadar gülmek yakışmaz ve gülemezler, anladın mı? ..İşte bak! Ben kendimi, bildiğim için artık bu latif hayata veda ediyorum. Doktor olacağım da anneleri ve babaları çok yaşatmaya çare bulacağım...

Ah burasını biraz anladım; demek ben de annesiz, babasız idim. Birbirimize benziyorduk. Onun yalnız amcazâdesi vardı. [s. 27] Benim de büyük hanım, büyük beyim, küçük beylerim vardı. Lakin demek onlar anne, baba kardeş değil imiş. Bu küçük muhavere (konuşma) küçük ömrüme, dimâğıma göre bir te'sir-i serî (hızlı etki) gösterdi; yarım saat evvel hiçbir eser-i melâl olmayan gönlümde şimdi derin, acı bir elem taşıyarak bahçenin çiçekleri arasına karıştım.

Demin oyun için aradığım çocuklar da şimdi beni arıyorlardı! Zaten o gün musiki hocası gelmeyecek olduğundan akşama kadar bahçede oynamaya mezun idik, o günkü serbestî yarın tıbbiyeye gidecek refikimizin şerefine idi. Büyük hanım öyle emretmişti.

O günün gecesi birinci defa olarak rüyada annemi gördüm. Fakat bu gördüğüm çehre yine büyük hanımın, beni bu kadar dikkat ve muhabbetle perverde eden o veliyyü'n-niam (nimet sahibi) idi; o gece anne diyerek yine onu kucaklamıştım!

Bundan sonra artık benim de düşünceli saatlerim oluyordu. Gönlümde duyduğum arzular arasında bir valide arzusu da vardı. Bu arzudan mütehassıl tahassüsâtı artık on beş günde görebildiğimiz mektepliye saklar, ona şerh ederdim. Zaman süratle mürur ediyordu ve bu

sabâvet refikleri birer, birer uzaklaşıyorlardı. [s. 28] Büyük hanımın hafide artık sık, sık gelemiyor kimsesiz doktorun amcazâdesi de leylî (yatılı) bir mektebe verildiği için görünmüyordu. Bunların hepsi bir yerde bulunsalar bile benim artık on üç yaşıma geldiğim söylenerek onlarla beraber bulunmama müsaade edilmiyordu.

Artık benim için oyun, refik hepsi bitmişti, müsaade zamanlarımda bahçede çiçeklerimle hasbihal ediyor, musikim ile yaşıyordum. Dersleri, musikiyi ilerletmeyi bu âlicenap ailenin hakkımda ibzal ettikleri latifelere müstehak olduğumu ispat için bigâne vâsıta-i ittihâz eylemiştim.

Bazen onların yalısına gittiğimiz zaman tesadüf ediyordum: Büyük hanımefendi'nin hafidesi ve benim arkadaşım olan küçük hanıma görücüler geliyordu, bu süslü misafirlerin küçük hanımı beğenmeleri için ne kadar telaşlar, gayretler ediliyordu. Ah, o saf zamanlar! Bu haller beni ne kadar tatlı, tatlı düşündürür, elbet bugün benim de bu telaşlara maruz kalacağımı hatırlatırdı. Nihayet bir gün beklediğim bu emel husûl buldu. Hayf, keşke olmasa idi! Bu vakı'a bana şimdiye kadar hâlâ pek iyi anlayamamış [s. 29] olduğum hayatım, mevkim hakkında malum bir hakikati anlatmaktan başka bir şey yapamadı.

Beni görmeye gelen görücü öyle nazik, zarif ve süslü bir hanım olmadığı gibi beni de süslemeye ihtiyaç hiss olunmadı. Oldukça sade, vücudumun eşkalini setr edememesi için düz bir ruba ile hazırladılar: Her genc-i bâkirin sevinçle mümezziç bir heyecan içinde girdiği görücü odasına ben büyük bir korkunun refakatinde girdim; çünkü beni görececek bir bey olduğu için hürmetten kimse yanımda bulunmuyordu.

Ah, bu vakıa şu kağıdın üzerinde ihtimal hiçbir ehemmiyeti, bir elem-i haiz bulunmaz; fakat bu öyle birer ızdırap ve melaldir ki: anlatabilmek için buraya yazacak hiçbir kelime bulamadım. Gözlerimin letafetini ihlal etmesinden korkulduğu için şiddetle ağlamamaklığım emrolunduğundan gözyaşlarım dâhilî bir mecra bularak gönlüme dolu, dolu büyük bey efendinin odasına girdim.

Kızarmış gözlerimi kaldırdım; benim henüz sevine, sevine kabul ettiğim tesettüre bile hürmeti olmayan, beni öyle çocuk gibi karşısına çıkartan kimdir diye gözlerimle taharride (arama, araştırma) bulundum: Büyük beyefendi sedirde oturuyordu, nazarım ayakta duran tanımadığım [s. 30] bir beyin enzâr-ı mütecessisânesiyle (meraklı bakışlar) karşılaştı. Bu. tavr-ı vakûrâneden sebebini bilmediğim hâlde en ince sinirlerim titredi Süratle oturan veliyyü'n-nimetim beyime nazarımı çevirdim. Onun da hâlinde bir rahatsızlık hissettim.

Garip bir endişe ile ve benim hâl-i perişânımdan efzûn âsâr-ı merakla misafirinin gözlerine bakıverdi. Bu sükûnet içinde yarım saat, yahut yarım asır ayakta durdum. Beyefendi'nin müsaadesi üzerine odama geldiğim zaman artık gözyaşlarıma hıçkırıklarıma müsaade verdim. Bir kimsesiz, bir esire ne kadar ağlarsa o kadar ağladım! Gariptir ki: bu esnada yakıcı bir arzu bana tercüme-i hâlimi anlamak için içeri tazyik ediyordu. Kendimi o şefik, asil hanımın karşısına çıkmaktan menedemem. Fakat her vakit başım yukarı koşa, koşa girdiğim bu odaya şimdi garip bir ihtirâz (çekinme, kaçınma) ve malal ile giriyordum. Kalbimde bir cesaretsizlik vardı. Güçlülükle kapının eşiğinden birkaç adım ilerledim; hâlbuki bütün bu gayretim ile diğer cariyelerin mevkiini geçememiştim. Ağladım, o vücûd-ı asîlin eteklerine kapandım, benim ne zaman esir olduğumu sordum. Bu bükâ-yı esirâne (esir olarak ağlama), bu istimdâd-ı yetimâne (yetim olarak yardım isteme) onun büyük gönlünü şiddetle sarstı: Tercüme-i hâlim kısa imiş. [s. 31] kendilerinin tanıdığı kibar bir aile bir gün üç yaşında küçük bir kızın kendi akrabası elinde satılık olduğunu söylemişler. Zaten kız çocuklarını pek ziyade seven büyük hanımefendi talip olarak o küçük kızı almak istemiş, bedel olarak verdiği on bir keseye mukabil satın almış İşte o küçük kız, ben imişim! Bu vakıanın üzerinden üç gün öldürücü bir ağırlıkla geçti. İhtiyar kalfanın hanımefendi tarafından getirdiği emir yarının akşamını bu küçük odamda göremeyeceğimi anlattı.

Bu yeisle, mağmum günün son saatlerini o muazzez hücre-i saadetimde tahassüsât-ı kalbiyyemi, ahval-i ruhiyyemi muhakemeye hasr (tahsis etme, ayırma, vakfetme) ettim on bir senedir içinde bulunduğum bu dar in'âmı (yardım ve inayetler, nimetler)yarın terk edeceğimi düşündükçe pek çok keder, pek az sevinç hissediyordum. Hatırat-ı maziyme atf-ı nazar ettikçe mütehassirâne bir mahzunluk içinde kalıyordum.

Burayı terk edebilirdim. Lakin hatırat-ı güzeştemi, hayattaki mâlikiyetlerimin (sahip olma durumu) en kıymetdârları olan o an sabâvet ve asudeğînin hayallerini terk edemezdim. Bunlardan en ziyade sevdiklerimi birer, birer pîş-i tefekküre çekiyor, ekserisini hiç sâha-i nisyâna atmayıp birlikte götürmek istiyordum! Hepsi latif, hepsi âzâde-i ekdâr [s. 32] idi. Mazinin o semâ-yı nilgünü üzerinde beni korkutacak, nisyâna sevk edecek hiç beraber pâre-i elem mevcut değildi. Bu müşfik, alicenap aile miyanında (orta, ara) pek ciddi, derin muhabbetlere mazhar olmuş âdeta birçok seneler esirliğimi hissetmemiştim.

Pencereye dayandım, yavaş yavaş geniş ve siyah kanatlarını kâinat üzerine açan gecenin hüznü sanki gönlümdeki malal ile hasbihâl ediyordu. Bir zamanlar cevelângâh-ı

mesudetim (mutluluğun gezintisi) olan bahçede bu zulmet-i şâm (akşamın karanlığı) sinesinde sâkinâne bana ağlıyor, ağaçlar hafif, hafif sallanarak bana ve geçen ömr-i mesudiyeme elveda! Diyorlardı.

Bu sessiz, ve benden başka kimsenin duymadığı, hissetmediği vedalar karşısında mebhût (şaşkın) ve müstağrak kaldım. Bir müddet sonra yavaş, yavaş bahçeye indim; gönlüm bunları son defa bir daha yakından ziyaret arzusuna düşmüştü; her birini gezdim. Her çiçeğini kokladım. Hayatta birinci defa olarak hayatı düşündüm. İhlamur ağacının altında her yerden ziyade tevakkuf ettim. Orada bütün ızdıraplarım, bütün tahassürlerim için ağladım, bundan üç sene evvel “sen de ne için bu kadar gülüyorsun?” diyen refik-i sabâveti hatırladım. Onun hayal-i mahzun ve sâkitine karşı manevi bir feryat ile “işte ben de ağlıyorum..” diyerek oraya, onun ile [s. 33] öksüzlüğümüzü, yetimliğimizi konuşarak gezindiğimiz yerlere veda ederek odama geldim.

Saat ağır bir feryat gibi akşamın yarımını çalıyor ve bir karga çirkin sesiyle “küçük esire!” diye bağırarak pencerenin önünden geçiyordu. Ah o anda geçmiş ömrümü ne kadar seviyordum! Evet, hatırat-ı sabâvetimin hiç birini burada garip ve melul terk etmeyerek kalbimde saklayacağım diyordum ve bana ömr-i mesudiyemin verdiği yegâne yadigâr olduğundan terk edemezdim. Zaten buradan benim olarak götürecek başka bir şeyim yoktu....

Büyük kalfanın nezaret-i tahtında (nezareti altında) hazırlanan çantalara rubalarım yerleştirilmiş, onlar da benim gibi hazırlanmış idi. Bu iki günlük ekdâr-ı heyecânım ne kadar derin ve şedit idi ki: bu kısa ömrümde, bu kadar kederlerim içinde elan mevkiini muhafaza etmektedir. Yemeğin hazır olduğunu haber veren hizmetçiye bir şey yiyecek hâlîm olmadığını anlattım. Zaten hanede hanımefendi yoktu. Bu küçük esirenin yarınki hîn-i mufâratında (ayrılma zamanı) uçmuş çehresini, bükülmüş boynunu, yaşarmış gözlerini görmemek için bu sabah erkenden kerîmesinin yalısına gitmiş idi.

Ben de bu bir daha göremeyeceğim efrâd-ı aileye, validem [s. 34] gibi sevdiğim Büyük Hanımefendi’ye, bir zaman beraber oynamış, gülmüş hoş bir dem-i sabâveti kahkalarımız içinde amâk-ı maziye doğru göndermiş olduğumuz hafîd beye (erkek torun) ve hafide hanıma birçok ihtiramlar, vedalar göndermiş ve kendilerini ebediyyen kaybetmek elem-i can-güdâzına dûçar olan bu biçare, kimsesiz “Gülbin” i hiç olmazsa ara, sıra hatırlamalarını tarafımdan rica etmesini evde kalan kalfaya söylemiştim.

Yemekten sonra yanıma gelen ihtiyar halayık ile bir hayli devam eden mükâleme bir parça sükûn-ı kalbimi temin etti, zavallı ihtiyar esire şöyle diyordu:

-Gülbin, kızım, benim gibi bu ihtiyarlık senene kadar esaretle yaşamak ne kadar güçtür, bilir misin. Sen ağlama, şikâyet etme, şükret; çünkü birkaç gün sonra büyük bir hanımefendi olacaksın. Vâkıa içinde büyüdüğün bu aileyi terk etmek güç gelir ise de pek az sonra müteselli (teselli bulan) olursun, insan her şeye alışır!

Bu son sözleri ağır, mükedder bir sesle söyledikten sonra sininden me'mûl (beklenen umulan) olunmaz bir süratle kalktı gitti..

Bu bedbaht sözleri bir müddet beni kendi ömrümden uzaklaştırarak [s. 35] onun kim bilir nasıl ekdâr, ne kadar çok mecruh (yaralı) ve münkesir (kırık, kırılmak) âmâlî (emeller) ile dolu olan ömrüne sevk etti.

Odanın içinde bir hayli gezindim, her gün uzun saçlarımı gösteren büyük aynanın önünde durarak beş, altı yüz liraya mukabil verilen vücûd-ı nahîfî seyrettim. Pek sevdiğim ufak, tefek eşyayı içinde sakladığım “bürü” yü (örtü) açarak bir köşesinde sakladığım küçük bir muhafazayı çıkardım: Bu bir yüzük muhafazası idi ki: beş on gün evvel bizim konağa misafir gelmiş olan hanımefendinin hafîdi, refik-i sabâvetimin dadısı getirmiş ve beni yalnız bir köşeye çekerek şöyle bir mukaddime ile vermişti:

-Gülbin! Küçük bey, Beyoğlu'ndan geçerken almış refakatinizin yadigârı olarak gönderdi; kimseye gösterme.

Zaten bu hediyein suret-i takdimindeki garâbet bana o kadar büyük göründü ki: o son sözü ilave etmese bile kimseye gösteremeyecektim.

İçindeki yüzüğü çıkardım. Gönlümde gafıl bir sevinç hissettim, çünkü ben artık burada bulunmayacağım için onu her gün takarım zannediyordum. Her zamanki gibi onu parmağıma takarak [s. 36] bir hayli seyrettim. Fakat bu meserrete karışan bir mülâhazayı da ketm (saklama) etmeyecektim. Bu yüzüğün güzel bir altın halka olup mahir bir dest-i sanatla ve ince pırlantalar ile şu isimler yazılmıştı:

-Gülbin, Ârif-

Ârif Bey büyük hanımın hafîdinin ismi idi. Yine bir müddet isimlere baktım, düşündüm. Bir esirenin yedd-i bî-kudretine (güçsüz eline) teslim edilen o asil nâmı hiss-i hürmet ve muhabbetle birkaç defa pûs (öpmek) etmekten kendimi men edemedim. Tefekkürât, heyecan bu gün beni pek yormuş olduğundan artık oturmaya muktedir olamayıp içinde âram (rahat, huzur) ve asudegî bulacağım sandığım yatağıma atladım. Heyhat! Uyuyabilir

mi idim? On dört senelik ömrümdeki tesadüfat ve şuûnat bir seyr-i sâkitâne ile enzâr-ı gamgînîm (kederli bakışlar) önünden güzâr (geçmek) ediyor, üç gün evvel beni o kadar keskin ve vakur nazarıyla ve temâşa eden yaşlı beyin iri gözleri, esmer çehresi ile hayâlî gönlümde garip bir havf (korku) uyandırıyor.

Bu beyin beni her ne kadar esaretten kurtaracağı, bir mevki’-i a’lîye-i is’âd (yüce bir mevkiye yükseltme) edeceği söyleniyor, temin ediliyorsa da ben yine ondan ürküyor, eski ömrüme ilticâ ediyordum. Tahassür-ü mazi (geçmişe duyulan özlem), endişe-i istikbâl gibi iki hiss-i mücbir (zorlayıcı his) ve mütezâdın (zıt, karşıt) tahteşşuurunda [s. 37] çırpına çırpına nihayet uyumuşum. Sabahleyin hilâf-ı mu’tâd (alışılmış aykırılık) beni uyandıran kalfaya perişan, korkak bir nazar ile mukabele ederek ve hiçbir kelime-i istifham sarf etmeyerek yataktan kalktım. Anladım, beni almaya, o an tufûliyetten (çocukluk), saadetten, maziden ayırmaya gelmişlerdi.

Hemen giyinmeye müsâreat (bir işe vakit geçirmeden süratle başlamak) gösterdim. Fikrim kemal-i süratle tekrar bütün hâtırâtını cem’ etti; bütün sevdiklerim pîş-i nazarımdan geçti. Heyecandan büzülmüş bir sesle “demek geldiler” dedim. Merhametli kalfa bu telaş-ı bîkesânemden müteessir olarak:

-Telaş etme kızım. Seni almaya geldikleri için uyandırmadım. Mûcib-i meserrretin (sevincin sebebi) olacak bir haber vermek için uyandırdım. Erkenden yalıdan uşak geldi. Büyük hanımefendi emretmişler ki; bugün seni almaya gelecek olan efendiye verdiği pey-i îade ile “Gülbin”i alıkoysunlar. Fakat bunun sebebini kimse bilmiyor; kendileri de akşama doğru gelecek imişler. Dedi.

Bu haber nâ-gâh-ı zuhûr-ı fikrimi bilâ-ihhtiyar bir takım tefekkürât-ı amikaya ilkâ (derin düşünceleri atma, bırakma) etti. Her ne kadar bu âşîyâne (mesken, ev) terk etmek benim için pek keder-engiz ise de bir iki gündür kalbime nüfuz eden hevâ-yı serbesti oradaki yaraları okşamış olduğu gibi şimdiye kadar ehemmiyet [s. 38] vermediğim maziye doğru nazar-ı hayalime bir cevelân (dolaşma, gezinme) vererek hayatın ciddiyetini anlar gibi olmuşum. İhtiyar halayığın “insan herşeye alışır” sözleri bütün nâhiye-i fikretimde tanîn-i enzâr oluyordu. Kimbilir; saçlarım ağarınca, ellerimin derisi kuruyuncaya kadar bu esaretten kurtulamayacak mıyım! İnsan gariptir. Akşam bu hanenin arkada terkedeceğim bir taşı için bile gözyaşı dökmüş iken şimdi sevinmek mi, kederlenmek mi lazım olduğunu kestiremiyor, bir hayret-i mahza (sırf, yalnız, tam) içinde kalıyordum. O günü hep böyle gayr-ı muntazam, mütehâlif (birbirine uymayan) düşünceler içinde geçirdim.

Böyle tesadüfatın esiri, hedefi olduğum için uzun, uzun ağladım. Hayfa ki: İşte bu andan itibaren bu ızdıraptan, ağlayıştan hiç kurtulamadım. Bazen güldüm ise de tebessümlerimi bile daha şedit hınçkırıklar takip etti. Nefes-i vâbestem bile galiba bunlardan âzâde olmayacak.

Hanımefendi'nin emri icra olunarak müşteriler iade olundu. Konakta bulunanlar ale'l umum (genellikle) bu hususta nasıl bir sebep olduğunu bilmiyorlardı. Ale'l-husus ben hanımefendinin yalıdan teşrifini şiddetle beklemekte idim, nihayet geldiğini duydum; her şeyden muazzez bildiğim bu gencîne-i şefkatin (şefkat hazinesi) istikbaline şitâb (koşmak) ettim, her vakit ki [s. 39] etvâr-ı melekâneleriyle (meleğe yakışır davranışlar) arkasından gelmekliğini işaret ettiler. Kendisinin de heyecanlı olduğu renginin uçukluğundan belli idi. Odasına girdi. Arkasından ben de girerek bir köşede durdum. Oturmayıp odanın içerisinde dolaşıyor, ihtimal benim mevcudiyetimi de unutmuş bir hâlde şimdi harfiyen derhatır ettiğim şu sözleri söylüyordu:

-Ne demek! Mademki: çocuk bu derece arzu ediyor, kimseye sormam. Hakikaten kızım ne garip bir tabiata, ne sevilmez bir gurura sahip imiş. Bir esireyi hiçbir zaman gelinim diye kabul edemem diyor, kıymetli evladını, o taze kalbi cerîhadâr ediyor.

Oh Ârif...Âlî yürekli çocuk! Bu vâhî (yararsız) ve menfur gurura karşı hâl-i asîlanesine yakışır surette mukabele etti: Refîka-i hayat olarak intihâb (seçme, seçilme, seçim) ettiği kızın bihakkın (hakkıyla) bahşedeceği bahtiyarlığı, unvan ve asalete feda edemeyeceğini katiyen beyan ettiği zaman nâsiyesinde nur-ı alev-i cenâb (hazreti alevi nur) parlıyordu. Zaten “Gülbin” i ben kendi evladım gibi büyütmedim mi!”

Bu aralık nazarı bana tesadüf ederek verdiği emr-i hâtırına geldi, yerine oturduktan sonra bir sandalye almaklığını emretti [s. 35] ve titreyen ellerimi elleri içinde sıkarak söyleyeceği sözlere nerden başlayacağını düşünür gibi bir müddet sükûttan sonra başını kaldırdı ve ağır bir seda ile:

-Gülbin! Sen bu hanenin yegâne kızı makamındasın; senin saadet ve refah-ı müstakbelin her an zihnimi işgal ettiğinden vesâit-i lazıme (gerekli araçlar, araçlar) teşebbüsten geri durmuyordum. Geçende seni talep eden ve istikbalini hakikaten temin edeceğine emniyetim ber-kemal olan bana da bunun için muvafakat etmiştim. Çünkü büyük bir hanımefendi olacaktın. Fakat şimdi ümit etmediğim bir vakıa bu kararı tebdile beni mecbur etti. Bugünden itibaren hâl ve mevkiin de tebeddül etti. Mukaddemâ (önceden) bu hanenin kızı idin, şimdi gelini olacaksın; vakıa bir seneye yakın bir zaman sonra

buradan mufarakat edecek isen de bu mufarakat seni bize kaybettirmek değil ilelebed kazandıracaktır. Şimdi söyleyeceğim iki söze dikkat et, bunlardan biri esaretten şimdi tamamıyla âzâdesin! İkincisi ise büyük beyefendinin ve benim hafîdem Ârif Bey'in nişanlısısın, küçükten beri beraber büyüdünüz, bu da saadetinizin mükemmel olacağına delil olabilir. Cenâb-ı Hak mesut etsin çocuğum!”

[s. 41] Odadan çıkmak için taleb-i müsaade ettiğim zaman tekrar saçlarımı okşayarak:

-Kızım mevkiini anladın. Ona göre tanzim-i hareket et! Kelimelerini ilave etti.

Yalnız kalmaya ihtiyacım vardı. Odama gelip kapıyı arkasından sürmeledim. Şu müddet-i kalile (az zaman) içinde gördüğüm vakâyî’i (olaylar), işittiğim sözleri zihnim hayretten idrak edemediği cihetle sırası ile tanzim ederek bir hükm-i sahîh çıkarmaya çalışıverdim. En ziyade beni de düşündüren mesele hanımefendinin bana hitap etmeden söylediği sözler idi. Acaba bu intihâb kimin tarafından tasvip, kimin tarafından reddolunmuştu?... Fakat netice-i karar, yine benim saadetimde takarrür (karar kılma) etmişti. Ah ben pek tecrübesiz idim. Muhâkematımı (hüküm yürütmeler, yargılamalar) bu yolda yürüttükçe hissettiğim endişem zâil oluyor. Ümitlerimde bir zindegî (zindelik) husûlünü hissediyordum. Nazarımda hürmeti, muhabbeti, mâhiyeti bütün, bütün çoğalan, tahakkuk eden o kıymetdâr yüzüğün üzerindeki ismi muğtedârâne (beslenen) buselerimle öpüyordum.

Eyvah meğerse ben kendi kendimi aldatıyor imişim! Şimdi, nazarımda ehemmiyeti kalmamış gibi gördüğüm o mana ve bürûdetin ileride [s. 42] bahtıyarlığımı nasıl tazmin olunamaz bir surette harap edeceğini düşünemiyor imişim.

Nikah için tayin edilen zamanın takribi esnasında bir takım hafî (gizli) vakıalar cereyan ediyordu ki: tarif olunamaz. Bunun başlıca sebebi kayınvalide olacak küçük hanımefendi tarafından gösterilen müşkilat ve ta’vîkât (geciktirme) idi. Oğlu ne kadar muzdarip olursa olsun pederinin ve onu validesinin (büyük hanım büyük bey’in ikinci zevcesi idi) taht-ı esaretinde büyüyen bir kimsesiz kızı oğluna zevce olarak kabul ettirmeyeceğini katiyen söyledim. kuvvetini tamamıyla tayin edemediğimden ümîd-i saadetimde zulmet-i amîka-i müphemiyet içinde kaybolurdu. Bu iki büyük konağa taksim olunmuş olan münâferetten (birbirinden nefret etme) bu iki büyük aile beyninde izâlesi müşkil bir bürûdet-i hükümfermâ olurdu, çok defalar vücudumun sebep olduğu bu münakaşâtı, münâferâtı gördükçe hayretten ızdıraba, ızdıraptan hayrete düşer, odamda ağlaya, ağlaya Cenâb-ı Hak’tan hayatıma vermesini istirham eylerdim, konakta büyük beyle büyük hanımdan

başka herkes bana bir cani, bir mücrim gibi bakıyor sanırdım, lakin benim ne kabahatim vardı? Burada olmak, [s. 43] bu ahvale meydan vermek benim eser-i kastım mı idi! Mukavemet mümkün olmayan zaman tesadüfat-ı müteselsilesiyle (peş peşe gelen tesadüfler) her şeyin râh-ı cereyânını (akış, geçiş yolu) tanzim ve tayin etmiyor mu?.

Bu temâdi (uzama, sürme) eden bürûdet büyük beyle büyük hanımın o kadar yeis ve iğbirârını mûcib (gereken, sebep) olmuştu ki: küçük beyin ısrarı, fıkır-i kat'îsi olmasa hemen kararı feshetmek niyetinde idiler. Ah keşke fesih olsa idi! Kim bilir? Belki mesâib (musibetler) ve bedbahtı biraz ta'dîl (değiştirme) olunurdu.

Hayfa ki: Ârif Bey'in sebatı, benim talihsizliğim her şeyi muvaffakatiyle neticelendirdi. Hayli müddetten beri beklenen gün hulûl etti. Şedit kışı takip eden bu baharın latif bir gününde bulunduğum konağın kapısında beni haclegâh-ı saadetimize îsâl (kavuşturma) edecek arabanın kuvvetli hayvanları sabırlıkla (muhtemelen sabırsızlıkla yanlış yazılmış olabilir) tepiniyor, beni alıp kaçmak için sanki isti'câl (aceleci davranış) ediyorlardı. Büyük bir dârat (tantana, heybet) ve ihtişam içinde ihtisâsât-ı mütebâyine (aykırı duygular) ile mütehassis iki vücuda takdim olundum ki: biri cem'iyet-i beşeriyye içinde bana bir mertebe-i izzet hazırlayan âlîcenâp zevcem, diğeri beni her an nefretle yadeden ve kemal-i muhabbetle ilk arz ettiğim hürmete şedit bir tehevvr ve gazapla mukabele eyleyen kayınvalidem idi.

Yazık! Tesadüfen sevkine teba'iyetten başka hiç kabahati olmayan [s. 44] bir bîkesi acaba ne için bir nazar-ı şefkate layık görmedi?.. Ben o gece bir gelin ve kimsesiz olarak onlara iltica etmişim...

O yevm-i kabulden sonra üç sene geçti ki: ben hayatta ancak o kadar yaşadım sanıyorum. Bu zamana ait uzun uzadıya tafsilat vermeyeceğim; çünkü hayatımın edvâr-ı idrâki o kadar çok ve elemelerim o derece derindir ki: bunların arasına sıkışmış olan asude vakitlerimi hiç yaşamamış gibi unuttum desem de hata etmemiş olurum. Bu üç sene içinde vâkıa kayınvalidemin çehresinde bir an ayrılmayan reng-i infîâl saadet-i hâliyeme bir darbe ise de ben yine Cenâb-ı Hakk'ın lütfuna teşekkürle kendisine karşı daima mütevazî ve mutî (boyun eğen) idim.

Zevcemin hakkımda ibraz eylediği muhabbet her an teâlî (yükselme) ediyor, fakat benim bu kadar bahtiyarlık içinde ehemmiyet vermek istemediğim kayınvalidemin infîâl ve iğbirârı onun âlî ve rahîm kalbini incitiyordu. Ah, bazı dertler vardır ki: onların suret ve vuku' ve cereyanı ne kadar tarif olunsa te'sîr-i elem-nâkı bihakkın anlaşılamaz. Mutlak

nefiste vâki olmalı, kalbinde hissedilmelidir! Bu üç sene içinde valide ile oğlun mülakatları aynı tar-ı bürudetkârâne ve muğberânede vukûa geliverdi. Daima zevcemin validesini derâğuş için açılan kolları validesinin tünd (acı, şiddetli) bir çehre ile ilerlememesini ihtar etmesi üzerine meyusâne (umutsuzca) yanlarına düşerdi. Senelerce [s. 45] perver-i şebâb (yetiştiren eğiten gençlik) olduğu o âğûş-ı şefkatten mahrumiyet o vücud-ı hararetiyle nevresîdeyi (yeni yetişmiş), o kalb-i hassası ızdıraplarla sarsıyor, acı bir his ile zehirliyordu. Benim hürmet ve muhabbetim, küçücük oğlumuzun neşe-i masumânesi onun ruhundaki mevki-i mâderi işgal edemiyordu. Validesini seviyor, ona hürmet ediyor, onun için bu merdûdiyete (reddedilme) tahammül edemeyerek oğlumuzun melekâne çırpınmaları karşısında derin, derin düşünüyordu; ben oğlumu kucağımda sıktıkça garip ve meyûs bir nazar ile bakarak:

-Üç senedir beni annem böyle kucağında sıkıyor! Derdi. Gitgide benim ızdırâbât-ı hissiyemde derece-i tahammülün fevkine (üst, üstü) çıktı. Ah, yeisimi (yeisimini şeklinde yazılmış yeisimizi veya yeisimi olabilir) anlayınız ki: Zevcimi hayatım kadar sevdiğim hâlde bu ızdırabını gördükçe validesiyle barışmak için beni bıraksa derdim. Onun kederini gördükçe lisan-ı hâli ile bana “bu ızdıraplara hep senin için dûçar oldum. Validemi benden, beni validemden uzaklaştıran beni aguş-ı şefkate kabul ettirmeyen sensin” diyor zanneder, kalbimi buzdan bir mengene ile sıkıyorlarmış gibi soğuk bir râşe ile ayakta durmak iktidarından mahrum kalır, olduğum yere istidâ-yı afv ve merhamet eden bir mücrim gibi çökuverirdim, Ah lakin bunlardan şikâyet etmiyorum. Sonraki vekâyi-i hayatiyyem [s. 46] beni o kadar sarstı ki: o ızdırâbât-ı maneviye benim için saadet-i hakikatten bâlâ-terdir (daha yüksek). Zaten bu elemeler hep benim düşüncelerimden mütevellit idi; melek gibi zevcim üç sene içinde çehreme hiçbir defa sitemle değil lakaydi ile bile bakmamıştı. Onun elmas gibi olan kalbi bu gibi hissiyat-ı âdiyyeden yüz bin kere âlî idi.

Ah bedbaht! İzdivâcımızın üçüncü senesi nihayetlerinde bir gün idi ki: şedit bir nöbet ona yatağını terk ettirmedi. Celbedilen doktor ilaçların suret-i isti'mâlinde ihmal edilmemesini tavsiye ederek ve yarın geleceğini söyleyerek gitti. İlaçlar suret-i muntazamada veriliyorsa da hiç faydası meşhut (görölmüş) olmuyordu.

Ateş gittikçe iştidad (şiddetlenme) ederek onu bir hararet-i müthişe içinde yakıyordu.

Ertesi günü bütün, bütün dehşetini artıran hastalık hepimizi şaşırttı. Hasta o ızdırabât arasında birdenbire gözünü açtı. Beni yanında görmesi onu mesrur eylemiş gibi tebessüm etti; lakin birdenbire elimi ateş gibi yanan elleriyle sıkarak:

-Gülbin! Sakın yanımdan gitme fakat validemi de isterim. Söyleyin burada bulunsun; dedi. Bu otuz altı saatlik hastalığı zarfında validesi onu görmemişti. Çünkü gönlündeki o menfûr [s. 47] iğbirâr onu sertleştirmiş, şefkat-i mâderânesi üstüne kesîf bir perde çekmiş olduğundan oğlunun o yevm-i mesut addedildiği izdivacından beri odasına girmek zahmetini ihtiyâr etmemişti. Koştum; çocuğun pek rahatsız ve rahatsızlığın gittikçe tezâyüde (artma) olduğunu ve arzusunu bir lisân-ı sûzişle (ızdırıp, yanma büyük acılı bir dil) anlattım. Zaten doktor da benden evvel haber vermiş; o gün başka doktorlarla konsültü edeceği(ni)⁸³ söylemiş olduğundan artık sabredemeyerek hastanın yanına girdi. Validesinin vürûdı (geliş) zevcimin sanki bütün ızdırabını teskin etti.

-Oğlum, Namık nerede getirsinler! Dedi. Getirdiler. Hayatta en çok sevdiği bu üç vücudun arasında yarım saat kadar sükûn ve rahatını muhafaza edebilerek tekrar kendini kaybetti. Gelen doktorlar endişelerini izhar (gösterme) etmeye çalışıyorlardı. O gece hastanın yanında ailenin kadîm doktoru kaldı; hastalık her dakika daha şiddetli icrâ-yı hükmediyordu. Zevcim ızdırabât-ı müthîşesi arasında zaman, zaman gözlerini açıyor, mütegayyir (bozulmuş, değişen) bir seda ile “Gülbin!” diyordu. Ah, bu seda ve enîn elân beni himaye ediyor, yanından ayırmak istemiyordu. Hastalığın dokuzuncu günü illet [s. 48] büsbütün dehşetlenmiş, ateş-i mevtin cayır, cayır yakdığı bu vücudu doktorlar buzlar ile itfâ (söndürme) etmeyi çalışmakta bulunmuşlardı. Koca konağın içi matemî bir sükûn ile dolmuş, herkes her an gelip giden doktorların hiçbir şeyi ifade etmez çehrelerinde bir lem’a-i ümid (ümit parıltısı) aramaktan başka bir şeyi ta’akkul (akıl erdirme) etmekte iken bir kalp elân dendân-ı infî’al (kırgınlığın ümidi) ile erzde (değerde) bulunuyor, fikr-i intikamını mevki-i icrâya koymak için taharri-i fırsat (fırsat arama) ediyormuş.

Çocuğumuz pek ziyade ağladığı için yarım saat kadar zevcimin yanından ayrılmıştım. Çocuğu susturarak odaya avdet ederken birdenbire kayınvalidem karşıma çıkarak şiddet-i infî’alini setre tenezzül etmez bir azametle:

**

⁸³ Haz. N: Kelimede eksiklik var.

Hanımefendi! Şimdi doktorlar karar verdiler sizi hastanın odasına kabul etmeyecekler; çünkü sizin vücudunuz, sizi görmek kendisinin mûcib-i heyecanı (heyecana sebep olmak) oluyor, istirahatini zedeliyormuş. Zannederim ki: başka türlü hareket edemezsiniz, çünkü bu bir hayat meselesidir. Diyerek sûratle yürüdü. Ah, ya Rabbi bu haşin emre itaat edebilmek için bana kuvvet bahsedebilecek misin? Diye söylendim. Kürenin (dünyanın) bütün sıkletini (ağırlık, yük) beynimde hissederek ezilmiş gibi olduğum yerde kaldım. Bu emr-i müthişe [s. 49] bütün kuvvetimi, sabrımı cem' ettiğim hâlde ancak iki saat itaat edebildim. Bu iki saatin nihayetinde kendimi zevcemin yattığı odanın kapısı önünde buldum.

Oh, artık bundan sonraki günlerimi yazabilmek için kendimde kuvvet bulamıyorum, o günkü gibi “aman ya Rabbi cesaret!” diyorum. Bundan sonraki beş günü bilâ-fasıla o vücud-ı muazzezın kapısı önünde geçirdim. Ağlıyor, yalvarıyor, odaya girmek için herkesin müsaadelerini istid'â (yalvararak isteme) ediyordum. Nadiren odadan çıkan kayinvalidemin ellerini, ayaklarını gözyaşlarım ile ıslatıyor, asla diyor, eteklerine sarılarak:

-Merhamet ediniz! Hiç ses çıkarmam, bir köşede saklanıp yalnız yüzünü göreyim; diye feryat ediyordum. Heyhat! O kalbindeki azim-i kederiyle beraber bana olan kinini bir sebat-ı vahşiyâne ile muhafaza ediyordu. İşte bir haftayı böyle kapı eşiğinde ayaklar altında ağlayarak, yalvararak geçirdim. Ah, yanlış işitmiyordum; zevcimin kulağıma vâsıl olan o matemî enînleri içinde “Gülbin, Gülbin!” nidâsı vardı. Of! Bu pek zalimâne bir pür ü garam idi! [s. 50] On altı gün devam eden bu ızdırâbât ve hastegî-i elemiyi (elemli hastalık) mevt takip etti!

İşte âlemde benim için felaket namına ne varsa bundan ibaretti. Bu menhûs haberi işitince bayılmışım. Keşke ömrüm bu darbe-i felaketle hitâm (son bulma) bulsa idi!..

Aklım başıma geldiği zaman kendimi yatakta buldum; kımıldanmak istedim. Çarpınmadan tâb ü tüvânım kesilmiş. Parmağımı oynatacak iktidârım kalmamış. Fakat fikrim bütün sûratle ömr-i perişânımı dolaştı; zâyîâtım bütün dehşetiyle nazarımda tecessüm (şekillenme, cisim hâlinde ortaya çıkma) etti!..

Baş ucumda duran ihtiyar dadının ağlamaktan şişmiş gözleri, perişan hâli ile teselliye için uğraşması ekdârımı tezyîd (artırma) ediyordu. Benim artık yegâne teselliyât-kârım kaybolmuş, beni teselli kabul etmez bir bîkeslik içinde terk etmişti. Yattığım yerden bir kuvve-i fevkalade ile fırlayarak beş gün eşiğinde yalvarmış, gözyaşı dökmüş olduğum

odaya koştum; üç sene evvel gönlüm nâmütenâhi bir sürûr ile mâlî (dolu) olduğu hâlde tesadüfün sürat-ı hârikası ile sevk olunduğum o haclegâha girdim:

Mevtin uğradığı bu yerde terkettiği mahviyet ve perişanından başka bir şeyi kalmamış, sanki her köşesi siyah, melal-âlûd [s. 51] bir sis içinde sâmit ve gunûde (susmuş, ölü) kalmıştı. Benim o kadar sevdiğim, beni o kadar seven bu alicenap vücut nereye gitmişti?!. Of! Şu satırları yazarken bile o levha-i mâtemin gönlüme îras (sebebiyet verme, meydana getirme) ettiği gam ve kederle asâbım lerzan oluyor; emin olunuz ki: o anda cinnet ile aramda pek az bir mesafe kalmıştı. Dökdüğüm gözyaşları tahfif-i melâl (üzüntüyü hafifletme) ve hüznüme medâr (yardımcı) olamıyordu. Çünkü kaybettiğim vücut-ı kıymetdâr saadet ve hayat-ı güzıştem gibi bir daha görünmemek üzere karanlıklara gömülmüştü. Her köşesi bin hatıra-i mesudet ve kamrânî ile dolu olan bu hacle-i mâtem-âlûdun şu andaki sükûnet adem-i nemâsı (büyüme yokluğu), muhteviyatının şekl-i târümâr ve perişânisi (perişan ve dağınık şekil) muvâcehesinde (yüzyüze gelme) çıldırmış gibi bir vakit daha çırpındım. Ne faydası var! Şimdi o vücut-u mukaddesi derhâtır etmek istedikçe nazarımda makberin bârid çehresiyle a'mâk-ı siyahındaki yokluktan başka bir şey tecessüm etmiyordu!..

Zaman, herşeyin, en muharrik (yakıcı) ve şedit kederlerin bile üzerine bir setre-i huft (uyku örtüsü) ve ülfet çekerek ruhu garibâne, mütevekkilâne bir sükuta mahkum eder. Bu dem-i felaketin üzerinden her saati bin türlü elemelerle refik iki sene geçti. Mazide ömr-i mesudiyemizin muhafazası iken şimdi benim gibi sahipsiz kalan bu matemli hanede zevcimin yâdigâr-ı hayatı [s. 52] olan yegâne oğlum ile teselliyâb oluyor, kışın kasvet-engiz gecelerini, sayfin (yaz) ruh-nüvâz (ruhu okşayan) ve mü'sa'sa (şaşaalı) günlerini fark etmeksizin aynı düşünceler, aynı gözyaşları ile maziye ilave ediyordum. Artık bütün âmâlim (emeller) yok olmuş, meserretlerim siyah bir bahar nevmîdi a'mâkına (derinlik) gömülmüştü. Her harekâtında pederinin âsâr-ı zindeğîsi (zindelik izleri, eserleri) rûnümâ (ortaya çıkan) olan çocuğumun beşiği dibinde yaşamak ve bu tarîk-i hayatta nihayete kadar şikeste-bal sürünmekten başka bir emelim yoktu.

Bu felaket-i müthişenin ibtidâsında pederinin ebediyyen gaybubetinden bîhaber olan yetiminin emvâl-i mûrûsesi (veren kazandıran miras bırakan kimse, mallar) tanzime başlanmış, her an zâyî ettiğim o muazzez ruhumun bir daha âlem-i vücutta bulunmayacağını yüzüme çarpan bu icraat kalbimin derin yaralarını ezmekte bulunmuştu. Hususiyle kâim validemin vech (yüz, sebep, ilgi) ve hareketinde gördüğüm tebeddül

(değişim) derdimden başka bir şey ile iştigâle vaktim olmadığı hâlde bile nazar-ı hayret ve dikkatimi celbetmekten hâlî (geri durmak) değildi. Senelerden beri çehresinde gördüğüm tündlük (sert, şiddetli) ve bürûdet yerine ne garip bir mülâyemet-i kâim (devam eden yumuşak huyluluk) olmuştu! Bir vakit geldi ki: ağzından sık, sık çıkan “kızım Gülbin!” hitapları gönlümde bir eser-i nevâziş (gönül alma eseri, izi) bırakmaya, ruhumu mütelezviz etmeye başladı. Pek genç idim! Bu tebdil-i fevkâl-i memûlden (umulan beklenenin üstünde) kıymetli oğlunun zevcesini tatyib (birinin gönlünü hoş etme) etmek istediği hükmünü çıkarıyordum. [s. 43] Eyvah ki: bu muâmelât-ı müşfikânenin ne derece mühlik (öldürücü) bir sem (zehir) ile memzuc (karışık) bulunduğunu kemal-i safvet ve inkiyâd (bağlanma) ile zehirlendikten sonra anlayabildim. Meğer ben onun hayatta en ziyade sevdiği şaşaa ve dârata (heybet) nâ-elîfine mâni bir darbe, bir bela imişim. Sevgili oğlundan mini, mini torununa tevârüs eden familya servetine vasî tayin olunmaklığım onun nazarında ikinci ve en müthiş bir rakip sıfatını kazanmaklığıma sebebiyet vererek bu haktan mahrumiyete çalışmak bu hususta her türlü, en meşûm vesâit-i iğfâliyyeyi isti'mâl etmek bir vazife, âdetâ ibtila (tutkunluk) derecesine varmış! Ben bunları şimdi, o vesâit-i mufilânenin (aldatıcı araçlar) karbânı (kurban), şehidî olduktan, hayatımı ve onda kalan bir iki natamam saadeti kaybettikten sonra anlayabildim. O zamanki cehaletim benim gibi o âna kadar bu gibi ihtirâsat-ı reddiyyeye hedef olmamış, hatta hayatta bunların mevcudiyetini bile öğrenmemiş yirmi yaşında bir kadın için çok değildi. Ben o vakte kadar çoktan beri uhreviyelere karışmış olan büyük hanımla zevcimin âğûş-ı sâfiyetinde perver-şitâb olmuşum. Ah bu defa elimde olmayan cehalet ve sâfiyetim bir kabahat ise hakikaten hûlasasını aşağıda gözyaşlarımla yazacağım felaketlere dûçar olmama sebebiyet verecek kadar büyük mü [s. 54] idi! Saf ve nezih bir vicdâna sahibiyetin cezası bütün hayat-ı mütebâkiyemi (geriye kalan) zehirleyecek kadar şedid mi olmalıdır?!

Kayınvalidemin muzmer-i derûnisini (derinde gizlenmiş dışarıya vurulmamış) tahsil için ittihaz (kabul etme, düşünme) ettiği tedbir, nüvâzişkâr (gönül alma) sözleriyle, reng-i şefkat ve terahhumla (acıma, merhamet etme) müzeyyen çehresiyle beni taliplerimden biriyle izdivâca arza etmekten ibaretti. Nefrin ki (lanet): şeytanları bile iğfâle kâfi talâkat-ı beyân (düzgün, güzel söyleme) ve hâl-i ca'li-i terahhumla (sahte acıma hâli) zevcimin vefatının dördüncü senesi beni de bu teklifi kabule mecbur etti! Benim gibi hâl ve perişâniyesinden ve bîkesliğiyle çocuğundan başka bir şeyi olmayan bir âcîzeyi

tecrübesizliğinden bilistifade (yararlanarak) tama' (açgözlülük) ve fikr-i ikbâl-perestisine (parlak,yüksek mevki sevme fikri) karbân etmekten titremedi. Evet! Bu kadın bana sakladığı intikamı en sonra tasavvur olunabileceği derecede müthiş bir surette aldı. Bir oğuldan ayrılmak ne kadar cangüdâz olduğunu nefsinde tecrübe ettiği hâlde beni çocuğumdan ayırmaktan. Hatta o vücûd-ı muazzeze benim hakkımda bir fikr-i ihtiraz (kaçınma, çekinme fikri) ve bürûdet ilkâ etmek gibi meşûm (uğursuz) bir fiilden (çok hareketli) çekinmedi. Ah ben ondan yalnız çocuğumun küçük vücudunu ister, başka bir şeyi istemezdim!

Nihayet bir kuş gibi âzâde ve mesrur girdiğim bu haneden gönlüm gibi bârid, hâlim, istikbâlim kadar müşevveş (karışık) ve muzlim bir kış gününde [s. 55] akşama yakın bir saatte müfarakata hazırlanıyor, acı acı hınçkırıklarla odamın perde ve duvarlarını, oğlumun henüz harekâtı hissolunan beşiğini titreyen dudaklarım ile öperek ayrılıyordum. Ah inanınız! Şu satırları okurken, benim inilti, hicranlar içinde terk ederek toprak olduğumu ve bir insanın bir sürat-i ızdırâb-ı eفزûd (hızla artan ızdırap) ile ölüme yaklaşırken yalan söylemeye tenezzül etmeyeceğini düşünerek inanınız ki: benim ağlayarak, sürünerek veda etmeye çalıştığım o hatırât-ı maziye ile dolu odayı, o mesken-i matem-âlûdu kendileri asla müteessir olmadan. İtidâllerini (değer, ölçülü olma) kaybetmeden dolaşıyorlar ve benim azmimi ta'cîl (acele ettirme) için:

-Kızım, Gülbin! Bu hane, bu çocuk senin! Her istediğin zaman burada oturur, evladını görebilirsin. Ne için bu kadar ağlıyorsun?

Diye bin türlü kelimât-ı teşcî'ye (yüreklendirme) sarf ediyorlardı.

Nihayet göndermek isteyenlerle götürmek isteyenlerin isti'câli içinde sendeleyerek ve beni görmemesi için sabahtan beri selamlıkta eğlendirmeye çalıştıkları oğlumu bir kere daha bûs edemeyerek bu evden, yine geldiğim gibi yalnız, tâlihsizliğimle, bedbahtlığımı hâmil (taşıyan) olarak çıktım!

[s. 56] Yanımdakiler sükûn-ı iktisâb (kazanma) etmem için ömrümün yeni başlayacak devrinden mebâhiseler (konular, bahisler) açarak istikbali pek mes'adet-engiz (bahtiyarlık yaratan) irâ'e (gösterme) ediyorlarsa da eyvah ki: ben kaybettiğim maziyenin mesudetini, zâyîâtımın kıymet-i hakikiyesini düşünerek senelerden beri birinci defa gittiğim açık renk ipek rubalarımı soğuk, râşedâr ellerimle buruşturuyor, gözyaşlarımla ıslatıyordum. Muvâsalat (varma, ulaşma) ettiğim hanede herkesin sürûr ile parlayan

çehreleri arasında benim kızarmış, yaşlı gözlerim, soluk zayıf çehrem garip bir tezat teşkil ediyordu.

Gelin odasının zulmeti izâle için yakılan fanusların şiddetli, parlak ziyaları içinde ben yine bir makberin âmâk-ı zulmetini üzerinden sarı toprakları dökülen bir hayâl-i uhreviyetin muzdarip sîmâ-yı muğberini görüyordum. Haneyi dolduran âvâze-i şetaret ise şimdi “anne, anne!” diye feryat eden mini, mini oğlumun nevha-i yetîmânesi (yetimin ağıtı) gibi gamkîn bir ahenkle sâmiyamda tanînler (tınılama) bırakarak vücudumu bir raşe-i ızdırâpla sarsıyordu.

Bana birinci hoş-amedisini (hoş geldine geliş) arz için gelen ikinci zevcim beni müzeyyen rubalar içinde merhumun yeisi, oğlumun mufarakati acısıyla ağlar buldu. [s. 57] Bu ikinci zevcim sergüzeştimin mebde’inde (serüvenin başlangıcı) kendilerinden bahsettiğim rûfekâdan (arkadaşlar) idi. Himâyeti tahtında büyüdüğüm ailenin muhiplerinden olan diğer büyük bir ailenin oğlu ve bana “sen de ne çok gülüyorsun!” hitâbıyla ilk kederi gönlümde uyandıran tıbbiyeli Âdil’in amcazâdesi Ali Bey idi. Şunu da söylemeliyim ki; biçare Âdil, o hassas çocuk, tıbbiyeye girip müddet-i medîde (uzun süre) çalıştıktan sonra semere-i sa’yini (çalışmanın ürünü, meyvesi) iktitâf (derme, devşirme, seçme) edeceği esnalarda müthiş bir hastalıkla vefat etmiş, hepimizi derin bir kedere müstağrak bırakmıştı. Şimdi o şâtır (neşeli) çocuklar cemiyetinden bir Ali Bey ile bir de ben kalmıştık ki: bizi de hayat hiç ümit edilmezken pek müellim bir surette zevc ve zevce olarak karşı, karşıya getirmişti. Zaten beni en ziyade muğfillerimin (aldatanlar) mağlup ettiği nokta da bu idi; çünkü onu bana zevc olmaktan ziyade bir refik-i mazi diye kabul ettirmişlerdi. Henüz on yedi yaşında iken ibtidâr (başlama) eden bahtlığımdan sonra uzun seneler yalnız kalamayacağımı, hayatın pek uzun olduğunu, bu tarîk-i medîd (uzun yol) ve taab-engizin (sıkıntı, yorgunluk yaratan) küçücük bir çocuğa ittikâ (dayanma) ile katındaki müşkilât ve melâli uzun, uzun ta’dâd (sayma, sayı, sayım) etmişlerdi. Ali Bey ise benim de bildiğim bir zât, kaybettiğim o vücud-ı muazzez için de benim kadar ihtiramkâr bir refik idi.

[s. 58] Fikrimce ben onun yanında istediğim kadar ağlayacak idim. O benim yeisimi, kalbimi anlayarak benimle o vücud-ı uhreviyyeyi düşünecek idi.

İlk gece onunla karşı karşıya otururken bütün uhreviyete karışan hayaller ikimizin arasında bir kâfile-i hazin-i emvât (ölülerin hüznü kfilesi) şeklinde geçti. Ârif Bey, büyük bey ve büyük hanım.... Hep solgun benizler, çukur, lem’a-i zindegiden mahrum

gözlerle birbirini takip ettiler. Mazinin felaket-i müthîşesi, bu faaliyetinden sonra ezici elini üzerimizden çekecek mi idi?

Ümidim doğru çıktı. Ali Bey'in refakatinde her gün, her saat ağladım, küçükten beri gönlünde bana bir muhabbet-i payidar beslediğini söyleyen, kendisi de genç, hayatta her mesudete namzet olduğu hâlde benim gibi bedbaht, mahkum-ı yeis bir biçareyi refakatine almak fedakârlığı gösteren bu alicenap insan, eğer hayatta saadeti mukadder insanlardan olsaydım bana her meserreti, her türlü asudegîyi bahşedebilir idi; ekseriya ben ağlarken, düşünürken uzun müddet yüzüme bakar, çehresinde derin nukûş-ı elem (elem nakışları) görünürdü.

Ben oğlumdan bir saat iftirâka bile tahammül edecek iktidâra, tahammüle malik değilken kaç gün olmuştu ki: onu göremiyordum. [s. 59] Bu yeisli, bükâlî cemiyetin ilk dem-i telaş ve heyecanı mürur edip benden başka herkesin harekâtına sükûn ve intizam gelmişti.

Ah! Anlatılamayacak kederler, gösterilemeyecek cünûn (cinnet) demleri bundan sonra ibtidâr (bir işe girişme) etti; her an gözyaşlarıma nazar-ı merhametle nekrân (eğlendirici) olan zevcimde bu onulmaz yaralarımın çare bulamıyordu. Ondan nefret etmeye takatim yoktu, o beni bir valide gibi dikkat ve şefkatle tedavi ediyor, biz zevc gibi payansız, vefadâr bir muhabbetle ihâta eyliyordu. Lakin ne yapsa benim gözyaşlarımı dindiremiyordu. Çünkü birkaç defa edilen müracaatlara mukabil kayınvalidem oğlumu katiyen bana göstermemeye azmettiği cevabını vermişti! Ölüm babasını elimden almış; buna tahammûlden başka çarem yoktu; lakin onun ve benim oğlumu elimden kim gaspediyordu? Âlem-i maddiyatta en kuvvetli olan insanlardan validelik hissiyle bin kere daha kutlanmış bir kadından çocuğunu nasıl bir hareket-i şiddetkârâne, nasıl bir kuvve-i gayr-ı kabil el müdâfaa gasbedebilirdi! Hâlbuki eyvah, benimkini aldılar, senelerce karşısında yalvardığım, kendimi yiyip bitirdiğim hâlde onu göstermediler; buna sebep benim izdivacım ise onu yine kendileri tensip etmişler, beni onlar icbâr eylemişlerdi! Bu hasret-i medîdenin [s. 60] şiddetiyle iktisâb ettiğim kuvvet ve metâneti kayınvalidemin mezar gibi soğuk iki kelimesi mahvediyordu:

-Sakın, Gülbin gelip çocuğu görmek fikrine düşmesin! Ben asla o müsaadeyi vermeyeceğimden çocuğa nâfile yere kendini göstererek üzmüş olur, zaten oğlu kendisini terk ederek izdivaç eden bir valideyi görmeye müştak değildir!

Bu kelimeler beni olduğum yere çiviliyor, bütün azim ve kuvvetimi pâmâl ediyordu. Onu, o muazzez yavruyu bana göstermedikten başka anlıyordum ki kayınvalidem o mini, mini

saf kalbe, o ahval-i hayatiyyeyi muhakemeye gayr-i muktedir dimâğa benim için validesi hakkında bir fikr-i nefret koymaya çalışıyordu. Bir bî-haber çocuğu validesine nefrete sevk etmek! Oh ya Rabbi, bu ne kadar meşûm bir hareketti! Bunları düşündükçe duyduğum acıları burada mümkün değil tarif edemeyeceğim.

Bu çaresi mefkûd (yok olmuş, kayıp) elemin tahfif için zevcim beni çiftliklerine götürmeye âlem-i sahrada oyalanmaya karar verdi. Nerede olsa oğlumdan devrolunduğum için her yer bana müsâvi idi. Bilmem nasıl bir meşûmiyet idi ki; her an âsârından birini etrafımda göstermekten vazgeçemiyordu. Teehhülümün (evlenme) ikinci senelerine [s. 61] doğru zevcim kendi vücudundaki rahatsızlığın vehâmetini tayin edemeyerek bir dikkat-i mütemâdiye ile beni tes'îd (kutlama, kutlanmak) için uğraşıyordu.

Suret-i güzârını bana işkence gibi gelen bu ömürde meğer bir saadet imiş! Çünkü: beni hayatta seven, kendi ömr-i azîzini benim kederlerim ile zahmedâr eden o genç ve metin vücudun günbegün solmakta olduğunu görmek bana acıklı bir meşguliyet olmaya başlamış, onu da kaybetmek korkusu gönlüme bir elem ve endişe-i diğer daha hediye eylemişti. Bir sene devam eden hastalık nihayet onu da birincisi gibi elimden aldı; şükr-i Cenâb-ı Hâlîka ki: son nefeste bunun yanında bulunabilmiş idim.

Yine hayatta yalnız kaldım; hem bu sefer pek müthiş bir surette! Onu da ne kadar sevdiğimi öldükten sonra anladım, o benim zevcim değil refikim, teselliyetkârım imiş. Evrâk-ı metrûkesini, ruznamesini tedkik ettikçe bana olan muhabbetinin derecesini daha ziyade anlıyordum, bir gün bu evrâkın arkasında pek fazla dikkat ve ihtimâm ile muhafaza edilmiş bir zarf elime geçti: Okumak istedim. Zaten zevcimin bütün serveti ve eşyası bana intikâl etmiş olduğundan okumaya hakkım var idi:

Bir akşamüstü idi, o kadar dikkatle hıfzedilmiş olan [s. 62] zarfı açtım. Bey'in bütün evrakını bildiğim hâlde bana göstermemek için fevkâlâde gizli tuttuğu bu zarf bir mektubu ihtiva ediyordu. Evvela imzasına baktım şu kelime idi: "Âdil". Bu kısa kelime bana en parlak ezhâr (çiçekler) gibi can-rübâ (can kapan) geldi. Beni içerisinde çırpındığım yeisi ve hirmândan (mahrumluk) çekerek geçmiş; o an masumiyetin âzâde-i muhabbet olarak geçen fesh-i saidine (kutlu, uğurlu) doğru götürdü. O muhteşem hanede, o rahîm ve şefik sahiplerimin huzurunda bulunuyormuşum gibi kendimde bir zindelik, ruhumda bir pür-sükûn hâsıl oldu. O küçük odam yine eskisi gibi süslü, kitaplarım, notalarım yerinde olduğu hâlde bana intizâr ediyorlardı. Bahçede benim en sevgili karanfillerim açmış, havuzun fiskiyesinden dökülen parlak sular hafif

zemzemeleri (melodi), ayn-ı sadâyı ahenkdârı ile beni çağırıyor. Ben de koştum; beraber bulunduğum bütün sabâvet-i refiklerim içinden ayrılarak birini aradım. Bu en büyüğümüz olan mektepli, işte burada, bu kağıdın üzerindeki ismin sahibi ki ilk darbe-i hayatı ondan almıştım. Beni bir nazar-ı mütefekkirâne ile süzerek öyle gülmekliğimin sebebini suâl etmişti. İşte şimdi de tefekkürâtım o noktada bir darbe-i elemiyyeye dûçar oldu, melâl-âver (melal getiren) bir his ruhumdaki yaraları tekrar kanattı. [s. 63] Yine o günkü gibi hayatı düşündüm. Ömr-i güzestem bütün teferruatıyla tekrar pîş-i hayalimden (önce hayalimden) geçti. Eyvah! Ben neler görmüş, neler kaybetmişim. Kendi kendime acı bir intibâh (uyanış) ile sual ettim:

Nerede o refik ve refikalar? Nerede o mesudât-ı ibtidâiyye-i ömr?..

Ah, ben bunların hepsinin zevâlini gördüm., hepsini toprağa değil ruhuma gömdüm; ihtimal sebebiyetinde verdim. Şimdi titreyen ellerimin tuttuğu bu kağıdı yazan refik-i sabâvet-i türâb olmuş cemiyet-i beşeriyeye birçok hizmet-i nâfiâde bulunacak olan o fikr-i münevver henüz mektepte iken kararıp sönmüştü. Onun zıyâ'ı ebedisini (ebediyen kaybolma) duyduğum zaman birinci saadetimin üç şaşaadârında olduğum hâlde yine pek çok girye-bâr (ağlayan, gözyaşı döken) olmuşum. Onunla aramızda başka bir meveddet (sevgi), başka bir irtibat vardı; çünkü hâl ve mevkimiz yekdiğerine benziyordu, ikimiz de öksüz, yetim idik ve evsâ'-yı zâtîsine (şahsiyeti geniş) istinât ediyordu, ben tâli'ime yalvarıyordum!

Beni bu geçen günlerde dolaştıran kâğıt elimde idi. Onu okumak arzu-yı şedidine galebe edemedim; bu kâğıt ikinci zevcim ve onun amcazâdesi olan Ali Bey'e yazılmıştı:

[s. 64] “Kardeşim Ali!”

“Şu mektubu yazarken neredeyim biliyor musun, hastanede benim gibi nice vücutlar gözümün önünde bister-i bîtabîde (takatsiz yatakta) solmuş, mahvolmaya yüz tutmuş birer ümit gibi yatıyorlar. Bir gece kandili ile nîm-münevver (yarı aydınlanmış) bulunan bu büyük koğuşun içinde, karanlık, ızdırab-âver iniltilerden başka bir şey işitilmiyor. Bu erimiş, incelmış, sararmış vücutlar ile dolu olan koğuşta herkes yalnız. Her birimizin yanında ızdırab-ı nihanîsinden başka kimsesi yok. Bir validenin enîni burada işitilmez, bir hemşirenin gözyaşları burada görülmez, bir pederin keder-i mütevekkili buraya duhûl edemez. Burada herkes bir, yani benim gibi kimsesiz. Burada ruhu okşayacak esvât-ı nevâziş (gönül okşayan sesler) yok, lakin onun yerine bir merhamet-i âmirâne, ciddi, hakiki tekayyüdât-ı sıhhiye (sağlık işlerine özen gösterme) ve hayatiyye var.

“Bilmem bu sözler seni tasdî’ (rahatsız etme) ediyor mu? Fakat ne yapayım, refakatlerinde iki aydır hastalığının şiddetinden beraber inlediğim rûfekâ-yı ebediyetinden (ebedî arkadaşlar) -çünkü hepimiz birlikte seferberlik edeceğiz- sana bu kadarcık olsun bahsetmeden maksad-ı kalbime geçemedim. Bu mektup sana benim vefatımdan sonra teslim olunacağından eline vusûlde (ulaşma) ziyade teehhüre (gecikme) uğramayacaktır. [s. 65] “Ölüm! Bu kelime ne müthiş! İnsan ne kadar münkesir ül âmâl (emellerin kırılması) olsa yine hayata ebedî bir vedâ demek zor gelir; çünkü kaybettiği âmâlini ve hiç olmazsa hayat ona hayâl-i surette takdim ile muvakkat (vakitli, fani, devamlı olmayan) olsun sevindirir, latif, latif düşündürür. Bu da bedbahtlar için bir saadet, bir teselli demektir.

“İşte insanın son dem-i ömründe korkması o hayali saadetleri de kaybedeceğini düşündüğünden ileri geliyor. Bilse ki ademde kaybettiklerine, hiç olmazsa hayattaki hayâlât-ı latîfeye kavuşacak, bulabilecek; emin ol o zaman sevine, sevine ölecektir. İşte ben de öyleyim, öleceğimi biliyorum da yine kendimi o adem denilen fezâ-yı esrar-âlûda alıştıramıyorum. Hayat bana kıymetli, hatta onu gönlümdeki bir hayâli kaybettiğimi bir daha bulamayacağımı bildiğim hâlde kıymetli görünüyor.

“Ali, bu söz yanlış değildir. Beş sene kemal-i ihtimam ile devam eden tahsilin verdiği bir tecrübeden anlıyorum ki: ben öleceğim. Lakin yaşamak isterdim! Beni kemiren bu dert buna müsaade etmez. Baharda pek çok zaman evvel eyyâm-ı müşâ’saa (gösterişli günler) içinde çiçekli arza uzanarak onu düşünmüş, ihtimal bir gün sâyelerinde tefeyyüz (feyiz bulma, ilerleme, yükselme) ile ona sahip olmak iktidarını kesbedecek olduğum sevgili kitaplarımı arkadaşlarıma [s. 66] tefavvuk için dikkatle okumuştum. Sonbaharın (nun yerine lam harfîyle yazılmış) hüznü eyyâmında ve renksiz seması altında kaputuma sarılarak dolaşır, göğsümde hissettiğim bir acıyı uyutmak için onu yâd ederdim. Şimdi ise ya o latif baharlardan birinin ezhârı arasında, yahut yine öyle bir hazânın ser-i mükedderime dökülen solmuş yapraklı ağaçlarının sarsar-ı serd (sert fırtınalar) ile inkisar (kırılma) ettiği bir demde ben de hayata, sana ve ona son nazar-ı mütehassirâne-i hayâlimi atfederek gideceğim.

“Ali, ben onu hayatta muhabbet-i mukaddese namına ne yâd olunmuş ise hepsini hissederek sevmiş, onun cemiyet-i beşeriye içindeki noksanını ikmâl edebilmek için lazım olan bütün metanet ve kuvveti kendimde hisseylemiş idim. Bunları düşündüğüm, hissettiğim zamanlar siz henüz her şeyden bî-haber birer tıfl-ı asude ve şâtır idiniz.

Beraber oynar, koşar, gülerken ben ruhumun bir mukaddes ve semâvî şiir gibi bu hissiyâtı tekrar ettiğini duyar, dinler idim!

Âmâlîm için servet lazımdı, hiç olmazsa ikimizi besleyecek derecesi katiyyet dâhilinde idi. Birçok düşündükten sonra valide-i muazzezen olan yengeme beni tıbbiyeye vermesini rica [s. 67] ettim. Az zaman sonra kollarımdaki kırmızı şeritlerle hepinize tefavvuk ettiğimi anlıyor, ve onların âtîde alacağı parlak rengi istikbal-i tâbdarîma (parlak gelecek) benzetiyordum. Hocalarımız beni tahsin (beğenme, güzel bulma) ettikleri, istikbalimin emniyetinden bahseyledikleri zaman kendimden evvel o aklıma gelirdi ve kendimden ziyade onun için sevinir, iftihar ederdim.

“Dört beş aydan beri hâlimde görünen âsâr-ı zaaf (zayıflık eserleri) rûfekâmı dûçar-ı endişeye itti. İstirahat için bana mezuniyet verdikleri zaman bütün tahammülü, kuvvetimi toplayarak bir şeyim olmadığını söyler, sınıfındaki mevkiyi terk etmezdim. Ekseriya kış gecesinin ilerleyen saatleri içinde gözlerim kitaba bakmaktan yorulduğu zaman bilâ-ihhtiyar daldı ve kitabın sahifesi üzerinde onun çehresini görürdüm. Birçok sene evvel olduğu gibi büyük bahçenin yolları üstünde çiçekleri arasında hepimizden ziyade gülerek bir havâ-yı şevk içinde uçarak nazar-ı hayâlîm önünden semâvî bir rüya gibi geçirdi.

“Eyvah ki: iki aydan beri kendi ihtiyârım ile buraya hastaneye geldim; ve buradan ancak bütün şân ve şeref ümitlerime muazzez emellerime;[s. 68] vatanıma ve hemcinsimin saadetine, ruhumdaki muhabbete vakfettiğim gençliğime idi ve sûzişli bir elveda diyerek çıkabileceğim!

“Ali, söylediklerimi, maksadımı anlıyor musun! Bu biraz rûy-ı natamamın (arzu-yı natamamın olması gerek) itmâmını (bitirme, tamamlama) taleptir. Sen sahib-i servetsin, harekâtına kimse mümane’et (engelleme) edemez, benim hayat-ı muazzezem bedeline kazanmaya çalıştığım servete sen evveliden sahipsin. Ben ölüme mahkumum, onu bekliyorum: Allah aşkına eğer “Gülbin”i o konaktan çıkarmaya teşebbüs ederlerse – ki bir gün mutlaka olacaktır- o zavallıya bir fedakârlık et, sen al! Ona layık olduğu şefkati, hürmeti îsar (ikram etme, esirgemenen fedakârlıkla verme) et, işte bu bir zaman kardeşin bulunmuş bir ölünün arzusu, temennâ-yı yegânesidir.

“Sana bu teklif belki pek garip görünüyor, lakin taaccüb (şaşma, hayret etme) etme! Çünkü: Ben ona malikiyet (sahip olma durumu), meserret-i saadetini kaybedersem o sana zevce olduğu zaman benden göreceği muhabbet ve hürmeti kaybetmemiş olur. Ona olan

muhabbet-i amikamın en müeessir bir kısmı da saadetini temin idi. Belki ben onu, kaybeden annesinden, hemşire ve biraderinden ziyade seviyordum!

Âdil

“Hâşiye”

[s. 69] “Hayatım ümit ettiğimden ziyade imtidâd (uzayıp gitme) ediyor, yukarıda tamam oldu zannettiğim satırlara birkaç tane daha ilave etmeye mecbur oluyorum. Bahar gibi hazan da geçti. Kış bütün bâridliği siyahlığı ile geldi, zannediyorum ki: bu karanlık günlerin yerinde gözlerimi kapayacağım.

“Ali, seni her gördüğüm zaman başımın altında duran bu kağıdı kendi elimle vermek istiyordum. Fakat bir kuvvet beni men ediyordu.

“Geçen gün yine Ârif Bey geldi. Bu alicenap sabâvet-i refikanın saf ve samimi çehresinde yeni bir reng-i meserret gördüm. Bir hayli konuşarak hâtırât-ı sabâveti ta’dâd (sayma) ettik, her şeyden bahsolundu. Mamafih bu uzun muhâvere bana kısa renksiz görünüyordu. Ben onu yâd etmek, ondan bir küçük haber almak istiyordum. Bir müddet sükût ettik. Nihayet sükûtu o ihlâl ederek zindegînin ağır, ağır terkettiği ellerimi tuttu; gözlerime bakarak:

-Âdil, dostum! Sana bugün veda’ etmeden söyleyecek bir [s. 70] sözüm var refik-i sabâvetimiz “Gülbin” i bana nişanladılar. Çünkü ona kemal-i ısrar ile talip oldum. Yakında izdivacımız icrâ olunacak... Dedi; bu son sözü işittiğim zaman gözlerim artık kendisini görmüyordu. Yaşamak için ruhumda meknûz (saklanan, gizli) olan kuvvet-i cüziyyede o saatten sonra süratle benden tebâ’üd (uzaklaşma) başladı. Bu gece bana daima refik ile muamele eden nöbetçiden hokka ve kalem isteyerek şu satırları da ilave ettim.

“Ali, pek fenayım, hele bu gece fikrimin üzerinde siyah bir örtü var. Ne bir şeyi düşünebiliyorum. Ne nazar-ı hayalimde kimseyi görebiliyorum. Her şey karanlık, her taraf yalnız. Etrafımdaki sadâlar, çehreler bile bana yabancı. Dokuz aydan beri burada en ziyade geriye kalmış ben bulunuyorum. Ülfet ve refakat ettiklerimin bir haylisi burayı terk ederek gitmiş, ah, artık ben de gitmek istiyorum; ah, seni pek ziyade sevmek, görmek isterim. Lakin sen de her istediğin zaman buraya gelemezsin. Eğer seni görmeden ölürsem vasiyetimi unutma, kim bilir ne olur? Seni Allahıma ısmarladım.”

Âdil

[s. 71] Kim bilir mektebi bitireli ne kadar olmuş, güneş odayı dolduran ziyalarını yavaş, yavaş çekerek ufukta yıldızlara gark ettiği deryaya dalıyor, yalnız bir hıdme-i ziya dizim üzerindeki vasiyetnâmenin son satırlarını bir nur-ı zayıf ile parlatıyordu.

Aman Allahım! Gittikçe kararan bu odada üç uhrevî hayalin karşısında ezilmiş gibi kımıldanamayarak kaldım. Of! Ben hakikaten pek meşûm bir vücut imişim. Kimi sevdim, kimin tarafından sevildim ise onlara felaketten, mevtten başka bir şey getirmedim.

Sanki bu hükmümün hakikatini tasdik eder gibi açık pencerenin önünden bir baykuş kahkaha-i ra'se-bahş istihzâsıyla uçup gitti.

Âdil, oh alicenap ve bedbaht çocuk!

Bu meşûm, viranede dem-güzâr (vakit, zaman geçiren) olan kuşun tasdîki beni iliklerime kadar titretti; kim bilir belki bu bir tesadüf idi; lakin bir hükm-i kat'i kadar metin ve müellim geldi. Titreye, titreye kalktım, nazarıma âfâka kadar imtidâd veren pencereye dayanarak kâinata münkesir bir nazar-ı nevmîdî (ümitsiz bakış) ile baktım. Kamer sath-ı bahrî (denizin yüzü), yeşil ovayı, nurlarına gark etmişti. Haziran ayına mahsus tanlı (güneş doğmadan önceki alaca karanlık) bir rüzgâr bütün bu nurâniyete, güzelliklere temas ederek ağaçlıklar arasında kalbime [s. 72] bir neşide-i hüzn ve elem fısıldıyordu. Ya Rabbi bütün mahrumiyetlerime karşı hiç olmazsa malik olsaydım, heyhat, hâlâ ben ona münhasır idim kayınvalidemi bu son felaketimde müteessir etmedi.

Buraya kadar yazdığım ruznamemde şurasını ihmal ederek bildirmedi ki: ikinci beyin sâye-i ikdâmında (sürekli çaba göstermesinin himayesinde) beni ilk evvelce esire sınıfına idhâl eden esir eden aranılmış, bulunmuştur. Bu âdemin benimle yakından sıhriyyeti (evlilikten doğan akrabalık) olduğu gibi kendi kerîme ve hemşiresi bugün büyük bir ailenin reisesi bulunurlar. Valide tarafından bana karâbeti (akrabalık) olan bu beyin nasılsa himayesine tevdi olunarak gelirken yolda peder, ve valide, vefat etmiş. İki biraderim hâlâ mezarın yanında kalarak hemşirem bütün bütün kaybolmuş. Ben bunları pek geç yine o zatın sayesinde öğrendim. O bey beni darsaadete, hemşiresine getirerek bırakmış. Sonra beni büyüten konağa satmışlar. Her ne ise ben zaten bu vasıta ile feyz-yâb (feyiz bulan) olduğum için bu esaretten dilgir (gücenmiş, kırgın) değil. Filhakika bedbaht oldum. İhtimal başkalarını da şiddetle bedbaht ettim, lakin heyhat! Bu benim hayatta göreceğim bir sergüzeşt imiş ki: onu hiçbir kuvvet tegayyür (değişme, başkalaşma) edemezdi. Bir aralık beni en ziyade işgal eden madde dâhi ailemi bulmak hâhişi (istek, rica) idi. Zaten muhitin en asîli olan halam o perişanında pek mükedder

olarak [s. 73] her şeyi kaybetmiş, validemin akrabası tarafından benim nereye verildiğim hususunda daima endişe-nâk imiş.

Biraderlerimde beni hiç unutmadıkları hâlde haber-i hayatıma bile destres (ulaşma, elde etme) olamamışlar.

Dayımı gördüğüm zaman aileme ait icra ettiğim tetkikat (incelemeler) neticesinde halam, bana vefatından birkaç gün sonra biraderimle geldi. Bu benim için bir saadet-i gayri-müterakkibe (gözlemeyen, beklemeyen saadet) idi! Boğulmak için üzere emvac-ı bî-girân arasında sallanırken eline bir rişte-i ümit geçen bî-çâreye benziyordum, halamın İstanbul'da aile sahibi bir kızı da varmış. Çektiklerime bir hayli ağladık. Bu kimsesiz kalmış ömrümde onlar bana kuvvet ve sebep-i gayret oldular. Bir zaman sonra da halazadem birkaç senelerdir bulundukları uzakça mahalli memuriyetten avdet ettiler.

Bu kadar ekdâr ve âlâma (elemeler) dûçar olduğum hâlde elân pek genç henüz yirmi dört yaşında bulunuyorum, ne yaptım ise oğluma sahip olamadım. Çocuk iyice büyümüş. Beni unutmuş diyorlardı. Bu sözleri işittikçe hiç kurumayan gözyaşlarıma büsbütün müsaade-i cereyân verirdim. Yavaş yavaş sıhhatimde görülen tegayyür [s. 74] halamı, biraderlerimi endişeye düşürmeye başladı. Birçok zamanlar doktorların tedavisiyle yaşadım; sıhhatimde iyiliğe temâyül görünmüyordu.

Of, şuraya yazarken derin bir hiss-i hicâp ile mütehassis oluyorum; doktorların istikmâl-i sıhhatim (sıhhati düzeltme) için gösterdikleri çare-i yegâne, izdivaçtı. Bütün şiddetim, kuvvetimle reddettim. Lakin beni bulur bulmaz kaybetmekten korkan halam, alelhusus (özellikle) bir ömr-i merdâne (yiğitçe bir ömür) ve sahraî içinde asude-i vicdan büyümüş olan yiğit kardeşlerim bu hususta katiyen ısrar ettiler. Onlar için benim hissî mazeretlerimin ehemmiyeti olmuyordu. “Ne demek, bir mesele-i hayatiyye her şeye tefavvuk (üstünlük) eder; hayatını kurtarmak için bir izdivâc-ı meşrûyu reddetmek cinnettir; seni kendi, kendini öldürmeye bırakacak mıyız, sanıyorsun?” Diyorlardı. Evet ben de yaşamak istiyordum. Bu hususta beni tagayyüb (gözden kaybolma) etmeyiniz, çünkü benim dünyada bir oğlum, hayatımın muazzez ve mukaddesi bir cüz’î var idi ki: hâl ne kadar ümitsiz olur ise olsun onu bir gün kucağında sıkmak ümidini kaybetmemiştim. Nihayet üçüncü bir izdivaç ile bu ömr-i perişâna hatme çekmeye karar verdim.

Doktorlar teşhîs-i marazda yanılmışlardı, müteahhil (evli) bulunmaklığının da [s. 75] beni yaşatmak için kâfi gelmemeyeceğini, çâre-i hayat içinde oğlumun da dâhil bulunduğunu

bir müddet sonra söylediler. Ah, ben zaten bu rûhânî ihtiyacın ateşini uzun senelerden beri öldürücü azaplar içinde hissediyordum.

Bir gün, evet hayatımda en mühim günlerden bir gün idi ki bütün cesaretimi, azmimi, kuvvetimi topladım: Oğlumu görmeye gittim. Gördüğüm haller ise büsbütün âramımı (rahat) ve en uzak ümitlerimi tüketti... Bu teşebbüsümün teferruatını yazmaya artık ne cesaretim, ne kuvvetim kalmamıştır!...

Eve geldiğim zaman deliler gibi çırpındım, ölüme mahkum mücrimler gibi ağladım! Allah tehhülümün (evlenme) senesi nihayetinde bana ikinci bir oğul verdi, lakin ne saklayayım ki: onu asla büyük oğlum kadar sevemedim. Onun tevellüdü (doğum) ile ibtidâr (başlama) eden hastalığım işte yedi ay olduğu hâlde kesb-i sükûn etmeyerek ilerliyor. Şu rûznamemi bu yataktan kalkmayacağımı bildiğim için mümkün olduğu derece muhtasar yazmaya çalıştım. Bu kadar ikmaline muvaffak oldum. bana bu kadar yazabilmek için kuvvet bahşeden de oğlumdur. İhtimal bir gün bedbaht validesinin bu rûznâmesi onun nazar-ı merhametine erişir. O zaman bir takım vesâit-i ihtiyâlât (hileye başvurma) ile onun o küçücük kalbini [s. 76] zehirleyen şüpheler, benim çektiğim âlâm karşısında erir, mahvolur da kendisi için birçok sene, ve bu birçok sene içinde her saat ağlayan ve son nefesinde ismini telaffuz edecek olan validesi için bir hiss-i merhametle mütehassis olur.

Artık besm-i meşûmiyetimin (uğursuz tebessüm) etrafındaki dostlarıma îras (sebebiyet verme) ettiği felaketler yetişir. Bu defaki tehhülümde birinci gece ettiğim dualar müstecâp oldu. Bu sefer Cenâb-ı Hak'tan zevcimden evvel temenni-i mevdi istihâm eylemişim. Şimdi bu sergüzeşt-i siyah, mevdi eliyle mühürlenmiştir!

Gülbin

Bu sergüzeşt-i hazinin (hüzün dolu serüven) son satırlarını da okuduğum zaman gece bitmiş, fecr pembe, mor bulutlarını dâmen-i âsmân-ı kebûde (mavi gökyüzünün eteği) sermişti. Benim pencereimde zavallı teyzeminki gibi âfâka nâzır idi. Ben de onun gibi pencereye dayandım, bu gecenin karanlığından kurtulan kâinata hiçbir zevk hissetmeden baktım.

Bu melal-engiz rûznâmenin her satırları gönlümde ayrı bir feryâd-ı yeis bırakmıştı. Bedbaht teyzem bütün güzellikleri, bütün alâim-i melâl ve hüznüyle ufuk üzerinde yürüyen pembe bir sehâb-pârenin [s. 77] arasından bana görünür, etrafındaki sararmış,

gubâr-âlûd birkaç çehre bu nâ-kâm (muradına erememiş, nasipsiz) hayata matem-engiz bir çerçeve teşkil ediyordu!

Teyzem bana doğru elini uzatarak ruhumun en derin nukâtına (noktalar) nüfuz edici bir sesle: “Oğlumu!” dedi.

Bu levha bir hayal, dimağımın perişânı ve bî-tâbîsinden mütehassıl bir hayal-i mahz (saf hayal) ise de ben de daimî icrâ-yı hüküm eder bir teessür-i pâyidâr bırakmıştır. Hâlâ bazı zamanlar leyâlin âmâk-ı siyahına bakarak bu nâkâmın hayatlarını düşünürken o levhayı görür gibi olurum.

SON

2.1.4. Süreli Yayınlarında Kalan Hikâyeleri

“Ruzname-i Hayatımdan”

[s. 5] 14 Nisan Saat 1

Viran, fakat bence mukaddes olan şu boş haneyi bir keder-i şiddet ile yukarıdan aşağıya kadar gezdim; geldim mefruşattan ârî olan odacığım oturdum. Neler düşünmedim! Neler tahayyül etmedim!..

Hayat-ı şebabımın kısm-i revnak-darının (güzel, parlak, taze) mezarı addettiğim bu odayı nasıl terk edeceğim?!..

17 Nisan . Gece. Saat 5

Odada herkes uyudu, lambayı yaktım. Pencereyi açarak önüne oturdum. Hava sakin, sema ise parlak yıldızlarla müzeyyendi. (....) Yalıların pencerelerinde denize akseden şiddetli ziyalar râkid, siyah renkli sular üzerinde nurani sütunlar husule getiriyordu.

On dört senedir kalbimin en mukaddes hissiyatıyla sevdiğim ve hürmet ettiğim bu gecelerimi artık kaybedeceğim. Bir daha göremeyeceğim! Aman ya Rabbi, ne kadar yazık! Vahdet! Vahdet! Artık ebediyyen ayrılıyorum. İntizar-ı mükedderânemin karargâhı olan dağları, denizleri artık göremeyeceğim. Bu sükût-ı garibanenin gönlüme, fikrime verdiği hüznlerle düşünemeyeceğim...

Âh o hâlde nasıl yaşayacağım!!...

19 Nisan. Gece. Saat 7

Of! Bir daha dâhilinde düşünemeyecek olduğum şu odada son defa olarak kalemi elime aldım; evet memur geldi. Biz artık yarın vapurdayız!...

Evet dört senelik ömrümün sürûrlarını, kederlerini bu viran duvarlar arasında terk ederek gidiyorum. Âh! Ne kadar muzdaribim! Her şeye acıyorum. Lakin zannediyorum ki: en ziyade acıdığım şu pencereciğimdir. Ben ona ittikâ ile ne kadar medîd zamanlarımı geçirdim; hâlbuki gelenler onun kadrini bilemeyecek! Benim nice senelerdir bir endişe-i mübhem ile rahatsız fikrimin mahfazası olan, başımın istinatgâhı bulunan bu çerçeveleri eskimiş, viran olmuş diye kıracaklar, değiştirecekler!...

Bir müteşekki-i tâli' gibi feryat ederek penceremin önüne konan baykuşlarımı bir fâl-i meşûmiyet addiyle ürkütecekler, dinlemeyecekler!...

“...” burunundaki viran binanın taşları üzerinde akşamın sükûn-ı garibanesi içinde saatlerce düşünemeyecekler! Of nihayet onlar bu mahall-i inzivanın kıymet-i hakikiyesini bilemeyecekler! Çünkü: onlar aşiyane-i müferrihten geliyorlar, kûşe-i sükûnetten ne anlarlar? Şu gül fidanlarını benim kadar sevemeyecekler, o fidanları ki: tabiat-ı sine-i nevazîşinde benimle beraber büyötmüştür; o fidanları ki her hazanın bâd-ı şiddet-perveri altında perîde-renk, bir verem genç gibi âzârîş-i zaman gördükçe ben de bir ruh-ı müştereke malik imişiz gibi bir ızdırab-ı kalp ile müteessir olurum... Âh yâ Rab! Ne kadar mükedderim, yarın ne büyük bir tahammüle, ne devamlı bir itidale muhtacım! Elveda benim mukaddes odacığım elveda!

Salime Servet

Hanımlara Mahsus Gazete, 19 Haziran 1313, S. 117, s. 5

“Kurumuş Çiçek”

[s. 5] Hayat-ı maziyeimin girye ve ızdıraplarını muhtevi olan ruznamemi, size karşı olan hasbihal-i bigânemi yazmaya başlamadan bir saat evvel masamın üzerine çıkarmış birinci olarak burada güzerana ibtidâr (bir işe süratle başlama) eyleyen ömrümün perişani ve tahassürlerini gizlemek için kalemi elime almıştım. Şedit bir heyecanın taht-ı tesirinde sahifeleri çeviriyor, beyaz, boş ve ruhumdaki kederlerimin aksinden karalanacak olan sahifeyi arıyordum! Birdenbire durdum. Artık parmaklarım icra-yı vazife etmiyor. Gözlerim ise hissettiğim tesir-i şeditin sevgiyle ruznamemin evrakı arasında korkmuş taravet-i evveliyasını kaybetmiş ve bu muhaceretin (muhacirlik) fikrime verdiği perişani sebeple ziyareti gecikmiş olan çiçeklerin üzerinde tevakkuf etmişti.

Ah! Hatırladınız mı? Onları ayırdığımız son akşam benim her an sayesinde oturup düşündüğümü bildiğiniz zeytun ağaçlarının altından toplamış. Hazin bir ibtisam. Ruhunuzdaki teessürden titreyen bir seda ile “şu çiçekleri takdim ediyorum.

Ruznamenizin arasına koyunuz mutlak bizi unutmuş olduğunuz bir gün nazarınıza isabet eder. O zaman her sabah tulû-ı şemsin letafetinden hisse-mend (pay alan) olmak için vahdet-i güzinâta (tek başına kalmayı seçen) dolaştığınız bu vasî yeşillikleri, akşamın hüzn-i garibanesi içinde sahilin ıslak kumları üzerine oturup saatlerce hayat-ı maziyenizi düşündüğünüz “dalyan” burnundaki harabeyi, ve sizi ebedî unutamayacak olan beni ki: pek bedbahtım; hatırlamanıza vesile olur.” demiştiniz! O zaman size ne cevap verdiğimi pek iyi hatırlayamıyorum zira o enîn-i derûnîden pek şiddetle müteessir olmuşum. Eyvah! Azizim hatırlamak için bir an olsun unutmak lazımdır değil mi?

Hatıratına bile, bundan sonra burada geçecek ömrümün pek çok senelerini feda edeceğim o mahal ve hiddet ve dilaşubu, bir hasbihal-i kalbî ile gezindiğimiz o تنها sahili, güneşin şiddet-i harareti altında saatlerce devam eden balıkçılığımızı unutabilir miyim zannediyorsunuz?!...

Bu iftirak size yeni bir tarz-ı tahrir vermiş. Hele son mektubunuzu ikinci defa olarak okumaya kendimde kuvvet hissedemiyorum.

Oh! Rica ederim artık bu serzenişleri terk ediniz; siz ne der ve ne kadar çok vefasızlıklar ile itham eder iseniz, ben yine eminim ki: siz benim kalbimi hayatımı bilirsiniz. Evet ben sizden. Karargâhınızdan ve benim de medfen-i saadetim (mutluluğun mezarı) olan o yerlerden ayrıldığım için zaten hasta-i hicranım. Bari siz de müdâvat-ı maziyenizden birdenbire beni devretmeyiniz. Düşününüz ben burada ne kadar muhtac-ı teselliyim. Siz şikâyet ve serzenişler ediyorsunuz çünkü yalnız beni kaybettiniz! Ben ise! Sizi ve benden sonra da sizi meşgul edecek, kalbinize neşat ve ruhunuza inbisât (ferahlık) verecek olan kırları, o mahfî (gizli) sahilleri. Sandalımızın etrafında kanatlarını denizin râkid sularına çarpa, çarpa uçuşan o beyaz martıları, isimlerimizin ilk harflerini hakettiğimiz o kadîm söğüt ağacını kaybettim! Şimdi bu hanenin تنها ve mahfî köşesindeki küçük odamda sizin de sevdiğiniz, piyanomun başında ve bir iki kurumuş çiçek karşısında melulane hayal-i kıymetdarınızı ve oralarda geçirdiği ömr-i asudegîyi tahayyül ile tesliye-i derûna (derin teselli) çalışıyorum. O çiçekler ki: şimdi sizin ilk takdiminizde çehrenizde hâsıl olan sufret-i melali (yüzün hüznünlü sarı rengi) andırır bir surette sararmış karşımda duruyorlar işte yalnız onlar bana sizden ve sizin refakatinizde geçen ömrümden hikâyât-ı hazinânede bulunuyorlar. Ve buluta çıkarlar.

Salime Servet

Hanımlara Mahsus Gazete, 17 Temmuz 1313, S. 121, s. 5

Devre-i Hicran

Hikâye

“*Hanımlara Mahsus Gazete*” nin tefrikası

Devre-i Hicran

[s. 6] “Maksim!”

“Şu andaki her şeyi, seni uğrunda feda ettiğim şaşaa ve dârâtı (şan, gösteriş) kaybettim; bir odadan ibaret olan kulübe-i sefilanem içinde hükümrân olan sükûn-ı areste ruhumun sedalarını, kalbimin nidalarını dinleye, dinleye seni düşünür, hayatta kaybettiklerimin en kıymetdarı sen olduğunu anlayarak ağlarım!

Pek fakir olduğum hâlde makalat-ı fenniye ve edebiyenle ziynetdar olan muteber risâlelerden birine aboneyim; her zaman müvezzi’ (postacı) kapıyı vurduğu zaman helecan-ı kalpten titrer, tasarruf hususunda benden müdebbir (tedbir alan, düşünceli) olan komşularımın enzar-ı istihzâları (alay eden bakışlar) altında zebun ola, ola gazeteyi alırım. Yukarı çıkmak için kapıyı kapadığım zaman sefil, fakir komşularımın tiz sedalarla yekdiğerlerine söyledikleri şu sözler merdiven başında beni düşündürür, gönlümü elimâne tefekkürata âmâc (nişan tahtası, hedef) eder:

-Zavallı kadın! Her vakit bu kâğıt parçalarına verdiği para ile arkasına bir elbise yaptırса daha iyi değil mi?!

Kış günlerinin kemiklere kadar nüfuz eden şedid-i bürûdetine karşı vücudun, hayatın muhtaç olduğu birkaç kömür parçasından ârî odamın bir köşesini işgal eden masanın başına oturur, kalbinizin sünûhâtını (içe doğan şey), fikrinizin tulûatını nâtık olan o kâğıtları birkaç kere okuduktan sonra karşıma kor, düşünürüm! Şu esnada cism-i tahayyülümün gördüğü nedir? Mazi!.. Odur ebedî’ül-mürurun sizinle geçen mesut kısımları birer, birer karşımda vücut bulur; kalbim şedit bir hüzn ve yeisin zebunu olur. Bahtiyarane geçirdiğimiz eyyamın yad-ı latif ve ruh-nevâzı bir müddetcek hâl-i takat-güzârımı unutturur! Yazık ki: bu çok sürmez, başımı kaldırır kaldırmaz masanın üzerindeki kırık âyine (ayna) vechimin heyet-i perişanisini, sırtımdaki sefilane elbiseyi enzâr-ı yeisime çarparak acı, karanlık bir hakikat gösterir. Artık masayı bırakır hâli düşünürüm. Birçok hüznölü, girye-i bahşâ hissiyat ile mütehassıs olduğum hâlde masaya kapanır, saatlerce ağlarım.

Maksim! Sizden bir şey beklemediğim hâlde yine istemiyorum ki beni hatırladıkça nefret ve bürûdetle mütehassıs olasınız.

İşte onun içindir ki: suretâ bahtiyar görüldüğüm hâlde nasıl bir muhabbet-i kalp ile hayattan müteneffir (nefret eden) olarak süründüğümü yazacağım. Elbet hatırlarsınız; zengin bir familyaya mensup bir mektub-ı refikamın hanesinde verilen baloya gitmemem için ne kadar ısrar etmiş idiniz!! İşte o gece gördüğüm ihtişam ve dârât (ihtişam) senin bana arz etmekte olduğun hissiyat-ı kanaatkârane ve sükûnetperveraneyi tâ esasından sarstı. Beni birçok ârayış ve müzeyyenât (süslenmiş şeyler) içinde parıl, parıl parlayan kadınlar derecesine ısrâd (yükseğe kaldırma) edemeyeceğini düşündükçe ne kadar muzdarip olduğumu tarif edemem.

Esbâb-ı bedbahtımı tehyie (hazırlama) eden bir kuvvet-i yardım ediyordu; o esnada yakışıklı, güzel bir delikanlı yanıma geliyor, elmaslara, süslü libaslara adem-i malikiyetimden dolayı hasıl olan hüzün ve yeisimi izaleye çalışıyordu.

Maksim, görüyorsun ya! Hissiyat-ı âdiyemden bile hiçbirini meskût (sükût edilmiş, söylenmemiş) bırakmıyorum.

[s. 7] İşte o zamanlar sen beni o kadar şiddetli ve safiyane sevdiğin hâlde ben bir gecede tahvîl-i fikirle (fikrinden dönme) parlak taşlara incizâb ederek seni unutmaya başlamıştım.

Balodan birkaç gün sonra beni teselli eden genç adamın dest-i izdivacımı talep etmesi bizi düşüncesiz bir sürûra ilkâ etti. Validem:

-Sesil! Gördün mü talihinin güşadeliğini (açılmış, ferah)! Muvafakat et de seni arzu ettiğim saadet içinde göreyim. Sözüyle beni teşvik ediyordu.

Ah görüyorsun ya Maksim! Biz ne kadar bî-haber kadınlardık! Mesudiyet-i hakikiyeyi kadife manto ve o tuman (geniş, kısa iç donu, şalvar) fistanlar içinde buluyor, bahtiyarî-i aileyi yaldızlı, muşa'şa salonlarda ömr-i güzâr olmakta görüyorduk! İşte o fikrin ilcâsıyla (zorlama) idi ki: senin ziyaretlerini kabul etmemeye ve yazdığın mektuplara cevap vermemeye başladım. Mâhut (adı geçen) balo gecesinden bir ay geçmişti ki ben o zengin adamın zevcesi olmuştum!

Hayatımın yedi ayı, benim de anlayamadığım bir eğlence gürültüleri içinde mürur etti. Zevcim yed-i tasarrufuna (sahip olma) geçirmiş olduğu son bir serveti dinlenmeden müsrifâne itlaf ederek şaşaasına aldanıp feda ettiğim baloların her gece en parlaklarını veriyordu.

Ah Maksim, bu âlem-i safa-i perestâneye ben meğer ne kadar bigâne imişim! On sene manastırın sükûnetli köşelerinde perver-şitâb olan fikrim, vücudum kadar çabuk yorulmuştu!

Zevcim bir gece dostlarından birinin hanesine davetli olduğu için gitmeye hazırlanmış, beni beklemekte bulunmuş idi ki: birinci defa olarak sâirlerine hasrolunan zamanın çokluğunu, gürültülü cemiyetlerde pûyan olmaktan ise şu salonda oturup güzel bir eser mütalaa etmeyi, yahut sükûnetli bir mübahasede bulunmayı tercih edeceğimi söyledim; aldığım cevap pek bârid, gördüğüm muamele pek dil-âzâr (gönül inciten) idi. Kapıdan tebâüd (uzaklaşma) eden arabasının sesiyle başımı kaldırdığım fakat beni bahtiyar etmeye kâfi sandığım kadife perdelerle müzeyyen, şark halılarıyla mefruş salonda yalnız kalmış olduğumu anladım! Hayatıma müşterek ettiğim şu kibar adamın yanında ehemmiyetimi kaybettiğimi anladığım şu dakikada kalben ne kadar derin bir keder duymuştum. Çıngırağın düğmesine bastım, gelen hizmetçiye Viktorya'yı çağırmasını söyledim. Zavallı kız kendisini hiç terk etmeyen mahzunane hâliyle geldi.

Acaba ne söyleyecektim?! Bir takım madamlar peşinden koşarak zevcesini terk ettiği yalnızlığı düşünmeyen zevcimin yüreğine açtığı yara-i ızdırabımı teşrih edecek, fikrime terk eylediği bürûdetten mi bahseyleyecektim. O öyle bir genç kızdır ki hayatın bu türlü enîn-i şikâyetinden bir şey anlayamaz!

Devam eden sükûnet her ikimizi de sıkıyordu. Kanapeden kalkıp onun yanındaki sandalyeye oturdum.

-Söyle Viktorya! Dedim.

-“Ne söyleyeyim Madam?” dedi.

-Mesudâne mürur eden maziye müteallik bir bahs!

Bir nazar-ı teemmül ile beni süzdü, asla unutamayacağım bir tavr-ı serzeniş ile “şimdi de mesutsunuz Madam!” dedi. Ve devam etti:

Mabadı var

Hanımlara Mahsus Gazete, 9 Teşrinievvel 313, 25 Cemaziyelevvel 315, S. 133, s. 6-7

“Devre-i Hicran”

“*Hanımlara Mahsus Gazete*” nin Tefrikası

Muharriresi: Salime Servet

[s. 6] -Lakin Matmazel iken daha şen idiniz. Hele Antuan familyasıyla geçen demler!

Mösyö Maks...

Sustu, lakin Viktorya'nın "Mösyö Maks.." deyip de ikmal edememiş olduğunu fikrim tamamladı da amâk-ı kalbiyemde "Maksim!" kelimesi tanîn-endâz (ses vermek) oldu.

İşte o gece izdivacımdan beri birince gece olmak üzere sizi düşündüm, hayalinize istiğrak ettim. Bilmem nasıl bir his "acaba Maksim ne hâlde?" سوالını sormaya beni mecbur eyledi. Viktorya kederle karışık bir tavr-ı şefkatle:

-Maksim iki üç ay tehlikeli bir hastalıkla uğraştı, fakat işittiğime nazaran iade-i afiyetten sonra o vakte kadar gitmek istemediği memuriyetlerden birini kabul ile Paris'i terk etmiş dedi.

Vücudumda garip bir titreme hasıl oldu. Asabım dermansız kalmış, fikrim bir lücce-i perişaniye (perişanlık dalgası) dalmış idi.

Çünkü bu âna kadar size arz olunan memuriyetleri benden ayrılmaya olan adem-i tahammülünüzden dolayı kabul etmediğinizi mazide sarararak bana birkaç defa söylemiş olduğunuzu hatırlamıştım.

Gözlerim önünde mazi bütün teferruatıyla tecessüm etti. Oh! Mazi nedir? Sizden görmüş olduğum muhabbet-i hakikiyenin medfeni (mezar), hayat-ı şebabımın kısm-ı revnakdârının mezarı o mazi değil miydi?!..

Bu tefekkürattan bîdar (uyanık) olarak başımı kaldırdığım zaman yanımda kimse yoktu. Viktorya beni dalmış olduğum tahayyülata terk ederek sessizce kalkıp gitmiş.

Dışarıda şiddetli bir rüzgâr esmekte buna munzam (eklenmek, katılmak) olan yağmur tabiatında bir inilti, bahçe ve şükûfezarlarda yeis-engîz bir feryat hasıl ederek hüzünlere gark olan zihninde bir hiss-i vahşet-âver husule getirmekte idi.

Sabahleyin karyolamın içinde gözlerimi açtığım zaman vücudumda bir râşe-i elemiyenin (elemden titreme) mevcudiyetini hissettim. Düşündüm, buna sebep gece geçirmiş olduğum kederli, heyecan-engîz zaman! Maziye olan ircâ-i nazar (bakışın çevrilmesi)!

O gün gönlüme hücum eden gam gibi bir arza-i müellemeğe hiçbir zaman tesadüf etmemiştim. Ağlıyorum ki zevcim artık benden usanmıştı!

Beş senelik güzerân-ı hayatım (geçen hayat) esnasında kâh zevcimin arkasında balolarda, müsamerelerde sürüklenir, kâh odamın sükûnetli köşesine çekilip seni düşünür ağlar ve bazen de sana ettiğim vefasızlığın cezasını çektiğime sevinir gibi olurum!

İşte bu beş senenin nihayetinde bir gün idi ki: bugün her ikimiz için de mühimdir; salonda yalnızca oturmakta iki gündür haneye gelmeyen zevcimi beklemekte idim.

Dışarıda işittiğim birkaç yabancı erkek sesi mûcib-i taaccübüm oldu. Bu esnada içeri giren uşağın rengi pek uçuk idi. Daima bir felaketin arızasıyla müteharrik olan kalbim şiddetle sarsıldı. Uşağın ellerini uzatıp “Madam felaket!” dediği esnada bir takım kaba tavırlı adamlar ile hükümet memurlarına benzettiğim iki kişi odaya girdiler. Bir memur resmî olduğunu evvelce tahmin etmiş olduğum zat ilerleyerek “Madam, zevcinizin sevâbık-ı ahvalinden (geçmişte işlenmiş iyi ve kötü fiillerin durumu) bahse lüzum yok, bunu siz de bilirsiniz. Yalnız şunu söyleyeyim ki:

-Bu mevzular zevcinizin hatt-ı destiyle muharrer bir mektup almışlar, bunda servetini mahvettiğinden dolayı intihar eylediğini yazmış bu mösyölerin tekmil eşyayı müsadereye hakları olduğundan hükümet tarafından terdifen (arkası sıra yürütme) gönderildim.” Deddiği zaman acı, medîd bir hınçkırık göğsümü yaralıyordu, her ne olursa olsun elemiyane terk-i hayat eden bu adam benim zevcim idi. yanımda duran bu gibi adamların nefretle yâd ettikleri zevcimin nâmına müdafaa gayretiyle doğruldum; memur şefkatle dedi ki:

-Madam! Sözümlü ikmal etmedim, ağlayarak müdafaa etmek fikrinde olduğun zevcin buna müstehak değildir. İntihar etmemiş. Sevdiği bir Alman kızıyla firar etmiş. Yakında derdest olunur.

Bu söz söylendiği zaman hâlâ yaşadığıma lanet ettim.

Maksim! Meyûsiyetin çokluğu insana cesaret veriyor. Artık ağlamıyordum. İçerisinde fena bir namdan mâada bir şey kazanamadığım bu haneden çekilmek istedim.

Familyamızın vaktiyle nasıl bir servete sahip olduğunu gösteren bir madalyonu aldıktan sonra bana karşı kibarâne davranmaya gayret eden şu mal sahiplerine bir (adiyö!) demeden aşağı indim. Bu hanede zaman-ı felaketimde bile unutamadığım bir şey varsa o da Viktorya idi. Odasına girdiğim zaman onu da kalkmış buldum, rubalarını giymeye çalışıyordu. Hizmetçilerden vakayı öğrenmiş olduğundan bir şey sormadı. Ateşler içinde yanan kuru eliyle elimi tutup “teşekkür ederim, sesiyle beni unutmadık” diye bilip şedit bir körükle kati kelim etti.

Ah Maksim şu anda duyduğum ızdırab-ı bîkesâneyi kimse tarif edemez, bunu pek çok muktedir kalemler yazmıştır, lakin ihtisat-ı fikriyeyi hafâya-yı kalbiyeyi (kalbin sırları) doğruca tasvir mümkün müdür? Beni muzdaribâne bir hayata mahkum eden bu haneden karîn (yakın, sahip olan) fena bir hayata ittikâ (dayanma, yaslanma, sakınma) ile darmadağın bir fikirden başka muinim (yardım eden) olmadığı hâlde çıktım.

Büyük kilisenin önünde bir kalabalık vardı. Arabaların kesreti bizi yürümekten men ediyordu. Birdenbire Viktorya'nın titrediğini hissettim. Kolumu şiddetle sıkarak önümüzden geçmekte olan bir açık landonu işaret etti. Ah sen idin Maksim! Yanında ipek rubalar, bürümcükler içinde dudaklarında bir ittisam-ı melekâne uçmakta olan güzel bir kadın bir gelin vardı!

Bu ikinci darbenin şiddetine mukavemet edememiştim, gözlerimi açtığım zaman kendimi fakirâne düşmüş pederimin hanesinde buldum, birçok zamanlar hedef-i isabeti olduğum bu darbât-ı felaketin esiri olarak epeyce müddet hasta yattım. Birçok ziyaretler haber veriyorlardı, lakin ben kimseyi görmek istemiyordum. İyi olduğum zaman ilk işim hanemi fûruht (satmak) oldu. İkâmetgâhımızı şimdi bulunduğum âşiyane-i sefalette tebdil ettik; biraz sonra yar-i vefadarım olan Viktorya'da hufre-i deycûr-ı mevte (ölümün çok karanlık çukuru) yuvarlandı. Ah! Onsuz da kalmıştım. Ne tarafa baksam bir mahrumiyet mutlaka yüzüme muhakkirane-i handelerini çarpardı.

Ah Maksim! Hayat pek gariptir.

Mabadı var

Hanımlara Mahsus Gazete, 2 Cemaziyelahir 315, 16 Teşrinievvel 313, S. 134, s. 6
“Devre-i Hicran”

“*Hanımlara Mahsus Gazete*” nin tefrikası

Muharriresi: Salime Servet

[s. 7] Viktorya ölürken son nefesine kadar sakladığı esrar-ı deruniyesini şerh ederek muhabbetinize karşı asla, hiçbir vakit hürmetsizlik göstermediğini kemal-i gururla söyledi.

Evet! O da sizi seviyormuş!..

Ben yaşıyorum, lakin buna yaşamak denilir mi?! Efkâr-ı muhribe (yıkıp dağıtan fikirler) ile pençeleşe, pençeleşe çehrem eski rengini kaybetmiş, saçlarım ağarmış elhasıl heyet-i mecmuamda hayatın ızdırabat-ı mütevâlîyesini (birbiri ardınca gelen ızdıraplar) meş'ur (anlaşılmış) birçok alâim peyda olmuştur.

Üç senedir içinde sürüklendiğim bu âlem-i sefaletin metâib-i takat-güzârına (takatsizlik) karşı vücudum artık mukavemetsizlik izhar (açığa vurma) ediyor. Tedrici, tedrici ziyadeleşen bir öksürük bu sefaleti daha pek çok çekemeyeceğimi anlatıyor!

Ah ben pek sefileyim!

Melce-i bedbahtanemi (bedbahtlığın sığınılacak yeri) donuk nurlarıyla aydınlatan kandilin ziyası arasında yazılan ve hayatımın edvar-ı mesaini hâkî (hikâye eden) olan şu mektup emel ettiğim neticeyi hasıl ederse yani çektiğim bunca müthiş ızdırabata karşı nail-i affınız olursam ruhum münkalib olacağı âlem-i ebediyette vasıl-ı istirahat olur zannedirim.”

Sesil

Genç adam yukarıdaki mektubu okuduktan sonra perişani-i fikirle avuçları içinde buruşturdu.

Hücum-ı demden kızaran gözlerini duvardaki takvime dikip, bugün çeharşenbe (Çarşamba), pazara vapur var. Dedi.

Henüz sabah olmuş, kış günlerine mahsus bir bürûdet dışarıda hüküm sürmekte bulunmuştu. Esâfıl-i nâsa (aşağılık insanlar) mahsus bir mahallenin dar, çamurlu sokaklarından birinde bir kişi kürklü paltosuna sarılmış süratle yürümekte, üzerinin nezaketi bu âşiyane-i sefalet sakinlerinden olmadığını göstermekte idi. En sonra güzerân-ı sînin ile evine doğru temayül-i peydâ eylemiş bir hanenin harap kapısı önünde tevakkuf etti. Bir ihtizaz-ı şedit bütün asabını taht-ı tesirinde tutuyordu.

Etrafına atf-ı nazar ettiği zaman bu baykuş yuvası gibi mahuf (korkunç) kûşe-i mahrumiyet sakinlerinin nasıl bir sefalet-i bîkesâne içinde ömr-i güzâr olduklarını düşündü. Üç senedir rah-ı hayatın bu elîm uğrağı içinde sürüklenen o güzel kadın, o perestide-i can çeşman-ı girye-feşânı önünde tecessüm etti. Heyecandan titreyen eliyle kapının tahta tokmağını tahrik eyledi; etrafına intişar edense içeriden işitilen bir seda-yı bâ-cevap verdi.

Genç adam bir helecan-ı bî-kararânenin esiri olduğu hâlde bekledi. Sekiz senelik bir müfârikatten (ayrılan, ayrılmış) sonra onu tekrar görecektir, mürur-ı zamanın dûçar-ı izmihlal edemediği muhabbet-i hakikiyesini onun meyûs, mükedder kalbine dönecek, onu bahtiyar edecekti.

Genç adam kendine geldiği zaman inzârı bir manzara-i sefalete çarptı. Etrafındaki kırık, dökük eşya fikrine garip, derin bir tesir bahşetti. Hakikat olanca heybet-i elemiyesiyle inzârı müteharriyânesi önünde tecessüm ediyordu. Çünkü bu hücre-i fakirane de bir vücut, hem de en lazım olan bir vücut eksikti.

Zavallı Maksim’in sararmış dudaklarını bir ara ateş-i tahassür (hasret ateşi) açtı. Çektiği meşak ü mizahımın daire-i tesiratından tahlîs-i girîbân için karanlık bir çukura, mahuf-ı bînihaye bir ademe atılan o cism-i naziki son defa olarak der-ağûş ederek teselli edememiş idi!

SON

Hanımlara Mahsus Gazete, 9 Cemaziyelahir 315, 16 Teşrinievvel 313, S. 135, s. 7

“Mahviyet-i Emel”

[s. 171] Ah! Aşkımı – ki ben onun heva-yı safiyeti ile yaşıyorum – terk mi edeceğim?.. Oh! Hayır! O nisyan, o felaket hiçbir vakt-i vukû bulmayacaktır, kalbimi – o kalpteki onun hayali, tebessümü medfundur – yadellerde mi hasr (tahsis etme, ayırma) etmeliyim?. Aman ya Rabbi! Vakıa-i tâli’ bî-insafımın darbe-i hunrizânesi (zalimce) altında o aşk-ı safiyanemi mütezelzil (sarsılan) ve harap görüyordum. Lakin o daha mahvolmuştur. Mezarının -ki: gönlümdür- içinde garibane yatıyor; lakin dudakları üzerinde bir nağme-i hayat yanaklarında bir reng-i âteşin ümit uçuşmaktadır. Vücudumu teşkil eden her uzvum yekdiğerinden ayrılmadıkça ben onu terk etmeyeceğim. Ben onu unuttuğum gün ölmüş olacağım.

Ah! Bırakınız beni! Bu hiss-i meftunânem ile yaşayamam! Arz ettiğiniz saadetlerden vâreste başkaları müstefid olsun. Ben burada onun hatırat-ı tarumarı karşısında mukadderat-ı bedbahtânem ile, onun her saadet ve her melalene biliştirâk (katılarak) yalnız kalayım.

Salime Servet

Ma’lûmat, 23 Zilkade 1315, 2 Nisan 1314, S. 129, s. 171

“-Bir Mektup-”

Bade’l- tertip

[s. 279] [Tab’ edilmemiş bir hikâyeden müfrezdir]

Nazım, benim sevgili kardeşim,

İşte ben her an bu kelimeleri kendi kendime yüksek ses ile söylerim; ne kadar müellim! Çünkü bu hitap mütehessirâne derin bir sükût-ı cevap olur, kalb-i hâher (kız kardeş kalbi) ise onunla müteselli olamaz ve olmak istemez; o karşısında geniş omuzlu, parlak, ulvi, kara gözlü kardeşinin tatlı, müşfik sedası ile “ne istersin ablacığım;” diyerek boynuna sarılmasını ister. Heyhat, bu mümkün mü?! Arada geniş denizler, uzun saatler olduğunu acı bir mülâhaza ile düşünür. Bir âteş-i tahassür dudaklarını açar, garip bir iğbirar ile

talihe, hayata, bilmem daha kime karşı “of!” der. Ahkâm-ı hayatın muhabbet ve arzu-yı kalbi önüne çektiği sedd-i ahenine bir nazar-ı yeis ile tekrar bakar. Tahassür, o nazar-ı yeise haşin bir vakar ile mukabele eder; işte o zaman bu hasretzede hemşire-i cerihadar, melulâne kuşe-i istiğrâkında bozulur. Kendisinden uzaklarda bulunan kardeşinin selameti, muvaffakiyeti için ellerimden istimdât eder, bu istimdât bir tevekkül ihsas eyler ki eyyam-ı iftirak için bir kuvvet olur.

Günler, geceler geçer, insan bir daha avdet etmeyecek olduğunu bildiği bu ömür parçalarına hiç acımaz; çünkü önünde, uzaklarda bir arzu, bir ümitvar; ona yetişmek için mutlaka insan ömrünü süratle geçirmek istiyor. İşte ben de öyleyim; hiç olmazsa iki senenin senden ayrı geçecek olduğunu düşünerek râh-ı hayatta (hayat yolu) kavuşmak, o zamanın sonunu bulmak isterim. Ah fakat koşulmuyor; bak, ben bu kadar hasretinden bizâr ve yorgun düştüğüm hâlde daha ancak yirmi dört gün geçirebilmişim!

Mektuplarını okumaktan mütehassıl sürurumu tarif etmeyeceğim; çünkü sen onu yazarken hakkıyla tasavvur etmişsindir değil mi ben onlara layık cevap yazamam, sen de beklemezsin değil mi Nazımcığım! O sözler gönlünün teşrih-i tahassüsâtından mütehassıl birer eser-i kıymetdârdır ki kâğıt üzerine resmedilmiş. Fakat o mevki ikincisidir; birinci resmolunduğu bir neresidir bilir misin? Elbet bilirsin. Burası, evet, ablacığının gönlü, ruhudur. Sözlerinde senin, gönlümdeki hayalinin yanında mahfuzdur.

Nazımcığım! Ne olur mektubunuzdaki davete icabet ediyorsam. Oh ya Rabbi! Demek sen artık, benim bir hayli seneler evvel düşündüğüm ümitvar olduğum mevki-i teâliye yetiştik, yani bir zabıt olmuşsun; hemşireni refakatinde yaşatmaya muktedir bir hâle gelmişsin!

Aman Allahım! Ne kadar mesudum; evet benim kucağında uyuttuğum küçücük kardeşim! Ben de bu zamanı düşünerek ve ümit ederek hayatın pek çok bârına tahammül etmiş idim; evet, Nazım zabıt olacak, ben işte o zaman onunla beraber beni hatıralarıyla bizâr eden bu mevkilerden uzaklara gideceğim. İhtimal tanımadığım insanlar, mevkiler arasında bir huzur ve istirahat nail olacağım, derdim. İşte o zaman gelmiş.

“Ablacığım gel, ben senin için her türlü esbab-ı istirahatı temin ettim diyorsun da ben icabet edemiyorum değil mi? Oh Nazımcığım, hayat pek garip, hele benimki her an bir başka keder ile mütecellî!..

Ne ise artık sükût edeyim, senin de bildiğin ahval, melal-i iştimâl (içini kaplayan hüzn) ile tekrar, tekrar seni muzdarip etmeyeyim.

Bu mektubumu okurken bilmem ne diyeceksin, ihtimal daha bu kadar perişan mektubumu almamışsındır; fakat başka türlü yazamaz isem ne yapayım? Sen benim ne kadar yazıcı olduğumu bilirsin. Kâğıdın şu hâl-i perişanisini nazar-ı musahabe ile gör; çünkü senin gittiğin günden beri birinci defadır ki kâğıt aradım, ancak bunu bulabildim.

Her şey metruk, perişan bir hâlde. Hokkalarda bir damla mürekkep olmadığı gibi bir kalem bile kalmamış, zira ben tahassüratımı tahrîrî (yazılı) arz etmekten ziyade kalbi takdime bir ülfet hasıl etmiş idim. Sana her zaman gönlümden uzun, uzun mektuplar yazar, bad-ı sabaya tevdi ederek gönderir idim.

Salime Servet

Ma'lûmat, 21 Safer 1317, 17 Haziran 1315, S. 190, s. 279

“Refikam”

[s. 76] Tam on beş sene geçmişti. Bu elem-engîz haneyi tekrar ziyaret ettim. Kapının önünde bir raşe-i keder bütün vücudumu sarstı. On beş sene evvel parmaklarımın ucuna basıp yükselen ancak yetişebildiğim hâlde şimdi göğsüm hizasına kalmış olan çingirak düğmesine titreyen parmaklarım ile bastım. Hüzn-âver bir seda, hanenin derin sükûtu içinde tanîn-endâz oldu. Kapıyı açan ihtiyar bacı yine tavr-ı kadimi ile lazıme-i ihtiramı ifa etti. İçeriye girdik. Hiçbir şey tebeddül etmemiş gibi görünüyor idi; yalnız refika-i sabavetimin (muhtemelen yanlış yazılmış) her an işitilen şetaretli sedaları kesilmişti. İhtimal bu hâl, benden başka burayı ziyaret edenler için büyük bir şer-i tahavvül (kötü değişim) gibi görünmeyebilir; fakat ben her zaman bu kapıdan girince karşımda kalan, altın gibi sarı saçları beyaz libasının üzerine serpilmiş sevgili refikamı görmeye, onun meseretlerini kahkahalarını işitmeye alışmış idim. Eyvah! Şimdi beni o şâtır, latif, nazenin çocuğa mukabil, senelerin bâr-ı ızdırabı altında ezilmiş bir vücud-ı fersûde (yıpranmış vücut), o meserretli handelere, kahkahalara karşı bir sükût-ı amîk karşıladı. Valide hanımın bana doğru uzandığı kolları içine atladığım esnada bütün o sergüzeşt-i zî-meali (mânâlı serüven) hatırladım. İki kaptan bir vücut için nebeân (pınar suyunun yerden kaynaması) eden gözyaşları birbirine karıştı. Oturduk, ona dair, o vücud-ı gâibe (bulunmayan, ortada görünmeyen, kayıp) müteallik (ilgili) bir söz teâtî (birbirine verme) olunmuyor idi. Cereyan eden mükelleme arz-ı tahassürâta (özlem duyma, üzülmeye gösterme) ve mürur-ı zamanın vechimde husûle getirdiği tebeddülâta ait idi; fakat ben anlıyordum. Bu afaki sözlerin a'malinde (işler, ameller) başka hisler, başka hatıralar var idi. Sıkılıyor idi. Buraya girdim gireli gözlerimin önünde bin türlü evzayla (uzak) dolaşan

hayalden; bundan mütehassıl teessürümden (yanlış yazılmış), gözyaşlarımdan bahsetmek istiyor idim. Her şey bana ona ait hatıralar takdim ediyor idi. Bir gün tertip ettiğimiz misafirlik oyununda hanemizi tefriş ve tezyin için – valide hanımın emrine muhalif olarak – bu salona girmiş ve konsolun üzerindeki bazı kıymetdar şeyleri alır iken büyük hanım tarafından görüldüğümüzü anlayıp kaçmaya başlamış idik ki, bu esnada onun müslin elbisesi kıymetdar bir vazoya takılarak devirmiş, yan tarafını biraz kırmış idi. İşte o vazoya bile elan öyle kırık olduğu hâlde o noktada duruyor idi. Bir dest-i âhenîn sanki yüreğimi ezmekte devam ediyor, tâ âmâk-ı kalbimden kopan bir feryat “o nerede?” sualini îrad için dudaklarımı titretiyor idi. Diğer taraftan bir seda-yı manevi sanki bana şu sözleri söylüyor idi:

“O, öldü. Bu hanede yaşayanlar onun hatıralarıdır ki kendisini sevenler de bunlarla iktifâya (yetinme) mecbur kaldılar. Evet o öldü. Menekşeleri, karanfilleri de dest-i bârid-i hazan ile solmuş iken baharın avdetiyle tekrar açıldılar; hayfa ki bunların hepsinden dilrübâ (gönül hırsız) hepsinden kıymetli olan o güzel gözler bir daha açılmadı. O latif, o her zaman mütebessim dudaklar sevgili, mini mini orgunun feryadına bile cevap vermedi; çünkü bir hazan idi. Pûşîdesi (örtü) altında câmid (cansız) kaldı. Artık kâinata hayat-bahş olan güneşin şua-ı nevazişkârı o çehreye aksedemeyecek!.. Artık rüzgâr o beyaz nâsiye üzerine dökülen altınlar gibi turreleri (saç lülesi) dalgalandırmayacak!.. Artık hiçbir gönül o iri, sevda-fezâ gözler karşısında titremeyecek!.. O nüsha-i bedayîin meâlî-i hüzn-i iştimâli ancak onu seven gönüllerde bâki kalacak; [s. 77] esef ki bu da çok devam edemez. Bir gün gelecek, o hatıratı saklayan kalpler de türab olacaktır!.. Kanun-ı faniyetten kim masûndur?..” Hem bu hitab-ı maneviyeyi dinliyor, hem de gözlerimi o kırık vazoya atfederek o vücud-ı muazzezini hayalini görür gibi olduğumdan bu hakikate kanaat edememek, inanmamak istiyor idim. Birdenbire valide hanımın sedasını işittim: -Kızım! Şu anda düşündüklerini anlıyorum.

Dedi, badehu (daha sonra) kırık vazoyu valideme irâ'e (göstermek) ederek devam etti: -Rahmetli yavrum ile bir gün ben görmeden bu vazoyu galiba odalarına götüreceklermiş, ben de bi't-tesadüf üzerlerine geliyordum. Rahmetli; korkusundan telaş ile kaçır iken düşürüp kırdı. Büyüdükten sonra ne zaman bu vazoya nazarı tesadüf etse: “işte çocukluk zamanlarımdan bir yadigârı ki ömrümde o zamandakinden ziyade korku geçirdiğimi bilmem!..” der idi.

Valide hanım bu sözlerden sonra maziden bahis açtı. Yazık ki bu sözlerin pek çoğu bilemediğim devirlerden bahsetti. Hanımın anlattığı meserretli, kederli zamanlarda ben refikamdan uzaklarda ve hissiyatına iştirak edemeyecek bir hâlde bulunmuş idim. Büyük hanım biraz sonra yine bana hitap etti:

-Kızım! Bacıya refakat eder isen sevgili Saniyecığın hayat yolunda tesadüf ettiği meserret ve kederin izleri ve hatıraları ile dolu olan odasını görürsün!..” dedi.

Ah! Zaten ben de bu müsadeyi bekliyor idim; refikamın senelerce içinde düşündüğü, sevindiği hacere-i metrukesini görmek için bir azab-ı intizar içinde yatıyor idim. İhtiyar bacıya refakat ettim. Daima cebinde taşıdığı anahtarı çıkardı. Onun en mukaddes vazifesini bu muhal-i metruke ait hizmetin ifası teşkil ediyor idi; zira zavallı refikacığımın bu haneye geldiği zaman valide namına her an kucağında uyuduğu, ve yattığı bu siyah vücuttan başka bir kimsesi yok idi. ecel onu da aynı kendi oğlu gibi ağıuş-ı maderânenen pek küçük iken ayırmıştı. Bu hanede bulduğu valideler onun için son derece müşfik, merhametli olduğu hâlde yine bazen “oh ben dadımı validemden çok severim” der ve bu siyah çehreyi pembe dudakları ile derâğıuş eder idi. Bacı da şimdi bu hayat-ı pejmürdesini -fikrince— onun bütün muhabbetini, elan onun bu latifini saklayan bu odanın nezaretine vakfetmişti.

İçeriye girdim. Burası oda değil, sahihsiz bir müze idi. Onun her şeyi buraya cem’ olunmuş idi. Üzerlerine bir setre-i kesife-i mühimmiyet gibi duran bu eşya bigâne (aşına olmayan) kadar yabancı geldi. Ben onu hiç bunların arasında görmemiş idim. Piyano, nota defterleri, büyük bir kütüphane, zarif bir yazıhaneye ki üzerinde sahibesinin gözleri gibi dört seneden beri bir daha açılmamış olan büyük bir ruzname duruyor idi. Müteveffıyanenin ömr-i edibanesini irâe eden bu eşyayı bir ihtiram-ı gam-âgîn (gam dolu) ile tedkîk ediyor, dudaklarım arasından: “ah! O nerede?.” Diyor idim. Bu metruk, sahibesinden ebediyen mehcûr (ayrı düşmüş, bırakılmış, unutulmuş) eşya arasında ne kadar elem, ne kadar gam hissettim! Hayli zamanlar refikamın nermîn ve latif parmakları altında, onun son enîn-i hazinine peyrev olan piyanosu ve talihinden son şikâyetini ihtiva eden ruznamesi karşısında bir müddet düşündüm.

Of ya Rabbi! Ben ona onun kelimât-ı ruhperverine ne kadar müştakım! Onun son fikrini, son düşüncesini olsun anlamak için ne kadar harîs bulunuyorum her şeyi unuttum. Ettiğim yine bir yolsuzluk idi. Hemen o siyah deftere sarıldım. Sahifelerin hiçbirine dikkat etmeden son sahifenin son tarihine baktım “21 Mart, sabah saat 11” tarihi altında şu

satırlar görülüyor idi: “Mavi semadan altın gubarî gibi serpilen şua-ı şems bu hasta vücudumu ihâta etmiş, karşımda duran dadımın dediğine inanılır ise bir hayli günlerdir taranmamış karışık saçlarımı yaldızlamış, beni üşütmeyecek derecede vezân (esen) olan hafif rüzgârın pencerenin önündeki erik ağacından kopararak içeriye uçurduğu çiçeklerin beyaz ve nermîn yaprakları üzerime serpilerek birkaç günlerdir hâlimde müşahede olunan eser-i sıhhati artırıyor, güya başka bir güzellik veriyor imiş! Gönül buna inanmak istiyor. Olabilir ya! Yedi sekiz ay evvel benim ile beraber solmaya, sararmaya başlayan bu bedâyi’-i tabiat (yeni ve güzel tabiat) gibi şimdi ben de hayat-ı taze kesbedeyim, onlara benzeyim, evet, bu ümit bana kuvvet, neşe veriyor. Kâinat yine tıpkı geçen nehhar gibi hafif hafif teneffüs ile nâsiyemi okşuyor, ağaçlar yeşil yaprakları, beyaz çiçekleri ile nazar-ı ruhuma bir safvet ve sürûr veriyor. Şu daldaki ufacık kuş sanki bana karşı yine tebrik-i bahar ediyor. Her şey mazideki gibi ruhperver, latif. Heyhat! Yalnız karşımdaki koltuk boş, ah acaba şimdi o nerede?..” Kelimat-ı istifhamiyesiyle nihayet buluyor idi. Oh! Bu sual-i bigâne beni son derece tazyik etti. Bilmem nasıl bir perişani-i mekr ile kendimi bahçeye attım. Masaya onun ile koşa koşa bitiremediğimiz o kadim şimşir ağaçları ile tezyin edilmiş yollardan yürüdüm. Durdum, çünkü artık gelmiş idim. İşte bahçenin nihayet duvarını örten sarı güller, güneşin hararetini men için mor salkımlar ile mestur kalan küçük çardak, onun oturup dinlenmesi için fındık ağacından mamûl kanepe! Gülüşerek, söyleşerek birçok seneler evvel yan yana oturduğumuz bu kanepeye bir izmihlal-i fikir ve bir bîtabî-i vücut ile yalnızca oturdum. Ah! O nerede?. Her zaman letafetleri arasında gezindiği şu latif koruda değil! Bu ruhperver mahaller [s. 78] o vücud-ı latifin artık nazar-ı dikkat ve muhabbeti celbetmeyecek!..Bu menazırı artık o görmeyecek!. Mini mini oğlu yine evvelkinden ziyade sevimli ve can-rübâdır, bu manzaralar hâlâ bedâyi-nümadır, lakin o nerede?.. Ah! O nerede?.Hayır, hayır! Kendinden evvel vefat eden zevcinin sağlığında kendisine kürsi-i istiğrak, nişîmen-i matem (matem yuvası) ittihaz ettiği, pek çok sevdiği şu çimen sediri yaldızlanan eşi’a-i ruh-nevâz (ruh okşayan ışıklar) daha zalâma-i munkalip (karanlığa dönüşmek) olmadı. Bir zamanlar kendisine aziz olan meserretler, letafetler, hayat ve tabiat elan muazzezdir. Ah! Lakin yalnız şu karşımda duran onun en ziyade sevdiği zanbaklar, tebdilattan masûn (korunmuş) olamamış gibi görünüyor; çünkü solmuşlar, boyunlarını bükmüşler. Bakılır ise onlar da benim gibi şu gamlı taharride (araştırma) bulunuyor: O nerede?. İnsanların telakkigâh-ı sükûnperveri olan kabristana dört sene evvel bir iki taş daha ilave edildi.

Hanenin aile içtimâgâhı olan salonunda latif çitirtılarla yanan şöminenin karşısında boş bir sandalye duruyor. Elem bu hanede daimî surette yaşar. Gurubun son ziyaları tabiatta soluk bir incila husule getirir iken kaybettiği genç yavrusu için ihtiyar bir peder ile siyeh-gîr-i matem bir ikinci valide o an müfârakatı (ayrılma, ayrılık) yâd ede ede ağlar!.. Eyvah! Ne kadar nâ-payidar bir ömrün hâmil-i ızdırabıyız (ızdırıp taşıyan) ! Ruh süratle uçar, hayat gider, biraz evvel mevcut gördüğümüz artık yok olur!.. Of! Bu kederli yolda düşe kalka gidiyor iken böyle menzil-i ebediyete varan birçoklarını görür ve her zaman kendi kendime şöyle söylenirim: -Ah! O anlar, nerede!!..

Salime Servet

Ma'lûmat, 3 Rebiülahir 1317, 29 Temmuz 1315, S. 195, s. 76-78

“Bir Mektup”

[Tab' edilmemiş bir hikâyeden müfrezdir]

[s. 83] Paşabahçesi: Saat 12

Azizim kardeşim,

Yukarıki kelimelerden de anlarsın ki: ben şimdi evimizden, peder ve mâderimizden uzaktayım; okumaktan sıkılmaz isen sana bu küçük seyahatimizi yazayım:

Bugün saat dokuzu on geçerken büyük biraderimizle beraber Şirket-i Hayriye'nin Boğaziçi'ne seyreden vapuruyla köprüden müfârakat (ayrılma) ettik. Lodos rüzgârı esiyor, büyük dalgalar vapuru şiddetle sarsıyordu; etrafımda herkes musâhabetle (karşılıklı konuşma) meşgul idi. Ben ise başımı elime ittikâ (yaslanma, dayanma) ederek bu gazaplı sulara nasb-ı nigâh (bakışlarını dikme) etmiş bilmem neler düşünüyordum. Bu müfârakatin ancak bir iki günlük olduğunu bildiğim hâlde yine gönlümü hırpaladı. Vapurun aldığı istikamet-i seyr ise büsbütün iğbirâr-ı ruhumu mûcib oldu. Ben ister idim ki: herkesi letafet-i tabiisiyle meftun eden, müstağrak-ı neşe (neşe içine gömülmüş, garkolmuş) eyleyen bu sevâhil-i mamûreden ayrılınsın. Beni, birçok seneler bir asudegî-i fıkır içinde yaşadığım o kenar-ı tenhâye bıraksın. O samt-i viraneler arasında, o iniltiyle dağların eteğinde günler, aylar belkide senelerce yalnız, insanların asılsız avaze-i şetaretlerinden, etvâr-ı tafra-füruşânelerinden (tafra satan, tafra yapan tavırlar) uzak bulunayım, kendi kendime düşüneyim tanzim-i hissiyat edeyim! Çünkü: görüyordum; Bursa'nın bulutlara karışan keşiş dağı, metruk, gayr-ı meskun gibi köpüklü dalgalar, beyaz sisler içindeki adalar gönlüme nasıl helecenlar, nazarıma nasıl dalgınlıklar veriyordu! Birinde mazi, bütün asudegî ve muhabbetiyle medfun (toprağa gömülmüş)

diğeri de hâlde, istikbalde bütün ümidim olan küçücük oğlum ile meskûn (yerleşilmiş, iskan edilmiş)!...

Yahut bu vapur onların önünden geçerek beni daha uzaklara yani sana getirsin. Ben orada, seninle o تنها, latif sahillerde, hayatta bana en hoş meşgule gibi gelen hasbihal-i dâderânenle dolaşayım. Eğleneyim! Hâlbuki bu iki arzu ve emelimin hilâfına (aykırı) olarak gidiyorum, nereye mi dedin? Paşabahçesi'ne bir bildik nezdine ki (huzur, kat, yan) orada onlardan göreceğim îzaz (ağırlama, ikram etme, saygı gösterme) ve ikram içinde hoş bir iki gün geçer. Bilecekmişim! Şimdi anladın ya kardaşım; işte mektubumu da oradan yazıyorum..

Vapurdan çıkalı henüz yarım saat olmuştu, bana tahsis olunan odada yalnızım. Pek uzak olmayan karşı sahilin mamur yalılarıyla top, top yeşil ağaçları, alçak dağları birdenbire nazar-ı garibâneme pek bigâne gelmedi. Karşı sahilde yatan ve dürbünsüz bile pek iyi görülebilen beyaz sefaret vapurları mazide onları çok defalar seyrettiğim penceremi, çoktan beri ayrıldığım o تنها, latif sahilleri hatırlattı.

Bahtiyarım kardaşım, hiç ümit etmediğim hâlde burada aşina-yı kadim buldum: Gurup gurup!

İşte bu satırları yazarken o levha-i garranın (parlak tablo) rûkn-i bedîi (güzel, yepyeni) olan şems de şaşaa-i nehhârını gâib etmiş bir hâlde yakut renk bir ahenk gibi gâib olmaya hazırlanıyor..

Tepelerine kar yağmış yeşil dağları andıran emvac-ı cûşânın agûşuna düşecekmiş, hırpalanacakmış gibi gönülde bir heyecan-ı zevk-engîz hissediyorum. Oh, kurtuldu, biraz geri mi çekildi, ne yaptı, o ufuk tepelerin arkasına gizlene, gizlene nazar-ı mütehassirâne önünden kayboldu: Herhâlde harikulade bir şey olmazsa yarın bu zaman onu burada yine bekleyecek, yine göreceğim.

Gece saat 4

Herkes uyudu; pencereyi açtım, çoktan beri mütehassir (özlem duyan) kaldığım leyâl-i sâkite ve latifenin en güzeli önünde bulundum. Bütün etraf müstağrak-ı sükun! Karşiki sahilin ziyalarından, denizin sâmiâyı okşayan hışırtilarından başka sanki her şey bî-ruh! Hayli zamandan beri gâib ettiğim bu tenhâiden seda-yı emvactan ruhum maziye ait bir mersiye-i teessür topladı. Bu teessür içinde yine seni düşündüm, bana karşı ibzal (esirgmeden bol bol verme) ettiğin muhabbet-i dâderâne (erkek kardeş sevgisi) beni bütün ekdârımdan uzağa doğru çekip götürdü, seninle manevi bir hasbihâlde bulunmak

arzusuna sevk edildi. Semaya baktım, vasıtasıyla sana her zaman selamlarımı, tahassürlerimi gönderdiğim necm-i ziyadârı aradım; yine sana birçok tahassürler, muhabbetler gönderecektim; eyvah ki: o da yok acaba o mu tebdil-i mekân etmiş, yoksa benim şimdi bulunduğum mevkimi onu görmeye manî oldu? Bu aşına-yı semaviyi görememek beni hüzne, telehhüfe (yanıp yakılma) sevk etti. Kendimi bu zalam-ı nâ-mahdûd içinde yalnız, metruk kalmış gördüm, gönlümde neden ileri geldiğini anlayamadığım korku tezâyüd (artma, çoğalma) eyledi. Mütemadiyen önümde dolaşan bir gece kuşunun kanatlarından hâsıl olan suret hafif vücuduma bir râşe îras (sebebiyet verme, sebep olma) etti. Hemen pencereyi kapadım; kâğıdı kalemi elime alarak bu hasbihâl-i tahrîrîye devam eyledim.

Bakalım sen bu seda-yı şefkati ne gün işiteceksin. Kardeşim, senden yalnız bir şikâyetim var, bugünlerde pek az mektup yazıyorsun, bu sözüme mukabil benim de sık yazmadığımı söylemezsin değil mi? Çünkü sen benim gaile-i hayatiyemi bilir, takdir edersin. Izdırâbâtımı sana şerha-i hâcet yoktur, bahtiyar olsam burada, lâne-i aileden uzak bir mahalde sürûr ve istirahat arar mıyım?!

İnsan bir kere elem-dîde olmasın; olursa nereye gitse o elem-i keder de arkasından geliyor.

Artık müsaadenle sükut ediyorum.

Gündüz saat 11

Elan mektubumu postaya verdiremedim, bugün zevâle doğru mektubu postaya göndermek üzere iken büyük biraderimiz geldi; “haydi sizi Beykoz çayırına götüreyim” dedi misafir olduğumuz ailenin kerimesi ve onun küçük biraderiyle bize bir sandal tuttu, sahile pek yakın giderek Beykoz çayırına vâsıl olduk. Ah bu meşhur çayır ne kadar hoş menâzır arz ediyor, bilmem bu mevsimde burasını hiç gördün mü?. Hele Beykoz köşkü! Dönüşte önümüzden büyük bir Karadeniz postası acı, acı düdük çalarak geçti; ömr-i beşerde buna benzer, değil mi kardeşim!

Salime Servet Seyfi

Musavver Fen ve Edeb Gazetesi, 10 Kânunusani 1315, S. 21, s. 83

“Kısm-i Edebi-Rüya mi İdi Yâ Rab?”

[s. 11] Zannederim uyanık değildim, ve eminim ki; uyumuyordum da.... Rüyalara, hülyalara mahsus tanımadığım bir muhit, müphem, şekilsiz hayaller etrafımda temevvüc (dalgalanma) ediverdi... Muayyen bildiğim bir şey varsa o da şu idi. Ki: endişe-i selamet

ve akıbet-i mukaddese-i milletle çırpınan kalbimi dinler ve birini bir ay evvel Arabistan'ın yanık çölleri içine sığınmış bir avuç vatan muhafızları arasına, diğerini üç gün evvel sefer kılıcını beline kendi elimle bağlayarak Rumeli'nin bilmem hangi abus (somurtkan, sıkıcı, sert) ve haşin Balkan'ına gönderdiğim iki oğlumu düşünür iken bugün yiğit Mahmut Şevket Paşamızın Osmanlı mahiyet-i hamiyetkârına tercüman bedû'l-beyân olan şu sözlerini gazetede okumuştum: Eğer vatana bir kast olursa düşman beni bütün askerlerim ile, şimdi karşımda duran bütün kahraman Arnavutlarla karşısında görecektir!... İşte şu an-ı hulyâ-engîzde hayat-ı maddiye-i güzeşteme ait aklımda kalan vazıh (açık, net) ve mücessem eşkâl. Bir de, eyvah, zihnimin o siyah sisleri içinde kırmızı birçok lekeler, harekât-ı mütevellîye-i müşevveşe, ki garip bir nufûz-ı nazarla bazen bir an için kara bulutlar arasından çıkan şimşekler gibi seçebiliyordum: Vatan oğulları iklim-i Osmanînin şimalinde çırpınıyor, vatan çocukları analarının ancak düşman süngüleri, kurşunları için genişlettikleri ateşli sinelerine birbirinin süngüsünü, birbirinin kurşununu gömüyor! Mâder-i vatanın zaten yaralı sinelerinden derin, âdetâ mahsus, âdetâ girye-bâr ve istimdât-kâr (yardım isteyen) bir inilti yükseliyor, tüfenk dumanlarının arasından geçmek, cehaletin sarsarıyla uğuldayan kulaklara yetişebilmek için bîtap bir kuş gibi çırpınıyor; evet, işte yine seçiyordum: Şu mavzer, makineli tüfenk, mehîb top tarrakalarıyla (gümbürtü) inleyen vahşi, şecer-pûş, dumanlı Balkanlar; şurada ölüme koşan bir tabur, burada üst üste düşmüş, hûn-âl şehadetleri râtib (nemli) çimen üzerinde birbirine karışarak henüz sıcak akan asker, ve, bu, hak için ölüyorum zanneden zavallı kır saçlı dağlılar! Cehl ü nâdanînin kurbanı olan asr-ı pûlâd Osmanlı... Karşıkı yıkılmış kulübeler Anadolu'da sönmüş ocağın başında ağlayan analar! Rumeli'nin vahşi Balkan'ı yamacında bir iki saat evvel bir hayat ü cevval ve dağların, dağlılığın perisi gibi çalan ve henüz dudakları tüylenmemiş genç oğlunun bir adım ilerisine düşmüş kıymetli martinin davet-i pür-hararetiyle bî-his kalmış soğuk elini öperek hayatta kendisi için yaşamaya layık ne kaldığını etrafındaki harabiye soran babalar... Ve yine hayal ettim ki: Anadolu bütün ruh-ı şefkatiyle bir valideye temessül (belli bir şekil ve surete girme) etmiş, Rumeli bir cahil oğlu yüzünden felaketzede olmuş baba gibi ezilmiş oldukları hâlde evlad-ı vatan üzerine eğilip ağlıyorlar.

Sonra... Evet sonra.. Şimâl-i Osmanlılığın ölü Balkanlarının dumanlı zirvelerinden nazar-ı hayalim cenuplara doğru uzanıyor. Dereleri, geçitleri, dağları, meraları süratle geçerek a'mâkından, taharrükünden (hareket etme, kımıldama), temevvücünden (dalgalanma)

meşâm-ı maneviyetime babalarımın, dedelerimin kanlarının kokusu gelen koyu al bir deniz ortasında, kâmet-i levendî, cibâl-i bülendî ile uzanmış Girit'i görüyordum, hevâsı mağmum, gülistanları muzlim, sokakları تنها! Tek, mensî (unutulmuş) bir direk üzerindeki al renkli sancağımız Balkanlara doğru bir kalb-i pür-heyecan gibi çırpınıyor. İnler gibi bir şeyler söyler gibi, istimdât eder gibi çırpınıyor; ruhsuzlara mahsus olmayan bir ızdırâb-ı meşhut ile temevvüc ediyordu: Gönlümün sıkıldığını, nâsiyemin yandığını hissediyordum: Mâfevkü't-tasavvur (tasavvurlar üstü) bir hareket-i âzimâne ile ayağımın altında, hâlâ boğuşan, geçitlerde, ormanlarda hâlâ birbirini bıçak, süngü ve kurşun ile öldüren ve hep Osmanlı vatanının öz oğulları olan adamlara bağırarak onlara o kandan denizi, o mahzun semalı adayı, o kimsesiz ve istimdâtkâr Osmanlı sancağını göstermek istiyordum.. Heyhat! Her taraf nara her taraf tehâcüm (saldırı), her taraf ateş! Lakin birdenbire Girit'in kenar-ı baîdinde (kıyı köşesinde) çırpınan o sancak büyümeye başladı. Tebeddül, tecessüm ediyordu; nihayet beled-i müheykel (heykel gibi olan şehir, memleket) İda Dağı üzerinde büyüye, büyüye çehresi en derin ve mültehib (alevlenen, tutuşan) ızdırapları gösteren, çıplak sinesi yüzlerce kanlı yaralarla parçalanmış bir hayâl-i zî-cemâl-i lâhûtiye tahavvül (değişim) ettiğini ve titreyen ellerini Balkanlar'a doğru uzattığını gördüm; solgun dudaklarından sanki bir alev-i feverân ediyor. [s. 12] semalarda bir ses, uhrevî, mehîb ve mütehezziz (titreyen) bir ses inliyordu.. Tâ âmâk-ı ruhundan ra'se-nâk (titreyen) oluyorum. O anda Balkanlardaki tarraka-i harp kesildi; dost, düşman, muzaffer ve mağlup, sağ ve yaralı elleri silahlarında, silahları birbirinin kanlı sinesinde câmid (cansız) ve mebhût (şaşkın) durup o manzaraya, o sese istiğrak ediyorlardı ve sanıyordum ki: تنها bayırlarda, keskin kayalıklarda düşüp kalmış şehitlerde solgun gözlerini açtılar. Solgun çehreleri gittikçe renklenerek dinliyorlar. Şimdi, o hayal-i zî-melâl, o hayal-i cemâl ve celal sanki fevk-i serrimize (başın üstü) kadar gelmişti; kesilmiş, delinmiş, parçalanmış ve üzerinden katre katre kan damlayan ellerini yarı muğber (kırgın) ve münfail (alınmış, gücenmiş), yarı şefik ve talepkâr bize uzatarak:

-Osmanlılar, dedi; ben Girit için Girit'te, Girit için denizlerde can veren şüheda-yı ecdadınızın ruh-ı ceriha-nâkiyim.

.....Bu söz üzerine martin, mavzer süngü tutan ellerin titredi, birbirinin boğazını sıkıkan pençelerin küşadı (açılış, açma), ve birkaç siyah ve melun çehre bu kadar hûn-ı masûmanın dökülmesine sebep birkaç çehre-i meşûmun yıldırımla örülmüş gibi titrek ve hâif (korkak) ellerle kapandı, ve hayal ise tekrar ediyordu:

-Osmanlılar; evet ben Girit için düşman, kılıncıyla, güllesiyle şehit olan ecdadınızın ruhu hûn-âlûduyum! Siz burada birbirinizi yiyorsunuz, beni ise birçok eşkıya yüzlerce seneden sonra bu yaralarım, bu kanlarım, Yunan bandırasına (bir geminin hangi ülkenin, hangi devletin olduğunu gösteren bayrak) sarmak istiyorlar...

Ben titriyorum, dağlardan tüfengini askere çevirmiş Arnavut vatandaşlar titriyordu, asker titriyordu; vahşi Balkanlarda düşüp kalan şehitler kalkmak istiyorlarmış gibi, bir hareket-i mâfevkattabîa (tabiat üstü hareket) gösteriyorlar ve dumanlı dağlar son kelimelerini ufuklara aksettiriyorlardı:

-Yunan bandırasına sarmak istiyorlar...Hayal ise devam ediyordu:

-Siz burada, mâder-i vatanın sinesinde birbirinizi öldürüyorsunuz, Girit'te ağyar beni çiğniyor, ölümlere hürmet, dirilere rahat yok.. Siz burada boğuşurken bundan cesaret alanlar beni Yunan bandırasına saracaklar; hâlbuki: Ben huzur-ı İlahiye kefen olarak omuzumda Osmanlı sancağıyla gitmeye ahdetmiş idim!.. Ne duruyorsunuz, niye düşünüyorsunuz? Kurşunlarınızı, süngülerinizi birbirinize karşı değil mekâbir-i şüheda (şehitlerin mezarları) olan Girit'i sizden çalmak isteyenlere saklayın!..

Bayraklarınızda nifak, cehalet değil, ittihat ve irfan yazılsın. Beni kurtarın; bana imdat edin ki: benim kefenim olan kanlı bayrağımız binlerce ihtiyarın, binlerce bâkirin, binlerce etfal-i vatanın da setre-i selametidir. Osmanlılar, "arş! Vatan imdadına!"

O anda bu meydan-ı mübarezenin müttehid (birleşik), muhib (seven) ve hâr (diken) ve pür-heyecan bir kitle-i pür-vakar (ağırbaşlılık dolu) ittihad-ı Osmaniye inkılabını gördüm! Yüz binlerce yiğit Arnavut vatandaş, yüz binlerce Osmanlı askeri ile dûş-be-dûş (omuz omuza) galeyan ve hamiyet şimdi uzun boğazlardan, yeşil dağlardan, geniş meralardan bir seyl-i hurûşân gibi o kırmızı bahr-ı sefidin kenarına doğru akıyorlar, ittihat ve uhuvvet (kardeşlik) bayrakları yüz binlerce sineden yükselen "arş, yiğitler vatan imdadına!" narasıyla Girit'e doğru dalgalanıyordu...

Ve ben olduğum yerde yaşlı gözlerle iki diz üzerine çökerek ve başımı semalara kaldırarak yalvarıyordum, ki:

"Ya Rab, sen bu vatani büyük ve mesut et!"

Göztepe, Salime Servet Seyfi

Ümmet, 13 Mayıs 1326, S. 1, s. 11-12

"Bir Mektup"

[s. 10] Çok zaman evvel yazılıp neşredilmemiş bir hikâyeden:

Şu kâğıdı size yazmak için parmaklarımın arasına sıkışan kalemi tahrik (hareket ettirme) etmeden evvel üç seneden beri düşünmek, derhatır etmek istemediğiniz bu iğrenç hayatı yine size arz eylemekten mütevellid bir hiss-i elem ve ızdırap ile titredim; evet, işte ben, o bir zaman sizin de sevdiğiniz, ve daire-i ismetinizde (masumluk, haramdan kaçınma dairesi), aile-i muhteremeniz arasında bir mevki-i dostanesi olduğu hâlde şimdi, metruk ve sefil kalan bir vücudum ki: bilmem nasıl bir kuvvet-i nevmidâne (umutsuz bir güç) ile ridâ-yı siyeh-reng-i seyyitımı (günahların, kötülüklerin siyah renkli örtüsü) sürükleyerek karşınıza çıkmak için çırpınıyorum. Sizin son nasâyih-i dostâneniz (dostâne nasihatler) karşısından menfûr-ı ibtilâmın (nefret edilen düşkünlük) melûn gururuna refakatle ayrıldığım günün artık cezası verilmiştir.... Siz de iğbirâr ve nefretinizi bir parça teskin ederek şu kâğıdı okuyunuz; hiç olmazsa devre-i saff-ı ismeti, o kadar naz ve naîm (nimete eren kimse) içinde geçen mazimi tahattur ederek bana acıyınız. Ben ki: onları ilelebed kaybettiğim için asla bulamayacağım. Ah bir kadın, yani benim gibi hayatı sevmek, herkesin perestârı (tapan, dalkavuk) olmak heves-i bî-meâli (manasız, hükümsüz) ile muhakeme eden bir kadın bilse ki: sevmek, layık-ı hürmet olmak için kalplerde yalnız iffet-i icrâyı hükmeder. Evet, ismet ve iffet; ben onun kendimde dûçar-ı tezelzül (sarsıntı, sarsılmaya maruz kalma) ve harabi olduğu gün şahsımı ne kadar çirkin buldum! Lakin, intibah henüz şiddet-i lazıme yi haiz değildi, sükûttan mütevellid uyusukluk henüz geçmemişti. Bundan sonra bir anda gönlüme çöken matemi kederimin, o, vicdanımın mefkûreme gönderdiği enîn-i telehhüfû (yanıp yıkılarak inleme) işitmek, içinden kıymetini bilemeyerek kaçtığım mesudetleri görmemek için kulaklarımı, gözlerimi öyle kapadım ki: artık bir kelime-i ismet işitmek için bile açabilmek nasip olmadı. Beni o kadar bîhuş (aklı başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem) eden istirhamların birdenbire gösterdiği iğrenç tahavvülden (değişim, değişmek) o kadar ürkmüş idim ki: geriye avdet için yüzüm olmadığı gibi müstakbelin önüme açılan siyah derinliklerini görmemek için, havf ve dehşetle gözlerimi kapamakta devam ediyordum. Ve bu âteşin yolda işitmez, görmez olarak şimdiye kadar yaşadım, yahut sürüklendim. Nazarımın bir in'itâfi (bükülme, dönme) ile sarardıklarını, titrediklerini görüp de bir hazz-ı nâbecânın tesiri (iz bırakan uygun olmayan haz) altında kendimi mahvettiğim insanların beni nasıl har u bî-hürmet (saygısız ve değersiz, itibarsız) sarstıklarını, nasıl yıktıklarını hissetmekten uyanan âlâm-ı müthişe (acıların izleri) altında ezilerek bu, üç seneyi öldürdüm.

Henüz genç, ve, güzel olduğum hâlde solmuş, hiçbir kıymetim, haysiyetim kalmamış, mahvolmuştum. Ah nerede, beni bu hâle koyarak perişan eden kavs-i kuzah (gök kuşağı) gibi nazar-firib (gözü aldatan) emeller, o pembelere bürünmüş haclegâh-ı aşk ve sevdâ!...Ah, meğer o, âteş-i sefâletin tâ uzaklardan görünen bahar-ı humret-âlûdî (kırmızılık bulaşmış bahar) imiş. Bizim gibi bedbahtlar içine yuvarlandıktan sonra anlıyor. Eyvah, ki: bu anlayış o, ateş içinde yanan, kavrulan ruhları acı gözyaşlarından başka bir şeyle tartib (ıslatma, nemlendirme) etmiyor. Bu gözyaşları ise uyanmış, kararmış ruhu tartib, tatayyub (güzel koku sürme) değil hatta nedâmetin ızdırâb-ı muharrikini (yakıcı) bir parça tadil edemez.

Görüyorsunuz ya, bu hayat-ı sefilâne içinde sürünen, inleyen zavallılara acımak pek günah olmasa gerek; çünkü onlar kendi gözyaşlarına bile sahip değildirler; o hây ve hûy arasında gözyaşları kadar mûcib-i istikrâh (iğrenme sebebi) bir şey yoktur!.. İnsanı ağlatmıyorlar, bu, bana hepsinden güç geldi ve, zannederim ki: bu son, kati intibâhı, nedâmet-i hakikiye cesaretini bana bu mecburiyet verdi. İşte şimdi sekiz gündür ki: sizden başka içinde [s. 11] kimseyi tanımadığım bu şehre yalnızca ağlamak, matem-i ismeti tutmak için kaçtım. Size, son itirafımı, nedâmetimi yazdıktan sonra daha uzaklara, daha yabancı, daha تنها bir mahalle kaçacağım.

Oh, sefalet-i ahlak ne acıklı bir nedâmet ile nihayet bulurmuş; insan kaybettiklerine, bir emniyet-i kalp ile kollarını uzattığı ailesine, en azîz muhabbetlerine şimdi ellerinin temas etmiş olduğu bir kâğıt parçasını bile kabul ettirememek havfıyla titriyor, yalvarıyor.

İnanınız, pek bedbaht ve, size o kadar yakın olduğum hâlde bir çölde gibi yalnız ve kimsesizim; yemeğimi odama getiren otel hizmetçisinin müstehzi, manalı çehresinden başka sekiz gündür kimseyi görmedim.

Bu dar odanın hudûd-ı mazîkası (dar sınırları) içinde herşey soğuk herşey yabancı; yalnız geçmişin siyah hayalleri ve derin elemeleri beni ziyaret, bana refakat ediyor. Bu, merhametsiz, zalim cezacılarım تنها odanın kanepelerinde, sandalyelerinde bî-tekâlîf-i ahz-ı mevki (durumu, konumu teklifsiz alıp kabul etme) etmişler, her an beni tehdidât-ı maneviyeleri ile hırpalıyorlar; bir müddet için içerilerinde kendimi unutmak istediğim rüyalarım bile karışarak mehîb ve, müstehzi sesleri ile yüzüme haykırıyorlar, unutamıyorlar. Ölüm bu azâb-ı ber-devam-ı vicdani yanında merhametli, ve kısa sûzlu (yakan, ateş) bir mededres (yardıma koşan) olabilir, lakin, ben ona kaçamıyorum, o, ise bana gelemiyor. Öyle ya, yaşamalıyım ki: cezamı göreyim, aileme hissettirdiğim felaketi

çekeğim. Gaybubetim uzadıkça beni daha ziyade aramaya başlayan oğlumu o kadar küçük olduğu hâlde seyyiatımın (günahlar) muzlim gölgesi altına düşmekten muhafaza için İsviçre'nin hâlî (boş ve tenha) kûşelerinden birine sığınmış ber-dâr-ı tahsile göndermişler; anlıyorsunuz ya, artık oğul, aile benim için büsbütün kaybolmuştur.

Kim bilir, böyle sevgisiz, ve, kimsesiz olarak daha ne kadar yaşayacağım! Bu ömr-i siyah ve, sefil bana ne kadar refakât edecek. Nihayet ihtiyar bir sefile mi olacağım!.. Düşündükçe dehşet beni titretiyor; bir ihtiyar sefile! Bir sefile, hem ihtiyar..... Ah, bundan bedbaht, bundan iğrenç bir şey olabilir mi?

Dün bir tesadüf olarak pencereden dışarı bakıyordum; büyük caddedeki izdiham arasında mesudet ve, meserretin pembe nurları altında bir düğün cemiyeti geçiyordu... Bunların arasında düz beyaz rubaları ve ismetin vakarı ile hürmet-i umûmiyeden müteşekkil bir dairenin merkez-i şaşâadârını teşkil ederek ilerleyen geline ne derin bir gıpta, ne yakıcı bir teessür ile baktım, emin olunuz, iffet, ve ismete o kadar mütehassir, müştak (çok isteyen) kalmışım ki: o genç geline bakarken bu iki meziyet-i semavînin birer melek suretine temessül ederek onun başına nihayetsiz saadetlerin; saf ve nezih meserretlerin râyiha-i canfezâsıyla muattar beyaz zambaklar, pembe güller serpiklerini zannederdim... Ben de bir zaman böyle masum ve muhterem, mesut ve harem bir gelin değil mi idim, benim de etrafımda böyle dostlarım, şefkatleriyle ihâta edildiğim ailem yok mu idi? Lanet bana; ben bunları kendim mahvettiğim, içinden bir hırsız gibi kaçtığım daha büyük bir denâetle terk ettiğim âşiyâne-i ailede tac-ı ismetim olan limon çiçekleri, alâmet-i bekâret olan beyaz rubam hâlâ duruyor; ben de bizi takdis eden papazın önünde sadakat, itaat ve, şefkat vaat etmedim mi idi? Hâlbuki: hissediyorum, hatırlıyorum, ben o zaman yalan söylememiş idim; ya Rabbi, ben ne için öyle masum, mesut kalamadım! Bu kabahatin hepsi acaba benim mi? Bundan bir başkası da mesul değil midir? Bilseniz bu manzaranın karşısında ne vahşi bir arzu duyuyordum; kendimi şu mesut gelinin ayakları dibine, kaldırmak sert taşları üzerine atarak parçalamak ve, o bâkireye:

-Papaz değil, beni dinle, eğer bugün vereceğin sözde halef edersen işte benim gibi hûn-ı sefilânesi içinde yüzen bir zelil olursun!..

Diye bağırarak istedim.

Ne olur, bir gelini yevm-i izdivâcında kiliseye götüreceklerine bir sefaletihâneye götürseler. Bu sözüm ki garip görünüyor? Belki bu fikrimi başka türlü, hakîmâne bir surette ifade edebilsem o kadar çirkin, o kadar münasebetsiz görünmez, ve bana biraz

olsun hak verirsiniz; lakin benim kuvve-i tefhîmiyem (yüceltme) azdır, pek noksandır, onun için anlatmakta müşkilât çekiyorum. Evet, bir genç kıza bir sefile göstermeli, bu düşmüş, solmuş çiçekle o gonca gülü ikaza çalışmalı onun da biz zaman kendisi gibi pâk olduğunu, masum doğduğunu anlatarak bu felaketten korkutmaya muvaffak olmalıdır. Her taraftan gösterilen saadetler, ve, nihayetsiz muhabbetler ile dolu, revnakdâr günlerinde felaket, ve, sefaletin kendisine ne kadar yakın olduğunu anlasın. Yoksa, insan, mümkün değil, görmediği bir karanlıktan lüzum olduğu kadar korkmuyor. Ve, bu karanlıklar daima mesut insanlardan saklanıyor, gösterilenler de o kadar süslü, renkli bulunuyor ki: işte, bizim gibi zayıf kalpli bîçareler onun ka’r-i siyâhını (siyah derinlikler) kitapların yıldızlı sahifeleri arasında kamaşan nazarları ile göremedikleri için çekinmiyorlar:

Okuduğumuz hikâyelerde bu seyyiat-ı muzlime (karanlık günahlar) öyle heyecan-âver tehâcümle (saldırı, üşüşme), öyle perişan güzellikler ile tavsîf olunur ki “insan onu okurken istemediği hâlde kalbinin titrediğini hissediyor, o, dökülen samimiyete yabancı gözyaşlarına acımamak, o, müteheyyicâne (heyecanlı) vuslatlara gıpta etmemek elinden gelmiyor. Ah, ne olur; bu zulmeti, bu sefaleti anlatmak için daha ciddi, daha nâfi (faydası olan, menfaatli) eserler, icraat-ı vücud bulsa mâder-i beşeriyet olan kadınlar hiç olmazsa şu hain, şu kavâid-i ahlakiyeye (ahlak kanunları) karşı sarı dişlerini göstererek istihza ile gülen acûze-i sefâletten, tehlike-i sükûtta kurtarılsa idi!. Bu sözlerim umum için değildir; çünkü vazifesinin şerefini, kadrini bilen kadınlar bizim gibi bedbahtlardan bin kat ziyadedir; lakin şu muhakeme yalnız benim için bile olsa çok değildir; işte, ben de mazide bir genç valide idim. Felaketi hakkıyla görebilse idim, tabîi olarak kendimi bu ka’r-ı mülevvese (kirli derinlikler) atmayacaktım. Kim bilir, ihtimal benim gibi olacak daha birçok talihsizlik vardır. Onun için diyorum ki: [s. 12] bir gelini kiliseden evvel bir sefilenin karargâh-ı perişânına götürmelidir; ben kendimce razı olurdum! Bizim gibi hayatta artık bir şey olamayacakları hiç olmazsa başkalarına bir hizmet olmak üzere bir meşher-i sefâlete (sefalet sergisi) toplayarak layık olduğumuz nefret-i umûmiyeye arz etmeliler; bu bâr-i istihkâr (aşağılama yükü) altında ölemeyenlerin de beyaz saçları altındaki siyah çehrelerinden iğrenilerek bu karanlık yola daha te’enni (ihtiyatlı ve akıllıca davranma) ve, sefaletin solgun çiçekleri ile mestur olan o derin çukurlara daha ihtiyat ile yürünülür idi. Ve, ihtimal bir takım bedbahtları böyle bedbaht edenler de biraz daha merhametli olurdu.

Sizinle hasbihale o kadar müştak imiş ki: akşamın karanlığı sergüzeşt-i seyyiatım (günahların, kötülüklerin macerası) gibi şu sahifelerin üzerine çökerek gözlerimi karartmasaydı kim bilir ne kadar perişan sözler ile sizi rahatsız edecektim. Lakin karanlık bana pek fena tesir ediyor, geçirdiğim ömr-i sefilin kara hayalleri bütün, bütün beni ihâta ederek boğuyorlar.

Lambanın zıyası odadaki bütün eşyayı tenvir ediyor, yalnız ben bir siyah hayal gibi sabit, metevahhiş (ürkmüş, ürkek, korkak) ve cehennemden kaçmış seyyiat gibi kararmış bir köşede oturuyorum. Bugünü hep size hitap ederek imrâr ettiğim için ruhumdaki âlâm biraz sükûn bulmuş zannediyorum. Ömr-i hatırımlı saklayan sehâib-i siyah (siyah bulutlar) içinden beyaz bir parça ayrılarak mazi-i mesudetimi gösteriyor. O mâi deniz, çiçekler, mâi pâyansız sema, hayat-ı masumâne-i sabâvet ve şebâb gözümün önünde, kalbimin âmâkında açılıyor; oh, artık yazmayacağım, bu devre-i mesudet içinde size olan hitaplarıma nihayet vereyim.. Biraz daha ilerler isem korkarım ki: yine zulmetlere karışacağım....

Şuraya son sözlerimi, ve son kelime-i vedâmı da ilave etmeliyim, artık insanlardan rabıtamı kat' (kesme) ediyorum; belki iki gün sonra sizden pek uzaklarda bulunacağım ve, biraz daha sonra ağır, seyyiat-ı dünyeviye'nin zorlayamayacağı kadar metîn bir kapı, siyah bir manastır kapısı benimle hayat-ı umûmiye arasında kapanacak;

-Adiyö (à Dieu: Fransızca veda anlamında) azizim. – oh, müsaade ediniz ki: size eski mesut günlerde olduğu gibi bu kelime ile hitap edeyim – en ziyade sevdiğim ve insanlar arasında son hitâbımı ettiğim saf ve âli kalbinize, aileniz efradına ait olan ihtiramlarımı kabul ediniz.

Salime Servet Seyfi

Ümmet, 11 Haziran 1326, 16 Cemaziyelahir 1328, S. 5, s. 10-12

“Ruznamemden-On Üç Sene Evvel...”

[s. 8] Pek güç uyuduğum hâlde yine erken kalkmışım. Evin içinde herkes uyuyor. Pencereyi kaldırdım, bakiye-i şebden serin bir rüzgâr bu hevâ-yı hâb ile meşhûn sıcak odaya hücum etti. Bilmem ne için bugün başımda her zamandan fazla bir ağırlık var pencerenin önünde duran masa başından karşı bostanları görüyorum henüz güneşin mahvedemediği hafif bir sis altında hâbında olan bu huzzâretgâhlar nazre-i dehâ koyu ve derin bir saha-i huzzârat arz ediyor. Bir an görünüp sonra ağaçlar arasında kaybolan beyaz bir at, şemsin oraya saçtığı tâbâni-i şedit ile tesâdüm (çarpma, çarpışma) ettikçe gümüş

gibi parlayan bir suyu yollara isal (kavuşturma, ulaştırma) ediyordu. Gözlerimi biraz kaldırdığım zaman bir mevki-i askerî olduğu sarı duvarlarından belli olan Beyoğlu Kışlası önündeki küçük tepede bir iki bölük askerin talim ettiğini görüyordum ve borizanlar birçok falsolar ile meşk ediyorlardı. Bir hayli zaman bu manzaraya baktım. Bu hayat-ı askeriye. Bunlar, bu neferler için binlercesini görmüş olduğum ağlayan saf köylü valideleri düşündüm: Heyhat! [s. 9] onları görmeyenler bu gecenin rutubeti, güneşin harareti altındaki evlâd-ı vatan için zannettim ki: layık olduğu merhamet-i amikâyı duyabilsinler. Evet onlara acımak, daha ziyade acımak için onları köylerinden, annelerinden, hatta genç nişanlılarından ayrılırken görmeli! Şimdi bize siyah, muntazam esvâbı içinde sert ve metîn görünen bu askerler köylerinin bayırlarından inerken şayan-ı terahhum (merhamet etmeye değer, layık) bir hâlde sarı, ve gözleri yaşlıdır! “Kura (ad çekme) toplanıyormuş!” İşte bu söz o virân köylerin üzerinden bir bâd-ı felaket gibi uçar! Mevsimin işleri terk olunur; anneler ağlar, yirmi sene evvel zevcinin ilk hürmet-i bekâreti olarak boynuna takmış olduğu yirmilik altınları koparır, oğlunun çevresinin ucuna bağlar; ihtiyar baba elindeki küçük bulgur, zeytin sepetleri ile redif zâbitlerini ziyaret ederek oğlunun mümkün ise yakın yerlere kayrılmasını, Trablus, Yemen dayanıksız, zayıf olduğunu anlatmaya koşar. Nihayet siyah bir vapur onları hâmilan iskeleden ayrıldığı zaman sahilde, gidenlerden ziyade fakir analar ve ihtiyar babalar kalır! Bizim ihtiyar bir köylü ninemiz vardı. “Umurbey” denilen köyden idi, adına, “tabanın Fadime (Fatma) kadın” derlerdi... Hiç unutmam bir gün askerden dönmeyen oğlu için ağlaya, ağlaya anlattığı hikâyelerinden birini oğlunun ilk gittiği akşamı şöyle bitirmişti: - Ah kızım; bu kura bizi bitiriyor. Şimdi köyde kıyamet var; ben dayanamadım da buraya kaçtım. Benim yüreğim yanık, hele “Çakalın Sadıka”nın oğlanına hiç dayanamıyorum. Tıpkı benim tâli’siz (talihsiz) oğulcuğuma benzer. Anası da pek çok ağlıyor. Ağlar ya! Daha oğlanlar köyde; asıl gittikleri gün çok güç olur. ben, on beş senedir hâlâ oğlanımın gittiği akşamın yangınlığını unutamadım. O gün rahmetli, bizim adam, beni gemiye kadar götürmedi; “sen dayanamazsın” dedi. Evde hep ağlıyordu. Akşam oldu. Bizim adam daha gelmemişti. Derken sığırlar gelmeye başladı. Bizimkiler de kapıya geldi. Bekliyorlar, bağışıyorlardı. İşte ben o zaman öyle fena oldum, öyle ağladım, bağırdım ki: yanımdaki komşu koştu geldi. Hayvanları dama kodu. Sonra kandili yakarak gitti, ne yapsın onun da gügeysi (damat) yeni gelin kızını bırakarak gitmişti. İşte evladım, o ilk geceyi hiç unutamadım zaten her kurada oğulların gittiği ilk gece o civanlar insanın acılarını iki kat

ederler. Onları her akşam damlarına oğlanlar kapar su, yem verir. Hâlbuki onların gittiği akşam kim yapacak?.....

Şuraya kadar yazdıktan sonra biraz durdum, düşündüm. Şu yukarıda yazdığım muhâvereyi kaç senelerdir fikrimde saklamıştım. Bugün nasıl küçük bir vesile onu hiç haberim olmadan bana şuraya döktürmüş. Ben şuraya iki kelime-i tabiat yazmak için bostanların huzzâratına bakar iken fikrim bir seyr-i serî ile maziye; orada beni yaralayan bir keder-i mâdere kadar sürükledi! Hem öyle bir sürükledi ki: o köyler, o analar hepsi bütün sefaleti, fecaâtı ile işte nazar-ı hayâlim önünde duruyorlar! Zavallı analar! Fakir köylüler! Hasat aylarının tahammül-fersâ harareti altında orak biçerken, kasımın buzlu rüzgârları ile sefil, üryan titreye, titreye üzerlerine çöken öşr (öşür vergisi) belasını temin edememek havfı (korku) ile yere düşmüş bir ziyneti kaybetmemek için her gün o ağaçların altında dönerek onları toplar iken o zavallılar hep ağlarlar. Evet işte bu şimdi bana bu satırları yazdıran askerler için ağlarlar!..

Başımı kaldırarak kalemi terk edeceğim zaman nazarım yine, beni hâtîrât-ı melale atmaya sebep olan tepeye çevrildi. Güneş hararetini arttırmış, askerler talimlerini ikmâl ederek tepeyi terk etmişlerdi. Aşağıda evde ise herkes uyanmış, benim hiç hareket etmediğim için yukarı çıkmamışlardı. Şimdi ben de burada bu hüzn-bahşâ-ı hatîrât-güzeşteye nihayet diyerek defterimin başından kalkacağım!.

313 İstanbul

Salime Servet Seyfi

Ümmet, 24 Haziran 1326, 29 Cemaziyelahir 1328, S. 7, s. 8-9

“Soğan Ekmek!”

“Her dertsizden umma, Fuzûli, devâ-yı derd”

“Sabreyle ol ki: Derd virübdür devâ virir!”

-Fuzûli-

[s. 1811] Gece Samatya’nın bu ölgün, bu eski zaman sahiline ağır, abûs (somurtkan) ve lakayd yavaş, yavaş indi; binlerce senelerden beri şüûnât-ı cihanın (dünyanın olayları), deâvî-i milel (milletlerin davası) ve hükümetin şâhidi olan surlar kana kanıksamış lakayd bir ihtiyar kâtil gibi mücâdelât-ı hayatiyesinde kırılmış dişleri, gizli sırtımları, hiç benimsemeyen tavr-ı bigâneleriyle duruyorlar, kararıyorlardı! İhtirâsât-ı beşeriyeye set olmak üzere yapılmış bu abûs, salhurde (eskimiş, köhnemiş) duvarların bir dâmen-i

istihkarına (aşağılama eteği) sığınmış ve kısm-i âzam ve esasisi eski gaz tenekelerinden müteşekkil kulubecik ise daha evvel bigâne bir zıll-i gam-pervere istiğrak etmiş, şimendifer hattına nazar-ı cephesinden, karşiki mürtefî (yüksek) konaklar, çoktan şems-i garbın son nîm-i şaşaa-i iltifatını silmişti....

Vüs'at-ı gâyesi dört metro merbaini (metrekare) geçmeyen ve bir yük arabacısının ailesine sarîh-i maîşet ve hayat olan bu teneke gümbültisi kapısından bir kadın sesi şimdi kararmış şimendifer yoluna doğru uzandı, bağırdı:

-Ulan Kerim, Mustafa, Mehmet!...

Bu esnada en büyüğü dokuz yaşında üç çocuk şimendifer yolundan zılâl-i şafakla daha kirli görünen yüzleri, parlak gözleri ile kulübeye doğru yürüyorlardı...

Bu esnada galiba saat bir olmalı idi; çünkü ortalıkta her gecenin saat birinin karanlığı vardı!

Çocuklar eşiğin önünde birbirleriyle itişerek râtib (nemli) toprağa oturdular; kadın iktisada riayeten bu vakte kadar yakmadığı yüz paralık lambayı yaktı; sahne tenevvür (aydınlanma) eylemişti: Ev, eşya, zinet namına birkaç çini yemek kabı, iki bardak, en temiz köşeye serilmiş bir yatak, bir iki küçük minderden başka bir şeyi ihtivâ etmiyordu. Ortada yeni yakılmış ve kömürleri arasından fırlamak isteyen kızılığıyla güya kışı muhtır (hatırlatan) bir saç mangal vardı.

Bu uzun boylu, henüz kırk beşlik olan kadın, nîm-i mütefekkir (yarı düşünceli) ve yorgun bir hâlde ve semanın zulmetine dalmış duruyorken çocuklardan büyüğü, arsız tavırla soruyordu:

-Anne babam daha gelmedi mi?

Anne dalgın, bununla beraber bir endişe-i mâderâne ile mütehassis durdu,

[s. 1812] -Yok, acıktınız mı?

Çocuklar acıkmışlardı, lakin akşam yemeğinin böyle saat bire, bir buçuğa kadar tehiri aile için ahval-i mu'tâdeden (alışılmış) idi. Bir yük arabacısı olan peder ekseriyâ bu beş hayatın, hayır, bârgirde (beygir) dahil olmak üzere altı hayatın yiyeceğini biraz daha bolca kazanmak için ekseriya böyle geç vakite kadar kalarak yük bulmaya çalışır, evde akşama pişirecek bir şeyi olmadığı ve birkaç para bırakmadığı günlerde “yevmü'l cedîd, rızkı'l cedîd” felsefe-i ictimâyesinin mahkûmin ve salikîni olan bu peder bir buçukta evine dönerken hemen yenilebilecek ve çabuk pişecek bir şeyler almayı âdet etmişti.

O zaman altı kademden fazla boyu, pehlivanâne omuzları iki Yemen redifliğinde, ve bir Yunan muharebesinde bu milletten olduğu nişanlanmış çehresiyle, kırk para fazlaya götürebilmek için pazarlık eden bu yiğit Osmanlı'nın saf ailesinde çocuklarına ibraz ettiği semahati görmeli idi!... Ve filhakika demek de muztar (çaresiz kalmak) kalırdı ki: bütün, huşûnet-i âlemin (dünyanın kabalığı, sertliği) menâtık-ı hâre-i güneşinin arıtamadığı ve süngü, hançerlerin delemmediği çelik kalpler -hatta köhne Bizans surlarının atebe-i istihkârına (aşağılama, hor görme eşiği) sığınmış bir teneke kulübenin aile eşiğinde bile-erir:

Araba, perişan bir gürültü ile kulübenin bâb-ı intizârında durdu. Üç çocuk velinîmet-i aile [s. 1813] olan yaşlı hayvanın başına, saçına, kuyruğuna zaten taksim olmuşlardı.

Baba her, akşamkinden daha şen çehresi ve metin hareketiyle arabadan atladı; hayvan yerine çekildi. Lakin, yiyecek bekleyen çocuklar, ve çocukları için yemeğe ihtiyacı olan ana, Mehmet ağanın elinde yalnız iki okka ekmek olduğunu dikkat etmişlerdi.

Ağa, kulübenin şimdi, bu Osmanlı ailesine simât-ı servet (servet sofrası) ve refah hizmetini kuran yere serilmiş bir buçuk metro merbai bezin kenarında devirir, çocuklar kazandığını kendilerine fedâ eden babanın yalnız iki okka ekmekle geldiğine müte'accib (şaşıp kalan) imişler gibi bakarken: kadın nîm-i muhteriz (yarı kaçınan) ve nazar-ı endişesi çocukları meş'âr (duygu) sordu:

-Ben bir şey pişiremedim, sen de ekmekten başka bir şey almamışsın....

Mehmet Ağa şen çehresiyle boş sofraya bezinin kenarına diz çöktü büyük elini çocuklara doğru uzatarak:

-Gelin.

Dedi.

Kadın, biraz mütehayyir (şaşkın, şaşırmış) hâlâ duruyordu. Onlar felaket, fakir ve zaruret mektebinde aç [s. 1814] kalmak, ve açlığa sabretmek dersini baş, başa okumamış değil idiler; lakin: o gecelerde ağa, bir bitabî-i rû-nümûn (yüz gösteren, meydana çıkan) ile içeri girer, her ikisi bir sükûnet-i mizâca âlende kalırlardı.

Ağa, bu gece gülüyordu, başını kaldırdı kadına baktı:

-Otursana be!

Dedi; ve sonra mavi yazma mendilinden çıkardığı taze ekmeği kırarken ilave eyledi:

-Ben bir şey yaptım. Bugün iskelede Osmanlı donanması için para topluyorlardı. Biz her ay veriyoruz. Lakin dayanamadım. Söyleyen ağlıyordu, dinleyen ağlıyordu! Eve gitsem,

dedim, bizim Fatma Trablus'taki kardeşi için ağlar. Aç, çıplak dört sene Yemen'de bir Türk sözü işitebilmek bir Türk sancağı görebilmek için beklediğim vakitler hatırıma geldi; kırk beş kuruş kazanmış idim. Mecalim kalmadı; ben de ağlayarak çıkardım; o ateş gibi söyleyen ve donanmasızlıktan Trablus'ta bir zaman benim de Yemen'de kaldığım gibi imdatsız kalanların şikâyetini söyleyen efendiye hepsini verdim. Yanında bir zâbit vardı, galiba onun da gözü yaşarmıştı;

-Ağa dedi. Beş kuruşunu al hayvanın hakkı.....

Böyle derken kaba, büyük eli şimdi bu Osmanlı arabacısının coştüğünü gösterir gibi hareket ediyor; San'a Muhasarasında açlıktan kösele kemirdiği hâlde ağlamayan bu gözlerde şimdi, bir gözyaşı bulutu dolaşıyordu.... Devam etti:

-Beşliği aldım. Fatma! Ama, hakkımdan vazgeçmem, kırkın yirmisi senin, yirmisi benim için....

Kadın, hâlâ ayakta duruyor ve büyük annesinden (Dobruca) ya mevkuf (mevsükuf diye bir kelime yok yanlış yazılmış olabilir) girdiğini çocuk iken dinler imiş gibi dalgın, ve mübhem nazarıyla bakıyordu....Ve, o anda Trablus

Çöllerinde müdâfaa-i vatan için avcıya yayılmış bir Türk neferi zulmet içinde hayal ve meyal saçtığı bir İtalyan şapkasına uzun, uzun nişan almış milletin bu ân-ı zaruretinde ziyan olmaması için mermisinin mahrekini (hareket eden bir nesnenin takip ettiği yol) Allah'a havale ederek mavzerinin tetiğini çekmişti.

Ağa hâlâ söylüyordu:

-Evde yiyecek bir şey olmadığını biliyordum, ama, hatırında mı ? Geçen gün kahvede imamın okuduğunu sana anlatmıştım, ağladındı. Trablus'ta, muharebe meydanında şehid bulunan bizim mehmetçiğin torbasında sâde soğanla ekmek varmış. Bu aklıma geldi. Şimdi, dedim, benim yoldaşlarım, kadınının kardeşi ekmek, ve soğanla düşmana dayatıyorlar, ahirete kavuşuyorlar, ben bir gece ekmek soğan yesem ne olur! Onun [s. 1815] için iki okka ekmek parasını ayırdım; evde soğan olduğu aklımda. Getir şu soğan torbasını bir gecede biz ekmek, soğan yiyelim.

Son cümleyi söylerken bu kuvvetli adam bir çocuk gibi titriyor zannolurdu. Kadın, kulübenin bir köşesine asılmış soğan torbasını getirdi bu simât-ı hamiyetin ortasına koydu!

Baba kırmış olduğu ekmek parçalarını birer, birer mütelayyir duran üç esmer çocuğun önüne korken:

-Ulan, diyordu. Ben millet uğrunda sekiz sene taze ekmek yemedim. Sizin dayınız, benim amcam Trablus'ta bunu da bulamıyor.

Çocuklar bütün manayı anlamamaktan mütevellid bir hâlde bakıyorlardı.

Yalnız büyük dedi ki:

-Baba, dayım şimdi ne yapar?....

Anası yaşaran gözünü kocasının ters nigâhından saklamak için dönerken, babası cevap verdi.

-Oğlum! Dayın şimdi ne yapar bilir misin. Bu melyâne (dolu, taşkın) kuyusunun başında ya, Seyd-i Mısırî istihkâmının (siper) bir taşında nöbetini yaralı göğsü ile bekler, nöbetini teslim ettikten sonra da soğan, ekmeğini yer!

Bu, gayr-ı muntazır (beklenmeyen) bir galeyandı. Baba, cûşânı-i hamiyetle bu sualin ana kalbinde, Trablus'a bir mücahit göndermiş kardeş kalbinde uyandırdığı elem fırtınasını hesap etmeli idi! Bununla beraber insanı böyle vakitlerde deli eden bir havâ-yı gayret bu eski redif çavuşunu ateşlendirmiş "millet için büyüttüm, millete fedâ olsun" felsefesine mutî (itaat eden, boyun eğen) bildiği kadınına karşı kuyûd-ı ihtiyâtiyesini (tedbirli davranış bağları) çözmüştü.

Kadın -ki: haşin hutut-ı vecheyesinde (yüzünün hatları) Moğol cinsiyetinin teferruatı nîm-i perişan-ı meşhut idi- kavmine mahsus bir zahîrî teessürsüzlükle soğanları çıkardı.

Mehmet Ağa, mesrur çehresi, ağır eliyle hâlâ çocukların zayıf enselerine dokunarak söylüyordu:

-Ulan, dayınızın attığı, vizrden (suç, günah) değil ama, dayınızın şimdi yediği soğandan.....

Sonra karısına mazeretkârâne bakıyordu:-

-Ne, gözün sulanıyor, be Fatma? Kırk yıl kıran olur, eceli gelen ölür. Şimdi, biz onlar gibi soğan ekmeği yiyeceğiz Allah ecirlerinden bizi mahrum kılmasın!..

O zaman, bu aile soğanı kırdılar, ekmeğe katık yaparak bu milletin soğan, ekmekle döğüşen mücâhitler ecrine müşterek oldular. Ve tarih-i hayatımızda bildiğimiz, tanıdığımız en asil, en zengin Osmanlı ailesi bunlardır.....

Bu esnada sekiz uşaklı ve ömründe soğan kokusu duymamak için sekiz aşçı değiştirmiş [s. 1816] bir konak vardı ki. Yemek salonunda baverin kadehler birbirine çarpar ve sahabe-i hâne, sırf gösteriş olsun, diye sofraya hizmetine memur üç matmazeli tekdîr ederdi...

Yine o sabah, Trablus çölünde düşmüş üç yaralı bir Osmanlı neferinin yaralı başını üç İtalyan avcı neferi çizimleri daha fazla paralarken şehidin göğsündeki bir mazruf (zarflı) düştü: Üstünde şu kelimeler vardı!

“Hâlâ bu mektup Dersaadet’te Samatya’da makam-ı kardeşim Mehmet Ağa vasıtasıyla hemşirem kadına”

31 Teşrinievvel 1327, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Teşrinievvel 1327, Zilkade 1329, S. 20, s. 1811-1816

“Safahat-ı Hayattan”

[s. 33] Filikanın palamarını dalyanın direğine bağlayarak oturduğum zaman alnımda iyice terler birikmişti. Semtî’r-râsîmeden hâr ü mağşî (kendinden geçmiş ve sıcak) silsileleri ile kâinata bakan güneşin mevcûdâta serptiği bittabî ve sükûn, yüksek ve zümrüdîn dağların âğûş-ı şefk nâzeninde bir hülya-yı münevvere ile mahmur bu geniş körfezi öyle bir letâfet-i ruhperverle doldurmuştu ki...

Sanki tabiat bu tenha ve aziz mahalle bütün bedâî’iyle (yeni ve güzel şeyler), halâvetiyle (tatlılık) gelerek parlak, münevver sath-ı kebûdî-i bahra düşen aks-ı mülevven ve mutarrâsını (taze, körpe, göz alıcı) hayâl-i âmûz (hayal öğrenen) bir istiğrak ile temâşâyâ dalmıştı.

Sema bulutsuz, rüzgâr mâdum (yok olmuş), ağaçlar mütefekkir, sahilin birçok mahallerinden uzanıp giden küçük vadilere âb ü tâb vermiş çayırarda fışkıran al gelincikler sâkları (sap) üzerinde, sanki bir bittabî-i garam ile mütemâyıl ve ince, zarif kollarını sahilin parlak sularına doğru mütehassirâne uzatan genç söğüt bile bütün heyecan-ı ruhunu kaybetmiş gibi mevkûf-ı istiğrak idi.

Bütün bu baharın tâbiş-i mülevvenini (rengarenk parlama), tabiatın istiğrâk-ı mezherini (çiçeğe boğulma) sema ve bahrin ihsâsât-ı ulviyesini nazarlarım ve ruhum ile, öyle samimi ve iştiraksiz bir muhabbet ve takdirle derâğuş etmiştim ki: oraya niçin geldiğimi unutmuş, beni ihâta eden bu güzellikler içinde ben de dalmış, kaybolmuştum.

Karşıkı parlak, güneşli kumların üzerine sinîn-i mahrumiyet ve sefaletin eskittiği bir ihtiyar dalyancı yorgun bir şekl-i elemle uzanmış, sanki derd-i taayüşün (yaşama derdi)

girdiği gönlünde taharri-i kısmet için şu parlak, huzmât-ı envâr ile örtülmüş sakin suları karıştırmaya kuvvet bulamayarak hareketsiz bir hâlde duruyor, ve yüksek tepelerin zümrüdîn âğûşundan i'vicâclı (eğrilme, burkulma) şekilleriyle uzanıp gelen beyaz enli bir yoldan süzülüp inen bir deve katarı bu mevki-i bedîi, bu mabed-i vesî'-i sükûnî bir ziynet-i bedeviyyetle süslüyordu. Ve bu zümrüt vadilerin mukabilinden âlî mevcûdiyetle bulutlara yükselmiş yeşil dağların mavi parlak denizin buselerine âmâcgâh (nişan alınan yer) olan engellerine her türlü mücâdelât-ı medeniyyeden vâreste bir sükûnet ile saklanmış Gemlik şehrinin beyaz evleri yeşil ağaçlı bahçeleri pek zarif bir güzellik ile tebessüm ediyor. "Harmankaya" Burnu'nun zirvesinden kışların soğuk rüzgârları ve karlarının bile solduramadığı zeytinliklerin koyu yeşillikleri bu mücella münevver denizin sinesine dökülerek sahilin burasında oynayan martıları daha beyaz ruh-firîb (ruh avlayıcı, eğlendirici) surette arz ile ruhumdaki esir hazz-ı asudegîyi [s. 34] en rakîk-i meserretler ile ihtizaz ettiriyordu.

Şimdi sahildeki küçük ve yıkık dalyan evinin yağmurların, güneşlerin temalarıyla kararttığı, çürüttüğü eski kapısı bu letafetler önünde muhteriz bir ihtizaz ile açıldı. Ve iki vücûd-ı taze ve latif bir güzel günün âğûş-ı letâfetine atılarak sâkitâne ilerlediler. Birisi mavi basma elbise giymiş, öteki beyaz patiska gömleğin üzerine yenice bir ceket geçirmişti. Bunları tanıdım. Şu mavili şekl-i zarif geçen pazar günü idi ki: râbîta-i tezevvüce (evliliğe) alâmet olan beyaz limon çiçekleri, beyaz fıstanı ve daha beyaz kar gibi bâkir hüsn, ismetiyle yeşil zeytinliklerin sardığı mavi dalgaların arasında gizlenmiş şu eski küçük dalyan evine gelin gelmişti.

Hissediyordum. Hüsn-i tabiatın, sükûn-ı asudegînin bu mahallerde arz ettiği manzara-i bî-bedel ile karşılaşacak bundan gayrı, bundan afif (iffetli) bir ruh bulunamazdı.

Genç kadın sahilin sıcak kumları üzerine basarak biraz zaman etrafına nîgeh-endâz (bakıveren) oldu. Lakin bu, çok etmedi. birdenbire geriye dönerek çimenlerin, kumların üzerine yayılmış kuruyan ağı tamir için eğilmiş zevcinin yanına oturdu. Ve refik-i ömrünün bütün uzun hayat senelerince uzayacak ve taayyüş (yaşama) yükünü biraz olsun tahfif (hafifletme) için kendine de bir hisse aldı. Bu levha pek can-ruba (gönül alan sevgili) idi. Sert dalgalar, yakıcı güneşler altında esmerlenmiş bu cesur ve namuslu balıkçının yanında, bu beyaz, bu afif kadın ne bedîi levha idi.

Tabiatın münâzır-ı şaşaa ve âliyesi, bir menekşenin ıtr-i bâkir ve reng-i lâhurdisi ve bir beyaz zambağın hüsn-i pâkize ve nâzendesi pek sevilir ve hissiyatımıza hâkimdir. Lakin,

afif ve müşfik bir kadın, tabiatın murât ettiği bir kadın bunların hepsinden güzeldir diye bilirim; çünkü saatleden beri beni meshûr (büyülenmiş) ve cezbeden bediâlardan en nazar-firîbi, en ruhperveri bu mavi, zarif şekil, bu beyaz ve sa'y-i perver görünüyordu ve onların muhabbet-i mütekaabileleri ile tamir edilen bu zayıf ağ vâsita-i hayattaki ihtiyâcâtın yegâne zırhı idi.

Saatlerden beri hayâl-âmûz bir sükûta müstağrak tabiat sanki bu layık muhabbet kadını tes'îd (kutlama, kutlanmak) için tatlı ve hafif teneffüsleriyle istiğrâkından uyandı genç kadının altûnî turreleriyle (saç lülesi) oynamaya başladı; sâkit ve münevver sath-ı deniz sahile, o genç kadının ayakları önüne elmas tuzlarıyla süslenmiş parlak ve nermîn dalgacıklar ihdâ etmek için bir tül kumaş gibi mücellanıyordu. İhtiyar balıkçı bile bu genç ve handan kadının ruh-ı neşât ve zindegîsinden bir hisse-i manevi almış gibi içinde bayıldığı hâb-ı bî-tâbiinden uyandı, bir nigâh-ı telezzüz ve hüsrânıyla bir dakika bu levhaya bakarak durdu. Ve sonra -belki- mevcudiyet-i sefilânesiyle onların neşve-i hallerine koyu bir nokta-i elem olmamak için bağlı olan harap sandala atlayarak oradan kaçtı, dalyanın direklerine sandalını bağladı. İhtimal artık balıklarından [s. 35] başka bir şey düşünmemek ihtiyacını duymakta idi!

Bu taze kadının letâfetinde uyanan tabiat şimdi kendini ona beğendirmek, onu kendiyile daha ziyade işgâle bir çare bulmak istiyormuş gibi öyle tatlı işve-bazlıklar ediyordu ki: Bu yalnız ve yeşil dağların âğûş-ı sükûnunda zaten garip bir hayalperverlikten kurtulamayan ruhum tabiatı kıskanç bir ruha benzetmek istiyordu!

Şems altûnî ziyalarını bu meşhûn-ı fikret (düşünce dolu) baştan yavaş, yavaş gelerek bir temâyül nâzendegî ile o güzel kadının pîş-i enzârı önündeki bî-pâyân ufka indiriyor ve altûnî kirpiklerini emvac-ı ziyasıyla yıkayarak, daima zevcine inîtâf etmek isteyen lacivert nurlu nazarlarını kamaştırarak eğleniyordu ve havâ-yı nesîmi şimdi daha ihtizazlı bir rüzgâr hâlinde zevcinin çalıştığı ağları buruşturarak onu tatlı bir asabiyet ile üzüyor, beyaz alnından, altûnî turrelerinden ve henüz ızdırap yükünü hissetmemiş mevzun vücudu üzerinden uçarak, sürünerek latifeler ediyordu.

Kasabadan birer, ikişer avdet eden balıkçılar bir bahar behiştinin (cennet) yolları üzerine serildiği yabani güllerden, yaseminlerden, al, mavi, sarı birçok mutarra ve nazik çiçeklerden yaptıkları büyük evfak (uygun, muvafık) birçok demetleri bu taze gelinin mavi eteklerine dökerek onları selamladılar. Ve biraz sonra hepsi uzun ve siyah dalyan teknesinin başına toplandılar. Ve mesut zevc -ki: bu dalyanın kapudanı idi- kendisi için

dahi vazife vaktinin geldiğini anladı. Kalktı. Genç kadın demetlerini toplayarak zevcine peyrev oldu.

Sekiz on balıkçının hâmilî (taşıyan, sahip) olan büyük tekne ağır, ağır dalyanın içine sokuluverdi. Kapudan kendine mahsus küçük sandalını çözerek serî bir hareketle içine atladı, kucağındaki bahar rengini omuzlarındaki altın saçları ve dudaklarındaki melek tebessümleriyle kendine bakan kadını bir an için olsun terk etmemek istiyor gibi biraz durdu, görenleri tahrik etmedi. Zevce bunu hissetmiş gibi idi. Bir anda kucağındaki baharın çiçeklerini parlak kumlara, nermîn dalgacıklara bahşederek ellerini zevcine uzattı ve sandala atladı. Ufak siyah sandal şimdi denizin reng-i kebûdesi üzerinden iki kuvvetli kolun tazyikiyle uçmaya başladı. Dalyan teknesinin yanına geldiği zaman bütün balıkçılardan birer nidâ-yı meserret duyuldu. Bir ihtiyar balıkçı bu akşam dalyanın güzel gelinin bahtına çekilmesini teklif ettiği zaman daha pür-hurûş (çoşku) bir şetaret (neşe) ile ağlara sarıldılar.

Ağ bu namuslu fakirlerin yüzlerini güldürecek derecede ağır, geldi. Birkaç dakikada ve sürûrlü bir telaş içinde ağlar büyük tekneye boşaltıldı ve hepsi bu bereketi genç kadına, bu güzel mahluka medyûn imişler gibi onun karşısında müteşekkir [s. 36] idiler. Genç kadın da ayağa kalkmıştı. Şemsin son ziyaları, ufkun pembe, âteşin nurları, denizin mavi ihtizazları arasında o, o kadar güzel, o kadar ruhperver görünüyor idi ki: İnsan mutlak onu görmeli idi.

Büyük tekne balıkları ile sahile giderken kapudanın küçük sandalı tebdîl-i istikâmet ederek bulunduğum noktaya doğru ilerliyordu. İki sandal arasında kısa bir mesafe kalmıştı. Fikirlerini anladım. Bu genç balıkçı kadını elleri arasında çırpınan birkaç parlak lüferi sandalın içine bırakarak:

-Siz bugün çok balık tutmadınız zannederim. Bunlar makbûle geçmez ise de benim talihime çekildiği için getirdim kabul ediniz, dedi.

Tavrım onu mutmailn etmişti. Memnuniyetimi söylerken şûle-i sâfiyet-i pembe nurları ile bu taze çehrede bütün iltimâat-ı azîzesini (değerli yıldızların parıldaması) arz etmiş, onu daha rengîn göstermişti. Lâlin dudaklarını açan bir hande-i şebâb ile söylüyordu:

-Bizim çalışmamızı görüşmüşsünüzdür ve eğlenmişsinizdir ve belki de düğünümüzün ilk pazarını burada iş ile geçirmemize gülmüşsünüzdür fakat ne yapmalı? Fakirlerin düğünü, pazarı bu kadar olur. Bununla beraber “koçu” beni kasabaya götürmek istedi. Fakat ben oradan bıktım burası daha güzeldir.

Bu kadar hakiki, saf bir kanâat-ı mesudenin önünde söyleyeceğim birkaç kelimenin ne ehemmiyeti olacağını düşünerek cevap vermedim. O şimdi eski, küçük sandalının içinde bir meleketü'l bahr gibi münevver ve mavi şekliyle müsterih tebessüm ediyor, beni selamlıyordu. Cesur zevcinin kavî ve vefakâr kolları onu sahile götürürken, kendi kendime:

“Ne için insanların hepsi böyle asude ve mesut olamıyor” diye düşündüm. Evet, yine düşündüm ki: Bir kadın muhterem olmak için ismete, bahtiyar olmak için namuslu, vefalı bir zevce muhtaç oluyor. Yoksa bütün insanıyeti bir ihtirâs-ı mezmûm (ayıplanmış, kötülenmiş tutku) ile peşinde sürükleyen, koşturan servet ve ihtişâma değil!.. Oh, şimdi ne kadar muhteşem kâşeneler bu akşam güneşinin, bu mavi parlak sath-ı bahrî tatlı serinleten akşam rüzgârlarının, muattar (güzel kokulu) çiçeklerle bezenmiş behiştî bahçelerin merkez-i letâfetinde zahirî bir azamet ve şâşaa-ı arz ederken içerisindekiler şu genç kadın kadar lezzet-i hayatı hissetmezler. Derin elemeler, manevi körlükler, o nazarları bu bediâlara bıkayd bırakır; hâin zevceler masum kadınları ve zulmette sendeleyeni kadınlar birçok metin erkekleri, herkes birbirini ezerler, ezerler!

Eğer sahilinden hemşiremle çocukların sadâları:

-Artık geliniz, diye beni ikaz etmese idi, müfekkirem (düşünme gücü) bu tahayyülata kim bilir ne derece vüs'at (genişlik, kapasite) verecekti. Sahile atladığım zaman epeyce yorulmuş olduğumu anlayarak yumuşak çimenlerin üzerine oturdum. Ve bugün pek az balık tuttuğumu söyleyen çocuklara fikren şu cevabı veriyordum:

Ben bugün tabiat çerçevesi içinde bir levha-i mesudet tuttum.

Salime Servet Seyfi

Donanma, Mart 328, S. 25, s. 33-36

“Türk Trablus’tan Nasıl Döner”

Hikâye

[s. 290] (Sulhün in’ikâdından evvel yazılmıştı.)

Bilmem nasıl ve hiç kabahati olmaksızın bu sevgili yurdun, yurttaki bütün hamiyetli kalplerin üstüne çökmüş görünen kâbus-ı felaket birden açıldı: Çok çok asırlar kanlı Osmanlı hilalini nâsiyesinde tutmak ile iftihar etmiş pâyansız semalara baktım; hilâl-i ümit, bedr-i muvaffakiyet olmuş, sevimli sancağımızın kan kırmızılığını, nur beyazlığını gölgeleyen siyah ihtiras bulutları dağılmış! İlk ihtiyâc-ı ruh ile:

-Vatanım?

Dedim. Büyük Allahım! Bilmem neden bu nidâ-yı istirhâma karşı vatan illerinden nazarıma ilk inkişâf eden Anadolu oldu. Çorum illeri, Erzurum yurtları. Bayburt dağları ve İzmir obaları!

Mamafih bu tecelli ile vatanıma ait bütün endişelerimi teskin etmiş oluyorum: Gördüm; Çorum'un unutulmuş, harap, fedakâr bir köyünü bizden çok yakınlarında saklanıp birdenbire – gurbette tesadüf edilen hemşehri çehresi gibi – ayân eden bir tepecikte, uzak çöllerde Arap dindaşlarımızla din için dövüşmüş ve beş altı yarası. Neşâid-i hamâset (kahramanlık manzumeleri) okuyan Arap kız kardeşleri tarafından sarılmış bir Türk gazisi! Üstünde taşıdığı hilâl-i ümidin bedr-i niveri menbaı nâ-mütenâhi-i İlâhiden nur-ı takdirini boşaltıyor ve altında iki senedir görmediği ve sağ olduğunu bilmediği anacığının kulübesini taşıyan Türk yurdu -Trablus gazisinin- nâsiyesi, şu mehtap gibi pâk – dönmesi iftihârı ile pür-helecan ayaklarını okşuyor...

Evet, görüyorum. Hak merdanegîsi (kahramanlık, yiğitlik) olan bir İtalyan binbaşısının sûtire (örtü, perde) parçasını tutan eli “köyü ne hâlde bulacağım?” endişesiyle titriyor, ihtiyar servinin altına sanki kimsesizliğinden tabiata ıstikâ (şikâyet etme) eder gibi sığınmış bir ev var. Tobruk'ta, Bingazi'de ve Trablus'ta gece baskınlarında en ufak mâniaları (engel) seçen bu Türk neferinin parlak kara gözü şimdi, bilmem, neden bulanıyor? İstemez bu mehtap! Dört bin İtalyan'ın hıfzettiği canavar toplu toplu istihkâmları (siper) basmaya müheyya (hazır) on Türk ve otuz Arab'ı düşmana gösteren mehtap! Burada da fazla revnakın (parlaklık) ile babasının evinde, anasının odasında ılık yanıp yanmadığını ona fark ettirmiyorsun! Evet, onu senelerce evvel terk ettiğim bu yollarda birkaç saat rahat yürüttün. Lakin bırak, sen, sön, yeter ki annesi sağ mı, ölmüş mü, bilmeyerek harplerden dönen Türk neferinin Anadolu'nun muzlim köşesine sığınmış kulübesinin ışığı parlasm!

İniyor, titreyen ellerinde artık bir metanet, muktezâyı (bir şeyin gereği olan , gereken) beşeriyet durur gibi olmuş kalbinde artık müslümanlığa, Türklüğe mahsus bir zarban-ı tevekkül var!

Mehtaplar dava-yı merdânegî için kanları ile arzı sulayan milletlerin matem ve şâdisine iştirak etmez; ve fırtınalar hamiyet ve beşeriyet için dövüşenlerin kanlı ve şanlı mağlubiyetlerinde onlara imdat edip de erbâb-ı denâet (alçaklık sahipleri) üstüne esmez. Ve Türk bilir: Onlar yiğitler doğurup ölür, yiğitler yiğit gibi ölür; kardeşler ölür; ve babalar -âdettir- hepsine hasret gider. Anadolu'nun mukadderâtı bu!

[s. 291] Bir gece hücumunda İtalyan çavuşunun belinden kavrayıp kopardığı yadigâr-ı gazâ mataradan -berberîye çöllerinde (Mısır dışındaki Kuzey Afrika bölgesinde yaşayan etnik grup) kurumamış, lakin şimdi derin bir ataş-ı hasretle kurumuş- dudaklarını ıslatmak için bir su içti. Hâlbuki Yemen çöllerinde susuzluktan ölmüş nice bin Türk neferinin beyaz kemiklerini şu müdâhin (dalkavuk) mehtap her gece öpüyor!...

Bahtiyarsın, ey Türk neferi! Vatanın âb-ı nûşini (tatlı su) iki dakika ötede! Yürü biraz daha, çocukluğunda terli terli koşup suyunu içtiğin çeşme seni bekliyor; ve şu mehtabın sana ışığını fark ettirmediği mütevazî pencereler arkasında- oğlunu, hepsi gibi çoktan şehit olmuş, zanneden- bir anne sağ!... Yalnız, büyükbabanın nasırlı eliyle yaptığı ağır kapıyı itip ihtiyar kadının elini öptüğün zaman, ve Anadolu'nun nûr-ı seyyâl-i iffet olan suyunu içtiğin vakit analarının ellerini öpmemiş silahdaşlarına ve o suyu içmemiş yoldaşlarına bir Fatiha okumak vazifendir!...

Gecenin bize büyük hakikatleri söyleyen ve bizi ebediyen ayrılmış olduklarımızla görüştüren serâir-i sükûnuna (sessiz sırlar) karşı bu harap Türk yurdunda kaza namazlarını edâ etmiş olan ihtiyar kadın kocasına Fatiha'yı okuduktan sonra:

-Bütün gelmişlerimizin ruhuna...

Derken durdu! Evet, gelmişler, lakin acaba geçmişlerin içinde bu en samimi rahmetlerini göndermek istediği bir vücut, oğlu acaba var mı idi? Şimdi bu mülk ve millet için karlarda, buzlarda fedâ-yı can etmiş nice yiğitleri çocuk iken ısıtan ocağın isiyle siyahlanmış kalın tavan kirişlerinde bir bârân-ı nur-ı beşâret yağıyordu.

İhtiyar kadın tarz-ı mütevekkiliyle:

-Ona da Fatiha!

Deyip kalkarken kapı açıldı. Orada, babasının harbe giderken çıkıp hiç gelmediği yerde oğlu duruyordu! Evet, bir an evvel kanlı vücudu Trablus çöllerinde yatıyor, zannederek ruhuna Fatihasını semalara tevdî ettiği oğul!

Zaten bu muzlim yurdun, muzlim köşelerinde bütün can ve mallarını vatan uğruna verip kapanan kulübenin kapılarını kim açar? Canlara kıyan dağdaki caniler bu kapanmış kapıları bilir ve açmaz! Meğerki -on binde bir - ya Yemen'de, ya Karadağ Balkanın 'da, ya Havran'da, ya Berberiye kıyısında nasılsa sağ kalıp gelmiş bir oğul evvela!

Valide babasının hayalini görüyor gibi durdu; evet, işte orada idi, o siyah ve fazla büyük bıyıkları, parlak humâvi (hummalı) gözleri, yanmış, geniş nâsiyesi ile...

Ana oğlunu namaz kıldığı seccadenin üstüne çekti; ikisi de birden bu mâbed-i ulviyet üstünde diz çöktüler. Ana soruyordu:

-Trablus, oğul?

Türk delikanlısı, birden çehresi hun-ı hâr-ı hamiyetle kızarak duraladı:

-Vallah, dedi, ana, senden başka sevdiğim yok, eğer Trablus'u almasaydık seni bile görmeye dönmezdim. İmam sana okumadı mı ki biz Türkler dönmeden evvel son İtalyan taburu güç bela canlarını zırhlılarına attı!

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Teşrinievvel 1328, S. 23, s. 290-291

“Deli Mehmet ve Deli Hüsrev”

[s. 1216]-Şanlı tarimizden ulvi bir sayfa-

(961 Hicret)

Belki saffet-i mümeyyizesi cengâverlik olan iki kavmin bazı hasâis ve temâyülât-ı tabîyesinin (doğal eğilimler) varisesi olduğumdan, belki de asker doğup asker ölmüş bu âli tıynet-i millet içinde asker kızı, asker kardeşi, asker annesi bulunduğumdandır ki: kadınlığımın zayıf ve şefkat tabîisi içinde iyi kesen ve hak ve namus için vuran demir ve çeliğe bir hürmet ve meftûniyet var; şâyet bu, bir kadın için kusur, gayr-ı tabîi bir ihtisas ise, bu kusurum millette senelerden beri maruz sünûhât-ı rûhiyemle (ruha içe doğanlar) aşikâr olduğu için artık hudûd-ı kitmânı (sır saklamanın sınırları) çoktan geçmiş bulunuyor.

İşte bu hâlet-i rûhiye ile ve vatanın geçilmez hudutlarında döğüşen yiğitlerimizi, maddi ve manevi kardeşlerimi, ve kimbilir nerelerde olan oğlumu düşünürken gecenin, bu geceler gecesinin beni anlayan ve benim vatan düşüncelerimi, milletimin aşklarını muzlim ve müşemmes (güneşli) senelerden beri kâh vakur ve aşına, kâh zalûm (çok zâlim) ve pür isyan dinleyen samimiyeti içinde elimi uzattım; mazi-i kahramanânemizin mucizeleriyle sahâifinde ruh ve maneviyetime kuvvet verdiğim “Peçevî” tarihi Çaldıran’dan birini şöylece açtım:

Gözlerimin önünde 961 senesi duruyordu. Şark hudutlarımızdaki bitmez aileler yüzünden Garb-ı Şimâli’de İmparator “Ferdinand” ile güya akd-i salah etmiş olduğumuz demler..

Lakin o zaman ki salah devrelerinde olduğu gibi “serhat beyleri”, hudut ümerâsı iki taraftan akınlarda, mukâtelâta (savaş, kavgâ) ber-devâm. Serhatler iki taraf için imtihan-ı kahramân meydânı.

“Budin” Beylerbeyisi “şir-pençe-i heyecan tufanı” Paşa, “İstoni Belgrat” Bey’i Aslan Bey, Sinan Bey, “grijgal” palangası Beki Ahmed Bey ve daha birçok, şimdi tarih-i millînin sine-i ibcâline (içtenlikle saygı gösterme) defin (gömme), dergâh-ı ulûhiyette merfû’(yükseltilmiş) kahramanlar cübbeli, cevşenli, tuğlu, miğferli, tüfenkli bülend endamlarıyla, yeşil ve al bayrakları kelime-i ulviye-i şehadetle pür-nûr, küheylan atları kişneyerek, kim bilir kaç ma’reke (savaş alanı) görmüş, kaç gözü yaşlı anneyi uzak diyarlarda nafîle bekletmiş keskin kılıçları diz zırhları üzerinde şakırdarak hudûd-ı mübârezâtının (hudut mücadelesi) bir istinâtgâh-ı mühimi olan “Kapoşvar”⁸⁴ Kalesi’nin fethi için nazar-ı hayâlîm önünden geçiyor, geçiyorlar! Tunç çeliğin tolğalar altında o tolgalardan daha metin başlar, yüz siperlerinden fırlamış dik bıyıklar, küheylanlara melanet ve aşına söyleyen birbirine kısa ve haşin hitap eden sesler... Yeşil sahralar, onların ortasında dumanlı başları hücum, kîtâl (savaş), ölüm ve zafer saklayan dumanlı dağlar, levhanın çerçevesini ikmâl ediyor... Hayatı yaşatmaya layık kılan bir azamet; bir ulviyet-i cidâl (yüce mücadele) ve cevelan!

İçinde bulunduğum bu gecenin, sükut-ı manîdârı sanki bir iştirak-ı itinakâr ile mücâhit dedelerimizle giden hayal ve hasma (kesme, kesip atma, sona erdirmeye) refakat ediyor... (Kapoşvar) a doğru!..

[s. 1217] Bu kalenin önünde harice çıkarak Osmanlı fırkasını bekleyen muhâfızîn ile edilen ceng-i hûn-âlûdî, nihayet (Kapoşvar) ın, fethini, a’lâm-ı İslâmın teâlî-i şân-ı âveriyle burc u bârûsundan (kale duvarı, hisar burcu) yukarı Alman diyarlarına doğru nazlı, nazlı dalgalanmasını, gurûb-ı la’linin huzur-ı huşûnda nâmütenâhi semalara doğru yükseldiğini, aylardan, senelerden beri bu kaleler içinde zincir-i bela taşıyan İslam üserâsının (esirler) neşve-i hürriyetle kılıç kuşandıklarını görüyor, duyuyordum...

Tarif olunmaz bir istağrâk-ı hamiyet, bir mesti-i ruh içinde şanlı maziye ricât (geri dönüş) etmiş, şimşek bakışlı, yıldırım nidalı dedelerime bilfiil karışmış gibi idim. Artık bu munis-i muhit, şu kitaplar, ve şu uzattığım sedir masanın üzerinden ziya-yı samtını saçan lambanın tenvîr (aydınlatma) ettiği yirminci asrın miskîn-i muhit-i ailesi ile aramda birçok asırlık ve birçok nesillik bir musâfa var... Karşımdaki büyük saatin muttarid (hiç

⁸⁴ Haz. N: Macaristan’da Somogy eyaletinin başkentidir. Şehir Budapeşte’nin 186 km güneybatısında yer almakta olup Kapos nehri’nin iki yakasında kurulmuştur. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kapo%C5%9Fvar>. “E.T. 30/11/2023”

değişmeden birbiri ardınca olan) tıkırtısı bana hayatıma ve asrıma ait hiçbir şey ifhâm etmeyerek kendi velvele-i hurûşânı içinde yuvarlanıp giden bir nehrin sath-ı şitâbâna ancak temas edip geçen kuvvetsiz, boş bir rüzgâra benziyor.....

Bir anda nazîr ve dimâğımı zapt etmiş olan manzarada, müstağrakı bulunduğum muhit-i mazide hafif bir tebeddül oluyor; önümdeki Osmanlı alayları atlas (kumaş cinsi) ve âhenle (demir) pîraste (süslenmiş, donatılmış) sahranın ufuklarında kaybolurken, o bir tarafta başları sonbahar dumanları içinde görünmeyen tepelere sırtını vermiş bir (palanga), yani o vakit düşman elinde bulunan (Sektuvar)⁸⁵ kalesine pek yakın düşman bağına kakılmış bir çelik hançer gibi duran mini mini (Grijgal) Bey'i Ahmet Bey'in maiyeti ile (Kapoşvar) seferinde olmasından istifade ile senelerden beri bu mini mini arslan yuvası üzerinde kanlı ve şanlı uçan Osmanlı sancağını indirmek, bağrılarına kabzasına kadar girmiş bu hançer-i cihâdî çekip çıkarmak istiyorlar.

Düşman korkusunun başında olan (Sektuvar) kumandanı (Kovaçin) içerdeki Osmanlılardan hisarın teslimini talep ederek cenksiz çıkıldığı hâlde kimsenin canına ve malına tecavüz olunmayacağını salîb (haç) üzerine ahd ediyor. Bin süvariye bulan muhacimine (saldırgan) karşı hisâr-ı İslamda ancak [s. 1218] yüz on dört Türk yiğidi var! Lakin, tarih-i âlemin birçok yüz on dört bin kişileri sığdırmış sahifelerine sığamayacak kadar büyük bir yüz on dört!..

Fesleri, kolları, göğüsleri Macar altınlarıyla müzeyyen, kale haricindeki meşcerelerde (ağaçlık), pınarlarda meşgul ve perişan güzel Türk kızları çoktan küçük, lakin abûs ve metin duran duvarlar arkasına çekilmiş, büyük meşe kapılar birer cengâver yüzüne benzeyen çelik kaplı, çizilmiş cepheleriyle çoktan kapanmış! Mazgallardan uzanan ve zevâl güneşi altında parıldayan pirinç topların başında müheykel sarıklar, tolgalar görünüyor, sanki oralarda yine o topların madeninden mamûl bir takım heykeller oturulmuş... Yalnız cephe hendeğini bir köprü ile vasl eden büyük kapının yarı açık tek kanadının arası, arkası, önü bir cengâver kümesiyle işgal edilmiş... Birçok vakur çehreler tecrübe-dîde, ihtiyar muhariplerin beyan ettikleri, edecekleri reylere (görüş, oy) müteveccih (yönelmiş, yönelen) ve muntazır (bekleyen) duruyor, âli bir sükûnet ve sekînet (huzur) içinde hemen esmeye başlayacak bir fırtınanın siyah ve korkunç bulutu gibi, yüz on dört kahraman Türk, vukuâtın ufkunda duruyorlar...

⁸⁵ Haz. N: Zigetvar Kalesi

Arefe günü, mübarek saat... Hem kanlı bayramın kurban bayramının arefesi!

Bütün müslimînin yüreğinde gittikçe büyüyen bu yüz on dört kişi ile bin muhâceme (hücum etme) karşı boğuşma bahtiyarlığının tam layık olduğu vakte tesadüf etmesini his ile titreyip kabaran bir heyecan, bir fedakârlık, bu kurban bayramında kurban olmak heyecanı var!..

Şimdi kanlı fırtınanın ilk teneffüsleri gibi mazgallardan birkaç topun patladığı, mavi dumanın sabâ-yı muattarla (güzel kokulu) ağır ağır yükseklerde dağıldığı görülüyor; bu işaretlerle pek yakında olmaları muhtemel kumandan Ahmet Bey ile maiyetini hâdiseden haberdar etmek izhar olunuyor.

Düşmanın teslim teklifi unf (sertlik, şiddet) ve istihkâr (hor görme) ile reddolundu. Evet, büyük bir bayram, kanlı, kurbanlı bir Türk, İslâm bayramı yapılacak!

Düşman kalenin teslim haberini büyük bir ümit ile ovada bekler iken kan ve cana susamış muhafızlar köpürmüş aslanlara benzeyen harp küheylanları üzerinde kapıların açılması, kılıçların çarpışması, okların zehirli yılanlar gibi ısıklar çalarak uçması için kumandan vekiline ısrar da bulunurlar. Bu vekil uzun boylu, beyaz sakallı, beyaz sarıklı, endâm-ı salhurdesi (kocamış endamlı) bir genç cengâver gibi bülend ve müstakim (doğru, düz) bir ihtiyar... Etrafındaki evlâd-ı İslâma narin parmaklı ellerini kaldırarak, Kurân-ı Muazzamdan ayetler okuyarak iknâatte bulunuyor, derin ve vakur sesinin kendisine müteveccih korkunç ve güneşten yanmış, hücum-ı dem-i hamiyetten kızarmış çehrelere karşı bir nehr-i aheste-revan gibi cereyânını duyuyordum...

Bu ihtiyar, seferdeki kumandan Ahmet Bey'in mevkiine kâim olmuş muhârip ve münevver kadı diyor ki:

-Ey yiğit dindaşlar, ey cengâver kardeşler!.. Mademki düşmanın bizden on misli fazla olduğunu bildiğiniz, gördüğünüz hâlde müdafaada kalmak, çıkıp döğüşmek istiyorsunuz... Mukadderât-ı İlâhiye yerini bulur. Nasr-ı hüdâ bizim taraftadır. Babalarımız, yoldaşlarımız kaç defalar kendilerinden daha çok düşmanları bozdular; bana darılmayınız; sitemle “gönlündeki korkuyu, gel çıkar diyorsunuz!” Pekâlâ; şimdiye kadar sahip ve hâkimimiz olan Cenâb-ı Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmamış olan bu ihtiyar yoldaşınızın size bir teklifi var...”

Burada, bu zırlara bürünmüş din ve kılıç âdeminin sesinde bir huşû-ı âli, bir heyecan-ı umk (derin heyecan) dalgalandı. Gözlerinde sanki birkaç katre-i teessürün nûr-ı abdârı (parlak nur) vardı.

-Evet, size bir teklifim var, bugün mübarek kurban bayramının arefesi, bugün kâbe-i İlâhiye yüz süren binlerce hacâc-ı müslimin Arafat'ta müteveccih eltâf-i perverdigâr... Bugün yüz binlerce yüz bin ehl-i islâm kardeşlerimiz camilerde Hüdâvendigâr-ı muazzam eşiğine yüz sürecektir.. (okunmayan bir kelime var) bunların bizim gibi düşman hudutlarında çarpışan, arz ve imân-ı müslimini bekleyen gazilerin, murâbitların (ibadete bağlı kimse) muzafferiyetleri için yaşlı gözler ve ateşli yüreklerle dua etmekte olduklarını biliyoruz. Şimdi vazife-i İslâm odur ki: bir de bu cihat ocağında cemaatle namazımızı kılalım; gözlerimizin yaşını dökerek Allahımızdan nusret ve hidayet isteyelim; ve birbirimizle helalleştikten sonra cenge çıkalım.. Ölenlerimiz şehit, kalanlarımız gazi olsun; cihanda pek ve şanlı namımız kalsın; ukbâda hasret Habib-i Allah'ın sancağı altında haşrolalım!....

Odamdaki saat âmâk-ı asârdan uzanıp gelen bu âli sözler karşısında zabt-ı teessür edememiş gibi boğuk, muhteriz sesiyle bir şeyler ağladı, dışarıdaki leyle-i siyah ürpererek şehîd-i nâmerîsiyle (görülmeyen, görülmez şehit) camilere hafif bir hareket vermişti.... Şimdi, belki mensî (unutulmuş) ve harap kalmış bir kale cengin kapısında yüz on dört kişilik ordusuna dört yüz sene evvel böyle hitap eden ölümden ve Allah'tan, kâbeden ve nik-namîden (namı iyi olan), gözyaşından ve ebedî saadetten bahseyleyen babalarımızın o beyaz sakallı, parlak zırhlı kadının şahit ve sâmiî sıfatıyla demek sâha-i kâinatta yalnız değildim....

Öğle namazı vakti geldi. Ve binbir yıl rükû ve sücuddan efdal ve âli namazlardan beri kılınır, oh, Allahım, bu iman bî-pâyân-ı azamet ve celâleti istiâb edemeyen ruhumun çatlayacağını, şu anda sinemin çâk çâk olacağını hissediyorum.. Bekâda, bu cemâat-i muhteşemenin hâki-pâyî mücevherinde bir secdelik toprak, ya Rabbi!

Namaz bitti; sûzişli bir dua kim bilir hangi dindar bir gazi bey'in bu diyar-ı baîdde (uzak diyar) yükselttiği küçük camiin sade kubbesinden dalga, dalga atabe-i âlihe (ilahların eşiği) yükseliyor; kılıç ve zırh sesleri arasında cemaat dışarı boşanıyor; ve orada bir manzara karşısında buluyor ki: huzur-ı ehadiyette (tanrı'nın birliğinin huzuru) edilen son münacata müterâfık (refakat eden) huşû-ı ulviden sonra, mücahitlerin ölüme karşı hareket etmemiş göğüslerinde hafif bir hareket, yumuşatıcı bir ihtizaz uyandırıyor. Birçok parlak gözlü, al yanaklı çocuklar, genç ve ihtiyar zevceler, şimdi bu yiğitlerin gittikleri yola asla gelmemek üzere iki, üç oğul yollamış uzun bu yolu, zayıf yüzlü serhat anneleri, camîin önündeki meydanda samt ve dalgın duruyorlar ve ölüm kapısını açmak için

küheylanlarına binen babalarını, kardeşlerini, zevcelerini seyrediyorlar. Evet, işte ben de onların içinde imişim gibi görüyorum, hepsi pür-hayat ve rengarenk: işte, hayvanına atlamak üzere güvez (mora çalan koyu kırmızı renk) renkli hilâtını tanzim eden ak sakallı, nur çehreli kadı; işte al bargirinin (beygir) yerlere kadar sürünen kuyruğunu sevmeye çalışan şen ve lakâyde bir erkek çocuğu bilâ-ihtiyar okşayan mütebessim, aslî (asıl) çehreli, bıyıkları henüz terlemiş genç muhârip... Ve en sonra tâ köşede kalın hisarın metin kemerlerinden dökülen zılal-i esmer altına saklanmış gibi devran ve gözleri o genç muharibe merkûz (dikili) dalgın nazarlı güzel kız

Düşman hâlâ sabır ve muannit (inatçı) bekliyor.. Zannediyorum ki: Türkler meyûs bir yürekle çaresizliğin karşısında nasıl teslim olacaklarını müşâvere (danışma) ediyorlar.. Birden (Grijgal) in büyük kapısının iki kanatları mütehevvir ve asabi bir hareketle ardlarına kadar açılıyor, iki kola inkisâm (bölünme) etmiş olan (Grijgal) müdafaaları şimdi korkunç bir muhâceme bulutu hâlinde köprüyü geçiyor.. Fırtınaya tutulmuş bir kuru yaprak gibi ruh ve hayalimde bu mehîb-i kitlenin (heybetli kitle) arkasından sürükleniyor, zevâli biraz geçmiş sonbahar güneşinin şaşaası içinde daha büyük ve muhteşem görünen kahramanlar bir hareket-i levendâne (levant olana yakışacak şekilde) ile ikiye ayrılıyor... Ve işte şimdi bu iki kitle-i mevvâc ve cevallik en ilerisinde, cengin kokusunu alarak acı, acı kışneyen küheylanları üzerinde makam-ı riyâseti işgal eden iki kahramanlar kahramanı, tolgalarının üzerinden çelik yüz siperliklerini sinirli elleriyle indirdiler.. Benim ruhum, benim kalbim bilâ-ihtiyar süvarilerin arkasına takılarak köprüyü geçmiş; ikiye ayrılıyor. İki parlak gözlü çocuktan biri sağ kol kumandanını arkadaşına gösteriyor: [s. 1219] Deli Mehmet!

Diğer çocuk sol kol kumandanını işaret ederek ikmâl ediyor:

-Deli Hüsrev!

Evet, Deli Mehmet, Deli Hüsrev! (Grijgal) cihadı o çağının bu iki tutuşmuş ateşi; henüz otuz yaşlarını bulmuş görünen ve her biri bir milletin tarihini altınla yapılacak fazilette iki muhârib-i dehâş (korkunç); iki temessül etmiş Türklük!

Nur sakallı kadı bile hâle-i fezâil ve tecâribi ile muhât olduğu hâlde bu genç muhâriplerden birinin arkasında bulunmağı şerefini mahal addetmiyor ve henüz renk ve tarâvetini kaybetmemiş pembe dudakları bir duâ-yı âteşîn ile titrerken, gözleri, önünde ilerleyen deli Mehmet'in elindeki mukaddes kılıcın şaşaa-i aşnâsıyla cezbolunuyor..

İleri!... İleri!... Kişnemeler, derin ve aks-ı endâz bir “Allah, Allah!”

Kendimden büsbütün geçmiş bir hâlde, bilemediğim bir yerden, belki âlem-i gaybdan, seyrediyorum. Toz ve duman içinde bu iki muhâsım (hasımlardan her biri) kitle, iki mütekabil fırtına, iki kudurmuş, uğultulu bahr-i muhit dalgası gibi birbirine çarpıyor, keskin feryatlar, mütehevvir ve şevkli naralarla birbirinin içinde inhilâl (dağılma, çözülme) ediyor. Kaynaşıyor.. Vakit vakit tâ cengâha dönmüş bir darbeye refakat eden sayha-i zafer kılıç şakırtılarını yırtarak yükseliyor... Ya Rabbi! Ya Rabbi!...

Ve bu girdap ve girdbad (kasırga, hortum) içinde kırmızı kaftanlı kadıyı, başı her muhâribin başından yüksek duran Deli Mehmet ve Deli Hüsrev’i keskin daireler çizer, vurur, düşürür, kovalar, teşcî (cesaretlenme, gayrete getirme) ederken manevi nazarlarımla takip etmeye çalışıyorum; oh, düşmanın yekpâre bir esmer kaleyi andıran ser-âpâ zırhlı alayı bunlara karşı duramıyor.. Açılıyor, dağılıyor.. Deli Hüsrev’in kadıya: “Gazâ kıl, ey müslüman!” diye attığı narayı duyuyordum..

Ufukta bir bulut var... Büyük bir imdat ordusu mu?

Artık yalnız kadın ve çocuklarla meskûn küçük, abûs (Grijgâl) in burçlarından bakan bir iki ihtiyar, genç kadın soruyor.. Hayır, anaları, genç zevceleri, nişanlılar!... Onlar sadece beş on mücâhit ki: atılan topları işterek yakındaki kalelerden gazâ ve şehâdet gülşenine, din kardeşlerinin imdadına toz ve duman içinde uçup geliyor...

Lakin hâcet yok... Düşman artık kaçıyor, kaçıyor.. Bin kişi bu yüz kişinin hâk-i pâyîne şeref ve namuslarını ve birçok silahdaşlarının cesed-i hûn-âlûdını kefareti zünûb (Suçların, günahların kefareti) suretinde bırakarak dumanlı dağlara doğru kaçıyorlar...

Kalede ise meserret sayhaları, saadet ağlamaları ve kucaklaşmaları var!..

İsabet bu kadar şedit ve mehîb bir tazyike dayanamayarak artık birden boşandı.. Gözlerimin yanaklarım üzerine akıttığı hâr-ı katarât-ı teessürle (üzüntü damlalarının kızgınlığı, yakıcılığı) istiğrâktan bîdâr oldum, lambanın biraz evvelki mücadelenin dumanlarıyla sararmış gibi solgun görünen ziyası hâlâ önümde açık duran “Peçevî” tarihinin birinci cildi üzerine boşanıyor, gözyaşlarım ise yüzümden kurtularak üç yüz yirmi beşinci sayfadan başlayan (Grijgâl) müdafasının, o kırmızı cephele, nur sakallı kadı

tarafından yazılmış şu destan-ı mefahiri, şu kahraman dedelerimiz yadigârı üzerine dökülüyor. Ve onu hürmetlerle ıslatıyordu:

“Buların cümlesi gerçi gazâda
İbâdetde tazarruda duâda
Velâkin içlerinde iki ârif
İkisinin de sözleri maârif
Muvahhid hem musallî ol ulular
Nihayet nâm ile onlar delûler
Deli Mehmet biri merdâne hoş-rû...
Birisine dediler deli Hüsrev!
Buların ikisi iki kola baş
Olup dediler atlarını şâ-paş;
Civarımızda olan ehl-i dinden
Kalâ’-i müslimînin (müslümanların kaleleri) cânibinden
İşaret toplarından ol erenler
Ulaktan fevrî (anı) almışlar haberler:
Bular sûratle kim yürüdi geldi
Beş on gazi idi çün zâhir oldu
Kopar tozlar olar geldüğü yoldan
Tutar gün yüzünü hep sağdan ve soldan
Sanurdın nice bin atlu ve asker
Erişti nusret için ey birader
Bu hâli baktı çün kim gördi küffâr
Hezimet buldu anlara çâr u nâ-çâr;
Yüzi tersine döndi kaçdı cümle
Kııardı gâziler etdikçe hamle!
Bular gelmezden evvel, dinle noldu:
İki koldan evvel iki gazi sürdü;
İkisi dahi olmuş mest ü med-hûş
Girerler alaya güya ki ser-hoş!
Savaş iderler iken ol gazâda

Deli Mehmed şehîd oldu orada
Kulu ki bir aceb oldu vâki
Değildir vâkıa, hak bu ki: Vâki!
Değülüm Hak bilür bu sözde kezzâb (çok yalancı)
Bi-hak Mustafa ve âl ü ashâb
Şehid olan delüyi gördüm andan
Kesildi başı ve ayrıldı bedenden;
Kesen kâfir başın aldı eline
Getüre yanı kim kendi iline
Deli Hüsrev görüp haykırdı dedi:
“Ne yatarsın başını aldı gitti,
“Revâdır canı verdin kıyma başa!”
Aceb hâl oldu ve özge temâşa;
İşit bu hikmeti bir sırr u râzı
Kesik başlu şehit olan o gazi
Hemen fevrî yerinden durdu geldi
Eliyle ol la’îni (lanet eden) urdu çaldı;
Yıkıldı düştü attan, baş elinden;
Ne baş kapusıdır kaldı yolundan!
O gazi aldı başın düştü yetti
Ne kimse gördü onu ne işitti
Görüp bu hâli Hüsrev itti tahsin
Çağırdığım yüzün ağ ey celasin!
İşaret kıldı hem bu nâtüvâna:
“Ne hâlet olduğun gör ol civâna!”
Kurudum kaldım anda sanki bî-cân
Bakup bu ibrete nâlan ve hayran...
Kakıdı bana dedi “noldun ey can?
Ne durursun gaza kıl hey Müslüman!”
Anın sözüyle geldi bana kuvvet,
Ol esnâda adû (düşman) buldu hezimet
[s. 1220] İrişti cenk iderken vakt-i ahşam (akşam)

Dağıttı rezm (savaş) yüzüne saçların şâm;
Münâdi (tellal, müezzin) göricek kıldı nidâyı
“Gelin avdet edin!” Deyu sedayı
Kamumuz döndük ve geldik hisâre,
Kimi mecrûh kimisi pâre pâre;
Şehit olanları saydık çün ol’dem
Şehit olmuş o gün on dokuz âdem:
Sayıldı katl olan küffâr-ı füccâr (günahkar ve sefih kimseler)
Kalan altmış dört lâşe ve murdâr;
Götürmüşler dahi birinci leşler
İdüp gayret yerinde komamışlar
Bir iş katmadık anda aralığa
Şehitleri getürdük ortalığa
Husûsâ ol civan-ı sâbık ey yar!
Ne yüzden oldu dinle ey vefâdâr
Varıcak başını bulduk yanında
Kesilmiş şöyle yatur koltuğunda
Getürdük dâhî defnettirdük ol ân
Namazını kılup okundu Kurân
Gider işlü işine çün halâık,
Kalub zâhirde benden bir de Hâlık
Ki gördüm kabr içinde hûb ve mahbûb (sevgili ve güzel)
Misal-i hûr-i cennet (cennet hurileri misali) belki mergûb (rağbet edilen)
Gelüp öpdî ve kucdı ol civanı
Görüp ayne’l-yakîn bu benden ânı
Mekâbir (mezarlar) şöyle rûşen (aydınlık, parlak) ol dem
Münevver oldu nûrundan bu âlem.
Geçüp kendümden olmamış agâh
Beni benliğimden almış ol yüzi mâh
Gelür yoldaşlarımın ba’zısı dîr:
“Kaparlar kapuyı gel içerü gir!”
O dem girdim hisâre sanki ser-hôş

Gehi sakın gehi kılurdu med-hûş
Giderken kal'a içre bu kemîne
Yolum uğradı "Hüsrev" menziline
[s. 1231] Şehîd olana kim ağlar kim inler
Ol atın kaşuyup türkicik ırlar (türkü söylemek)
Çağırdım taşradan çün bildi ol dem
Didi lebbeyk eyâ sultan-ı âlem!"
Didim "gördüm hakikat ol civânı
Dahi ben dimesin ahvalin anın
Didi gördün mi zevkin ol civanın
Buradan siz de gördünüz mi anı?"
Buların böyle hâli didi çokdur
Bilürsin gözlüye hod gizli yokdur!"
Muhassal kalmadı sabrım buraya
Harâbatî olup düşdüm oraya
Kalup şûride kulunda bu hâlet
İderdim daima kabrin ziyaret;
Ne hâcet dilesem olurdu hâsıl
Muradâta olurdum anda vâsıl
Çü deryâ sığmadı âhir sıfâle
Getürdüm âkıbet bu hâli kale
O hâlet ben kulundan oldu zâil
Kesâfet doldu kalbe oldu hâil
Dahi görünmez oldu bana ol cân
Peşîmanım, peşîmanım, peşîman!
Tutup bir gün giderken deng ü hayran
Deli Hüsrev kılurmuş anda seyrân
Elinde yay ve oku vardı hem giz,
Çeküp arkama hoş ur didi bir kez,
Didi "ey ebleh ve ahmak delişmen
Cihanda kendi kendisine düşmen
Niye arz eyledin halka bu hâli,

Gidüp hâlin kalasın şöyle hâlî!
Tevakkuf eylesen olurdu elbet
Bunu keşfetmeye sana icâzet!”
Didim “lutfeyle sen ey nîk gîrdâr
Bu gaflet uyhusundan eyle bîdâr!
Ne hikmetdir bu ahval ve bu hâlet
Tamamen kapladı beni mehâbet
Benimle senden özgeler görür mi
Bu ahvali dahi kimse bilür mi?”
Didi bir dahi vardır lâkin ol cân
Görünmez herkese san âb-ı hayvan
İkimiz görmeye budur işâret
Şehadet müjdesidir ki beşâret..”
Anın her sözi virdi bana hayret
Veliy yakdı derûnum nâr-ı gayret
Perişan ve müşevveş oldı hâlim
Ne durmağa oturmağa mecâlim
Begayet (son derece) olmuşum mecnûn u şeydâ
Yine evvelki hâl olunca peydâ
İlahî kıl tebeddül öyle hâle
Hemân terğib için yazdım makale...”

Salime Servet Seyfî Göztepe

Donanma, 7 Kânunusani 1331, 14 Rebiülahir 1334, S. 72-125, s. 1216-1231

“Nida-yi Emvac”⁸⁶

[s. 1758] Gece siyah örtüsüyle sık kafesli pencerelerin dışarısında duruyordu; köşelere saklanmış çıkmamak isteyen gölgelerle uğraşan mübhem ışığın hayâl-engîz bir kehf-i esrar (gizemli mağara) gibi gösterebildiği odanın içinde ise kimsesizlik dolaşıyor, yalnız derin, boğulmuş bir iki hıçkırık işitiliyordu.

⁸⁶ Yaz. N: Bu yazı “Millî Hitabe Denizin Sesi” adıyla *Tercümân-ı Hâkikat*’te 3 Mayıs 1328’de yeniden yayımlanmıştır.

Pencereye yakın, eski zamanlar yadigarı bir beşiğin başında, saçları perişan, yüzü elleriyle kapanmış genç bir kadın diz çökmüştü. Saatlerden beri bu vaz'-i perişânda (perişan durum) idi...

Ve kocasının kapudanı bulunduğu torpido botun bir can bile kurtulmaksızın düşman gülleleriyle gark olduğunu bildiren beyaz gazetenin kara yazıları ayağının dibinde bir samt-ı meşûm ve muannidle (inatçı) hâlâ ona bakmakta idiler.

Bedbaht kadının bu âna kadar o kadar sevdiği deniz demek o genç bahriyeliyi de birçok ecdadı gibi kucağına çekip almıştı; kocasının ailesinden bahriyeli olmuş kimse yoktu ki: coşkun, muhteris denizlerin asırlardan beri sinesinden kopup gelen sesine, o mehîb (heybetli), ebedî çağırılma nihayet itaat etmemiş olsun...

Genç kadın beşiğin üzerine daha ziyade eğilerek mini mini çocuğunu pür helecân sinesine yaklaştırdı;

-Sen denize çıkmayacaksın, meleğim...

Ve şiddetle hıçkırıyordu:

-Sen beni hiç bırakmayacaksın!

Lakin bu anda ve müphemât (açık ve kesin olarak bilinmeyen) ile dolu görünen ıssız odanın içinde arkasından derin, gür bir erkek sesi duydu; diyordu ki:

-Denizin sesi gelecek ve çocuk denize çağırılacak! O zaman?

Kadın bir lerze-i elektiriye içinde ve makine gibi, ve zerrende birkaç saat evvel parlayan hayal ve ümit çiçekleri şimdi sıcak gözyaşlarıyla solmuş gözünü o tarafa çevirdi. Orada, tâ yanında, uzun boylu, geniş omuzlu, çene kemikleri büyük, yüzü şeyn ve abus (somurtkan ve kusurlu) yabancı duruyor, başındaki tolğanın sathında zayıf ve korkak ışığın şulesi kıvılcımlanıyordu:

Kadın haşyetle gerilemek, kekelemek istedi:

-Oh, çocuğum o sesi istemeyecek, çağırılmayacak...

Lakin yabancı garip bir tebessüm etti. Uhrevî tekellümünün (konuşma) ağır darbeleriyle dedi ki:

Evde şüphesiz benim Yıldırım Bayezid zamanında yaptığım gibi dinî, milleti, padişahı için denizde kavga edecek. Her ne kadar ikimizin arasında uzun uzun asırlar varsa da kan yine o kandır! Bekle görürsün, kızım!

Mini mini çocuk nâgehânî bir hareketle uyandı, kadın itinakârâne eğildi...

Başını tekrar kaldırdığı zaman o gitmiş, yerine başka bir yabancı gelmişti. Bu da öyle uzun boylu, kahraman bakışlı idi. yalnız elbisesi daha kıymetdâr, zırhı daha parlak görünüyordu...

Olduğu yerden mini mini yavruya, genç kadına bir lahza baktı:

-Ah, dedi, küçük yavru, bir gün gelecek, sen de denizlerde...

Kadın bir enîn-i elem, bir vaz'-ı perişân ile yalvarmak istedi:

-Ya Rabbi, ya Rabbi! Merhamet ediniz, siz de çocuğumu benden almak istemeyiniz:

Mademki: O gitti, şimdi bundan başka kimsem yok...

-Ben Fatih ile büyük Bizans şehrini Osmanlı gemilerine kapayan zincirin önünde, Rodos surları altında dövüştüm; bu çocuk da benim gibi milleti uğrunda düşmana ölüm darbesini uracak ve sen o zaman iftihar edeceksin....

Sonra köşeyi dolduran zulmetlere doğru ağır ağır yürüdü.....

Genç annenin perişan fikri, yaşlı gözleri onu takibe çalışırken karşısında üçüncü bir hayalin durduğunu görmemişti...

Lakin enzâr-ı ric' atkârı (geri dönüş, çekilme bakışları) onun sert çehresine tesadüf edince tekrar lerzedâr oldu; bu çakır gözlü, beyaz saçlı, beyaz sakallı bir ihtiyar idi; eski Türklerin daima saçlarını tıraşta gösterdikleri itiyâda (alışkanlık kazanmak) rağmen beyaz saçları uzayarak büyük sarığının alt kenarından da vahşi denizlerin rüzgârı, uzak memleketlerin yakıcı güneşiyle kıvrılmıştı. Büyük, sert, ve esmer ellerinin, bileklerinin, bir heykel boynuna benzeyen esmer boynunun hududunu fasleden (bölüm) al çuha esvabı üzerindeki sırma şeritler, ve cepkenin denizler gibi geniş sine üzerindeki kapanışı genç kadına [s. 1759] Türklüğün bir kıyafet-i me'nûsesini (alışılmış) ima etti? Yalnız yarısı beyazlanmış gür kaşların üstündeki nâsiyede öyle derin hutût-ı katiyet, altındaki gözlerde öyle bir şu'le-i âmiriyet (emredici ışık) vardı ki...

Metin ve ölüm manasından dahi aşmak isteyen azmleri (azim, niyet) ima eden, tâ uzaklardaki sahillerde parçalanmış dalgaların ruh fezâ ile aşına boğuk uğultularını andıran, ve şiddeti sinde boğulmuş bir sesle dedi ki:

-Çocuk din ve millet için gidecek denize; kızım!

Ve sanki mukadderât-ı beşeriyeyi söyleyen bir peygamber gibi idi. Devam etti:

-Bil ki, ben bile Oruç Reislerin, Barbaros Hayrettin Paşaların yiğitliğine yüreğimi bağlayarak denizin, milletimizin düşmanı cihangir İspanyollarla döğüşmek, Fas'ta Cezayir'de Tunus'ta, Trablus'ta inleyen İslamiyeti onların sert kılıcı altından kurtarmak

için görklü tekneler ile o kimsesiz, metruk İslamiyetin yurdu şimâli Afrika yalılarına ilk Türk kafilesiyle gittim....Urdum, uruldum!..Öldürdüm ve öldüm!..

Bu öldüm, sözü matemzede kadına karşı onun muhafaza etmek istediği zannolunabilecek itidâline rağmen öyle Bürkânî (yanardağ) bir ateşle pür-feveran idi ki: O yanmış olduğu hâlde müphem noktalara bakan çocuk gözlerini sesin geldiği cihete çevirdi, çehresinde melekler göğünden güzel bir gülüş ile pamuk ellerini mütekellimin yanındaki Cezayir’de bir İspanyol şövalyesinden alınmış murassa (değerli taşlarla süslenmiş), ağır kalacak kabzasına doğru uzattı; valide vaz’-ı müsterhim (yalvaran tavır) ve mütehâşîsi (çekinen, sakınan) ile murassa kılıçla yamuk elli oğlunun arasına girmeye çalıştı; lakin o anda bir sayha-i haşyetle (korkuyla haykırış) me’yûs ve makhûr (kahrolmuş, yenilmiş) kaldı. Çünkü, çocuğunun çakır gözleri, nice seneler nâ-mahdûd denizlerin namert ufuklarında fırtına ve düşman aramış eski gemicinin gözlerine merkûz gülerken sanki, habersiz kınından çıkan bir keskin hançer validenin kalbini parçalamıştı. Şimdi fark ediyordu. Çocuğuyla bu hayalet-i kâdîmenin çehreleri arasında büyük bir müşâbehet (benzerlik) vardı.

İhtiyar korsan çocuğa hitap etti:

-Uzat yavrum, ellerini bu kılıca! Bir gün gelecek bu zayıf ellerde vatan uğrunda bu kabzayı pehlivan parmaklarıyla tutacak!

Sonra kadına söyledi:

-Derhatır et ki, bu memleketleri size bırakan kahramanların mezarı çiğneniyor; aklına getir ki, bir gün sizin hatırat-ı âbâ-i ve ümmehâtınızda (anneler, temeller) bir kafe-şantan; ın (içkili, çalgılı kahvehane) eşiğinde hâk-i pâye-i süfehâ-yı ağyar (düşmanların, sefillerin ayak tozu) olacak! Düşün ki, bu harîm ümmetinde o zaman Osmanlığın, İslamlığın efsane olmuş ihtişamına, cihanı boyayan al kanına isbât-ı mâtem edebilecek bir bîkr-i millet kalmayacak! Biz yüzlerce seneler evvel bu düşünce ile tatlı hatıralarımızı düşmandaki kanlı kılıçlara verdik, sen de Osmanlı kadını, Türk zevcesi isen bu yolda en tatlı oğlunu vereceksin ve denizden oğlunu dalgalara çağırان o ses gelecek!

Susamıştı; genç kadın bir teslimiyet-i mutlaka ile onun al ipek çoraplı, kırmızı yemenili ayaklarına doğru sokulmak istedi. Lakin oda yalnız, kimsesiz ve sade o korkak ışıkla nîm-i münevver gözünün önünde titriyordu. Beyaz kıvrıkcık saçlı, sakallı gemici, al cepkenli, mücevher kılıçlı ve ona benzeyen çocuğun dedesinin devesi artık orada yoktu...

Kadınlar da en aziz, en mukaddes şeylere ait ibtilâ ve tabiat-ı tefe'ülde (hayra yorulan huy ve düşkünlük) mütevellid bir tehâlûk (can atma, çok arzu etme) gayr-i ihtiyârî ile çocuğun nazar-ı bî-pervâ-yı takibine (takip edilen çekinmeden bakış) bakarak koşmak isterken, önünde dördüncü bir yabancı gördü: Bu gidenin ihtişamına, tezyinine nazaran pek sade kıyafet idi; yalnız düz, siyah setresinin üzerinde tıpkı koca sengli (taşlı) gibi iki kalın sırma şerit görünüyordu. Bikrimi beş sene evvelki, hatta şimdiki Osmanlı bahriye zâbitlerinin yirmi beş yaşında bir numunesi idi...

O hâlde ki: genç kadın, bütün o gayr-ı menûs (alışılmamış) kisvelerin; vaz'ıların vermediği bir tavr-ı haşyetle ona ellerini -müdâfa-i vakur bir vaz'-ı red ile- uzatmak istedi. Lakin çocuk, o tılsım-ı samimiyet-i za'ir-i nevbine öyle hande-pâş ve aşına gözlerle bakıyordu ki: valide serâir-engîz (sırlar veren, koparan) bir cesaretle gözünü genç bahriyelinin yüzüne kaldırdı. Delikanlı sen de hissölünur olunmaz bir aheng-i keder olduğu hâlde -yaşlandığı zannolunan mavi gözleri beşikteki âşinâ-yı ezeliyye merkûz-yavaşça dedi ki:

-Ben ise çocuğumu görmeden denizde boğuldum. Çünkü denizin sesi beni çağırıyordu....

[s. 1760] Kadın müncezeb (cezbedilmiş) ve ihtiyarsız sordu:

-Çocuğunuz mu? Hâlbuki: gençsiniz....

Zâiren mavi sema-yı uyûnunda (gökyüzünün kaynakları, gözleri) bir sehâb-ı siyah açılır gibi oldu. Bu âna kadar setresinin arkasında tuttuğu için kadının göremediği ve vahşi tayfunun kendisini merhametsiz siyah kayalara vurduğu zaman mukavemet edebilmek sa'iyiyle parçalanmış, kana boyanmış elini bir mana-yı teheyyücle (heyecanlanma anlamında) uzattı:

-Evet, gencim, ve bir zaman genç idim! Ailemin kabristanı olan denizden beni çağıran sesi duydum, durmak kabil değildi, kızım; hatta size benzemese de sizin kadar güzel olan bir kadın gitme dediği hâlde

Kanlı elini vaz'-ı bî-tâbiyle solgun alnına kaldırmak istedi; lakin kemikleri kırılmış olan o el hakikat olmamış bir ümit gibi tekrar yanına düştü ve o zaman söyledi:

-Tanımadığımız kıtaların sivri burunlu, hain kayalı sahillerinde idik: Güya aylarca yollardan gelmiş yabancılara bigâne duran fenerleri bize görünmezdi. Ve başka göklerin yabancı yıldızları altında çalkalanıyorduk: Güya onlar artık bu dünyadan ümit kesilmiş ve Hudâ-yı mütealle (Ulu Allah'la) bakmak lazım olduğunu bize söylerlerdi...

“Tayfun uğulduyordu. Ben ve beş yüz Osmanlı oğlunu nihayetsiz girdaplara, siyah ölümlere çağıran ve ihtiyar (Ertuğrul) un son demine kadar vefakâr armasını parçalayan tabiatın bu kudurmuş naraları içinde (Navarin) de şehit olan dedemin, Sinop’ta gemisini Moskof’a vermemek için eliyle havaya uçuran hayal meyal bildiğim babamın sesleri vardı.

Kadın, niyâz-mend (muhtaç) sordu:

-Ya çocuğunuz?

O dedi ki:

Çocuğum şimdi Mağrip’le Maşrık’ı kucaklayan denizde kanı dün benim kanıma karışmış olan senin zevcindir. Şu çocuk için de onu kucaklamak hasretiyle inleyen dalgalar, asırlardan beri denizlerin muzlim (karanlık) mağaralarından uzayıp gelen sesler artık bizi rahatsız ediyor. Büyüt, kızım, çabuk büyüt! Ses ona şimdiden geldi. Yolcu yolunda gerek!.....

Her şeyi lakayd-ı nısfü’l-leyl (gece yarısı kayıtsız, ilgisiz) ve ancak mesutlara sabah getiren güneş bu genç Türk kadınıni beşiğin ayağında hâlâ ağlar bulmuştu!..

Çünkü denizlerden sesler var vatandaş!

Salime Servet Seyfi

Donanma, 5 Mart Muzafferiyeti Fevkalade Nüshası 5 Cemaziyelahir 1336, 18 Mart 1334, s. 1758-1760

“Mehmetçik”

İki Hatıra

-1-

[s. 1881] Henüz üç gün oldu; ve üç günden beridir, ki ihtimal başkalarına pek ehemmiyetsiz, hatta lüzumsuz görünecek olan şu satırları yazmak arzusuyla bî-kararım... Başkalarına ehemmiyetsiz, lüzumsuz görüneceğimi, dedim; hayır, hayır!.. İstifa-yı kusur edeyim, yanlış söylemişim.. Milletimin içinde bir ferd, bir ruh, tek bir kalb-i tasavvurum edemiyorum, ki: Şu satırları yazmaya sevk eden iki müebbed hatıra-i müessireyi istihfâf (hafife alma) kabiliyetinde bulunsun. Çünkü bu hatıraların her ikisi de, bütün en müessir ve kıymetdâr hatıralarım gibi, milletimin “arslan gibi şecî, kuzu gibi halîm” askerine, “envâ-i şahsına münhasır” bigâne “Mehmetçik”e ait...

O “Mehmetçik” ki ünvanının nihayetini teşkil eden “çik” edat-ı tasgîriyle (küçültme) bir tezâd-ı nâ-mütenâhi teşkil edecek kadar büyüktür; büyüklerden büyük!

O “Mehmetçik” ki: isminin nihâyetindeki edat-ı tasgîr; sanki yalnız bütün hakiki şecaatlerinin ve hakiki faziletlerin enmûzec-i samedânîsi (Samed olan Allah’ın yardımına örnek) olan “Hazreti Muhammed” den küçük, lakin başka herkesten büyük olduğunu ima içindir!.

O “Mehmetçik” ki güneşten yanmış, vakur, sabır ve mütevekkil çehresi, levend yürüyüşü, asırlardan beri omuzundan düşmeyen silahıyla nerede karşıma çıksa ezeli, bir aşinalıkla ruhum ona doğru çırpınır; sanki senelerce evvel yetiştirip de gurbet illerde kaybetmiş olduğum oğlum, yahut kardeşimdir....

Evet; o çehreyi ezelden tanıdığımı hissedirim.. Filhakika bu çehrenin hutûtı (hatlar, çizgiler), rengi değişir, kâh esmer, kâh sarıdır; [s. 1882] kâh sert ve çatkın, kâh şâdan ve halîmdir. Lakin o mesel-i milliyetteki ruh ve mana değişmez; o daima, daima birbirinin aynıdır. O ruh ve mana, değişen seneler içinde asla değişmeyen, vefasız her şey içinde daima vefakar kalan bir şeydir... Aynı sâfiyet, aynı vakar; aynı fedakârı, aynı şecaat-i asîlane!... Aynı namus, aynı civanmerdî ve aynı tevâzu!

Bu hutût-ı umûmiye ile o çehreyi, benim milletimin ve İslamiyetin Mehmetçliğini tarih-i âlemin bütün sahifelerinde, bütün kanlı ve şanlı vakâyii, bütün korkunç fedakârlıkları, bütün tâbnâk-ı faziletleri arasında pek bariz olarak takip edebilirsiniz... Ve böylece şimdi “arz-ı Filistin” in “Şeriâ” vadisinde İslamiyeti müdafaa için cehennemî İngiliz ateşine karşı fahûr (çok övünen) ve bî-pervâ döğüşen, mütevazî “Mehmetçik” i yüzlerce seneler evvel yine orada, âlem-i perişan-ı İslam’ı İngiltere’nin “Arslan Yürekli Rişard” ına ve bütün âlem-i salîbe (Hristiyan âlemi) karşı kanlı kanlı döğüşerek koruyan “Salahaddin Eyyûbî” ordularında tanıyıvermek pek kolaydır!..

Acaba o, bunu bilir mi? Acaba o şimdi bütün aklî, bütün arzu ve merâmı tûfenginin, süngüsünün üzerinde temerkûz (toplanma) etmiş olduğu hâlde ölür ve öldürür iken bilir mi ki: Kendisi ancak bir tenâsüh-i zahirî (görünen ruhun bedenler arası göçü) içinde cihanın her vakâ-i hevl-engîzinde (korku, savaş olayı yaratan) aynı rûh-ı fedakâr, aynı hüviyet-i kahramanâne ile hazır bulunmuş, “din” ve “millet” denilen iki mefkûre uğruna binlerce kereler can vermiş, tekrar dirilmiştir?..

Onun sahife-i hatıratı bir tarih kitabı gibi vuzûhlı (açıklık) ve muayyen değildir. Lakin hisseder ve a’mâk-ı maneviyetinde (maneviyatın derinlikleri) dâimî bir ses, tevekküllerini ürperten, ruhunu huşûlarla (alçak gönüllülük) titreten Cibrilî bir ses ona der ki: “Bu, böyledir!..”

Onun çocukluğundan beri gördüğü mühim rüyalarda bile uzaklardan, çok uzaklardan, tâ Mâverâ-yı a'sârdan akseden kılıç şakırtılarına benzer sesler, kendi kanından al kaftanlara sarılmış âşnâ hayaller, kellesini koltuğuna almış şehitler vardır... O, saf ve kahraman Mehmet istikbalin safha-i cengine işte bu kadarcık bir tarih-i mazi ile girer!..

Mehmetçiği yürüdüğü ve yürüyeceği korkunç, sarp yollara öyle şad ve kâni sevkeden; bütün bir genle-i müctema-i beşeriyetin (insanlığın genleri) tevekkülerini korkutan ürpertecek meşakkatlere, fedakârlıklara, ölümlere öyle bir fahr ü pür-iştiyaka sevkeden işte o mübhem, lakin hakiki, ırsî (kalıtımsal), samedâni intibâat-ı mübheme-i maziyedir. “Mehmetçik” harbe şan ve şeref hatırı için girmeyi hatırına getirmez. Zaten onda istidâd-ı tefekkürün o nevi yoktur... O, bilir ve daha doğrusu hisseder ki: bir Mehmetçiğin hayata gelmesindeki hikmet-i din ve millet için ölmektir. Yegâne vazifesi budur; hayatta âdet budur! Zaten vazife, zaten âdet olan bir işi yapmakta şeref ve şan mı tasavvur olunur ki?. Tarihe yazılmak mı? Oh, onun için tarih: yedi yerden parçalanmış kanlı cesedi zaptettikleri mevsükuf tabyasının hendeğinde kaldıktan sonra köyünde üstüne yanık bir türkü düzerlerse ne mutlu! Hâlbuki onunla beraber daha ne yiğitler var. Sıra ona mı kaldı ki?...

İşte böyle fazl ve mütevazi; böyle fedakâr ve kâni olan Mehmetçik bazı fedakârân için yapılan abidelere “bu ne zahmet; bu ne masraf?” der gibi hayretle baksa tâcibi mi (şaşırtma, hayrete düşürme) olunur?.

İşte benim Mehmetçiğim.. İşte beni bu hâl-i inkisarımda bile, muzıykasını (sıkan, sıkıştıran), avaze-i pâyni duydukça yaşlı gözlerle pencereye koşturan büyük, kıymetli ve değişmez çehre!..

İşte bana önümden geçerken, şimdi nihayetsiz mevsükûf ilinin hangi köşesinde olduğundan üç senedir haber alamadığım azîz oğlumu unutturan, kalbimi ve bütün dualarımı arkasından sürükleyip götüren azîzlerin azîzi yolcu!

Bir yolcu ki: asırlardan beri durmaz ve dinlenmez; tarih susar, muhteşem hükümetlerin izleri kaybolur; muazzam milletler hâb-ı siyah-ı inkirâza (çökme) bürünür, lakin o, daima yürür; her asırda, her senede, her saatte ve İslâm'ın her memleketinde, her hududunda onu bulur, görürsünüz, bu yolcu Altay'dan Mağrib'e; “Kazan” dan “Mekke” ve “Medine” ye; Afgan'dan Sudan'a metin ve sabır çehresi, kırılmaz kılıcı, iman ve aşk dolu kalbi ve bütün kendini bekleyenlere [s. 1883] gülen aşına gözleriyle yürür, yürür, yürür, yürür! Oh, büyük Mehmetçik!

Evet üç gün oldu; elimdeki gazeteyi bıraktım; bahçenin mahzun gönlümü davet eder gibi duran muhit-i bahariyesine girdim. Oh, bu sahrâ-i köşe, bu fûshat-ı hadrâ (yeşil genişlik), biraz uzakta uyuyan deryâ-yı kebûd (mavi derya), şurada açılmış dalgın çiçekler, ileride bir şeyler konuşan mini mini serçeler ne kadar hoş, ne kadar munis... Bir aralık gözlerim etrafta kardeşim Ali'yi aradı.. O uzakta bahçenin sahradan hiçbir mana ile ayrılmamış kenarında çimenler üzerinde bir askerle oturmuş konuşuyordu. Gayr-i kabil-i mukâvemet bir cazibe ile oraya doğru ağır ağır yaklaştım.

Uzunca boylu, esmer, hafif çehresi siyah, yeni bir sakal ile çevrilmiş tam Anadolu tipi, halim ve mütevekkil bir Mehmetçik idi. Ali'ye çoktan beri memleketinden mektup alamadığından bahsediyordu. Bir aralık Ali kalktı, içeriye girerek elinde hokka kalem, bir de damgalı kartpostal olduğu hâlde avdet etti:

-Hemşirem, diyordu; mektup üzeri yazmakta hayli marifettir. İhtimal adres açık, doğru yazılamadığı için mektubun güya gitmemiştir. Ben biraz iyi yazarım. Sana şu karta açıkca üç satırlık bir mektup yazacağım, hiç şüphe etmem ki on günde İtalya'ya gider. Cevabı da gelir...

O memnun ve biraz da mütereddid idi.. Ali kartı doldururken ayakta cemiyete iştirak etmiş olan ben ona evine, köyüne ait sualler soruyordum. Ali kartı birkaç dakikada bitirdi, okudu ve:

-Hemşirem, bunu böylece postahaneye ver, mutlaka cevap alırsın...

Diyerek elinde hokka ve kalem yerden kalktı.

Mehmetçik bu esnada cebinden bir cüzdan çıkarmıştı; ben kartı koyacak diyordum. O ise mütereddid ve mahçup bir tavr-ı tefekkürle ve âdeti biraz dalgın -cüzdandaki bir takım yüzlükleri, kuruşları bir yere getiriyor, sonra yanına bir çeyrek daha ilave ediyor, daha sonra kuruşlardan eskisini geri alarak yerine mümkün mertebe yeni ve temiz birini koymaya çalışıyordu. Ben ise ayakta hâlâ bir şeyden şüphelenmeyerek ileride hokkayı ve kalemi çocuğa vermekte olan Ali'nin avdetini beklemekte idim.

Mektup sahibi birden, elinde cüzdanı, oturduğu yerden kalktı ve paraları bana uzatarak:

-Ağabacı, dedi, azsa çoğa tutun, kusura bakmayın!

Oh! Bu andaki hissiyatımı mümkün değil tasvîr edemeyeceğim. Birçok hissiyât-ı şedideden mütevellid bir heyecân-ı muazzam bütün hüviyetimi zabt etmişti. O, vatanın kim bilir kaç cenginde yıpranmış asker kisvesi içinde, esmer, zayıf elinin uzattığı para ile

sanki kahraman milletimin semâ-pâye bir timsâl-i asâlet ve civanmerdîsi, bir gınâ-yı kalp heykeli idi.

Ali yetişti; gülerek ve onun elini tutarak:

-Aman hemşirem, dedi, biz selamlaştık, ahbab olduk.

[s. 1884] Aramızda teklif kaldı mı ya. İnşaallah bir gün olur biz de senin köyüne geliriz de alacağımızı ödeşiriz...

O, müte'accib (şaşıp kalan) bakıyor, katiyen kâni (yetinen) olmuyordu. Ali'nin sözlerine karşı muttasıl:

-Olmaz ağa olmaz.. Zaten bir şey değil, bir kahve parası.. Siz inşaallah güya gelin de orası kolay...

Diye, ısrar ediyordu. Bin müşkilat ile nihayet ikna edebildik.

-Oğlum, dedim, burası yazıcı evi. Bizim işimiz mektup yazmak.. Daima gel, arkadaşların da gelsin... Kardeşim olmazsa ben hepinizin mektuplarını yazarım.

-Eyvallah, ağabacı...

Cevabıyla hâlâ çimenlerin üzerinde duran kartpostalı aldı. Sanki: bu kadarcık minnet altında kalmak bile onu üzmüş, mahcup etmiş gibi gayr-ı muntazam bir reftar ile mütefekkir uzaklaştı.

Sirişk-i teessürüme cevap verdim. Ali'ye baktım, onun da çehresi heyecandan kızarmış, gözleri yaşarmıştı. Çimenlerin üzerine oturduğumuz zaman donuk ve titrek bir sesle dedi ki:

-İşte Türk milleti... Bunların hepsi böyle! Bize “mektup yaz” demişti.. Hâlbuki ücret olarak vermek istediği para ihtimal *Servet Mecmuası*'ndan ibaretti.... Arslan millet.. Bu millete mensup olmakla nasıl iftihar edilmez?..

Durdu, sonra devam etti:

-Her zaman söylüyorum.. İşte millet, işte cihanı titreten, bu dedi, bu hükümeti, bu memleketi tutan Türk milleti bunlar... Biz... Biz..

Büsbütün müteheyyiç sustu. Ben onun ne demek istediğini anlamıştım. Sadece şu fikrimi ilave ettim:

-Biz, biz onların yüzü suyu hürmetine duruyoruz!

Salime Servet Seyfi

Donanma, 12 Şaban 1336, 23 Mayıs 1334, S. 117-166, s. 1881-1884

“Mehmetçik”

[s. 1949] “Mudanya” körfezinin nihayetine müstağni ve uzletperver (inziva besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan) bir malike-i bahr gibi çekilmiş, beyaz, muntazam haneleriyle körfezin berrak sularını âyînedâr edinmiş “Gemlik”, hayat-ı sabâvet ve şebâbımın en ruhlu, en ebedî anlarını çerçevelemiştir. Körfezin kasabaya mukabil tersane sahilinden üç yüz hatve kadar içeride ve tersanenin Cenub-ı Şark’ı zâviyesine istinat etmiş, yüzlerce senelik çınarların teşkil ettiği kubbe-i laciverdî altına sığınmış kadîm konak önündeki cesîm-i bahçe-i muhterem (muhterem büyük bahçe), beyaz sakallı, ve sevgili bir pederin cenâh-ı himâyet ve şefkatinde hayatın en asude, en mesut senelerini lakayd ve ser-âzad, elem-i istikbalden gafıl geçiren galebelik ailemizin tanîn-i şâdanisini mutlaka hâlâ saklamaktadır.

Karşımızdaki latîf “Gemlik” kasabasının şark ucundan itibaren körfezin sularını mukavves (yay şeklinde olan) ve beyaz bir kurdele ile tahdîd (sınırlama) ederek gelen geniş Bursa şosesi konağın pencereleri altından geçip gider, ki: çocukluğumdan beri büyüğü penceremin önünde oturarak garip bir incizâb (cazibeye kapılma) ve hiddet-perestâne ile ne kadar uzun saatler seyrettiğimi şimdi müessir bir heyecân-ı tahassürle hatırlıyorum.

Uzun ve ekseriya تنها olan bu yolda hayatımın o kadar kısımlarını bel’ (yutma, yutulma) edecek bir liyakat bilmem var mı idi... Lakin bazı zamanlar orası benim için nihayetsiz bir menbâ-ı tahassüs ve tefekkür olurdu. Bilhassa kasabanın pazarına müsâdif (rastlayan) olan salı günü sabahın en erken saatlerinden itibaren bu yoldan civar köylerin erkekleri, kadınları ve çocukları şehre doğru cereyana başlardı. Hayvanlarına kömür yüklemiş sert bakışlı Gürcü muhâcirleri, sebze ve et yüklü bargirlerini, merkeplerini çeken mavi, güvez (mora çalan kırmızı renk) çenberli, meşîn silahlı, kısa şalvarlı Türk köylüleri dudaklarında handeler, sahraî ve millî terâneler uçarak geçerlerdi. Sonra koyu mavi, kabâ (cübbe) koyu kumaştan feraceleri, beyaz yaşmakları, baş örtüleri ile dinç Türk köylü kadınları ellerinde yeşil yoğurt, kaymak çanakları, yumurta sepetleri, tavuk ve kaz hayvanatıyla “Gemlik” in salı pazarını zenginletmek için hızlı hızlı yürürlerdi. Bu kafilenin içinde her hafta bize uğrayan ve o tatlı Anadolu şivesi ile riyaya bigâne, saf çehreleriyle dostluklar, muhabbetler getiren ve okuduğu bütün kitapları Kurân-ı Kerîm, ilmi hal zanneden, köşedeki piyanoyu acayip seba’-i âlemden (dünyanın yedi harikası) biri gibi seyreden birçok samimi muhabbetlerimiz vardı... Oh, bu saf insanlar!

Ertesi günü geniş, tozlu ve beyaz yol yine benimle تنها, yalnız kalır, parlak güneşle yıldızlanan derin mavi sema altında uyur, uyur, uyurdu!

Bazen de bu yolun ve konağın geniş arka kapısındaki meydanın büsbütün başka misafirleri olurdu.. Yüksek, mütehammil ve mütevekkil manzaralı ve yalnız kıldan, yünden elbiseli sahiplerinin sözlerine cevap verir gibi mütehevvirâne homurdanan canlı, çingiraklı develer.... Bu deve katarları bir hafta uzak yollardan sırtlarına yükletilen koyu mavi (kurom) madeni kütlelerini buraya kadar getirirler, kalabalık bir amele gürûhu akşamdan sabaha ve sabahtan akşama kadar süren velveleleriyle konağın önündeki iskeleye yanaşmış cesm-i İngiliz vapurlarına sahile yıkılan bu maden dağlarını yükletirlerdi. İşte penceremden seyrettiğim yolun ve meydanın en velveleli maceraları bu iki safhadan ibaretti. Ve ben bu safhaları bıkmadan o vefakâr penceremden senelerce seyretmiştim.

Lakin bir gün geldi ki: bu sahada birçok senelerden beri görülmemiş bir manzara hâdis (meydana gelen manzara) oldu. Bin üç yüz on üç senesi idi: Geride canlar yakılıyor, kanlar dökülüyordu. Yine İslam kanı Hristiyan kahramanlarına helal addolunmuştu. Mâhud (mâlûm) Yunan dostumuz Girit'te ihdâs ettiği facialar yetişmiyormuş gibi Cenub-ı Garb'ı hududumuzda da rahat durmamaya başlamıştı, her postanın getirdiği gazeteleri heyecan ve infiâl içinde bekliyor, okuyorduk. Sahifeleri çevirirken çehresinde senelerden beri eser-i kin ve nefret görmemiş [s. 1950] olduğum pederimin, bu ihtiyar bahriyelinin bile kaşları çatılır, çakır gözlerinde bir âteş-i tehevür (köpürme ateşi) yanardı. Büyük biraderimle ciddi, ağır konuşurlar iken babam:

-Ah Avrupa, Avrupa!

Derdi. Bu, ahalsinin hemen dörtte üçünden fazlası Rum olan kasaba halkında büsbütün başka bir tavır peydâ olmuştu. Akşam denize çıkan tenezzuh (gezinti) sandallarından her zamankinden bülend ve mütecâviz seslerle Yunan şarkıları okunuyor, bu mülkün sahiplerine meydan okurcasına istihfâfkâr (küçümseyen), mestâne (sarhoşça) naralar duyuluyordu.... Bu hâl bir dereceye kadar gelmiş idi ki: sekine-i İslamiyede (İslamın sakinliği) bir havf (korku) bile hâsıl olmuştu, hükümet-i inzibâta biraz germî (sıcak, süratli, çabuk) verdi.

Lakin şimdi Anadolu'nun, Rumeli'nin bir başından bir başına kadar bir avaze-i müheyyiç tanîn-i endâz (tınlayan, çınlayan) oldu:

-Silah başına!

Büyük Türk İmparatorluğu artık küçük Yunanistan'ın cephe-i bî-edebine bir tenbîh ve istihkâr (aşağılama) darbesi indirmeye karar vermişti; Türk illerinde ufkun bilmem hangi noktasından koparak gittikçe büyüyen, büyüdüğü şiddet ve savleti köpükler ve uğultularla tezâyüd (artma, çoğalma) eyleyen dehhaş (çok korkunç) bir müvecceh (herkesin yöneldiği şey, makbul, münâsip) gibi o avaze yuvarlanıyordu:

-Silah başına, silah başına!

Ve öyle zannediyorum ki yirmi seneden beri vâsî (geniş) Türkiye'nin oğulları hiçbir zaman silah başına böyle hurûşan bir şevk, böyle cûşân (coşan) bir meserretle koşmamıştı. Çünkü: senelerden beri bu defa olsun Türk ordusu Yemenlerde İslam, bilmem nerelerde vatandaş kanı dökmeye, kendi azâ-yı milliyemizi kesip bilmukâbele kesilmeye gitmiyordu. Bu sefer de Girit'in siyah kıyılarını İslam kadını, çocuğu kanıyla boyayan, mavi semasını İslam yurtlarının siyah dumanıyla esmerleştiren Yunanlı canavarların kanlı pençesi kırılacak, Yunan denilen bu arsız, hadd-i nâşinas (haddini bilmez) köpeğe kutlu bir tekme vurulacaktı.

Anadolu'nun civar köylerinden şimdi akın akın koşup gelen Türk çocukları bir an evvel bu maksada vâsıl olabilmek sâikâsıyla sahil şehirlerinin iskelesinde birikmişlerdi. Ve benim تنها yolum, vefakâr pencerem şimdi nazarımda büyük bir kıymet kazanmıştı. Gemlik ve Pazarköy kazalarının bütün redifleri bu uzun, beyaz tozlu caddeden bir seyl-i cûşân-ı hamiyet gibi, ikâmet ettiğimiz konağın tam önündeki asır-dîde çınar ağaçlarıyla sâyedâr meydanlığa akıyor, yine önümüzdeki iskeleye yanaşan vapurlara dolup davullar, zurnalar, şarkılar ve türküler ile vatan ve namus ve din uğrunda ölmek için dumanlı ufuklarda kayboluyordu.

Ben, bana bu hareket-i milliyeyi bütün safahati (evreler) ile, bütün kıymetdâr-ı elvân ve eşkâl-i hamiiyeti ile gösteren, işittiren, tarif eden penceremi şimdi bile nasıl müteheyyiç ve mütehassir (özlem duyan) derhâtır ediyorum!.

Evet, Yunan ve Yunan harbi; bu muazzam milletin cûş ve hurûş-ı muhteşemi huzurunda pek küçük, pek hakîr bir şeydi.. Lakin benim genç fikrimde millet, Türklük ne demek olduğunu bana gösteren, milletim hakkında yazılan, söylenen şeylerin, büyüklüklerin pek doğru, hatta pek az olduğunu ispat eden ilk büyük levha, ilk hâdise-i muazzama olmuştu.... Bütün aile kadınları, tâ önümüzdeki mecmâ-i fedakârânı (fedakârlığın toplanma yeri) bize gösteren o pencereden günde kaç defa yaşlı gözler, şiddetle çarpan ateşli kalplerle kalkıyor idik! Artık bu manzara önünde (Gemlik) şehrinde yükselen

istihfâfkâr Yunan şarkılarının acı, buruk paralayıcı tesiri azalmıştı. (aralmıştı olarak yanlış yazılmış).

Yüzlerce şecî-i vatan (vatan yiğidi) müdâffî dağlardan, kırlardan, köylerden taşıp geliyor; mavi şalvarı, kalın silahlığı, kırmızı kuşağı, yazma çenberi, kırmızı şeritli, siyah asker elbisesiyle hanemiz önündeki o meydanda kurulmuş çadırların biraz ötesinde değişerek bir anda muntazam taburları vücut buluyor, gemileri dolduruyordu. Lakin o meydanda yalnız Türk erkekleri yoktu. İhtiyar valideler beyaz sakallı pederler, hatta zevceler, hemşireler, çocuklar hepsi ellerinde birer torba, birer son hediye, yiyecek çıkıntıları olarak o gaziler galebeliğinin (baskın çıkma) kenarında dolaşıyorlar, ihtimal bir daha gelmeyecek, Yenişehir'in⁸⁷ yeşil ovasında, (Milona)⁸⁸ ve (Dömeke)⁸⁹ nin yalçın, haşın kayaları üzerinde hain bir kurşun ile urulup kurda kuşa yem olacak azizlerini arıyor, konuşuyor, gülüşüyor ve ağlaşıyorlardı ve nihayet uzun ve geniş bir Bursa caddesi Türk kadınlarını ve çocuklarını akşamın hüzn-i garîbânesi içinde yaşlı gözlerle sâmit (susan, konuşmayan) , harap ve artık boş köycüklerine doğru teşyî (uğurlama, selamtleme) ediyordu.

Öğle vakti geçmişti; pencерemde oturuyor, karşımızda kaynaşan o kitle-i milliyeyi, o Mehmetçikler ve Ayşecikler âlemini seyrediyordum. Şimdi nazar-ı dikkatim önünde, lakin galebelikten biraz açıktı; ve henüz şiddetini kaybetmemiş harâret-i şems altında beş altı kişiden mürekkep bir aile kümesi duruyordu:

Rehin-i fenâ peder-i sefid-ser (beyaz başlı baba), mavi feraceli, zayıf, esmer anne, palaspârelere bürünmüş iki çocuk ile perişân-i hâl bir zevce (Milona) geçidine gönderecekleri kıymetdâr bir vücutla cidden hüzn-engîz bir mecmûa-i elem ve ıztırâr teşkil etmişlerdi. Anadolu fakr u sefâletinin numûne-i müessiresi olan bu mecmûanın merkezini teşkil eden redîf-i neferi aile ve vatan hissine aşnâ olmayan soğuk hüviyetlerin

⁸⁷ Haz. N: Larissa Orta Yunanistan'da 14.030 km²'lik bir alanı kapsar. Günümüzde Karditsa, Larissa, Magnesia ve Trikkala idarî bölgelerine (nomos) ayrılan Tesalya (Thessalia) verimli iki ovasıyla Yunanistan'ın önemli bir kesimini oluşturur. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tesalya>. "E.T. 30/11/2023"

⁸⁸ Haz. N: Yunanistan'ın Tesalya bölgesindeki Larissa (Yenişehir) idarî bölümünün sınırları içinde bulunmaktadır; bugünkü adı Tyrnavos'tur. XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlılar tarafından Tesalya ovasının kuzey kenarındaki Milona geçidine yakın bir mevkiye yeniden kuruldu ve Osmanlı döneminde Tesalya'nın en büyük kasabası haline geldi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tirnova--yunanistan>. "E.T. 30/11/2023"

⁸⁹ Haz. N: Dömeke Muharebesi, Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan Krallığı arasındaki bir muharebe. Yunan-Türk Savaşı'nın (1897) bir parçasıydı. [https://tr.wikipedia.org/Dömeke Muharebesi](https://tr.wikipedia.org/Dömeke_Muharebesi). "E.T. 30/11/2023"

o anda istihzâsını, istihkârını celbedecek bir manzara arz ediyordu. Solgun yüzlü, kısa, son derece cılız, çelimsiz bir kazazede-i hayat... Çehresinde senelerce sıhhatini ezen bir ısıtmanın (sıtma) sarılığı, büyük fersiz gözlerinde hayat ve kuvvete bakmaya cesaret edemeyen bir fersizlik vardı. Bursa ovasının gürbüz efelerine birer kahraman şekli veren elbise-i askeriye onun cılız kollarından, [s. 1951] dar ve kemik omuzlarından bastığı toprağa dökülüyor gibiydi.. Püskülsüz, yeni kırmızı fes kulaklarına kadar geçmiş, omuzuna attığı kaputun etekleri yeri bulmuştu... Lakin ne olursa olsun o, etrafında duran pîr-i sefid-i serin, ihtiyar kadının oğlu, şu pejmürde, yalın ayak kadın ve çocuğun pederi ve hâmisî idi. Hepsi ağlıyorlar; hepsi bir şey söylüyorlardı.. Yalnız o şaşırılmış ve bütün bu olan işlerden hiçbir şey anlamıyor gibi sâmit, dalgın duruyor, belki düşünüyordu... Elhâsıl yalnız benim temâşâgeri (seyreden kimse, seyirci) olduğum bir fâcia oynanıyordu...

Lakin bir an sonra anladım ki: bu sahnenin temâşâgeri yalnız ben değilmişim... Belki birkaç dakikadan beri sahneye uzun boylu, otuz beş yaşına kadar bir köylü yaklaşmış; o da benim gibi, o aile kitlesi asla haberdar olamadan bu vedâ-i elem-nümûdun seyircisi olmuştu.

Birden ve serî adımlarla bu köylü onlara yaklaştı. Kuvvetli vaz'larla (bırakmalar) onlara, bilhassa ihtiyar pederle cılız redife bir şeyler söyledi. Validenin elleri müteheyyicâne göğe doğru kalktı.. Redîf hâlâ o kalın elbisesinin, kaputun altında ezilmiş gibi idi. Uzun boylu köylünün ne dediğini işitemiyordum; hâlbuki: diğer zavallı şüphesiz pekâlâ işittiği hâlde anlamıyordu... Lakin bir an sonra her şey nazarımda inkişâf etti:

Uzun boylu köylü elini kuvvetlice redifin omuzuna koyarak bizim evin arkasına tenhaca bir noktaya doğru çekti. Efrâd-ı aile-i hâif (korkak aile fertleri) ve endişeli nazarlarla etraflarına bakarak takip ettiler. Cılız redif, köylünün muâvenet-i serîasıyla bir anda sırtındaki asker elbisesini çıkardı ve yine sanki o anda o şerefli elbise uzun boylu köylünün geniş omuzlarını ve uzun bacaklarını örtmüştü!

Olduğum yerden köylü kisvesini tekrar giyen cılız redifin ellerinin titrediğini görüyordum. Ötekiler hâlâ büyük bir cinayet işlemiş gibi etraflarına bakmakta idiler. Birdenbire ihtiyar peder şimdi arslan gibi bir Türk neferi olan muncî-i nâ-gâh-ı zuhûrun (birdenbire ansızın kurtarıcı) ellerine sarıldı. Lakin o mütebessimâne, kısaca bir şey söyleyerek ayrılmak istiyordu. Bir an sonra hasta, cılız köylü, pejmürde çocuklar, yalın

ayak zevce, ihtiyar peder ve valide sıkı bir küme teşkil ettikleri hâlde uzun, tozlu ve geniş Bursa caddesinin köşesinde koşa, koşa kayboldular...

Oh ey ulu Cenab, oh ey hiss-i fedakârî! Samdâniyet-i kerîmenin bize ne ulvi, ne İlâhî bir hediyesisin!

Müstağrak-ı vecd ve heyecan kalmıştım... İşte yine o tarihî “Mehmetçik” bütün büyüklüklüğüyle karşıma çıkmıştı. Türklüğe has bir mucize ile bir anda deminki kaputunu taşımaktan âciz “Mehmetçik” yerine pehlivan omuzlu çelik, hayır, hayır çelik değil altın kalpli bir “Mehmetçik” kâim oluvermişti. O şimdi kaputunu omuzlarına yerleştirerek yalnız ve mütevazî dolaşırken pencereden pedere ve biraderlere koşarak vakıayı söyledim; ve onu gösterdim. Biraderlerden biri onu çağırarak konağın avlusuna aldı. O, karşısındakileri zâbit elbisesiyle görünce korkmuştu. Bilatereddüt, bilamecburiyet birkaç defa ölüm ile nişanlanmış olan bu kahraman ölümden korkmayan bu kalp, bizden korkuyordu.

Nihayet:

-Affedersiniz, efendim, dedi; benim askerliğim yok! Çoluk çocuk da yok! Bir iş için kasabaya inmiştim. Avdette onları gördüm. Yüreğim sızladı. Zaten işte görmüşsünüz ya, o zavallı muharebede ne yapabilir ki? Tüfengi kaldırmaya mecali yok... Kimse görmeden elbiseyi değiştirdik. Kim bilecek? Hem millete ondan beş kat fazla hizmet ederim!..

*

Fazla bir kelime ilave etmeyeceğim. Yalnız şunu söyleyeyim ki. dört ay kadar bir müddet sonra bahçe kapısından eski bir asker elbisesini lâbis (giyen) bir ziyaretçi girdi. Pederi, biraderi mahcubâne sordu. Bu bizim “Mehmetçik” idi. İki yerden yaralanmış, (Dömekö) de namazını kıldıktan sonra memleketine avdet etmişti; lakin temiz, altın kalbi itinâ-yı azimetinde verdiğimiz bir iki kıymetsiz hediyein dîn-i şükrânını unutmadığından köyüne vâsıl olur olmaz bahçesinden sepetini doldurarak bu tesadüfî ehîbbâsına (dostlar) getirmişti! İşte “bir Mehmetçik” daha!

Salime Servet Seyfî

Donanma, 18 Ramazan 1336, 27 Haziran 1334, S. 171, s. 1949-1951

2.2. Mektupları

2.2.1. Kardeş Mektupları

“Hanımlar İçin - Kardeş Mektupları”

[s. 455] Bu hakir eseri teşkil eden mektuplar yekdiğerine hissen, ruhen merbut iki kardeşin biri birinden ayrı bulundukları zaman bile müteakabilen ihtiyaç hissettikleri hasbihal-i samimiyetlerini hâvî (içeren) bir silsilenin nasılsa zayı olmamışlarıdır. İcâbât-ı haşîne-i hayatiyye (hayatın kaba, kırıcı zorluğu) ile ekseriya ayrı yaşamış olan bu iki kalbin tâ uzaklardan teâtî (karşılıklı alıp verme) ettikleri efkâr ve hissiyat – başkalarınca belki ehemmiyete haiz olmasa da – kendilerince pek kıymetdardır.

Ne çare ki zulüm ve udvan (düşmanlık ve zulüm) senelerinin tazyik-i kakhhâriyle yüreklerinden fırlayan bu feryatlar muhitin denâat (alçaklık) ve gadrine karşı başkaları tarafından işitilmemek için boğulmuş. Yani mektupların kısım-i azamı (büyük kısmı) bütün aileye bir tehlike teşkil etmemek üzere mahvedilerek sırf hissiyat-ı aleladeden bahisleri bu harâbiyet-i ihtiyariyeden kurtulabilmiştir.

Nisan 315 İstanbul

Azizim Ali⁹⁰,

Gurur: Bu kelime ne kadar bârid (soğuk), kalb-şiken (kalp kıran). Değil mi?

En latifi ipeklere sarılmış bir vücud-ı nazikin hiramına hayat değer bir çift güzel gözün initâfına (çevrilmek), ihâta (sarılmak) olduğu pırlantalardan daha kıymetdar ellere bile taalluk (ilgili olma) etse insana haşin ruhu incitir bir hiss-i müezzi (acı çektiren his) gibi nüfuz eder.

Onu insanlara ihsas etmeye sebebiyet veren şey hiç olmazsa bir malikiyyet-i fahra bir meziyyet-i âliyye olmalı, elmas, ipek değil. Çünkü ipek ne kadar nermin, rengin olsa yine bir böceğin ördüğü ağdan husule gelmiş bir bezdir.

Hâlbuki bilmem insan ne için bunlarla da bize nice herhâlde bir ulviyet-i diğere evet, hemcinsi olan [s. 456] diğere insanların hissedar olamadığı bir ulviyyet-i diğere malik olmuş gibi vaz’lar (durumlar) gösteriyor!

Bir zaman, hâlâ tesirini hissetmekte olduğum bir vaka gördüm ki ihtimal bu bahsi tatvîle (uzatma) beni sevk eden de budur.

Bir gün köprünün Kadıköy iskelesinde mektepten gelecek oğlumu bekliyordum. İki matmazelin refakatinde içeriye giren bir genç hanımın bürünmüş olduğu ipek kumaşların hıştırtısı orada bulunanlar gibi benim de nazar-ı dikkatimi celbetti. Açık, eldivenler içine sıkışmış küçük ellerin isticali (acele etmek) ile kaldırılan peçenin altında hakikaten şâyân-

⁹⁰ Haz. N: Bu mektup 3 Şubat 1315 (15 Şubat 1900) tarihinde *Ma’lûmat*’ta “Oğlumun Kılıncı” üst başlığıyla yayımlanmış “Kardeşim’e” diye hitap ederek başlamıştır.

ı perestîş bir çehrenin bütün letafetleri göründü. Eminim ki orada bulunanlar benim gibi çehre-i besime karşı bir hiss-i hayret ve meclubiyet duydu. Fakat bu hiss-i tekrîm (hürmet hissi) ve meclûbiyet (tutkunluk) ne kadar bekâsız oldu! Çünkü o şâyân-ı perestîş-vücut bu mahal-i intizarın vasatına gelmeden durdu; o kadar güzel olan gözlerden saçılan envar-ı renk gurur içinde bilmezsin, ne kadar donmuş, sertleşmiş idi. Bu nazar-ı bârid orada oturanların çehrelerinden ziyade zârlarında (ağlamak, inlemek) rubalarında (giysi) dolaştı. O pembe dudaklar onu bî-hoş eden gururun şiddetini gösterir surette muhakkarane (küçümseyen) büküldü. Dışarıya çıkmak için yanından geçen fakir bir kadının fersude (solgun yıpranmış), yünlü zârînin (çarşaf) eteklerine teması onu bir tehevür-i şiddet ile serâpa sarstı; istikrâhını (iğrenme) ima eder bir isticâl (aceleci davranış) ile eteklerini toplayarak ve kendisine hiçbir zararı dokunmamış olan sair vücudları bir nazar-ı istihkarıyla süzerek yanındaki matmazele:

-Aman. Burası ne kadar pis!

Dedi. Dışarıya çıktı. O zaman kendi kendime düşündüm:

-Onun burada bulunan insanlardan ne farkı var? Bu muamele-i nâ-revâyı kendi nazarında mübah gösteren hangi kuvvettir? Gurur değil mi? Evet, gurur!.. O histir ki daima elmaslara, ipeklere müstağrak vücudları böyle haksız, dil-âzar kılar; insanlığın en parlak meziyyet-i ulviyesi olan renk uhuvvet ve merhameti karartır...

Gariptir ki şimdi ben yukarıda reddettiğim gururun zebunı (zavallı, aciz) olduğumu hissediyorum. Bunu da sana bir iftihâr-ı bülend (yüksek iftihar) ile yazıyorum.

Gurur valideler için ekseriya bir hiss-i mukavemet-sûz hâlini alıyor. Yalnız ona refakat eden hissiyat-ı refika ve mübeccele-i mâderâne (yüce annelik) bu his haşyeti güzelleştiriyor. Her kalb-i mâder ona bir râh-ı perestîş (tapınılacak yol) açıyor. Cây-ı kabul (kabul olan yer) gösteriyor. İşte bunların biri de benim. Hiss-i gururdan mütelezziz (zevk alan) olduğumu söylüyorum!

Lakin ben bir valideyim; sebab-i gururum ne oğlum, ne onun kılınıcı ki bunu yedi- senelik sa'yının (çalışma) semeresi olmak üzere ona milleti verdi.

Onu şu anda karşımda, öyle kılınıcı yanında ve sevincinden rengi uçmuş bir hâlde temaşa ettikçe -hakikat söylüyorum ki- kalemi tahrik etmekte dûçar-ı müşkilat oluyorum. Ellerim meserretimden titriyor; ondan başka etrafımdaki bütün eşyayı kıymetsiz, renksiz görüyorum. Evet, yine müterifim ki (itiraf eden) bir gurur başımı döndürüyor. Lakin ben mazurum (özürlü). Değil mi? Zira bu gururu bana ihsas eden ne elmaslar, ne ipekli

libaslarımdır, ne de bu gibi meziyyat-ı maddiyeye malik olamayan bir takım zavallı insanlardır.

Gururum seneleri içinde o çapalı kılınca intizar ettiğim maziye ki henüz yakın bir kısmında şimdi kılınçlı olmuş olan bu küçük çocuğumu beyaz pike (pamuklu kumaş) rubaları ile ağuşumda sıkıyor, pek küçük olduğu hâlde bir fikr-i ciddiyete feda edilerek uzun, kıvrıkcık sarı saçları kestirildiği için bir iğbirar (gücenmek) hissediyordum.

Altı yaşında iken mektebe girmek üzere İstanbul'a göndermek için uyandırdığım dem-i seherin hüznünü o yavrumu benden ayırarak süratle uzaklaşan vapurun bir parçacık daha yakından mürurunu (geçip gitme) görebilmek için şebnemlerle süslenmiş mine çiçeklerini acımadan çiğneyerek sahile koştüğumu vapur nazar-ı tahassüründen uzaklaştığı ve görünmez olduğu hâlde pervanesinin hasıl (görünmez) ettiği köpüklü dalgaların ayaklarım dibinde dağılan enînini müteellimane dinlediğimi unutmadım. Onu götüren ihtiyar bacının:

-Arkamızdan, ağlama yolcu arkasından ağlamak iyi değildir.

Sözlerini hâlâ işitiyor gibi idim.

Hakikaten ağlamadımdı; fakat hiçbir zaman ruznamem o günkü kadar gözyaşları ile dolmamıştı.

İşte, o dem müfarakatten sonra tamam yedi sene geçmiş ki bana yedi saat kadar az gelir. O zamanki o küçük çocuk şimdi karşımdaki sahib-i seyfdar; o zamanki tombul, pembe çehreli yavru şimdi biraz nahif, geniş omuzlu, kolları sırma şeritli efendidir. İşte, o mayıs sabahı ben onu birinci defa olarak bu gün için ağuşumdan ayırmış, vatanına, milletine hediye etmişim. Sıcak hâbgâhından bu sırmalı, siyah çuha elbiseyi giymesi için üşüye, üşüye kaldırmış, fırtınalı derin denizi geçmek üzere vapura göndermişim.

Bak! Zaman süratle, hem pek süratle emelimin, sa'yımın semeresini bana iktitaf (karşılığını görme) ettirdi. Ne hoş, henüz ihtiyar olmadığım hâlde bir asker validesi oldum.

Oğlumun bir iftihar-ı minnetdarane ile bûs (öpme, öpüş) ettiği bu seyf bana gittikçe tezyid-i şiddet (çoğaltma) eden bir hiss-i mağrûrâne bahşediyor.

Birinci defa olarak bu sahib-i seyf küçük oğlum ile dışarıya çıktığım zaman ne hâlde bulunduğumu bilemezsin! Hiçbir zaman o günkü kadar serbest yürümemişim. Bu yanımdaki kılınçlı efendiye inıtaf eden (bükülme) enzâr-ı takdîrkâraneden en ziyade ben hisseleniyor, gururlanıyordum. Mümkün olsa herkese:

-Bu benim oğlumdur. Bu kadar küçük olduğu hâlde ben onu bu üzerinde yürüdüğünüz toprakların bir zerresinde hizmet etmek, feda olmak için büyüttüm.

[s. 457] Bakınız, bülende ki seyf onun kadrini i'lâya (yüceltme) kâfi değil mi? Elmaslardan, ipeklerden, altınlardan neşet (meydana gelme, ileri gelme) eden gurur. Şevket-i hamîyyetle parlayan bu şerefli çeliğin karşısında haiz-i ehemmiyet midir? Demek istiyordum. Doğru değil mi, Ali? Bu nevresîde (yeni yetişmiş) yavru iki sene sonra mutena (özenli, özenilmiş) bir mevkide ifâ-yı vazife eyleyecek. Namının da bir gün sahife-i tarihte şerefle yâd olunacağını ne için ümit etmeyeyim?

Hatırlar mısınız? Bir zamanlar seninle Osmanlı eâzımına (ileri gelenler) mahsus olan sahâif-i şa'sa'adâr tarihi okur ve müdâvele-i efkâr (fikir alış veriş) ederken ben hep bu küçük oğlumu düşünür, onun namında ihtiram ile yâd olunması için dualar ederdim.

İşte beni bugün müstağrak-ı gurur eden saadet. Oğlumu hizmet-i mübeccele-i askeriyye ile müşerref olmak için milletime memleketime vakfedebildiğimdir.

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Şubat 1327, S. 47, s. 455-457

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

[s. 48] İstanbul- Temmuz 1315

Aziz kardeşim,

Gece yavaş yavaş geldi. Kâinatı dolduran ziyalar, semaları süsleyen pembelikler soldu. Önümüzdeki vâsi' (geniş) yeşilliklerin üzerine gönle dokunur bir esmerlik çöktü. İşte şu levha-i şâmın muvâcehesinde (yüz yüze gelme, yüzleşme, huzur) yarım saatten beri ruhuma bir elem-i ihsas eyleyen bir küçük vakıayı düşünüyorum; o elemi söylemek istiyor, ve söylediklerimden müteellim, müteessir olacak bir kalp ve vicdan arıyorum. Bunun için çok it'âb-ı zihin (zihin yormak) etmedim. Aradığım muhatabı buldum; bu muhatap, bu kalb-i hassas sen idin. Ben, ne zaman hayattan incinirsem ve ne zaman kalbî bir elem duyarsam seni ararım, seninle hasbihâl için bir iştîyak hissederim.

Bugünün suret-i güzerânını yazmayacağım. Yalnız akşama yakın kısmından bahsedeceğim:

Saat ona gelmişti. Odama girdim. Pencerenin önünde haricî seyrediyordum. Bu fakirler semti yine senin bildiğin hâlde, garibâne bir sükûn ve tenhâi içinde idi. Fakat biraz sonra تنها sokağı bir şemâtet (sevinç gösterme, gürültü), bir velvele doldurdu. Bu gürültüyü uyandıran kimlerdir. Bilirsin, değil mi? Mahallenin, mahalleyi teşkil eden evlerin

melekleri. Şu anda onların çehreleri biraz kirli olduğu hâlde yine beyaz ve taravetli saçları pek temiz değilse de yine parlak ve yumuşaktır. Bu çocukları ne kadar sevdiğime vâkıfım. Pencerede ne zaman otursam mutlaka onları seyretmek içindir. Dört beş yaşında bebeklerin ellerinde birer çanta olduğu hâlde kışın çamurları yazın tozları içinde düşse, kalka mektebe doğru gidip geldiklerini gördükçe insan pek çok şeyler hissediyor. Mamafih bu çocuklar ne kadar şâtır (neşeli), ne kadar nazar-firip (göz aldatan) olursa olsun, beni bu akşam melal içinde düşündüren bir zaruret ve sefalet tablosundan bahsedeceğim. Bu çocuklar kafiləsi bizim yokuşa saptıktan sonra kalfadan taburdan azade oldukları için hareketlerindeki intizamı kaybederek istedikleri gibi koşuyorlar; bazıları kendilerinden küçük arkadaşlarının çantalarını yüklenerek mini mini vücutlarının içinde nasıl büyük bir yürek bulunduğunu gösteriyorlardı. Âlem-i fakirin medâr-ı sürûru (sevinç vesilesi) olan yavrular hanelerine çantalarını bıraktıktan, validelerini gördükten sonra yine sokağa koşuştular. Hatırlar mısın? Ben bazen bu küçücükler muhaveresini dinler, fikrimde saklar, sana da söyledim. Bu sözler arasında ekseriya nasıl zekâların parladığını görerek seninle buna dair konuşurduk, düşünürdük.

Bugün birkaç küçük kız karşımdaki hanenin taş merdiveni üstünde ahz-ı mevki (mevki alışı) ettiler. İleride hayatın kendilerine yükleteceği vazifeyi bir ehemmiyet-i tedkikkâr ile taklit ediyorlardı. Hakikaten kardeşim eğer bu mini mini kızları görsen hem güler hem hayret edersin. En büyükleri altı, yedi yaşından ziyade olmayan müstakbelin bu maderleri önlerine oturttukları çocukların başlarını yerden aldıkları taş parçasıyla güya yıkıyormuş gibi öyle bir şefkat ve dikkatle temizlemeye uğraşıyorlar; mendillerden, bez parçalarından yaptıkları bebeklerini sevmeye, onları güya tervih (rahata erdirmeye, rahatlık) için mini mini kollarını istîmale (kullanma) o derece bir dikkat-i şefkatkâr ibzal ediyorlar ki insan baktıkça tabiatın hükmü nüfuzuna hayran kalıyor. Zira bir valide ciğerparesine ancak bu kadar latif surette gülebilir.

Fakat erkek çocuklar öyle değil; o afacanlar daima haşin, patırtıları sesleri uçurtma kavgaları ne derece müthiş olduklarını gösteriyor. Lakin ben bunların bazı müstesnalarını bilirim ki zaruretin sert ve kavi kollar ile ektiği boynu zayıf omuzları üzerine düşerek biraz ilerideki uçurtmaya, hüznle, iştihakla bakar: Öyle bir saadet-i âliyeye adem-i mazhariyetten mütevellid acı ile arasına göğüs geçirerek bir köşede mahzun ve mütefekkir durur iken birdenbire o velvelegâh-ı etfâlden (çocukların gürültüsü) koşarak ayrılır. Çünkü annesinin bir emri onu ikaz etmiştir. Kadın ona “aman oğlum, çabuk git, biraz

pirinç biraz da zeytinyağı al. Şimdi baban gelir. Yorgun yorgun yemeği beklemesin. Zaten ben de henüz tahta silmeden geldim. Ölüyorum. Vaktiyle işimi bitireyim.” Demiş idi. Küçük kirli ellerinde validesinin bir günlük ömr-i ta’b-âlûdî (sıkıntı bulanmış ömür) olan silik bir ikilikle (iki kuruşluk gümüş akçe) kuruşu sıkarak süratle bakkala koşar. Avdette yine refikâsının hay u huy-ı meserreti arasından geçtiği hâlde bu defa atf-ı dikkat edemez; çünkü akşam takarrüb (yaklaşmak) etmiştir. Akşama kadar çalışan sert çehreli, nasırlı elli pederi nerede ise köşe başından dönecektir. Zaten açlık da mini mini midesini ezdiğinden akşam ortaya konulacak o kıymetdar yemeğin hayal-i dilrubâsı ayaklarını eve doğru çekmektedir.

Bu hâli bana o çocuklar söylemez, ben bunları tetkik eder, anlarım. Kendi kendime daima uğraşan insanları daha ziyade onların yavrularını görmeyi, onlardaki ahzan ve meserrâtı anlamayı çok arzu ederim. Ekseriya onların serveriyle güler, hüznüyle mahzun olurum. Bu akşam da her akşamkinin hemen aynı olan cemiyet-i etfâli mütefekkirâne seyrettim. Gurup yaklaşıyor. Saat on bir buçuğa geliyordu. Çocuklar yavaş yavaş işten gelen babalarının peşinden elindeki dolu beyaz kırmızı mendilleri muhteviyatının cazibe-i ümit ve meserretine tutularak hanelerine girdiler. Yalnız ara sıra biraz geciken amelenin çivili kunduraları [s. 49] kaldırımın perişan taşları üzerinde inliyor. Biraz sonra bu fakirler semtini eski sükûn kaplıyordu.

İşte, bu esnada aşağıdan dokuz, on yaşında bir erkek çocuğunun ayağındaki tahta parçalarını takırdatarak çarşıya doğru koştuğunu gördüm. Hâlimden anlaşıldığına göre yukarıda bahsettiğim çocukların en fakirlerinden idi,

Biraz sonra avdetini gördüm. Bu defa gayet ağır ve ihtiyatkâr hatvelerle (adımlarla) yürüyordu. Tam bizim pencerenin altına geldi. İki eliyle tutmuş olduğu kâsenin içindeki pancar turşusu reng-i âteşîniyle sanki ona kuvvet ve neşe vermişti! Gözlerini kâseye dikmiş, bu kıymetdâr yükünü zayi etmekten rüyasında gördüğü dehşet-âmez hayaller kadar korkarak dûdest-i raşedârıyla (titreyen ipek böceği) ona hayatı gibi sarılmıştı. O aralık yokuşun altından işitilen birkaç ayak sesi beni de onu da oraya bakmaya sevk etti. Bu gelenler bir hizmetçi on iki yaşında mesut tavırlı bir çocuk ve o tıfl-ı mesudun iki kara güzel, tombul kuzusu idi. Hizmetçi ve çocuk kuzuları otlatmakta biraz geç kalmış olduklarından seri yürümeye çalışıyorlardı. Çocuk kuzuların ipini çekerek “haydi yürü karagöz, evde bizi merak ederler!” diyordu.

Zavallı fakir çocuk bu esnada her şeyi, hatta evde kendini beklediklerini, elindeki âteşin ve muazzez pancar turşusunu unutmuştu. Gözleri o güzel gözleri güzel kuzulara mürtekiz (dikili duran) olduğu hâlde onları sürüklemeye çalışan tıfl-ı mesudun meserrâtından o da hissedâr imiş gibi yüzünde bir şule-i bahtiyârî temevvüc (dalgalanma) ediyordu. O razı idi, böylece ne kadar çok zaman mürur ederse etsin! Lakin heyhat! Mümkün mü idi? Ben bu mülahazamı bitirmeden mütelâşî (acele eden) yolcular geçtiler, çocuğun gözü önünden bir hayal, bir rüya gibi uzaklaştılar!

O sevgili kara gözleri nazarından kaybedinceye kadar olsun doya doya görmek arzusu onu sarsmış olmalı ki süratle arkasına kuzuların geçtiği tarafa döndü. Eyvah. Göremedi. Bir sükut, sert ve bî-insaf taşların parçaladığı bir kâsenin enîn-i canhıraş yalnız o bî-çâreyi değil, beni bile korkuttu. Takip ettiğim mesut yolculardan nazarımı süratle pencerenin altına çevirdim. Zavallı çocuk, benim nazarımdan evvel kara gözlerin ceht-i azimetinden çevrilmiş, o mebnâ-yı kıymetdârın kaldırım taşları arasında yatan infâz-ı perişan ve melal-i arzu üstüne kapanmıştı... Ne yapmak istiyordu? Ve ne yapabilirdi? Hiç, topraklara karışarak reng-i âteşin ve iştihâ-bahşını (başlatan arzu) kaybeden çamur hâline gelen o kıymetli muhteviyat toplanabilir mi idi?

Gidemiyordu. Kırık kâse parçalarını, turşu tanelerini lerzan elleri ile karıştırarak kalbî bir bekâ-yı elemle eziliyor, söyleniyordu. Bir ayak sesi onu büsbütün sarstı. Süratle ayağa kalktı; ağır hatvelerle ona doğru yaklaşan ayrı bir vücut akşamın karanlığı içinde gözlerine daha büyük görünüyordu. Sert bir ses.

-Hasan!

Dedi. Çocuk cevap vermedi. Başî kâse kırıklarına doğru eğildi. Kendisini çağıran yanına geldi. Bu kırık beş, kırık sekiz yaşlarında fakir bir işçi çocuğun pederi idi. O da felaketi gördü; asabi bir hiddet kuru kavi vücudunu titretti. Nasırlı elini kaldırdı:

-Ah haylaz, kâseyi kırdın ha. Şimdi ne yiyeceğiz?

Darbe etmek üzere idi. Yüreğimin ezildiğini hissettim. Az kaldı pencereden “vurma!” diyecektim. Lakin darbe inmedi. Çocuğun titre ve ağlar sesi:

-Babacığım, babacığım! Kara göze bakarken düştü! Diyordu. İşçi elini yanına indirdi. Bu tazallüm, bu mazeret-i masumâne onun felaket ve fakr ile katılaştıran kalbini de ezmişti. O da oğlu gibi sâkit kaldı; onun da gözleri bir yeis-i amîk (derin üzüntü) içinde oğlu ile kendi arasında yatan nafakalarının bakiye-i harâbına dikildi. Bu hâl çok devam etmedi. Başını kaldırıp oğlunun yaşlı gözlerini, asabındaki lerze-i havf (korku titreyişi) u heyecanı

görünce her şeyi unuttu. İhtimal bir kısa, yeis-âlûd zaman zarfında levha-i hayalinde kendi küçüklüğünü görmüştü; ihtimal böyle birçok zamanlar o da güzel bir kuzu bir uçurtma için eve gitmekte gecikmiş. Elindeki ekmek, tuz parasını düşürmüştü!

Mahrumiyetin ne demek olduğunu bilen baba çocuğunu sâkitâne ve bî-tâbâne kucakladı. Bu nevâziş-i peder (baba okşaması) zavallı yavrucuğu gözünde elan sirişk-i kederi (keder gözyaşları) olduğu hâlde tebessüme, meserrete sevk etti:

-Ama görsen baba ne kadar güzel idi; hem de iki tane idiler.

Peder cevap vermedi. İkisi de o kırılmış, dağılmış toprak, turşu enkazına son bir nazar-ı ızdırap ve yeis atarak hanelerine doğru ilerlediler...

Bilmezsün kardeşim, bu vakıa bana ne kadar tesir etti!

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Nisan 1328, S. 51, s. 48-49

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

[s. 74] İstanbul- Eylül, 1316

[Hususi bir mektuptan müfrez (bir bütünden ayrılmış)]

Azizim Ali,

Şu elimdeki beyaz kâğıt gönlümdeki bütün endişeleri ve tahassürleri sana îsâl (ulaştırmak) için karalanacak. Fakat insanları kemiren, hayatın en muharrib (yıkıcı) düşmanları olan bu iki arıza-i kalbiyemin şiddet-i kâmilelerini acaba sana ihsas edebilecek mi? Görüyorsun ya, bu perişan yazılar arasında birazda iğbirâr-ı kalp var! Bilmem kaç ay oldu, biz bu kadar defalar “Ali!” dedik de sen bir kere “valide!, Peder!, Abla!” demedin! Bizi unutmak, ruhen, bedenen, sana merbûtiyetleri (bağlılık, düşkünlük) bizimkine makîs (kıyas edilebilir) olmayacak bir takım ecânibin (yabancı) müsahabeti, yahut latif bir seyranın (gezinme) neşve-i bî-sûdıyla (kazançsız, yararsız) bizi artık yâde-i vakt bulamamak! Oh! İşte bu bilir misin, pederini valideni ve ruhunun en kıymetdâr bir parçası olduğun için her an seni takdîs (kutsama) eden ablacığını ne kadar mahzun eder!

Bu uzun sükutunun bizi en zedelediği, perişan, melul ettiği noktanın ruhumuz olduğunu bilirsin, değil mi? O ruhları ki sen de onlara o kadar merbutsun. Ben öyle ümit ediyorum ki oralarda, o yabancılar ülfeti içinde, o velvedâr dâire-i nâ-esnâda sen de incinirsin. O hâlde seni münşerih (gönlü ferah olan) eyleyecek ve bizi mesut edecek olan latif itiyadât-ı maziye ne için avdet etmemeli? Ben bu soğuk sükutun her gününü en azâb-engiz (azap veren) bir âteş-i intizar içinde geçirdiğimi hiç tereddüt etmeden yazabilirim. Eğer ümit

olmasaydı bu ateş daha tâkat-fersâ (tâkat götürmez, dayanılmaz) olacaktı. Fakat benim kıymetli kardeşim, her sabah “bugün Ali’den mutlaka mektup vardır” ümidiyle kalktığım her akşam “ihtimal yarın gelir” ümidiyle gözlerimi kapadığım hâlde yine günler uzun ve asırlar gibi ağır mürur etti. Bu her gün yeniden ölen ümidimin elem ve ızdırabı beni ne kadar yeise düşürmüş olmalı ki hissiyat-ı kalbiyemin takrir ve tebyine (açık açık anlatma) hizmet için kullandığım kalem ve kâğıt bile günlerden beri elime bigâne kalmış. Sana yazmaz isem yazacak hiçbir şeyim bulunmazmış gibi muattal (kullanılmaz, işe yaramaz duruma gelmiş) oldum. Sana hitap edemez isem kimseyi, hatta latif, pembe bir çiçeği bile layık-ı hitap bulamıyorum.⁹¹

Şehbal, 1 Mayıs 1328, S. 52, s. 74

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

[s. 192] Eylül 1316, İstanbul

Kardeşim,

İnsan ne kadar gariptir! Kendim muhtac-ı teselliyet iken bir derd-i bigâneye karşı -velev ki cüzi bir zaman için olsun– kendimi unuttum; bilmediğim bir hayatı düşündüm. Onun için pek bir hiss-i merhametle ağladım. Teessür etmek derecesini şundan anla ki güya benim derdim imiş gibi şu mükâlememize (konuşma) bile dahil ettim. Ne ziyarı var. Başkaları da insan, hemcinsimiz değil mi? Onların da bir validesi, bir hemşiresi yok mu? Ben o vücutları tanımıyorsam valide, hemşire muhitini de tanımıyor muyum? Hissetmiyor muyum? Her kadının ruhunda meknuz (saklanan, gizli) olan şefkat ve merhamet-i amîkaya (derin merhamet) istinaden -tesadüfün yardımı ile işittiğim- bir nâle-i yeisden müteessir olamaz mıyım? Kendisini bilmediğim, lakin bir vâsıta-ı gayr-ı muntazar (olması veya gelmesi umulmayan) ile ruhunu, oradaki yaralarını gördüğüm bir zavallı insana acıyarak birkaç katre gözyaşı dökemez miyim? Beni kederlendiren şey, bir yarım mektuptur. Ben, bunu bir kitabın sararmış, tozlanmış yaprakları arasında buldum. Okudum. İhtimal bunu yazan çocuklarının, genç zevcesinin enîn-i ihtiyacına bir çare-i acil bulabilmek için kalkmış, onu bu kitabın arasına yine almak, yazıp bitirmek ümidiyle saklayarak yarım bırakmış!

⁹¹ Haz. N: Salime Hanım’ın bu mektubunun hemen bitiminde Kal’a-i Sultaniyye- 12 Temmuz 1315 tarihli “Aziz Hemşirem” hitabıyla Ali Rıza Seyfi Bey’in mektubu başlıyor.

Birkaç gün evvel enişten elinde bir kitap ile odamdan içeri girdi. Birkaç gündür rahatsızdım, bu okumamış olduğum kitap için sevindim. Beni birkaç gün eğlendirecekti. O gece epeyce okudum, çevirdiğim yaprağın birisinde ince çizgili mavi bir kâğıt nazarıma tesadüf etti.

Pek az insanların mağlup olmadıkları saika-i merak ile kitabı bıraktım. Dörde katlanmış olan bu kağıdı bu sayfa-ı âlâmı (elemli sayfa), bu boğulmuş feryadı okudum. İşte, buraya aynen yazıyorum, bilmem, seni benim kadar müteessir edecek mi?:

“Beni terk edeceğini, bir daha seni göremeyeceğim kadar uzaklara gideceğini bildirmişsin ah. Buna her vakit muktedirsin. Benim muhabbetimin, seni sevmek senin ne emrin olursa her vakit itaat etmekten başka bir şey olmadığını bilmez misin; fakat merhamet et. Bu kararı, emri vermeden bir kere daha beni, benim senin için feda ettiklerimi düşün. Ben hayatta sana vâsıl olabilmek için mahvetmemiş ne mi bıraktım? Bütün mesudiyet-i hâliyemi senin bir tebessümünü görebilmek için ezdim sâmiamdaki (iştime duyusu) aks-i sadâ ki ihlal ediyor diye kızımın sadâ-yı masumundan devroldum. Saadet-i hâliye ve müstakbelesini temine söz verdiğim bir hayatı seni düşünmek için unuttum. O, bana, kendinin mahvolan saadet ve muhabbete ağlarken ben de sana, senin hicranına ağlardım! “Eyvah! Senin birdenbire dûçar olduğun felaketi haber aldığım anda hissettim ki artık size edebilecek olduğum fedakârlık ne aileme çektirdiğim ızdıraplar ne de benim gözyaşlarımdır. Benim küçücük servetim bu zarureti defa-i kâfil olmadığı hâlde ben yine kendimi bir cehalet-i müthiş ile bu sahâ-i harâbîye attım...Seni hayatta mesud görebilmek. O seni kurtaramadığım felaket-i müthişeden seni senin de haberin olmadan tahlis (kurtarma) edebilmek için kimleri feda ettiğimi biliyor musun? Eyvah, bari seni olsun kurtarabilseydim!...

Bu çaresizliğin karşısında ne kadar çırpındım; sen bir vakâr-ı asâletle o bâr-ı ihtiyacın (yük, manevi ağırlık) kahrı altında metanet gösterirken ben de bütün refah ve saadetlerini reng-i ihtiyaca (ihtiyacın tarzı) bürüdüğüm ailemin arasında seni düşünür; onların sükûn-ı mazlumâneleri, sararmış çehreleri, yaşlı gözleri karşısında mütehevvir (çabuk sinirlenen) ve perişan senin saadetin için çareler taharri (arama, araştırma) ederdim. Bu perişanî vazifem başında da muntazaman bulunmama mani oluyordum. Gitgide arkadaşlarım nazarında ehemmiyetimi kaybettiriyor; mahall-i sarfı (harcama, kullanma alanı; burada rahmetin tecellî ettiği yer) malum olmayan sarfiyatım düşüncesiz ve vicdansızca bir sefahate hamlolunuyordu. Lakin böyle zannedenlerin enzâr-ı tahkîrkârı

(küçümseyen bakışlar) bana tesir etmez. Herkese karşı sefih (zevk düşkün) görünüyorum. Lakin sana karşı mücrim değilim, değil mi? İşte ben de bu ümitle yaşıyor sana doğru uzanan şehrah-ı ömrümde (ömür yolu) perişan ve melul yalnız arasına seni görebilmek ümidiyle verdiği kuvvetle sürünüyorum. Lakin birdenbire öğrendiğim karar beni deli etti. Bu kağıdı okuduğun zaman ah aşkına emret de geleyim, seni göreyim. Evet seni görmek isterim. Validem, kızım hasta. Yanlarından ayrılmama müsaade etmeseler de ben yine itaatsizlik ederek geleceğim. Sana birinci defa olarak şifahen de söyleyeceğim vecihle (yüz, sebep, ilgi) ben hayatta bulundukça seni asla terk etmeyeceğim. Hedefi olduğun âlâma karşı seni muhafaza için ebediyyen çalışacağıma huzur-gede ahdedeceğim. Sen yanımda bulunduğun zamanlar düşer olduğumuz kederlere karşı daha ziyade kuvvet-i cem' (toplanan kuvvet) edebileceğim. Bana acı da söyle, seni ne vakit görebileceğim? Yanında ne zaman ayaklarına kapanarak bütün mihnetlerimiz için istediğim kadar ağlayacağım. O gözyaşları öyle bir kalpten dökülecek ki onu yalnız siz dindirebileceksiniz.

“Senden ayrılık! Bu bana ölümden de soğuk gelir. İşte seni yine nazar-ı hayâlimde son mülakatımızdaki (görüşme) sükûn ve vakarınla görür gibi oldum. Meğer o etvâr-ı mütevekkilâne (tevekkülâne tavırlar) altında nasıl bir mahkumiyet-i hayatiyye gizli imiş! Beni affet. Pek meyûsum seni kaybetmek korkusu bütün mefkûremi dağıttı. Bu iki günlük zaman bütün hayatımın en kederlisi, en bedbahtı oldu!

“Birinci defa beni sarsan bu havf-ı mufârakatı (ayrılık korkusu) gayr-ı kabil-i iltiyâm (yara iyileşmemesi) bir yâra-yı ebedî olarak saklayacağım. Çünkü sen bana acıyacak, büsbütün sefil olmama müsaade etmeyeceksin. Düşün, herkese bir fenalık ettim. Sana bir şey, bir hürmetsizlik ettim mi? Seni yalnız sevdim. Bunun için de beni ebedi olarak mahvetme. Emin ol. Bu takatsiz elemeler içinde biraz daha kalırsam çıldıracağım, yahut öleceğim.. Hâlbuki ben yaşamak, seni sevmek, çocuklarımla elimle mahvettiğim refahlarını yine senin aşkınla kesb-i kuvvet edecek elimle tamir-i tecdid eylemek isterim. Bana gel, onlara -ki bütün fenalıklarına rağmen beni seviyorlar- merhamet et de beni yaşat! Belki....”

İşte, bu yarım mektup burada natamam bir kelime ile kalıyor. Eniştene elimdeki kitabı göstererek:

Bunun sahibi kim?

Dedim. Başını salladı:

Yüzbaşı... Efendi.

Dedi.

Bu defa suali enişten sordu; vakıayı anlattım, mektubu göstererek sahibinin sergüzeşt-i melûlünü sordum. Ümit etmediğim bir teessür çehresini bürüdü. Cevap verdi.

Onu öldüren kederi kimse bilmediği gibi ben de bilemem. O, yalnız müthiş sarfiyat, elemli bir gaile içinde mahvolduğu görülüyordu.

Çok zamanlar onu ailesi bizden, biz ailesinden taharri (arama, araştırma) ederdik. Bundan tahminen dört ay evvel idi ki kendisini o günden sonra ben de görmedim. Köprüye çıktım. Onu birdenbire yanımda gördüm. Rengi her zamandan ziyade solmuş, enzâr-ı infîlînde hemen dökülmeye amade yaşlar birikmişti. Selam verdi. Yine birkaç günlerdir vazifesi başında görmemiş olduğum için bu tesadüfe memnun oldum. “Nerede idiniz?” Sualini irâde-i vakt bırakmadan kendisi söyledi:

-Birkaç gündür hasta idim. Bugün de İskenderiye’ye giden bir yolcuyu teşyî’ (uğurlama) için kaldım. Şimdi, onları vapura bırakarak avdet ediyordum...

Burada sesi eski kuvvetini de kaybederek kısıldı. Ne yalan söyleyeyim, meçhul, mühim bir kederin benim de yüreğimi sıktığını hissettim. Başımı kaldırdığım zaman onun mendilini dişleri arasında sıkmakta olduğunu gördüm...

Aramızdaki kısa sükutu onun titreyen, kuvvetsiz sesi ihlal etti. Ellerimi tutarak beni köprüünün kenarına çekti. Siyah dumanlarını savurarak Sarayburnu’na doğru uzaklaşan bir vapuru göstererek hâlâ tesirini hissettiğim elemli bir seda ile dedi ki:

-İşte hepsi bitti. Hayatta emel, ümit, muhabbet namına neye malik isem şu siyah dumanlar arasında kaybolan vapur elimden aldı. Bir daha göstermemek üzere götürüyor. Ben artık yalnız münkesir (kırık) bir yürekle şimdiye kadar, bugün kaybettiğim emel uğrunda gözyaşlarından başka bir şeylerini bırakmadığım iki, üç hayat için yaşayacak, onların olsun sebep olduğum felaketlerini, zaruretlerini gidermeye çalışacağım. Bu onun son emri, son arzusu, benim de ona karşı ettiğim fedakârlıkların sonuncusudur. Geçmişte herkes için sefîhlik, benim için bedbahtlık, perişanlık olan isrâfâtım, vazife-i nâşinaslığım (tanımayan, saymayan) bugünkü saadetim gibi bitti. Yalnız bana bu gece müsaade ediniz. İstirahate pek muhtacım. Üç gecedir belki üç saat uyumadım...”

Alnından dökülen ter damlalarını silerek, ve “bu gece rahatça uyuyayım. Yarın gelirim..” diyerek köprüünün kenarına dayandı.

Veda için elimi uzattığım zaman benim orada olduğumu katiyen unutmuş gibi yüzüme baktı. Şedid-i elemelerin insana verdiği korkunç bir sükûnetle:

-Artık görünmüyor.

Dedi. Ve köprüdeki velvele-i hay u huy arasına bâr-ı mufârakatın (ayrılık yükü) kestiği reftâr-ı nâtüvânı ile karıştı. Gitti.

Bu tesadüften bir hafta sonra hanesinde istenilen doktordan vahim bir hastalıkla boğuşmakta olduğunu haber aldım..

Kardeşim, bu perişan hikâye bana pek tesir etti. Gönlümün bütün kuvvetiyle bu şahsiyet-i felaketzedeye o aile-i elem-i dîdeye acıdım.

Mektubu okuduğum sabah enişten doktora bu kazazede-i hayatın ahval-i sıhhiyesini sormuş. Doktor meyûsâne başını sallayarak:

-İhtimal, Rabb-i müte'âl (yüce Allah) onun etrafında dökülen gözyaşlarına merhamet eder.

Demiş.

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Ağustos 1328, S. 58, s. 192

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

[s. 238] (1317 Sonbaharında yazılmış bir mektuptan)

.... Bazı müphem sevâik-i hissiye vardır ki kalbimizi bir anda a'mâk-ı teessüre (derin üzüntü) doğru çeker, götürür. Nefsimize doğrudan doğruya taalluku olmayan menâzır-ı tabiiyye (doğal manzaralar) ekseriya bu sevâik-i hissiyenin (hislerin sebebi) müvellididir (doğuran). Samit (susan), solgun yatan güneş, semaları süsleyen yıldızlı bulutlar, bahar-ı vesîanın (geniş) sine-i saf ve vesîinde uyuyan nur-ı nermin-i kamer, bütün bu bedialar ruhumuzu bir esir-i haz ve server ile okşar. Hatta o elvah-ı mehâsin bir hatıra-i aziz-i gûzeştenin muhit-i vukuunu çerçevelememiş olsa bile ...

Kışın son rüzgârlarıyla lakayd kurşuni bir semanın altında sallanan düşüp kalkan esmer kavruk bir dalcığı, kuvâ-yı zindegîsini (zindelik kuvveti) henüz toplayamamış, henüz aşkı olan ziya-yı şemsin bir bûse-i münevverine nail olamamış bir şükûfenin sevk-i haşin sarsarla râtib (nemli), çamurlu toprak üzerinde sürüklendiğini gördüğümüz zaman hangimizin nevâhî-i fikretinden (menedilen düşünceler) bir elem rüzgârı geçmemiştir?

Lakin bazı ahval ve menâzır vardır ki bunlar gibi hüviyetimizi muvakkat (belirli bir zamana mahsus olan, geçici) bir teessürle zedelemekle iktifa etmez; bize gayr-ı kabil

inkisar-ı revâbıt-ı maddiye-i maneviyye (maddi manevi bağların kopması) ile merbut (bağlı) bulunduğu için gönlümüzde müebbeden kanayacak derin yaralar açar ve hain bir çelik parçası gibi oraya saplanır kalır!

Meserrat ve asudegî-i ömrün (sevinçli ve huzurlu hayat) serâb-ı can-rubâsı (gönül çalanın hülyası) ile muhat (çevrili) bulunduğumuz ve gelecek senelerin seyyare örtüleri altında beraber getirecekleri kederlerden bî-haber olduğumuz, hatta eyyâm-ı bâide-i müstakbelenin (gelecekteki günler) sâha-i itina ve nevazişimizde (okşamak) büyüttüğümüz refik ve rengîn şükûfelerimizi lakayd, müntakim (öç alan) ayaklarla çiğneyece, solduracak siyah yüzlü çocuklar doğuracağına asla inanmak istemediğimiz zamanlarda elimize geçen bir resmi ki gün onu nemnak gözler ezilmiş ruhlar ile ve âmâl-i muazzezemizin enkâz-ı sefîlesi ortasında uzun uzun seyredeceğimizi ummaksızın saklamıştık. Pekâlâ bilirsin! Ailenin şefik ve nigezbân yuvasından hayatın fırtınalarına (fortuna yazılmış) doğru ilerlediğin tarih çok gerilerde kalmış olmakla beraber bu resim levhasını iyice zer-hatır edecek ki eminim; boş sandalye!

Hayattan mesut ve müteşekkîr ve saadetin verdiği ulu cenap ve asudegî-i his ile gördüğümüz fenalıkları affederek, hatta hayatta fenalığın mevcudiyetine inanamayarak rehğüzârımıza müsadif (rastlayan geçit) her çehre-i melûlü okşamak safvetiyle, kâinat-ı ömrü karıştıran bütün ihtirâsât fırtınalarından uzak hepimiz bütün sevdakârımız odamızı saadetlerimiz meserretlerimizle doldurduğumuz vakitlerde bile bu loca bizim için bir ehemmiyet-i garîbeyi haiz değil mi idi!

Hatırlıyor musun? Hepimiz pür-heyecan server-i şâdi içinde iken birimiz o yakınlarda ya dolapta unutulmuş, yahut bir kitap arayan acûl (aceleci) eller ile kütüphanenin arkasına atılmış kalmış olan bu levhayı bulup çıkarttırdı: Evkât-ı saadetimiz (saadet vakitlerimiz) içinde bu eski dostumuzu kısa bir müddet için olsun unuttuğumuza nâdim etmişiz gibi handelerimizi bırakır, onu sâkit-ı nazarlarımızla seyrederdik.

Bu loca, benim muzlim (karanlık), geniş zemini taş döşeli bir odanın köşesinde duran eski ve boş bir koltuk sandalyesini onun bir tarafına gelişi güzel atılmış siyah bir abâ (kaba yün kumaş) ile sandalyenin yanında kuvvetsiz ayaklarına istinat ederek durmuş bir zaman her şeye mukavemet edecek kadar kâvi iken şimdi bükülmüş olan boynunu, zayıf çehresini vaktiyle onun örttüğü vücuttan münteşir hararet-i hayatiyyeyi duymak istiyormuş gibi siyah abâya koymuş ayrı bir köpeği tasavvur ediyordu. Locanın altında şu iki kelime okunuyordu:

“Boş sandalye”

Ölümün, soğuk nefesiyle dondurduğu bu oda içinde bir hayat olarak yalnız bu köpek vardı.

Boş sandalye! Ah, bu iki adi kelimenin altında ne derin, ne karanlık bir uçurum var!... Bunu nasıl tarif etmeliyim? Fezâ-yı nâ-mütenâhi-i ahzânı muhit-i beyan ile çerçevelemek mümkün müdür? Ben ki şu anda ebeden boş kalan bir sandalyenin önünde garip ve melul durmaktayım. Yüreğimi dolduran ekdâr ve melalimi başka kalplere de dökmeyi arzu ettiğim hâlde mevkimi sizinle değiştirmek istemem. Yazık ki diğer kalplerin benim hissiyatımla iştirak edebilmesi için başka çare yoktur. Bir zaman kollarının temasıyla bu sandalyeyi aşındırdığı hâlde şimdi terk edip yokluk uçurumuna yuvarlanmış olan kimdir? Kimdir o mâdum-ı ebedî ki (sonsuz kadar yok olmuş) kaç gündür bir şey yemeden bu تنها odayı, bu boş sandalyeyi, bu siyah abâyı bekleyen köpeğini bırakıp gitmiş?

Bu ölü odasını bekleyen yalnız sen misin? Mübdî (can verip yaratan), müntehâsı (son, nihayet) meçhul olan bu acayip yolda sahibinle sana refakat eden başka hayat başka hayatlar yok mu idi? Mademki beraber yürümüş idiniz, son menzileye olsun beraber vasil olmalı idiniz!

Edvâr-ı hayat mevânî-i ekdâr (hayatın engeller üzüntüler) ve safahat-i meserrât (sevinçler) ile birçok aksâma (kısımlar) ayrılır ki bunların her biri tecessüsât (araştırma, tetkik) üzerinde bıraktığı amîk (derin) izlerle mazi ve hâl arasında muavveç (bükülmüş, eğri), muzlim, nadiren tabnâk (parlak) bir tarîk-i münasebet vücuda getirir; saadet-i maziyenin arkasından gezen, onu bir itina-yı dâimi, bir faaliyet-i sâbite ile arayan kuvve-i hafıza bu tarîk-i mütehavvilde (değişken yol) daima tevakkuf etmek ister; istikbalde, hâlde (şimdiki durum) bir arza-i cüzîyye görünce o sevgili mesut maziye doğru kaçmak giryelemek meyilleri izhar eder. Heyhat! Maziden doğru nâ-kabil tasavvur bir heybet karşılanmaz bir şiddetle vezân (esen) olan ezelî, ebedî bir fırtına bütün insanları hüviyet-i maddiye ve maneviyyeleriyle maziden hâle, hâlden istikbale doğru ezerek, kırarak sürüp götürmektedir...

Bu odada senden başka bir muhabbetin sedâ-yı bâ-yı işitilmez mi? O siyah abâyâ senden başka bir vefakâr sönük nazarı, zayıf çehresi sürünmez mi? O hâlde şu taşların üzerine atılmış, orada senin gibi kuruyup solmuş olan şu çiçek nedir? Bir mukaddes yadigâr mıdır ki sahib-i hayatı, her şeyi terk ederken onu da senin gibi bu soğuk odada bırakıp gitmiş? İhtimal bu oda nur-ı hayat ile şaşıaadar iken bir kız çocuk bir küçük torun bu şükûfeyi

perî-i baharın habgâhı olan tarlalardan, bahçelerden mini mini tombul elleriyle kopararak koşa koşa şu kapıdan girmiş, sandalyede oturan ihtiyara “baba, al çiçek!” diyen tebessümler melekâne muhabbetleri ile beraber takdim etmiş.

Yoksa kuşlar gibi mesrur, çiçekler gibi rengin bir nevresîde-i hayat bu şükûfeyi koklayarak, aşk-ı hayat ile meşhûn (dolu) bir neşide-i şâdî (sevinçli şiir) okuyarak reftâr-ı hafif ve lakaydî (kayıtsızlık) ile ölüm ve matemîn âşiyâne-i müşterekî olan bu odaya girince bütün neşve-i meserrâtı bir serap gibi mahvolmuş da elindeki çiçeği bir feverân-ı ahzan içinde taşlar üzerine fırlatarak kaçmış mı?

Her ne olur ise olsun, korkunç bir hakikat şu levhayı telhî-i âlâmıyla dolduruyor; bir hayat, kıymetdâr bir hayat mahvolmak! Of! Biz de böyle kıymetdâr bir hayat kaybetmedik mi? Bizim âşiyânemizde de bu boş sandalyeye mütenâzır bir boş köşe yok mu? Şimdi nazarlarımızdaki bürûdet-i yeis huşûnet-i âlâm (haşin, sert elemeler) ile birbirimizi dondurmaktan, incitmekten korkuyormuş gibi gözlerimizin tesadüfünden kaçınıyoruz... Çünkü ruh-ı aileyi hararet-i eşfâk ve fezâil ile ısıtan nurlandıran uzun bu yol, handan nazarlı babamızı, o beyaz saçlı, beyaz sakallı babamızı artık göremeyeceğiz! Onun içindir ki şimdi senin de bizden çok uzaklarda olduğun bu günlerde, bir zamanki mesud günlerimizin refiki, muhyi-yi ihsasâtı (hayat veren duyular) olan mahzun levhamızı hepimiz benim yaptığım gibi, birbirimizden gizli seyrediyoruz ve gönlümüzü yakan şehik-i teellümü (kederli hıçkırık) ağzımızdan çıkarırız korkusuyla ona dair eskisi gibi beyân-ı fıkır ve hisseyleyemiyoruz. Lakin hepimiz kalbimizde bu sahipsiz köpeğe bu boş sandalyeye karşı iptilamızın arttığını hissediyoruz. Birbirine benzeyen felaketler kırdıkları kalpleri birbirine takrîb (yaklaştırma) ederler!

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Eylül 1328, S. 60, s. 238

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

5 Kânunusani

[s. 335] Kardeşim Ali,

Babamızı vefatından sonra terk ettiğimiz İstanbul’daki hanenin içine birinci olarak girdiğim bu karanlık mükedder akşamın beni nasıl kırıcı azaplar ile harap ettiğini, yaktığını sana uzun uzun yazamayacağım; çünkü şu anda bana kalemi tahrik edebilmek kuvvetini veren keder-i mütezayidin tesir-i elimi geçmiş felaketlerimizin üzerinden de bir sarsar-ı müthiş savletiyle (akın, saldırı) koşarak ruhu eziyor!

Seni bizden çalıp götürecektir o menfiler (hep olumsuz düşünen) vapurundan ayrıldıktan sonra mecnun dalgaların sademâtıyla (çarpmalar, darbeler) sarsıla, hırpalana Sirkeci'deki salona çıktığımız zaman akşam siyah ve geniş kanatlarını bu zulm ve istibdat ile boğuşmakta olan harap İstanbul'un üzerine açıyor, görünmesi memnû (yasak) olan gözyaşlarımı sanki saklamak şefkatini gösteriyordu mu!

Vapurda olsun seni yarım saat görmemiz için, bilmem nasıl bir merhametin verdiği cesaret ile ve ihtimal kendi ekmeğini tehlikeye atarak, ve kendi sandalını vapura gitmemize vasıta yaparak müsaade eden polis müfettişi sahilde bıraktığımız noktadan sanki hiç ayrılmamış gibi duruyordu.

Sandaldan çıktığımız zaman onun ağır ve müteessir sedası bizi:

-Oğlunuzu, kardeşinizi görebildiniz mi?

Sualiyile karşıladı. Sakin gözyaşlarımız, boğulmuş feryatlarımız ona lazım olanı anlatmış olmalı ki:

Dua eyleyiniz Allah yine görmek size nasip etsin! Dedi.

Gecenin saat birinde annen ve ben, bu boş derununda sanki henüz feryad-ı pederin aksleri dolu olan hane-i metrûke ancak girebildik ve alt katındaki odada birbirimizden gözyaşlarımızı gizlemeye çalışarak en tiz feryatlardan, en müellim azaplardan daha kemirici bir sükut matemi ile karşı karşıya oturduk...

Saat iki buçuk idi ki Şemsettin geldi. Bu taze parlak çehre o kadar solmuş, her an bir tufan-ı meserret-i tıflâne (çocuksu sevinç tufanı) ile handan ve müteharrik (hareket eden) dudakları öyle bir takallüs-i kederle (üzüntüyle kasılmak) sıkışmış idi ki ona, hatta seni bile sormadık. Fesini atarak oturduğu zaman mai gözleri gibi sarı saçları da ıslak idi.

Dışarıda bir kânûn-i evvel fırtınası bütün çılgınlığı, merhametsizliği ile bu karanlık gecenin sine-i bürûdetinde koşuyor, geçmişin âlâm-ı fikreti her an sâmiâmıza fısıldayan harabiyete karışarak gönlümde müphem bir tevahhuş (korku) husule getiriyordu.

Ya Rabbi! Bu gece, bu seni bizden pek uzaklara götüren, senelerce imtidad (uzayıp gitme, uzun sürme) edecek bir iftirâkın (ayrılık) mebdei (başlangıç) olan bu fırtınalı, siyah gece nasıl geçecek?...

Yanımdaki çantada bulunması muhtemel olan kâğıt ve kalemi çıkardım; yazmaya bu soğuk, karanlık iftirak saatlerini resmetmeye başladım.

Ali, sanki bizim feryad-ı ruhumuz tabiata karışmış inliyor. Bu geniş hanenin en metin rabitalarını sarsarak kırıyor, kemiriyordu. Birdenbire elimden kalemi bırakarak karşımda

gazın sarı şuaî (ışın) altında şimdi daha ziyade sarı görünen valideye baktım. Zavallı anneciğim! “Servet-i bekâda bir mesude yap da Ali’ye kendi elimle mektup yazmayı talim edeyim.” Demiş. Yarım saat evvel başladığı mektubun karalamasını ikmal edemeyerek kaç uykusuz geçen elemli gecelerin verdiği bî-tâbi ile uyuyakalmış! Onu uyandırmak bir felaket idi! İhtimal, o şimdi kendinden çalınan meçhul ufuklara sürüklenip giden yavrusunu görüyor. Rüya ona hakikatten daha merhametli, daha şefik oluyordu! Çünkü bu ağlamaktan şimdiden solmuş, incelenmiş çehrede beni bile tahayyüre (hayranlık, şaşkınlık) sevkeden bir tebessüm-i mütevekkilâne vardı!...

Yalnız kalmak bu meşhûn hatırat olan yuvada sanki taharri eder isem bulacağım zannettiğim mazi-yi saadet ve felaketimizle yalnız kalmak için bir hiss-i sûzan ile müteessir idim. Binaenaleyh biradere akşam muhakkak tasdî’ (rahatsız etmek) edeceğime dair verdiğim sözle bu hürriyet-i ilmiyyemi yedi, sekiz saat için istirdâd (geri alma) edebilmek mümkün oldu.

Bilmem, nasıl bir kuvvet-i azimkâr ile birdenbire kendimi familyamızın muhal-i içtimâi olan o mürtefî (yüksek) odada buldum... Harâbe-yi nisyân-ı metrukiyyet bütün reng-i siyahi ile burada. Çünkü beni ihâta ederek geçmiş saadetlerin sedir-i zerrinini işgal ile bî-tekâlif yaşıyor ve sanki etrafı dolduran, ruhumu saran istihzâ-yı hayatıyla:

-Ne arıyorsun?

Diyordu...

Ah Ali! Biz hayatın nasıl olmuştaki intikam-ı nisyân-ı nâşinâsını düşünememişiz! Evet, acaba ne arıyordum? Beş seneden beri bu lânenin (yuva) hâkimi olan metrûkiyet-i hazine vasfıyla arasında ne arıyordum? Ve şimdi ben burada bir yabancından başka ne olabilirdim! Bu mevki-i dil-âzâr (gönül kıran, inciten konum, durum) karşısında bir hezimet-i ruh ile etrafıma baktım. Ne bir fikr-i irfan ve hamiyetle müteheyyiç, îrâd-ı nutkeden büyüklerin sesi, ne de bir dikkat-i ihtiramperver ile onları dinleyen gençlerin besîm-i çehreleri (güleç yüz) var! Kütüphanenin tozlanmış camları arkasından bakan kitaplar ailemizin safahât-ı meserrâtı (sevinçlerin bölümleri) gibi kapanmış; bu uzun seneler içinde hiçbir dest-i aile (aile eli) onları açmamış; hâlâ mevkiinde, lakin zâid (artık, artan, gereksiz) bir mana gibi duran büyük yazı masası, yalnız yine tozlu, kuru yazı takımını eski bir refik-i dil-aşına gibi muhafaza etmiş idi! Salhurde (eskimiş) ve bu yüksek pencerelere kadar sarılan mor salkım ağacının sadametiyle (çarpmalar) kırılmış camdan beş senedir bu yüksek sahib-i tagallübü (zorbalık ederek sahip olma) olan matem-i felaketin nefes-i bâridi (nâhoş

nefes) gibi soğuk, insanın maneviyatına kadar nüfuz edici bir rüzgâr girerek odada koşuyor. Bu ölmüş sinîn-i meserrâtın (sevinçli yıllar) sanki son hatırat-ı mütebâkiyesi de (geriye kalan son hatıralar) dağıtıyordu!...

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Teşrinisani 1328, S. 65, s. 335

“Hanımlar İçin-Kardeş Mektupları”

[s. 354] Kardeşim Ali,

Geçen mektubumda, senin menfiyyen (sürgün) müfâratından sonra evde hissettiğimiz keder-âlûd tenhalıklardan bahsetmiştim.

....

O gece senin odanda bir bîtâbi-i elemle (üzüntüyle güçsüz) pencereye dayandım, bu güneşsiz sema altında yatan, üzerine asılmış kurşuni bulutlarla ıslak kâinata, sanki bana birer selam-ı gam-aşına yolluyor gibi mütehâlikâne (büyük bir acele ile) kollarını sallayan çıplak ağaçlara bir iştirak-i kederle uzun, uzun baktım! Her köşesine karşı hissettiğim hasret-i kalbiyem beni tahrik etmemiş olsa idi. Kim bilir, bu soğuk, ıslak cereyanın karşısında ne kadar müddet kalacak idim!

Kendi odamda en az tevakkuf (durmak) ettim. Onun hevâ-yı bâridinden de bir sahipsizlik uçuyor; köşede. Bu uzun seneler içinde hiç açılmamış olan piyanoyu tozlu, örümcekler örtüyordu! Gayriihtiyârî parmaklarımın teması onu bir feryad-ı isticâ (şikâyet feryadı) ile sızlanmaya mecbur etti! Bu seda sanki bana bu boş hanenin içinde gunûde-i nisyân (unutulmuş ölü) olan bütün hatırat-ı maziyenin yüzüne karşı haykırışan avaz-ı mazlumaneleri idi. Bir raşe-i elem (elem titremesi) ile üşüyerek orayı da terk ettim...

Senin odana girdim; duvarları setreden büyük haritalar arasında mevki-i seyrini bulmaya, seni muhitinde (saran, kuşatan, çevre) kim bilir ne kadar saklayacak olan Trablusgarb’da görmeye çalışıyordum. Bu odada her yerden ziyade kaldım; henüz pek yeni olan zaman ve safha-i mufâratını (ayrılık safhaları), bu senin sevgili kitaplarının ve perişan kâğıt yığınlarının arasında en küçük bir cüz’ine kadar nazar-ı hayalimden geçirdim.

Uzun bir mahbusiyyetden sonra aileni bile görmeye müsaade edilmeksizin asker ve kanun memurları arasında vapura gönderilmiş olan seni birkaç dakika olsun görebilmek için bizim neler, ne müşkülâtlar geçirdiğimizi bilemezsin. Çünkü geldiğin zaman gördün ya, o beş, on dakika zarfında avdetimizi tesrî için iki, üç defa tazyik (sıkıştırma) edilerek sana henüz söylemek istediğimiz birkaç kelime-i veda-i ızdırâbı bile itmâm (tamamlama)

edemedik. Yine geldiğimiz gibi perişan, nalan döndük. Ya Rabbi! Ali, o gemi nasıl âlâmı, nasıl bedbahtlıkları gadrleri hâmil (taşıyan) idi! Ve seni beklediğimiz müddet kendi derdimize ne kadar kederler ilave ettik! Sıfat-ı resmiyeleri malum, zulüm muâvini olmuş polislerle tavırlarını müphem bir vahşet, bürûdet sarmış o hain yüzlü memurların aralarında peyderpey gelen o sararmış çehreler bana ne elemeler, ne vahşi tasavvurlar (zihinde kurma) veriyordu. Heyhat! Ne yapabilir idik? Bir ah, hatta işitilebilecek bir ah bile memnû!

Nihayet sen de geldin, yani getirdiler! Ali. O kadar metanetin ile beraber bana yine sararmış gibi göründün!

Acaba o dar, karanlık kamarada kanayan üç kalbin ızdırab-ı takat-güzârı kimler tarafından ve nasıl tazmîn (zarar ödeme) olunabilecek? Heyhat!...

Son dakika mufârakatimizde annene ve bana “ağlamayın!” dediğin zaman artık bizde bizi davet ettiğin metanetten hiçbir eser yoktu. Niçin ağlamayayım? Hususiyle seninle beraber o vapuru mevcudiyet-i mağdure ve mazlumeleri ile dolduran birçok evlâd vatan içinde birer katre ayrılmak lazım gelince döktüğüm gözyaşları az bile değil midir?

Şimdi bile bütün teessürâtım üzerine beni boğacak kadar ağır bir ridâ-yı elem (elem örtüsü) çöküyor; senden evvel, bir takım yaldızlara gark olmuş handan ve yaptıkları işten şâdan ve müftehir (iftihar eden) yavruların, serkomiserlerin ve bunlar arkasında bir köpek hâhiş-i Mısriyle (rica, istek) bir iş görebilmek üzere dolaşan polislerin arasında Kürdistan’daki nüfuzundan korkulduğu için hile ile celp olunarak biraderiyle Fizân’a nefyedilmekte olduğunu sonradan bizi çıkaran sandalcıdan anladığım seksenlik, nâtüvan şeyh, güvertedeki ifrâd-ı cedîde arasında köhne ve hafif heybesinin üstüne oturarak ihtimal ki köyde bıraktığı ihtiyar validesi için ağlamakta olan lâgar (zayıf), mâi gözlü bir askercik, bir takım mazlum nazarlar, düşkün omuzlar bütün bu şeyleri muhbit (alçak gönüllü) donuk kirli bir hevâ-yı girye-âlûd ile yaşlı gözlerim önünde dalgalanıyor: Ey azizülentikam!

İşte şu anda yine senin hayalini takip ediyor ve ağlıyorum. Galiba bu karanlık memlekette ağlamayan anneler, kardeşler ağlayanlardan pek az!

On sene evvel efrâd-ı ailemizden on altı yaşındaki çocuklardan itibaren bir ay içinde mahbeslere (hapishane), taş kışlalara tıklan yedi sekiz gencin, yedi sekiz kardeşin formaları sökülerek idama mahkum olanlarından burada kalmış olan üçü senin de iftirâkınla ikiye tenezzül (alçalma) ediyor. Filhakika bize diyorlar ki, senin azimetin

(gitme) ancak vazife-i askeriye ki memâlik-i ba'ide de (uzak memleketler) ifa kaydıyladır. Lakin nasıl inanabilelim ki bu memlekette her şey riya her şey yalan! Gördüğümüz en büyük şefkat ve insaniyet-i tesliyet kâzibeden (yalancı) ibaret!

Boyunlarında halka-i idâm olarak giden kardeşlerimiz içinde böyle söylemediler mi? Bizi hatta birkaç aylar aldatmadılar mı? Onlar da senin gibi bir zindandan çıkarılıp hamiyetkârlara devrimizin maiyyet-i ikbâli olan kanunlar, polisler, palaskalı askerler ile gönderilmediler mi? On sene, evet şimdi tam on uzun sene geçti; nerede onlar? Nerede o hamiyetli çehreler? Kiminin mektupları Trablus zindanlarından gelip bizi, çocuklarını, zevcesini ağlattı; kimisi şimdi lakayd Arab'ın bigâne memleketlerinde sürünüyor. Haber sıhhati bile senede bir bin ihtiyat içinde bizlere yetiştiriyor! Ya Rabbi şimdi acaba senin mektuplarını da onlarınki gibi âşiyâne-i ailenin en mahfi (gizli) ve kuytu odasında geç vakitte solgun, muhtazar (ölmek üzere olan) bir lambanın ziyası etrafında toplanarak yaşlı gözler ve güya bizi tecessüs eder ve dinler gibi susmuş geceye karşı havf ve haşyetler ile mi okuyacağız?

...

Metruk hanemizde kemal-i ihtiramla ziyaret edecek olduğum en mühim odanın pederimize ait bulunduğunu bilirsin! Kapının tokmağını çevirdiğim zaman bir râşe-i keder (titreme) bütün asabım üzerinde koşuyor ve saçlarımın dibinden, nâsiyemden soğuk bir terin tereşşuh (sızıntı) ettiğini hisseyliyordum. Bir an için teskîn-i heyecana çalıştım. Sonra girdim! Her şey yerli yerinde idi. Yazıhanesi, çekmece, ona senelerden beri seccadelik hizmetini görmüş ve bizim saadetimiz için üzerinde beş vakit namazdan sonra -kim bilir?- Ne âteşîn ve samimi dualar edilmiş olan o kıymetdar post ve sahibinin dost itinasıyla her vakit kurulan duvardaki büyük kâr-ı kadîm saat sanki beyaz sakallı ihtiyar bahriyeliyi bekliyorlarmış gibi vuruyorlardı. Saat o sabah-ı siyahtan beri kurulmamıştı ve mademki artık o pederimizin saat-i pâkize-i hayatını saymak için işlemeyecekti; kurulması neye yarardı!

Ali artık bu sahne-i elemiyeyi tarife iktidarım yok...

Salime Servet Seyfi

***Şehbal*, 1 Kânunuevvel 1328, S. 66, s. 354**

2.3. Süreli Yayınlarda Kalan Yazıları

2.3.1. Kadın ve Feminizm Konulu Yazıları

“Payidâr-ı Teessürler”

[s. 434] Bu Büyük Kadın Kimdir?

Bazı eserler vardır ki: nerede ve ne zamanda okunulursa okunsun zihin ve fikirde bir teessür-i payidar bırakır. Ve bu teessür ne yalnız kalem beyanındaki ziynet-i tebliğde, ne de yalnız esas mevzudadır ki ruh ve hissimizi o anda zabt ve teshîr (ele geçirme) eder. Tesadüfât-ı hayatiyemizde o mevziyi, o vakıayı hemen hatırlarız. Deriz ki: “tabii ki!..” Bu hâl misalini evvelce görmüş olduğumuz bir çehreye benze ki zihin layıkıyla teşhis edemese de, ben bu çehreyi gördüm, lakin nerede? Diye çırpınır durur.

Sezai Bey’in “*Küçük Şeyler*” indeki “Bu Büyük Adam Kimdir” fıkrasını şüphesiz okumuşsunuzdur. Bana geçenlerde vâki (meydana gelen) olan bir tesadüf işte bu hâlet-i ruhiyenin bir misali olarak belki on beş sene evvel okumuş olduğum o fıkrayı hatırlattı. Bu tesadüf Sezai Bey’in “bu büyük adam kimdir?” Fıkrasındaki nasihat-ı arifane-i kâbına (arifane nasihat seviyesine) vasıl olamasa bile herhâlde daha fazla faciadır... Hay u huy-ı cihandan yılğın, ihtirasât-ı beşerden müteneffir (nefret eden) ve muhasarada kalmış bir şehir gibi sinneden beri kapanıp kaldığım Göztepe muhit-i sahrâisi bilmem neden beni sıkıdığı için İstanbul’a inmek istemiştim.

İskelede hürriyet-i şahsiyeye bir iddiayı ihlal ile müdahale eden ve kendilerinde ise zerre kadar istilal-i tabîi olmayan muhitim arasında bir yol bulup geçmeye çalışarak, ve cihan-ı vü’sat-penâhın bana anane-i ihtirasâtını söyleyecek olan bir iki gazeteyi alarak vapura girdiğim zaman arka tarafa gittim. Denizi, bu aşına-yı cûşânı güya daha yakından görüyormuş hazzı ile ayakta seyre başladım.

Şimdi, vapur yirmi dakikalık seyahat-i kasîresini (kısa seyahat) bir ayak evvel ifa edebilmek şitâbıyla koşarken ben güya esîr ferah ve mesudetle malâmâl hayal ettiğim, hayalen güzâr ettiğim nâ-mahdûd ufuklara hür ve şâdan ilerliyordum. İsterseniz gülünüz, ormanlarının, dalgalarının, kâtil girdaplarının, hatta kara gözlerini âmâk-ı vicdânımıza atfederek “orada neler var?” diye soran ağır, siyah ve sakın gecelerinin bize elhân-ı tabiatı söylediği, bize rûh-ı hakikati resmettiği, bize azamet ne demektir, acz ne demektir? Öğrettiği bu kâinatı gezmek, her şeyin bana “ben seni tanıyorum, sen bendensin, ve ben sendenim!” Nidasını işiterek bu tabiat içinde yalnız, hemşehrisiz olmadığımı

anlayamamak ihtiyac-ı ruhu beni öyle müştâk-ı seyr ve seyahat bırakmış ki, şu yirmi dakikalık seyahati bile bî-pâyan tasavvur ediyordum.

Seyahat kitâb-ı tabiatı okumaktır. Seyahat mevcudiyet-i muazzamanın neşâidâr-ı şâd-ı aşnâisini dinlemeye kulak vermektir. Ve düşünüyordum:

-Benim olan, benim için halk olunan, benim itmam (bitirme, tamamlama) ettiğim bu kitâb-ı tabiatı okumaktan mahrum kalmak, bir takım revâbit-ı hasîse (bayağı, adi bağlar) ve sefile yüzünden bütün manasıyla okuyup yazamamak neden?

Bununla beraber benim zavallı müsta'mereyi (sömürge), şimdi uçtuğumu hayal ettiğim âfak nâ-mahdûd içinde hakîr bırakmışım gibi kalbime bir nazar-ı sitemle bakan daha şuradaki Göztepe'yi düşünmüyor değildim. Bu hayâlat-ı perişan içinde asabiyet gayr-ı ihtiyariyemden henüz okumadığım gazeteyi okunmayacak hâlde sıkarak, ben müteşekkî ve muhit benden şâki (şikâyetçi) kamaraya girdim. Ee ne yapalım? Mademki bütün tabiatı göremem ve mademki bütün düşündüklerim ihtimal herkesin nazarında hayâlat-ı vâhimedden (zannetmek, kuruntu yapılan hayaller) ibaret kalacaktır. Elhamdülillah şu biletini almış olduğum kamarada da istediğim gibi bir seyahat-ı fikriye yapabilir ve bu kamara muhteviyatında – bana bütün beşeriyet-i umumiyenin nuhbe-i mahâsini (seçkin iyilikler, güzellikler) gibi – kıymetdâr, görünen milliyetimden bir safha-i pâk ve masum temaşa edebilirdim.

Oh, babalarımızın dedikleri hakikaten doğru! Kamarada gördüğüm safha bütün gamımı, bütün inkisarlarımı uçurdu. Bazen hayatta nimet ve saadet ayağımıza gelir imiş de biz onların kıymetini bilmeyerek kanaatsizlik gösterir imişiz! Evet, benim ne işim var ki müebbed buzlarla örtülmüş buz kalpli şimallere gideyim ve orada hastalarını tabiatın dest-i haşînine terk eden cinsiyet-i âhîrn kalbine bir hiss-i hararet koymaya veyahut onlardan bir hararet-i tesliyet almaya çalışayım. Ve bana bu cennetleri imrendiren vatan yetişmez mi ki tef ü tâbını ancak yağlı boya levhaların güzel gösterdiği menâtık-ı harraya (ısı kuşağı) uzanayım da âb ü tâb-ı milliyetimi menâtık-ı harra çöllerinde kurutayım. Bana şu önümde küşâde (açılma, açma) duran ve baştan başa Osmanlı hanımlarından müteşekkil olduğu için bir gülistân-ı ruhani ve vicdanı gibi inkişaf eden safha bütün beşeriyete, beşeriyetin bütün hissiyât-ı nâzike ve masûmasına muadil değil mi? İşte, karşımdaki hanım! İşte, Osmanlı ikliminin, bu muazzez Osmanlı vatanının gülleri, karanfilleri izarında (yanak) açmış. Zanbakları, yasemenleri nâsiye-i hicâbına ziynet olmuş bülend-endâm, medâr-ı fahr-ı tabiat addolunacak kadar nazar-rübâ (gözleri üstüne

çeken) bir Osmanlı kadını ki o çehre-i mütebessimine feveran eden nur-ı hamiyetle tabiata vazifesini ifa etmiş olduğu anlaşıldığı gibi bir mertebenin yedd-i terbiyeti altında şimdi çarşafımın eteğine temas ederek aşağı, yukarı koşan iki ateşpâre-i sıhhat ve zekâvet (zekilik) çocuğu da vatana vazifesini ifa etmiş olduğunu gösterir! “Of, dedim, Servet! Sen her zaman müfritsin (aşırı)! İftihar etmezmisin ki vatanın temelleri demek olan nisvân.vatan karşında Osmanlılığın namzet olduğu istibal-i şaşaâdârı, inkılab-ı Osmaniye'nin kulaklarımıza okuduğu mezâmîr-i teâlîyi (yüce olan ilahiler, nağmeler) teşhis ve temsil ediyor!..”

Çocuklara bir iştiyak-ı nazarla tekrar bu derin, nevâr (ürkmek) gözbebeklerinde istikbal-i milleti tenvir edecek şuleler yok mu? Bu pür-sıhhat yanaklarda evc-i şaşaâ: er milliyetimizde duran kırmızı Osmanlı sancağından bir parça görmez misiniz? Coşuyordum; gönlümdeki milliyet bahr-i muhitinde bir kaynaşma, bir köpürme, fikrimdeki, vatan bürkânında (volkan) bir feveran, bir ateş saçma vardı! Yaşa tabiat! “Elena”⁹² Balkan’ından, “Plevne” imtihangâhından kurşun ve süngü ile parça, parça olmuş dönen Osmanlı sancağının bir parçasını almış bu Osmanlı çocuklarının izâr-ı milliyetine (milliyetin yanağı) yapıştırmışsın! Ve elbet hak ve hakikat için birbirini öldüren vatandaşların kanını güdecek ve o kırmızı kandan şu karşımdaki çocuklar gibi erguvâni çiçekler açılacak! Ve, şu ümitsiz duran, son baharı gelmiş zannolunan vatan kadın ninemize bu erguvâni çiçekler kendilerini takdim edip diyecekler ki:

-Anne, zannetme ki sonbaharındasın! Çünkü sonbaharında olsa idik gülistan-ı feyzinde açılan biz çiçekler tenemmü (büyüme, artma) etmezdik. Anne, ilkbaharındasın, ilkbaharındasın!

Ve sonra âlî Kemal⁹³, vatanperver Kemal bütün ulviyetiyle, menfaat-i şahsiyeyi menfaat-i vataniyeye mukabil has (çöp, dal ve ot kırıntısı) ve hâşak (çöp, süprüntü) tutan şahsiyet-i milliyesiyle bu kamara içinde canlanıyor; bir elini çocukların birinin, diğer elini öbürünün omuzuna koyarak diyor idi ki:

“Sen gidersen bütün helak oluruz!”

“Koynuna can atar da hâk (toprak) oluruz!”⁹⁴

*

⁹² Haz. N: Elena (Bulgarca:Елена), Bulgaristan'ın Tırnova ilinde bulunan bir şehir ve belediyedir.

⁹³ Haz. N: Namık Kemâl

⁹⁴ Haz. N: Namık Kemâl'in “Vâveylâ” şiirinden.

Dalmışım. “Ya Rabbi, yarın bu milleti galip getir! Beni bu muzafferiyete kurban et!” diyen hüdâvendigârlar ve, bugün padişahın kudûmüne (gelme, bir yere ayak basma) kurban kesileceği zaman “bizi kurban ediniz!” diyen vatandaşlar, ve bize rahat ve emin bir ev hazırlamak için sineleri yetmiş yaralı, unutulmuş mezarlarda yanan gazi babalar, birer birer hâlâ kan damlayan kırmızı kefenleri ile kim bilir hangi hudutlarımızdaki mezarlarından kalkmış geçiyorlar. O iki çocuğu göstererek, kılınçla doğrandığı için hâlâ titreyen elleri ile diyorlar idi ki:

-Vatan bunlara emanet!...

Bakıyordum. Bu karşımda oturan, telebbüsünden (giyinme) ve tavrından, haseninden (ahlakı güzel olan). Çocuğundan tam bir Osmanlı kadını olmaya kesb-i istihkâk eden (çalışarak elde edilmiş hak) eden şu genç valide zaten istikbal-i vatan hakkında [s. 435] bir ümid-i müşahhas (somut ümit) değil mi idi? Anadolu’da tenâkus-ı nüfus (nefislerin, insanların azalması, eksilmesi) felaketinin kemirdiği köyler ve Abdülhamit zamanında levs ve çirkâb içinde sönen evler ancak mazinin meşûm bir hatırası suretinde aklımdan geçti. İstemem ki şu kamara,beşeriyetin meşher-i mahâsin (güzelliklerin, iyiliklerin sergilendiği yer) ve ulviyeti olsun da karşımdaki bu Osmanlı kadını fahur (çok övünen) ve mağrur bütün milletlerin kadınlarına göstereyim ve “Türkçülüğünü bildiğiniz gibi kollanan Türk yiğitlerinin anneleri elbet böyle olur” diyeyim!

Ve tesadüf benim iştiyak-ı vatanperverâneye yardım ediyordu. İçimden bu kadını, tavr-ı kibarânesini ve iki çocuğunu mürebbiyeye vermek hususundaki itinayı irfankârisini rüyada bulduğumuz hazineler gibi yükseltirken dikkat ediyor. Ve anlamak istiyordum: “Acaba bu büyük hanım kimdir?” Kimdir bu büyük hanım ki zulmet-i cehl içinde tenvîr-i vicdan edemeyecek kadar acz ve nâtüvan kalmış Türk kadınlarına bir meşale-i hidayet tutar gibi elinde müzehheb ciltli bir kitap tutar! Kim bilir hangi şairin bedâyi-i neşâidi (yeni ve güzel manzumeler, şiirler). Ve kim bilir, hangi feylesofun mesâr-ı hayat-ı ümem addeylediği muhassala-i muhâkemâtı (bir konuyu dikkatle inceleme sonucu)! Ve, o cilt bunların hiçbirini hâvî (içeren, ihtiva eden) olmasaydı bile sırf bir Osmanlı kadınının yedd-i irfanına mümas (temas eden, dokunan) bulunduğu için alıp kemal-i tebcîl ile kitaphâne-i milliyetimize yadigâr edecektim!

O, şimdi, bütün vakar-ı serveti, ve bütün servet-i hasen ve vakarıyla yanına muhterizâne oturmuş olan mürebbiyeye anlatıyor idi. Ben, bu büyük Osmanlı hanımının harîm-i irfan ve tekellümüne girmekten bir havf-ı vicdâni duyduğum hâlde bila-ihtiyar o inci dişlerden

dökülen âb-ı zülal-i ismeti işitmek hissiyle atşân (susuz) idim. Dinlediğimi hissettirmeyerek ve icbâr-ı kalbime rağmen güya dinlemiyor gibi gözlerimi önüme eğerek onun karşısındaki mürebbiyeye neler söylediğini anlamaya çalıştım.yaşasın vatan, yaşasın inkılap! Başkasının önünden mal çalar gibi çaldığım onun bu sözlerinde anlayabildiğim ne var idi. Bilir misiniz?

Bu büyük hanım mevzun (biçimli, düzgün) ellerinin taharrük-i hükümdarıyla karşısındaki mürebbiyeye hitap ederken “vatan... memleket...” dediğini işitmiştim!

Bu büyük kadın acaba ne söylüyordu? Ne söylüyor idi ki hiçbir kadınınımızın ağzında duymadığımız için erkeklerimizin unutmaya raddesine (rahsına olarak yanlış yazılmış) geldiği “vatan” kelimesi bu Osmanlı kadını ateşlendirmiş, mefhûm-ı mecmû’nı (bir araya getirilmiş, toplanmış mânâ, anlam) onun ruhuna dönmüş!

Acaba mazi-i milletin destan-ı şan ve şerefi mi? Acaba ittihat anâsır-ı saadet-i müstakbelesi mi idi ki buna bu cûşân-ı lisan-ı beyânı vermiş? Çiftini, çocuğunu bırakıp gelen kız saçlı rediflerin talim-i nizamiyi yaptıktan sonra silahlarını debboylarına (depo, özellikle askeri eşya ambarı için kullanılır) teslim ettikleri esnada söyledikleri:

Allah millete zeval vermesin!

Dua-yı faziletini ben bir parça tebdil ile tekrar ettim:

-Allah böyle valideleri millete bağışlasın!...

Vapur köprüye yaklaşıyor bu büyük Osmanlı hanımı mürebbiye ile mükâlemesinde (konuşma) devam ediyordu. Ancak işitemediğim bu mükâlemede buhârın-ı bahrda karıştırdığı sulardan daha coşkun bir selsebil hamiyet-i terennüm ediyor. Hayal eylerdim. Onun huzur-ı muhteşemi bana vapurumuzun köprüye daha çok zamanlar vâsıl olmamasını arzu ettiriyordu. Lakin tabi bu mümkün olmadı: Birkaç dakika sonra köprüye yanaşmış ve hepimiz bir ayak evvel çıkmak tehâcümü ile galeyan eden yolculara karışmaya başlamıştık. Karşımdaki hanım da kalkmış. Benden evvel iskeleye yaklaşmış idi. Birden, nazarım onun evvelce oturduğu kanapeye münatif (çevrilmiş, çevrilmek) oldu. Elinde tuttuğu müzehhep cildi ihtimal deminki mükâlemenin tesirât-ı müheyyicesinde (heyecan verici tesir) orada unutmuş olduğunu gördüm. Ne güzel tesadüf idi! Hem bu manen ve maddeten güzel kadının ruh-ı ırfanını tehzîz (titreme) eden eserin hangi büyük zatın kaleminden çıkmış olduğunu öğrenecek, hem de unuttuğu bu eseri kendisine iade etmiş olmak vesilesiyle onunla muvakkat olsun bir aşinâiyi hasıl edecektim. Kitabı aldım galebelik arasında onu kaybetmemeye çalışırken ne yalan

saöyleyim kitabı da açmış idim. Eser matbû değil. Hem de pür-telaş nazarıma ilk isabet eden satırlar manzum! Ruhum yıldırım süratiyle müşâhedemi bana iade ederek tekrar eyledi: Elinde mecmua-i eşârı giden bu büyük hanım kimdir? Ne malum, belki müstabelin büyük bir şairesi karşısındayım! Atşânve müştak nazarım o nazm-pâre-i masumu okumaya çalıştı. Eyvah! Bu okuduklarımı hâlâ sine-i milliyetimizde açılmış kanlı bir pâre-i ızdırabıyla hissederek size söyleyeyim:

Defter bozuk bir yazı ile muharrer (yazılı), ve daha iyileri Yeni Cami avlusunda yazılmak ihtimali olan mâhud (bilinen, adı geçen, mâlûm) muhabbetnâmeler ile dolu idi. Ve baştaki şiir-i güzîn ve garra (parlak, gösterişli) ne idi bilir misiniz?

Karanfilsin kararın yok

Gonca gülsün timarın yok

Ben seni çoktan severdim

.....İlah

Kaldırdım; zahirî altın, batınî levs-i çirkâb olan bu kitap seyyiatımızı milletin ayakları altına attım. O esnada ise sahibe-i kitap esassız bir hayal gibi çoktan izdihâma karışıp gitmişti!

9 Haziran 327 Göztepe

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Kânunusani 1327, S. 46, s. 434-435

“Osmanlı Hanımlarına”

[s. 9] İdrakim birçok tefekkürâtı mucize ile meşhûn (dolu) olduğu hâlde kalem elimde uzun dakikalarla mütereddîd ve müheyyic (tereddütlü ve heyecan verici) durdum. Bu defa karar-ı kat’i vermek istiyordum; evet, çoktan beri en nazik, en pak hislerimizi ihtizaza getiren, bir elem-i asabi ile geçen şeyleri şimdi burada söylemek istiyorum. Ve, artık öyle zannediyorum ki: mutlaka söylemeliyim. Umuma hitap için vasıta-i yegâne olan matbuatımızda medâr-ı fahrimız olacak hanımlarımızın imzaları altında birçok, hatta ehemmiyetli makaleler göründü. Takdirlere, teşekkürlere, tenkit ve itirazlara mazhar ve hedef oldu... Şimdi, sözlerimizde bir tarîk-i muayyen, bir hedef-i beyân muhafaza edebilmek için bu makâlatı şöyle gözden geçirelim: -Evvela, bütün vatani saran nûr-ı semâvî-i hürriyet içinde izhar olunan bir sayhâ-i meserret ve şükran; pek tabii, sonra hukûk-ı umumiyeye-i milliye meyânında paymâl edilen hukuk ve şeref-i nisvîyet-i mebâhisi (kadınlık şerefi ve hukuku konuları). Âteşin bir lisan, ağır, protestolar; icraât-ı

hamiyetmendânededen iâne-i cem'âne teşebbüsler; tavassutlar; bunlarda i'lâ (yükseltme) !
Lakin sonra?...

Doğrusunu ister misiniz, hemşireler; sonrasını takip etmek lazım gelince müphem bir ihtirâz, elem derecesine varan bir ızdırâb-ı kalp, hatta, izzet-i nefsin bir cebri ile durmayı tercih ediyorum! Çünkü... Evet, çünkü acı bir devreye, safhaya geçiyoruz:-

İrfanımıza, gurur-ı nisviyyetimize dokunmasın, ama, ben, hemşirelerimi biraz bilâ-pervâz görüyorum; Meşrutiyet bize bir nâtıkıyyet-i ahrârâne (özgürce konuşma) verince; birdenbire en derin. En mufassal (ayrıntılı) mesâil-i siyasiyeye (siyasi meseleler) ictimâiyyeye atıldık; gerek doğru, gerek yanlış tarîkler tavsiyesiyle serîân selem-i terakki (ilerleme, gelişmeyi peşin para vererek satın alma) ve tekemmüle (tamamlama, olgunlaşma) ayak atmak ihtiyacını mû'lin-i feryatlar (feryatları ilan eden, bildiren) kopardık; lakin yine bilâ-ihtirâz (çekinmeksizin), hatta kemal-i teessürle tekrar edeyim ki -evde nâhak yere birçok rubâiyat-ı garibeye, efkâr-ı tenkidkârâneye hedef olan- birkaç yüz liralık iâneyi temin eden ictimââtan başka bir numune-i icrâiye-i meydana çıkamamıştı; yalnız nâsiye-i fahrımızı tâbân eden donanma iânesi müstesna.

Aşikâr değildir ki: bir nebât-ı neşv ü nemâsına (büyümüş nebat) hizmet eyleyebilecek tabiatte olmayan bir muhitte irişmez! Bir takım itinâlar (özen gösterilmek), fevkalade tedâbir (tedbirler) ile büyüse bile daima kavânîn-i tabi'yye ve müessirât-ı muhite ile zedelenmeye, solmaya maruz bulunur. İşte, benim fikrimce hanımlarımızın ilk teşebbüsât-ı hürriyetperverânesi bu nevîden, nef'yi (çıkarcı, yarar) nev'ine mahsus icraatten idi. Yine soralım; ve samimi bir hiss-i vazifenin verebileceği itina ve insaf ile cevap vermeye çalışalım, 11 Temmuz'dan beri, biz Osmanlı kadınları, ne yaptık?...

Bana kalırsa müşa'sa (gösterişli) ictimââları, tumturaklı nazarları bırakalım, erkeklerimizi dahi şu günleri dolduran, herkesin beynini cidden yoran mesâil-i mühime-i siyasiye ve dâhiliyemiz ile iştigâle terk ederek biz kendi kendimize hükümdar-ı hakîkîsi olduğumuz hanelerimiz içinde umûr-ı tanzim (düzenlenen işler) ve tertibe çalışalım.

Kadınlığa mahsus, mümtaz ve sarf-ı müstakil bir vazife-i içtimaiyesi olan ve, bu vazifenin her şubesi ancak kendi irfanı, dikkati, himmeti hatta fedakârlığı sayesinde tanzim ve îfa edilmek mümkün bulunan bizleri, o tarîk-i muayyen ve lazım üzerinde çalışmayı hatıra bile getirmeksizin siyâsiyât-ı hükümetle, daha şimdiden, zaman ve muhite hiçbir suretle faydası, alakası hissedilmeyecek mesâil-i mufassala-i içtimâiyye ile meşgul görmek, cidden bâdî-i teessüftür.

Nerde, cem'iyet-i hayriyemiz? Hangimiz dar'ül acezedeki acze-i nisvânın ahval-i cariyesini görmeyi hatıra getirdik? Kaç sahib-i irfan ve hamiyet-i hemşiremiz giderek bu kazazedegân-ı hayatın tâbi tutuldukları tarz ve, kavâid-i mesâîyi tedkik etti; nisa hastanesi için (içuk yazılmış) hangimiz bir endişe-i tahassüs duyduk! Fukara-yı nisvânımızın müşkilât-ı taayyüşlerini (yaşamının zorlukları), hepsinin içinde sendeledikleri amâ-yı cehli (cahilliğin yokluk âlemi), kabusu nâdanîyi ber-taraf edebilmek için ne için düşünmüyoruz parlak ictimâlarımız ile toplanılan yüzlerce liralardan onda biri ayrılrsa, yahud nisvân-ı İslam arasında küçük, hafif bir îâne açılrsa birkaç yerde hiç olmazsa şimdilik yirmi ve otuz fakir kızı istî'âb (içine almak) edebilecek binacıklar tutup onlara sanayî-i beytiyeyi kırâat (okuma) ve kitâbeti, terbiye-i milliyeyi öğretecek bazısı fahrî, bazısı maaşlı muallimeler bulunur. Bu küçük müessese, üç dört hemşiremizin şehbâl-i himâyet ve hamiyyeti altında, bir nûr-ı refah ve cevvaliyet-i mesâ'î (çalışma hareketlilik, cevval olma) içinde ruh bulmaya velev (olsa da) sathî olsun hakikat-i diniye-i milliyeye; vaziyet-i umûmiye-i siyâsiye ve, vezâif-i beytiyeye ait bir fıkır ve malumat-ı mahsûsa ile ileride umûmiyet-i nisvîyetimiz için bir esas teşkil edecek surette yetişmeye başlar...

Ya, yanlış düşünüyorum, pek ziyade nikbîn (iyimser) olurum, yahut pek haklıyım! Diyorum ki: iktidarı olan hanımlarımız, mesela bir fakir mahallesindeki aileleri ziyaret etseler, o aile valideleriyle hâl-i maîşetlerini vaziyet-i ictimâiyelerini, hayatın, bir Osmanlı, bir İslâm hayatının bizden istediği şeyleri anlatacak surette görüşseler, hiç olmazsa ileride muhteşem, ve, merd-i Osmanlılığın müdafaaları, mübarezeleri (mücadeleler), kahramanları olacak çocuklarımızın valide-i müstakbeleri kız çocukları her gece bir saat kıraâta, idrâk-i hayata alıştırmaya çalışsalar, yüzlerce parlak ictimaalardan müfid (yararlı), sevap bir büyüklükte bulunmuş olurlar. Bana kalırsa kaybolacak vaktimiz yoktur? Şimdiye kadar devam eden zâyîât-ı elemiye ise yetişir!

Hemşirelerim; şu sözleri yazarken bile, güya milletimizin müstakbel validelerini teşkil edecek bir küme parlak gözlü, ipek saçlı, nermîn ve sevimli çehreli vatan kerîmeleri arasında kendimi bir şey takrîr (anlatma) ediyor, bir kıraât dersi veriyor, tarih-i İslâmdan, tarih-i Osmanîden, geçmiş büyük kadınlarımızın bir menkîbesini söylüyor gibi hissederek heyecanımdan titriyorum...

Cemiyet-i muhteremenin gece dersleri beni neler düşünmeye sevk etmiş idi.

Birkaç büyük irfanperver, âlem-i hemşirelerimiz az bir zamanlarını olsun feda etmeli, kız [s. 10] mektepleri programlarını evlerimizde akdedeceğimiz meclislerde tedkîk etmeli, vezâif-i aile ve beytiyye dersleri koymalı; emin olmalıyız ki: bir kız çocuğu, bir genç kıızı ev hanımı yapabilmek, Osmanlı kadını hâline getirmek için şimdi kız mekteplerindeki hesap kitap, coğrafya dersleri kâfi değildir. Terbiye-i etfâl! Ya Rabbi ne büyük, ne mühim, ne âlî mevzû!

Hemşirelerim, -feminizm mübalağakârlarından- ekserisinin düştükleri bir hata burada kendi, kendine tashihlenmiyor mu (düzeltmek)?

Tabiat, âdetâ bize en mühim, en müşkil, binâenaleyh en ziyade mûcib-i fahr ve şan bir vazife tevdi etmiştir:

Çocuklarımızın terbiyesi! Bana öyle geliyor ki bu âlî vazifeyi lüzumu vechle îfa edebilen bir kadın beşeriyet-i umûmiyeye karşı en müşkil, en müfid bir hizmeti îfa eylemiştir. O kadın fedâkâran-ı medenînin, en âlî muhterilerin (muhteri: icat eden muhtera: icat edilmiş), en âlim hükemânın (hâkimler, bilgeler), elhâsıl bugün hâdimeyn-i beşeriyetin (insanlığın hizmetçisi) fihrist-i medâyihinde (övmeye değer katalog) kemal-i şerefle yâdolunabilir!

Validelik ve terbiye-i etfâl nokta-i nazarından kadınlar, daima binâ-yı milleti tecdîd ve tekmîl ile meşgul, en şerefli erbâb-ı mesâiyi ictimâidir! Açık olsun, sathî olsun bu fikrin, bu hakikatin ta'mîmine (genelleştirerek, genelge) çalışalım, ve, iyi bilelim ki: bu hususta hüsn-i niyet ve, sa'y-i gayretten başka fedakârlığa o kadar ihtiyaç görülmeyecektir. Hukûk-ı nisvân diye kitaplar yazmak onu temin için faide-yi müfid olmaz; onu his, idrak ve îfa edecek seviye-i irfana gelmekle olur.

Her şeyde haiz-i ehemmiyet ve kuvvet olan umûmiyettir. Birkaç müstesna, mâhiyet-i vâkıâyı tebdîl edemez, ekseriyet nisvânımız hâlâ bir gaflet-i elemiye içinde bulunuyor. Onları asırlardan beri metin ve masum bulunduran terbiye-i ibtidâiyye-i diniyye ve milliyemizdir; bunu kaybettirmemek şartıyla, bu, esas-ı kavî üzerine binâ-yı irfanımızı kurmalıyız!

Biz de, bu kadar senelik cehl ve hatâyâ arasında rehâ-yâb olmuş ismet-i asliyye-i milliyemizin nikât-ı güzîde-i ulviyyesini (yüce zarif sözler) izhar eden, ondaki sermetânet ve sihr-i mukavemeti izah eyleyen aile levhaları!..Ta'mîm-i maarif için teşvikler; kıyafet, nisvânın tarz-ı telebbüsümüzün iktisâdiyeti, hatta, iktisâd-ı milliye olan tesirâtına ait mebhâs (bölüm, fasıl) hanyâ-yı mamûlat (imal edilenler) dâhiliyemizin iştirâsını (satın

alma), sürümünü temin için teşebbüsât?... Mesela ehl-i servet hemşirelerimiz, bilhassa tertip edecekleri ictimâ'ilerinden birinde bütün med'uvvinin (çağrılan , davet edilen) sırf yerli kumaşlarla melbes (giyilecek şey, giyecek) olarak gelmelerini şart koysalar, ve bu cemiyette hazır bulunan ve en sâde, zarif surette telebbüs etmeye muvaffak olmuş hanım hemşirelerimize müntahab-ı heyet-i mümeyyize tarafından bir hatıra-i takdim edilse, ona bir nisvânımız arasında mensucat-ı dâhiliyemiz için bir rağbet temini ümitleri görünmeye başlamaz mı?

Avrupa'da, korkulmaması cidden müşekkel (biçimli, kalıplı) bir girdâb-ı zillet ve sefâlet içinde kalmış, Paris'in mülevves (kirli) çamurundan, mülevves bir hâle gelmiş olan fukara-yı nâs-ı (fakir insanlar) bile şeref-i hayattan haberdâr etmiş, onları, insaniyete iade edebilmek için orta halli ve, zengin efâzıl-ı nisvânına (seçkin kadınlar), hüdâ-pesendâne sa'ylerde bulunduğunu her gün kimimiz okuyor, kimimiz işitiyoruz: Biz ise, elhamdülillah, o inhitât-ı muhit (çöken yer) ve ahlakîden pek ziyade masûnuz (korunmuş), o hâlde vazifemiz nispeten çok sehil (kolay), kable'l-îfâdır.

Rica ederim. Hanım hemşirelerim, mesâimizi mümkün olan, meşrû olan, müfid olan noktada, en lazım mevkiye tevhit eyleyelim! Şu nâkıs beyanatımı, teâli-i efkâr ve ahlak-ı nisvâniyetimiz uğrunda birçok fedâkarlığa hazır bulunan ve, büyük kalbinin bilvâsita telakki ettiğim sünûhatı ve, hayal-i muhteremi mesrûdât-ı sâlifeme (evvelce geçen, söylenmiş) cesaret, intişâr (yayılma, yayınlanma) veren bir hanımefendiye arz-ı teşekkürle bitirmeye vecîbeden addederim.

Göztepe

Salime Servet Seyfi

Ümmet, 28 Mayıs 1328, 2 Cemaziyelahir 1328, S. 3, s. 9-10

“Musâhabe- Kadınlık Davasından” (1)

1

[s. 131] Gürültüye ihtiyaç yok!

İnkılaptan evvel Türkiye matbuatına ihtiyatkâr bir kisve-i mesturiyetle giren “feminizm” meselesi inkılabı müteâkip çarşafından sıyrılmak istercesine bir feveran göstermiş; sonra -tabîiyi addeylemekte mecbur olduğumuz- bir mukâvemet-i muhafazakâr önünde sönmüş idi. Son zamanlarda uyanan ve binnisbe (bir dereceye kadar) daha ciddi addolunabilecek surette alevlenen mübâhasat-ı kemal-i dikkatle, hatta kadın olduğumu mümkün olduğu kadar unutmaya çalışarak okudum. Bu hususta rehber-i muhâkemâtım -garip bir tecelli

olarak- iki idi, diyebilirim. Bunlardan biri “mefkûre” mi teşkil eden bir Osmanlı ve İslam kadının maddeten hulk ve ibdâ’ (yaratma geliştirme ve huy) edebilmek... O suretle ki “terakkiyât ve tekâmülât-ı hakikiye-i beşeriyet” in bir enmûzeç-i bedî’ (güzel örnek) ve müfidi olsun...Şimdilik cihetten bahseylemeyeceğim. İkinci rehber muhâkemâtım, şüphesiz her taraftan hak ve adle (adalet) makrûn (yakınlaştırılmış, yakın, kavuşmuş) zannıyla, ve “lüzûm-ı tabiîyi” ye daha yakın olmak gayretiyle yazdığım makalâtı muhit-i maddimize, hâlet-i meşhute (gözle görülen haller) ve hakikiyemize göre düşünmeyi âmir idi; ki bence asıl mühim ve elzem olan nokta budur; çünkü ideâl, mefkûre filhakika bir “kâbe-i âmâl” olduğu için, Cava⁹⁵ ve Buhara’dan gelen hacılar gibi insanı sa’y (çalışma), fedâkârî ve metâib (yorgunluklar, zahmetler) çulları üzerinde bî-pervâ ve şâdan yürütmek ve nereye yürünüldüğünü kitlelere bildirmek meziyet-i azimesini haiz bir “iman-ı ictimâî” olmakla beraber o kabe-i âmâl “zaman ve muhit” nazar-ı dikkate alınarak mümkün mertebe az telafatla vâsıl olmak da ancak sâlif-üz-zikr (zikredilen anılan) ikinci tarz-ı muhâkemeye tebaiyyetle kabildir, zannındayım. Bu tarz hareketin en büyük meziyeti iki rehberin tevhiid ve teşrik makâsıdaki (maksatlar) daimî imkân-ı sühûlettir (kolay imkan).

Şurada söylemek istediklerim bittabî bu mehîb ve mühim mesele-i içtimâîye ve milliyeyi ihtiva edemez ve muhakemâtımın bir huccet-i kâti’e (kesin delil) olmadığını da tabîî. Yalnız demek isterim ki, bir “mesele-i umûmiye-i beşeriye” olan kadın, “kadınlık” meselesinin şubesi bulunan Osmanlı kadınlığı hakkında daha dakîk (ince, hassas) daha az asabi, elhasıl daha tabîî, düşünülse, hem evvelce olduğu gibi, bu meselenin zuhuru bir tedehhüş (dehşete düşme) dini ve millî hâsıl etmez; hem de iyi neticelere müncer (bir yöne doğru çekilip götürülen; bir duruma ve şeye varıp son bulan) bir tarîkin rehberi-i tekâmülü deruhte edilmiş olur. Garbın gösterdiği mucizelerini şimdilik bir nûr-ı ibret, bir tâziyâne-i iktihâm-ı meşakkat saffetiyle göz önünde bulunduralım ve “feminizm” meselesinin hatta İngiltere ve Amerika’da, Fransa’da ve Almanya’da bile başka başka gayelerin, hâlet-i fikriyenin hututuyla münakkaş olduğunu nazar-ı dikkate alalım da bugünkü Türkiye’de “feminizm”in değil?

⁹⁵ Haz. N: Metinde Cava olarak yazılmış fakat Hive olması gerekir. Hive; Hârizm bölgesinde kurulduğu için Hârizm Hanlığı olarak da bilinen devletin adı, özellikle XVIII. yüzyılda Rus ve Batı Avrupa kaynaklarında Hîve Hanlığı şeklinde geçer. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hive-hanligi>. “E.T. 30/11/2023”

-Çünkü biz ondan bir itibarla çok uzağız. Nasıl muhâkeme ve nasıl ezhân-ı millete (milletin zihinleri) telkîh (aşılama) edebilmek lazım geleceğini kararlaştıralım. Tabiat bile âsâr-ı tekâmülünü tedric ile, ihtiyat ve ihtiyaç mekânı ile ibraz ederken bizim bu tarîka intisâbımız neden gayr-ı mantikî olsun?

Mâbadı var

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 5 Temmuz 1329, S. 79, s. 131

Musahabe-Kadınlık Davasından (2)

[s. 148] (Geçen nüshadan mâbad ve hitam)

Arz ettiğim gibi bu defa ki beyanatım bir mukaddeme-i nâciz kabilinden olduğu için telhîsen (özetle) diyeceğim ki, “bizde kadınlar” meselesi şu merkez-i muhâkemât etrafında dolaşıyor:

1-Deniliyor ki: Kadınlarımız havasız, hayatsız, faaliyetsiz deliklerde ömr-i güzâr oldukları için cılız, müteverrim (veremli), malûl (özürlü) ve her cihetten mağdurdurlar, onları hakk-ı tabîîleri olan hayata, faaliyete iade edelim; erkeklerin- bu nokta-i nazardan- memleketimizde gasbettiklerini artık vermeleri zamanı geldi.

2-Buna mukabil bir kısım çıkıyor; meseleyi mahdud (sınırlı), muayyen bir nokta-i nazardan muhakeme ederek bir mesele-i diniye şekline getiriyor ve bittabi yine bu nokta-i nazarı takip edecek edilleyi (deliller, rehberler), itirâzâtı serd ediyor.

3-Üçüncü bir kısmın daha vazîh yazılarını görüyoruz; bunlar birinciler gibi asabi değil, ne istediklerini daha iyi biliyorlar gibi. Mesela diyorlar ki: “o emr-i diniyemizin tatbikine, an’ânât-ı milliyemizin (millî gelenekler) hüsn-i muhâfazasına memur veya taraftar olan zevâtın bu derece telaşına hacet yok. Çünkü İslam kadınlarının o emr-i diniyeye muhalefet ve an’ânât-ı milliyemize katiyen muğayeret (zıtlık, aykırılık) etmemek şartıyla hayat ve faaliyet-i tabîîyeden, hukûk-ı kâmilîye-i beşeriyeden (olgun, bilgili insanların hukuku) müstefid olabilmeleri daima mümkündür; nasıl ki tarihimizde İslam hükümetlerinde, İslam merâkiz-i ictimaiyesinde yetişmiş, kemal-i müşkilat ve muhalefet içinde değil, bilakis hürmet ve takdir-i serîr-i ihtişamında (gösterişli tahtında) ifâ-yı vazîfe eylemiş muhârip kadınlar, mutasavvıf kadınlar, şair kadınlar, siyasi kadınlar, hatta tâcir kadınlar mevcut...”

İşte beni ümit ile düşündüren cihet. Ve zannederim ki bu mesele-i mühimmeyi (önemli mesele) düşünmek tarîkine sülûk (yola girme) için en muvaffak ve nefsü’l-emre en yakın

nokta-i hareket budur. Tekrar söylüyorum: Sahne-i vezâif ve faaliyet-i tabiatta kadın ve erkek istidâtları ciheti bahsimizin mâ-fevkindedir (üst, üstü, yukarı); bu uzun mesele. Lakin bana öyle geliyor ki, evvela kadınların beşeriyet ve medeniyete müfîd herhangi bir şehrhâh-ı faaliyete girebilmeleri için hiçbir mani-i şer’i yoktur; sâniyen bu gibi mesâilde “suret-i ciddiye” de beyân-ı mütalaa edenler gerek faaliyet-i hayatiyeye, gerek nisvânın iade-i hukûkuna tesettür-i şer’înin bir mani olmadığına mütefakkiddirler (araştırıp soran). Ezcümle daima muâvenet-i nakdiye-i hamiyetkârâne de bulunmuş, gazetelerde her vakit zikr-i cemîli (güzel anılmış) görülmüş olan çorapçı Havva Hanımı iştigâlat-ı ticâriyesinden dolayı muâheze (çıkışma, azarlama) etmek kimin hatırına gelir? Binaenaleyh kadınlarımızın şimdiki mevki-i içtimaiyelerinde şayan-ı muâheze görülen hallerle din ve mezhebin alakası olduğunu ben de kabul edemiyorum; işte doğrusu, İstanbul sokaklarında, Anadolu harabelerinde boş, âtıl, teşebbüssüz, kanları donmuş gezen Türk erkeklerindeki illet ne ise kadınlarımızdaki illet de odur: Sırf cehalet!

Kadınlarımızın ahval-i sıhhiyeleri büsbütün ayrı bir mebhas (bölüm, fasıl). Bu, hatta hükümetin ve büyük cemiyetlerin meşgul olacakları bir mesele-i azimedir. Çocuk vefeyâtı (ölümler), tenâkus-ı tevellüdât (doğumun azalması) gibi husûsat Avrupa’da nasıl tedkikat ve tedâbire tabî tutuluyorsa bizde de öyle olmalıdır. Yoksa bazı ifrâtpervelerin (aşırıya kaçmayı sevenler) dedikleri gibi bütün Osmanlı zevcelerinin çarşaflarını çıkararak: “hava alınız, sıhhatinizi düzeltiniz!” diye onları sokağa kovsa yine terbiye-i fikriye, irfan-ı medeni, itiyâd-ı sıhhi olmadıkça bir faidesi yoktur. Şimdilik son söz olmak üzere derim ki, iş kadınlarımızı tahsil ve terbiye ettirmekten ibarettir. Böylece kadın mekteplerinin lüzumuna intikâl edilmiş olur ki ahîren birçok münakaşât-ı intâc (sonuçlandırma) eden bu mesele hakkındaki mütâalatımı (tetkikler) başka vakte bırakıyorum.

Kadınların Muhit-i Millîde Tesir ve Nüfuzu

Ricâl (erkekler) ile nisvânın (kadınlar), bu kadar münakaşâta [s. 149] sebep olan tefevvuk (üstünlük) veya mesâvî-i cinsi (cinsel kötülükler) ve istidâdiyelerini (yetenek) uzun uzadıya medâr-ı bahs-ı makâl (söz konusu övünme) etmediğimiz hâlde de, her iki cinsin kendisine mahsus imtiyâzât ve mahsûsât-ı tabîîsi bulunduğunu tasdik edebiliriz, zannederim. Kadın tabiatının kudreti ince, derin hassasiyetlerinde, itina ve şefkatlerinde mündemiçtir. Hissetmek: İşte kadının en esâsî unsûr-ı ruhiyesi budur. Kadında şefik, nazik, civanmerdâne, saf ve masum olan her şeye karşı fitrî bir incizâb ve muhabbet her

an temevvüc eder. Erkekler onlardan daima iyilik misalleri görmek intizârındadırlar. Redâet-i ahlakiye (ahlakın kötülüğü) kadına taalluk (ilişik, ilgi, bağ) edince erkekte olduğundan daha ziyade gayr-ı tabîî görünür. Daha levs-âlûd ve müstekrih (iğrenen, nefret eden) olacağına ise şüphe yok. Kadında âdilîk daha kaba, ahlaksızlık daha ziyade gayr-ı kabil-i i'tizâr, dinsizlik daha hevl-engîzdir.

Mesâvî-i ahlakiyeye (ahlakın kötülükleri) gömülmüş bir kadın levs ve zilletin en derin, en siyah noktasıdır.

Bundan başka tabiatın kavânîni (kanunları) icabında kadın bir muâvenet-i ecnebiyenin (yabancı yardımı) temin eyleyeceği istiklal ve infirâddan (bir başına bırakılma) ziyade itimat ve muhabbete mütemâyil olmak lazım gelir. Ve diğer birinin, lakin pek yakın birinin koluna istinad etmeye muhtaçtır; himayet arar; şefkat ve muhabbete incizâb-ı daimî ile sevk olunur.

Hayır, nisvânın nüfuz ve tesiri hanelerinin dâhiline münhasır değildir; bu tesir ve nüfûz heyet-i ictimâiye içinde asla isbât-ı vücut etmemiş oldukları mahallerde, ve erkekler tarafından en meşgul oldukları ve en fırtınalı saatlerinde hiss olunur. Kadınların cemiyetlerin ahlakı, etvârı ve âdâtı üzerinde icrâ ettikleri nüfuzun ehemmiyetini ne kadar izâm (gereğinden fazla üzerinde durma) etsek becâdır (uygun). Mamafih bu son cümlemiz hükm-i hakikisine malik olabilmek için cins-i nisânın hukûk-ı tabîiye ve şahsiyesinden müstefid olabildiği memâlik ve âsârı nazar-ı mütââlaya almak icap eder.

Vatanda fikir ve hiss-i ahlakının levn (renk, tür) ve tarzı vatan kadınlarının ittibâ (uymak, izlemek) ve tahalluk (ahlaklanma) eylemeye rıza gösterdikleri şekil ve levni alır. Ne dinsizlik, ne riyâkârlık, ne âmiyâne yahut kibârâne mesâvî (kötülükler, çirkinlikler), ne kâzib (yalancı) bir miyâr-ı hakikat (gerçek ölçü), ne yanlış bir miyâr-ı izzet ve namus kadınlar tarafından suret-i lazımede reddolduğu hâlde cemiyet içinde payidâr olamaz. Hayasızlık ve hoppalık onların bir kaş çatmaları önünde müebbeden zulmetlere gider. Fezâil ve mâliyyete karşı istihkâr, din ile istihzâ kadının huzur-ı ismetinden kaçır; hâlbuki zevk-i selîm, hissiyât-ı âliye, terakkiyât-ı fikriye ve maneviye, saffet-i ahlakiye, saf, sebatlı itîyâdât-ı dindârâne kadınların hamiyet ve rağbeti sayesinde ilkbaharın nermîn-i eşi'â-i âfitâbiyla (güneşin ışıklarının yumuşaklığı) açılan şukûfeler gibi inkişâf eder.

Her kadın muhit-i içtimaisinde vukuâ getirdiği ve getirebileceği tesirâtan mesuldür. Rusya İmparatoriçesi meşhur büyük Katerina Ruslar gibi, kaba bir millet arasında bile, serîr-i hükümdâriye-i i'tilâsından (yükselme) evvel bir Rus kadını sıfatıyla bir takım

vezâif-i ictimâiye ifâ eylemiştir. Meşhur “Nehger” in kerimesi muharrerâtıyla (yazılmış, yazıya geçirilmiş şeyler) [s. 150] bütün Avrupa’da meşhur olmazdan evvel mahzâ-yı mahsûsat (yalnız, sadece varlığı beş duyu ile anlaşılan) ve meziyyât-ı nisvâniyesiyle muhitinde derin bir nüfuz ve tesir hasıl etmişti.

Asrın ruh ve seciyesini halk edenlerin büyük muharrirelerinden, pür-şevket ve ihtişam kraliçelerinden ziyade milletin ekseriyet ve umûmiyet-i nisvânî olduğunu da hatırımızdan çıkarmamalıyız.

Şimdi gayet mühim bir noktaya nazar-ı dikkati celbedelim: Eğer, nisvânın bir cemiyet-i seciyesi üzerindeki tesirâtı teslim ediliyorsa, eğer nisavanın teşcîatı (cesaretlendirmeler) ve gösterdikleri misaller ile asrın ruhu levsiyât ve has ve hâşâkından (çer çöp) tasfiye edilmek isteniliyorsa kadınların mümin, müttaki ve fıkren, fiilen dindar olmaları lazımdır. Kadınların din hakkındaki fikir ve hisleri hiçbir zaman âdi ve sathî olmamalıdır. Hürmet-i dinîye, ittikâ-yı sâfiyâne (safça sakınma) kadınların köklerinde serîr-i ârâ-yı saltanat (saltanat fikirlerinin tahtı) iki lahûti melike gibi hüküm-fermâ olmalı; gençlerimiz bu merkez-i nûrâniden dağılacak eşi’a-i kudsiye (kutsal ışıklar) içinde perverde edilmeli; kadınlarımızın karşısına çıkacak efkâr-ı hafife-i eshâbî, dinsizler ve vatansızlar o kuvve-i ezeliye ve ebediyenin önünde nâsiyelerini gayr-ı ihtiyârî topraklara doğru indirmelidirler.

Bugün kadınlar intihâbât-ı siyasiyede sahib-i rey olmak, parlamentolarda keskin, ince sayhâlarını işittirebilmek hırs ve ateşiyile en müfrit (aşırı) mesaiye atılıyorlar; lakin acaba tasavvur ve takdir etmezler mi ki yukarıda söylediğimiz vezâifin hakkıyla ifası takdirinde vatana, millete ve hükümete en esaslı, en lazım, en mukaddes hidemâtı (hizmetler) ifa etmiş; hatta koca bir heyet-i ictimâiyenin istikbal ve şevketini temin eylemiş olurlar.

Bu, “din” hususunun suret-i lazimedede hanımlarımız tarafından nazar-ı ehemmiyete alınacağını ümit eylerim; çünkü cins-i nisâyı, ancak din-i celîl-i İslamiyettir ki zillet ve esaretten kurtardı; kâfe-i hukukunda ricâl ile müsâvi (eşit) bir seviyeye îlâ etti; erkeklere kadınları bir yâr-ı şefik ve muhterem surette telakki etmeyi emreyledi. Tahakküm-i ricâl ile a’sâr-ı mazlumedden beri nâbîna (kör) ve metîn hâline gelmiş olan kadın ruhuna, iyi tetkîk olunursa, ilk evvel İslamiyetin bahş-ı hayat, ta’yîn-i hüviyet (hüviyet belirleme) ve temîn-i nûr-ı hürriyet eylemiş olduğu tasdik eylemek mümkün değildir. Bu bizce tamamıyla malum ve musaddak (doğru ve gerçek olduğunda kimsenin şüphesi kalmamış) olduğu için kadınlık meselesi ile din arasında bilâ-sebep, mahzâ (yalnız, ancak) bir

tarafıtan cehl ve ahlaksızlık, diğler tarafıtan yine cehl ve taassub-ı bâtil yüzünden açılmak istenilen siyah uçuruma daima nazar-ı tessüfle nigerân (bakan, seyreden) oluyoruz!

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Ağustos 1329, S. 80, s. 148-150

“Musâhabe- Kadınlık Davasından”

[s. 173] İyi tahattur (hatırlamak) edemiyorum; lakin galiba inkılabımızın tulûndan hemen üç dört sene kadar evvel, İngiltere’de o zaman za’f-ı nesle (neslin zayıflığı), tereddîye (soysuzlaşma) çare bulabilmek üzere suret-i dâimede teşekkül eden cemiyet-i mahsusada fabrikaların kadınlar ser-müfettişesi tarafından yazılan mühim bir rapor kıraat edilmiş idi. Bu rapor henüz memede veya daha büyük çocukları olan kadınların fabrikalarda, vesâir-i müessesât-ı sanayide istihdamlarından bahsediyordu. O zaman bile tedkikât-ı müşekâ fanusuna (yavru fare fanusu), irfanına hayran olarak koca raporunu zorla okuduğum o muhterem İngiliz kadını çocuklu kadınların fabrikalarda, sanaatgâhlarda çalışmalarından dolayı gerek valideye, gerek çocuğa, gerekse hayat-ı aileye vurulan darbeleri ne müessir ve muknî-i tasvîr (ayrıntıları ile anlatıp ikna etmek) etmiş idi! O derecedeki ne zaman “erkek ve kadının vezâif-i mütekabilesi”. “İnkılâb-ı içtimaimiz” gibi mübâhas (karşılıklı konuşma ve ilmi, fikri, edebi bir konu üzerinde tartışma) gözlerimi, düşüncelerimi, dimâğımı işgal etse o satırları derhatır ederim.

Geçenlerde kadının bir cemiyet-i millîye içinde haiz olduğu nüfuzdan bahsetmiş idik. Kadının validelik dolayısıyladır; iyi validelerin cemiyete maddi ve manevî iyi tesirler, fena validelerin fena tesirler neşr etmeleri de tabîîdir. Umumen terbiye-i içtimaiyemizdeki noksanlarımız, Türkiye’nin, hele merkez şehirlerin uğradığı kanburluk, cılızlık, eğri bacaklılık hastalığı da milletin cahil validelerden doğduğuna, ve iyi bir ev kadını, iyi bir çocuk bakıcı olamayan valideler tarafından büyütüldüklerine -şüphesiz doğru olarak- atfedilmiyor mu? Öyle ise sağlam, ümitvâr bir nesil yetiştirmek istiyor isek evvela o nesl-i maddi ve manevi terbiye eyleyecek valideler tedarîğine hasr-ı himmet (çaba sarfetme) etmekliğimiz en mantıkî, en müessir ve en esâsî tedbir olur; yoksa -isterseniz beni bedbinlikle ithâm ediniz- başka surette mütecellî (görünen) mesâînin, şaşaalı teşebbüslerin ancak bir zaman muvakkat (vakitli) ve mekân-ı mahsûsa-ı münhasır kalacak yarım tedbirler cümlesinden olduğuna kaniim.

Memleketimizde veremin taammümüne (genelleşme, yayılma), Anadolu’daki müstekrehe-i illetin (iğrenç hastalık) tahrîbat-ı müthişesine ilâveten en yürek yakacak

felaket daha varsa o da “nevzâd-ı vefeyâtı (yeni doğmuş çocuk ölümleri)” dır. Evet, emin olunuz ki budur, dertlerimizin en büyüğüdür; bilânoksan ve hâl-i sıhhî-i tabîide doğan yavrunun üç dört günde, iki, üç ayda yuvarlanıp gidivermesi ne elim bir ufûl, ne ciğer-sûz bir ziya-ı gayr-ı tabîidir! Mahzâ (yalnız, ancak) “nevzâdı doğar doğmaz ve müteakîben muhafazayı, beslemeyi bilmemek” yüzünden birbirini müteakip üç dört çocuğunu kaybederek hem harâbi-i maddi, hem yeis-i maneviyeye esir olmuş kaç genç aile istersiniz ki göstereyim? Binâenaleyh biz kızlarımızın, yani milletin müstakbel validelerinin tahsil ve terbiyeleri pür ü garâmına (tutku, aşk dolu) zâtî (kişisel), beyti, ve etfâle mahsus hıfz-ı sıhhat derslerini büyük bir itina ile idhâle (içeri alınma), yalnız idhâle değil, layıkıyla tatbik ve talime katıyen muhtacız. Çünkü birçok şairâne hülyalarımıza rağmen kadınlığın en büyük şiiri, en mümtaz ulviyeti, kendisine tabiat tarafından tahsis olunan en kutsî meşgûle ve vazife valide olmak, validelik vezâifini bihakkın îfa edebilmektir.

Yine bir İngiliz kadını buna temas eder bir mevzu üzerinde yürürken diyor ki:

“Kızlarımızın malûmât-ı fenniyeleri ve ilm-i hıfzıssıhhâya vukufları ne kadar büyük olsa aile hayatımızı, çocuk yetiştirme itiyadımızı taht-ı tesirinde tutan sarf-ı sevk-i tıbbî-i teâmûlatı (uygulamalar tıbbi, sarf: harcama) ile itikâdât ve itiyâdât-ı bâtilanın donuk, paslı ışığını parlatmak için fazla addolunamaz. Bu dediğim öyle itiyâdât ve itiyâdât-ı bâtiladır ki elân henüz beş haftalık çocuğu ekmek, tuz, şeker ve suyun bir mahlut-ı garibi (garip karışıklık) ile beslemek usulünü şiddetle müdafaa eder⁹⁶. Lakin hususiyle şehirlerimizin nevzâd ve çocuk hayatına karşı bu kadar bî-iman düşmanlarla muhât olan nevâhî-i sefil (sefil yanlar, taraflar) ve mensiyesinde (unutulma durumu, unutulmuşluk), malûmât-ı fennîye-i sıhhiyeden mahrum bırakmak ne büyük gaflet, ne büyük cinayet olur? Filhakika ümitvar olabileceğimiz bazı teşebbüsât-ı ibtidâiyede bulunulmak istenilebilir. Mektuplarda -ikinci derece bir ehemmiyet verilmekle beraber- iktisat ve dâire-i beyti derslerinin kabule makrun (yakın) olması, şehirlerde teşkil eden teftişât-ı sıhhiye-i memûrînden bazı zevâtın mütemâdiyen tezâid eyleyen mesaisi bu cümleden addolunabilir.

⁹⁶Yaz. N: İngiliz muharriresi acaba bizim hâlimizi, daha doğrusu bizde bizde ki nevzâd katilliğini görse acaba ne diyecekti?

Lakin ileride valide ve ev kadını olacak kızlarımızı hakkıyla ifâ-yı vazifeye muktedir kılmak için para ve vesâit-i sâirece icap eden fedakârlıkların cihet-i hâkimece nazar-ı dikkate alındığına emin olabilir miyiz? Heyhat!..”

Göztepe 10 Ağustos 1329 (Mâbâdı gelecek nüshada)

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Eylül 1329, S. 81, s. 173

“Musahabe- Kadınlık Davasından” (4)

[s. 189] Geçen nüshadan mâbad

Ben şu yazdığım şeyleri hayat-ı milliyemize tatbik etmekten men’-i nefis edemiyorum. İngiliz milletin istibal-i ırkîsi (ırkın istikbali) endişesi ve kadınlara mahsus bir şefkat-i rakîka (ince bir şefkat) sâikasıyla (yıldırım) bir İngiliz kadını kaleminin yazdığı kelimeleri milletim hakkında da söylenilmiş addederim. Esnâ-yı tevellüdâtta ve tevellüdâtı müteakip devrelerde validelerin ve nâsıhlarının (nasihat veren) cehli, inat ve ısrar-ı câhilânesi sebebi ile vatanımızda her gün ıktirab (göz önünden kaybolma, ayrılma, gurbete gitme) eden yüzlerce vatan ümitlerinin tahlisi (kurtarma, kurtarılma) çaresi bulunmaya çalışılmazken şevket-i milliyeyi temin ümidiyle milyonlarca liralık zırhlılar ısmarlamak, yüzbinlerce ordular ihzâr (çağırma, hazırlama, hazırlanma) ve talim eylemek mukadderât-ı mahûfemizle (korkunç, korkulu, tehlikeli) acı bir istihzâ oluyor.

Bu felaket-i milliyeye çare bulacak cemiyetlerimiz nerede? Osmanlı kadınlarının kısm-i münevveri birçok ahvalde ibraz ettikleri fedakârlığı bu şekl-i Hûda-pesendânede (Allah’ın beğeneceği şey) izhara muktedir olamaz mı? Feministlikte pek ileri giden bazı matbuatımızdan biz aslı bu gibi husûsatta irşâd isteriz; zaten kendisine mahsus bir revîş-i acib (acayip gidiş) almış yürüyen tesettür meselesi gibi sathiyat (derinliği olmayan) bu fecây-i) içtimâiyemiz (çok acıklı şeyler, belâlar), bu nekâyıs-ı nisviyemiz yanında ne kadar âdi ve donuk kalır! Biz yalnız şairliği tercih ettiğimiz, düşüncemize güvendiğimiz ve ancak bunların hasılatıyla meydana çıkmaya sehil (kolay) gördüğümüz içindir ki beş senedir bu kadar gürültülerimize, alkışlarımıza, ve alkışlanmalarımıza mukabil hiçbir fâide-i içtimaiye elde edemedik. Bilmem ne için cemiyetimizin biraz zulmetli köşeleri bizi korkutuyor; tetkik ve tecrübe kutbe-i seyahatten (kutba yolculuk) güç gelir. Nefsî, ilmî fedakârlıkları isteyen, sebat ve vukûf-ı talep eden teşebbüsâttan hep birlikte girîzan (fırar eden) oluyoruz ve acı bir hâlet-i ruhiyedir ki [s. 190] hepimiz aynı cürm-i tecâhül (bilmezlikten gelme suçu) ile mücrim (suçlu) bulunduğumuzdan kusurlarımızı

birbirimize söylememeyi menfaatimize daha muvâfık buluyor, yahut söylemekten korkuyoruz. Böyle mi olmalı?

Tekrar ederim, bu işler tam fedakârane sa'ylerle (çalışma) bir hareket-i milliye hâline getirilmek ister. Ah! Himmet (çaba) ve sebat, vasıtasızlıklar içinde bile neler yapmaz?

Şairane tazallümler (sızlanmalar), şikâyetler ile inkılapdan beri geçen zamanı kaybettik. Kadınlık âleminde yapmak istediğimiz ıslahat lazım olan ciddiyete, vukûf-ı hakikiye, fedakâriye ibtina (dayanma, kurmak) etmiyor. Erkeklerin bu hususta bizi ekseriya bir suret-i garîbedeki, müdafaaları evvelden izzet-i nefsimizi fazlaca teheyhüc etmeli idi. Doğrucası ıslahat, terakki, teâli, ihkâk- ı hukuk (hukuki hakkını verme), müdafâa-i haysiyet gibi davalarımızı ben ekseriya on dokuz, yirmi yaşında Osmanlı şairlerinin ağlayan yalvaran kalemlerinde dolaşır görmekten derin bir hicâb-ı hissediyorum; ihtimal bu bana mahsus bir galat-ı his, lakin bence hakikat olduğundan ne için burada serbestçe söylememeliyim?

Seviyye-i ilmiye ve medeniyesi bu mertebede ve bu hüviyette bulunan milletler arasında neşriyât-ı irşâdiye ikinci mertebede kalır. Ve sınıf-ı evvelde fiilî, teşebbüsî, mürşitler, mürşideler, muallimler, muallimeler ordusu, hayatını bu yolda vakfetmiş, bundan lezzet almış, lâhûti bir nura müteveccihen (dönük olarak, bir yere gitmek üzere) yürüyen hamiyetkâran cemiyetleri, müesseseleri bulunmak icap eder. Şu anda “Osmanlı, Türk veya İslam kadınlığı için nasıl çalışıyoruz?” Suretinde vâkıa olacak bir suale maal-hicap (utanarak) ve bütün gayretlerimize rağmen: nasıl çalıştığımızı biz de bilmiyoruz!” Hakikatü'l-elîmesiyle cevap vermeye mecburuz.

Erkeklerimizin dediği gibi kadınlarımızın en büyük felaketleri “sosiyete” ye dâhil olamadıkları değildir; belki tahrip olunan itiyâdât ve an'anât-ı milliye yerine daha müterakkî (ilerleyip gelişen, ilerlemiş) ve muvafık zaman tesîsât-ı ahlakiye, muhitât-ı ilmiye hulk olunamadığı için vahim ve meşûm iki maraz-ı müstekrehin (iğrenç hastalık) hükümrânî-i muhterisidir: Vahim ve meşûm olarak tarif ettiğim bu iki maraz tabaka-i avamda cehalet, seviyye-i âliyyede seciyesizliktir. Evet, kadın hayat-ı umûmiye-i milliyeye -müfid olmak şartıyla- mümkün olduğu kadar fazla; en fazla iştirak etmelidir. Lakin acaba bizde hayatı millînin hüviyeti ne? Acaba ricâlimiz henüz millî, ilmî, ahlakî bir muhit, hemşirelerini, zevcelerini validelerini emanet edecek bir muhit-i terbiyevi-i millî ibdâ' (yeni bir şey getirme, yaratma, geliştirme) edebildiler mi ki....

Göztepe – 15 Ağustos 1329

“Musahabe-i İctimaiyye-Kadınlık Davasından” (5)

[s. 366] **Nisaiyyun- Safracet**

İnsanda ne garîbü’l-ilmâat-ı tabîiye (alışılmış, garip zorlamalar) vardır! Bir dakika evvel bir işi yapmamaya karar verirsiniz; lakin müteakip dakika ruh ve iradenizi karâr-ı sâbıkınızın (önceki karar) makûsu (tersine dönmüş, zıt, ters) harekete icbar (zorlama) eden, sizi bir dakika evvelki “sizlik” den çıkaran bir cereyân-ı cebri, tabir-i haiz ise bir “hüküm kadar” zuhur eder. Hayat umûmiye-i beşeriyede meşhut olduğu, hatta tarih-i beşeriyete şekil verdiği hâlde derece-i şümûlünü anlayamadığımız bir “tecbir-i tabîi” sizi bir yere sürükler, götürür. Bu şerâite karşı irade-i külliye’nin insanın elinde olduğunu iddia edemeyeceğimiz ve “cebriye” mezhebini nazar-ı red ile göremeyeceğimiz dakikalar vardır.

İşte şu satırlar bu hâlet-i tabîiye ve ruhiyenin bir numunesidir. “Bir bardak suda fırtına” kabilinden gördüğüm mesele-i nisaiyye hakkında başka bir yerde son sözümü söylemiş ve bir daha bir satır bile yazmamaya karar vermiş iken yine ihtimal hiç kimse için alakadarlık, bir dakika-i fikret vücuda getirmeyecek olan şu mübâhaseyi (karşılıklı konuşma) ortaya koydum.

Bakü’de büyük bir fikr-i akıbetle çıkan ve Türk intibâhı milliyesinin (millî uyanış) -kendi tarz-ı ictihâdında- bir pişrevî (önden giden, öncü) olan “*Şelale*”deki mübârezat-ı fikriyeye (fikirlerin düellosu) ilaveten şu son günlerde Osmanlılık âleminde görünen hareket nisâiyye-i temevvücâtı (dalgalanmalar), cûşan ve hurûşânisi bana -tarih-i ibtidâisinden sarf-ı nazar- şimdiki şekliyle safracetkin edvâr-ı ahîre-i terakkiyâtını kademe kademe düşündürdü. Ve şu hatırayı ikaz (uyandırma, uyandırılma, aklını başına toplatma) etti.

Geçen sene Fransa’da Con Sutuvart Mil⁹⁷ namına bir heykel rekzine (dikme, dikilme) muktezî (gereken) meblağı cem’ etmek üzere bir heyet-i mahsûsa teşekkül etmiş idi; heykel “Avinyon” da dikilecek idi; ancak bu hareket-i kadirşinâsânenin sâiki Con Stuvart Mil⁹⁸’in bütün cihanın en büyük hakîm-i ictimâi ve iktisâdisi olması değildir. Con Stuvart

⁹⁷ Yaz. N: John Stuart Mill

⁹⁸ Haz. N: John Stuart Mill (1806-73), on dokuzuncu yüzyılın en etkili İngiliz dili filozofudur. <https://plato.stanford.edu/entries/mill/>.”E.T. 30/11/2023”

Mil seyahat ettiği esnada “Avinyon” da vefat eden perestîş ettiği zevcesinin mezarına yakın bulunabilmek için hayatının son birkaç senesini bu şehirde geçirmiştir. Con Stuvart Mil’in zevcesine olan muhabbeti âdetâ “romantik” tabirine mâsâdâk (uygun,muvâfık, mutâbık) olacak mertebede idi. Binaenaleyh bu kadar sene, bu kadar çok ve âli sevilmiş olan bu mukaddes kadını ecnebi bir memleketin lakayd ve uzak topraklarında yalnız terk etmek tasavvuruna bile bütün mevcudiyetiyle isyan ediyordu. Makberenin civarında bir sahrayı hanecik edinerek yerleşti. Her gün külbe-i ahzânından çıkar, makberenin karşısında bir nokta-i sâyedâra oturarak saatlerce zevcesinin mezarına kendi yazdığı kitabeyi nazar-ı istiğrâkında bulundururdu. Con Stuvart Mil’in yazdığı bu kitabe şu kelimelerle hitâm bulmakta idi:

“Eğer, onunki gibi hatta bir iki fikir, bir iki kalp daha mevcut olsaydı bu cihan ümit ettiğimiz cennete tahavvül (değişim) eder idi!”

Bir tavsif-i şâirâne (şairane nitelendirme) diye değil, bir hakikat-i müsbete olarak söylüyoruz ki bu büyük mütefekkirin zevcesine karşı gösterdiği derece-i samimi, pür-âteş ve pür-heyecan bir aşk-ı medîde (uzun aşk) beşeriyetin tarih-i hissiyâtında pek nadir tasavvur olunur. Bu alaka-i hissiyeyi erkek ile kadın arasındaki mefkûrevî (ülkü ile ilgili) râbîta diye telakki edebiliriz. Çünkü bu rabîta hissi, kalbî olduğu kadar da tefekkürî idi. Şüphesiz bu hâlet-i dimağîye ve ruhiyedir ki Con Stuvart Mil’i teâlî (yükselme) ve tahlîs-i nisvân (kadınları kurtarma), feminizm hareket-i şedide-i fikriyesinin “nebi mürsel (Peygamber, nebî, resul)” i yaptı. Stuvart Mil ruznamesinde zevce-i mukaddesesine fikren ne kadar medyûn (borçlu) bulunduğunu tekrar tekrar zikretmiştir:

“Nokta-i nazarımın teâlî-i mütemâdiyesini ve bütün mevâd-ı muazzama-i fikrete (fikirlerin muazzam maddeler) karşı olan vaz’ ve mevkimin tebeddülât-ı müteâkibesini (birbiri ardınca takip edilen değişimler, değişiklikler), düşüncelerimin ve hissiyâtımın ittisânı (genişlik) bütün onun tesirine borçluyum!”

Başka bir yerde:

“Kalbinin benim kalbimden âli olduğu mertebe fikride benim fikrimden çok derin olan bu mevcûd-ı mukaddesten daha ziyade istifade edemediğim için her türlü nedâmet ve muvâhezeye layığım.”

Bütün bunlar iyi, âli ve güzel şeyler; lakin, fikrimce maatteessüf her iyi, her âli ve her doğru zannetiklerimiz hak olamaz; yani maksat cebri-i tabiatı istihsâle alet olamaz. Nasıl ki iki devlet-i muharebenin biri haklı, diğeri haksız iken bilâmüdahale ve kabahat o harpte

ölenler vardır ve bunların ruhlarını çağırabilip sorsak her biri kendini “şehit” addeder. Sipenserin⁹⁹ “ıstıfa-yı tabîi (doğal seleksiyon)”sine karşı aynı derece-i kemal ve fikrette olan Stuvart Mil’in “*Esaret-i Nisvan*”¹⁰⁰ kitabını yazmış bulunması acaba zevcesine o derece düşkün zevcesinin o derece halûk (iyi huylu) olmasından mütevellid bir “hâlet-i ruhiye” değil mi? Stuvart Mil’in refikası, şahrah (doğru ve şaşılması zor ana yol) hayatı ona teng (dar, sıkıntılı) ve muzlim edecek derecede değilse bile onu fazl (cömertlik, iyilik) ve âli kalpli bir kadının bir âli ve sâ’î (çalışan, gayret eden) kalpli insana bahşedebileceği şâikâ-i hayırhahiden (hevesli istekli iyilikseverlik) haberdâr edemeyecek mertebede bigâne-i hayat ve irfan olsa idi acaba “*Esaret-i Nisvan*” eser-i meşhûru meydana gelir mi idi?

Mutedil ve uzun tetebu’ât-ı fikriyeye (fikir incelemeleri) lüzum gösteren bu mübâhası bırakarak diyelim ki, “Avinyon” da Stuvart Mil’e heykel dikilmesinin ledünniyatı (ilâhî sırlar) Avinyonluların bu feylesofu hakkıyla takdir ettiklerinden değil, mahzâ kısaca izahına çalıştığımız hadise-i ruhiyeden münbaistir (kaynaklanan, ileri gelen).

Benim düşüncelerim ise yalnız şu muhitte mahsur kalsaydı ihtimal bu hasbihal vücut bulamazdı. Lakin “dolayı”dan “dolayı” ya bi’l-intikal Fransız kadınlarının, işte evvelce başlamakla beraber ne için İngiliz kadınlarından geri kaldıklarını düşünmeye çalışırken, Fransız kadınlarının gayrete geldiklerini okudum; sonra bu gece karnecinin tesis ettirdiği kütüphaneyi safracetlerin yaktığını da okuyunca, bu işte âmil (yapan, işleyen, etken) ve faâl (hareketli, çalışan) ve maddi olan İngiliz kadınlarının tarih tecâvüzisini -böyle tabir edeyim- bizimkilere lüzumu yoksa da, anlatmak fikrine düştüm.

Filhakika Fransızların “la frond” u daha evvelce kendini göstermiş ise de, belki İngiliz kavminin melike-i ruhiyesi olan pratiklik sevkiyle İngiliz kadınlarının faaliyete başlamış olmaları beni bu ciheti daha evvel nazar-ı dikkate almaya sevk ediyor. İzahatımdan anlaşılacağı vecihle bu musahabemde bir emr ü vakîyi söylemek istediğimden makam-ı tetavile (uzama, uzanma) eriştiğini zannettiğim sözlerimi âdeta bir sitatistik (istatistik) gibi hülâsa ve acaba karnecinin kütüphanesini yakanlar İngiliz kadınları mıdır, değil midir? Hükmolunmasını muhakeme-i kâri’e (okuyucu) havale eyleyeyim:

⁹⁹Haz. N: Herbert Spencer (1820-1903), İngiliz sosyolog ve filozof, sosyoloji teorisinin erken savunucularındandır. <https://www.britannica.com/biography/Herbert-Spencer>. “E.T. 30/11/2023”

¹⁰⁰Haz. N: *Kadınların Köleleştirilmesi*; Harriet Taylor Mill ve John Stuart Mill tarafından yazılan kitap

Tabir-i mâhudiyle (malûm tabir) “nisâiyyun” hareketi takip olunursa İngiltere’de amel-i tebârüzü (bariz olan işler, hareketler) 1905 senesine tesadûf ediyor ki o tarihte “Mis Cristabel¹⁰¹” ile “Mis Ketî” Mançester¹⁰², da bir liberal mitingi ihlal ve taciz cürmiyle tevkif olundular.

1906’da avam kamarasının kadın sâmiine (işitenler, dinleyenler) mahsus dairesi tahliye olunmuş ve on altı kadın tevkif cezasına dûçar edilmiş idi.

1907’de yüzden ziyade kadın parlamentoyu basmak cürmünün cezasına maruz oldular. Mister Levis Herkaurt¹⁰³ tarafından verilen bir miting men olunduğu gibi, Mister Mak Ketî ‘de “Brayton” da söylemekten alıkonuldu.

[s. 367] 1908’de İngiliz kadınları İngiltere heyet-i vükelâsını (vekiller heyeti) bir meclis akdinden men etmek fikriyle “Davning¹⁰⁴” sokağında parmaklıklara zincirlerle kilitlediler. Bunlardan kırk yedisi parlamentoyu basmak töhmetiyle müttehem (suçlu olduğu iddia edilen) oldu. Mister Askûyis¹⁰⁵’in evinin camlarını kırdı diye -ki kırılmıştı- otuzu tevkif edildi. Yirmi dört kadın da mebusana izinsiz girmekle itham olundu.

1909’da yine İngiltere’nin bâb-ı âlisi demek olan “Davning” sokağında safracetlerin bir cûş ve hurûşu ve hususiyle birinin meclis-i mebusâna bilâ-mani-i vusûl (gelme, ulaşma) maksadıyla bir tayyareye râkiben (binerek) hareketi vukû buluyor. Beş kadın kendisini heykellere zincirlerle raptediyorlar. 106 kadın “binâ-yı teşrîi (kanun koyulan bina)” içinde tevkif olunuyor. “Davning” sokağında camlar kırılıyor.

“Bristol¹⁰⁶” de bizim gazetelerin “Çörçil¹⁰⁷” diye tercüme ettikleri “Çarçil” kırbaçla dayak yiyor.

1910’da “Ves Minister¹⁰⁸” ‘da tevkifât, yine daire-i hükümete hücum vâki oluyor. Yüz elli kişi tevkif ediliyor ve İngiltere başvekilinin camları kırılıyor.

¹⁰¹ Haz. N: [wikipedia.org/wiki/Christabel_Pankhurst](https://tr.wikipedia.org/wiki/Christabel_Pankhurst). “E.T. 30/11/2023”

¹⁰² Haz. N: Manchester, Birleşik Krallık’a bağlı İngiltere ülkesinin Kuzey-Batı bölgesinde bulunan bir şehir.

¹⁰³ Haz. N: *Lewis Harcourt*; (1863-1922), Liberal politikacı; Rossendale milletvekili ve kolonilerden sorumlu Dışişleri Bakanı <https://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp02026/lewis-harcourt-1st-viscount-harcourt>. “E.T. 30/11/2023”

¹⁰⁴ Haz. N: Downing Sokağı, Birleşik Krallık’ın başkenti Londra’nın Westminster semtinde bulunan bir sokaktır.

¹⁰⁵ Haz. N: Herbert Henry Asquith, 1908-1916 arasında başbakanlık yapmış liberal devlet adamı.

¹⁰⁶ Haz. N: Bristol, İngiltere’de bir şehir.

¹⁰⁷ Haz. N: Winston Churchill eski Birleşik Krallık başbakanı. https://tr.wikipedia.org/wiki/Winston_Churchill. “E.T. 30/11/2023”

¹⁰⁸ Haz. N: Westminster

1911’de..., kırk kadın Londra sokaklarında nümayiş yapıyorlar. Meşhur Mister “Loyd Corc¹⁰⁹” bu kafile-i nümayişe mülhak (sonradan katılmış, eklenmiş) bir erkeğin attığı taşla vuruluyor.

1912’de “Vest- End¹¹⁰” kısmındaki Londra dükkanlarının camları kırılıyor; Safracetler kundakçılık ile itham ediliyorlar. Mister Mak-kene¹¹¹’nin odasında bomba bulunuyor. Vükelâyı devletin ikametgâhlarını ateşe vermek teşebbüsleri, “Royal Tietir”¹¹² ı yakmak hadisesi işitiliyor. Mister “Askûyis” e bir balta atılıyor.

1913’de Londra kulesindeki mücevherât odasında bulunan mahfaza (kutu) şikest (kırılma) ediliyor. Mister Loyd-Corc’a ait hane bomba ile tahrip olunuyor. Şimendifer istasyonları, ikametgâhlar ve spor pavyonları yakılıyor. Trenler bombalarla ber-hevâ ediliyor. “Mançestır” da meşhur resim tabloları tahrip olunuyor. “Yok (???) - Herald” idarehanesinin havaya uçurulmasına teşebbüs ediliyor. Sen Pol¹¹³ Kilisesi’nde episkoposun taht-ı ruhaniyesi altında bomba bulunuyor. Safracet mitingleri resmen men olunuyor. Kadınların mebusluğu takrîri (önerge) parlamentoda dûçar-ı reddoluyor. Polis tarafından safracetler merâkizi (merkezler) basılıyor.

Bu mübârezenin tarihini fazla uzatmak istemiyorum. Bu efkâr ve irade-i sabite-i beşerin tecelliyâtıdır. Son söz olarak arz edeceğim bir cihet varsa o da “feministlerin” iddia-yı matlabe (talep edilen iddia) olan protestolarını Londra’nın o temiz kaldırımlarına tebeşir ile yazmak, mitingler akdeylemek, iknâ ümidiyle vükelâ-yı devleti pusuya düşürmek gibi vesâit-i masûme ile başladıkları hâlde şimdi cidden mühlik (öldürücü) bir derece-i faaliyete varmış olmalarıdır. Emvâl-i şahsiyeye irâs-ı hasar (hasara sebebiyet verme), kundakçılık, bomba atmak gibi ef’âl (fiiller, eylemler) artık onlara atfolunuyor.

Filhakika zabitanın tahkikât-ı mûşikâfânesi (kılı kırk yararak inceleme) bütün bu vakâyinin ancak Wild Women, yani “vahşi kadınlar” lakabına mazhar olan safracetler tarafından îkâ’ (vuku’) edildiğini ispata muktedir olamamış ise de bunlardan kısm-ı a’zamının (büyük bir kısmı) îkâında kadınların eli olduğunu inkâra da mecal yoktur.

¹⁰⁹Haz. N: David Lloyd George, (1863-1945), Britanyalı siyasetçi, 1916-1922 arasında başbakan. https://tr.wikipedia.org/wiki/David_Lloyd_George. “E. T. 30. 11. 2013”

¹¹⁰Haz. N: West End Batı Ucu Londra ya da West End of London İngiltere, Londra’da bulunan (kısaca Batı Ucu olarak bilinen) yer. https://tr.wikipedia.org/wiki/West_End. “E. T. 30. 11. 2013”

¹¹¹Haz. N: Reginald McKenna, (1863-1943) İngiliz banker ve Liberal politikacı. https://en.wikipedia.org/wiki/Reginald_Mckenna. “E. T. 30. 11. 2013”

¹¹² Haz. N: Royal Theatre

¹¹³Haz. N: Saint Paul’s Kilisesi

İşte pek muhtasar (kısa) bir mübâhase. Fazla muhâkemâta hacet yok. İhtimal ki Osmanlı hemşireler bu emsâl-i mebsûtadan (yayılmış, açıklanmış örnekler) iktisâb-ı şecâat (cesaret kazanmak) ederler.

10 Şubat 1329

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Şubat 1329, S. 91, s. 366-367

“Osmanlı Kadınları ve Hilal-i Ahmer”

[s. 317] İlk İslam ordularının arkasında çocuğunu, zevcini, pederini ölüme teşcî (gayrete getirme, cesaretlendirme) için giden kadınlardan tutunuz da bugün “Sudan” lardan, üç beş aylık yakıcı kumları çıplak ayağıyla çiğneyerek Trablus yalılarında döğüşmeye gelmiş kadınlara kadar bir nazar-ı icmâli (derli toplu olarak bakış) atarsak kadınların, erkeklerle beraber hem idrak ve hem hamiyet çalıştıkları zamanların, sahnelerin ve cemiyetlerin mutlaka tarih-i beşeriyete şan-âver sahifeler ilave etmiş olduğunu görürüz. Muhtemel ki: kadınlığa gayr-ı tabî gelecek kadar sert kalplilik ile itham olunayım; ancak benim bütün tecârib-i tarihiyeden istintac (netice çıkarma) ettiğim hülâsa-i efkâr şudur ki: zaten her ânı bir devre-i harp ve her mekânı bir saff-ı harp olan hayat-ı beşeriyet ve milliyet de kadınları çocuğuyla, zevciyle ve babasıyla aynı saff-ı fedakârîyi işgal [s. 318] edemeyecek kadar cesaret ve metanetten mahrum olan milletler âteş-i pür-feverân hüviyetini artık söndürmüş addolunur!

Filhakika kadının, narin eliyle hûn-âlûd bir mızrak tutması kadar gayr-ı tabî bir şey olamamak lazım; ben hem bir kadın, hem bir valide olmakla ruhumun yukarıki mütaleata isyanını her an duyuyorum. Kadınlar imâteye (öldürme) memur değil, tevlîd (doğurtma, üretme) ve ihyâ ile muvazzaftır! Pekâlâ! Saff-ı harpte kavminin kahraman erkekleri ile bulunan ve zayıf elinde nasırlı pençelere mahsus silahı tutan kadının gaye-i maksatı da ihya değil midir? Beşeriyetin geçirdiği safha safha zilletler ve akvamın yalnız kadınlarının değil erkeklerinin bile düştüğü derece, derece zafiyetler dolayısıyla bu düşüncelerim haşin ve hevlnâk (korkunç) görünmek tabî olduğundan kadınların nazarına daha mülayim gelecek bir nokta-i nazara inelim: Meydan-ı harpte öldürmek için silah-be-dest (elinde silah) durması gayr-ı tabî olan (olan iki kere yazılmış) kadının diriltmek için yara sargısı veya ilaç şişesi elinde çalışması da gayr-ı tabî midir?

Ve bununla şunu söylemiş olmak istemiyoruz ki: bütün kadınlarımız bugün onlara pür-vakar ve namuskâr bir hayat-ı millî yaşatmak endişesiyle zulm ü udvâna, kahr-ı a’dâya

(düşmanları kahrı) karşı döğüşen erkeklerimizle çöllerde ve Balkanlarda zahmet çeksinler; lakin, bilvasıta hizmetler vardır ki: Osmanlı muhadderâtı, harîm-i ismetlerinde asude otururken dahi onu ifa edebilirler. Mesela, pembe zıyasını muhteşem halı üzerine dökken sobanın karşısında oturan bir hemşire-i vatan düşünebilir ki: keskin bıçak gibi rahmsiz (acımasız) ve kurt gibi acı uğultularla pencerenin haricinden geçen kış rüzgârı aynı zamanda Balkan’da çorapsız bizi bekleyen Türk neferinin de morarmış parmaklarına dokunuyor!

Hükemânın “beşeriyet bir kalb-i umûmidir” dediği doğru ise, milletin yalnız bir kalp değil harîm-i kalp olması neden doğru değil? Biz Osmanlılığın yalnız millet tarihine değil beşeriyet tarihine ziynet olan kanlı meydan muharebelerinde yirmi, otuz örgülü saçları altınlarla müzeyyen fesinin altında kıvrılmış olduğu hâlde mücahidine su taşıyan diş arslan gibi “Türkmen” kızlarından vazgeçtik: Lakin, Osmanlılığı yaşatan “ruh-ı fedakârı” mahvolmamış olduğuna göre biz kadınların yapılan fedakârlıklara muavenetimiz (yardım etmek) ne suretle olabilir? Nur-ı İlâhi ile münevver sancağımız da beyazî-yi vicdan-ı milliyet ile pür-fer duran hilalin sırf bizim uğrumuzda hûn-ı şehadet-i fedakârane boyanarak kıpkırmızı kesildiği “ve Hilal-i Ahmer” olduğu muharebe meydanlarına, biz Osmanlı hemşirelerin, Osmanlı anaların da bir hediye-i tahattur ve tesrihi (salıverme) gidebilir: Yarım saat evvel İtalyan kurşunuyla düşman ve eliyle yarasının kanını dindirememiş Mehmet’e bir mendil, yahut birbirini öldürenlerin içine ölmek isteyenleri kurtarmaya gelmiş lakin, etrafa saçılmış ölüm yaralıların karşısında hangisine bakacağını şaşırılmış doktora bir kutu sargı, bir ruh-ı muavenet!

“Hilal-i Ahmer”! Hemşirelerimi bu millet uğrunda fedakârlığa davet için ümit etmem ki: böyle resmî ünvanlara muhtaç kalayım! Oraya verdiğimiz para yine oğlumuzun göğsündeki yarayı bağlamak için! Hilal ise altı yüz senedir bir evci (doruk, zirve) bu millet-i şühedasının kanıyla kırmızılaşmış ve bir evcine şehit mezarına düşmüş nur-ı hidayet taalluk etmiş hilal!.. Bizim hilalimiz!

Muhterem hemşirelerim, Osmanlılığın yaşamaya layık olduğunu gösteren erkeklerimize her zaman görüldüğü gibi bir daha peyrev (arkasından, izinden giden, (ona) uyan tâbi olan kimse) olalım: Eğer “Yemen” in yakan güneşi altında, “Fizan” ın kızıl kum fırtınaları içinde esmerlemiş, âb-ı revan şebâbını kurutmuş arslan gençlerin anneleri, hemşireleri ve, kır saçları, beyaz bıyıkları ve sakalları ile kendileri çok yaşayamayacak iken milleti

yaşatmak için çalışan ihtiyar askerlerin, kumandanların kızları isek buna layık olduğumuzu ispat edelim!

Göztepe Salime Servet Seyfi

Zafer, 9 Ağustos 1328, 22 Ağustos Efrençî¹¹⁴ 1912, s. 317-318

2.3.2. Çocuk, Çocuk Eğitimi ve Çocuk Sağlığı Konulu Yazılar

“Vezâif-i Benât”

[s. 13] Büyük ve doğru sözler ne kadar çok söylenirse söylensin: bu büyüklüğe ve doğruluğa bir ateş-i bürkânî (volkan ateşi) ile teşne kalpler için istiğnâ (tenezzül etmeme, tok gözlülük) ne mümkün?

Demişler, ve azim bir irfankâr-ı veşy (çoğalma, nesil ve zürriyet, bir çeşit elbise) ile diyoruz ki: “Bir milletin nisvânı derece-i terakkîsinin mîzânıdır (terazi, ölçü)!”

Çok güzel! Eskimeyecek modaya bürünmüş bir bîkr-i kelâm. Mamafih recûl (yetişkin erkek) her-dem terakki-hâh (ilerleme isteyen) milliyetimizi hakkıyla tatmin edemeyecek bir fâhire-i lafzîyât (değerli, şerefli laflar).

Beni, hemşirelerim, öyle diyeyim ki: Asabiyet-i gayr-ı ma’kule (mantıksız sinir) ile, beni cümle-i sâbikanın devr ü diraz (uzun zaman) hikemiyâtını (felsefî konular) adem-i idrâk ile itham etmeyiniz. Merâhil-i feyzâ feyz-i terakkiyatta ilerlemiş milel ve akvâm için bu söz, dediğim gibi, pek doğru! Lakin azîzelerim, lisân-ı zâhiri-i beyânımız noksânî-i külliyyâtımıza tebaiyeten (tabi olmak) itiraftan çekinse bile, muhakkak değil midir ki: O söz kendini imtihân-ı terakkiyâta atmak istidâdında olan milletler içindir; biz ise imtihân-ı umûmî-i beşeriyete -ilmen- girebilmek değil, dersimizin nasıl müzâkere edilebileceği hususunu bile müzâkere demindeyiz. O hâlde, “bir milletin nisvânı derece-i terakkîsinin mizanıdır. “Sözü Osmaniyet-i kıymetdârımızın geçireceği imtihan-ı umûmide bir pür ü garâm olduğunu aklımıza -her ne kadar müşkil ise de- koyalım; her sû-i niyeti, her bî-heves-i hamîyyeti, salonlarda enzâr-ı âmme de (herkesin bakışları) saklanan her ayb-ı lâ yüzkeri (söylenmeyecek kadar küçük kusurlar) gören, ezel ve ebede, hazır ve gâibe nâfız ve âmir olan Allah’ın huzur-ı zü’l-intikamı önünde ahdeyleyelim ki: çocuklarımızın al kanı, ve cihandan kâm almamış genç yaşları ile bize verdikleri devre-i ulviyetkârında

¹¹⁴Haz. N: Frenk, Avrupalı

Osmanlı validelerine düşen hisse-i ictihad ve gayreti ifa edeceğiz; ve nasıl ifa edilebileceğini öğreteceğiz. Deyiniz ki: Ben bedbînîm. Bedbinliğim kesret endişemdendir; deyiniz, ki ben Osmanlı hanımlarında az zamanda rahşân-ı nur-ı teyakkuzu (uykudan uyanma) görmüyorum; görmediğim: o nurun daha parlağına çeşmân-ı hamiyetimin (miili şeref ve haysiyetin gözleri) intizarındandır (bekleme, bekleyiş)! Deyiniz ki: Vâiz-i mutaassıp (tutucu vaiz) gibi söylüyorsunuz, böyle söylediğim, minber-i irşâd nisvîyetimize, âteşin lisânı, nâdî-i hakikat (hakikati seslenen) olan beyânı ile nâr ü nur saçacak sahibât-ı zamanımızı davet gayretindendir!...

Elimi yüreğimin üstüne koydum; orada vatan için çatlayasıya çarpan bir yürek gördüm; lisanım ise yüreğime tabi olarak haykırdı; dedi ki: “huzur-ı ümmet bu hayatın, bu merâtibin en büyüklerini huzû’ (alçak gönüllülük) ve huşûa sâikdir. Yalnız bir şey oraya kendi evine girer gibi cephe-i pâk ve bî-endişesiyle girer:

Hiss-i samimi-i vatanperveri!

Bugün vatanın bir kadını, bir validesi olmak şerefiyle bununla beraber mesuliyet-i azimesiyle düşünüyorum, ki: acaba vazifemi yapabildim mi? Temenni ederim, ki: henüz valide olanlar ve olacaklar benim sinnimde bu hususta müsterihü’l vicdan bulunsunlar!¹¹⁵

Salime Servet Seyfi

Göztepe 5 Temmuz

Salime Servet Seyfi

Ümmet, 10 Temmuz 1326, S. 9, s. 13

“Yadigâr-ı Teessürlerden”

Çocuklarımız

[s. 1258] Arkasında küre-i arzın menâtık (bölgeler) ve eb’âd-ı muhtelifesine (çeşitli boyutlar, uzunluklar)yayılmış şu zavallı ve sahipsiz âlem-i perişân-ı İslâmı dahi gökler çöker gibi mehîb (heybetli) ve mahûf (korkunç) bir tarrakâ-i yeis (üzüntü gümbürtüsü) ile beraber sürükleyerek muzlim bir uçuruma doğru inen kavmiyet ve milliyetimizin endişe ve haşyeti içinde çocuklarımızı düşünemedik ise mâzur edin: Çocuk istikbal demektir, hâlbuki: O zaman istikbalimiz yokdu. Kan ve kılınç ve hamiyet bu muazzam ve âlî bir istikbale namerde milletlerin berât-ı payidarisini tarih-i beşeriyete hak eden (eden iki kere yazılmış) üç kalemkâr kardeşler, bize istikbalimizi şimdi bağışladılar; ve böylece bir

¹¹⁵ Haz. N: Yazının sonunda Salime Hanım’ın kendi el yazısıyla yazılmış bu not bulunmaktadır.

istikbâl-i şaşaadâra namertliğimizi koyduğumuz için bize bir vazife-i maddiye ve fikriye tertip ediyor: Çocuklarımız! İstikbalin bu mini mini mimarları! Biz hâk ü pâk vatana bir küçük kitle daha ilave etmiş olarak mezarlarımızda yatarken o mezarları çiğnetmeyecek metin muhafızlar!

Acaba bunlar için ne yapıyoruz? Evet diyeceksiniz ki: “Mektepler açtık ve, açıyoruz, Darülfünûnlar tesis ettik ve edeceğiz” istîzâhınızda (izahat etmek) daha ileri giderseniz gidip maarif nezaretinin vâsi’ (geniş), ve muhteşem projesini görebilirsiniz, görmeye mezûnsunuz.

Bütün bu şeyler şayan-ı şükrân olmakla beraber acaba kâfimidir? Ve, saha-i milletimizde hemen şu esnalarda lüzum görülen o tekâmül-i serî (hızlı olgunlaşma) vücuda getirmek için ne derece işe yarar? Hükümet elindeki bütün vesâit ile nazariyat ve tecârüb-i ilmiyye ve siyasiyesine göre milleti yükseltmek için çalışır, lakin tarih bize hiçbir millet gösteremez ki: milleti kâinata karşı âlî, pâk ve, vakur bir nâsiye kaldırmak azim ve istîdâdını izhar edince o milleti başını eğmeye mecbur edebilmiş olsun! Abdülhamid hükümeti, ve geçirdiğimiz nice Abdülhamid devre-i hükümetleri bunun delîl-i bahiridir.(apaçık delil); tarih akvâmı uzun, uzadıya aramaya hâcet yok. Beşeriyetin bu tecârüb-i müteaddidesinden (birçok tecrübeler) şu neticeyi istintâc (sondaki harf Ha yazılmış aslında Cim olması gerekiyor, netice çıkarma, sonuçlandırma) etmeliyiz ki: Hükümetin mesâisi sa’y-i umûmi (genel çalışma) yanında nâçiz kalır. Ve, belki sa’y-i umûmi-i millînin bir numûne-i mücmel haricisidir. Sa’y-i hükümet, sa’y-i millîden feyz ve, kuvvet alır. Bunun için vesî (geniş, vâsi), derin bir kanaat-i vicdaniye ile söylüyorum ki: Mesâil-i hayatiyesinde (hayatın meseleleri) hükümetine arz-ı ihtiyaç etmek bir millet için züldür (alçalma); elîm, yeis-âlûd bir iftikârdır (yoksulluk çekme); ezmîne-i kadîmenin (eski zamanlar) kendi elleri ile yaptıkları putlara isnâd ve ulûhiyetle (tanrılık) taabbüd (kulluk) eden akvâmı gibi.

Bu düşüncemizin bir şekl-i basît ve mücmeli ara, sıra matbuatımızda şu kisvede ediyor. “Her şeyi hükümetten beklemeyelim biraz da biz çalışalım”

Bu biraz da biz çalışalım, sözündeki mana-yı umumiden herkes kendine seviyesine mesleğine temas edeni alabilir. Ben ise derim ki: Çalışalım, çalışalım çocuklarımız için çalışalım! Çünkü milletin büyük, girân (ağır, pahalı), mehîb (heybetli) binası o mini, minilerin titreyen, tombul; kuvvetsiz ayakları üstüne dayanmış duruyor. Bu, nermin, kuvvetsiz ayakları demir kuvveti verecek biziz. O yumuşak, beyaz ellere kanlı Osmanlı

sancağını keheşanların sine-i sîmînine (gümüşten, gümüş gibi beyaz sine) kadar titremeden yükselecek, metaneti verecek biziz, süngüyü tutmasını, tüfeği kavramasını, bölüğünde onbaşı, zâbiti öğretebilir. Lakin biz harîs (hırslı) olmalıyız. Biz, hele kadınlar, hele valideler oğlumuz için bundan fazlasını o onbaşidan, o yüzbaşidan kıskanmalıyız. Süngüyü ne için öyle tuttuğunu, ve mübareze-i vatanda (vatan mücadelesi) ne için ilk safta [s. 1259] bulunmak lazım geldiğini çocuk evinden, babasından, anasından öğrenmeli. Elhasıl çocuğun rûh-ı pâkizesine maksad-ı insâniyetini, maksad-ı millîyi, ataş-ı irfanı, lezzet-i ulviyeti, fezâil-i nefsiyeyi şekl-i ibtidâiyesinden bila-itibar valideler talim ve terennüm etmeli.

Biz valideler çocuklarımızı haşin, ve fırtınalı bir kış gününde mektebe gönderirken ne için sarar, sarmalarız? Ne için boynu açık kalmasın diye atkısını elimizle ve bin itina ile ihtiyar eyleyen validelerine cesarettir ki: Çocuklarımızı hiçbir manevi elbise ile iksâ (giydirme) etmeden, hiçbir hiss-i metîn-i ulvi kaputuna sarmadan, millete, beşeriyete, fazilete hiçbir boyun atkısıyla bağlamadan, sefil ve üryan, üryâni-i maddiyeden müthiş, bir üryâni-i manevi içinde terbiye-i beytiye kapısından hayatın siyah seması, dondurucu karı, zâlim fırtınaları, ihtiras girdapları içinde kaldırıp atıveririz! Evet, ne cesaret?

Ve, acaba, bu herc ü merc-i anâsır içinde sararız? Biliriz ki: Semâ siyah, rüzgâr merhametsiz, fırtına dehhâş (çok dehşetli) çocuk ise zayıf üstündeki elbise ince ise üşür, hastalanır! Ya, bunu bilen, bunu hisseden ve, bunu bahr-ı coşan hayata bâdban-gûşa (yelken açan) bıraktığımız metânetsiz tekneden nasıl bir peyâm-ı selamet umarız!

Ne denilir ise denilsin tahsil ve, bu meekte (tahsil mecburîdir) kelimeleri ister ise semamıza [s. 1260] nakşedilmiş olsun. Ben, ki: bugün iki yaşından on iki yaşına kadar tabaka-i mutavassıta (orta tabaka, sınıf zümre) ve, aşağısı etfâlin geçirdiği hayat-ı perişânî, gördüğü tabir-i câiz ise terbiyeyi, hâsıl ettiği melekât-ı rûhiyeyi görüyorum; müteselli olmaklığım kabil değildir. Diyebilirim ki: Bütün milel-i akvâm içinde hatta bedevî çadırlarında yetişen mini, mini efrâd-ı millet bizim çocuklardan metin, esaslı bir terbiye-i maderâne alır. Bizim şehirlerimizde bir eski Osmanlı terbiye-i beytiyesi var idi. ve, bugün müteessifen pek seyrek olarak bu, vesî (geniş) şehrin sinesinde ona tesadüf ile bahtiyar oluruz. Lakin, bunun nedret-i fevkaladesiyle beraber kirle-i umûmiye, sırf cehl ü nâdanı ile tavsîf (niteleme) evvele bilecek itîyâdât-ı beytiye içinde yaşadığından o muhitte yetişen zavallı küçük insancıklar da muhitin hüviyetsizliği içinde bir heyulayı bî-hüviyet gibi büyüyor, yaşıyorlar, ölüyorlar! Ne bir saffet-i sâbite-i millîye, ne bir meziyet

[s. 1261] kâşife-i ilmiye! Yine, ilk sözlerimizi tekrar edelim. Hükümet bu hususta millete vâsi’-i mikyâsında (geniş ölçü) bir müzâheret-i kâfiye (kâfi destek, yardım) gösteremez. O, elinden geleni yapar. Milletin ise nefsinin ıslah için daha samimi müsâide bulunabileceği hem makul, hem mücerredir (deneyimli).

Kadın muallimler yetiştirmek ve muallim valideler büyütmek için hükümet mektepler açıyor. Lakin, bu istikbâl-i karîbe (yakın gelecek) ait olmakla beraber herhâlde istikbâle ait bir hizmet! Millet ise az çok hâlin bu tazyîk-i ümid-i şikâfî (ümidini yaran tazyik) içinde zannediyorum ki kendi yaralarını teskîn için bir şeyler yapabilir.

“Lakin nasıl?” Derseniz! Bunu bende bütün vuzûh ve maiyeti ile bilemiyorum. Ancak hepimizde olduğu gibi derin bir feryat yüreğimden yükseliyor ve, beni böyle inlemeye mecbur ediyor! Ne bileyim belki kadın cemiyet-i hayriyeleri, kadın heyet-i irşâdiyeleri, samimi gayretler, vatanperverâne uğraşmalar!...

Zaten çaresini bilmemek ile bir yaralının ah-ı ızdırıp olsun çekmek hakkından mahrum bırakılması bittabi mümkün olabilir mi?

Bence Mısır ihramlarını menâtık-ı hâre semâsına mehîb (heybetli) ve müheykel (heykel gibi) îlâ etmiş muazzam. Şevket-i medâr firavunlardan ziyade tebcîl-i tarihîye layık olan ve “terbiye-i beytiye” ünvanı ile dokuz yaşından aşağı çocuklara ait validelere, pederlere bir cild-i zerrîn (altın kitap) hediye eden İngiliz âlimesi Charlotte. M. Mason (Şarlot – Masin) bakınız ne diyor:

“Çocuklar milletin malıdır. Millete en yarayacak surette büyütülecek ve ebeveynin efkâr-ı bâtılasına (boş fikirler) tâbi olmayacaktır. Filhakika kanûn-ı medenî iyilikleri tebcîl ettiğinden valideler kendilerini, çocuklarını istedikleri gibi terbiyede serbest görülürse de, şunu düşünmek lazımdır ki: çocuklar emânet-i millîye, milletin ümide, ve zamân-ı istikbâli olup onların terbiye ve tahsilinde herkes, hatta meselede sırf bir seyirci rolünü oynayan gayr-ı müteahhil çocuksuz zevât dahi vazifedârdır.”

Ben ise, müstağrak-ı teessürât şu koca İstanbul’u nazar-ı hayalime aldığım zaman geniş, dumanlı seması toz, zemini siyah çamurlu bir meydan görürüm ki: çamurları içinde hesapsız altın kitleleri parlar, batır çıkar. Dikkat ederim. Ve, o zaman görürüm ki: bu siyah çamur içinde zelil ve bîkes yuvarlanan altın parçaları Osmanlı milletin sermaye-i istikbâli olan zavallı Osmanlı çocuklarıdır!

20 Mart 326 Göztepe

“Çocuklarımızı Hür Büyütelim!”

[s. 1354] -Ahmet Ağayef Bey’in huzur-ı hamiyetine-

Hür ve haysiyet-i milliyesini tanıyan bir milletin yine böyle büyütmüş olduğu bir çocukta fasl-ı serbâzâne (korkusuzların faslı) bir şecaat-i maneviye-i tecelli edeceğini gösteren şu vakıayı bilhassa kendimize ibret olmak üzere nazargâh-ı karîne takdim ediyorum:

Bir gün, ancak on dokuz yaşında görünen bir delikanlı Amerika’nın Rusya sefirinin (Sen Petersburg) daki hanesinde isbât-ı vücut etmiş etti. Bu çocuk cidden o zamanki hakiki, Amerika tâbir-i mahsussunca Jankee (Yanki) lerden biri idi. Giydiği ceketin yenleri kemikli kollarına pek kısa gelmiş. Kim bilir kimden aldığı pantolon baldırlarına kadar çıkmış, bilhassa elleri cebindeki birkaç mangırı ve demir parçalarını şingirdatmakta bulunmuştu.

Bu Amerikalı çocuk kendisini o zamanki Amerika’nın Rusya sefirine şöyle takdim etmişti:

-Buraya Amerika’dan ticaret etmek için yeni geldim; ve Rusya İmparatorunu görmek istiyorum.

Sefir müteacibâne sordu:

-İmparatoru ne için görmek istiyorsunuz?

-Ne için mi? Ona ta Amerika’nın uzun yollarından bir hediye getirdim, İmparator’a epeyce hürmetim vardır. Bunun için hediyemi kendi elimle takdim etmek istiyorum!

O zaman Amerika’nın Petersburg sefiri olan Mr. Dallas Mister (Dallas) bu safiyane iddia karşısında ne yapacağını şaşırmıştı; o zamanki değil, bu zamanki istibdat âbâd-ı Rusya’yı görenler, bilhassa şimdiki nimet-i hürriyeti takdir etmeyenler dört sene evvelisi padişahı, Türkiye’nin ikinci Allah’ı kesilen Abdülhamid’i görmek demek ne olduğunu şüphesiz taakkul (akıl erdirme, hatırlama) buyururlar. Sefir Mister (Dallas) ın filhakika vesâit-i teshîliyeyi (kolaylaştıran vasıtalar) irâe-i vazife-i milliye (millî vazifeye tayin etme) ve resmiyesi cümlesinden ise de nasıl bir çareye tevessül edeceğini bilmemesi de mazûr görülmelidir.

Onun fikrinde bu genç ve deli Amerikalı hemşehrîsi için fikrinden caymak yok idi; lakin vasıl-ı meram olmak da müstahil (imkânsız).

O, düşünüyordu: “Delikanlıyı acaba fikrinden nasıl caydırırım? Nihayet kararını verdi ve mütebessimâne genç (yanki) e bakarak dedi ki:

-Hemşehrim, bu Avrupa’da tâcirlara (taç sahipleri) bir hediye takdim edip mukabelesinde ihsan beklemek o derece âdettir ki: korkarım imparator bu işin bir Amerika entrikasından ibaret olduğu zannedecek! [s. 1355] Lakin, bir de getirdiğiniz hediye sorayım nedir?

Delikanlı bu söze karşı mağrûrâne:

-Ne mi getirdim? Dedi, bir çam kozalağı!

Sefir müteaccîbane haykırdı:

-Allah, Allah! Rusya İmparatoruna bir kozalak hediye getirmek işini dünyada hangi şeytan aklınıza getirdi?

Delikanlı kemal-i itidal ile söylüyordu;

-Ne demek istiyorsunuz? Avrupa’ya gelmek üzere vapura hemen binmeden evvel idi ki: annem ile beraber bir istiklal muharebesinde urulan (vurulmak) pederimin maaşını almak üzere (Vaşington) a gitmiş idim. Bu münasebetle valide ile (Vernon) dağına çıktık. [1] İşte bu kozalağı o dağın çamlarından birinden kopardım. Ve, kendi, kendime dedim ki: bu Rusya İmparatoru dedikleri adam elbet bizim Ceneral (Vaşington) muz hakkında birçok şeyler işitmiştir. Ve ümit ederim ki: bizim teşkilat-ı içtimaiye ve siyasiyemize meftun olmuştur. İşte, görüyorsunuz ki pek münasip olarak bu hediye getirdim ve mutlaka eline teslim etmek istiyorum.

Sefir (Dallas) bu cidden hür ve babalarının uğruna öldükleri hür vatana şayan büyümüş çocuğun safiyet ve ulu cenabına karşı son derece müteheyyiç oldu. Nasıl olmaz idi, ki: o da Amerikalı idi! O da (Vernon) dağında edilen ahd ü mîsâk-ı milliyenin saye-i hamiyetinde bugün Amerika hükümeti diye temessül eyleyen bir heyet-i kaviyye-i milliyenin vekil-i şerefdârı idi. Lakin, Rusya’nın o hâl-i malumu kendisine şöyle cevap verirdi:

-Delikanlı! Ecnebiler için Rusya İmparatoru hazretlerine yaklaşmak öyle kolay bir şey değildir; ve korkarım, ki: o, sizin bu hediyenize ehemmiyet bile vermez; iyisi bu hediye yine kendinize saklayınız?

Delikanlı bu zahirî buz gibi sözlerden teheyyüc etti:

-Ne diyorum, anlamıyor musunuz? İmparatorla bizzat konuşmak istiyorum! Ümit ediyorum ki: Amerika’ya dair birkaç söz anlatmaya muvaffak olayım. Bizim koca demir

yollarımızı öğrenmekten, bizim serbest mektuplarımızı anlatmaktan [1] ve büyük ticaret teknelerimizle harp vapurlarımızın nasıl denizleri aştığını duymaktan şüphesiz çok memnun olacak! Aynı zamanda Allah'tan ümidi de kesmedim ki: bizim milletimizin böyle hür ve şadan ve faal nasıl terakki ettiğini söylersem, kalkar da o da bir işe başlar; milletini korumak ister.

Bir vakfe-i heyecanla sustu, sonra devam etti:

-Azizim, uzun sözün kıyası ben, imparatorla biraz konuşmadan rahat edemeyeceğim; bundan başka zevcesiyle çocuklarını da görmek isterim [2]. [s. 1356] Çünkü merak ediyorum, böyle adamlar acaba nasıl bir aile teşkil ederler?

Sefir cevap verdi:

-Pekâlâ efendi, bu işe mademki: bu derece merak etmişsiniz; sizin için elimden gelen teshîlâtı (kolaylıklar) yapacağım.

Bununla beraber şimdiden söyleyim, ki: nail-i maksat olmağınız ümidi yoktur. Aynı zamanda şunu da tavsiye eylerim; ki: fikrinizi siz de baş mabeyinciye açıkça bildiriniz; belki garabetine mebnî (bir şeye dayanan) size ayrı bir muavenet edebilir.

Genç Amerikalı:

-Hah şöyle, dedi. Benim de sizden istediğim budur! Bir gün size gelir, işin ne olduğunu anlatırım.

Sonra şapkasını alarak sefarethaneden çıkıp gitti.

Üç gün kadar sonra tekrar sefiri görmeye geldi. Sefir gülerek:

-İyi, ne yaptınız bakalım?

Denince gayet tabii bir vaz' (tayin ve tahsis etme) ile:

-Ne olacak, imparatorla görüştüm. Epeyce de konuştuk. Sizi temin edebilirim ki: kendisi hakiki bir centilmendir. Hediye olan kozalağı ona verdiğim zaman son derece memnun olduğunu söyledi ve ilave de etti ki: gerek tarih-i kadim de, gerek tarih-i ahirde hiçbir sima-yı vatanperveri ve kahramanı yok imiş ki: bizim (Vaşington) umuz kadar onun takdir ve hürmetini câlib (kendine çeken) olsun. Bundan başka ne yaptı bilir misiniz? Bu kozalağı sarayının bahçesine dikeceğini söyledi ve gözümün önünde kendi eliyle bahçeyi kazıp dikti. Beyanatıma bakınca bizim Amerika mekteplerimiz, demir yollarımız hakkında o kadar çok istizahlara (açıklama isteme) kalkıştı ki: sarayı bir daha ziyaret etmemi, ve kerimeleriyle görüşmemi talep etti. Çünkü diyordu ki: zevcesi kendisinden daha iyi İngilizce bilirmiş. Bunun için dün tekrar saraylarına gittim; ne dersiniz,

imparatorun zevcesi güzel, âlimce bir kadın! Kerimleri de ciddi söylüyorum, güzel, terbiyeli kızlar!

Sefîr, hakikatte en tabii söz olmakla beraber, muhitin icabatı; garip ve gayr-ı me'mûl (ümitsiz) görünen beyanat-ı müsterihane karşısında sordu ki:

-Ey, İmparatoriçe size ne söyledi?

-Oh. Belki bin şey sordu! Tuhaf şey, o, zannediyor imiş ki: Amerika'da hiç hizmetçi bulunmaz [1]¹¹⁶ ben ise Avrupa'daki gibi fukaranın hizmetçisi yoksa da zenginlerin bittabi hizmetçileri bulunduğunu söyledim. Kraliçe ise “o hâlde; diyordu, onlara da siz hizmetçi değil yardımcı der imişsiniz!”

O zaman ben dedim ki: “Madam, zannederim ki: Misters (Talub) un kitabını okumaktasınız, [s. 1357] buraya beni getiren gemide bu eser mevcut idi; ben de okudum.”

Bu sözüme karşı İmparator ellerini çırpı; adeta çatlayıncaya kadar güldü. Dedi ki:

-Haklısınız efendim; birkaç gün evvel bir İngilizce nüshasını istemiş idik; Madam sabahtan beri onu okuyordu.

Sonra ben de bu zevc ve zevceye memleketimize dair bütün malumatı verdim. İmparator burada daha ne kadar kalmak istediğini sordu.

Ben ise efkârımı Avrupa'da sattıktan sonra geldiğim gemi ile avdet etmek istediğimi söyledim, Allah'a ısmarladık dedim, çıktım! Ey şimdi ne dersiniz? Keyifli, şerefli, bir zaman geçirmemiş miyim? Zannederim ki: böyle bir talihe mazhar olacağımı ümit etmez ediniz?

Sefîr cevap verdi:

-Hakikat, etmez idim, yiğidim! Kendinizi bahtiyar addedebilirsiniz. Çünkü tâcılarları için ahaliden birine bu suretle muamele pek fevkaladedir!

Burada sözü uzatmak nafiledir. Sefîrin beyan eylediği vecihle delikanlı Rusya'da bir müddet daha kalmış, hatta Çar ile bir arabaya binmiş, Moskova'yı silahşör refakatinde ziyaret eylemiştir. Şu vakıayı Amerikalılar en muteber eserlerine terbiye-i hürriyetperverâne-i milliyelerinin en büyük tezahüratı suretinde yazdıktan sonra müstehirane demişler ki:

-Ey, şimdi sorarız, böyle bir işi bir Amerikalıdan başka kim yapabilir?...

¹¹⁶Yaz. N: Amerika'nın o zamanki efkâr-ı hürriyetperverânesine nazaran Avrupa'da, Amerikalıların beşeriyeti hizmetçilik sınıfı zilletinden azade görmekte oldukları fikri yayılmış ve buna o zaman neşrolunan birkaç eser de yardım etmişti.

Bizim alacağımız hisse-i intibah ise çocuklarımızı böyle birer serbaz-ı hakiki -i hürriyet olarak büyütmek, hatta kanlı; müstebit (başına buyruk) Rusya çarlarının huzur u azametlerine bile çıktıkları zaman bize:

-Ey, bu işi bir Türk çocuğundan başka kim yapabilir?

Dedirecek efâl-i âliye ve safiye kılmaktır.

14 Nisan 327, Göztepe

Salime Servet

Donanma, Rebiülahir 1329, Mayıs 1327, S. 14, s. 1354-1357

“Anneye Hürmet”

[s. 156] -Mini minilerime-

Bir insan annesinin nesâyihini (nasihatler) istihkâr (hor görme) ettiği zaman ne müthiş bir hâlet-i ruhiyeye gelmiş olmalıdır! Sade anne gülmesi en sert kalpleri mahkum etmeye muktedir bir hiss-i nazik-terîn (en nazik his) ile müterâdîdir (eşanlımlı). Bu kelime en derin hürmeti, en samimi merbutiyeti (bağlılık, düşkünlük), gayr-ı mahdûd itaati ihsas eder. Anne kelimesi aklımıza bizi hayatta, ilk evvel seven ferd-i beşerî, bizi ilk evvel hıfz ve sıyânete (koruma) koşan muhâfızı, bize ilk evvel bezl-i itina (esirgemenen koruma) eden dostu getirir ki henüz mevcudiyetimizden haberdar değil iken bir endişe-i şefkatle hayat-ı tıflanemiz üzerine titremiş, geceleri, gündüzleri bizim refah ve rahatımızı temin için birer devre-i merak ve ızdırap olmuş, inzâr-ı endişesi intihâb (seçme, seçilme) ettiğimiz her tarîkde bizi takip eylemiş, izzet ve şerefimizle fahrlara gark olmuş, zillet ve seyyiatımızdan dolayı kalbi parçalanmıştır. O vücut ki: Başkaları bizi tezlîl (aşağılama) ve tahkîr ettikleri zaman o hâlâ sevdi ve matemimizi tuttu ve onun bize olan hâb ve şefkati gönlündeki bütün kazazede hayatın enkâzı arasında tamam ve sâlim kaldı! Annenin sesi bize din ve hamiyeti telkîn, yahut intizamsızlıklarımızı nehy için yükseldiği zaman dikkatimize, hürmetimize ve itaatimize [s. 157] nihayetsiz bir hakkı, bir liyakâtı vardır. Anne âdetâ Allah’layız Allah bize bir mürsel-i necîb (asil, soylu olarak gönderilmiş) ve şefikidir ki (şefkatli): Cenâb-ı Hakk onun dudaklarıyla bize söyler, onun nesâyihî içinde bize en kuds (mukaddes) ve nezih (temiz) hissiyatı ilham eder. Bu dudaklardan çıkan kelimeleri işitmek, o kalpten cûşan olan tenemmiyât-ı izzet (hürmet, saygının büyümesi, gelişmesi) ve ulviyetimizi istihfâf eylemek bile bile nâmütenâhi bir zulmete atılmaktır! Bu şefkat, samimiyet, ulviyet nidâsını reddedenler için artık dünyada

müteessir olacakları bir itina ve muhabbet, hürmet ve itaat eyleyecekleri bir mevcudiyet kalmamış demektir....

28 Haziran 329, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Mektebli, 8 Ağustos 1329, 18 Ramazan 1331, S. 10, s. 156-157

“İlim ve İrfan Cenneti”

[s. 1] Çocuk Terbiyesi:

Hemşirelerime!

Nefsimde mevcudiyetini, ve esefâ ki (vah vah, yazık, eyvahlar olsun): pek elim bir surette hissettiğim fikdâni-i irfan (kültür yoksunluğu, bulunmama) ile beraber birkaç defalar böyle âmâl ve metâlib-i îlâ ve îtilâyı (yüceltme ve yücelme) millete mâtuf (yönelmiş, meyletmış) hemşirelerime beyân-ı fikretmeye mecbur oluşum, tasavvur edemezsiniz, samim-i kalbimde ne mütezâd-ı hissiyât tevlîd (meydana getirme, üretme) etmiştir.

Evvela, bir gayyâ-yı müthişin âbidelere kadar uzayacak diye korktuğumuz zalâm-ı zulüm ve nâdanisinden (cahillik) birdenbire âfitâb-ı hürriyetin şuâtına istiğrak etmiş olduğumuzu görmek ve huzur-ı millette yaralarımızı eğleyebilmek, ümit ve âmâlimizi ta’dâd (saymak) ile artık zannederim ki: -bir son darbeye daha tahammülü kalmamış milletimin esbâb-ı refâhını tetkik ve teşrîh (açma, açıklamak) edebilmek ne samedâni bir mazhariyet (erişme, nâil olma)! Sâniyen şu gördüğüm levha-i ulviyet, şu hissettiğim mesâi-yi itinâkârâne bana demiyor mu ki: biz metîn-i maziyenin ızdırapları içinde bî-kudret ve irfan kalmış isek de bu sahne-i hayata elbette benden iyi yazan ve düşünebilenler artık gelecektir. Şimdi sizden yegâne talebim bütün bu maruzatımın, vatan ve milletimin âteş-i hüsrânı ile gönlümde daimi’l-feverân bir volanın alâim-i hâriciyesi olduğuna itimat buyurmaklığınızdır.

Başka zamanlarda söylediğim gibi bu maruzatta terbiye-i etfâle ve muhadderâtın (namuslu kadınlar) bu nokta-i nazardan mevki ve mesuliyetlerine temas edecektir.

Hanımefendiler; şunu düşünmelisiniz ki: bütün beşeriyet dahi henüz bir çocuktan başka bir şey değildir. Tarihin ihâta edemediği zamanlardan beri müteakiben bu arz-ı sâfili (yeryüzünün altı) şerefleştirmiş peygamberân-ı izâm (büyük peygamberler), evliya-i kirâm ve sonra büyük âlimler ve hükemâ-i samedâniyetin bu küçük çocuğu talîm ve terbiyesine memuran irsâl (gönderme) kıldığı mürebbîler değil midir?

Heyhat ki: devirler, asırlar süren bu mesâi-yi tenvirîye (aydınlatma mesaisi) bu hırçın beşeriyet çocuğuna henüz birkaç kelimeyi ezberlettirmekten fazla bir şey yapamadı. Hazret-i Musa'nın yedd-i hidâyetkârı ile firavunların zincir esaretinden kurtarılıp arz-ı mev'ud ve refaha götürülmek istenilen Ben-i İsrâil'in sergüzeştini yalnız bir tarih-i mukaddes safhası diye değil, beşeriyetin elvâh-ı ibretinden biri olmak üzere dahi nazar-ı muhâkemeye alalım:

Başlarında bulunan bir peygamber-i mübeccelin, birçok rüesâ-yı diniyenin (din reisleri) mucizâtı, iknâdâtı, hatta tehdidâtı Ben-i İsrail'in istibdat ve mahkumiyet altında şecaat-i nefsiyesi, izzet-i beşeriyesi kırılmış, elhâsıl bütün manasıyla tereddî (soysuzlaşma, yozlaşma) etmiş bu neslini, hakemi kesilecekler “Arz-ı Filistin” e sevk [s. 2] için kifâyet etmemişti. Şu vakte kadar ki: bunlar diyâr-ı Arabın sıcak ve meşbû-ı meşâk (sıkıntılarla dolu) vadisinde senelerce dolaştılar. Nefsi için ve ahir için kılıcı tutacak, dimâğı yoracak bir nesl-i cedîd-i ihzâriyete mahkum oldular.

Bu hadise göstermiyor mu ki: izzet-i beşeriyeye muhâlif ve muâriz ruhlar yaşamış milletlerin bir ıstıfaya (temizlenme), bir terbiyeye ihtiyacı vardır. Biz bedbaht Türklerde böyle seneler, asırlar geçirdik. Binaenaleyh şu ufak mukayese ile nesl-i cedîdi yetiştirmekte ne kadar vâs'î, ne kadar muazzam bir mesuliyetin önümüzde yükselmiş bulunduğunu fark edebiliriz! Son zamanlarda Celal Nuri ve Doktor Abdullah Cevdet Bey gibi iki mühim simâ-yı irfan arasında epeyce şedit bir münakaşayı mucip olan “şîme-i muhabbet” ve “şîme-i adâvet (düşmanlık huyu)” ictihadlarından hangisinin bir nesl-i mütereddiyi tedavide pek ziyade müessir (etkileyici) olduğunu uzun uzadıya muhâkeme etmeyeceğiz. Çünkü (göze göz, dişe diş) diyen ve kendinden gayrı akvâm ve edyânı (dinler) mahvetmek siyasetini takip eylemiş olan musevilikten sonra, (biri yanağına bir tokat vurursa diğerini çevir) şîme-i afv ve muhabbetini va'z eyleyen Hazreti Yesûî (İsâ peygamberle veya Hristiyanlık'la ilgili) ve daha sonra bir de siyaset-i celîle-i Muhammediye görülmüş ve evvân-ı ahlak (ahlak köşkü) ve medeniyetini iki medeniyet-i gülistanın üzerine kurmuştur ki: -maatteessüf- şimdi harap olan begâyasının (çoğunun) bile saçtığı şaşaa-i ihtişamdan, beşeri-i temdin (uygarlık, uygarlaşmak) ve i'lâya (yükseltme) kâfil ahkâm-ı vesâ'iti ziyadesiyle camî bulunduğu anlaşılabilir. Bu vesâ'iti asırlardan beri bizler hüsn-i istîmal edememiş isek gözümüzü bağlayan ve elimizi tutan mananın “cehl” den başka bir şey olmadığını kemal-i hicâb ile itiraf etmeliyiz. Zaten

“evvela ilm-i ebdân (bedenlerin bilimi), sâniyen ilm-i edyân (dinler bilimi)” diyen ulvi sedayı duyamayanlardan doğrusu fazla bir şeye intizâr olunamaz idi.

Bugün ise tahsil görmüş kadınlarımız yanında aileye, cemiyete ve millete hizmet için gittikçe tezâyüd (artan, çoğalan) eden arzu, kendilerinin tabiatta işgal ettikleri mertebe-i âliye ile mütenasip bir hareket-i nisâniyet-perverânenin alâim-i barizesinden değil midir? Memleket bu meziyyâtı, bu fikr-i teâliyi haiz olan muhadderâtımızdan daima hizmet ve hamiyete ihtiyaç gösteriyor, bugün terbiye, tedris ve irfan bir meşgale ve silah-ı umûmi olmuş, beynelmilel, cümle-i ebnâ-yı beşer ve vatanın nimet-i maariften hisseyâb o teessürü âdetâ mecburi duyulmuştur.

Binaenaleyh: yalvarmak isterim ki: bize kendi vatanımız evladını talim ve tedrise kadar olan muhadderât-ı münevveremiz -mevki’-i ictimâiyelerine göre- gerek muayyen bir maaş mukabilinde, gerek bu ihtiyaçtan vâreste iseler sırf şeref ve hazz-ı manevî iktisâbı uğrunda mukarrer vakitlerde bir ders, bir hizmet-i fahra deruhte buyursunlar.

Vatan çocukları vatanın ümid-i istikbâli, itimatgâhı, istinatgâhıdır. Ve suret-i umûmiyede mektepte tedris ve tahsil hususunda vâkî olan hizmetin celâlet-i şânı ile beraber henüz mektebe devam edecek sinne (yaş) vasıl olmayan küçük yavruların evdeki terbiye ve taallümleri (ders alarak öğrenme) daha ziyade haiz-i ehemmiyettir.

Çünkü: Çocuğun evde aldığı terbiye ve talîmin müstakbeldeki tabiat ve teşebbüsâtı tayin ve takviyeye tesir-i azimi vardır.

Tabiî baba ve ana olmak, olabilmek büyük şeydir; bu âlem-i fânide kazanılan şöhretler, rifatlar (yücelik) büyüklükle kabil-i kıyas olamaz. Bu noktada Romalı meşhur (Kornelya) nın çocuklarını pür-gurur ve rengin bir hanıma göstererek: -İşte benim elmaslarım!

Dediğini tahattür edelim. Hâlbuki: tek bir çocuğa malik olan ebeveyn dahi dünyanın in’âm (bağış, ihsan) ve eşvakına mazhariyetle bekâm (muradına ermiş) olmuş sayılır.

Fakat: Yine o ebeveyn böyle bir vazife-i insaniyeye memur olmakla beraber:

-Ben çocuğumu istediğim gibi terbiye ederim!

Demeye salâhiyetdâr (yetkili) değildirler.

[s. 3] Bir asır-ı mukaddem (önceki asır) İngiliz feylesoflarından biri heyet-i ailenin

-dikkat buyurulsun şahs-ı vâhidin değil ailenin- tekvîn ve tertibat-ı ilahiye mucibince

“millet”in cüz’-i tâmı olduğunu mükerreren beyan eylemiş idi. Yeknazarda sathı görülmekle beraber bu sözde bir hikmet-i amîka mündemiçtir: -Küll-i cüz’iden büyüktür, küll-i cüz’iyi ihtiva eder, cüzzinin sahibidir, cüz’ie âmirdir ve böyle olunca çocuklara

doğrudan doğruya milletin malı olup bunların ebeveynlerinin şahsi itikâdâtına veya efkâr-ı bâtılâsına göre değil, mahzâ “millet” için en büyük fevâidi temin eyleyecek surette terbiye ve talimleri icap eder.

Bununla beraber çocuğun terbiyesi hakkındaki mesuliyet ana ve baba beyninde müsâvâten (eşitlik) taksim olunmaz, bu mesuliyet babadan ziyade anaya râci’ (ilgili, ait) olduğundan valideler çocuklarının terbiye ve talimini hiç olmazsa onların ilk sene-i hayatları zarfında başkalarının yeddine (ellerine) teslim etmeyerek kendileri hüsn-i îfâ edebilecek derecede ilim ve irfandan behredâr (nasiplenmiş, nasiplenmek, faydalanmak) olmaya mecburdur.

Gayet muğlak bir meseleyi deruhte edenlerin o meselenin halli için bilinmesi lazım gelen kavâid-i esâsiyeye dair bir fikr-i sâlîme sahip olmadıkları surette onlardan bir hizmet, bir netice-i sâlîme alabilmek mümkün müdür?

Mesela: kunduracılık, mimarlık, gemicilik, lokomotif idaresi gibi hizmete şakirdlikle intisab bile tûl-i müddet (uzun süre) çalışmaya tevakkuf (durma, beklemek) ediyor: Ne gariptir ki:

Bu hakikat-i bâhire (açık hakikat) gözümüzün önünde dururken biz hâlâ Cenâb-ı Hakk’ın “beşer” ve “çocuk” şeklinde ibdâ’ (yaratma, geliştirme, yeni bir şey getirme) ettiği mihanikîyyet-i âliyeyi (hiç düşünmeden, üzerinde kafa yormadan, sadece alışkanlığın verdiği kolaylıkla makine gibi yapılan) bilâ-ilm ve ihtisas-ı idare edebilmek davayı bî-manasında bulunuyoruz.

Hemşireler!

Elhasıl iman ile eyliyor muyuz? Yani bizi muhât (çevrili, kuşatılmış) olan bütün mevânî (engeller, maniler) ve metâib-i meşgaleye (t harfi n olarak yazılmış; meşgul olunan işlerden yorgunluklar, zahmetler) karşı bilâ-pervâ bir mefkûreye tevcihen Osmanlı namını semalara peyveste (ulaşmış, erişmiş) edecek bir yolda yürümeye, azmimiz hem kanlı ve hem şanlı bir azmimiz var mı? Ben bu azmin sizde mevcudiyetine iman ediyorum. Sonra tebşîre (müjde vermek) ihtiyaç gördüm ki: sâhâ-i milliyemiz dahi sarf edeceğimiz mesâ’î-yi vatanperverânenin hem nezd-i ulûhiyette, hem netâyîç-i maddiye cihetiyle bu cihanda müsmir (meyve veren, meyveli) olacağını mübeşşir-i alâim ile pirâyedâr bulunuyor! İşte kanlı bayrağımızı ufuklara îlâ için kanını döken, canını veren rahmetli “Fethi” ler “Sadık” lar, “Nuri” ler! İşte, bu kanlı akıbetlerden havf ve haşyet duymak değil -muvaffak olmak, muzaffer olmak veya kendileri de, düşmanların hâlâ küçültemediği vâsî’ vatanın kimbilir

hangi köşesinde düşüp kalmak hissiyle bir ateş ve heyecan titreyen yüzlerce, binlerce Türk yavruları!

Size burada fazla olsa da, hem gözlerimi ateşli katrelerle yakan, hem göğsümü ümit ve meserretle dolduran bir cümleyi nakledeceğim. Bu Balkan harb-i bedbahtânesi esnasında neşr olunan İngiliz cerâid-i muteberesinden (itibarlı İngiliz gazetesi) birinde deniliyordu ki: filhakika Balkan hükûmât-ı müttetikâsı Osmanlı ordusunu mağlup ettik diyebilirler. Lakin, Türk neferini mağlup edememişlerdir!” Bütün meşâk-ı harbi (harbin zorlukları) babalarımız, kardeşlerimiz olan o kahraman askerlerle taksim etmiş hakşinas bir İngiliz muhâbirinin bu sözleri henüz bünye-i kuvâ-yı milliye'nin -kat'-ı ümit (ümit kesmek) edilecek derecede- zayıf ve hüvâle (zayıflık, cılızlık, bitkinlik) uğramadığını gösterir.

İşte bunun için geliniz hemşireler fikdâni-i irfan; bütün kalbimizle iman edelim ve mefkûre-i hayat ve şevkete (ululuk) doğru yürüyelim!

Zaman tazyik ediyor, bütün afâkın “ileri” kumandasını okuyabilirsiniz, mevcudiyet-i beşeriyemizi ispat etmek istiyorsak âdetâ bir “kıyâm-ı kıyâmet-nümün (kıyamet gibi ayağa kalkma)” göstermeye muhtacız.

Bilmem ki: bu noksân-ı irfanımla daha neler söyleyeyim? Maksud-ı asl can alacak, daha doğrusu bize can verecek iki noktaya yani genç kızlarımın, bizim nâil olamadığımız [s. 4] fırsatlar içinde bulunur iken bizi şu düştüğümüz mezbelegâh-ı nâdaniyeden milleti kaldıracabilecek kuvvet-i irfanî iktisâb etmeleri ricasının arzına bir vasıta bulmak idi.

Bir daha söyleyeyim, hemşirelerim, kızlarım; ilim ve irfan cenneti, yani şu hakir topraklardan yapılmış ferd-i nâçiz beşeri pâyegâh-ı ulûhiyete isâd (yükselme) edecek merdiven önümüzde küşâdedir (açılma, açılış). Bu cennete girelim ve bu pâyegâh-ı ulûhiyete yükselelim?

Salime Servet Seyfi

Seyyale, 22 Mayıs 1330, S. 1, s. 1-4

“Çocuklar Mezaristanı”

Vatanın Derin Yaralarından:

Birçok senelerdir içinde derin bir elem, yakıcı bir arzu var... Birçok geceler bu elem, ve arzu ile ve etrafımda birçok hayâlât-ı perişan uçuşarak buhranlı saatler geçirdim. Bu hayâlât-ı perişan henüz ilk sene-i hayatını bitirmeye muvaffak olamamış iken birkaç günlük ve nâgehânî bir hastalıkla genç validelerinin kucağından ölümün muzlim ve meşum mıntıkasına uçuyormuş bebeklerin solgun ve sitemkâr naaşlarından müteşekkildir. Encamı hayâlâtı nâmütenahi bir çocuklar mezâristanı hâline getiren bu hüzn-âlûd, matem-nümûn (matem gösteren) kanla etrafında daima, daima likâ-yı sitemkârıyla (sitem yüzlü), sîmâ-yı mağduriyle dolaşır... Sanki sükût muhiti içinde onlardan gelen iniltileri, onlara mezarlarına kadar refakat eden anne matemlerini, milletin âmâl-i münhedimesini (yıkılan emeller) duyarım. Oh, Allahım, bu mini mini yavrular, bu insani meleklerimiz neden böyle sıra sıra, alay alay ölüyor, soluyorlar, neden milletimin bu inhidam-ı mütemadiyesine (sürekli olarak yıkılma), bu inhidam-ı faciana bir nihayet verilemiyor? Neden bu facia-i müteselsile, bütün mütefekkirlerimizin, bütün vatanperver hanımlarımızın, bütün etibbâmızın (doktorlar) gece gündüz en mühim meşgulelerini teşkil etmiyor?..

Senelerden beri bu elem-i sabitle, bu hüzn-i sâmitle bî-kararım. Ne zaman odamızdan, aşınalarımızdan biri bir mini miniyi bir daha gelmemek üzere soğuk ve muzlim toprağın sinesine gönderirse bu elem, bu hüzn bende büsbütün gayr-ı kabil tahammül bir buhran hâline gelir. Hayfa ki: bu buhranların pek sık tekrar etmesi mukarrerdir... Elhasıl bu bî-intiha ve matem-nümûn çocuklar mezâristanının garip, tesellisiz bir zâir-i daimisiyim (devamlı ziyaretçi)!

Şu satırları okuyan kârilerden kim vardır, ki: ikamet ettiği semtte bir sene içinde üç dört nevazadın (yeni doğmuş çocuklar) mezar-ı zulmetlerine karışıp gittiğini görmesin, duymasın! Hususıyla harb-i umumi senelerinin, ve şu son ayların vücuda getirdiği zıyk-ı maişet (geçim sıkıntısı) içinde, fukara yurtlarının zulmet-i sefaletine gömülmüş, açılmaz gecelerde ne facialar oldu ve oluyor. Geçenlerde Viyana’da bulunmuş bir zatın evrak-ı havadiste münteşir bir mektubu dertlerime yeni bir sadme-i ızdırıp ile temas etti; Viyana’daki kaht-ı me’kûlâtan (yiyecek kıtlığı) şikâyet ederken sokaklarda götürülen birçok cenazelere tesadüf edildiğini ve bunlardan kısm-i azamının çocuk cenazesi olduğunu yazıyordu.

Lakin, bizim bu bedbaht memleketimizde mini mini yavrular sade gıdasızlıktan mı ölüyorlar? Münevver ve hıfzıssıhha-i etfale bir dereceye kadar aşına hanımlarımız bizde çocukların âdeta hudâyinâbit (ekilmeden kendiliğinden biten bitki) surette yetiştiğini bilmezler mi? Hayır, hudâyinâbit olabilmek bile bir bahtiyarlık olurdu...

Çünkü: bizdeki cehalet, fena görenin zavallı bebeklerimizi istidat ve iktidar-ı tabîileri derecesinde, masûniyet-i tabîiye hududu dâhilinde bile yetiştirmeye bırakmıyor. Çocukları âdeta adâvetkârane bir sui-muameleye, mugayir sıhhat-i ahval ve şeraite maruz bırakıyor...

Yukarıdan beri tarif ettiğim halet-i ruhiye içinde kaç defa çocuklar için bir şeyler yazmak derdimi, inlemek, derdim için birçok kadın kalpleri, insaniyet-perverler muavenetini kazanmak istedim. Lakin bir fikir buna mümanaat (engel olma) ediyordu: Tıbbı müntesip değilim; hıfzıssıhha-i etfal mütehasısı hiç değilim... O hâlde yazdıklarımın ne faide olabilecekti? Lakin bu son birkaç gün zarfında bazı sevâik-i kaviyye bu fikr-i ihtiraza galebe etti. Hem ne için yazmamalı, ne için bu fecâ-i müteselsile-i milliye (zincirleme millî facia) üzerinde muhrik şikâyetlerle tevakkuf ederek bütün endişe ve itidallerimizi bu noktaya, bir çare-i tedavi taharrisine celp ve teksif (açılma) etmemeli? Yine en yakın muhibbelerimizden birinin nur topu gibi, on aylık bir çocuk kaybetmesi kederiyle harap iken Mazhar Osman Bey'in "Sıhhi Hitabeler" indeki şu satırlar gözüme ilişti:

"Mekteplerle, konferanslarla, vaazlarla, müzelerle, sergilerle en küçüğünden en büyüğüne kadar milletin efradına... Çocuk büyütme usulleri, çocuk hastalıklarının envai, ârazı ve onları tanıttacak mücessem resimler, her sene etfalın tevellüd ve vefatı istatistikleri, öğretilmelidir..."

Evet, öğretilmeli, öğretilmeli... Lakin ne kadar elimdir, ki: bu öğretilmek ve öğrenmek daima "yarın!" a kalıyor, bir yarın, ki asla geleceği yok...

Her an tenakus-ı nüfuz (nüfuzun eksilmesi) beliyi-müthişesinin (müthiş bela, keder) altında ezilen, her an ondan şikâyet eden bir milletin bu derece dehhaş çocuk vefeyatına karşı yarınlarla oyalanması ne hevl-engiz bir gaflet, ne müstekreh (iğrenç) bir atalet!

Pek yakından bir aile tanıyorum ki: kayınvalide sırf taassup ve cehalet sevgisiyle yeni doğan torununun -damadının ısrar-ı şedidine rağmen- aşılmasına mümânaat (engelleme) etmiş, nihayet zavallı yavrucak çiçek illetinden ölüp damadıyla kayınvalide arasında nevzad-ı bedbahtın mezarından müteşekkik ebedi bir sedd-i adâvet (düşmanlık seddi) tahassul (hâsıl olma) eylemiştir..

Hıfzıssıhha-i etfal mütehassısı değilim demiştim; lakin her zaman Avrupa evrak-ı havadisinde ilmî mecmualarında bu cihete ne kadar ehemmiyet verildiğini, çocuk vefeyatı etrafında ne kadar avaze-i endişe, vaveyla-yı istikâ (şikâyet yaygarası) yükseldiğini görüyoruz. Geçenlerde bir İngiliz mecmua-i muteberesi bu mebhası ele almıştı ve diyor idi ki:

“Bir şimendifer kazası neticesi olarak on kişi vefat edecek olsa her taraftan şikâyetler yükselir; kabahatin kimde olduğunu, kazanın sebebini anlamak için en dakik tahkikat icra olunur; bir sefinenin garkıyla yüz nüfus telef olsa memlekette bir matem-i millî vücut bulur. Hâlbuki: İrlanda dâhil olmayarak her sene İngiltere’de “yüz otuz beş bin!” nevzad ölüyor ve bunların lâ-akâl-i nısfı “tekâsül (tembellik, ilgisizlik) ve “cehalet” yüzünden fena-yâb oluyor da kimse ehemmiyet vermiyor!..”

Bizim Türkiye’de, İngiltere’de olduğu gibi müdekkikler (tetkik eden) yok, statistikler (istatistik) yok.. akin ilmî surette çocuğa bakmakta İngilizlere nazaran ne derece aşağı olduğumuzu düşünürsek bizdeki senevî çocuk vefeyatının nasıl müthiş bir yekûne balığ olduğunu tasavvur edebiliriz!

İngilizler diyorlar ki:

“İngiltere’de çocuk vefeyatının miktarını aded-i tevellidâtın azlığıyla beraber nazar-ı mütalaaya alırsak İngiliz milletinin bir tereddî (soysuzlaşma, yozlaşma) uçurumundan yuvarlanmakta olduğuna ve kadim Yunanistan ile Roma’yı münkariz (arkası gelmeyen, zürriyeti tükenmiş) eden girdaba düştüğümüze şüphemiz kalmaz!”

Bu acı itiraf önünde acaba biz bedbahtlar hangi tabirler, nasıl feryatlarla ilan-ı matem etmeliyiz?

Yine İngiliz etibbasından biri diyor ki:

“Napolyon, muharebatın kocaman, tam mevcutlu taburlarla kazanılacağını söylemiştir. Aynı suretle milletler de gerek ticarete, gerek arazi inkişafatında, gerek terakkiyat-ı saire-i milliyede haiz-i tefevvuk olabilmek için nüfusunun tezayid-i mütemadiyesine istinat eder... Tetkikat-ı vakıadan anlaşıldığına nazaran doğan her yedi çocuktan birisi henüz bir yaşını itmam (tamamlama) etmeden vefat ediyor. Eğer buzağılar arasında bile vefeyat nispeti bunun ancak nısfı kadar olsaydı İngiltere çiftçileri hayvanat-ı bakariyye (sığır hayvanları) yetiştirmekten çoktan vazgeçerlerdi..”

Acaba her milleti, hususıyla bizi böyle harap eden nevzad vefeyatın esbab-ı ve çareleri ne olabilir? Londra’da neşrolunan ve bir nüshasını âdeta bu meseleye hasreden (yalnız

bir şey için ayrılan) bir mecmuada İngiliz mütehassısları tarafından şu tarzda beyan-ı mütalaa olunuyor:

Sir (Vilyım - Birudebend) diyor ki:

“Fena süt ve suni çocuk gıdalarından mütevellit fesadedim, iskorpit ve kırbe¹¹⁷ gibi hastalıklar ebeveynden müntakıl (intikal eden) olan bir takım emraz-ı etfal (çocuk illetleri) ilk sene-i hayatları içinde intifâsını (yok olma) mûcip (sebebe olan) olur. Avrupa’da ve İngiltere’de her sene yüzlerce çocuklar yatakta valideleri tarafından uyku hâliyle ezilir, mâlûl (hastalık) ve mâdum (mevcut olmayan) olur. Ne malumdur, ki: İngiltere’de bu kazalar pazar akşamları daha kesir (çok) olup validelerin de sarhoşluğa ne kadar müptela olduklarını anlatır!

Zebun ve fazla çalışan valideler zayıf, alil (hasta, hastalıklı) ve imraza müstaid (kabiliyetli, anlayışlı) çocuklar doğururlar; lakin bence vefeyatın sebeb-i aslîsi çocukların ana sütü emmemeleridir...

“Çocukları ırza’ (süt emzirme) için en münasip olan inek sütü büyük şehirlerde amele ve fukara sınıfı tarafından katiyen tedarik olunamaz. Fukara mahallelerinde satılan sütler ekseriya sulu, kaymağı alınmış ve bozulmaktan muhafaza için içerilerine mevad-ı saire (yabancı madde) konulmuştur, ki: bunlar sütün kabiliyet-i hazmını şiddetle ihlâl eder.

“Son yirmi beş sene tarafında bütün memalik-i mütemeddinede mahsus olan tenakus-ı tevellüdat (eksik doğum) İngiltere’de tevellüdat-ı sabıkanın dörtte biri miktarına vasil olmuştur. Bu tenakus-ı müthiş çocuk vefeyat-ı azimesiyle terâfuk (arkadaş olma, yardım etme) edince bir milleti kökünden çürütmeye kifayet eder. Nevzad vefeyatının esbab-ı asliyesini dört kelime ile hülâsa edebilirim: “Gayr-i sıhhî-i ağdiye (sağlıksız gıdalar); gayr-i sıhhî, pis muhit”.

“Bu hususta tatbiki icap eden çareler bir değil, pek çoktur. Tahsil ve terbiye sayesinde kadınlarımızın, kızlarımızın hıfzıssıhha-i etfal hususundaki malumatını tevsî (yayma, genişletme) ve ıslah ve bunları hamilelik zamanlarında, lohusalıktan sonra fabrikalara gitmekten, ağır işlerle iştigalden menetmeliyiz. Aynı zamanda gerek resmî ve umumi gerek gayr-ı resmî ve hususi tertibat, nizâmat, basiret ve mesai ile süthanelerden gelen sütün safiyet ve nezafetini temin eylemeliyiz. Fukara ve amele sınıfının hanelerini daha

¹¹⁷Haz. N: Krabbe hastalığı, çocuklarda karnın şişmesiyle tanısı koyulan hastalık

nazîf (temiz) ve sıhî, kasabalarımızı daha havadar ve pak bir mertebeye getirecek her nevi ıslahat ve terakkiyat çocuk vefeyatının tenakusuna hizmet edecektir...”

Yine bu hususta beyan-ı mülâhazaya salahiyettar, gayr-ı benc; memur-i sıhîsi Doktor (Ennis) diyor ki:

“Her millet, her sağ doğan çocuğu sağlam olarak yetiştirmeye memur ve mecburdur. Bazıları, pek küçük iken ölen çocukların zaten hayat-ı ameliyeye yaramayacak kadar malûl, zayıf şeyler olduklarını, ve bunlar büyüseler de metin, mütehammil birer uzv-ı cemiyet olamayacaklarını makam-ı tesellide ileri sürüyorlar; lakin şurası akılda tutulmalı değil midir, ki: bir muharebede ezilenler nisbeten az olsa bile aynı zamanlarda birçokları da mecruh olur. Aynı vecihle birçok çocukları henüz ilk devre-i hayatlarında öldüren esbab-ı meşume birçok çocukların malul olmasına, malul ve marız sürüklenmesine sebep oluyor. Binaenaleyh: nevzad vefeyatının önünü almaya hizmet edecek her türlü tedâbir-i diğer çocukların sağlam, mütehammil yetişmelerine sebep olacaktır.

“Çocukların böyle pek erken fena-yab olmaları esbabı arasında; validenin hamileliğinin son ayları zarfında mugaddî-i at’imeden (yemekler yiyecekler) mahrumiyetini bu aylarda validelerin hidemât-ı müşkile (zor hizmetler) ile uğraşmalarını; vazıhamıldan (çocuk doğurma) pek az müddet sonra da sokak işlerine devam mecburiyetini, çocuğa bakmak hususunda kadınlarımızın en ibtidai tedbirlerce niye hâmil bulunduklarını saymalıyım. Bu cehalet-i meşume sebebi ile çocuk ekseriya pek kifayetsiz ve muzır-ı sıhhat-i surette iksâ (giydirmeye) ve it’âm (yemek verme) olunur...”

Gerek esbab-ı sâlife dolayısıyla, gerekse hayat-ı kibarane muktezası olarak valideliğin tahmil (yüklemek) ettiği mecburiyetlerden kurtulmak için çocuk ağdiye-i sun’iyye (suni gıdalar) ile beslenmeye karar verildi mi, artık bedbaht nevzatların harabi ve felaketlerini mucip olmak ihtimâlât-ı azimesini havi bir sıhhat daha açılmış demektir. Bu ihtimâlât içinde başlıcası çocuğun lazım olan gıdayı lazım olduğu surette alamamasıdır. Hastalıklı ineklerden gelen ve herhangi suretle olursa olsun safiyet ve nezafeti, muhtel (bozulmuş) olan sütler, çocuğun bulunduğu mevkiin adem-i nezafeti, çocuğa taam vermekte yapılan hatalar hep bu ihtimâlât-ı meşume dâhilindedir.

“Bu ahvale karşı tek bir çare, yek bir tedbir ile mücadeleyle kalkışmak tabîiye faidesizdir. Şayan-ı memnuniyet bir netice elde edebilmek için bu esbaba karşı bütün cephelerden bir anda hücum etmelidir. Benim fikrimce en müessir ve müsta’cel (acele) çareler şunlardır:

“Bütün valideleri ve valide olacakları vazife-i tabîyeleri olan validelik işlerinde talim ve tahsil ettirmek; çocuk yetiştirilen hanelerde icra-ı teftişat etmek, validelere icap eden nesâyih (nasihatler) ve irşâdatta bulunmak üzere hıfzıssıhha-i etfal mütehassısı müfettişeler teşkilatı vücuda getirmek. Hiç olmazsa çocukların gıdası olarak kullanılacak sütlerin saf ve nazif olarak istihsali emrinde resmî ve gayr-ı resmî en büyük basiret, itina ve şiddeti ibraz etmek.”

(Okusford)¹¹⁸ kasabası hıfzıssıhha müşaviri ve muhafızı olan Doktor (Teodor- Dod) da nevzat vefeyatının önünü almak üzere bazı şayan-ı dikkat beyanatta bulunuyor:

“Nevzat vefeyatı en ziyade fukara arasında vukua geliyor. Hâlbuki: bunun önünü almak bir çare-i acil. Fukara-yı ahaliyi çocukları hasta olur olmaz, yahut çocuk bozulmaya başlar başlamaz doktora müracaata teşcî’, teşvik etmek ve bu müracaatı son derece teshil eylemektir. Hükümet tarafından tayin olunacak ve cem’iyyât-ı hayriye (hayır cemiyetleri) ve vataniyyenin tavzif (vazifelenendirme) edecekleri doktorlar çocukların ebeveyninden bir para talep etmeksizin onları muayene etmeli, doktorun tavsiye ettiği agdiye ve muâlece (ilaç kullanma) pek ucuz, hatta mümkünse meccânen (ücretsiz olarak) tedarik olunabilmelidir. Kızamık ve boğmaca öksürüğü çocuklar için pek mühlik (öldüren, öldürücü) olduğundan bu hususta meccâni muayene, tedavi ve muâleceye mazhar olmaları lazımdır.

“Çocuklar için en büyük fenalıklardan biri de validenin künûl-i istimâl (alkol ispiroto kullanma) eylemesidir. Künûl validenin sütünü bozacağı gibi çocuk için sarfı lazım gelen azim-i itinalara da mani olur...”

Şüphesizdir ki: çocuk vefeyatının büyük bir kısmı çocukların tevellütleri esnasında ve tevellütlerini müteakip valide tarafından tedâbir-i lazımenin adem-i ifasından ileri geliyor.

“İngiliz milletin esbab-ı tereddî (soysuzluğa düşme sebepleri) ve inhitatını (gerileme, çöküş) tetkik” komitesi tarafından neşrolunan beyannamenin bazı noktaları bu hususa temas etmektedir.

Nevzat vefeyatı hakkında tecârib ve tetkikat-ı medidede bulunmakla meşhur olan Mister (Vilyım- Hevli) diyor ki:

¹¹⁸ Haz. N: Oxford

“Gerek ilkâat-ı diniye (dinin telkin ettikleri) ve gerek esbab-ı saire ile çocuklarına muhabbetlerini kaybetmemiş valideler ekseriya bünyece iyi evlat yetiştirirler. Tarih-i kadimde putperestlere nispetle Ben-i İsrail’in hâli bunu müebbettir.

Bugün muhabbet-i maderanenin suret-i umumiyede tenakus ettiği gayr-ı kabil-i inkâr bir keyfiyettir. Evvelce kadınların çocuklarına karşı gösterdikleri itinasızlık, muhabbetsizlik cehalete atfolunuyordu. Hâlbuki: devr-i ahirde, hatta bu nokta-i nazarda

Mabadı var

İfhâm, 2 Rebiülahir 1338, 25 Kânunuevvel 1335, S. 145, s. 3

“Çocuklar Mezaristanı”

[s. 2] Vatanın Derin Yaralarından

Muharriresi: Salime Servet Seyfi

Yürütülen talim ve terbiyenin bile şayan-ı zıkr bir faidesi görülmemiştir. Bugün milyonlarca kadınlar gösterilebilir ki: çocuklarına karşı kendilerinden çok cahil bulunmuş olan büyükanneleri derecesinde itina, dikkat, şefkat ibraz etmekten pek uzaktırlar...”

Mister (Hul) istitâat-ı maliyesi (takat, kudret) olmayan çocuk validelerine vaz’-ı hamlden evvel ve vaz’ sonra müddet-i muayyene için hükümet tarafından müzaheret (yardım etme) gösterilmesi elzem olmadığını ilave ediyor.

Bir millet nasıl tereddî, nasıl sükût ediyor? İngiltere’de suret-i resmîyede yapılan istatistiklere nazaran (İrlanda dâhil olduğu hâlde) senevî nevzad vefeyatı her bin tevellüde mukabil yüz elli dört imiş; bu böyle olmakla beraber senevî tevellüd miktarı da bu surette tenakus etmektedir. Büyük şehirlerde nevzad vefeyatı daha müthiş bir nispettedir. Londra’da bin dokuz yüz dört senesinde henüz bir yaşını ikmal etmeden vefat eden çocukların adedi on sekiz bin dokuz yüz üç idi. Bu miktar bin tevellüde karşı yüz kırk dört vefat demektir. İngiltere’nin büyük şehirlerinde nevzat vefeyatı vasatîsi (ortalama) bin tevellüde karşı yüz altmış beş miktarına reside oluyor.

İngiltere hükümeti, birçok erbab-ı ihtisas-ı memlekette nevzad vefeyatının 1000 tevellüde (yanlış yazılmış muhtemelen) karşı ne miktarda olması icap ettiğini uzun uzadıya tahkik etmişler ve yetmiş beş vefeyatı mucib-i endişe addetmemek icap edeceğinde karar kılmışlardır. Demek ki: şimdiki vefeyat miktarı hemen nısfından fazla tenkis (azaltma) edilmek icap ediyor. Bunun için de İngiliz ahalisi, İngiltere hükümeti ve parlementsusu yekdest ve yek emel olarak mücâhedata (savaşlar, mücadeleler) girişmişlerdir.

Saf Süt Meselesi

Bütün Avrupa üdebası, nevzad vefeyatındaki bu tezayüd-i müthişin en mühim âmallerinden biri olarak gıdayı tanıyorlar. Profesör (Erbert Spencer) diyor ki:

“Validelerden yüzde yetmiş beşi kendi çocuklarına meme vermeye muktedirler. Hâlbuki: cemiyetin kibar tabakalarındaki validelerden yüzde yirmisi değil yüzde onu bile çocuklarını kendileri ırzâ (emzirmek) etmezler. Çocuğun suni gıda ile tabîinin ona tahsis etmiş olduğu gıda (yani ana sütü) ile beslendiği mertebe-i mükemmeliyette beslenilebileceğini zannetmek mühlik (öldürücü) bir hatadır..”

(Ceyms- Krikton- Bravn)¹¹⁹ ise; “bu memlekette senevî bir yaşına basmaksızın vefat eden (on beş bin) çocuktan dörtte üçünden fazlası suni gıdalarla beslenen çocuklardır. Fransa’da ana memesiyle büyüyen çocuklarda vefeyat yüzde (sekiz) olduğu hâlde el ile beslenenler arasında vefeyat yüzde (altmış bir) dir. Bu çocuklar hakkında verilmiş raporların tetkikinden anlaşılıyor ki: vefeyatın kısm-i azamı ebeveyninden mevrûs (miras kalmış) ilel (illetler) ve emraz (illetler, hastalıklar) neticesi olmayıp çocuğun tedricî (yavaş yavaş icrâ olunan) surette aç kalması, layıkıyla beslenilememesi neticesidir.” Diyor.

(Liverpool) belediye süt depoları hakkındaki raporunda Doktor (Hop) diyor ki:

“Birkaç sene müddet-i devam eden ve binden fazla üç aylık çocuk vefeyatı hakkında müşahadat ve tetkikatı ihtiva eyleyen tahkikattan müsteban (açıkca ortaya konmuş olan) olduğuna göre ishal hastalığının en fazla bulunduğu yaz ve sonbahar ayları tarafında tamamıyla veya kısmen suni gıdalarla beslenen çocuklar arasında, vefeyat meme sütüyle beslenen aynı miktarda çocuklar arasındaki vefeyatın (on beş misli!) fazladır...”

Sen (Pan Kras) ın sıhhiye müdürü olan Doktor (Saykis) aynı mesele hakkında şöyle beyan-ı fikrediyor:

“Nevzadın beslenebilmesi pek mühim ve mutena bir mesele teşkil eder; çünkü yazın hüküm süren ishallerden mütevellit vefeyatın kısm-i azamı küçük çocuklar arasında olduğu gibi henüz bir yaşına basmamış çocuklar arasındaki vefeyatın nısfı da lazım geldiği surette beslenilememektedir. Tamamıyla meme sütü ile beslenen çocuklar

¹¹⁹ Haz. N: Sir James Crichton-Browne (1840-1938) önde gelen İskoç psikiyatrist, nörolog ve öjenikçiydi. Akıl hastalığının beyin hasarıyla ilişkisi üzerine yaptığı çalışmalarla ve ruh sağlığına ilişkin halk sağlığı politikalarının geliştirilmesiyle tanınmaktadır. https://en.wikipedia.org/wiki/James_Crichton-Browne. “E. T. 30. 11. 2013”

ekseriya ishal darbelerini atlatabiliyorlarsa da nişastalı gıdalarla beslenen çocuklar hemen ekseriyetle kurban oluyorlar.”

Bütün bu beyanattan anlaşılıyor ki: nevzad vefeyatı meselesinin hallî başlıca çocuklar için saf süt tedarik etmek maddesine mütevakıf bulunuyor.

İngiltere sıhhiye müfettişlerinden Doktor (Kalrı), işte bu sebepten dolayı kefaletli süt depolarının tesis ve tezyidini müdafaa eyliyor. Bu neviden ilk depo İngiltere’de (1899) senesinde (Sent Eleni) cemiyeti tarafından tesis olunmuş, o zaman biri büyük şehirlerin hepsinde bu nevi depolar meydana getirilmiştir. Bu depolarda sütü safiyet-i kâmilede (tam, eksiksiz saflık) muhafaza için mümkün olan bütün mesai-yi itina ile ibzal olunur ve şişelerin içerisine konulduktan sonra hücre-i mahsusasında (iki yüz on iki) karnayt derecesi hararete ta’kîm (mikropsuzlaştırma) edilir bu sütle altı aylıktan küçük çocuklar için biraz su, kaymak şeker ve bir parçada şeker ile tâdil olunmuştur.

Şurası şayan-ı dikkattir ki: bu sütler şişeleriyle depolardan tevzî (dağıtım) olunurken validelere bu sütün ne kadar olsa valide sütü yerini tutamayacağı ihtar olunup bu ihtar-ı vakit vakit (iki kere yazılmış) evleri dolaşır kadın müfettişler tarafından tekrar olunur. Bundan başka validelere sütün suret-i istimalini (kullanma sureti) mübin (açıklama) birer de matbu talimatname verilir. Çocuğa süt vermek vakti hulul edince validenin yapacağı iş süt şişesini kapağı açılmaksızın sıcak suyu hârî (sıcak) bir kap dâhilinde beden-i insanî derece-i hararetine muadil teshin (ısıtma) edip kapağı açmak ve depodan alınmış bir lastik ağızlığı takıp çoğu buradan emzirmektir.

Çocukları suret-i lazımede beslememekten mütevellit en mühlik felaketlerden biri “kırpe” tabir edilen iletir. Mister (Vilyım- Hol) diyor ki:

“Pislik içinde ve gayr-ı tabîi, gayr-ı kâfi ile beslenen çocuklardan bir yaşını ikmal edebilenler beş yaşına vasıl olmadan evvel ölüyorlar ve geri kalanlardan yüzde ellisi kırpalı ve müddet-i hayatlarınca maluldürler.

“Yeni doğmuş iki çocuğu ele alalım; birini meme ile diğerini suni taam veya elden sütle besleyelim (yanlış yazılmış). On iki ay nihayetinde göreceğiz ki: bunlardan meme ile beslenen kemikleri güzelce teşekkül etmiş bir hâlde ve sağlam, diğeri ise kırpalı bulunacağı.”

İngiltere’de nevzad vefeyatını tenkîs (azaltma) için sarf olunan mesai cümlesinden olarak (Hidreskıld) müessesesi tarafından neşrolunan talimatname suretini aşağıya dercediyor: (Beyanname)

İhtar-ı mühim: kendi validesinin sütüyle beslenen çocuklar arasındaki her bir vefeyata mukabil vesait-i saire ile beslenen çocuklar arasında (on beş) vefeyat vardır.

Ne Yapmalı?

Evvela çocuğu ikişer saat fasılalar ile muntazaman emdiriniz; tedricen müddet-i fasılayı üç saate çıkarınız.

Çocuğun ağzını daima günde iki defa, yani gündüz ve gece yıkayınız.

Daima çocuğu son derece temiz tutunuz.

Her gün çocuğu sıcak su ile banyo ediniz, yahut süngerle yıkayınız.

Daima valide sütüyle çocuğu besleyiniz; en tabîi ve en iyi gıda budur.

Çocuğu daima beşikte, yahut hususi yatağında uyutunuz; hususıyla validesiyle bir yatakta yatmaya bırakmayınız.

Çocuğu nişasta veya un ile değil daima Fuller (Fuller) tozuyla pudralayınız.

Çocuk ağladığı zaman mutlaka nesi olduğunu anlamaya çalışınız. Çocuklar daima şu üç sebepten birinden dolayı ağlarlar:

Çocuk aç olursa;

Çocuk vücutça rahatsızsa, yahut bir tarafını bir şey acıtıyorsa;

Çocuk hasta ise.

-Yapılmayacak Şeyler-

1- Çocuğa istirahat şurupları, toz hâlinde muâlece (ilaç kullanma), yahut bu neviden hiçbir şeyi vermeyiniz.

2- Çocuk yedi ay mürur etmeden evvel asla ekmek, çorba vesaire gibi şeyler vermeyiniz.

3- Çocuğa köpüklü süt vermeyiniz, taze ve saf olmayan sütü katiyen içirmeyiniz.

4- Borusu uzun emzik şişesi asla kullanmayınız. Borunun dâhilini temiz tutabilmek son derece müşkildir.

5- Yalancı emzik hiç kullanmayınız, bu pek ziyade muzırdır (zararlı).

6- Çocuğu beş aylık oluncaya kadar asla oturtma vaziyetinde bulundurmayınız.

7- Çocuk hastalanınca hemen doktora haber vermekte saniye fevteylemeyiniz (yitirmek).

Binlerce çiçek gibi solar, çabucak ölüverirler!

Maksadım, ta baş tarafta arz eylediğim vecihle bir hıfzıssıhha-i etfal yazmak değil, bir derd-i devâ-nâ-pezirimi (ilacı çaresi olmayan) inlemek idi. Bu hususa ait mesleki malumatım olmadığı için garbın en müteâlî (yükselen) ve müterakki bir muhitinde eâzım-

1 insaniyet-perverânın (insanlığın büyük adamları) nasıl düşündüklerini, nasıl çalıştıklarını burada kısaca bilhassa karilerime arz etmek istedim. Keşke bu mesele-i facia ara sıra bu kadarlık olsun nazar-ı intibahımız önüne konulsa!...

Salime Servet Seyfi

-Göztepe-

İfhâm, 3 Rebiülahir 1338, 26 Kânunuevvel 1335, S. 146, S. 2

2.3.3. Vatan ve Vatan Sevgisi Konulu Yazılar

“Kısm-i Edebi-Ruznamemden”

[s. 10] Hürriyet-i ebediyye tepesi için müebbed hürmetler! Pencereimin önünde durdum. Ve, baktım ki: Güneş, her cemiyet-i beşeriyenin malı olan, her kavme ifâze-i hayat (bereketlendirilen hayat) eden bu güneş bana yabancı değildi, ve ben ona iddiâyı temellük de (sahip olunan iddia) etmiyordum; bütün ekâlîm ve ehemme-i mekşuf (en önemli keşifler) asman-ı nâmütenâhinin kamer ve, nücûma dahi! Bu şeylerden benim olan, benim olduğunu bana bağırان, evimin saçağında lâne-i istirahatını yapmak için mini, mini ağzında bir çûb (sopa, tahta) şimdi önümden geçen kuşun lisanıyla bile bana neşide-i intisâbını söyleyen önümde bir şey vardı: Âb ü tâb (güzellik, parlaklık, tazelik) sâfiyetiyle nice bin aileye me'men (sığınılacak, güven duyulacak emin ve emniyetli yer), nice bin fazilet-i bâkireye mehd ve nişîmen (beşik ve mekân, yuva), ve nice kahramanlara melce (yuva) olan bir kısm-i vatan! Bir vatan denizi, - Marmara -, bir vatan bucağı – adalar – ve dumanlı sırtında akvâm-ı kadîmînin (eski kavimler) şimdiki sahiplerine tuhfe-i hürmeti ve neşide-i tebriki okuyan karlı Keşiş Dağları! İşte bunlarla ezeli ve ebedî aşinalığım var! Sema güneşsiz olabilir peri-i afitâb (t harfi n harfi olarak yazılmış yanlılık var) isterse dâmen-i âsmânını (gökyüzünün eteğini) nücûm (yıldızlar) ile ziynetlemeden çıkar! Bunun matem-i müebbedini beşeriyet-i umûmiye tutsun! [s. 11] Ben ise isterim ki: Şu karşımda gördüğüm vatan köşesi, şu nesîm vatanla pür-ihzaz vatan ağacının altı, ber-mesud, ber-fazl, ber-behadır Osmanlı ailesinin huzur iffet meşhûnıyla (dolu) şeref dâr olsun. İsterim ki: buna, “babalık rûhiyem, geçen demlerde ölen, ve senin birader-i maneviyen, evlad-ı maneviyen olan şüheda-yı hamiyetin ruhiyem!” diyen rüzgârlar bir hamle-i hayr-hâhiyle (herkesin iyiliğini isteyen) bütün Osmanlı ailelerine ifâze-i hayat-ı vatanperveri (vatanını sevenin bereketli hayatı) etsin!

Önümde açılan ve tabiatın nur u râyihalarıyla çerçevelediği bediâ-i garrâyâ (parlak, gösterişli görülmedik yeni ve güzel şey) bakar iken beni hayatta, “bu, benimdir” demeye muktedir kılmak, bana malikiyetin (sahip olma) en muazzezi olan malikiyet-i vataniyeyi vermek için hiçbir menfaat-i şahsiye mukabilinde olmayarak soğuk mezara, mai semasız, parlak güneşsiz kara toprağa namzet koşup gelen yiğitler al kanlarından müteşekkil ridâyı mefharetleri (övünme örtüsü) içinde önümden geçtiler! Arkalarından ağlayan anaların, ruhsâr-ı gülğünü (kırmızı yanak)solan hemşirelerin pür-lanete gözyaşlarında bu iftirâk-ı müebbede rağmen bir tesliyet-i maneviye şuleleri vardı!

Vatanın dağından bayırından, şehrinden otağından koşup gelmiş ve, bir genç adama her şeyler vaat eden hayat-ı gülğün şebâbını şimdi, “hürriyet tepesinin” râtib (ıslak, nemli) , soğuk toprakları altında tevakkuf-ı ebediye (sonsuz kadar beklemek, durmak) mahkum etmiş gençler, ve, ihtiyar vatandaşlar! Hissiyât-ı kalbiyem feveran ediyordu... Dedim, ki: Ümmet-i Osmaniye, Ümmet-i Osmaniye’nin ikmâl-i şân ve namusunu, namus-ı asudeğîsi için tatlı canlarını veren millet evladının hâk-i pâkî ile yükselmiş bu hürriyet tepesi önünde durdunlar, bugün evinde asude oturan bir ihtiyar kadın, yarın pâk ve taze zevcesini himâyet-i vatanda emin addeyleyen bir erkek düşünsün ki: bütün mevcudiyetini vatanın bir feryadına karşı ölüme kollarını açıp gelen bu yiğitlere o ricâlidir! Ve bilsin ki: Bugün et ve kan ile hürriyet-i ebediye tepesini yükselten muazzez topraktan Osmanlılığın siper-i şevket, ve, sıyâneti (koruma, himaye) bina olmuştur!

Salime Servet Seyfi

3 Nisan 326 Göztepe

Ümmet, 21 Mayıs 1326, 25 Cemaziyelevvel 1328, S. 2, s. 10-11

“Şelale-i Ümit”

[s. 73] Şimdi buzlu, kahhar rüzgârları ile siyah dalgaları kuduran Karadeniz’in üstünden bana bir peyâm (haber) ve ruhumu takviye eden bir selam geldi. Sana da bilmukâbele selamlar olsun, selamette kal, ey diyâr-ı İslam! Mukadderâtın kanlı pençesi cihanın dört köşesinde İslamlığın kirden pâk ve beyazına bastığı bu kara günlerde zaten ruhum uzaklarda kalmış İslam diyarlarından bir haber-i beyaza muntazır idi. Demek Karadeniz’in soğuk rüzgârı ruh-ı pür-hararet-i irkiyeti donduramıyor. Demek -ne kadar kara olursa olsun- hain ummanlar, rahîm ve şefik haberlerin mürurına manî kesilemiyor! Şimdi masamın üstünde şâyan-ı tekrîm (yüceltmeye layık) bir misafir gibi sakladığım gazete, bütün itinalarım, bütün muhabbet-i irkiyem ile sana bir daha bakayım:

-Şelale- mâbad, birinci yıl, ikinci sayı”

Evet, ey şelale-i ümit! Âb-ı nûşin uhuvvet ki kalbime boşalt ve orada ummanlar dalgalandırmaya kadar katre-i tesliyetini (teselli damlası) benden dirîğ (esirgeme) etme!

Bir “şelale”, bir selsebilsin ki âvâze-i cûşışinde gurbet illerinde kalmış yetim milletimin aşnâ sedaları var; şu beyaz safha üzerine tab’ olunmuşsun. Lakin, hakiki rengin kırmızıdır: Milletimin zerre kadar kabahati yok iken dökülmüş kanlarından! Şelale misin, yoksa akvâm-ı âlemin bizim gazez ve kinini, eyvan-ı istirkabını (rakip görme, çekememe) milletime karşı kurduğu o volkanî kayalar arasından akıp giden kanlı bir cûy-bâr mı?

Hûn-ı pâkin dünyalara bâde-i zevk olmuş; yine o hûn-ı pâkin âliler, denîler (alçaklar) arasında -bir intikam-ı İlahî imişsin gibi- muhteşem, âli imparatorluklar kurmuş!

Kâbe-i hüdamend-i âzama baktım: Henüz sıcak dökülen fedakâr kanın islamlığın enâmil-i ebkârına (bâkirelerin parmak uçları) ziynet olmuş! Ravzâ-i Nebîyi gördüm: Rûh-ı pâkine her kapısında birçok kurbanın var!

Büyük milletim, korkunç dağların yabancı yurtlarından çıkmışsın; lakin, senden imdat dileyen her ümmete aşinâ olmuşsun. Yiğit milletim! Karlı, buzlu çöllerden gelmişsin; lakin, altın dağların korkunç volkanları hâlâ kalbinde sönmemiş! Atının üzerinde iken seyf-i sârim-i intikam (intikamın keskin kılıcı) tutan ellerin sert, nasırlıdır; lakin, zayıfa ve âcize uzattığın zaman yumuşak oldu... İrfanın, ilmin Karakurum yaylalarına dest-i tabiatın asırlarca müddette yazdığı hutût-ı haşîneyi okumaktan ibaretti. Fakat, elinde Allah’ın kitabı olarak bütün akvâm ve ümemin arasına girdiğin zaman, onu daima hak tarafı için vuran kavî bazularınla milletlerin başı üstünde tuttun...

Bugün hayatını istihkâr edebilip de Asya’yı vustâ (orta, iç) çöllerine gidebilen seyyahların korktukları, Urallardaki arslanlar, kaplanlar değildir: O âli dağların mağaralarında hâlâ uyuyan sensindir ki, vahşi ve muzlim gecelerde teneffüsün Avrupalarından işitilir...

Biz, on iki milyon Türk, bir Allah, bir Hakk uğruna kanımızı döker ve kanlı harplerde omuz omuza bizimle duran yiğitleri hissederken İslamlık ve Türklük namına ey o yiğitleri bize gönderen diyâr-ı İslam! Selamette ve inşaallah şevkette ol! Neslimiz tarihler teşkil eden seciye-i kahramanını unutmadıkça ve Türk “naaşına tükürtüp çehresine tükürmedikçe” tarih-i âlem büyük günler beklesin!

Türklüğün yediği birkaç darbeyi görerek karşımda şerm-sar-ı udvân (zulmün utancı) ve intikam olmak isteyen akvâma ben de böyle demek isterim:-

Biz mâder-i umûmi-i milliyetimizden devrolup çıkmış, lakin umman-ı mevcudiyetimiz hâlâ kaynayan bir avuç fedakârız, döktüğümüz kan ise bütün İslamlığın hibe-i necâtıdır. Kitâb-ı mübînî şerî destur eden ve üç yüz milyonu doldurup taşan akvâm-ı İslamiye, o kitabı, kitâb-ı Hakk ve hakikati, ve hatta şeriat-ı umûmiye olan kitap bariz insaniyeti nasıl denî (alçak) ve levs-âlûd düşmanların yırttığını görüp bir ibret ve intibâh-ı müdafaa (savunma uyanışı) ile taharrük (hareket etme) edecek ve nur-ı vahdâniyeti söndürmemek uğrunda birçok hükûmetlik iklimleri (ülke, yer) sulayan Türk kanı “ bir şelale-i cûşan” hâlinde gülizâr-ı matlâbe (istenilen gül bahçesi) revân olmuş bulunacaktır.

Mart, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Mayıs 1329, S. 76, s. 75

“Milletimle Hasbihal”

[s. 382] “*Mektebli*” Vesâtetiyle”

Yüreğim istiyor ki: karadan, denizden gitsin, kenarı ve ortası aylarla dolaşamayacak kadar geniş olan şu büyük, kıymetli Osmanlı yurdunun, Osmanlı vatanının göklere kadar yükselmiş dağlarından birine çıkayım; ve büyük Allah’ımın sözüme, özüme vereceği kutla, ateşle milyonlarca millet kardeşlerime şöyle bağırayım:

Ey Osmanlı kardeşler, ey yiğit yoldaşlar! Ayaklarınızın altında şöyle Kaf’tan Kaf’a yayılmış yeşil meraları, allı, pullu çiçekleri ile çamlı tepelerin eteklerine halı seren yamaçları görüyor musun! Yalılarımızda “gelin, benden sedef, inci, altın çıkarın, gümüş kazanın!” diye inleyen mavi denizlerimizin, köpüklü derelerimizden akan suların okuduğu türküleri, destanları duyuyor musun? Gün batır iken, oranın elinde, davarın önünde misk kokulu toprağımızın yüce sırtından inerken ve gözünün altındaki ovanın bir köşesinde köyünün ocakları tüter iken bu anandan, babandan sana yadigâr kalmış yurdun için arslan, yiğit Türk yüreğin kabarmaz mı? Ve yukarıdaki koyu yeşil çamlıklardan kokular getiren tatlı vatan rüzgârı sana şöyle demez mi: “Yurdun için çalış! Yurdunu sev! Yurdunu koru! Yurdun için öl..” Ey Türk kardeş, ey Osmanlı yoldaş! Bir Allah’ın aşkına beni dinle... Dünyanın kaygısıyla dolu olan gün geçip de çocuğun çoluğun ile evinin, kulübenin köşeciğine, ocağının başına çekildiğin mübarek akşamlarda bilmez misin ki: ölmüşlerimizin, geçmişlerimizin ruhları bizi arayıp; yurtlarını arayıp gelirler, kendilerinden geri kalanların sevinçleriyle sevinirler, fenalıkları ile yerinirler! Ve ah acaba şimdi o yurtlarını bulamayanlar ne yapar?. İman etmedik mi: Dünyada hiçbir şey

yok olmaz; ne iyilik, ne fenalık! Ne ölü, ne diri! Bizden evvel ölüp göçenler, ak sakallı, [s. 383] heybetli babalarımız, kıymetli analarımız şimdi bizi görüyorlar, bizden rahmet, bizden iyilik, bizden adamlık istiyorlar... Öbür dünyadan “sen benim temiz sütümdensin; ahirette ruhum, senin dünyada yaptığın iyilik kadar rahat olur!” diye bize sesleniyorlar... Gel ey millet kardeşi, kabristanlardan bize gelen bu sesleri duymaya, iyice anlamaya çalışalım, ki: rahmetlilerimizi üç arşın kara toprağa koyup ayda bir ruhuna Fatiha okumakla ne ne oğulluk ne kızlık hakkını edâ edebildik, ne İslamlık şartını ifa!

İslamlık, insanlık, Osmanlılık babalarımızın yattığı toprağı elden çıkartmaktır, o toprağı düşmanlara, yabancılara çığnetmemektir... Ben anamın kabrini akılsızlıkla unutsam, babamın mezarını tenbellikten satıp yesem, o zaman bir değil, bin Yasin-i şerif okutsam, onların ruhları şâd olmaz, Cenâb-ı Hak da buna rıza göstermez!

Artık anladık, ki: bu dünyada yaşamak için çalışmak, hem de sade bugünkü ekmeğini kazanacak kadar değil, biraz da yarına saklayacak kadar çalışmak lazım, çok çalışmak lazım! Mübarek dinimiz bize daha ne öğretsin; hoca efendilere sorunuz.. Buyurulmamış mı ki: “Allah kazananları sever!” denilmemiş mi ki: beşikten başla, mezara kadar her şeyi öğrenmeye uğraş!” Atalarımızın dillerde gezen sözünü unutmayalım: “İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli!”

Ne kadar doğru söz! Ben bütün milletimin ağzından “ne olacağız?” dediğim zaman yüreğime bir ateş düşüyor, içim titriyor.. Komşularımız, dostlarımız, düşmanlarımız herkes bu dünya yüzünde candan, yürekten çalışarak zengin olurken, bütün sanatları, ticaretleri ellerimizden almaya çalışırken, biz yine güya o belalı günlerde imişiz gibi tenbel, câhil durursak acaba ne olacağız? Evet, kurtaran Allah’a çok şükür, bu kara günler geçti, bugün askerimiz yine kuvvetli, milletimiz milletler arasında şanlı! Lakin ordu beslemek paraya bakar, para ise çalışmaktan çıkar! Geleni gidene uydurmazsak iş fena! Elbette bilirsiniz: Birçok mirasyediler vardır, ki çiftlik sahibi iken çalışmadıkları, yarını düşünmedikleri için evvelce tek dikili ağacı olmayan, lakin çalışan birinin nihayet hizmetkârı olup kalmıştır. Uşak efendi, efendi ise uşak olmuştur. Her köylümüz, her şehirlimiz düşünsün, düşünmekte hâcet yok köyüne mahallesine baksın.. Hele bizim İslamlar her gün yer satmak, tarla satmak ile uğraşıyorlar.. İkiyi üç, üçü dört eden yok; sade babadan, kalanı yok etmek! Siz de şimdi “ey sonra ne olacağız?” diye yana yana sormaz mısınız? Geniş vatanımızı baştan başa gezelim: Her yerde yerliler fakir, başkaları zengin. Allah’ın bize bağışladığı hazineler içinde tanımadığımız birçokları gelmiş

alışıyor.. Avuç, avuç, etek, etek, kazanıyor. [s. 384] Biz hâlâ uykuda ağırlık basmış gibi ezilmiş duruyoruz... Ne olacağız? şüphesiz iyi, çok iyi! Lakin kardeşler bir ayak evvel ayaklanalım; hiç olmazsa ziyanın (zarar) burasından dönelim: Evet, biliyorum; diyeceksiniz ki:

-Nasıl, daha nasıl çalışalım? Görüyorsunuz ki: sabahları gün doğımadan sıcak yatağından çıkıp yüzümüzü yıkamadan tarlaya koşuyoruz, civanlar gibi on iki, on dört saat çalışıyoruz. Çocuklarımız da, kadınlarımız da beraber.. Biz de şaşırdık, daha nasıl çalışalım?

Doğırusun vatandaşım, lakin ben diyorum ki: her şeyin yolu, her yolun bir kolayı var; bu yol ve bu kolay ise ancak bilgi ile, bilgiye göre çalışmakla olur, eski mesellerden (  rnek, misal) birinde ‘‘Osmanlı tavşanı araba ile avlar’’ denilmiş. Bu mesel babalarımızın tenbelliğini anlatmaz, belki onların tavşan gibi çabuk bir hayvanı bile araba ile avlayacak kadar tutumlu, düşünceli olduğunu bildirir. Hâlbuki: biz şimdi tavşan olarak düşmanlarımızın kaplumbağa yürüyüşünü geçemiyoruz, onların ayaklarının altından kurtulamıyoruz. Vah bize!...”

Salime Servet Seyfi

Mektebli, 5 Kânunuevvel 1329, S. 33-34, s. 382-384

‘‘Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra’’

[s. 103] -Ruznamemden-

2 Mart 331; (15 Mart 1915)

İşte yine şu siyah ve lakayd gecenin ağuşunda sessiz ve sanki büsbütün yalnız, hayat ve k  inattan büsbütün uzak kaldım.. İşte bir defa daha vatanın samt-ı   miri (emreden ses) seni benden çok uzaklara, vazifeler, şerefler ve   l  mler arasına aldı götürdü... İşte bir daha, yüksek kalpağıının altında gülen gözlerin, beş  ş ehren ve boz asker kaputuyla büsbütün uzun görünen boyunla benden ayrıldın, vatanın her hududuna, her kanlı cengine ayrı ayrı mücahitler, şehitler gönderen aile kapısından metin adımlarla çıktın.

Oh; lakin başka nasıl olabilirdi? Vatan annemizin mut  lebat-ı müfrezesine (askeri birliklerin istekleri) kalbini kapayan bir kadın bu ailede henüz yetişmedi.. Vatanın uzattığı silahı ahd ve iman ile kavramayan erkekler bundan sonra da yetişmeyecek. Seni hak ve adaletin, ulviyet ve faziletin h  lıkı olan samed  niyet-i muazzamaya emanet ettim!

Evet, gözlerim yaşlı, ellerimde r  şeler (titremeler) var... Kadınlığın, anneliğin verdiği elem ve endişe ile ezilirken yine ‘‘Git! Git!’’ diyorum... Gideceksin, gidiyorsun;   nk  

bu yer hâdis-e-i âdiye (alışılmış, sıradan hadise) değil, bir cidâl-i ihtiras (hırs mücadelesi) ve vahşet değil; vatanın büyük ve müebbed bir dava-yı ulviyesi ki: halline gitmeyen, millete çalışmayan olmayacak!

Bu, en büyük bahr-i muhitlerden daha derin, daha kutlu olan kalb-i insânide, rûh-ı beşeriyette mündemiç izzet-i nefis, vakar ve namus, hubb-i Teâli meyl-i fezâil-i imanlarının hep birden cûşân ve hurûşan olmasıdır; haksızlığa karşı Hakk'ın gazap ve i'dâma (yok etme) mukabil muhafaza ve ihyânın ikâmesi arzu-yı samedânisinin bir şekli i mehîb almasıdır!.

Ve işte bunun için der ki: bu müşekkel (biçimli, kalıplı), korkunç lakin lüzumlu imtihan ve fedakârî günü bu millet için hulûl edince kadında, erkekte¹²⁰ cahilde, âlimde; zenginde, fakirde; kızlarda çocuklarda birdenbire, müştereken mütesâviyen (eşit olarak) bir cûşânî-i hayret-engîz hâsıl oldu.... Ve işte yine bunun içindir ki: hakikât-i mehîbeye (heybetli hakikat) aklı ermeyen mini mini çocuklar bile trampetelerin temposuna ayak uydurarak, sancakların al, yeşil cünbüşüne gözleri cezbolunarak ve süngülerin gölgelerinden ayrılmayarak sokak sokak asker alaylarının, taburlarının arkasından koşuyorlar... Onları tutmasak, men etmesek, uzak ve vahşi serhatlere, ölümlerin kaynaştığı güllerin haykırdığı kavga meydanlarına kadar babalarını büyük kardeşlerini, milletin askerini, vatanın kanlı bayrağını takip edeceklerine şüphe yoktur!

Bir milleti harbe sokan esbâb-ı hakikiye ne olursa olsun efrâd-ı millette ki bu hiss-i cûşân bu cûşânî-i hamiyet ve gayret samimidir, hüsn-i niyete makrundur (yakındır): Ölüp zelil olmamak; kendisi [s. 104] düşman çizmesiyle ezilerek nâmus-ı millîyi, saadet ve mahremiyeti aileyi çiğnetmemek arzu-yı samedânisiyle müzehheb (süslü) ve meşhûndur! Bütün Osmanlıların şâdan ve fedakâr bugün silah başına koşması, bütün vâsî-i hudutlarımızı canlı, kanlı bir divâr-ı üstüvâr-ı hamiyetle (millî şeref ve faziletli sağlam duvar) kuşatması hep bunun için; hep bu sâika, hep bu şâika ile.... Bu noktada, bu harekette târih-i âlem bizi daima haklı görecektir Osmanlı bayrağının harb-i umûmi alevleri, dumanları arasında dalgalandığından dolayı ne bizim ahfâdımız, ne de ensâl-i âtiye-i beşeriyet (insanlığın gelecek nesilleri) bizi muâheze (tenkit edilen) edemeyecek!

Milletlerin hususuyla namus, şerefi istiklali ile yaşamaya katiyen karar vermiş milletlerin hayatlarında öyle bir an hulûl eder ki: mukadderâtın keskin kılıcının başımız üzerinde bir

¹²⁰Haz. N: Nesime Ceyhan bu yazıyı *Birinci Dünya Savaşı Hikâyeleri* isimli kitabında aktarmıştır. İstanbul: Selis Kitaplar, 2007, s.141-145' te yer alan bu hikâyede bu satır eksiktir.

ince kıla bağıllı sallandığını, bî-rahm ve tehtitkâr parladığını görür ve hissederiz. O zaman efrâd-ı milletin yeri şehirler, kâşeneler, hatta darülfünûnlar değildir. O zaman genç, ihtiyar; fakir ve gani; erkek ve kadın; kâdir ve âciz; cüretkâr ve mahcup bütün efrâd-ı millet [(ordu!)] dediğimiz canlı kaleyi, ordu! Deddiğimiz seyyar ve volkânî; ordu! Deddiğimiz ruh-ı kahhar-ı ümmeti, elhâsıl ordu! Deddiğimiz ve artık her şeyden ibaret olan, muhâlata kadar, mehîb, dehhâş o şey-i muazzamı vücuda getirmek üzere toplanır.... Artık gece gündüz bacalarından fişkırان siyah dumanlarla âfâkı kapayan cesîm-i fabrikalar, binlerce vatandaşın yarasına ilaç, sargı hazırlayan muhadderât-ı millete (milletin namusu) pür-feyz ve hayat imalathaneler, hastaneler, siyah geceleri çılgın düdükleriyle delerek acul (çok aceleci) ve asabi hudutlara taze can, taze kan götüren şimendiferler; bin türlü mehâlikle (tehlikeli yerler) dolu geniş ve tehlikeli denizi bilâ-pervâ yarıp koşan vapurlar hep o ordunun eczası hep o “ordu”dur!

Milletlerin hayatındaki o an mehîb-i hulûl etti mi saha-i vatanda hiçbir ferd, hiçbir unsur, hiçbir saha, hiçbir kuvvet, hiçbir cüz’ü göremezsiniz ki: o ordunun kuvvet ve tamamîyetini ikmâl etmek; ona biraz daha şevk ve kuvvet vermek? Onun süngüsünü, kasaturasını biraz daha uzatıp keskinleştirmek; onun toplarını dehhâş ve kakhâr patlatmak; onun güllesini düşmanın can evine biraz daha yakın düşürebilmek için ibzal-i muâvenet (yardımın çokluğu) ve mevcudiyet etmesin! Hiçbir hâkime; kudrete serfûrû (baş eğme, itâat etme) etmeyen fırtınalar, rüzgârlar sanki vatan gemilerini, vatan donanmasını mahal-i maksûda daha çabuk yetiştirebilmek üzere onlara tarîk seyrine muvaffak esrler (esirlik, kulluk) zannolunur; vatan denizlerinin vahşi, serâzâd dalgaları o gemileri gûlâne (çok büyük, olağanüstü) omuzları ile ileri sürmeye çalışır; coşkun vatan nehirleri sahillerinden tabur tabur, alay alay geçen askerlerine bir teşvik-i ezeli ve ebedi ile “İleri! İleri!” diye marşlar terennüm eder. Aheste-revân cûybarları hafif zezemeleriyle sanki kalplerinden muzafferiyet, selamet duaları okurlar..... Korkunç, vahşi vatan dağları asırlardan beri kar, bahar ve ziya içinde besleyip büyüttüğü âsmân-ı resîd (gökyüzüne erişen) ağaçlarını hudutlarda siperler, sahralarda hastaneler yapılmak üzere feda eder. Bir köyün haricinde sabûr (çok sabırlı) çehresi, metin adımlarıyla köye dönmekte olan bir ihtiyar kadın görürsünüz: Üç oğlundan en küçüğünü de orduya keskin bir süngü daha ilave etmek üzere şimdi yola koymuştur. Şehrin sokağında beş altı yaşında bir çocuk tesadûf edersiniz: gündeliğinden biriktirdiği beş on kuruşu mesela orduya tütün gönderilmek üzere vermiş, ferîh ü fahûr (iftihar ederek, sevinçli olarak) babasının yanında

sanki onun kadar büyümüş olarak yürüyor.... Akşamın zıll-i siyahı sokaklara düşerken önünüzden geçen şu genç vatan hemşiresine, kerimesine bakınız: Hilâl-i ahmer hastanelerinden birinde bir haftadan beri gece gündüz çalışmış; uykusuz kalmış, ancak bu gece ihtiyar validesini görmeye gidebiliyor.... Daha ileride yürüyen (bu kelime muhtemelen yanlış yazılmış) şu zayıf, solgun genç huduttan üç yerinden yaralı, âdeta yarı ölü olarak gelmiş; üç ay beyne'l-hayat ve'l-memât (hayat ve ölüm arasında) hastanede yatmış; dün hastaneden çıkmış, kendi arzusuyla on beş gün sonra tekrar hududa gidecek!... Hudutta ki gazilere erzak, cephane taşıyan vapurlar limanda şevk ve faaliyetle bağıyor; hem suyun altında, hem suyun üstünde bir mahluk-ı acayib-i medeniyet, bir tahte'l- bahr şecî ve mütevekkil dalıp gidiyor.... Şimendiferlerin sanki: [(Fedakâr yok mu? Vatan bayramına koşanlar, haydi, haydi!)] diye haykıran çığlıkları afâkı titretiyor.... Şu uzun tozlu caddede güneşten çehreleri yanmış, metin adaleli, parlak gözlü, çatılmış kaşlı bir tabur asker bir vatan türküsüyle hep bir ağızdan sahraları inleterek serhatlere doğru yürüyor... Yürüyor; gittikçe uzaklaşan sesiyle bir köşede kayboluyor!...

Elhâsıl, nasıl söyleyim; her şey, her unsur, her tarz, her his:

-Silah başına! Orduya, orduya! Diye haykırıyor...

Ve ben bu mihnetzede anne bütün bu galeyan-ı mutâlebâtı (isteklerin coşup taşması), bütün bu feveran o emri samîm-i ruhumda duyuyor; bunun için; sen azîz çocuk, fırtınalı ve karanlık yollarda vatan hududuna doğru uzaklaşırken yaşlı gözlerim, ateşli kalbimle:

-Git, git, diyorum; lakin sağ ve vatanın selamet ve muzafferiyet sancağı altında pür-şân ve şeref gel!

Salime Servet Seyfi

Çanakkale, 5 Mart 331, ["Yeni Mecmua"nın Fevkalade Nüshası],¹²¹ s. 103-104

2.3.4. Çeşitli Konularda Yazılan Diğer Yazılar

"Ertuğrul Faciası" nı Okuyunuz!"

[s. 2] Beş yüz elli dört dinç, vatanperver, kahraman Türk bahriyelisinin Japon Denizleri'nde nasıl gark oldukları vesaik-i resmiyesiyle (resmî vesika) nakleden bu eserin sûziş-i dil-sûzından bir numune olmak üzere bir muharrir-i hamiyetmendir şu satırlarını nakleyliyoruz:

¹²¹Haz. N: Özel bir nüsha olduğu için sayı numarası yok.

“Tanımadığımız kıtaların sivri burunlu, hain kayalı sahilllerinde idik: Güya aylarca yollardan gelmiş yabancılara bigâne duran fenerleri bize görünmezdi. Ve başka göklerin yabancı yıldızları altında çalkanıyorduk. Güya onlar artık bu dünyadan ümit kesilmiş, ve Hüda-yı müteâle (yüce Allah) bakmak lazım olduğunu bize söylerlerdi...

“Tayfun uğulduyordu. Ben, beş yüz Osmanlı oğluna nihayetsiz girdaplara, siyah ölümlere çağırın ve ihtiyar Ertuğrul’un son demine kadar vefakâr armasını parçalayan tabiatın bu kudurmuş naraları içinde (Navarin) de şehit olan dedemin, Sinop’ta gemisini Moskof’a vermemek için eliyle havaya uçuran hayal meyal bildiğim babamın sesleri vardı...”

Salime Servet Seyfi

(*Tercüman-ı Hakikat* – 3 Mayıs 308)

Deniz Gazetesi, 24 Mayıs 1328, 20 Cemaziyelahir 1330, S. 19, s. 2

“İrtisâm-ı Hadisat”

[s. 287] Merhume Müfide Kadri Hanım için

Bedbaht Türkiyem,

Yine bir ümidin söndü; hazin, loş ufuklarında bir necm-i gîsûdârın (kuyruklu yıldız) gurûb (batış) etti; semaların seni tes’îde (kutlama) gönderdiği bir melek – bilmem ki bu pestiye (alçaklık, zillet) alışmadı mı? – Tekrar semalarına uçtu...

Bedbaht Türkiyem,

Terânegâh-ı mesudetinde lâhûti bir nağme, gelmiş irfan-ı sanatında bir enmûzec-i dehâ, ümid-zâr-ı istikbalin olan mekteplerinde bir ilhâm-kâr-ı ulviyet artık müebbeden eksik! Onu bulmak, hayır, ancak hissedebilmek için yüksek semalara, uzak ve hazin gurûblara bakmalısın...

Bilmem, gülistanlarında bir mâtem gölgesi, ırmaklarının şırıltısında bir öksüz enîni, şâdan çocuklarında bir gam aşnâlığı ve bütün ruhunda bir ölüm boşluğu duymuyor musun?

Ben bütün bunları hissediyorum. Yüreğim zulmetlerden uzanan bir testere ile doğranıyor. Lakin ismetin, irfanın, sanatın gözyaşları, beşeriyetin bütün faziletlerinin derin ve büyük matemi muvacehesinde benim elemim ne kadar hakîr!

Bedbaht milletim, ihtimal onun ruh ve dehâsıyla münevver bir hemşirenin ârânda (fikirler) sana mesudet çiçekleri saçtığını görebilmek için birçok uzun, esmer hazanlar daha bekleyeceksin... İhtimal tac-ı fazl (erdem tacı) ve irfanında bu elmaspâre-i şikestenin yuvası acı acı senelerde boş kalacak! Onu arayanlar artık iki şey bulabilecekler: Zâr (perişan, ağlayan) bir mâder, gam-güsâr (teselli veren) bir millet...

Bedbaht milletim, nurlandırdığı bu sisli muhitimizden başka semalara tulû' eden bir fazilet yıldızını, çar beyaz ve pakizesinin etekleri ruhlarımıza sürünerek kibriyâsına (büyüklük, ululuk, Allah) çıkan bu Türk kızı için şimdi gözlerimden taşan elem yaşlarını sana ithaf ettim...

Göztepe 25 Eylül, 1328

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Teşrinievvel 1328, S. 24, s. 287

“Unutulmuş Yapraklar”

[s. 316] Nerede?

Bir hayli saatler evveldi ki bu siyah, ıslak günün soğuk kolları arasında neler düşünmedim, neler tahayyül etmedim! Bu otuz seneyi geçen hayatı yiyen, yok eden mazi ismindeki o buruk muzlim-i ecvâfında (karanlık boşluklar, kovuklar, oyuklar) neler aramadım. Ve neler bulamadım! Ben ki bu şimdi bulamadıklarına sahip olabilmek için hayatın sa'b ü'l-mürur (geçilmesi güç olan; kuvvetli, zorlu) yollarında sürüklenmiş, neler çekmemiş ve neler çiğnememiştım!

Altın yaldızlarla mülevven kandili bir kelebeği tutamamaktan mütevellid mahrumiyet-i tıflâne ile baharın mine çiçekleri üzerine dökülen ilk katre-i eşk-i âb-ı masumiyeti nerede? Şebâbın kâinatı ruh-ı fahûr (övüngen) ve âzâdegâsine (hürlük) dar bulan semasının mâiliklerinden, şemsin merkez-i âteş-bârından, kamerin nûr-ı sîmîninden, yıldızların şûle-i lerzedârından, denizlerin ku'ur-ı mahûfesinde (korkunç derinlikler) uyuyan inciler ve mercanlardan, rüzgârların feryatlarından, mecnun dalgaların bir mahkûmiyet-i ebediyye ile kayalarda parçalanan enînlerinden topladığım bu güzîn hatıralar, ruhumu hayali ile tenvir (aydınlatma) eden bir çehre, kimse görmeden kamere tevdî ettiğim hande-i aşk-ı bâkir, ilk darbe-i hicran ile yüreğimden damlayan ilk katre-i hûn-ı mazlum nerede? Nerde, evet, bana bütün hayat, kâinat, ziya, karanlık olan o nerede?

Ben ki onu kaybetmemek için neler kaybetmiş, ne gözyaşları dökmüştüm!

Ben ki hayatın gittikçe siyahlanan yollarında ondan ayrılmamak için ne tevkiflere uğramış, ne kadar yorgun ve bî-nefes koşmuştum; ve ben ki her şeyi, bana hep azîz olan şeyleri birer, birer kaybettikçe ona daha ziyade sarılmış, onu olsun kaybetmemek için nasıl yalvarmış, titremiş, ümidimden çok ağır tahammülât-ı hayatiyeye rûy-ı kabul göstermişim!

Heyhat şimdi mi, hep benim, sırf benim olup kaybolan bu şeyler, ve o nerede? Şimdi kenarında bî-mecâl titrediğim, derin ve karanlık ka'ından (derinlik, çukur) gözlerim kararan, başım dönen bu yokluk uçuşurumunda mı o? Ben onları ve onu bulmak için oraya mı düşeceğim? Hayat bu mu? Bulmak, kaybetmek, ve kaybolmak!

Bari bu uğrunda kaybolduklarımızı bulabilseydik!..

Göztepe 9 Eylül, 1325

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Teşrinisani 1328, S. 64, s. 316

“Şimdi Ne Yapacağız?”

[s. 54] Başımıza gelen bütün felaketler heybet-i müthişesiyle gölgelerini üstümüze atar ve hak ve intikam kûşe-i tarihinden uzanmış “ey şimdi ne yapacaksınız?” diye sorar iken şu satırları gerek çocuklarımıza ve gerek babalarımıza ve analarımıza takdim etmek, onlara bir hayat, bir cevvaliyet, elhasıl peygamberî bir şeyi nefh ü telkin eylemek yanlış olmasa gerek.

Amerika'nın büyük adamı (Everet) demiştir ki: “Taraf-ı İlahiden icrasına memur olduğumuz tecrübenin hüviyet-i âliyesi ve bu tecrübe sahasının azamet ve vüs'ati dolayısıyla biz yeni yeni gayretlere, himmet ve hamiyetlere çağırıyoruz. Eski dünyada (Avrupa – Asya - Afrika'da) derin ve umumi bir iğtişâsât-ı hüküm-fermâ (hüküm süren anarşiler) olduğu bir anda murâd-i İlahi beşeriyete son melce'-i açık (açık sığınak) lütfunda bulundu.

Teşebbüs başladı ve memâlik-i ecnebiyenin bütün mefâsidinden (kötülükler) baîd (uzak), en vâsi'mikyasta ve en şefkatperver ve mesut ümitlerle ilerleyip gidiyor.

Ve işte, cemiyet-i beşeriye içindeki muazzam mesele-i ameliyeyi (uygulama meselesi) halletmek, en büyük ehemmiyet-i hâzırayı haiz suali – ki: Acaba beşeriye sarf-ı umûmi bir tarz-ı hükümetle kendisini idareye muktedir ve müste'dim midir? Meselesidir – müeyyiden takrîr (yerleştirme, anlatma, önerge) etmek vazifesi bugün bize düşüyor.

Akl-ı selîme mugayir (aykırı) bir iş olduğumuza emin olarak düşünebiliriz ki: Tarih sahâifinde okuyup artık bizden ayrıldıklarını bildiğimiz bütün akl ve hikmet ve bütün fazilet-i maziye şimdi mevâzı-ı âliyesinden bizim ne yaptığımızı görmek üzere aşağı bakmakta, ve yegâne maksat-ı muazzam olan “hürriyet” ve “hakikat” uğrunda hazâin-i servetini ve kanlarını eski asırlarda feda edenler, ve bu uğurda söylemiş, yazmış,

uğraşmış, döğüşmüş ve bu döğüşlerde düşman olanlar ulviyette ki mevkilerinden eğilmiş beşeriyetin son ve muazzam tecrübesini gözlememektedirler!

Bir zaman şimdi geçmiş olan o büyüklerin saha-i faaliyetlerinde dolaştığım ve onların darü’ş-şûrâlarını, darü’l-fünûnlarını teşkil ettikleri hâlde şimdi ser-be-hâk-ı süfliyet (bayağı, baş aşağı toprak olan) olmuş sütunlar içinde düşündüğüm vakitlerde geçmiş a’sar (yüzyıllar) mekâbirinden (mezarlar), ölerək nazarımız önünden kaybolmuş milletlerin lahitlerinden daima bir hitap kulağıma kelir gibi olur. bu ses, bu hitap bizi iman ve itikâd-ı teşebbüs ve muvaffakiyette devama teşvik eder, emreder!

Bu geçmiş a’sar, milel-i munkarız-ı gâibe (geçmişte yıkılan, çöken milletler) “boğuşan, uğraşan beşeriyetin gördüğü uzun tecrübeler, hayr ile yâde mecbur bulunduğumuz müteveffalar, “hakikat” ve “insan” maksad-ı kutsiyesi uğruna paralanmış masum eller başı için, ve âmâk-ı zalâmında nice hürriyet evledını saklamış zindanların mahûf-ı esrârı (korkunç sırlar); cellad satırına gelmiş bunca asil ve âli başlar; kazazedegân zaman; elhassa (özellikle) milletlerin harâbiyet-i belîğ ve fasîhini (harap olmuş güzel konuşma) söyleyen nişâneler, hürmetine...”

Diyorlar, “ufk-ı cihanda tulû etmek üzere bulunan güneşin, bu Türk eşi’asını (ışıklar) söndürmeyiniz!”

26 Nisan 329, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Mektebli, 6 Haziran 1329, S. 4, s. 54

“Hanımlarımıza: İstihlâk-i Millî Cemiyeti”

[s. 2] Osmanlı Türk’ü sultanlarının namına, hatta bütün Osmanlılığın âbide-i rekz (abide dikmek) edeceğimiz zaman cümlesine bedel ve timsâl-i millî olarak “Yavuz Sultan Selim” i temsil etmeliyiz. Fikrindeyim. O vakur, o en acı felaketleri mantık-ı mevcudiyete tatbik eden kahraman -bence- milliyetimizin bütün saffet-i temyiziyesini, bütün şîârını mevki-be mevki, vaka-be-vaka cami’dir (toplayan). En parlak edvar-ı fütühatımızda bile sırf meşâgil-i askeriye içinde boğulduğumuz ve yeni memleketlerimizi tensik (düzene, yoluna koyma) değil, adeta muhafaza gailesine düşmüş olduğumuz için tabî-yi a’sâr-ı kadimeden beri mevcudiyet-i tarihiye ve medeniyesi münasebetiyle muhit ve icâbât-ı irsiyeye (veraset, soyaçekim) mukarin (yaklaşmış, ulaşmış) terakkiyât-ı civâriyeden müstağni olamazdık. Osmanlı Türk’ü hakanlarının başlarına nihayet hilafeti koyan “Yavuz” katiyen şan-ı fütühat ile müftehir (övünen, şanlı şerefli), azamet-i saltanata

meclûb (başka yerden getirilmiş olan) bir ruh değildi; onun muhit-i millette ehâd-ı nâs (her bir insan) olmaktan tutunuz da saltanata, saltanat ve hilafete kadar yükselen ruhu bu milletin süllem-i terakkiyatında (ilerlenecek, yükselenecek makam) hangi kademelere basmaya muhtaç olduğunu yegan yegan (bির birer) bilirdi.

Ve o vukûf-ı şehriyarı vatanperveri ile idi ki: Yanbolu¹²² ihramlarını (genellikle yünlü çarşaftan yapılmış, eskiden Romalıların, Yunanlıların, bugün de Berberilerin büründükleri, ak renkli geniş giysi.) setre-i serîri (taht örtüsü), vatan kumaşları reng-i ulviyetle pür-nahş-ı endamının libas-ı fahr ve güzîni etti; milletine bariz ve fiili surette irâe-i tarîk eden o hakan-ı Osmaniye'nin Tebriz'i fethedyediği zaman memâlik-i Osmaniye'yi İran'ın; ipek Çin ve savan (pamuk ipliğinden yapılmış kilim) edhâlatına (ithalat) kapamak ve binnetice (sonuç olarak) servet-i milliyeyi ziya'dan vikâye (koruma, gözetme) etmek üzere o memleketin bütün erbab-ı sanayiini müreffehen İstanbul'a nakleylemesindeki fikr-i amîk-i iktisadi ve medeniyeti nazar-ı dikkate almalıyız.

Sonra; İran çöllerinde kendisine kurşun atan askeriyle sahip hurûclara (çıkma; dışarı çıkma, ayaklanma) galebe etmekten yılmamış ve Şam bâdiyelerinden askerini hem cenk, hem ahenk ile geçirmekten meyûs olmamış kahraman “Yavuz” umuzun, hatta o zaman, temayül-i nâmünasib-i millî önünde yeis ile başını eğdiğini düşünmek ve hakan-ı müşarûnileyhin musahabelerinden birine sevk-i kelam dolayısıyla:

“Ben bunları hariç ile alış verişte bulunmaktan müstağni edecek bütün tedâbiri ittihâz (edinme) eylediğim hâlde elan semeresinin görülmemesi bâdî-i teessüftür.” Mealinde raz-ı derûnunu (derin sır) açmasını derhatır eylemek sine-i millîmizde bizi yiyen felahsız yaralara vurulmak ilk hançeri hissetmektir.

Lakin, bize, büyük padişahımızın ruh-ı samimine sevk-i selamet ve İslamiyet ile mühtez (ihtizaz eden, titreyen) ve pür-heyecan ruhlara, düşen vazife şudur ki: o zaman gurur-ı şan ve gınâ (zenginlik) içinde takdir olunamayan bu lüzumu, yani iyi, fena kendi memleketimizde kendi milletimizin urduğu (vurduğu), diktiği, yaptığı mevâdı (fezada, boşlukta yer dolduran varlıklar, işler hususlar, kanunlar, nizamlar) tercihen kollamak hususunu bütün ehemmiyet ve azmiyetle hisseylesinler!

¹²²Haz. N: Yanbolu; Bulgaristan'da bir şehir.

Şu satırları yazarken bir heyecan-ı fahr u emel ile titriyorum; önümde “Mamûlat-ı Dâhiliye İstihlâkı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi” nin beyannamesi şu siyah günlerimizin bir ümid-i münevveri gibi duruyor.

Bunu gördükçe, esas millet olan kadınlarımızın bu cihad-ı ebed-i fahrine matla’ oldukça, bila-ihhtiyar, zannediyorum ki: Yavuz Sultan Selim’in bu nüktelerle dolu ser-kahramanı terbiyesinden kalkacak ve o nice ellerin titreyeceği işleri yapmış yedd-i satveti (ezici kuvvet eli), ulviyetini örtmek davasında bulunan beş altı karış topraktan uzanarak:

-Vatan kadınları, kızları! Himmetiniz meşkûr olsun.

Diyecek!

Bahar-ı muhitenin ilk dalgası sert kayalara uzunca dağılır, lakin o dalgalar temevvüzünde devam ede ede, o siyah kayalara ura, ura nihayet kayaları yer, altlarında onları yıkacak mağaralar açar! Muzafferiyet sebatındır!

Hanımlarımız epeyce bir müddet evvel mamûlat-ı dâhiliye isti’mâli meselesini ortaya koymuşlardı; o zamanlar lazım olan ehemmiyet ile telakki edilmedi; hâlbuki: bugün teşekkül etmiş olan cemiyet-i muhtereme sebat ve azimde muvaffakiyet olduğunun delil-i celîlidir.

Bir hâher-i vicdanım (hemşire, kız kardeş vicdanı) dünkü gün anlatıverdi ki, hamiyet ve gayreti mevki-i âliyesiyle münasip bir hemşiremiz, yerli kumaştan başka bir şey giymemek ahdiyle yeni libasını keser iken “rica ederim, demiş bu fiil-i hamiyet-mendânedeki sebkatimi (geçme, ilerleme) Salime Servet Seyfi’ye söyleyin!”

Hanımlar, hemşirelerim, bütün bunlar bir maksad-ı sâbite, bir mefkûreye karşı giden, hiç olmazsa gitmek isteyen bir fikrin, bir hiss-i mübremin tecelliyatıdır. Hemşirelerim, istemez misiniz ki: her milletin nisvanında bir nevi hüviyet, şiar-ı mevcudiyet olduğu hâlde siz de, İslam, İslam-ı terk, İslam-ı Osmanlı Türk’ü kadınlarında böyle bir şey olmasın, ister misiniz ki: Avrupalıların nazarında pencereye örülmüş bir kafesten ibaret kalalım; ister misiniz ki: “İslamiyette kadınların ruhu yoktur, cennet ve cehenneme girmez” hükmünü hükm-i İslamiyet diye neşreden eâdî-i irfanın (irfan düşmanları) hem İslamiyete, hem bize ettikleri iftirayı yüzlerine – siyah bir paçavra gibi – çarpmayalım, ve biz de bir ruh, bir ruh-ı âli, bir ruh-ı âli-i İlâhi olduğunu ispat etmeyelim?

Vatanımızda ne dokunursa onu giymek, ve ne yapılırsa onu medâr-ı tezeyyun (bezenme sebebi) addeylemek!

Ya Rabbi, ne âli, ne vesî saha-i faaliyet! Filhakika mamûlat-ı dâhiliyemizden olan kumaşların bazı alamod kostümlerin imâlinde arz ettikleri müşkilat, adem-i mekân malum; lakin himmetimizle, yani İslam ve Osmanlı hanımlarının himmet ve hamiyetle bu müşkilat defolur, talep nispetinde mensucatımızın tekemmülü temin olunur. Ve ilanihaye Osmanlı kadınları Avrupa'nın modası geçmiş paçavralarını telebbüsten (giyinme) kurtulmaz mı?

Ve bilhassa şunu bilelim ki Türk kadını için Avrupa kumaşları ve esbab-ı tezyini ile süslenmiş olduğu hâlde ilanihaye düşmanlarımızın kolunda bir kafeşantane (içkili, çalgılı kahvehane) girmektense, “Bingöl” Yaylağı'ndaki Türkmen kadınları gibi kendi koyununun, keçisinin yününe urup giyinerek sahne-i tarihe çıkmak çok, çok âlidir!

23 Haziran, Göztepe

Salime Servet Seyfi

***Tasfîr-i Efkar*, 9 Şaban 1331, 1 Temmuz 1329, S. 16, s. 2**

“Milletin Piyer Loti Hakkındaki Hülâsa-ı Hissiyatına Tercüman Olmak İçin”

[s. 170] Bedbaht milletimin harabe-i hûn-âlûdunda yüz binlerce annenin, hemşirenin şehîk-i uhrevîyesini (uhrevî hıçkırık) dinlediğim, binlerce bâkire-i mazlumun ebedî elemeleri, ebedî tel'inleri (lanetleme), ebedî gözyaşlarıyla huzur-ı ulûhiyete (tanrının huzuruna) çıkan siyah ve perişan hayallerini seyredecek olduğum matemli seneler içinde beşeriyetin büsbütün ümitsiz bir cenîn-i sâkıt (düşen cenin) olduğuna, beşeriyetten henüz bir şeyler beklenilebileceğine, cihanda hicâp, fazilet, şecaât olduğuna iman edebilmek istediğim zamanlarda Piyer Loti'yi de derhatır edeceğim.

12 Ağustos 1329

Salime Servet Seyfi

***Şehbal*, 1 Eylül 1329, S. 81, s. 170**

“Hanımlar İçin - Muhadderrat-ı İslam Hakkında”

[s. 290] Fanus-ı Hayal

Aile Kütüphanesi

Adet

3

Ricâlimizin (erkekler) iğbirârını (kırılma) mûcib (gereken) olmasın; hakikât şudur ki kadınları kafesler arkasında esir, nûr-ı irfan ve muhâkemededen değil, şûle-i âfitâbdan bile

mahrum zannedilen Türk milleti içinde son senelerde Osmanlı kadınlarının meydana koydukları âsâr-ı irfan ve hamiyet -tabî'î nisbeten- erkeklerimizinkine galip!

Bir hatıraya ric'at (geri dönüş) edeyim:

Söylemek istediklerimizi söyleyemeyerek ve yazılmışları neşredemeyerek geçirdiğimiz demir mengeneli senelerde, nihayet bizim de budur haşyet-engîz bitmeden biteceğimize kanaat etmiş, kitaplarımızı el yazılarımızla yazarak kütüphanemize koymayı felekten intikam almak addeylemiştik. İşte şimdi, şu hür ve serâzat (serbest, dertsiz) günlerde bile, artık kıymetleri kalmamış gibi öteye beriye atılan o kitapların tasavvurumuza göre nakşolunmuş kapları sitemkâr solgunlukları ile bana bakıyorlar; Ali'nin bir numaralı ve üstünde bir Osmanlı sancağı mersum (yazılmış, resmedilmiş) "*Kemal Reis ve Baba Oruç*" unun yanında benimkilerden biri:

Daha ötede aile kütüphanesinin dördüncüsü: "Enîn-i muhtazır (can çekişen inleme). Bu hâlâ atamadığım kapları Ali , o bir şeye benzemeyen ressamlığıyla resmederken konuşur ve der idin ki:

-Kim bilir şu gûl (hortlak şeytan) tarihini, milletin boğazını bıraksa bir anda, ne Kemaller, ne Hâmidler bu samt-ı umûmî içinden yükseliverecek? Kim bilir, milletin hizâne-i ibdâ'ında (yeni bir şey getirme, yaratma, geliştirme hazine) hazırladığı ne bediâlar karşısında bulunacağız? Ve o zaman sanki dediklerimiz olmuş, ve sanki o bedâyi' (yeni güzel şeyler) üzerine başımızı eymiş okuyor gibi müteheyyiç, hararetili, birbirimize tebessüm ederdik; oh, acı, ve ümitli günlerin tatlı hatıraları!

Ali bazen hayat-ı hâriciyesinden bir şeyi, nuhbe-i âmâlimizden (seçkin emeller) bir ümit anlatırken birden coşardı:

-Abla, hayat-ı milletten nevmîd olma; filhakika hükümet her şeye bir demir kilit vurdu; her şeyi donmuş gibi. Lakin bu, üstü buz tutmuş bir nehrin arz ettiği şekl-i haricinden başka bir şey değildir. Dışarıda buz, soğukluk, donukluk var, lakin o buz tabakasının altında nehir derin iniltiyle çağlayıp gidiyor. Hayat-ı millet, hûn-ı millet, kalb-i millet mütezâyid ve coşkun atılışlarla akıyor; İlâhî, ezeli ve ebedî ül cereyân nehir! Ne biliyoruz? İhtimal bir gün kılıcsız fetihler olacak; ihtimal kanlarla su verilen çeliğin [s. 291] bu buzu kırmasına hâcet kalmayacak; hûn-ı hâr-ı terakki temâs-ı mütemâdisiyle onu aşındırıp çöktürüverecek!

Evet, irfan ile bilenen çeliğin nihayet ra'd-ı tannanı (çınlayan gök gürültüsü) ile o buzu kırdı; ve bir açık tabir ile -yüz yüze- kaldık. Yeni Kemaller, yeni Hâmidler, yeni Fikretler,

yeni Şehâblar ve nukûş-ı his (his nakışları) ve elemi her kalb-i hassasında yanar izler bırakmış yeni Hâlid Ziyalar görmedik; lakin Prenses Kadriye Hüseyinler, Hâlide Edipler ve Melek Hunçlar gördük ki rûh-ı milletle meşbû (dolu), rûh-ı irfanından mütekellim kabe-i bedîiye şitâbândırlar. Ve bugün bir ecnebîye aynı gazetede yazılmış kadın ve erkek yazılarından bu imza ile münevver herhangi bir bendi kemal-i iftihar ile ve herhangi bedî bir parçayı rüchân-ı teheyücle okuyabiliriz. Bu Osmanlı hanımlarının kalemlerinden çıkan parçaların -çok şeker- en büyük meziyeti bir ihtiras, bir teheyüç ânı hâlinde kalmayarak sâbit bir noktaya, âlî bir hedefe doğru yürümelerindedir; filhakika bu yürüyüş sarp bir yoldan geçiştir; ve geçitte çokları düşüp kalır, kalıyor; lakin yaralı bereli kurtulanların adedi Türk kadınlarındaki “mevcûdiyet-i fikriye” yi, nehrin cûşîş-i hidâ’-bahşını (coşku düzen bahşeden) ispat edecek kemiyet ve keyfiyettir (nicelik ve nitelik).

Şu satırları, bir büyüklüğe, esasen insanî ve dinî, millî ve nısvî gayelere müteallik büyük bir sa’ye karşı ihtiramlarımı ve meserretlerimi takdim etmek için yazdığım hâlde - bilmünâsebe (bir münasebetle)- söylemek lazım gelir: Mesela Piyer Loti’ye, bu kadar taraftâr-i fezâil olduğu Türklük, İslâmlık kadınlığının son delâil-i ciddiyet (ciddi deliller) ve irfanından olan “*Muhadderat-ı İslam* (İslâmın namuslu kadınları) eser-i bedî (benzeri olmayan eser) ve fezâilmendini taktim etseydik, şüphesiz ki o umk-ı hissiyâtımızı anlamayacak; eserde onun umk-ı hissiyâtına hulûl (gelme, gelip çatma) eyleyemeyecek idi. garip! Piyer Loti’yi ben anlayabilmişsem zannederim ki o İstanbul’da bir muhadderat-ı İslam ile karşılaşmaktan ise, kısaca böyle güneş görmemiş, tombul, hayat ve cihânı yanındaki erkekten ibaret farzeden birkaç “azyâde”, yahut “âzâde?” görmekten münşerih (gönlü ferah olan, şen) olurdu. Bilmem, herkes nevâhi-i fikretinde hür olmakla beraber bu zatın ismi benim nâsiyemi hicapla kızartmasa bile, herhâlde bir infiâl ruhı ile hararetlendiriyor. Geçeyim; ve beni saf ve âli, esiri ve nurâni muhitlerde, peygamberimin hakikatimin yanında yaşatan, bir emîre-i muhteremenin sahâif-i beyaz ilhâmâtına avdet edeyim:

Prenses Kadriye Hüseyin.

Evet, bu isim, Osmanlılığın ve İslâmlığın bu hüviyet-i mümtâze-i nısviyesi şüphesiz bize malum. Hem nasıl?- Afak-ı milliyetimizde kopacağımızı umduğumuz fırtınalara karşı bir sabah yıldızı gibi emin, asîl, hayırhâh (herkesin iyiliğini isteyen) ve ümitperver; daima yükselen bir nûr-ı emel-pirâ (emelleri süsleyen nur), bir melike-i ilhâm-ı fazilet gibi!

“*Muhadderat-ı İslam*” ı masamın önüne koyup okumaya başladığım zaman birden durdum. Orada çok ulvi, çok saf, fazilet-i mutallakâya tamamıyla meftun ve tesliyetkâr (teselli veren) bir lisân-ı terennüm ediyordu:

Bizler ki ehl-i tevhîdiz, raye-i mübareke-i Mahmudu tahtında içtimai ve “müminler kardeşirler” emr-i ilahisine ittiba’ eyledik. İşte o günden itibaren kavmiyet duvarlarını yıktık ve aşiter perdelerini kaldırdık. Cümlemiz bir aile hâlini aldık. Hepimiz kardeş olduk, kaldık, selamet-i ümmet için ne güzel bir fermanıdır!

Ve biraz daha aşağıda:

İslam-ı sakın olan bizler, dini vatanımızdır; ey yıldızlı al bayrak millî sancağımızdır...

Bu sözler hem felsefe-i diniye ve siyesiyece, hem tarz-ı ifâdece büyük, geniş merâtibe (rütbelere) talip. Emîre-i muhteremenin bu eserinde bir âlî çehre-i beşerî, bir nuhbe-i emel dinî ve millî var; nezih kalemini haşîn münakaşât-ı siyâsiyeye dokundurmaya hâcet görmeden, Arap ve Acem, Türk ve Kürt mesâilinin (meseleler) üzerinden bir sabâ-yı fikr-küşâ (fikir açan) gibi geçiriyor.. Sizin önünüze birden bir şey, bir manzara, bir tarih, bir medeniyet vaz ediyor ki itiraza mecâliniz kalmıyor ve sanki şefik ve hayırhâh bir hemşire sesi sert, mütehevvir kardeşler arasında çekilen keskin kılıç şakırtılarını, hâin tüfek iniltilerini bastırıyor.

Ve o zaman düşünmek istiyoruz ki bu bedîâ-i hayırhâhı, bu emel-i meâl, bu nükte-i saf ve nısvî, bu hemşire sözü çekâçâk (kılıç şakırtısı) siyah ihtirasâtımızı beyazlandırmakta ve teskînde (yatıştırma) binlerce metin bazulardan daha müessir olacak.

Tarz-ı beyâna gelirse -ki bilhassa bu noktaya nazar-ı dikkati celbetmek isterim- saâdet-i umûmiyeyi, saâdet-i nisviyeyi temin etmek isteyen hiçbir leb-i masûm yoktur ki bundan daha kalbi bundan daha teklifsiz ve bundan daha açık tekellüm etsin!

Büyük ruhlu olmak, tarihte büyük addolunmak şüphesiz en âlî bir mazhariyet-i samedâniyedir (Allah’ın samed olma durumuna nâil olma). Ancak büyük ruhlara muhabbet, meftûniyet, büyüklüğe, fedakârlığa ibtilâ-yı vicdanîde bir büyüklük değil midir? Muhterem bir Osmanlı emîresinin ser-i fazilet-i efserini (subayın faziletli başını) bir “*Muhadderat-ı İslam*” mücellede-i muhalledesi (sürekli, kalıcı ciltli) vücuda getirmek için İlâhî bir aşk-ı fazilet ve hakikat ile destgâh-ı sa’y ve tettebbua (derinlemesine araştırma) eyilmiş görmek milletimizin bir saadetidir.

2 Teşrinievvel, 1329

Salime Servet Seyfi

“Çalışın” [*]¹²³

Muazzaz Vatana, 1329-1331, (1913-1916)

[s. 22]

-Milletimin ordusundan istirhamlarım-

Dosta maksûdunca devrân-ı felek bir nice gün,

Olma mağrur ey ki hâl-i dehr rûşendir sana,

Kâtil-i âbâ vü ecdâdın mu’âf etmez seni

Umma andan dostluk resmi ki, düşmendir sana

-Fuzûlî-

Türkiye’nin imtihan-ı şecâat ve metanete girdiği şu tarihî günlerde [s. 23] milliyet makinesini bî-pervâ ve itimat-kâr ve cansiper çeviren ordumuza mektepteki talebeden bi’l- itibar en büyük rütbedeki zevâta kadar ruhumdan kopup gelen nâleyi izhardan vazgeçemedim. Memleketimin nasıl bir girdab-ı kahr ve udvâne (düşmanlık, haksızlık, zulüm) düşecek, yahut aleyyen saadete ordumuzun süngüsüyle kaldırılacak bir vaziyette olduğunu titreyen yüreğimle idrak ettikçe ey uzun gecelerde başları sermâye-i satvet-i millet olan kitaplara eğilmiş olan talebe size hitap ettim:

Şu nur-ı İslamiyeti, şu meşale-i Osmaniyeti uzak, uzak yurtlardan gelip cihana rağmen kurduğumuz bu Türk otağında bekâyâb etmek için çalışan sizlerin kitab-ı irfanını tenvîr eden ışık nur-ı İlâhî olsun! Hamiyet ve ulviyet bütün kutuyla sizi önünüzde açılmış duran mücadelegâh-ı din ve millete hazırlasın; çünkü:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu’âf etmez seni,

Umma andan dostluk, resmi ki, düşmendir sana!

*

Hilafetin, saltanat-ı Türkiye’nin ve bu ikisinin şehbâl-i merdânegî (cömertlik kanadı) ve refahına sığınmış bütün vatandaşların şecaati, mahareti, fedakârlığı ile mahmul (yükklü) milyonluk ordularımızı uzak, uzak hudutlara götüren kumandan! Çalış: İlk taburun, evlatsız kalmış evlerden, babasız kalmış köylerden ve erkeksiz kalmış illerden [s. 24] muzikasını çalarak geçtiği zaman millet her şeyi, evet, her şeyi sana emanet etti! Ağlamayalım diye gözlerimizi ellerimizle tuttuk, belki hiç gelmeyeceklerimizin

¹²³ Yaz. N: 7 Haziran 328 tarihli *Zafer* gazetesinde neşrolunmuş idi.

arkasından inlediğimizi işitmesinler diye arka odalara kaçtık! Ve yaralarımızı, cenazelerimizi namus-ı millî kefenine sararak sana emanet ettik kumandan!

Kalbin milletine, milletin askerine itimat, ve iftiharla dolu, merbût olarak yürü! İsterse düşman hudutlarını aşmak için önünde nâ-mütenâhi ve muzlim girdaplar açılmış olsun! Bir emrin ile önünden ve arkandan koşacak millet şehitleri o girdabı doldurur, al kanıyla, yaralı göğsü ile sana al çuha sarılmış bir şeh râh-ı zafer (zafer yolu) yapar, bir ma'ber-şân (şân geçiti) açar! Düşünme, çekinme, bas geç! O kanlı cesetler yabancının değil! Ya kardeşin , ya evladındır!.

Ey, milletin kılınıcını ve namusunu sana teslim ettiğimiz kumandan! Yalnız senden rica ederiz ki: Milletin hudutlara yaptığı o kanlı köprüden düşman yürüyerek hâk-i pâk-i vatana geçemesin, çalış:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,
Umma andan dostluk, resmi ki, düşmendir sana!

*

Anadolu'nun ıssız bir köşesinde beşinci sinîn-i hayatından itibaren ailesi için çalışmış ve henüz bıyığı çıkmamış iken seni askere çağıran heyete karşı titremeyen adımların ile yürüyen [s. 25] genç nefer! Bundan sonra milletin namusu ve servet-i maddiye ve maneviyesi olan tûfengi eline vereceği ve arkada bıraktığın harap kulübeni korumayı emredeceği kanlı imtihan gününde de adımların böyle titremesin; ümidin evvela Allah, sonra mukaddes silahındır! Onun hüsn-ü isti'mâline (güzel kullanma) çalış ki:

Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,
Umma andan dostluk, resmî ki (samîmî olmayan), düşmendir sana!

*

Türklüğün, mezaristan-ı bî-pâyânı ve menfaat düşünmeyen şecaat-i asilânenin cevelângâh-ı ihtişamı olan yümnisiniz (uğur, bereket), dokuz yüz arslan kardeşle gidip devletin sizi unuttuğu meçhul karakollarda on sene döğüştükten sonra mucize gibi ancak dört malul arkadaşın ile gelmiş olan ey yüzünde hutut-ı haşîne -i hayat, istihfâf-ı memât ve din ve devlet uğrunda memâlik-i hârenin güneşiyle yazılmış tuğrâ-yı sebat görülen redif! Tamam yedi handan, tuvâna, küçük kardeşinin hemt-i maişetine müsterihü'l-kalp bırakıp türkü söyleyerek gittiğin ve şimdi ise ihtiyar annenin o kardeşlerinle değil, kim bilir hangi mektup gelmez hudutlarda ruh-ı millete mülâkî (buluşan, kavuşan) olmuş ve huzur-ı Allah'ta millet kardeşi olmuş o altı yetimin ancak kanlı hayatlarıyla muhât

(çevrili) bulunduğun valideni kulübenin çatırdayan ateşi önünde bağdaş kurmuş düşünür ve facia-i mektûmenin (gizli felaket) yegâne şahid-i mütehammili [s. 26] olan ihtiyar Osmanlı kadınının oğlu ölümleriyle vakitsiz ihtiyarlamış çehresine bakarken, millet namına rica ederim kapını örtüp seni yine ya Moskof'un, ya Bulgar'ın kirletmek istediği hudutlara çağırın vatan-ı umûmi, namus-ı millî sesine haşin kaşlarını çatmaksızın koş a koş tekrar icabet et!., Bırak, tarlaların ekilmemiş olsun, harmanların, eğer nihayet düşman toplayacak ise müebbeden toplanmasın! Ve ne yapalım? Elli senedir yedi oğluna ağlayan annen bir kere daha ve haklı ağlasın! Sen Türk çocuğu, çalış! Şuna ki: toprak kulübesinde oturup hakikat olmayacak ümitler beslemiş o ihtiyar Anadolu kadınının elmas pâre-i hamiyet gözyaşlarına kesb-i istihkâk edebilesin! Ve pâ-zede-i a'dâ (düşmanların ayakları altında) olarak sana iltica etmiş mağdurîn ve muhacirin İslam'ın ka'lâ-i seyyârî ve ecdadının da intikamkârı olduğunu bilesin ve bildiresin! Çünkü:
Kâtil-i âba vü ecdâdın mu'âf etmez seni,
Umma andan dostluk, resmî ki, düşmendir sana!

*

27 Mayıs 328 Göztepe

Salime Servet Seyfi

Muazzaz Vatana, 1329-1331, s. 22-27

“Top Sesleri Ne Diyor”

[s. 27] -Hilal-i Ahmer İçin-

Bu kara yazılar al kanımla yazılsaydı daha mı müessir olurdu, bilmem; yahut şu boğuk feryadıma şimdi vatan ve namus uğrunda kendi kanı ve vatan çamuru ile mestur düşman istihkâmları önünde düşüp kalmış Osmanlı askerlerinden birinin enîn-i âlâm ve âmâlini mezcedebilseydim (karıştırma).

Lakin buna ne hâcet var ey titreyen kalem ki: şimdi şuracıkta, şu Marmara sislerinin arkasında Osmanlılığı kurtarmak veya [s. 28] boğmak için inleyen topları müselsel, mehîb, ve can-güdâz duyuyorum bütün Osmanlılıkta duyuyor!

Bizden birkaç saat ötede ancak bizi ayaklar altında ezdirmemek yolunda ölen yüz binlerce oğullarımızın, zevçlerimizin, pederlerimizin, kardeşlerimizin sayhaları, ve hatta Bulgarların avaze-i tehdidi bu top uğultularında mündemic (içinde yer alan) değil mi; işitilmiyor mu?

Şu uyumuş ve kendisini kaderine zelilâne terk etmiş görünen şehrin âb ve afakını mahmur nurlarla yaldızlayan güneş bu anda Çatalca bayırlarında, Gelibolu sırtlarında asude kâşenelere, müzeyyen bahçelere değil gözünde ölüm, sözünde ölüm saf saf parlak süngüleri ile düşman hatlarına ilerleyen yaralı Osmanlılara, ve hatta çığlıklarla uçan güllelere, kırılmış top arabalarına, ezilmiş süvarilere, yanan köylere can ve kan arayan âteş-i fevvârelerine de (ateş kıvılcımları) bakmıyor mu?.

*

Duyuyor musunuz? Top, bu medeniyet canavarı hâlâ inliyor, diyor ki:

-Hazır ol, ey Osmanlı kadını, Türk nenesi! Bu sayham ile sana ihtimal oğlun, kardeşin, kızın, elhasıl efrâd-ı milletin olan malul, mecruh, perişan ve hüzn-âlûd beş on yiğit gönderdim! Sine-i hamiyeti kahhar pençelerim ile çak çak edilenler, beyinleri parça parça olanlar ise âbide-i haşmet ve vahşetim olarak bu siyah çamurlu derelerle tepelerde müebbeden kalacak.. [s. 29] Yaraları bir hemşire-i milletin eliyle sarılmaktan, kanlı alnı aile gözyaşıyla yıkamaktan mahrum, yatacaktır!

*

Hâlâ uğulduyor...

Dur, ey titreyen kalem... Mahzun İstanbul'un mabetlerini sarsmaya haris (hırslı) bu uğultuyu dinlememek, iyice tanımak isterim..

Dur, ey titreyen kalem... Titremez kalbiyle şimdi orada süngü süngüye, boğaz boğaza döğüşen fedai-yi milletimden bir haber almak isterim!

Söyle ey lakayd-ı ufuktan boşanan sayha-i gazap; bir düşman bölüğünün hain, vahşi bağrında patlayan berk-i muharrip misin (tahrip edici şimşek); yoksa yaralı Türkiye'nin sinesine düşen bir zahme-i elem?

Hangisi olursan ol, ey sarsar-ı mehîb; sende bir hüviyet-i müştereke var: Bütün Osmanlılara, Osmanlı kadınlarına bağırان bir enîn-i îkâz, bir şîr-i jîyan-ı gayret, birer add ü berk-i hamiyet!

Bunlar yalnız top sesi değil; bizi vazifeye çağırıyor, "bir saatim ki; diyor; Osmanlı, Türk kadınları için en âlî, en son büyüklüğü gösterecek korkunç, şanlı saatleri çalmaktayım... Gelibolu, Karadeniz kayalıklarından, çevrili kırlarından harîm-i şefkat ve muavenetine doğru bîtab uzanan şu seyyah-ı âlîl ve mecruh kafaları görmüyor musunuz? Cami avlularında, kar altında titreyecek, kale diplerinde, çamurlar üstünde yaraları kangren olacak, [s. 30] olmuş hemşehrilerine, hemşirelerine merhamet etmez misin? Hâlâ bâb-ı

şefkat ve hamiyetin âtilere açılmayacak, elan beşeriyetin bir şükûfe-i ismet ve gayreti olan Türk kadınlığının her gün bir şehide ağlayan eşin mihneti vatan uğrunda delinmiş sinelere saçılmayacak mı? Dünyaları sarsan zelzeleleri andıran şu hareket mehîbe-i milliye arasında rızâ-yı bârı, şeref-i din ve millet için hareketsiz kalmayınız... Dökülmeyen kanlarımız hiç olmazsa kalplerinizi çarptırsın...”

Müdafa-i milliyede, Hilal-i Ahmer altında erkeklerimiz ile yan yana el ele duralım; üzerimize dökülüp gelen tufan-ı felakete metin bağırlı kayalar gibi karşı durabilmek, onu parçalayarak geriye püskürtmek için başka çaremiz yoktur.

“Hilal-i Ahmer” in halka-i şefîk ve pür-ihiramına dâhil olan heyet-i milliye-i nisvânımızın şu dar zamanda ve ilk hatve-i hamiyette ne parlak ne vicdanperver müesser -i muâvenet gösterdiği peşin gayretimizde, şu mehîb top sesleri kulağımızda oldukça durmak hayat-i vicdandan mahrumiyetimizi itiraf demektir; çünkü: dinleyiniz şu korkunç top sesleri ne diyor?

Salime Servet Seyfî Göztepe

Muazzaz Vatana, 1329-1331, s. 27-30

2.4. Çevirileri

2.4.1. *İntihar Kulübü ve Serrâcenin Elması*

Muharriri

İngiliz meşâhir-i hikâye-i nüvîsânından
(Robert- Luvi- Sitevan’ın)¹²⁴

Tercüme eden

Salime Servet Seyfî

Dersaadet

Necm-i İstikbal Matbaası

Bâb-ı âlî civarında Ebussuut Caddesinde numro 27

1329

Mukaddime

Şu roman İngilizceyi öğrenebilmek için uğraştığım esnalarda âdeta bir kıraat kitabı gibi parça parça okunarak, yine öyle tercüme edilmişti. Bu hatıra-i mesaiyi temsil eylediğine ilaveten son tetkikimde tercüme müsveddelerinin tamam muhafaza edilebilmiş olması bir

¹²⁴Haz. N: Robert Lewis Stevenson

kitap suretinde destgâh-ı tab’a tevdi etmeme sebep oldu belki boş, kıymetsiz birkaç saatin hoş müruruna sebep olabilir.

Salime Servet Seyfi

1326 Göztepe

İNTİHAR KULÜBÜ¹²⁵

“-Pasta ile dolaşan bir delikanlının hikâyesi-”

Bohemyalı Prens “Filorizel”¹²⁶ Londra’da ikamet ettiği esnada hâl ü etvarındaki cazibe ve suret-i lazımede ibraz ettiği sehâ (cömertlik) ve civanmerdi ile her sınıftan birçok ehâlinin muhabbetini celp etmişti. Prens, şüûnat-ı hayatiyesini (hayatının olayları) yalnız avâma (halk tabakası) malum olan aksâmına (kısımlar) nazaran bile şayan-ı dikkat bir adam addolunduğu hâlde bu aksâm-ı malûma hayatındaki icraat-ı faaliyenin ancak bir kısım-ı cüz’isinden ibaret kalıyordu.

Ahval-i mutâda tahtında halîmül tab’ ve cihanı âdi bir çiftçi felsefesiyle telakkiye müstaid (yetenekli) olmakla beraber Bohemyalı Prens hayatın kendisine tahsis ettiği tarîk haricindeki maceralı ve fevkalâde i’vicâclarından da (eğrilme, burkulma) lezzet alırdı. Ara sıra ahval-i muhitinden bıktıkça ve Londra tiyatrolarında kendisini güldürecek oyun bulamadıkça veyahut mevsim pek ziyade sahib-i maharet olduğu ev ve yarış gibi siperlere gayr-ı müsait bulunduğu zaman mahrem-i esrarı olan [s. 5] nedîmi Miralay “Ceraldin”¹²⁷ ni çağirtir ve bir gece gezintisi için emrederdi. Bu miralay genç hatta cinnet derecesinde cesur bir adam olup bu emri alınca kemal-i meserretle istihzârat-ı lazımede (lazım olan hazırlık) bulunmaya şitâb ederdi.

Birçok vakâyi’ ve mesâi tebdîl-i şekl ve heyet için büyük bir maharet vermişti. Yalnız çehre vuruşunu tebdîl ile kalmayıp sedasını hatta efkârını istediği mertebe-i medeniyeye, sanata ve milliyete göre tamamıyla tevfiğ-i tertip edebilir idi ve bu vechle nazar-ı dikkati Prens’ten çevirir ve bazen de her ikisinin gayet acîb muhitlere girebilmelerine imkân bulurdu.

Prens, Londra’da bir şahs-ı mühim ve resmî olmakla beraber memurîn-i zabitanın onun bu esrarengiz cevelanlarından katiyen malumatı olmuyordu.

¹²⁵Haz. N: Salime Hanım, çevirisini yaptığı bu kitapta özel isimlerin çoğunu Latin harfleriyle parantez içinde vermiştir. Parantez içinde Osmanlı alfabesiyle vermiş olduğu özel isimleri okunduğu verip dipnotta orijinal şeklini verdik.

¹²⁶Haz. N: Florizel

¹²⁷Haz. N: Geraldine

Birinin şecaat-i mütevekkilanesi, diğerinin icâd-ı tedbirdeki mahareti ile fedakârı-i merdanesi bu iki şahsı birçok dar geçitlerden kurtarmış, mürur-ı zaman ile gönüllerinde büyük bir itimâd-ı nefis hasıl olmuştu.

Bir mart akşamı idi ki Prens ile Miralay yağmur ile karışık bir kar fırtınasına tutularak “Lister” mahallesi civarında bir meyhaneye girmeye mecbur oldular. Miralay “Ceraldin” matbuata mensup lakin düşkün bir şahs-ı kıyafetinde olup Prens ise [s. 6] iki iri bıyık takmış. Kör bir çift kaşta buna ilave olununca bu saçlı, sakallı şahsın Prens “Florizel” olduğunu anlamak imkânın haricine çıkmıştı. İşte bu hâlet-i mechûlede amir ile memur bir köşeye çekilerek birendi ve sevdalarını emin ve sâlim içmeye başladılar.

Meyhane erkek ve kadın müşteriler ile dolu idi. Bunlardan birkaçı bizim iki maceraperest ile muhabbete girişmek istediler ise de iki refik ortada adiyattan başka bir şey göremediklerinden zabt-ı nefis ediyorlardı. Müşteriler Londra ahalisinin korkusundan ve bir takım âlüftegândan (iffetsiz kadınlar) mürekkep olduğundan Prens esnemeye başlamış ve âdeti bu akşamın gezintisinden kelâl (yorgunluk) getirmiş idi ki meyhanenin çifte kapısı şiddetle itilerek açıldı. Arkasında iki kişi bulunan bir genç adam içeri girdi. Gencin arkasında gelen iki kişinin elinde birer büyük pasta tabağı mevcut olup girer girmez üstlerindeki örtüleri açmışlar idi. Öndeki delikanlı masaları geziyor ve bütün müşterilere takdim ettiği pastaları yemeleri için bir nezaket-i müfrit (aşırı nezaket) ile ibrâm (zorlama) ve ısrarda bulunuyordu. Bazı yerlerde bu takdimesi mültefitâne (iltifat eden) handelerle kabul olunuyor, lakin bazı taraflardan da anûdâne (inatçı) hatta huşunetkârane (kabalık) reddolunuyordu. Bu garip delikanlı o suretle reddedilen pastaları birkaç kelime-i latife-i perdazâne ile hep kendisi yemekte idi.

[s. 7] Nihayet Prens “Florizel” in yanına geldi derin bir ihtiram ile elinde tuttuğu pastayı arz ederek:

-Efendim, dedi, size büsbütün ecnebi olan bir şahsı bu kadarcık olsun minnettar eder misiniz? Saat beşten beri iki düzine ve üç adedini bizzat yemiş olduğumdan pastaların gayet nefis olduğuna sizi temin edebilirim.

Prens cevap verdi:

-Ben ise verilen hediyenin mahiyet ve havasından ziyade ne fikr ile verildiğine ehemmiyet verenlerdenim.

Yabancı bir daha eğildi ve:

-Efendim, dedi, fikr-i masharalıktan (soytarı fikir) ibarettir.

Filorizel – masharalık mı dediniz? O hâlde acaba kiminle eğleniyorsunuz?

-Ben buraya felsefemi izaha değil şu pastaları dağıtmaya geldim. Yalnız bu temeshura (maskaralık) kendimi dahi kemal-i şevk ve memnuniyetle dâhil etmekte olduğumu söyler isem ortada sizin şer ve haysiyetinizde tatmin edilmiş olur zannederim. Eğer bu kifayet etmez ise beni yirmi sekizinci pastayı da yemeye icbâr etmiş olacaksınız ki bu işten artık ağır, ağır bıktığımı da itiraf ederim.

-Beni mütessir ediyorsunuz ve emin olun ki sizi bu müşkilden tahlîs (kurtarmak) etmek için kalbimde şedit bir arzu var lakin bir şart ile [s. 8] hiç iştihamız (iştah) olmadığı hâlde sizin pastalarınızı yiyecek isek de mukabelen sizin de bizimle bir supe (genellikle ögle yemeği ve ikindi çayından sonra yenilen yemek) etmenizi talep ederiz.

Genç adam düşünüyor gibi göründü, nihayet dedi ki:

-Hâlbuki daha elimde birkaç düzine pasta var bu mesele-i azimeyi hüsn-i hatime eriştirmek için birkaç meyhane daha dolaşmak lazım geliyor.

Bu da epeyce vakte muhtaç. Eğer siz şimdiden acıkmış iseniz... Prens delikanlıyı nazikâne bir işaret ile durdurdu.

-Ben ve arkadaşım sizinle geleceğiz. Geceyi imrâr (geçirmek) için bulmuş olduğunuz eğlenceli tarîk pek ziyade merakımızı mucip oldu ve mademki mukaddemât-ı sulhiyeyi (savaştan sonra yapılan barış münasebetiyle yazılan şiirin önsözü) kararlaştırdık müsaadenizle müâhede-i nâmeyi (antlaşma mektubu) iki taraf namına imza edeyim..

Bunu diyerek büyük bir nezaket ile pastayı alarak yedi.

-Hakikaten nefis!

Delikanlı:

-Görüyorum ki zevk-i selim sahibisiniz.

Miralay da pastasını yemiş aynı suretle beyan-ı takdirât eylemişti. Şimdi delikanlı pastalarını meyhanedeki herkese takdim edip ya muzaffer kabul, ya dûçar reddolmuş bulunduğundan başka bir meyhaneye girmek üzere hareket ettiler. Delikanlı önden yürüyor garip vazifelerine alışmış görünen pasta taşıyıcılar sessizce onu [s. 9] takip ediyor, bizim iki arkadaş ise kol kola ve birbirinin yüzüne mütebessimane baktıkları hâlde dümdar (asker) fırkasını teşkil ediyorlardı.

İşte bu teşkilat ile rüfeka (arkadaşlar) iki meyhaneyi daha ziyaret etmişler idi. Buralarda da bu bu hediye-i serseriyâne bazıları tarafından reddolunmuş alelusûl reddolunanların hepsini delikanlı yemiş idi.

Üçüncü salondan dahi çıkıldığı zaman yabancı elde kalan malını hesap etti. Tabakların birinde üç, birinde altı olmak üzere dokuz pasta kalmıştı. Yabancı iki yeni arkadaşına hitaben dedi ki:

-Efendiler, supenizi daha ziyade tehir etmek istemem. Katiyen eminim ki karnınız açıtır. Hissediyorum ki size suret-i hususiyede minnettarım. Ve en avanakça bir hareket ile bir devr-i sefahat-i beyhudegîye hitam verdiğim bu, büyük günde bana mültefit (iltifat eden, gülyüzlü) bulunmuş olanlara karşı nazik, kibar bulunmak isterim. Binaenaleyh efendiler yemek için artık fazla beklemeyeceksiniz. Her ne kadar bünyem ve sıhhatim mazinin suistimalatı ile harap olmuş ise de hayatımı tehlikede koyarak ortadaki şu maniyi kaldıracığım.

Bunu söyleyerek geri kalan dokuz pastayı elinde ezdi. Ve birer, birer yuttu. Sonra pastayı kaplarını taşıyanlara dönerek iki İngiliz lirası verdikten sonra:

[s. 10] -Gösterdiğiniz sabır ve tahammülden dolayı ayrıca da teşekkür ederim dedi.

Ücretlerini alan iki kişi kaybolup gittiler, delikanlı ise birkaç saniye sükût ile içerisinden para verdiği kesesine baktı, sonra bir kahkaha ile sokağın ortasına fırlayıp artık supe etmeye hazır olduğunu beyan etti.

“Soho” civarında o zamanlar mübalağalı bir şöhret kazanmış olduğu hâlde unutulmaya başlayan küçük bir Fransız lokantasının ikinci katındaki hususi odada üç arkadaş pek mükemmel bir supe etmişler, üç dört şişede şampanya içerek mübâhis-i muhtelifeden (çeşitli konuşmalar) dem vurmuşlardı. Lakin gülmesi daire-i asalet ve nezakette terbiye olunmuşlara nazaran daha gürültülü olduğu gibi elleri şiddet ile lerzedâr oluyor, sedası arzusuna rağmen nâgehanî (ansızın) ve garip temevvücleri (dalgalanma) gösteriyordu.

Masanın üzeri temizlenerek her üçü de sigaralarını yakınca Prens sordu ki:

-Gösterdiğim merakı affedersiniz. Sizi tanıdığım için pek memnun olmakla beraber ahvaliniz son derecede mucib-i taaccübümüz olmuştur. Her ne kadar kendi kendimizi methetmek gibi bir [s. 11] münasebetsizlikle müncer (çekilip götürülmek) olmak ihtimali var ise de diyebilirim ki gerek bana, gerek dostuma herhangi bir sır emanet olunabilir.

Bizim de birçok esrarımız vardır ki aleddevam bir takım münasebetsizlere tevdi’e mecbur olunuyor. Eğer söylediğiniz gibi sergüzeştiniz karışık ve sefihâne geçmiş bir hayattan ibaret ise bunu söylemek için bizim kadar serseriyâne imrâr-ı ömür (ömür geçirme) etmiş iki kişi bulamayacaksınız. Benim ismim “Godal”, “Eyofilos Godal”¹²⁸ arkadaşım Binbaşı

¹²⁸Haz. N: Theophilus Godall

“Alfred ü Hammersimiz” yahut daha doğrusu o isim ile tanınmak istiyor farz ediniz. Bütün hayatımız garip maceralar taharrîsi (arama, araştırma) ile geçer ve zannetmem ki bizim burnumuzu sokmak istemeyeceğimiz bir iş olsun.

Yabancı -hoşuma gidiyorsunuz Mister Godal. Tavrınız tabîî bir itimat veriyor. Dostunuz binbaşı efendiden de bir gûnâ-i ihtiraz (bir tür sakınma) hissetmiyorum. Hususıyla kendisine bakınca karnavala soyunmuş bir asilzadeyi andırıyor. Ne olur ise olsun kendisinin asker olmadığına yemin edebilirim.

Miralay tebdil-i kıyafetindeki maharetine bir methiye demek olan bu zanna karşı tebessüm etti. Yabancı delikanlı biraz daha neşeli devam ediyordu:

-Size hikâyemi nakletmemek için bin türlü sebep var. İhtimalde anlatmamaya bu kadar sebep olduğuna rağmen bir şey [s. 12] saklamayacağım. Hususıyla bir akılsızlık sergüzeştî işitmeye o kadar hevesli müntazır bulunuyorsunuz ki ümidinizi boşa çıkarmak elimde değil sizin gösterdiğiniz meselenin aksine olarak ben ismimi haber vermeyeceğim. Senin ise hikâyeye taalluk-ı kat’îyesi (kesin olarak ilgili olma) yoktur. Herkes gibi anamdan, babamdan dünyaya geldim. Miras olarak hâlâ malik olduğum şu malikâne-i beşeriyetim ile senede üçyüz lira getiren bir servete nail oldum. Bundan başka zannederim ki pek ziyade hoşlandığım alaycılıkta bu miras meydanında bana onlardan müntakîl (intikal eden) oldu. Güzel bir tahsil gördüm. Arzu etsem bir orkestrada para kazanacak kadar keman çalarım. Flavte (flüt) ile Fransız borusunda da aynı derecede maharetim var. Bu fennî oyunda senede yüz lira kaybedecek kadar vist¹²⁹ bilirim. Fransız lisanına olan aşinalığım beni Paris’te de Londra kadar para israf etmeye muktedir kıldı. Elhasıl bir erkeğe yakışacak bütün meziyata sahip bir adamım. Hiç sebepsiz icra ettiğim bir düelloda dâhil olmak üzere başımdan her türlü macera geçti. Daha iki ay evvel fikren ve cismen zevk-i selîme muvaffak bir kadına tesadüf ettim. Kalbim eridi, nihayet akıbet-i mukaddereme dâhil olduğumu hissediyor ve hemen âşık olmak üzere bulunuyorum, lakin mecmû-i servetimden ne kalmış olduğunu hesap edince ancak dört yüz liraya malik olduğumu anladım. Şimdi size sorarım izzet-i nefsinin bilen bir erkek dört yüz lira ile âşık olabilir mi? şüphesiz olamaz [s. 13] diye karar verdim. Maşukamın civarından savuştum. He zamanki sarfiyatımı tadil ederek yaşadım bu sabah servet-i mevcudimden seksen lira

¹²⁹Haz. N: Klasik Rus edebiyatı romanlarında çokça rastlanan; Rus soyluları arasında, balolarda, toplantılarda vs. en çok tercih edilen bir çeşit kart oyunu.

kalmıştı. Bunu iki müsâvî (eşit) kısma taksim ederek kırkını hususi bir maksat için ayırdım. Kalan kırkını da gecenin nısfından (yarı) evvel yiyip bitirecek idim. Filhakika pek eğlenceli bir gün geçirdiğime ilaveten bana sizin dostluğunuzu kazandıran pasta meselesi gibi birçok masharalıklar (maskaralık) ettim. Çünkü evvelcede söylediğim gibi avanakça ifa ettiğim bir vazifeyi daha avanakça ve sefihâne bir netice için bağlamak istiyordum. Biraz evvel kesemi sokağa fırlattığımı gördüğünüz zaman mâhut (bilinen, adı geçen, mâlûm) kırk liranın sonu gelmiş idi. Şimdi siz de beni benim kadar biliyorsunuz. Bir budala lakin sebatkâr bir budala. İnanmanızı rica edeceğim vecihle ne bir dolandırıcı ne de bir korkak.

Delikanlının tarz-ı ifadesinden nefsi hakkında pek acı ve hakaretkâr fikirler beslediği anlaşılıyordu. Onu dinleyen iki arkadaş beyan ettiği aşk meselesini gönlünde izhar ettiğinden fazla haiz tesir olduğunu ve bu hâlet-i hissiye içinde hayata suikast etmek ihtimali bulunduğunu düşünüyorlardı: Pastalar mudhikesi (gülünecek şey, komedi) şimdi şekl-i zahirisi içinde bir faciaya benziyordu.

Miralay “Ceraldin” Prens “Filorizel” e bir nazar atarak dedi ki:

[s. 14] -Hakikaten acîb değil midir ki bu koca Londra hercümerci içinde yekdiğerimize tesadüf eden bu üç kişi aynı hâl ve mevkide bulunalım.

Delikanlı haykırdı ki:

-Nasıl? Nasıl? Siz de benim gibi harap olmuş adamlar mısınız? Demek bu verdiğiniz supede benim pasta ziyafetinin türlüğü demek şeytan kendi üç kişisini son bir zevk olmak üzere bir yere getirmiş ha!

Filorizel – Hakikaten inanmalıdır ki şeytan da bazen büyük bir centilmenlik ibrazına müsteiddir. Filhakika hemen aynı hâlde değil isek de aramızdaki müşabehet-i azime (büyük benzerlik) bana o kadar müesser geldi ki ben de artık bu endişelere bir nihayet vermeyi kararlaştırdım. Haydi sizin son ve kahramanâne pasta ziyafetiniz. Benim için bir misal olsun böyle diyerek çantasını cebinden çekti ve içerisinden bir deste banknot çıkardı. Dedi ki:

-Görüyorsunuz ki ben sizden ancak bir hafta kadar geri kalmışım lakin size yetişmek ve [ondül] yerine baş başa yetişmek isterim.

Banknotlardan birini ayırıp masanın üzerine koydu:

-Bu hesap pusulasını te'diyeye (ödeme) kifayet eder. Ötekilere gelince....

[s. 15] Serî bir hareketle Prens mütebaki (geriye kalan) banknotları şöminenin içine fırlatıyormuş, ve kâimeler bir anda alevler içinde mahvoluyormuştu. Genç adam onun kolunu tutmak istedi ise de aradaki masa buna mani olmuştu. Yabancı haykırdı ki:

-Bedbaht adam. Hepsini yakmamalı idiniz. Kırk lira ayırmak lazım eder.

Prens: - Kırk lira mı? Diye, tekrar etti, Allah aşkına kırk lira ne olacak?

Diğer taraftan Miralay ise diyordu:

-Niçin kırkta seksen değil. Çünkü biliyordum ki orada yüz lira fazla var idi.

Delikanlı mahcubâne cevap verdi:

-Yalnız kırk lira ona yeterdi. Maattessüf bu para olmadıkça kabul edilemez. Nizâm-i kat'îdir. Adam başına kırk lira.. Lanetli hayat insanı parasız olmaya bile muktedir olamıyor!

Prens ile Miralay teâtî-i enzâr ettiler. Miralay dedi ki:

-İzahat veriniz. Bende daha epeyce bir meblağ var. Servetimi dostum “Godal” ile memnunen paylaşacağımı söylemeye hâcet göremem. Ancak maksadım ne olduğunu anlamalıyım. Dostum bu sözlerinizle ne murat ettiğinizi bize açıkca anlatmalısınız.

Şimdi delikanlı birdenbire teyakkuz etmiş gibi göründü. Karşısında [s. 16] iki adamın gözlerine bakarak çehresi kıpkırmızı oldu...

-Efendiler, beni kandırmıyorsunuz ya? İkinizde benim gibi iflas etmiş adamlarsınız değil mi?

Miralay cevaba şitâb etti.

-Ben cidden müflisim.

Prens – bana gelince size delil-i fiilîsini gösterdim. Bir müflisten, külliye harap olmuş bir adamdan başka kim banknotlarını ateşe atar? İş zaten kendini göstermiyor mu?...

Delikanlı ise adem-i itimat ile mırıldanmıştı.

-Bir müflis, evet yahut bir milyoner.

Prens – yeter efendi, ben diyeceğimi dedim ve bu ana kadar sözümün adem-i itimat ile telakki olunmasına alışmış değilim.

Delikanlı ise tekrar ediyordu:

-Bir müflis, bir harap olmuş adam? Siz de benim gibi müflis misiniz? O adamlardan mısınız ki bir hayat-ı sefihâne-i imrar (sefilce bir hayat geçirme) ettikten sonra kendinize layık yalnız bir şey kaldığına hükmedecek bir geçide geldiniz! Siz “burada sesini yavaşlatmış idi” kendinize bu son zevki bahşetmeye karar-ı kat’î verdiniz mi?

Ahmaklıklarınızın ve sefahatinizin sizin önünüzde açtığı zilletten kurtulabilmek için yegâne kolay ve asla şaşmaz tariki tutmaya cesaretiniz var mı? Zabıta-i vicdaniyenin [s. 17] elinden kurtulabilmek için önünüzde açık duran kapıdan girebilecek misiniz?

Ve birdenbire sustu, gülmek için cebr-i nefis etti. Şarap kadehini nihayetine kadar boşaltarak bağırdı ki:

-Sıhhatinize. Geceniz hayrolsun benim latifeci müflislerim. Masadan kalkmaya teşebbüs etmiş idi ki Miralay “Ceraldin” kolundan tuttu;

-Siz, dedi, bize itimat etmiyor ve böylece yanıyorsunuz. Bütün sorduklarına lazım geldiği gibi cevap verdik. Bununla beraber ben o kadar korkak değilim ve kraliçenin İngilizcesini açıkça konuşmasını bilirim. Biz her ikimiz de sizin gibi hayattan bıktık. Ölmeye karar verdik. Er, geç yalnız, yahut birlikte onu arıyor bu muhtefî (gizlenen) olduğu mahalde yakalamak istiyorduk. Mademki size tesadüf ettik ve sizin işiniz daha aceledir. Haydi bu iş bu gece, hemen şimdi ve eğer ister iseniz üçümüz birlikte ölüp bitsin. “Miralay burada müteheyyicâne haykırıyordu” bizim gibi üç müflis arkadaş cehenneme kol kola gitmeli ve gölgelikler arasında hiç olmaz ise yekdiğerini teselliye etmelidir.

“Miralay Ceraldin” rolünü o kadar güzel oynamış idi ki Prens bile endişe-i kalp ile arkadaşına baktı. Delikanlıya gelince [s. 18] yanaklarını tekrar bir zulmet-i humret-âlûd kaplamış, gözlerinde bir şule-i şedide çakmış idi.

Hemen, hemen müthiş bir şetaretle:

-Tam, dedi, aradığım adamlarsınız. Veriniz elinizi ki bu pazarlık üzerine sıkayım.

Bedbahtın eli râtıb ve soğuk idi. Devam etti:

-Bilemezsiniz ki nasıl rüfekâ (arkadaşlar) içerisine gireceğiz. Benim pastaları yediğinizden onun ne kadar mes’adet-engîz (bahtiyarlık veren) olduğunu tasavvur edemezsiniz. Ben tek bir neferim. Lakin bir ordunun tek neferi ölümün bâb-ı masumiyetini biliyorum. Onun aşınalarından biriyim. Bunun için bilâ-teklif, hususıyla bir takım masharalıklara hâcet kalmaksızın sizi ebediyete takdim edebilirim.

İki arkadaş fazla izahat vermesini talep ettiler. Delikanlı sordu ki:

-Her ikiniz için seksen lira cem’ edebilecek misiniz? “Ceraldin” kemal-i dikkat ile cüzdanını yoklayarak cevap-ı tasdik verdi. Delikanlı heyecanla:

-Mesut mahluklar, dedi, İntihar Kulübü’nün duhûliye (giriş ücreti) akçesi kırk liradır.

Prens:

-“İntihar Kulübü” mü, dedi, bu da ne demek oluyor?

[s. 19] Yabancı delikanlı cevap verdi:

-Dinleyiniz; biliyorsunuz ki: asrımız asr-ı teshîlâtıdır (kolay asır); şimdi size bu hususta vukuâ getirilen terakkiyattan birini izah edeyim. İkamet ettiğimiz yerden uzak ve başka yerlerde işlerimiz olur; bunun için şimendiferler ihtirâ (icat) edilmiş. Mesâfât-ı baîdeden (uzak mesafeler) muhabereye muktedir olabilmemiz için telgraflar yapılmış. Hatta en âdi otellerde bile yüzlerce ayak merdiveni çıkmak zahmetinden kurtulmak üzere tertibâne mahsusa vücuda getirilmiş. İmdi, biz hayatın bizi eğlendirebileceği müddetçe üzerinde palyaço rolünü oynamaya mahsus bir sahne olduğunu bilmemize nazaran terakkiyat ve teshîlât (kolaylıklar) ahîre-i medeniye meyanında büyük bir noksan var idi. bu sahneyi terk etmek için kibarca, sehil (kolay) bir usul, silah-ı mutlaka enîn bir arka merdiveni, yahut demin dediğim gibi ölüm bir bâb-ı hususi! İşte ey benim iki müflis dostum, bu noksan “İntihar Kulübü” tarafından tazmin olunmuştur. Dostlarım, bu arzuda yalnız biz bulunuyoruz, yahut efkâr-ı mahsusamızla umumiyete karşı bir istisna teşkil ediyoruz zannetmeyiniz. Her gün oynadıkları ve ömürlerinin sonuna kadar oynamaya mecbur oldukları bu oyundan cidden bıkmış birçok insanlar var ki: müebbeden terk-i vazife edebilmelerine muhtelif mülâhazât-ı mümânaat (engellenen düşünceler) ediyor. Bazılarının aileleri vardır, ki: intihar meselesinin âşikâr-ı vukûuyla müebbeden muazzeb (eziyet çeken) olurlar, hatta efkâr-ı umumiye tarafından manen, maddeten [s. 20] müttehim (birisine zan ile kabahat isnad edilen) tutulurlar. Bir takımları da zayıf kalp sahipleri olduğu için intiharın alâim-i maddiye ve âcilesi müvacehesinde lerzan ve kararsız kalırlar ki: bu hâl bizzat benim tecârib-i nefsiyemde dâhildir. Ben kendi elimle başıma bir tabanca namlusu dayanıp tetiği çekmeye muktedir değilim; çünkü er adamdan daha nafiz ve kavî bir şey beni hareketten men ediyor. Hayattan teneffür (nefret etme) ettiğim elimi uzatarak ölümün eteğine yapışamıyorum işte ben ve benim gibileri için “İntihar Kulübü” bir nimet-i gayr-ı müterâkibedir (birbiri üzerine binmiş nimet) kulüp nasıl idare olunuyor, tarihi nedir? Yahut memâlik-i sâirede şubâtı (şubeler) var mıdır; bunlara ait hiçbir şeyi bilmiyorum; kavânîn-i esâsiyesine gelince: bunları size ifşaya salahiyetdâr değilim.

Size edebileceğim hizmete gelince: eğer hayattan cidden bıkmış iseniz bu akşam sizi bir ictimâya takdim edeceğim, o hâlde bu gece olmazsa bile bir haftaya kadar terk-i hayat edeceğinize katiyen emin olabilirsiniz. (Saatine bakarak) saat şimdi on bir. Nihayet on bir buçuğa kadar buradan hareket etmeliyiz. O hâlde müzakere edip son kararınızı vermek

üzere yarım saat vardır. Düşününüz ve aklınızda tutunuz ki (burada tebessüm ediyordu) bu iş pasta ziyafeti gibi bir latifeden ibaret değildir.

Miralay (Ceraldin):

-Çok doğru söylüyorsunuz, dedi, ancak madem böyle [s. 21] mühim zamandayız; dostum (Godoel) ile beş dakika hususi konuşmaklığıma müsaade eder misiniz?

-Haklısınız; isterseniz çekileyim.

Yabancı delikanlı çıktı; ikisi yalnız kalır kalmaz Prens (Filorizel) dedi ki:

-Ceraldin! Uzun uzadıya münakaşanın ne lüzumu var, benim kemal-i sükunetle karar verdiğim bu işte senin mütereddit durduğunu hissediyorum; hâlbuki; ben işin akıbetini görmeyi tasâmim (kesin karar, karar almak) eyledim Miralay sararak cevap verdi:

-Zat-ı haşmetlerine hayatlarının ne derece haiz-i kıymet ve ehemmiyet olduğunu ihtar edebilir miyim? Bittabî efendimizce malumdur, ki: bu kıymet ve ehemmiyet yalnız dostlarınızca değil memleketimizin saadet ve istikbali nokta-i nazarından dahi gayet büyüktür. Mecnun genç “eğer bu gece olmazsa.....” diyordu, lakin şayet bu gece efendimizin başına bir felaket gelecek olursa benim yeis ve âlâmımı değil, fakat büyük bir milletin âmâlini düşünmez misiniz?

-Ceraldin, ben bu işin sonunu mutlaka göreceğim!

Prens bu sözleri son derece katî ve masr (dağılmak, az olmak, bir şeyi incelemek) bir tarzda söylemiş idi; ilave etti:

-Yalnız, Miralay, siz lütfen bana verdiğiniz vaatte sebat edeceksiniz. Herhangi hâl ve şerâit altında olursa olsun [s. 22] benim müsaade-i mahsusam olmadıkça tebdilen dolaştığımı bir ferde ifşa etmeyeceksin. Şimdilik o emrim bundan ibaret. Haydi, artık yemek hesabını görünüz!

Miralay büyük bir çaresizlik içinde kemal-i ihtiramla eğildi; lakin pasta ziyafeti veren yabancı genci içeri çağırdığı ve garsona hesabı teeddîye (ödeme) ettiği esnada metin çehresi bembeyaz olmuş idi. Prens ise itidal demini tamamıyla muhafaza etmiş ve yanındaki gence bir şetaret-i fevkalade ile (Pala Roeyal)¹³⁰ de yaptıkları eğlenceyi anlatmakta bulunmuştu. Bu esnada Miralayın kendisine atfettiği istirhamkâr, sitem-âmîz nazarları görmemezliğe geliyordu.

¹³⁰Haz. N: Palais Royal

Hesap görüldü, Prens mütehayyir (şaşkın) garsona banknotun bütün mütebâkiyesini terk ettikten sonra üç arkadaş lokantadan çıkıp bir arabaya atladılar. Araba çok geçmeden karanlık bir avlunun önünde tevakkuf (durma) etti. Hepsi aşağı inerek (Ceraldin) arabacının ücretini teedîye ettikten sonra delikanlı Prens'e dedi ki:

Mister (Godoel) bu mühlik (öldürücü) işten geri çekilebilmeniz için henüz vakit var; siz de Mister (Hammer Simit)! Bir adım daha atmadan evvel iyi düşününüz. Eğer gönülleriniz “hayır!” diyorsa işte yollarımız ayrılıyor!

Prens:

[s. 23] -Düşünüz önümüze, efendi, dedi, ben bir defa söz verince geri çekilen insanlardan değilim.

Rehber:

-Gösterdiğiniz itidal-i dem bana da hüsni tesir ediyor. Bu âna kadar kimseyi görmedim, ki: bu noktada sizin kadar heyecansız bulunsun! Hâlbuki: bu kapı önüne beraber geldiğimiz, burada buluştuğumuz insanlar o kadar az değildir. Her ne ise uzatmayayım; lütfen siz burada biraz bekleyiniz de ben gidip merasim-i takdimiyenizi tertip ettireyim.

Dedi ve dostlarına elini sallayarak avlunun dâhilinde bir kapıdan girip kayboldu.

Miralay (Ceraldin) dışlerinin arasından mırıldanıyordu:

-Yaptığımız bütün deliliklerin en delicesi ve en tehlikesi budur.

Prens:

-Ben de tamamıyla senin fikrindeyim!

Diye cevap verdi. Bu sözden ibret alan Miralay devam etti:

-Henüz elimizde kısa, lakin kâfi bir zaman var. Bundan sonra atacağımız tek bir hatvenin (adım) neticesi o kadar muzlim ve mehîb olabilir ki: zat-ı haşmetlerinin suret-i hususiyede âczlerine bahşettiği serbesti-i kelam ve hareketi tezyîd (artırma) ve tevsîe (çoğaltma) kendimde bir hak tasavvur ediyorum. [s. 24] Prens piposunu ağzından çekti, refikinin çehresine dikkatle bakarak:

-Bu sözlerden Miralay (Ceraldin) in korkmakta olduğunu anlamaklığım lazım geliyor?

Dedi. Öteki mütekebbirâne cevap verdi:

-Benim hissettiğim korku şüphesiz nefsim için değildir. Bu hususta zat-ı haşmetleri katiyen emin olabilirler.

Prens sesinde bir aheng-i muhabbet olduğu hâlde:

-Ben de öyle düşünüyorum; mamafih tekrar bir münakaşa açarak beni tekrar mevâki’-i nesebiyemizi ihtara mecbur etmeyin; dedi. Sonra Miralay’ın tekrar i’tizâr (özür dileme) ve izaha davrandığını görerek ilave etti:

-Yeter, yeter! Bütün mazeretleriniz kabul edilmiştir.

Prens bundan sonra kapının yanına dayanarak genç rehberlerinin avdetine kadar sâkit ve sâmit piposunu içmekle vakit geçirdi. Yaklaşan rehber:

-Geliniz, dedi, reis sizi kabinesinde kabul edecek yalnız vereceğiniz cevaplarda açık ve serbest davranmanızı tavsiye ederim. Ben sizin kefiliniz oldumsa da kulüp kabul edeceği adamları kendi tarafından da son derece ehemmiyetle tahkik eder; çünkü azâdan birinin tedbirsizliği, hıyaneti yüzünden heyetin müebbeden dağılmak ihtimali vardır.

[s. 25] Hepsî yürüdüler; geçilecek mevâni-i azime (büyük engeller) yok idi. Dış kapı zaten açık bulunduğu gibi kabinenin kapısında aralık duruyordu. İşte burada, bir küçük velakin pek yüksek tavanlı dairede rehberleri iki arkadaşı bir kere daha yalnız terk etti. Giderken başıyla bir işaret edip:

-Reis şimdi buraya gelecek.

Demiş idi. Bulundukları kabinenin bir nihayetini teşkil eden kapıların arkasından bir takım gürültüler, ara sıra şampanya şişelerinin açılmasından mütevellit seda, kahkahalar, coşkun mükâmele (karşılıklı konuşma) parçaları işitiliyordu. Kabinenin bir tek, büyük penceresi nehir üzerine açılmakta olup iki arkadaş haricindeki ziyaretlerin mevkilerine nazaran (Çeriniğ Ferus) istasyonundan pek uzak olmadıklarına hükmeylemekte idiler. Dairenin eşyası pek az, kanepelerin örtüleri aşınarak âdeta iplikleri çıkmış bir hâlde idi. ortada eşya-yı menkûleden olarak yuvarlak masanın üzerindeki çingirak ile duvarlarda asılı birçok şapka ve paltolardan başka bir şey görünmüyordu. Ceraldin:

-Burası ne biçim bir delik?

Diyordu. Prens:

-Görmeye geldiğimiz bir delik!

Cevabını verdi. Hemen bu esnada idi ki: salonun kapıları [s. 26] ancak bir kişinin sığabileceği kadar açıldı; içeriden daha fazla bir gürültü dışarıya aksederken “İntihar Kulübü” nün müthiş reisi de kabineye dâhil oldu. Reis elli yaşta veya daha fazla, iri yarı bir adam olup yüzü bir çatal sakal ile mestur, başının tepesi çıplak ve derin gözlerinden ara sıra bir şule-i intişar ediyordu. Ağzında büyük bir sigara tutmekte olup karşısındaki yabancıları nâfiz ve soğuk bir nazarla tetkik ederken bu sigarayı mütemadiyen çevirmekte

ve ağzının bir köşesinden diğer köşesine nakleylemekte idi. Koltuğunun altında da küçük bir kitap göze çarpıyordu. Çıktığı kapıyı güzelce seddettikten sonra:

-Akşamınız hayrolsun, dedi, benimle görüşmek istediğinizi söylediler. Miralay cevap verdi:

-İntihar Kulübü'ne dâhil olmak istiyoruz.

Reis müteaccibâne (şaşarak):

-Bu ne demek?

Miralay – affedersiniz, lakin zannımıza göre bunun ne demek olduğunu anlatacak bir zat varsa o da sizsiniz!

Reis haykırdı:

-Ben mi? “Bir İntihar Kulüb” ü ha! Şimdi anlıyorum, bu herkesin herkesi aldattığı günün bir yadigârı! Birkaç kadeh içerek latife etmek isteyen centilmenlere karşı ibraz-ı nezaket edebilirim. Lakin, işin uzatılmaması lazımdır.

[s. 27] Miralay – kulübünüzün nâmı ne olursa olsun, görülüyor ki: şu kapıların arkasında bir takım rüfekâ var; işte biz de onlara iltihak etmek istiyoruz.

Reis soğuk ve haşın bir tarzda dedi ki:

-Efendi; siz yanılmışsınız; burası şahsa mahsus bir ikâmetgâhtır. Şimdi buradan çıkıp gitmelisiniz!

Bu mükâlemenin devam ettiği müddetçe Prens mevkiinde sâkât ve sâmit kalmıştı. Miralay'ın son söze karşı bir hâlet-i müşkîlede kaldığını ve muavenet için kendisine baktığını görünce piposunu ağzından çekti, söze başladı:

-Ben buraya sizin dostunuzdan birinin daveti üzerine geldim o zat şüphesiz sizi, böyle rahatsız etmekten maksadımız ne olduğunu da söylemiştir. Size şunu da ihtar edeyim ki: benim hâlimde olan bir adam ne yaptığını öyle inceden inceye düşünmeye ihtiyaç görmez ve öyle pek sert muamelata tahammül edemez. Hâlet-i mu'tâde (alışılmış nitelikler, hâller) tahtında ben pek halîm, selim bir adamım; lakin, azîz efendim, ya bildiğiniz ufak meseleden beni haberdâr edeceksiniz, yahut odanıza kabul ettiğiniz için pek ziyade pişman olacaksınız!

Reis kahkaha ile gülmeye başladı:

-İşte söz böyle söylenir. Siz hakikaten mert bir adam gibi [s. 28] söylüyorsunuz. Kalbime giden yolu buldunuz, beni istediğiniz gibi istihdâm edebilirsiniz.

Sonra Miralay (Ceraldin) e dönerek:

-Lütfen biraz çekilir misiniz? Evvela refikiniz ile konuşacağım, hâlbuki kulübün nizamâtı bunun yalnız vukua gelmesine lüzum gösterir. Dedi ve bir küçük kabine açıp Miralay'ı soktuktan sonra kapısını kapadı. İkisi yalnız kalınca Reis Prens'e sordu ki:

-Size emniyet-i kâmilem var, lakin dostunuza itimat edebilir misiniz?

-Bittabî kendim kadar değil; mamafih bu neticeyi kabul etmek için sebepleri ihtimal benden kuvvetlidir. Geçen gün oyunda mahvoldu, ve bulunduğu hâlet-i müşkîle hayata en kuvvetli surette merbût olanları bile bıktıracak derecededir. Bundan başka buraya son derece cesaret ve tasmîm (kesin karar) ile geldiğine eminim.

-Söylediğiniz sebepte kâfi, kendisi gibi bir tane daha var, ona itimat edebiliyoruz. Siz askerlikte bulundunuz mu?

-Bir müddet; lakin o kadar ten-perverim, ki çok zaman evvelleri terke mecbur oldum.

-Hayattan nefret ve istiğna göstermenizin sebebi nedir?

-Askerlikten çıkmama sebep olan hâlet, gayr-ı kabilü't-tahvil olan atâlet ve kelâl-i şedit.

[s. 29] Bu mazerete Reis irkildi.

-Acîb şey; acaba serd ettiğiniz mazeretin bu derece şeditü't-tesir olması mümkün müdür?

-Paramda yok. Şüphesiz atâleti benim için gayr-ı mümkün kılan bu sebebin kararına dahl-i azimi var. Düşününüz ki: bu züğürtlük ve bu tenbellik ile artık hayatta ne yapabilirim?

Reis büyük sigarasını âdeti olduğu üzere ağzında gezdirerek bu garip taleb-i intiharın gözleri içine gayet nâfiz bir nazarla baktı. Prens bütün metanet ve itidal demini takınmış olduğu hâlde bu bir çift dürbün-i tefahhus önünde bilâ-teheyyüç duruyordu. Nihayet Reis sükûtu ihlal etti:

-Eğer hayatta birçok tecrübeler görmemiş olsaydım, sizi reddedecek idim; lakin dünyayı pek iyi tanırım, onun için tasdik ederim ki: bir intihar hakkında dermiyân edilen sebepler zahiren ne kadar hafif ve hoppaca görünürse o derece nâfizü't-tesir olur. ve gönlüm, size karşı olduğu gibi, ilk görüşte bir adamı severse onu reddetmektense kulübün nizamât-ı mevzuasına biraz gayr-ı muvaffak hareket etmeyi tercih eylerim!

Artık her iş bitmiş idi. İki arkadaş gayet sıkı isticvabâne tâbi olduktan ve muhafaza-i esrar için insanın tasavvur [s. 30] edebileceği bütün mukaddesât üzerine en büyük yeminleri ettikten sonra kulüp defterine isimlerini yazdırdılar.

O derece itidal-i deme sahip ve işte görüşmek hususunda son derece müştak olan Prens (Filorizel) bile bu yeminleri eder ve şerâiti imza eyler iken vücudundan soğuk bir râşenin geçtiğini duymuş, bilâ-ihhtiyar titremişti.

Reis kırkar liradan duhûliye ücreti olan seksen lirayı alınca iki arkadaşın önüne düşerek kulübün salonuna soktu. Büyük salonda şetaret-efzâ bir ateş yanıyor, tavandan asılmış lambalar her tarafı mükemmelen tenvîr ediyordu.

Salondaki rûfekânın adedi yeni azalarla beraber on sekiz kişiye bâliğ olmuş idi. Bu eşhâstan birçoğu tütün dumanlarına müstağrak ve şampanya içmekle meşgul idiler; ara sıra çılgın, hummâvî (şiddetli, arzu, ihtiras) bir neşe parlıyor, sonra lerze-bahş, ağır bir sükûnet hüküm-fermâ (buyuran, emreden) oluyordu.

Prens Reis'e sordu:

-Bu bir ictimâ-i umumiye midir?

-Vasatî bir ictimâ'; az kaldı unutuyordum, eğer paranız var ise birkaç şişe şampanya ısmarlayınız; bu bir adet-i meriye olduğu gibi temettü de benim vâridât-ı cüziyene müddet bir kısmını teşkil eder.

[s. 31] Prens döndü:

-Hammer Simit, dedi, ben beş para bile tutmadığım için benim yerime de ikram sana düşüyor!

Sonra arkadaşını bırakarak lakayd ve munis bir tavır ile ve güya eskiden beri azadan biri imiş gibi salondan dolaşmaya başladı. Tabîi, samimi tavrı, zarif ve arifane sözleri her grup nezdinde kendisine bir hiss-i kabul-i ihzâr (çağırma, huzura getirme, hazırlama) ediyor, aşinalığı herkesle suret-i serî'a da ilerliyordu. Her yerde olduğu gibi burada da azanın kısm-i azmini gençler teşkil etmekte idiler. Bunların cümlesi zeki, hassas, ihtimal bir takım hususatta mahir, liyakatli adamlar ise de dikkatle bakılınca bütün bu irfan ve hassasiyetin hayatta temin-i muvaffakiyet etmeye yegâne vasıta olan sebat ve kuvvetten külliyyen mahrum olduğu anlaşılır idi. Ve bunlardan pek azı otuzdan fazla yaşlı oldukları hâlde birkaçı henüz yirmi yaşına girmediklerine hükmedilecek kadar genç idiler. Hemen nısfından fazlası masaya dayanarak ayakta duruyor, bir takımları da kararsızlıkla geziniyorlardı. Ara sıra sigaralarını pür-şevk ve muhteris çektikleri hâlde sonra sönüp gidinceye kadar tekrar ağızlarına götürmeyi unutmaz idiler, içlerinde pek güzel idare-i kelimedenler de varsa da ekserinin muhaverâtı gayr-i mütevâzen bir dimâğin feveranları, son derece gerilmiş asâbın hezeyanları suretinde idi; yalnız her şampanya şişesinin [s. 32]

küşâdında (açılma, açma) hepsine cebrî ve ca'li (yapma, uydurma, sahte) bir neşve gelir gibiydi.

Bunlardan yalnız iki kişinin oldukları yerlerde sâkit ve sâmit oturdukları görünürdü; bunlardan biri pencerenin yanındaki sandalyeyi işgal ediyordu. Başı göğsünün üstüne düşmüş, elleri pantolonunun ceplerine sokulu, ağzından bir harf bile sudûr (çıkış) etmeksizin duruyor, nazara cismanî ve fikrî bir harabiyetin timsâl-i elemini arz ediyordu, çehresi solgun – ve ihtimal soğuk bir terle – râtib (nemli) idi.

Sâkit ve sâmit oturanlardan diğeri ateşe yakın kanepeyi işgal ediyor, ve tavrı rûfekâsına hiç benzemiyordu. İhtimal kırk yaşını mütecâviz idiyse de sinn-i hakikisinden on yaş daha fazla görünüyordu. (Filorizel) bu şahsa baktığı zaman müddet-i hayatında bu derece çirkin, ihtirâsât veya hastalıkla bu kadar harap olmuş birine tesadûf etmemiş olduğunu düşünmekte idi. Bir deri ile kemikten ibaret kalmış, harekâtından bir tarafının meflûc (felçli) olduğunu anlaşılmakta bulunmuştu. Gözlerinde o kadar kuvvetli gözlükler var idi ki: içerisinden gözleri hadd-i tabîisinde büyük ve şaşa görünüyordu. Koca salonun içinde Reis ile Prens'ten sonra yalnız bu şahs-ı alîl hâlet-i mu'tâde-i hayatiyeye mahsus itidali muhafaza etmekte idi.

Aza arasında garip ve asâba dokunur bir laubâlilik, [s. 33] laubâlilik, kavanin-i beşeriyete karşı derin bir lakaydî ve istihzâ mevcut idi; kulübün kapısından girenlerin kendilerini mezarın yanında hissettikleri her hareketlerinden nümâyân oluyordu; kendilerinden evvel intihar edenlerin hatırasına ve meşhur intiharların şerefine içiyorlardı. Herkes ölüm hakkında gaflete gelen nazariyâtı muhteris, hummavî bir hâletle izah etmekte idiler.

Bu bârid, acîb muhit içinde Miralay (Ceraldin) bin türlü endişelerle dolaşıyor, etrafı gözden geçiriyor, bu meşûm binanın her köşesinde mevcudiyetini tasavvur eylediği mehâlîke (tehlikeli yerler) karşı tedâbir-i muhtelif tasavvur ediyordu. Miralay'ı en ziyade muzdarip eden cihet henüz kulübün kavânîn-i dâhiliyesine ait bir şey öğrenememiş olması idi; bu esnada nazarı o kadar şayan-ı dikkat bir sükunet ve itidal ile oturan tarif ettiğimiz gözlüklü malûle tesadûf edince olduğu mevkiyi terk edip kulüp reisinin yanına gitti:

Kendisini şu karşıda oturan zata takdim etmesini rica eyledi Reis kulüp azası arasında bu gibi merasime hâcet olmadığını söylemekle beraber Miralay'ı alıp Mister (Maltus)¹³¹

¹³¹Haz. N: Malthus

denilen meflûcun nezdine götürerek takdim eylemiş idi. Mister (Maltus) Miralay’a mütecessis bir nazar attıktan sonra yanına oturmasını söyledi.

-Beni azadan olduğunuz için malumat talep ediyorsunuz, [s. 34] öyle mi? Tam malumat menbâna geldiniz. Ben bu latif kulûbe dâhil olalı tam iki sene oldu.

-Miralay geniş bir nefes aldı. Mademki: Mister (Maltus) bu kulûbe iki senedir devam ettiği hâlde henüz ölmemiş idi, hemen bir akşam içinde Prens’in bir tehlikeye dûçar olacağından o derece endişe etmek lazım gelmezdi. Ancak bir söz (Ceraldin) i diğer cihetten müteaccib dahi ettiğinden sordu, ki:

-Ne? İki sene mi dediniz? Demek ben bir latifeye, istihzâya hedef olmuşum.

Mister (Maltus) mülayemetle (yumuşak huyluluk) cevap verdi:

-Öyle değil, efendi, benim işim başkadır; ben doğrudan intihar için yazılmış azadan değilim, kulüp ile olan münasebetim fahridir. Buraya nadiren, her iki ayda iki defa gelirim. Alîl olmaklığım ve Reis ile aramızdaki samimiyet, aynı zamanda fazla miktarda bir abone tedîyesi beni bu imtiyaza nâil etmiştir. Böyle iken bile istikbalimde müphem noktalar vardır.

Miralay – azizim, biraz daha vazîh söylemenizi rica edersem kusurumu affediniz; biliyorsunuz ki: ben kulüp nizamâtına henüz külliye yabancıyım.

Mefluc dedi ki:

-Sizin gibi buraya ölümü aramaya gelen aza-yı asliyeden [s. 35] her biri tâli’ (talih) kendilerine yâr oluncaya kadar devam eder. Hatta taayyüş (yaşamak) edecek parası yok ise kendisine, bittabi muhteşem değilse de, pek temiz ve rahat bir kabine ve yiyecek, içki tahsis olunur ki: bu da duhuliye ücretinin azlığına nazaran fena bir şey olmadığı gibi Reis de hakikaten refakatine doyulamaz tarif ve arif bir zattır.

-Hâlbuki: Reis’in hâl ve etvarı yeknazar da bana o kadar cazip ve mültefit görünmedi.

-Ah, kendisini iyi tanıımıyorsunuz da onun için, Reisimiz dünyanın en garip insanlarındandır; ne hikâyeler, ne hikâyeler! Ahval-i muhtelif-i hayatiyeye cidden şayan-ı hayret bir derecede vukufu vardır. Daha doğrusu, söz aramızda, bütün âlem-i Hristiyanette onun kadar büyük bir çapkın bulunabileceğine şüpheliyim!

-Reis de, tabir-i caiz ise, sizin gibi ölümle münasebeti olmayan aza-yı mümtâzeden midir?

-Öyle, fakat onun imtiyazı benimkinden büsbütün başkadır. Şimdiye kadar bir latif-i mahsus olarak canım bağışlanmış ise de bir gün ben de diğerleri gibi gideceğim. Size demin söylediğim gibi burada hemen yahut biraz sonra ölmek iskambil kağıtlarında

tâli'lerimizin göstereceği cilveye tabîdir.; Reis ise bizim gibi kâğıt oyununa girmez. Yalnız kâğıtları karıştırır, kâğıt çeker ve kulübün tertibat ve idaresine nezaret eyler, azizim Mister (Hammer Simit) [s. 36] bu adam cidden daha mücessemidir (gözle görülür, cisim hâlinde bulunan): Üç senedir bu mühim işi takip ettiği hâlde bir şayia değil, bir suizan fısıltısı bile meydana almadı; düşündükçe âdeta kendisine ilham-ı vâkıa olduğuna inanacağım gelir! Şüphesiz bundan altı ay evvel zuhur eden bir vakıâyı, hani şu icrahâne de kazaen zehirlenmiş olan asilzadeyi elbet derhatır edersiniz? İşte bu Reisimizin en basit, en ehemmiyetsiz planlarından biridir.

Hâlbuki: ne kadar selametli, ne kadar alelade değil mi?

-Beni müstağrak-i hayret diyorsunuz; demek bu bedbaht asilzade şu kulübün...

Miralay “kurbanlarından” diyecek iken müşkilat ile kendisini tutabilerek ilave etti:

-Azalarından idi?

Aynı zamanda Miralay Mister (Maltus) un ölümünden öyle âşıkâne, meftûnâne bahsetmediğine de dikkat etmiş olduğundan kat’-i kelam etmeyerek:

-Bununla beraber, dedi, azizim henüz beni zulmet-i cehaletten tahlis (kurtarma, kurtarılma) etmediniz. Şu kâğıt karıştırmak ve kâğıt açmak meselesini izah eder misiniz? Bundan başka hâlinizden asla ölmek fikrinde olmadığınızı anladığımdan kulûbe hikmet-i müdâvimetinize de bir türlü akıl erdiremiyorum.

[s. 37] Mister (Maltus) sedasında fazla bir aheng-i şevk olduğu hâlde:

-Zulmet-i cehâlette olduğunuzu söylemekte haklısınız. Şimdi azizim, bu kulüp bir nevî ayyaşlık, bir nevî sermestî-girân mabedidir. Eğer sıhhatim bu muhitin heyecanına daha çok mukavemet edebilecek kuvveti haiz olsa idi emin olunuz ki: daha sık devam edecek idim. Şu hâlimde bile, bence son şekl-i îş ü nûşım (yiyip içme, zevk u safâ) olan, bu gece heyecanlarına atılmaktan pek müşkilatla men’-i nefis ediyorum.

Burada mâlûl elini (Ceraldin) in koluna koyarak devam etti:

-Efendi, ben ezvâk-ı nefsâniyenin (nefsin zevkleri), sefahatin her nevîni tecrübe ettim; emin olunuz ki: bunların içinde medh ü senâsında mübalağa edilmemiş olanı hemen mevcut değildir. Herkes aşktan mütelezziz olur, aşk ile telziz (lezzet verme, tatlandırma) ve tehyîc-i hayat (heyecanlı hayat) ederler. Hâlbuki: burada ben aşkın kavî ve şedit bir ihtiras olduğunu inkâr ederim. En kavi, leziz, şedit-i ihtiras ancak “havf ü haşyet” dir. Eğer yaşamanın en nâfiz ve müessir (tesir eden) hazzını hissetmek ister iseniz korkuya vakf-ı hissiyât ediniz! Efendi bana gıpta, bana haset ediniz! Ben bir korkağım!

Ceraldin bu sefil mâlûle karşı bir hareket-i istikrâhiye (iğrenme hareketi) ibrazından kendini güç menedebildi. Bütün itidalini toplamaya çalışarak suallerine devam etti:

[s. 38] -Bu “havf u haşyet” hissi bu kadar mahirane nasıl temdîd (uzatma) olunuyor? Ortada bir müphemiyet, meçhuliyet perdesi var mı?

-Şimdi size her gecenin karbânının nasıl intihâb (seçme, seçilme) olunduğunu anlatayım; yalnız karbânın değil, ve kulübün diğer azasının, kulüp kuvvetinin bu hususta ölüm müekkili (vekil tayin eden kimse) saftıyla kullanacağı şahsın dahi nasıl seçildiğini göreceksiniz.

Miralay:

-Allahım diye haykırdı, bunlar hakikaten birbirini mi öldürüyor?

Mister (Maltus) tasdikârane başını salladı:

-Şüphesiz! Kendi kendini öldürmek zahmet ve mecburiyet elemiyesinden bu vechile kurtulunuyor.

-Ya Rabbi, ya Rabbi! Olabilir mi ki: bu gece ben, bu gece siz, yahut dostum buradaki rûfekâdan birinin cisminin, ruhunun kâtili olsun! Kadından doğmuş insanlar arasında böyle şeyler mümkündür? Bu alçaklığın alçaklığı!

Miralay tekrar tehevür (küplere binme, köpürme) ve teheyyücüne tâbi olarak yerinden fırlamak üzere idi ki: gözleri karşısında duran Prens’in enzârına tesadûf etti. Bu nazarlar o kadar sert ve hadîd idi ki: (Ceraldin) in hemen sükunete avdetini mûcip oldu:

-Bununla beraber, dedi, neden olmasın? Hususıyla bu [s. 39] derece mûcip zevk ü huzuz (zevkler, hazlar) olduğu hâlde kulübün nizamâtına tâbiim vesselam!

Mister (Maltus) Miralay’ın bu teheyyücâtını bir zevk-i mahsus ile temaşa ediyor; bu sefil adamın fenalığa intisâp ile iftihar ve iğbirar eylediği anlaşılıyordu.

-Görüyorum, ki, dedi, ilk an taaccübünüz mürur edince cemiyetimizin ihtiva ettiği lezâizden hisse-mend olmaya başladınız. Biraz sonra kulübün bir kumar masası, bir düello ve bir Roma (amfitiyatr) ının bütün huzuzunu ne derece mükemmiyetle cemylediğini göreceksiniz ve buna alışanların nazarında lezâiz-i sâirenin ne kadar basit ve hakîr kalacağını tefekkürde tecrübe eyleyeceksiniz. Oynadığımız oyuna gelince son derece kolaydır. Evvela bir deste kâğıt... Lakin zannederim, ki: şimdi hepsini gözünüzle göreceksiniz. Yalnız azizim ben istinatgâhsız yürüyemediğim için kolunuzu vermenizi rica ederim.

Filhakika Mister (Maltus) oyunun tarifine başlar başlamaz salonun diğer nihayetindeki bir kapı açılmış, bütün âza daha içerideki salona bazı mertebe-i istîcal (acele etme mertebesi) ile geçmeye başlamışlardı. Burası da birinci salona müşabih olup ancak ortada yeşil çuha ile mestur bir büyük masa var idi. Ve bu masanın başına [s. 40] oturmuş olan kulüp reisi elindeki bir deste iskambil kâğıdını kemal-i itina ile karıştırıyordu.

Elindeki baston ve (Ceraldin) in koluna rağmen Mister (Maltas)¹³² o kadar müşkilatla yürüyor idi ki: bu ikisi ve onları beklemiş olan Prens salona herkesten sonra dâhil oldular, masanın alt başında yan yana oturdular. Mister (Maltus) fısıldadı ki:

İşte Reis'in elindeki elli iki kâğıtlık bir bir iskambil destesi şimdi ölüm alameti olan maça beyine dikkat ediniz! İspati beyi¹³³ de bu gece iş için tayin olunacak memura aittir. Ah bahtiyar gençler! Gözleriniz sağlam, oyunu takip edebilirsiniz hayfa ki ben buradan beyi ikiliden fark edemiyorum.

Bunu müteakip cebinden bir gözlük daha çıkarıp diğerlerinin üzerine taktı:

-Bari, diyordu, herkesin alâim-i vechiyesine bakarak eğleneyim.

Diğer cihetten Miralay refikini öğrendiği şeylerden ve önlerinde deveran eden hevl-engîz (korkunç) ihtimalden hemen haberdâr etmiş idi. Prens vücudundan tekrar bir ölüm bürûdetinin geçtiğini, yüreğinin sıkıldığını hissetti; etrafına endişeli bir nazarla baktı. Miralay fısıldadı:

-Bu cesurâne darbe yeter! Kurtulmak ihtimalimiz yüzde yüzdür.

[s. 41] Lakin bu söz Prens'e tekrar karar-ı metin ve masrını (dağılmak, az olmak, bir şeyi incelemek) ihtar eylediğinden kısaca:

-Sükût! Dedi, her ihtimale karşı merdâne davrandığını görmek isterim!

Müteakiben kalbinin darabâtına (darbeler, vuruşlar) ve sinesinde hissettiği müziç (rahatsızlık veren) bir ateşe rağmen itidal-i zahirisiyle seyre başladı. Âzanın hepsi gayet sessiz ve dikkatli idiler. Baştan başa renkleri soluk olmakla beraber kimse Mösyö (Maltus) kadar sararmamıştı. Gözleri dişleri fırlamış, başı bila-ihiyar elindeki bastonu üzerinde titremekte bulunmuştu. Lerzedâr parmaklarını sıkıyor, bu kulüp âzalığı zevkinden bütün şiddet ve şeâmetiyle (uğursuzluk) istiâze (sığınmak, korunmak) eylediği görülüyordu. Reis ağır bir sesle:

-Efendiler, dikkat!

¹³²Haz. N: Yukarıda Maltus olarak yazılmasına rağmen burada Maltas olarak yazılmış.

¹³³Haz. N: İskambil kâğıdında sinek.

Dedi, kâğıtları mevcut olan âzanın önüne kapalı olarak dağıtmaya başladı; her kâğıt verişte sahibinin kâğıdı açıp göstermesine kadar bekliyordu. Herkes önündeki kâğıdı açmakta tereddüt ediyor, bazılarının titreyen parmakları uzun müddet kâğıdı çevirmeye muktedir olamıyordu. Sırası yaklaştığı esnada Prens âdeta boğucu bir heyecan-ı mütezâyidin (artan heyecan) esiri oldu; bununla beraber kendisinden bazı mertebe kumarbazlık hissi olduğu için bu meşgalede acıb bir lezzet olduğunu da kemal-i hayretle hissediyordu, kâğıdını [s. 42] metin bir el ile çevirdi: Kısmetine ispatının dokuzlusu düşmüş idi; (Ceraldin) maça üçlüsünü, Mister (Maltus) kupa kızını açtılar.

Mister (Maltus) kâğıdını görünce büyük, derin bir meserret nefesi aldı. Hâlbuki: hemen bu esnada pasta dağıtan delikanlı ispatı beyini çevirmiş, kâğıt hâlâ elinde durduğu hâlde havf ü haşyetinden donup kalmıştı! O buraya öldürmeye değil, ölmeye gelmiş idi! Zavallı o kadar dûçar-ı perişani olmuş görünüyordu: ki Prens kendi başında dönen tehlikeyi unutarak genç rehberlerinin hesabına büyük bir acı, derin bir merhamet hissetti.

Şimdi kâğıdın ikinci devre-i tevziî (dağıtma devresi) başlamış idi. Oyuncular hatta nefes almakta çekiniyorlardı; Prens'e başka bir ispatı geldi. (Ceraldin) e de bir karo tesadüf etti; lakin Mister (Maltus) elindeki kâğıdı çevirince köhne bir makinenin bir anda parçalanmasını andırır boğuk ve korkunç bir seda ağzından boşandı güya meflûc değilmiş gibi bir defa fırladıktan sonra tekrar mevkiine düştü: Elinde duran kâğıt maça beyi idi!

Bir anda her tarafta mükâleme başladı. Oyuncuların çatkın, solgun çehreleri düzeldi; herkes masanın başından kalkarak ikişer, üçer sigara salonuna geçmeye başladılar. Kulüp reisi [s. 43] kollarını uzatarak vazife-i yevmiyesini hüsn-i ifa etmiş bir adam gibi gerindi ve esnedi.

Lakin Mister (Maltus) orada başı ellerinin içinde ve elleri masanın üzerinde büsbütün kırılıp ezilmiş bir et kitlesi gibi sâmit , hareketsiz kalmış idi!

Bu gecenin işi bitmiş olduğundan Prens ile Miralay hemen kulüpten çıktılar. Gecenin soğuk havasıyla muhit oldukları vakit gördükleri hadisenin gönüllere îras (sebebiyet verme, sebep olma) ettiği haşyet ve istikrâh-ı tezâuf etmiş idi. Prens hırs ve tehevvrle (kıзма):

-Ah, dedi, böyle bir işte ahd ve yemin ile bağlı bulunmak! Ve insan kanıyla edilen bu ticaretin devamını menedememek ne müthiş şey! Bir kere şu yeminimi nakz (yok sayma, bozma) edebilseydim!

Miralay ağır ciddi bir sesle cevap verdi:

-Nakza gayret zat-ı haşmetleri için mümkün değildir, bilirim. Sizin namusunuz bütün bu hempânın (arkadaş) namusudur; lakin ben yeminimi bozmaya hem cesaret ederim, hem de kemal-i memnuniyetle bozarım.

Prens (Ceraldin)! Eğer benim sizi soktuğum bir mesele yüzünden namusunuz üzerine verdiğiniz bir ahdi bozacak olursanız ne sizi, bilhassa kendimi affederim!

Ceraldin meyasâne:

[s. 44] -Emir sizin efendimiz, dedi, lakin bu meşum noktadan bir ayak evvel uzaklaşmayalım mı?

-Hay, hay, şuradan bir araba bulunuz!

İki arkadaş hevl-engîz bir apartmanın bulunduğu bina üzerindeki manî okuduktan sonra arabaya atladılar.

Ertesi sabah Prens yatağından kalkar kalkmaz Miralay elinde bir yevmî gazete ile içeri girdi; Prens gazeteyi alınca gözü kurşun kalemiyle işaretli olan şu bende ilişmişti:

“Kaza-yı Müessif”

“Bu sabah takriben saat iki raddelerinde (Çepes-tu-Palais)¹³⁴ mahallesinde 16 numarada sakin Mister (Maltus) dostlarından birinin vermiş olduğu ziyafetten avdet ederken (Trafangar)¹³⁵ Meydanı’nda yukarı siperlerinden aşağı yuvarlanmış, kafatası parça parça olup bir kolu ve bir ayağı kırılmıştır. Mumâileyh sükût eder etmez terk-i hayat eylemiştir. Mister (Maltus) a refakat etmekte olan bir dostu bu kaza-yı facianin esnâ-yı vukûunda araba kiralamakla meşgul idi. Mister (Maltus) zaten meflûc bulunduğu sükûtun ikinci ve şiddetli bir nüzul sebebiyle vukuâ geldiğinde şüphe edilmiyor. Bedbaht Mister (Maltus) mahâfil-i kibarda iyi tanınmış bir zat olduğundan [s. 45] vefatı birçok ehlibasınca pek ziyade mûcib-i keder olacağı tabiidir.

Prens bendi okuyup bitirince (Ceraldin) ağır bir sesle dedi ki:

-Eğer bir yere uğramadan doğruca cehenneme gidecek bir ruh varsa da o da bu meflûc herifin ruhudur.

Prens iki elleriyle yüzünü kapamış sükût ediyordu. Miralay devam etti:

-Âdeta ölümünü istediğime sevindim, lakin doğrusu pasta ziyafetçisi delikanlı için yüreğim paralanıyor.

Prens başını kaldırdı:

¹³⁴Haz. N: Chepstow Place

¹³⁵Haz. N: Trafalgar Square

-Ceraldin, o bedbaht delikanlı daha dün gece senin ve benim gibi afif, masum idi; hâlbuki: bu sabah hemcinsinden birinin fâni lekesi ruhunun üzerinde duruyor. Kulüp reisini düşündükçe kalbim sineme, sığmıyor. Nasıl muvaffak olunabileceğini bilemiyorum, lakin Allah'ın mevcudiyetine inandığım gibi kâniyim ki: ben bu çapkını pençeme geçireceğim! Ah iskambil oyunu! Ne tecrübe, ne ders!

-Öyle bir tecrübe, öyle bir ders ki: bir daha katiyen tekrar edilmemeli.

Prens bu ihtar cevap vermediği cihetle Miralay korkmaya başladı:

-Şüphesiz zat-ı haşmetleri bir daha o meşum haneye ayak [s. 46] basmak istemez. Gördüğümüz manzara hisseylediğimiz haşyet ve nefret kifayet eder. Bundan başka mevkîî âlîlerinin uhdelere ihâle ettiği vezâif de artık böyle mehâlike atlamana manidir.

-Sözlerinizde büsbütün haksız değilsiniz, ve ben de bu hususta gösterdiğim arzu ve ısrardan memnun değilim. Hâlbuki: heyhat! En büyük üniformaların altında yine insan kalbi çarpmıyor mu? Bu âna kadar arzularına karşı bu derece zayıf olmadığını hiç tecrübe etmemiş idi. Lakin sâik-i derunumun bizden kuvvetli olduğuna emin olunuz, “Ceraldin”! Zanneder misin ki: daha birkaç saat evvel bir nesle şen-i şâtır yemek yemiş olan bedbaht gencin mukadderatını takipten hemen vazgeçeceğim! O çapkın reisin kanlı rolünü tarassud (gözleme, gözlemek, gözlenmek) edilmeksizin takibe terk edilmesine razı mısın? Bu kadar fevkalade bir maceraya karıştıktan sonra nihayetini almadan ric’at (geri dönüş) eylememe nasıl mümkün olur?

Siz prensinizden bir insanın yapmaya muktedir olamayacağı bir şey talep ediyorsunuz.

Bu gece “İntihar Kulübü”nde bir daha mevkilerimizi işgal edeceğiz.

Miralay “Ceraldin” dizlerinin üzerine düştü; müteheyyicâne dedi ki:

-Zat-ı haşmetleri benim canım almak isterler mi? Hemen alsınlar!

[s. 47] Bu hayat kendilerininindir; lakin Allah aşkına o tehlikeli işi teklif etmesinler.

Prens bir tavr-ı azametskârane ile:

-Miralay Ceraldin, dedi, sizin hayatınız yine sizindir. Ben yalnız itaat talep ediyorum; bu itaat gönül rızasıyla ihtiyar olunmadığı taktir de artık ona da ihtiyacım yoktur! Yalnız bir şey söyleyeceğim: Bu işte artık sizin iştirakiniz yoktur!

Sadık asker ayağa kalktı.

-Haşmetlim; o hâlde bugün akşama kadar bana müsaade ediniz. Çünkü, mert bir insan gibi arz edeyim ki, her işimi tanzim etmedikten sonra bu meşum deliğe girmeye cesaret

edemeyeceğim ve işlerimi tanzim ettikten sonra bu sadık bendenizden artık hiçbir muhalefete tesadüf etmeyeceğinizi temin ederim.

-Aziz Ceraldin! Bana mevkimi derhatır etmeye mecburiyet verecek harekette bulunduğunuz zaman emin ol ki: Son derece muazzeb (acı çeken) oluyorum! Bu günü istediğiniz gibi kullanabilirsiniz. Lakin saat on ikide aynı kıyafette olarak burada isbât-ı vücut etmeyi unutma!

Bu akşam kulüp o kadar kalabalık değil idi ve Prens Miralay [s. 48] ile beraber kulübe geldikleri esnada salonda ancak beş altı kişi mevcut bulunuyordu.

Pasta ziyafeti çeken genç de burada ise de bir suret-i şedidede muzdarip olduğu anlaşılıyor, ağzından bir kelime çıkmıyordu.

Prens ile Miralay mumaileyh ile bir mükâleme açmaya nafîle yere uğraştılar. Bedbaht delikanlı demiş idi ki:

-Ah, efendiler, ne olaydı da sizi bu meşhum, lanetli yere getirmeseydim! Bari henüz elleriniz pâk iken çekilip gidiniz.

Malul ihtiyarın düşer iken attığı feryâd-ı haşyeti, ve kemiklerinin taşlara tesâdümiyle (çarpışma, tokuşma) hâsıl ettiği sağır sesi duymuş olsaydınız tecennün (cinnet geçirme) etmek pek sehîl (kolay) olacak idi! Eğer bana zerre kadar acıyor iseniz benim de böyle düşüp parça, parça olmamı, bu gece maça beyi'nin bana tesadüf etmesini isteyiniz!

Muahharen (sonraki) rüfekâyâ bir iki kişi daha inzimâm (eklenme) eyledise de bu akşam iskambil masasının başına geçilince mevcûd-ı umuminin bir düzineyi tecavüz edemediği görülmüştü. Masa başında Prens tekrar geçen akşam hissettiği acı bir haz ile mütehassıs oldu.

Prens'in hayret ettiği bir şey varsa bu da Miralay Ceraldin'in hilaf-ı mu'tâd bu gece itidal demine tamamıyla sahip görünmesi idi. Prens arkadaşının bu hâline baktıkça:

-Bir vasiyetnâmenin ve geride kalacak işlerimizin tanzimiyle zihinde [s. 49] bu derece sükunet ve itidal hâsıl olması şayan-ı taaccübdür.

Diyordu. Bu esnada Reis:

-Efendiler, dikkat!

Dedi ve kâğıtları dağıtmaya başladı. Kâğıt üç defa dolaştığı hâlde ne maça bey'i, ne de ispati bey'i zuhur etmişti! Reis dördüncü devre-i tevzîata (dağıtmalar, dağıtım işleri devresi) başlar iken heyecan derece-i gayeyi buldu. Reisin elindeki kâğıtların miktarı

ancak birer kâğıt daha tevzî'ine (dağıtmak) kifayet edecek derecede idi. Mumaillehy sol tarafında ikinci oturmakta bulunan Prens bu hesapca destenin nihayetinden ikinci kâğıdı alacak idi.

Üçüncü oyuncu bir siyah bey kâğıtları aldılar; tevzîat-ı devam ediyor, lakin maça beyi bir türlü çıkmıyordu. Nihayet Prens'in sol tarafında oturan Miralay (Ceraldin) bir bey açtı; lakin bu kupa beyi idi! Prens (Filorizel) kaderinin, bir iskambil kâğıdı şeklinde, önündeki masanın üzerinde durduğunu görünce kalbi âdeta tatil-i darabât (vuruşlar- darbelerin tatili) etmiş idi. Prens cesur bir adam olmakla beraber nâsiyesinden soğuk bir terin boşandığı görünüyordu. Şimdi bir akıbet-i müthişe ve hûn-âlûd ile arasında yüzde elli ihtimal duruyordu. Kâğıdını çevirdi: Maça beyi idi! Derin, mehib bir uğultu beynini doldurdu. Yanında oturan [s. 50] ve bu vecihle (sebe) bu gece hükm-i idamdan tahlîs-i nefis (nefsten kurtulma) ettiğini gören oyuncunun meserret ile inkisar-ı emel arasında boğuk bir sesle güldüğünü duydu; herkesin sûratle masa etrafından dağılmaya başladıklarını görüyor, lakin onun dimağı karmakarışık efkâr-ı muzlime ile dolu bulunuyor, masa gözlerinin önünde temevvüc ediyordu! Şimdi ihtiyar ettiği hareketin ne kadar ahmakça ve mücrimâne olduğunu anlamış idi. Sahte mükemmel, şebâbın en coşkun avânında (zaman), bir tahta vâris olduğu hâlde gerek hayatını, gerek memleketinin istikbalini bir kumar masası başında bâtil bir oyuna feda etmiş idi. Dudakları arasından "Allahım, dedi, beni affet, affet!" Bu sözleri müteakip efkârındaki perişâniyi defederek itidal demini iktisâb etti.

Prens etrafına baktığı zaman Miralay (Ceraldin) in ortadan kaybolmuş bulunduğunu kemal-i hayret ve taaccüble müşahede etmiş idi.

Oyun salonunda şimdi Reis ile bir şey müzakere ettiği anlaşılan cellad-ı müstakbeli ve pasta ziyafetçisi delikanlıdan başka kimse kalmamıştı. Bedbaht delikanlı Prens'e yaklaşarak yavaşça dedi ki:

Ah, sizin yerinizde olabilmek için bir milyon i'tâsına (ödenme, verilme) razıyım.

Delikanlı bunu söyleyip ayrılır iken zavallı Prens bu fırsatını [s. 51] bundan çok ucuz bir meblağ için de fedaya hâhişger (istekli) olduğunu düşünmekte idi.

Bu aralık cellad-ı müstakbel ile Reis'in konferansı da nihayet bulmuş idi; birincisi salondan dışarı çıkarken Reis Prens'in yanına geldi ve elini mumaillehy uzatarak:

-Sizi bu vecihle tanımış olduğuma, hususuyla şöyle bir hizmetinizde bulunabildiğime pek memnunum. Hiç olmazsa, azizim, çok zaman beklemeden muradınıza nail oldunuz. Daha ikinci akşam ne darbe-i talih!

Prens cevaben birkaç kelime söylemek istedi, lakin ağzı kurumuş, dili tutulmuş idi. Reis itinakârane:

-Müteessir görünüyorsunuz, dedi, birçok zevât bu hâle dûçar oluyorlar. Biraz (birendi) içer misiniz?

Prens cevab-ı tasdik verdiğinden Reis hemen bir kupa (birendi) doldurdu. Prens kupayı nihayetine kadar diktği esnada Reis:

-Zavallı “Maltus” diyordu, dün gece birkaç okka içtiği hâlde başını toplayamamış idi!

Güçlkle kendini toplayan Prens:

-Ameliyata ben daha heveskârım; işte bütün itidalimi iktisâb ettim. Şimdi bu geceki talimatımı i’tâ (verme, verilme) ediniz.

-(Sitrend)¹³⁶ Caddesi boyunca sol yaya kaldırımını şehre doğru [s. 52] yürüyeceksiniz. Bu esnada size şimdi salondan çıkan efendi rast gelecek. Harekâtınızı kendisi tanzim edeceği için ona kulüp namına itaat etmek lütfunda bulunursunuz. Geceniz hayrolsun azizim!

(Filorizel) tekrar dûçar olduğu büyük şaşkınlık içinde veda edip salondan çıktı, Miralay elan ortada yok idi. İçeriden akseden kahkahalar ve şampanya şişelerinin açılması gürültüleri kulağında mehîb bir uğultu hâlinde yuvarlanırken paltosunu giydi, şemsiyesini aldı. Bütün bu hareketler o kadar alelade, o kadar alışılmış idi, ki böylece bir ölüme doğru yürümekte olduğuna adem-i kanaatinden, ancak kendi kulağına da nâhoş gelen, bir hande-i haberî ile güldü, tekrar salona girmek, içerideki ziya ve hararete sığınmak için şedit bir arzu hissetti; lakin pencereden harice münatif (çevrilmiş) olan enzârı büyük şehrin lambalarına, âmâk-ı zulmetine tesâdüm (çarpışma) edince hakikat-i mühleke (tehlikeli yer hakikati) bütün kuvvetiyle tekrar hissiyatını zaptetmiş idi:

-Haydi, Filorizel, dedi, insan ol! Tam cesaretini gösterecek noktadasın!

Sonra sûratle aşağı inip avlu kapısından çıkarak zulmete daldı!

Lakin tam (Boks-Fort)¹³⁷ un köşesine dalgın, dalgın [s. 53] vâsıl olmuş idi ki: orada gizlenmiş olan üç kişi mukavemet olunamaz bir şiddet ve maharetle üzerine hücum ederek bir âvâze-i izharına bile meydan bırakmaksızın hazır duran arabaya tıktılar. Prens

¹³⁶Haz. N: Strand

¹³⁷Haz. N: Box Courte

ne olduğunu anlamaya muvaffak olmadan tıklandığı araba süratle yol almaya başladı. Arabada daha evvelden biri bulunuyordu. Bir dakika sonra Prens'in pek iyi tanıdığı bir ses ihtiramkârane dedi ki:

-Zat-ı haşmetleri acaba bu hareketimi affedecekler mi? Prens dostu Miralay'ın boynuna atıldı; bir heyecan-ı emniyetle:

-Ah (Ceraldin)! Dedi, bilmem ki: sana nasıl teşekkür edeyim. Lakin bu iş nasıl oldu? Fihakika Prens verdiği yemine mukabil ne olursa olsun kulüp nizâmâtına tevfik-i hareket etmeyi muvafık-ı namus (namusa uygun) ve merdânegî bilmiş ise de kendi arzusuna mugayir, ve böyle bir haber-i dostâne ile tekrar hayat ve selamete iâde edilmesi de kendisini pek ziyade mesrur etmişti. Miralay cevap verdi:

-Zat-ı haşmetleri müstakbelde böyle tehlikeli işlere atılmaktan zabt-ı nefis ettikleri hâlde bendelerine en büyük teşekkürü etmiş olurlar. İkinci sualinize gelince pek basittir. Bugün gidip en meşhur hususi hafiyelerden birini gördüm. Bilmediğiniz bu adamlardan sır çıkmak ihtimali yoktur. İcap eden mübalağa da fazla fazla te'diye (ödeme) [s. 54] edince bu akşam maça bey'inin size isabeti takdirinde ihtiyar edeceğimiz hatt-ı hareketi tertip ettik. Size arabaya atanlardan ikisi kendi uşaklarınızdan olduğu ve böyle vukuatımıza alışık bulundukları için bu cihetce bir beis görmedik. Diğer cihetten (Boks Fort) daki o meşum kulüpte yine kendi adamlarımız tarafından akşamdan beri sarılmıştır.

-Ya beni öldürmeye memur olan bedbaht ne oldu?

-Sizden evvel kulüpten çıkınca yakalanıp konağınıza götürülmüştür; biraz sonra diğer rüfekâsı da adamlarımız tarafından gürültüsüzce konağa getirileceklerdir.

-Ceraldin! Beni verdiğim o emr-i katiyeye muhalif hareket ederek kurtardığınız; lakin herhâlde iyi yaptınız. Size şimdi yalnız hayatımı değil, bir de güzel ders borçluyum. O hâlde muallime karşı ihtiramât-ı lazıme ve şükran-ı kalbimi irâ'e (gösterme) eylemezsem kendimi işgal ettiğim mevkiye gayr-ı layık addedeceğim. Lakin bu vazifeyi ifa edeceğimi siz tayin ediniz.

Bir sükût hasıl oldu; bu esnada araba uzun sokaklarda süratle yuvarlanıp gidiyor. İki arkadaştan her biri tefekkürâtına (düşünceler) müstağrak bulunuyordu. Sükûtu Miralay ızlâl (yoldan çıkarma) etti:

-Konağınıza gidince zat-ı haşmetleri epeyce mevkûflarınız (vakfedilmiş) olduğunu göreceksiniz. Bunların içinde bilhassa bir tanesi câni-i hakikidir. Ki [s. 55] cezâ-yı sezâsını çekmek lazım! Ettiğimiz yemin bu habis hakkında hükm-i kanuna müracaattan

beni katiyen men ediyor. Bundan başka basiret ve cemiyet azalarından bazılarına karşı olan muhabbetimizde hükümeti işe karıştırmamaklığımızı icap ettiriyor. Şimdi nasıl bir hatt-ı hareket ittihaz buyurulacağını zat-ı haşmetlerine sorabilir miyim.

-Bu hususa bence karar verilmiştir; evvela Reis bir düelloda katledilmek lazım gelir; bunun için yalnız bir hasım tayin etmek lazım gelir.

-Biraz evvel bana ettiğim hizmet mukabilinde herhangi bir mükâfat talebine serbest olduğumu buyurmuştunuz. Ben şimdi işte bu müsaadelerine iğtiraren (aldanma, gafil olma, gururlanma) Reis düelloda biraderim ile uruşmasını talep edeceğim. Delikanlının bu işten şan ve şerefiyle çıkacağına sizi suret-i katiyede temin ederim.

-Sizin benden istediğiniz lütuf yine bana büyük bir hizmet yerine geçiyor, lakin ne talep ederseniz reddetmeyeceğime söz verdim. Binaenaleyh maatteşekkür kabul ediyorum.

Miralay büyük bir hürmet ve muhabbetle hükümdar-ı müstakbelenin elini öptü. Tam bu esnada arabada (Bohemya) Veliahtı Prens (Filorizel) muhteşem ve âlî ikâmetgâhının büyük kapısından içeri giriyordu.

Bir saat sonra Prens resmî elbisesini giymiş ve bütün nişanlarını takmış olduğu hâlde (İntihar Kulübü) nün bir suret-i mahirânede [s. 56] derdest ve arabalarla buraya nakledilmiş olan azâsını huzuruna kabul etti ve dedi ki:

-Bedbaht adamlar; ekseriniz bu müthiş neticeye tali'sizlik veyahut servetsizlik sebebiyle atıldığınız için bu noksanınız telafi edilecek, memurlarım size iş bulacaklar, medâr-ı maîşet verecekler içinizde cemiyet-i beşeriyyeye sırf fenalık etmek üzere isyan etmiş olanlar var ise bunlar hesaplarını benden büyük bir mevcut önünde vermeye mecbur olacaklardır. Emin olunuz ki: hepiniz için yüreğimde tasavvur edemeyeceğiniz derecede büyük bir şefkat hissediyorum. Yarın hepinizin hikâye-i hayatını dinleyeceğim. Aklınızda olsun ki: suallerime ne kadar açık ve doğru cevap verir iseniz size muavenet etmemi o derece teshîl (kolaylaştırma) ve tesrî' (hızlandırma) eylemiş olursunuz.

Müteakiben Prens Reis'e döndü ve bir elini Miralay (Ceraldin) in biraderinin omzuna koyarak:

-Efendi, işte benim orduma mensup bir genç zâbit ki: Avrupa memleketlerinde küçük bir seyahat yapmak istiyor. Size lütfen bu genç zâbit efendiye esnâ-yı seyahatinde refakat etmenizi rica ederim.

Prens burada birdenbire tavrını değiştirdi:

-Tabanca ile iyi kurşun atar mısınız? Çünkü ihtimal [s. 57] gezdiğiniz müddetçe buna ihtiyaç görülmek ihtimali vardır. İki kişi gezintiye çıktıkları zaman her şey olmak mümkündür. Şurasını da ilave edeyim, ki: herhangi bir suretle yolda bu genç Mister (Ceraldin) i kaybedecek olursanız onun yerine kaim olmak üzere maiyyetimden daima biri hazır bulunacaktır. Ve kime sorarsanız, Reis Efendi, öğreneceksiniz ki: benim hem gözlerim keskin, hem kolum uzundur!

Bu manidar ve sert cümle ile Prens beyanatına hatme verdi. Ertesi günü kulüp âzasından herbiri hakkında bir tarîk-i muavenet gösterilmiş, Reis ise genç (Ceraldin) ile Prens'in sadık hizmetçilerinden en zeki ve bu gibi işlere alışık iki kişi refakatinde seyahate çıkmış idi. Bundan mâadâ (dışında, -den başka) (Boks-Fort) daki haneye de adamlar birleştirilerek kulüp veya Reis veyahut âzası namına gelen bütün mektuplarla emanetlerin Prens'e getirilmesi emrolunmuştu.

(Burada bizim binbir gece müellifimiz diyor ki: pasta dağıtan delikanlının hikâyesi işte burada hitâm buldu, bu şen delikanlı şimdi Londra'da (Viğmor)¹³⁸ sokağında, (Kavendiş)¹³⁹ mahallesinde istirahat-engîz bir hanenin sahibidir. Hane numarasını bittabî haber vermeyeceğiz. Prens (Filorizel) ile (intihar kulüb) ü reisinin [s. 58] macerasını takip etmek isteyenler “bir doktor ile, büyük yol çantasının tarihi” ni okumalıdır.)

-2-

“Bir Doktor ile Büyük Yol Çantasının Tarihi”

Mister (Silas-Sekadamur)¹⁴⁰ saf ve hayırhah (iyilik sever) tabiatlı ve Amerikalı bir genç idi. Her ne kadar pek ziyade zengin ise de bütün masarîf-ı ruzmerresini (her günlük masraf) küçük cep defterine kemal-i dikkatle kaydediyor ve müşa'sa (gösterişli) Paris şehrinin haşmet ve bedâyiini (Kartıye-Latin) de kâin (bulunan, yer alan) bir otelin yedinci katından seyir ve tetkike uğraşıyordu. Ancak diyebiliriz ki: bu hayat-ı müktesidâne (cimri olmayan, tutumlu hayat) ancak itiyadât-ı güzesteşinin mâbadı olduğu gibi bütün rûfekâsı arasında malum olan harekât-ı fazilânesi de başlıca henüz pek genç bulunmasının ve nefesine adem-i itimat mahcubiyetinin neticesi addolunabilirdi.

Mister (Silas-Sekadamur) un yedinci kattaki odasının [s. 59] ittisalindeki (bitişik) oda genç, gayet güzel ve pek şık tuvaletli bir kadın tarafından tutulmuş olup saf (Sekadamur)

¹³⁸Haz. N: Wigmore Sokağı

¹³⁹Haz. N: Cavendish

¹⁴⁰Haz. N: Silas Q. Scuddamore

bu zarif mahluku ilk görüşünde bir “Kontes” telakki etmiş ancak mürur-ı zamanla bu kadının Madam (Zifirin)¹⁴¹ namıyla yâd olunduğunu ve hayatta seviyesi ne olursa olsun herhâlde asilzâdegândan bulunmadığını öğrenmiş idi. ihtimal Madam (Zifirin) genç Amerikalıyı meftuniyet ağına düşürmek istiyordu; çünkü merdiven başında tesadüf ettiği zaman pek işve-bâzâne aşinalık eder, sözü mahirâne tatvile (uzatmak) çalışır, nihayet delikanlıya güzel, siyah gözleriyle hançer gibi bir nazar attıktan sonra ipek fistanının hışrılıları arasında ve mini mini ayaklarını göstererek odasına girerdi. Lakin bu etvar-ı müsaade ve mukâbele Mister (Sekadamur) u teşcî’ (yüreklendirme) etmedikten fazla büsbütün mahcubiyet ve ızdırabını mûcib oluyordu. Madam (Zifirin) hatta birkaç defa geceleri bir kibrit istemek yahut kedisinin mûcib olduğu muhayyel rahatsızlıklardan dolayı özür dilemek üzere delikanlının kapısına gelmiş iken genç Amerikalının ağzı bu kadar mükemmel ve âlî bir mahlukun huzurunda kapalı kalmış, Fransız lisanındaki melekesi kendisini büsbütün terkedip kadın gidinceye kadar kızarıp bozarmaktan, kekelemekten başka bir şey yapamamıştı.

Amerikalının odasının diğer tarafında ise – otelin her [s. 60] katında üç oda var idi – herkesin pek de iyi nazarla görmediği bir ihtiyar İngiliz doktoru sakın idi. Mister (Noel) denilen bu adamın bir zaman Londra’da pek ziyade haiz-i itibar bir doktor iken polisin tazyikinden Paris’in bu تنها köşesine çekilmeye mecbur olduğu söylenilirdi.

Elhasıl mazide iyice yüksek mevki sahibi olan bu adam da şimdi (Kartiy Latin)¹⁴² de son derece sade ve kanaatkârâne yaşıyor, ekser zamanını mütalaa ve tettebbuyla (derinlemesine araştırma) imrar (geçirme) eyliyordu. Mister (Silas-Sekadamur) gitgide bu münzevi zatla dost olmuş idi; ekseriya otelin karşısındaki lokantaya gidiyorlar, beraber taam ediyorlardı.

Bizim Mister (Sekadamur) un kanaat ve mahcubiyetle beraber iyice ehemmiyetli bazı kusurları da olduğunu unutmayalım.

Bu kusurlardan başlıcası merak ve tecessüs idi. (Sekadamur) için her şeyi, hele içerisinde bulunmadığı vakâyi’ (olaylar) ve muhitleri anlayıp tecessüs etmek merakı mader-zat idi dersek yalan söylememiş oluruz. Kendisine postaya teslim edilmek üzere bir mektup verseniz ve sonra arkasından gözetleseniz biraz yürür yürümez mektubu cebinden

¹⁴¹Haz. N: Madam Zéphyrine

¹⁴²Haz. N: Latin Quarter

çıkardığını, eliyle terazilediğini, kemal-i dikkatle adresi, yazıyı muayene eylediğini görür idiniz.

[s. 61] İşte bu ibtila-i sâikası ile ki: (Sekadamur) bir gün Madam (Zifirin) in odası ile kendininki arasını ayıran bölme tahtalarının birinde bir küçük çatlak görünce merdâne bir hareket olmak üzere güzelce setredeceği yerde onu tevsî' (genişletme) etmiş, güzel komşusunu tecessüs için bir göz deliği hâline getirmişti.

Mart nihayetlerine doğru bir gün idi, ki: (Sekadamur) artık bu kadar küçük bir revzene-i tarassudla (gözleme penceresi) iktifa edemeyerek odanın köşesini de görebilmek üzere deliği bir parça daha büyüttü. İşte bu tarassudâtından öğrendiğine göre:

Ertesi gün madam (Zifirin) uzun boylu, sıhhati pek yerinde görünmeyen elli yaşından fazla bir adamın ziyaretini kabul edip kendisiyle uzun uzadıya görüşmüş idi. (Sekadamur) bu adamı evvelce görmüş olduğunu tahattur (hatırlama) edemiyordu. Ancak elbisesine, yan sakallarının biçimine bakılırsa İngiliz olduğuna hükmolunabilirdi. Ve bu adamın donuk çakır gözleri genç Amerikalının kalbine derin bir bürudet ihsas eylemişti.

Delikanlı Madam (Zifirin) ile bu ecnebi arasında fısıltı hâlinde devam eden musahabeyi işitmeye çalışıyordu. Birkaç defa erkeğin kuvvetli el işaretleriyle kendi kabinesini göstermekte olduğu zannetti; lakin muayyen olarak işittiği bir şey -varsa o da [s. 62] galiba kadın tarafından irâ'e (gösterme) olunan bir muhalefete mukabil yabancı zâirin (ziyaretçi) biraz kuvvetli sesle söylediği şu cümle idi:

-Ben onun temâyülât-ı kalbiyesini (kalbin eğilimleri) çok defa tecrübe ettim; emin ol ki: bu hususta müracaat edebileceğim yegâne kadın sensin!

Bu söz üzerine Madam (Zifirin) içini çekmiş güya başka bir çare tasavvur edemiyormuş gibi teslimiyet göstermişti.

O gün öğleden sonra (Sekadamur) revzene-i tarassudına avdet ettiği zaman o bir odaya asılmış olan bir elbise eteğiyle deliğin içine kapanmış olduğunu gördü. Kemal-i hüzn ile bu felaketi düşünür iken bir komisyoner gelerek eline bir mektup teslim etti. Bu mektup pek de iyi olmayan bir Fransızca ile ve kabaca bir yazı ile muharrer olup imzası yok idi. Satırlar içinde genç Amerikalıya en teşcî'-âmiz bir lisanla beyan-ı takdirât ve tevveccüh ediliyor, bu gece saat on birde (Bolye)¹⁴³ Balosunun muayyen bir noktasında ispat-ı vücud etmesi rica olunuyordu.

¹⁴³Haz. N: Bullier Balosu

Şimdi merak, tecessüs ile mahcubiyet delikanlının yüreğinde mübareze ediyordu. Bazen bütün fazileti galeyan edip mektubu büsbütün unutmak istiyor, bazen de büyük bir teheyyüce teba'iyetle (uyrukluk) hemen mev'id-i mülakata (buluşmak, görüşmek için sözleşilen yer) şitâb eylemek üzere bî-karar oluyordu.

[s. 63] Ancak, nihayet saat ona gelince genç Amerikalı herçibâdâbâd (her ne olursa olsun) diyerek (Bolye) Balosunun kapısına gelmiş, duhûliye (giriş ücreti) bir âşık tehâlûküyle (can atış) teeddiye edip içeri girmişti.

Karnaval mevsimi olduğundan balo pek kalabalık ve pek gürültülü idi. Yeknazarda ahalinin eşkâl-i hercümerci ve parlak ziyalar kahramanımızı haylice şaşalatmış ise de ağır ağır itidal demini iktisâba muvaffak olmuş idi. Artık şeytanla bile muvâcehe olmayı göze alıyor, balo salonunu bir (kavalye) hıramıyla (salınarak yürümek) dolaşıyordu. Bu dolaşma esnasında bir anda Madam (Zifirin) ile uzun boylu İngilizinin bir sütun arkasında baş başa konuşmakta olduklarını müşahade etti ve o anda tecessüs-i merakının bütün şiddetiyle yüreğinde feveranını duyduğundan görülmemeye gayret ederek ikisine söz işitebilecek kadar yaklaşılmaya muvaffak oldu.

İngiliz diyor idi ki:

-İşte şu adam, şurada, bakınız! Uzun kumral saçlı delikanlı! Yeşiller giymiş bir kızla konuşuyor..

Refikası cevap verdi:

-Pekâlâ, elimden geleni yapacağım; lakin aklınızda olsun ki: böyle bir işte en iyimizin bile muvaffak olamamak ihtimali mevcuttur.

-Ben ise muvaffakiyetten eminim. Ben sizi otuz kişi içinden intihâb (seçme) etmedim mi? Haydi gidiniz! Lakin Prensi nazar-ı dikkatten devr [s. 64] tutma. Hangi lanetli tesadüfün onu bu gece buraya getirdiğine şaşıyorum. Oturduğu yeri gördünüz mü? Sanki seyahat eden bir prens değil tahtında oturan bir imparator!

(Silas-Sekadamur) İngiliz'in gösterdiği cihete bakınca şayan-ı dikkat derecede yakışıklı, zarif endamlı, gayet kibar tavırlı bir zat gördü ki: yine yakışıklı ve kendisinden birkaç yaş daha genç bir refik ile masalardan birini işgal etmekte idiler.

Tecessüs-i ibtilasına, (Sekadamur) gibi bir cumhuriyetli kulağına suret-i garibede akseden (Prens) ünvanı da munzam (ek) olunca delikanlı dayanamadı; hemen kadın ile İngiliz'i terk edip Prensle arkadaşının işgal ettikleri masaya yaklaştı. Prens diyor idi ki:

-Sana söylüyorum, Ceraldin; bu suretle hareket âdeti cinnettir. Bu hizmete biraderinizi kendiniz tayin ve tensip etmiş olduğunuzdan harekâtına dikkat etmek, onu münasebetsiz şeylerden muhafaza eylemek vazifenizdir. Biraderinizin Paris'te böyle epeyce günler kalmaya muvafakât etmesi hadd-ı zatında tedbirsizlikten başka bir şey değildir; çünkü uğraşmakta bulunduğumuz adamın tabiatı, hâli hepimizce malum bulunuyor. Saniyen yirmi dört saat sonra buradan hareket edecek ve üç, dört gün sonra bir mühim imtihan-ı kûteh (kısa sınav) girecek olduğu hâlde biraderinizin şimdi bu mevkide bulunması [s. 65] muvaffak mıdır? O şimdi ya bir silah talimhânesinde bulunacak, yahut mücadeleye hazır bulunmak üzere vücuduna istirahat vermek idi. Nişan atmak için beyaz şarapla birendi kadehlerinin faidesi değil mazarratı (zarar verme) görünür.

Miralay Ceraldin cevap verdi:

-Efendimiz, ben küçük kardeşimin iktidarını pek iyi bildiğim için telaşa hacet görmüyorum. Hususuyla efendimizin zannettiğinden ziyade ihtiyatkârdır. Eğer dest-i muhafazasına tevdi olunan şahıs bir kadın olsaydı merak ederdim; hâlbuki iş Reis'e gelince: onu biraderimle iki uşağınıza kemal-i emniyetle tevdi eyleyebilirim.

-Sözleriniz, itimadınız beni memnun ediyor, lakin herhâlde kalbim müsterih değil. Bildiğiniz vecihle uşaklarım takip emrinde son derece mâhir vicdanen dikkatli, kurnaz adamlar olduğu hâlde bu habis onları üç defa aldatarak dışarıda birkaç saat sarf etmedi mi? Bu vaktin bir takım tertibat-ı meşûmeye hasr (tahsis etme, vakfetme) olunmadığı ne malum? Eğer Reis'i böyle mükerreren kaybedenler âdi hafiyeler olsaydı dikkatsizliklerine verir idim? Lakin (Rodolf) ile (Jerom) öyle kolay kolay, yahut tesadüfen yanındaki adamı kaybedecek mahluklardan değildirler; binaenaleyh ısrar ediyorum. Ki: Reis bunları kasten birkaç saat yanından ayırmak istemiş ve muvaffak da olmuştur.

[s. 66] Bu sözlere Miralay kızmış gibi idi; yarı muğber bir tarz ile dedi ki:

-Efendimiz, sözlerinizden kabahatin yalnız biraderime ait olduğu anlaşılıyor.

-Azizim (Ceraldin); biraz kırılısanız bile her işin taht-ı emniyette cereyan etmesi için bu sözünüze evet demeye mecbur olacağım; lakin her ne ise, keselim, görüyor musun, saraylı kız nasıl güzel dans ediyor?

İki arkadaş bundan sonra baloya ait hevâiyâtta (ciddi olmayan, gelip geçici şeyler) bahse başladılar. Bu esnada mütecessis (Sekadamur) da nerede bulunduğunu ve mülakat saatinin yaklaşmakta olduğunu aklına getirdiğinden galebelik içine karıştı. İzdiham o

derecede idi ki: bazı mahalde arzu ettiği tarafa ilerleyecek yerde halkın akıntısına tebaiyete mecbur oluyordu; bu sıkışık noktalardan birinde kulağına Madam (Zifirin) in sesi geldi güzel kadın şimdi kendisine İngiliz tarafından gösterilmiş olan kumral turreli (saç lülesi), genç bir adamla konuşuyordu. Madam Zifirin diyordu ki:

-Bu hareketimle namus ve haysiyetimi tehlikeye koymuş oluyorum; yoksa gönlümün tavsiye ettiğinden başka bir şart dermeyan (ortaya koymak) etmek istemez idim. Lakin azizim, - yalnız kapıcıya dediğim gibi söyleyiniz; yukarı çıkmanıza mümane'et (engelleme) etmez.

[s. 67] Sarı saçlı erkek sordu:

-Lakin bu borç sözüne ne hâcet olduğunu anlamıyorum.

-Allahım; beni kendi oturduğum otelin âdâtını (âdetler) bilmez mi zannediyorsunuz?

Bu sözü müteakip Madam (Zifirin) erkeğin koluna muhabbetkârane asılmış olduğu hâlde uzaklaştılar. Bu hâl Amerikalının hatırına kendi işini getirmiş idi. Kendi kendine:

-On dakika sonra ben de böyle, hatta Madam (Zifirin) de on kat güzel ve ihtimal bir hakiki kontes ile dolaşacağım.

Sonra mektubun kaba, yanlış imlasını aklına getirerek ümid-i asalet mahvolur gibi olduysa da izzet-i nefsinı kırmaya kıyamayıp:

-Olabilir ki: hanımefendi bilhassa mektubu oda hizmetçisi kıza yazdırmıştır.

Saatine baktı; an-ı mev'ûde (vaat edilmiş an) ancak bir iki dakika kalmış olduğunu görünce kalbi şiddetle çarpmaya başladı. Bir aralık burada bulunmaya bir mecburiyet sahihâsı olmadığını da düşünmüştü.

Bu defa fazilet-i mahcubiyetle birleştikten balodan çıkmak üzere kapıya doğru yürüdü, lakin bir tesadüf-i makûs (uğursuz, ters tesadüf) olmak üzere kalabalık ona doğru yürümekte olduğundan tevakkufa (durma, durmak) mecburiyet görmüştü. Bu müddet-i tevakkuf esnasında ise fikrini yine değiştirerek içeriye doğru yürüyüp mektupta tarif olunan mahâllin (yer, mekân) biraz ötesinde [s. 68] beklemeye başladı. Saat on biri üç dört dakika geçmemiş idi ki: mütefekkir duran delikanlı omuzuna dokunan bir elin tesiriyle arkasına dönünce iri vücutlu bir kadınla karşı karşıya bulunuyordu.

Kadın dedi ki:

-Sizi davet eden bir kadını mev'id-i mülakatta (söz verme, bir sözün verildiği, bir sözleşmenin yapıldığı yer) bekletmenize bakılırsa hüsn-ü cemalinize çok itimadınız olduğu anlaşılıyor! Lakin ne olursa olsun seninle buluşmaya karar verdim. Çünkü bir

kadın ilk hareket-i mütemayilanede (eğilimli hareket) bulunacak kadar kendisini unuttur ise artık ufak tefek iğbirarlarını bir tarafa atmaya karar vermiş demektir.

(Silas – Sekadamur) refikasının sabahatinden, cazibesinden ve böyle şedit, nâgehanî (birdenbire ortaya çıkan) zuhurundan şaşırıp kalmıştı. Lakin kadın tavır ve hareketiyle hemen fikrini teşrih (bir meseleyi ortaya çıkarma) etti, koluna girerek büfeye sürüklemiş, birkaç kelime-i işve ve iltifat ve üç dört kadeh birendi ile genç Amerikanımızı kendisini âdetâ âşık-ı farz eyleyecek bir hâlet-i hissiyeye ilkâ (atma, bırakma) etmişti. Mâşuka-i meçhul diyor idi ki:

-Ah, hayf! Şu an mülakatımızın gönlüme bahşettiği saadet bî-nihaye olmakla beraber sevinmeli mi, kederlenmek mi lazım geleceğinde mütehayyirim (şaşırmış, şaşkın). Görüşmeden evvel ızdırap çeken yalnız ben idim; hâlbuki: bundan sonra sen de bu âlâm ve meşâka müşterek olacaksın. Ben [s. 69] kendi ihtiyarına sahip değilim; ve sizi kendi haneme bittabî davet edemeyeceğim; her hareketime dikkat eden kıskanç güzel beni böyle mecnûnâne bir hareketten şiddetle meneder. Lakin, dur biraz düşüneyim, ben sizden epeyce büyüğüm, tecrübem de o nispettedir...

Kadın böyle diyerek kısa bir müddet zihninden bir çare taharrî (arama, araştırma) ediyor göründü. Nihayet dedi ki:

-Şimdi size sorayım, ki bana tamamıyla sadık ve mutî (itaat eden) olacağınızı vaat ediyormusunuz?

(Sekadamur) kemal-i hareketle teminat-ı lazimeyi verdi. Kadın teşcî'-âmîz (yüreklendirme) bir tebessümle:

-O hâlde azizim, dedi, yarın gece akşamı odanızda imrâr (geçirme) edersiniz. Ehibbânızdan (dostlar) biri gelecek olursa bir bahane ile savmanın yolunu bulursunuz. İhtimal otelinizin kapısı onda kapanıyor?

-Hayır, saat on birde.

-O hâlde saat on biri çaryek (çeyrek) geçer iken evden çık, ve kapıcıya yalnız kapıyı açmak için seslenmekle iktifa et. Sakın kendisiyle söze girişeyim demeyiniz, çünkü bu hareketinizin bütün tertibatımızı bozmak ihtimali vardır. Evden çıkınca doğruca (Lüksemburg) bahçesinin bulvarla birleştiği köşeye geliniz. Ben sizi orada bekleyeceğim. Verdiğim talimatı noktası noktasına kabul [s. 70] ve icra edeceğinizi ümit ederim. Aklınızda bulunsun ki: böyle yapmayacak olursanız yegâne kabahati sizi görür görmez sevmekten ibaret olan bir kadının başına en büyük felaketi getirmiş olacaksınız!

-Lakin ben bu kadar tedâbirin sebep ve hareketini tasavvur edemiyorum. Kadın yelpazesıyla Amerikalının koluna vurarak işvekârane çağırdı ki:

-Ah görüyorum ki: daha şimdiden bana tahakküm, göstermeye başladınız. Lakin sabrediniz, sabrediniz, azizim! Bunun henüz vakti hulûl etmedi. Muahharen (sonradan) saadet-i kalbiyesini itaat etmekte bulsa bile bir kadın evvela itaat görmek ister! Allah aşkına ya dediklerimi kabul ve icra ediniz, yahut benden hiçbir şey beklemeyiniz. Ah bakınız aklıma ne geldi, bu planla münasebetsiz ziyaretçileri savmaya daha sehil-i muvaffak (kolay başarı) olacağız: Kapıcıya sizin namınıza gelen ziyaretçilerden, borç meselesinden dolayı görüşmek isteyen bir refikinden başkasını kabul etmemesi için talimat ver, ve biraz müteheyyiç söyle ki: kapıcı da size o refikinizle para meselesinden konuşurken başkaların bulunmasını tensip etmediğiniz zannına düşerek def’-i şüphe eylesin Amerikalı:

-Lakin, dedi, benim sizi taarruzat-ı hariciyeye karşı müdafaaya muktedir olduğumu bilmelisiniz.

Kadın bürüdetle:

[s. 71] -İşin dediğim surette tanzim olunmasını arzu ediyorum; ben erkeklerin tabiatını pekâlâ bilirim; bir kadının sû’-i şöhret (kötü şöhret) kazanması onlarca hiçbir suretle haiz-i ehemmiyet görülmez.

Silas bu hücumu mahcubâne başını önüne eğmekle cevap verdi. Kadın saatin on ikiyi vurduğunu duyunca irkildi:

-Ah refakatinizde zaman ne çabuk, ne latif devretmiş. Artık burada kalamayacağım. Zavallı kadınlar, bedbaht esireler! Sizin için neleri tehlikeye koyduğumu bilerseniz!

Bir an sonra maşuka-i meçhule talimatını âşıkına bir daha ihtar ederek kalabalığa karışmış gitmiş idi!

Ertesi akşamı (Silas) hakiki bir kontes olduğuna iman ettiği maşukasını düşünerek pek güç getirmiş, gecenin hulûlünde talimatına harfiyen itaatle (Lüksemburg) köşesinde ispat-ı vücut eylemişti. Lakin burada bir humma harareti içinde yarım saatten fazla beklediği hâlde kimseyi görmedi; büyük bir sabırsızlık, elem-i derûni bütün etrafı, bahçenin kanepelerini, diğer köşeleri dolaştı; heyhat! Ortada maşuka-i mechulenin en hafif bir nişanesi bile yoktu; zavallı Amerikalı güzel kontesin her an bir köşeden çıkıp ağışuna atılacağını nafil ümit ederek beklemiş aramış idi.

[s. 72] Meyus, düşkün otele avdet (yanlış yazılmış) ederken geçen gece baloda Madam (Zifirin) ile kumral kıvrıcık saçlı delikanlı arasında geçen muhavereyi derhatır ederek mahzûnane “demek bizim kapıcıya herkes yalan söylemek lazım geliyormuş!” Diye düşündü.

Otelin kapısına vâsıl olarak çingırağı çekti, kapıcı kapıyı açmış ve gecelik esvabıyla ışık tutmak için odasından çıkmış idi Amerikalıya dedi ki:

-Gitti mi?

Delikanlı sevgilisine kavuşamamaktan zaten meyus bir hâlde olduğundan bu suale karşı epeyce şiddetle:

-Kim gitti mi?

Dedi. Kapıcı:

Dışarı çıktığımı duymadım; lakin herhâlde kendisine borçlarını teeddiye etmişsinizdir; zannederim otel sahibi burada duyûnunu (borçlar) tesviye (sonuçlandırma) edemeyen kiracılar bulunmasından o kadar hoşlanmaz.

(Silas – Sekadamur) un büsbütün canı sıkılarak:

-Ne demek istiyorsun be adam, dedi, sözlerinden bir kelimesini bile anlamıyorum.

-Ne demek isteyeceğim; alacağı istemeye gelen genç, kumral saçlı adamdan bahsediyorum. Zaten bu alacaklıdan başka kimseyi koymamaklığımı söylememiş mi idiniz? Hem şimdi bana öyle [s. 73] kibarlık satacak olduktan sonra evvelce alacaklarınız geleceğini haber vermeseniz daha iyi olurdu!

Kapıcı bu sözü müstehziyane söyleyerek döndü; Amerikalı ise herife sövüp sayarak ve zihnini karmakarışık olduğu hâlde merdivenleri koşa koşa çıkmaya başladı. Odasının bulunduğu kata vâsıl olduğu zaman bir müddet heyecan-ı kalbini teskin edebilmek için tevkif etti; âdeta odasına girmekten ihtiraz ediyordu.

Nihayet kapıyı açıp adımını içeriye attı; oda karanlık ve şüphesiz içeride kimse yoktu. Müsterih bir nefes aldı; işte nihayet sağ ve salim asude ikâmetgâhına gelebilmiş idi ve bir daha bu gibi sersemce ve muğlak işlere karışmayacağına içinden yemin ederdi. Kibrit her zaman yatağının yanındaki bir masa üzerinde durduğundan alıp çakmak için yavaşça ilerledi. Lakin hemen yine bu anda yüreğine bir havf-ı mübhem gelmiş idi; önüne tesadüf eden bir mâniden ürkmüş ise de nihayet ortada unuttuğu bir sandalye olduğunu görerek yürümekte devam etti.

Pencerenin perdesinin arkasından nüfuz eden pek hafif bir aydınlıktan ayak ucuna geldiğini anlıyor, masayı bulmak üzere elini yatağının boyunca dolaştırmaktan başka bir şeye lüzum kalmadığını hissediyordu. Elini zulmet içinde yanağına sürdü lakin eline temas eden şey sade yatak ortasından ibaret değildi; [s. 74] bu örtünün altında insan bacağına benzer bir kütle mahsus oluyordu “Silas” elini süratle çekip haşyetinden dönmüş bir hâlde kaldı. Dili dolaşarak:

-Bu ne demek, ne demek?

Diye mırıldanıyordu. Nefesini keserek odanın içini dinledi. Derin bir sükun hükm-fermâ idi. Yanılmış olmak ihtimaliyle bütün cesaretini toplayıp elini yatağının ortası üzerinden geçirdi, lakin hemen hâif (korkak) ve mütedehhiş (yılgin) fırlamıştı. Evet ne olduğunu bilmiyorsa da herhâlde yatağında bir şey vardı!

Sevk-i tabî’î (içgüdü) ile kibrit kutusunu buldu; arkasını yatağa döndükten sonra bir kibrit ile mumunu yaktı. Oda müstağrak-ı ziya olunca birkaç an tereddütten sonra ağır ağır yatağına döndü.

Örtü yatağın başından ayağına kadar kemal-i dikkatle çekilmiş ise de altında bir insanın bila-hareket yatmakta olduğu anlaşıyordu. Bir hareket-i şedide-i asabiye ile ilerleyip örtüyü çekiverince: baloda gördüğü uzun ve kumral ve kıvrıcık saçlı delikanlıyı tanıdı ki: gözleri açık, lakin tamamiyle donmuş, yüzü simsiyah çürüyüp şişmiş, burun deliklerinden ince bir kan mecrası hasıl olmuş bî-ruh ve bî-hareket yatıyordu!

Bedbaht “Silas” tiz bir feryat-ı haşyet ve ızdırap çıkardı, [s. 75] elinden mum düşüp söndü, kendi de yatağın dibine diz üstü düşüverdi!

Bu hâlde kaç dakika geçtiği bilinemez, nâgehan kapıya kemal-i ihtiyatla vurulan üç dört darbe işiterek içeriye bir yabancının duhulüne men için şitâb ettiyse de geç kalmıştı. Oda komşusu ve dostu doktor “Nevil” başında uzun gecelik külâhı ve elinde solgun çehresini tenvîr eyleyen bir lamba olduğu hâlde kapıyı itip odanın ortasına doğru yürümüş idi! Dedi ki:

-Gecenin sükuneti içinde odanızdan bir feryat işittim; birdenbire hastalandığınızı zannederek bu suretle tacize cesaret buldum.

“Silas” suret-i şedide-i darabân (şiddetli surette çarpıntı) eyleyen bir kalp ve mosmor olmuş bir çehre ile yatağın önünü işgal ediyor, lakin boğazında cevap verecek bir seda bulamıyordu.

Doktor:

-Karanlıktasınız, dedi, hâlbuki: henüz yatmak üzere soyunmamış olduğunuzu görüyorum. Benim nazar-ı dikkatimi şaşırtamazsınız azizim, çehrenizden anlıyorum, ki: bu gece ya bir dosta, yahut bir doktora ihtiyacınız var. Acaba hangisini istersiniz? Veriniz nabzınıza bakayım!

(Silas) a doğru ilerledi, delikanlı ise geri geri, [s. 76] gidiyor, âdeta nabzını tutmak isteyen doktordan kaçıyor. Lakin bu esnada zavallının asabı üzerindeki tazyik artık tahammül edemeyeceği derece-i azimeyi bulmuş olduğundan birdenbire yüz üstü kendisini yere attı; hıçkırarak ağlamaya başladı.

Şimdi Doktor (Nevil) yataktaki ölüyü görmüş idi. Bir anda çehresi karardı, süratle açık bıraktığı kapıya gidip kapadı ve anahtarını süratle çevirerek kilitletti. Delikanlının baş ucuna gelince amirane bir lisanla dedi ki:

-Haydi kalk; ağlanacak vakit değil! Ne yaptın? Bu cesed-i bî-ruh odana nasıl geldi? Hepsini anlat, belki sana bir faydam olur! Zannediyor musun ki: ben seni harap etmek fikrini besleyeyim? Aklına gelir mi ki: beraber yemek yemiş ve içmiş olduğumuz hâlde yatağınızın üzerinde gördüğüm şu ölü size karşı beslediğim şefkati mahvedebilsin? Zavallı çocuk; kör gözlü, adaletten nasıpdâr olmayan kanunun cinayet faillerine reva gördüğü tel'inat (lanet etmek) ve mücazâtı (cezalandırma) o faili seven kalpler kabul etmez ve eğer bir dostumun bana kan deryası içinde yüzerek geldiğini görseydim muhabbet-i kalbiyemi yine zerre kadar değiştirmeyecektim! Kalk diyorum! İyilik ve fenalık birer lafz-ı bî-manidar, hayatta kaza ve kaderden başka bir şey yok. Cesaretli ol ve bil ki: yanında duran adam iyilikte, fenalıkta seninle beraberdir.

Bu uzun teşcîat (cesaretlendirme) ve teminat ile biraz aklını başına toplayan [s. 77] delikanlı doktora başına gelen vakayı tamamıyla anlattı: Yalnız Prens ile (Ceraldin) arasında baloda geçen muhavereyi nakletmemiş, zaten bunun hadise-i hazır ile taalluku olabileceği hatırına bile gelmemiş idi. Doktor kemal-i dikkatle dinledikten sonra:

-Yazık! Dedi, ya ben pek sersemim, yahut siz Avrupa'nın en mahir en tehlikeli adamlarının tuzağına gidip tutulmuşsunuz. Zavallı çocuk, seni mahviyet-i katiyeye doğru büyük bir kuvvetle itivermişler, yalnız bir şey daha sorayım; bence bütün vakâyin mûrettibi (tertipleyen, düzenleyen kimse) olan o İngiliz'i tarif edebilir misiniz? Genç mi, ihtiyar mı? Kısa mı, uzun mu?

(Silas) mütehassis olduğu mertebede dikkatsiz bir delikanlı olduğundan herifi o kadar naks-ı tarif edebildi ki: (Nevil) için bir şey anlamak mümkün olmadı:

-Aziz çocuğum! Dedi, insana Allah gözleri gördüğünü tanımak için bahşeylemiştir. Binaenaleyh bu felaketten mütenebbih (aklını başına toplamak, ibret almak) olarak istikbalde o kötü hüsn-i istîmal (güzel kullanma) etmeyi öğrenebilsin!

Silas Sekadamur müteellimâne tekrar etti (indi şeklinde yanlış yazılmış manaya uymuyor):

-İstikbal mi? Artık benim için darağacından başka istikbal tasavvur olunabilir mi?

-Azizim, şebab daha ziyade havf ve telaş mevsimidir. Çünkü sizin sinninizde (yaş) olanlar felaketlerini hadd-i tabiîsinden çok [s. 78] müthiş görürler; ben ihtiyarım, hâlbuki süratle meyus olmuyorum.

-Mister (Nevil) size anlattığım hikâyeyi polise söyleyebilir miyim zannediyorsun?

-Şüphesiz öyle zannetmiyorum; polis seni kâtil-i hakiki diye tutacaktır.

-Demek benim için katiyen ümit yok.

-Ben böyle demedim, çünkü ne sizin gibi acûl (aceleci), ne de tedbirsizim.

(Silas) mütevahhişâne (ürkmüş, korkmuş) yatağa elini uzatarak ağlar gibi dedi ki:

-Ya bu müthiş şeye ne diyeceksiniz? Şimdi ben burada nasıl duracağım?

-Nasıl duracaksın? Azizim, Silas; bu artık işlemeye gayr-ı muktedir bir saatten başka bir şey değildir. Kan bir kere soğudumu artık insan kanı addolunmaz ve et bir kere kandan hâli kalınca artık dostlarımızın, sevgililerimizin kıymetli vücutlarını teşkil eden madde olmaktan çıkar. Öbüründen çıkan ruh ile beraber bütün his, bütün letafet, bütün haz ve havft da uçup gider. Bu cesede itidal-i dem ve cesaretle bakmaya gayret ediniz! Çünkü eğer düşündüğüm [s. 79] planı tatbike muvaffak olursam bu cesetle birkaç gün daha beraber yaşamaya mecbur olacaksın.

-Planınız mı dediniz? Rica ederim, doktor, rica ederim, ne düşündüğünüzü bir an evvel söyleyiniz.

Doktor cevap vermeksizin yatağa yaklaşarak cesedi muayeneye başladı, sonra dişlerinin arasından:

-Tamamıyla terk-i hayat etmiş, evet. Tıpkı düşündüğüm gibi! Ceplerini boşaltmışlar, isminin ilk harfini gömleğinden kesip almışlar! İş pek mahirane yapılmış. Bereket versin zavallı ufak yapıllı.

Dedi ve bir sandalye çekip oturduktan sonra mütebessimane delikanlıya tevcihe (yöneltme, yorumlama) hitap eyledi:

-Odaya girdiğimden beri kulağım ve lisanım meşgul olmakla beraber gözlerimde boş durmadı. Şurada, köşede garip tabiatlı hemşehrilerinin beraberlerinde dünyanın her tarafına taşıyıp götürdükleri büyük meşin sandıklardan birini görüyorum. Bu ana kadar bu koca şeylerin ne işe yarayacağını düşünür; bulamaz idim; hâlbuki bugün aradığımı bulmuş oluyorum. Demek bu meşin sandıklar bir insan cesedi taşımak için imiş!.

Silas bu gayr-ı me'mûl-i neticeye karşı mütezalimâne:

-Rica ederim doktor, latife edecek zamanda değiliz! Dedi doktor [s. 80] -gülerek söylediğime bakma; ne söylüyor isem sen şimdi bana itaat ederek cesîm (büyük) sandığını boşalt bakayım!

(Silas – Sekadamur) bilâ-itiraz itaat etti. Doktor yatağa yaklaşarak büyük bir itidal-i demle ölüyü çıkardı; ayaklarını müşkilat-ı azime ile iki kat attıktan sonra genç Amerikanın nazar-ı havf ve haşyeti önünde meşin sandığın içerisine tıkıp sandığı kilitledi ve tokalarını güzelce sıkıştırdı.

Doktor o geceyi (Silas) ile geçirmişti; sabah olduğu zaman delikanlıya:

-Ben senin işini yoluna koymak üzere biraz dışarıya çıkacağım sen evvela aşağı in kapıcının su-i zannını defetmek üzere ne kadar borcun varsa te'diye et, sonra odanda beni bekle.

Dedi ve ayrıldı. Zavallı (Silas) yüzü mosmor olduğu hâlde ve bin ihtiraz ile aşağı inerek borcunu tesviye (hesap kapatma) etti. Odasına çıktı, gözü yaşlarla dolu ve köşede duran o korkunç, meşum sandığa dikilmiş olduğu hâlde kendisine Prens kadar uzun görünen günün mürurunu beklemeye başladı.

Doktor (Nevil) geç vakit avdet etti; elinde biri hafif diğeri kalın ve ağır iki mühürlü zarf vardı. Delikanlının karşısına oturup dedi ki:

-Şimdi tertibatımı sana izah etmek sırası geldi:

[s. 81] Bohemya Prensi (Filorizel) Paris karnavalında burada birkaç gün eğlendikten sonra (Londra) ya müteveccihen hareket edecek. Bir zamanlar ben Prensın nedimi olan Miralay (Ceraldin) e iki tarafın asla unutamayacağı ve bundan başkasının yapamayacağı bir hizmette bulunmuş idim. Bu hizmetimin neden ibaret olduğunu sana söylemeye hacet yok, ancak Miralay bu hareketimin mukabil olarak kendisinden isteyeceğim bir şeyi is'afa (birinin isteğini kabul edip yerine getirme, yapma) her zaman hâhişkârdır (istekli). Şimdi yanındaki bu sandık açılmaksızın Londra'ya atlamaklığın lazım; hâlbuki: gümrük memurları bittabi sandığı açmaksızın geçirmezler. Ben buna bir çare buldum; Bohemya

Prensi pek büyük ve muteber bir zat olduğundan onun eşya-yı zatiyesini gümrük idaresi yoklamaz. Bugün Miralay (Ceraldin) i gördüm. Sizin aziz dostlarımdan olduğunuzu söyledim; eşyanızı hâvî (içeren, ihtiva eden) olacak sandığınızı Prens'in eşya-yı zatîyesi (eskimiş eşya) arasında kabul edecekler; bu vecihle Londra'ya sırrınız fâş olmadan Prens'in ve Miralay'ın refakatinde kapağı atarsınız.

Hayretle dinleyen Amerikalı dedi ki:

-Ben Prens'i tanıyorum, o gece baloda Miralay ile konuşuyorlar iken görmüştüm.

-Olabilir, Prens avâm-nâsta (halk arasında) dolaşmayı sever. Şimdi [s. 82] sizin işinize gelelim; salimen Londra'ya vâsıl olunca vazifeniz hemen bitmiş olacaktır; size iki mektup veriyorum.

Bunlardan küçüğünde Londra'ya girince müracaat edeceğiniz hanenin adresi ve tarifâtı vardır. Büyük zarfın içinde ise üzerine adresini yazmaya cesaret edemediğim bir şahsa yazılmış bir mektup mevcuttur. Bu büyük zarfı küçük mektupta tarif ettiğim haneye götürür ve orada göreceğiniz adama teslim ederseniz mektup okunulunca hanedekiler korkunç sandığınızı sizden alacaklar siz de artık bu mühlik-i hamûleden (öldürücü, helak edici yük) müebbeden kurtularak bu dostunuzu ara sıra derhatır eyleyeceksiniz!

-Ah, azizim Mister (Nevil); sözlerinize can ve gönülden inanmak istiyorsam da muhakemâtıma o kadar garip geliyor, ki: bu şekil işten böyle kolayca kurtulabileceğimi katiyen ümit edemiyorum; rica ederim, beni ikna edecek bazı izahat veriniz.

Doktorun çehre-i mütefekkirinde derin ızdırıp ve elem alâimi göründü. Ve cebrî, ağır bir sesle dedi ki:

-Çocuk! Benden ne kadar güç bir sual sorduğunu bilmiyorsun; vereceğim cevap nazarında bütün kıymetimi ber-hava edecek ve size bu kadar büyük bir iyilik yaptıktan sonra bu suale cevap vermesem de kendimi haklı addedebilirim. Mamafih dinle: Her ne kadar beni şimdi böyle uzletinizin, kanaatkâr, meftun mütalaa [s. 83] ve tettebbu' (derinlemesine araştırma) görüyor isen bir zamanlar, ben daha genç iken namım Londra'nın en gözü pek ve en tehlikeli evlatları arasında içtima ve itaat parolası idi! ahval-i zahire nokta-i nazarından da nail-i ihtiram olmakla beraber asıl kuvvetim cinayetkârane, hafî, müthiş bir takım münasebet ve revâbıttan husul bulmakta idi. İşte sana verdiğim mektup o zamanlar benim o emrim altında çalışan adamlardan birine yazılmış, sizi bu hamûle-i mühlikeden kurtarması emredilmiştir. Bu adamlar muhtelif milletlere mensup lakin hepsi yekdiğerine müthiş bir ahd ile bağlı, aynı makâsıd için

müttehiden (birleşmiş, birlik olmuş) çalışan bir heyet-i acibedir ve sizden hiçbir pervam olmadığı ve vicdanının bildiği bir şeyi sizden saklamanın faidesi bulunmadığı için ilave eyleyeyim ki: ben bir zamanlar o heyetin reisi idim!

(Sekadamur) istikrah ile geri çekildi.

-Ne? Demek sen de bir kâtilsin ha? Habis ihtiyar; senin elini nasıl sıkmaya cesaret etmişim? Demek şimdi beni de o melun şürekâ-yı cinayetine mülhak (eklenmiş, ilave edilmiş, bir merkeze bağlı; emir subayı) olmaya göndereceksin!

Doktor acı, acı güldü:

-Sizi memnun etmek pek güç imiş, Mister (Sekadamur)! Pekâlâ, şimdi size ya kâtilin, yahut katlolunmuşların refakatini kabul etmenizi teklif ediyorum. Eğer vicdanınız benim gibi bir adamın muavenetini kabul etmeyecek kadar nezih ise söyleyiniz; şimdi [s. 84] çekilip gideyim. Siz de o zaman sandığınızla hangi tarik-i eslem (doğru, emin yol) görürseniz ona tevessül edersiniz.

Silas mütehâlikâne:

-Doktor, doktor! Dedi, haksızlık ettiğimi itiraf eyliyorum. Henüz masum olduğumu anlamadan evvel bile beni nasıl himayeye karar verdiğinizi unutmamalı idim!

Doktor müsaadekârane:

-Pekâlâ, pekâlâ! Tecrübenin size bazı dersler öğretmeye başladığını görüyorum.

-Azizim doktor, mademki: benden ölüyü alıp saklayacak olanlar sizin eski arkadaşlarınızdır; sandığı siz alıp götürseniz ve beni de bu beladan kurtarsanız olmaz mı?

İhtiyar doktor garip bir nazar-ı hayretle Amerikalıya baktı:

-Aşk olsun, Mösyö (Sekadamur)! Şurada vücut bulmuş kısa bir dostluk hatırı için beni senelerce uzak kaldığım bu meşum işlere karıştırdığınıza kanaat etmiyorsunuz da...

Dedi ve biraz durduktan sonra devam etti:

-Azizim, biraz daha yaşlanarak hayatı anladığınız zaman size ettiğim hizmetin ehemmiyetini de anlayacak ve bana karşı bu gece gösterdiğiniz hâl ve tavrı derhatır ettikçe hicabınızdan kızaracaksınız!

[s. 85] Doktor yerinden kalktı; talimatını gayet açık bir lisanla tekrar ederek (Silas Sekadamur) a cevap verecek vakit bırakmaksızın odadan çıktı.

Ertesi sabah (Silas Sekadamur) bütün itidalini toplayarak Prens'in oturduğu otelde Miralay (Ceraldin) ile görüşmüş, ve doktorun namı kendisi için bir mültefitâne (güler

yüzle) resm-i kabul ederek ağır sandık Prens'in eşya-yı zatiyesi miyanına vaz' (konulma) olunmuştu.

Birkaç saat sonra hep birden Londra'ya hareket olundu; Prens yolda Miralay'a bu hazin çehreli delikanlının kim olduğunu sormuş, Miralay'da kendisine bir dostu tarafından tavsiye edilmiş olduğunu söylediğinden Prens mumaileyh ile Amerika ahval-i siyasiye ve iktisadiyesine ait mübâhasette bulunmuştu. Londra'nın (Çering Kros)¹⁴⁴ İstasyonuna (yanlış yazılmış) gelindiği zaman Prens Amerikalıya elini uzatıp tanıştığından dolayı beyan-ı memnuniyet ettiği gibi derununda bir muavenette bulunmaya da hazır olduğunu söylemiş idi. Müteakiben Miralay da kendisiyle veda ederken Prens'in arabalarından birinin kendisini ve eşyasını taşımak üzere maiyetine tayin olunduğunu ve sandığının arabaya konulmuş olduğunu ihtar etti. Genç Amerikalı Doktor (Nevil) in tavsiyesine ittibâen (uyarak, izleyerek) elindeki küçük zarfı açtı; arabacıya orada muharrer (yazılmış) adrese, yümnî (Strend) civarında (Boks Kort)¹⁴⁵ pasajı medhaline (giriş yeri) çekmesini emretti. (Boks Kort) medhali [s. 86] arabanın geçemeyeceği kadar dar idi, iki tarafındaki sütunlardan birinin yanında duran bir adam arabanın tevakkufunu (durma) görünce koşarak arabacı ile dostane bir nazar-ı teâtî etti. Seyisin yanında oturan uşak hemen atlayıp kapıyı açmış idi. (Silas) a sandığın nereye götürüleceğini ihtiramkârane sordu. (Silas) müteredit bir sesle ve talimatına tevfik-i hareket (uygun hareket) edip:

-Üç numaraya!

Cevabını verdi. Pasajın kapısında duran adam ile araba uşağı, hatta (Silas) da yardım ettiği hâlde ağır sandığı bin müşkilat ile üç numaralı dairenin kapısına getirdiler; ancak (Silas Sekadamur) bu esnada etraftan bazı eşhasın kendisine ve sandığına garip bir nazarla bakmakta olduklarını zannederek dûçar-ı telaş olmuştu. Mamafih üç numaralı kapıyı cesurâne vurdu; açan adama zarfı verdi, herif dedi ki:

-Efendi şimdi hanesinde yoktur; lakin mektubunuzu bırakarak yarın uğrayacak olursanız efendimin sizi nerede ve ne zaman kabul eyleyeceğini söyleyebilirim. Sandığınızı da bırakmak (yanlış yazılmış) arzu eder misiniz?

Silas mütehalikâne:

-Şüphesiz!

¹⁴⁴Haz. N: Charing Cross

¹⁴⁵Haz. N: Box Court

[s. 87] Dedi; lakin efendinin evde bulunmaması kendisini şaşırtmış olduğundan bu kararına pişman olarak sandığı da yatacağı otele götürmek fikrine düştü. Etrafına toplanmış olanların bu kararsızlığını bir nazar-ı istihza ve teneffürle seyrettiklerine hükmeyleyordu. Binaenaleyh havf-ı tereddüt ve şaşkınlık içinde Prens'in uşağına sandığı arabaya yükleyerek kendisini bu civardaki تنها ve rahat otellerden birine götürmelerini talep etti.

Muhteşem araba biraz sonra Amerikalıyı (Kray-Vin) sokağındaki bir otele bırakıp gitmişti.

Otelde boş olarak yalnız ta dördüncü katta bir küçük oda kalmış idi; iki katlı otel hamalı bin küfür ve şikâyetle koca sandığı merdivenlerden yukarı sürüklemeye başladılar. Zavallı Amerikalının da hamalların topuğunun dibinden ayrılmadığını beyana hacet yoktur. İçinden bin kuruntu geçiyor, hamallardan birinin ayağı kazaen kayacak olsa bu dik merdivenlerden cesim ve ağır sandığın ta aşağıki kata yuvarlanıp açılacağını ve böylece muhteviyat-ı müthişten kurtulunca (Silas) küçük odasının bir köşesine çekilerek nefes almaya çalışır iken daha müthiş bir tehlikenin baş gösterdiğini kemal-i haşyetle müşahade etti. Otel hizmetçileri bir vazife-i mahsusa olmak üzere iki müşterinin seyahat sandığı dibine diz çökerek meşin tokaları sökmeye başlamışlardı.

[s. 88] (Silas) müteheyyicâne haykırdı ki:

-Bırakınız onu; içerisinde burada ikametim müddetince bana lazım olacak eşya yoktur.

Uşağının en çok yorulmuş olanı:

-O hâlde, dedi, bu kiliseden büyük olan sandığınızı aşağı avluya terk etmeli idiniz! Eğer içerisi para dolu ise gerek hakkınızı, gerek bizden zengin olduğunuzu teslim etmelidir.

Amerikalı:

-Para mı? Bu sözden maksudınız nedir? Benim param yok, o hâlde siz avanakça laf ediyorsunuz, demektir.

Uşak arifane gözünü kırptı:

-Affedersiniz, efendim. Burada hiç kimse yoktur ki: zat-ı asilanelerinin bir parasına dokunmaya cesaret etsin, yahut aklından geçirsin; hususıyla bendeniz bir banka kadar emniyetliyim; demek istediğimiz sandık pek ağır olduğundan sıhhatinize bir şey içmeye hak kazandığımızdır.

Amerikalı cebinden hemen iki napolyon çıkarıp uşaklara verdi; herifler bir paraya, bir sandığa baktıktan sonra mırıldanarak çıktılar.

Ceset büyücek sandığa tıklılmasından beri iki gün geçmiş [s. 89] idi. Binaenaleyh bedbaht delikanlı odada nihayet yalnız kalınca sandığın her tarafını koklayarak dolaşmaya başladı. Bereket versin hava pek soğuk olduğundan sandık esrarını bir müddet daha saklamaya muktedir olmuş idi.

Bu bela-yı serinin yanına bir iskemle çekerek oturdu, yüzünü iki elleriyle kapayarak en hüzn-efzâ tefekkürat-ı amîkâya daldı gitti!

Bu cesetten süratle tahlîs-i girîban (yakasını kurtarma) edemediği taktirde her şeyin anlaşılıp yakayı ele vereceği şüphesiz idi. Sevgili (Yeni İngiltere) senden baîd (uzak), bu büyük şehre büsbütün yabancı, ve eğer doktorun tavsiyesinden bir şey çıkmazsa muavenet ve ümitten tamamıyla mahrum kalmış, artık mahvolmak üzere bulunduğu kanaat etmişti. Memleketinin asude ve faâl-i menazırı birer, birer pîş-i enzarında tecessüm ediyor. Bahr-i Muhit-i Atlasî'yi geçmek için karar verdiği meşum saate lanet ediyordu.

Gece saat yedide bir şey yemek için aşağı indi; bir iki lokma aldıktan sonra hemen odasına fırlamak niyetinde olmakla beraber câlib-i şüphe (ilginç şüphe) olmamak fikriyle hizmetçinin sigara salonuna vakî olan davetine icabet etmemek elinden gelmedi. Bu iyice tenvîr edilmiş salonda iki kişi de bیلardo oynuyor, birkaç kişi de seyretmek ve sayıları yazmakla meşgul oluyordu.

[s. 90] (Silas) etrafına dikkatle bakınca nazarı en uzak bir köşede gözleri masaya matuf duran bir adama ilişti ki: bunun elbiselerini kâmilten tebdil etmiş olmasına rağmen araba ile (Boks – Kort) pasajı önüne geldiği zaman arabanın yanına gelip sandığı çıkarmaya yardım eden şahıs olduğunu tanımakta tehhür (gecikme) etmedi.

Zavallı Amerikalı mühim, lakin şedit bir havf içinde salonundan çıktı; merdivenlerden koşa koşa odasına vâsıl olup kapıyı içeriden kilitledi.

Bu gece sabaha kadar gözüne bir an uyku girmeksizin yanında ölü etiyle dolu duran belalı sandığı beklemiş idi! Hava iyice açıldığı esnada artık bîtap kalarak başı oturduğu sandalyenin arkılığına dayanmış olduğu hâlde derin bir uykuya dalmış idi ki: odasının kapısı isti'câl (aceleci davranma) ile vuruldu. Fırlayıp büyük bir şaşkınlık içinde kapıyı açınca otel hizmetçilerinden biriyle karşılaşmıştı. Herif sordu ki:

-Dün (Boks - Kort)¹⁴⁶ a uğrayan centilmen siz misiniz? Amerikalı lerzedâr-ı heyecan olarak “evet!” dedi. Hizmetçi bir mühürlü zarf uzattı:

¹⁴⁶ Haz.N: Fovt olarak yanlış yazılmış.

-Öyle ise bu tezekküre (hatıra getirme) size verilecektir.

Silas mütehâlikâne zarfı yırttı, içerideki kâğıtta yalnız şu iki kelime muharrerdi (yazılı):
“Saat on ikide.”.

[s. 91] Vakt-i muayyende Amerikalı sandığıyla beraber (Boks - Kort) pasajında, üç numaranın önünde bulunuyordu. Çıkan birkaç hizmetçi delikanlıya delalet ettikleri gibi arkasından ağır sandığı da güç bela çıkarmaya başlamışlar idi. Amerikan gösterilen odaya girdiği zaman içeride bir adamın arkası kapıya gelmek üzere ateşin başında oturup ısınmakta olduğunu gördü; gerek kendisinin ayağının sesi, gerek uşakların ağır sandığı odaya yerleştirir iken hâsıl olan gürültü bu adamın vaziyetini bozamamış idi. (Silas) sekran (sarhoş) mevte müşabih (benzer) bir azab-ı havf ve ızdırap içinde ayakta bekliyordu. Bu hâlde beş dakikaya yakın bir müddet geçti. Ocağın başında duran zat nihayet yüzünü çevirdiği zaman (Silas) kendisini Prens (Filorizel) in huzurunda bulmuş idi, Prens gayet bârid ve sert bir sesle dedi ki:

-Demek efendi; size ibraz ettiğim nezaketi bu suretle suistimal eylediniz. Demek bir takım zevat-ı mutebereye takarrübünüz (yaklaşma) ancak kendinizi cinayetinizin cezasından kurtarabilmek için imiş! Yolculuk esnasında çehrenizde nümayan olan âsâr-ı endişenin esna-yı muhaveremizde gösterdiğiniz şaşkınlığın esbab-ı sahîhasını şimdi anlıyorum. (Silas Sekadamur) dili dolaşarak:

-Efendim. Dedi, ben masumum; benim yegâne cürmüm bedbahtlığımdır!

[s. 92] Sonra Prens'in tavr-ı kibaranesinden cesaret-yâb olarak ve felaket-i azimesinin ekdârıyla birdenbire coşarak bütün sergüzeştini anlattı. Prens büyük bir dikkat ile dinliyordu. Hikâye tamam olunca dedi ki:

-Evet, şimdi yanlış olduğunu anladım. Sen bir entirikanın kurbanı olmuşsun ve mademki (yanlış yazılmış): hareketinizde mucib-i ceza bir hâl yoktur, lazım gelen muaveneti ibraz edeceğime şüphemiz olmasın. Şimdi işe gelelim: Açınız bakayım şu sandığınızı!

(Silas) ın bu son emri üzerine rengi attı:

-Ah efendim, dedi. Beni o müthiş hâli görmeye bir daha mecbur etmeyiniz!

-Cesur olunuz, Mister (Silas Sekadamur)! Bir hastaya bakmak insanı bir ölüye bakmaktan fazla müteessir eder; insan öldümü cesedi eşya-yı âdiyeden başka bir şey değildir!

Amerikalı bin tereddütle sandığa yaklaşmıştı. Tokalarını sökmeye başladı; Prens kemal-i itidal-i demle ve elleri arkasında sandığın başında duruyordu. Ceset tamamıyla katılmış olduğundan zavallı (Silas) sandıktan çıkarıp çehreyi gösterinceye kadar maddi ve manevi

büyük bir metanet-i vesîa-ı muhtaç olmuştu. Maktulün yüzü meydana çıkınca Prens (Filorizel) derin bir sahîha-i ızdırap ve elemle geri çekildi:

[s. 93] -Eyyvah! Dedi, sonra rengi solmuş olduğu hâlde devam etti:

-Ah Mister (Sekadamur)! Bilmiyorsunuz ki: bana nasıl zalimâne, yürek paralayacak bir hediye getirdiniz? Bu bedbaht çocuk benim maiyet-i zabitanımdan ve en sadık dostumun küçük biraderi idi ve benim hizmetimde bulunabilmek için bir takım canilerin kanlı pençesinde böyle bir suret-i faciada mahvoldu gitti: Ah zavallı dostum, bedbaht (Ceraldin)! Sana sevgili kardeşinin akıbet-i hûn-âlûdını nasıl söyleyebileceğim?

Zavallı çocuğu bu gayr-ı tabîi ölüme sevkeden tertibat-ı mağruraneyi kabul ettiğimden dolayı kendimi senin ve Allah'ın nazarında nasıl mâzûrum göstereceğim! Ah “Filorizel! Filorizel!”

Sen ne zaman hayat-ı ahlakiyi tezyin eden tedbir ve tevazuyu öğrenecek, ne zaman elindeki kuvvetin hayal ve azimetiyle kendini her şeye muktedir addedilmekten vazgeçeceksin? Kuvvet ve iktidar ha! Şu anda benden kuvvetsiz, benden iktidarsız dünyada kim var? Ah Mösyö “Sekadamur”! Şimdi o talihsiz gencin cesedine bakıyor ve bir Prens olmaklığın ne kadar beyhude ve hiç olduğunu hissediyorum!..

Prens bir müddet sonra heyecanını teskin etmiş idi; Silas’a dedi ki:

-Azizim, şimdi şu kâğıdın üzerine sizin doktor [s. 94] “Nevil” inizin adresini yazınız ve “Paris” e bir daha gittiğiniz zaman bir daha bu tehlikeli adamla ülfet etmemeye çalışınız! Size karşı bu hususta civanmerdâne, dostane hareket etmiş olduğunu görüyorum. Çünkü eğer genç “Ceraldin” in katlinde zîmedhal (müdahalesi olan) olsaydı cesedi kâtil-i hakikiye göndermez idi.

(Silas) hayretle:

-Kâtil-i hakikiye mi?

-Şüphesiz, güzel bir tesadüf ile benim elime geçen o mektubunuz genç (Ceraldin) i bu hâle koyan canavara, “İntihar Kulübü” nün reis-i habisine yazılmıştır. Sizin için artık bu kanlı işte alakadar olmaya lüzum yoktur. âdetâ mucize gibi büyük bir beladan kurtulduğunuza bin şükür ederek bu haneden gidiniz. Benim de acele işlerim var; hususıyla iki gün evvel en güzel ve en şecî (cesur) bir delikanlı olan şu bedbahtın merasim-i tedfiniyesini (defnetme töreni) ihzâr (hazırlama, hazırlatma) ettirmeliyim.

Prens yerinden fırlayıp Amerikalı ile aşağı indi; arabasına binerek polis müdürünün adresini verdiği zaman kendisini sokağın ortasında seyreden (Silas) fikr-i cumhuriyet

perestlerin efkârıyla meşbû (dolu) olmakla beraber kemal-i ihtiram ve şükranla sabıkasını kaldırmaktan men-i nefis edememişti!

(Müellifimiz diyor ki: İşte büyük sandık ile doktorun tarihi [s. 95] böylece bitti. Şimdi bizim Mister “Sekadamur” u Amerika’da bulmak isteyenler mensup olduğu kasabanın belediye reisini sormalıdırlar).

“Herkesi Kapan Bir Araba”

İngiltere Beriyye (çöl) Yüzbaşılardan (Birekenbiri – Riç)¹⁴⁷ Hindistan’daki muharebattan (harpler) birinde fevkalade şecaat göstererek düşman reisini kendi eliyle esir etmiş, fedakârlığı ve kahramanlığı gerek askeri raporlarda, gerek evrak-ı havadiste takdirât-ı azime ile yad olunmuş bir zâbit idi. Muharebeyi müteakip vücuduna ârız olan hastalık tebdil-i hava için İngiltere’ye avdetini icap ettirdiğinden uzun bir yolculuktan sonra Londra’ya vâsıl olmuş ise de nümayişi sever bir fitratta olmadığından kimseye gelmekte olduğunu ihbar etmemiş, bu vecihle rüfekâsı tarafından tertip olunacak şaşalı, gürültülü bir resm-i istikbalin teklif ve tekellüfünden tahlîs-i nefis (nefisten kurtarma) eylemişti.

Muvâsalatın (varma, ulaşma) ertesi günü askeri kulübünde yalnızca taâmını (yiyecek) ederek böyle habersizce vürûdunun (giriş, geliş) şaşırttığı birkaç refikiyle görüştüktan sonra akşama doğru yalnız başına kaldı. O da zaten bunu istiyordu. Akraba ve taallukât (yakınlar) yok idi; bir hayli sene evvel terk ettiği Londra şimdi kendisine yabancı gibi görünüyor; [s. 96] vekâyı-i muhite ile hiçbir alakası olmadığını hisseyliyordu. Karanlık bastığı zaman bastonunu alıp kulüpten çıktı, aklında hiçbir kast-ı muayyen olmaksızın şehrin garb-ı nihayetine doğru ve avare bir revş ile ilerlemeye başladı. Etrafında bir seyl-i siyah gibi akıp giden yabancı çehrelere, dolup boşalan dükkânlara, perdeleri arkasında bir takım hayaller seçilen pencerelere, elhasıl dört milyon insanın sahâ-i hay ve huyu olan şehrin hâline bakarak şöyle diyordu:

-Herkes muharebeden merak ve heyecanla bahsederler; bence beşeriyetin en büyük meydan harbi işte burası! Şimdi henüz yabancı isem de çok geçmeden kim bilir nasıl vesâil (vesileler) ile ben de bu velveleli girdaba karışıp gideceğim...

Bu mütaleat ile yürürken siyah kış semasından kesif bir yağmur düşmeye başlamış idi. Yüzbaşı bir ağacın altına iltica etti; bu esnada karşısında duran bir araba gözüne ilişmiş

¹⁴⁷Haz. N: Brackenbury Rich

ve arabacının kendisine işaret etmekte olduğunu görmüştü. Yağmurun şiddetine nazaran bu pek iyi bir tesadüftü, Miralay bastonuyla işarete cevab-ı muvafakat verdiğiinden araba hemen yaklaştı. Yüzbaşı girerken arabacı sordu, ki:

-Nereye götüreceğim?

(Birekenbiri):

[s. 97] -Nereye istersen oraya.

Diye cevap verdi.

Arabacı bu mühim cevaptan müteaccib olacağı yerde zaten tevkife müşkilatla tahammül ettiği görülen civanları bir sürat-i azime ile sürmeye başladı. Biraz sonra şiddetle yağan yağmurun altında araba seyr-i serîyle şehirden çıkmış, bir takım sayfiyelerin arasına dalmış idi. Bu sayfiyeler o kadar yekdiğerine müşabih ve etraflarındaki bahçeler o kadar vasî idi ki: zaten senelerden beri Londra'yı görmemiş olan Yüzbaşı (Bireken- Beri)¹⁴⁸ nerelere götürüldüğünü ve nerede olduğunu büsbütün kaybetti. Ara sıra müteâcibâne bir arabacıya bir de pencereden harice bakıyor, herifin kendisini böyle hangi bir noktaya doğru uçurmakta olduğunu düşünüyordu. Ancak fitratındaki soğukkanlılık, taharri-i sergüzeşt meyli, hususuyla Hindistan'ın o mahallin bî-nihayesinden kurtulmuş olduğu için merkez-i medeniyet olan Londra'nın mehallikini istihkar fikri sebebiyle bu hâlden âdetâ bir lezzet hissediyor, fikren:

-Dur bakalım. Diyordu, sonu nereye dayanacak, zaten can sıkıntısından oluyor...

Tam bu esnada araba bir köşeyi şiddetle döndü, biraz daha gittikten sonra bir köşk bahçesinin kapısında durdu.

[s. 98] Pencereden bakarak Yüzbaşı kendilerinin tevakkuf ettiği esnada diğer arabanın kapının önünden sürüp gittiğini ve içinden çıkmış olan bir centilmenin asıl köşk kapısında mükellef kıyafetli birkaç uşak tarafından istikbal edilmekte olduğunu görmüş idi. Mamafih (Bireken – Beri) olduğu yerden kımıldamaya lüzum görmedi. Arabacı arkasına dönerek:

-Efendim geldik!

Dedi, Yüzbaşı sordu ki:

-Geldik mi? Nereye geldik?

-Efendim, siz bana nereyi istersek oraya demiştiniz. İşte ben sizi buraya getirdim.

¹⁴⁸Haz. N: Brackenbury

Bir anda (Bireken – Beri) mütakellimin lisanındaki nezaket ve fesahata dikkat ettiği gibi araba ve bargirin de (beygir) kira arabası addolunamayacak kadar güzel, müzeyyen olduğunun farkına varmış idi:

-Fikrinizi izah ediniz, dedi, eğer beni bu yağmurda sokağa bırakmak istiyorsan zannederim, ki inip inmemek hakkı benimdir! Arabacı mütebessimane:

-Bu hakkın zat-ı âlilerinde bulunduğuna şüphe yoktur; lakin ben işi izah edersem bana da hak vereceksiniz: bu önünde tevakkuf ettiğimiz hanedeki centilmen bir ziyafet veriyor. Centilmeni ya Londra'nın büsbütün yabancı ve ehibbâya gayr-ı malik olduğundan yahut garip bir [s. 99] tabiata sahip olduğundan beni kiralayarak yolda akşam tuvaletini yapmış yalnız gezen centilmenleri ve bunların arasından bilhassa sizin gibi zabıt üniformasını lâbis (giyen) olanları bir münasebetle buraya getirmekle mi emretti. Şu hâlde zat-ı alileriniz için şu kapıdan içeri girerek Mister (Moris) tarafından med'uv (davetli) olduğunuzu söylemekten başka bir iş kalmıyor demektir.

Bu garip izahata mukabil Yüzbaşı sordu:

-Bu Mister (Moris) siz misiniz?

-Hayır efendim; Mister (Moris) bu hanede ziyafet veren ve beni kiralayan centilmenin ismidir.

-Böyle misafir toplamak pek de âdât-ı cariyeye muvaffak değilse de garip tabiatlı bir adam için -med'uv ile istihza fikri olmadıkça- hoş görülebilir. Mamafih, ya ben Mister (Moris) cenaplarının bu davetini reddedecek olursam?

-O hâlde sizi tekrar aldığım mevkiye bırakarak başka zevata muntazır olacağım. Mister (Moris) dedi ki: böyle bir davete icabet edemeyecek kadar maceraperest olmayanlar benim misafirim değildirler. Bu son söz Yüzbaşıya son kararını verdirdi; fikrinden

-Pekâlâ bu işi de görürüz..

Diyerek indi. Ve arabacının ücretini te'diyeye (ödeme) davrandıysa da dinç civanlar çoktan müzeyyen arabayı kendisinden yüz adım uzağa [s. 100] uçurmuştu. Yüzbaşı elinde para olduğu hâlde şiddetle bağırmaya başladıysa da arabacı hiç aldırmayıp yolunda devam ettiği gibi bu esnada içeri kapıdan iki hizmetçi de istikbale koşmuş ve biri elindeki şemsiyeyi yağmurdan muhafaza için kahramanımızın başına tutarak kemal-i nezaketle:

-Efendim arabanın ücreti verilmiştir.

Demişti.

Yüzbaşı bahçeyi geçerek büyük ve müzeyyen kapıdan girdi; her taraf son derece mükellef ve koridor memâlik-i hârreye (iklimi sıcak olan memleketler) mahsus rengarenk çiçeklerle dolu idi. Orada duran ciddi tavırlı bir kethüda Yüzbaşının ismini kemal-i ihtiramla sorarak önündeki deftere yazdı ve önüne düşüp sayfiyenin misafir salonuna getirdi.

Burada narin yapılı ve pek yakışıklı bir delikanlı süratle Yüzbaşının yanına gelip son derece nezaketle ifâ-yı resm-i hoş-âmedi (resmi hoş geldin töreni) etmiş idi. Her tarafta yüzlerce mu'attar (güzel kokulu) mumlar yanıyor, latif şükûfeler ortalığı bir hava-yı muattarla dolduruyor, birkaç hizmetçi misafirlere şampanyalar, soğuk et, meyve vesaire taşıyordu. On altı on yedi kişiye bâliğ (buluğa eren) olan misafirinin kısm-i azamı genç adamlar idi. Bunlar birinde (rulet), diğerinde (bakara) oynanılan iki masanın etrafına tecemmu (toplanma) etmişlerdi. Yüzbaşı kendi kendine:

-Anlaşıldı; hususi bir kamara salonundayım; arabacı da buraya oyuncu celbine mahsus bir vasıta!

[s. 101] Yüzbaşı bütün bu şeylere henüz ev sahibi olan ve Mister (Moris) denilen bu delikanlı elini tutmakta iken dikkat eylemiş idi. Lakin şimdi Mister (Moris) in hâli ve çehresi onu hayrete sevk ediyordu. Bu adamın kibarâne olan etvarı tarz-ı beyanındaki nezaket, geniş nâsiyesiyle nafız enzarındaki şule-i cesaret onu bir batakhane sahibine hiçte benzetmiyordu. Yüzbaşı kalbinin bilâ-ihtiyar daha ilk defa gördüğü bu meçhul delikanlıya meylettğini hisseylemiş idi; o derecedeki: hatta bu zayıf kalbi için kendisini tekdîr (azarlama) etmeye mecburiyet gördü. Hane sahibi son derece cazip bir tebessümle dedi ki:

-Yüzbaşı efendi; namınızı Hindistan'da ettiğiniz kahramanca muharebenin teferruatıyla beraber evrak-ı havadis bütün cihanda öğrenmiştir. Binaenaleyh sizinle kesb-i ülfet ettiğimden dolayı son derece müftehirim (iftihar eden) hâl ve tavrınıza şecaat ve şerefizle mütenasip görünmüyorum; eğer bu geceki tarz-ı davetin garabetini unutmak lütfunda bulunursanız son derece minnettarınız olurum.

Yüzbaşı da şimdi muntazam bir ziyafette imiş gibi müsterih'ül-fıkr diğer davetlilere karışmış, ara sıra oyun masalarına yanaşarak birkaç kuruş kaybetmekte bulunmuştu. Mister (Moris) ise hiç durmaksızın öteye beriye gidip geliyor, lâyenkatı (durmadan, kesintisiz) misafirleri ağırlamaya, herkesin talebini is'afa (birinin isteğini kabul edip yerine getirme) elhasıl ziyafetin letafet ve [s. 102] neşvesini bütün kuvvetiyle tezyit

(çoğaltma) ve idameye çalışıyordu. Yüzbaşı oyun ve musâhabât (konuşup gülüşmeler) ile meşgul görünmekle beraber ev sahibinin her hâl ve hareketine dikkat etmekten hâlî değildi. Bir şey taaccübünü mûcib oluyordu; ev sahibi bu meşgul misafir-perverânesi arasında bütün davetlilerin ahvalini son derece nafiz bir nazarla tetkik etmekte, oyun oynayanların ne kazandıklarına, ne kaybettiklerine ve bu esnada çehrelerinin tezahüratına nişan koyduğu zannolunmakta idi. Bundan başka Yüzbaşı Mister (Moris) in yüzündeki tebessüm-i mültefitânenin bir nikâb (örtü, perde) olduğunu, çehresinde uzun bir yorgunluktan mütehassıl (meydana gelen) solukluğun mevcudiyeti, bazen nâsiyesinin bir keder, bir endişe bulutuyla setrolunduğunu anlamış idi. Mister (Moris) ara sıra kemal-i nezaketle misafirlerden birini salondan dışarıya çağırıyor, biraz sonra kendisi davet ettiği hâlde misafir ortadan kayboluyordu. Bu garip hâlin birkaç defalar tekrarı Yüzbaşı'ya pek ziyade merak verdiğinden ne olursa olsun işin esasını anlamayı kararlaştırdı ve bir aralık hava almak bahanesiyle salondan dehlize çıkarak iki taraftaki limon ve turunc ağaçlarıyla çiçeklerden müteşekkil bir hâilin arkasına saklandı, binanın bu noktasında afaka nazır büyük bir pencere bulunduğundan görülse bile hava almakta olduğunu zannedebilecek idi.

On dakika kadar ancak beklemiş idi ki: hane sahibi yanında [s. 103] misafirlerden kısa boylu, şişman, al yanaklı bir zat olduğu hâlde dehlize çıktı. Arada geçen sözleri Yüzbaşı ihtifâhından (saklanılacak yer) pek iyi işitmekte idi.

Şekil ve tavrından bir ticaret adamı olduğu anlaşılan misafire ev sahibi gayet i'tizâr-kârâne (özür dilercesine) dedi ki:

-Binlerce defa affınızı istirham ederim, efendim. Bu hareketim size biraz kaba görünmek ihtimali varsa da vâki olan yanlışlığı mümkün olduğu kadar çabuk tashih etmekte mert insanların vazifesidir. Binaenaleyh sözü uzatmadan maksada nakl-i kelim edeyim; şu anda kimin hanesinde bulunduğunuzu biliyor musunuz?

Bu sual üzerine zavallı tâcir pek ziyade şaşaladı; dedi ki:

-Mister (Moris)? (Con Moris)¹⁴⁹ mi, yoksa (Ceyms Moris)¹⁵⁰ mi?

Büsbütün sıkılmaya başlayan misafir kekeleyerek:

-Vallahi efendim, dedi, hangisi olduğunu bilemem, çünkü kendisini şahsen bile tanımıyorum.

¹⁴⁹Haz. N: John Morris

¹⁵⁰Haz. N: James Morris

Ev sahibi yine nezaket-i fevkaladesiyle:

-Bunu anlamıştım; çünkü sizi vechen tanımıyorum. Yanlışlığın bir sebebi var; yine bu sokakta (Mister Moris) isminde bir centilmen daha vardır; köşe başındaki polise sorarsanız size numarasını söyleyebilir. Bu vasıta ile zat-ı âlinizle [s. 104] görüştüğümden pek mesrur isem de herhâlde bu yanlışlık sebebine sizi dostlarınızın sohbetinden dahi mahrum etmek arzu edemem. Ümit ederim ki yine görüşür.

Bunu söyleyerek yüksek sesle (Con!) diye seslendi. İçeri giren uşağa:

-Con efendiye paltosunu bulmak ve yolu göstermek için muavenet ediniz!

Misafir bittabi teşekkür ve itizardan başka bir söz bulamayarak veda edip çıkmıştı. Ev sahibi bu işi görüp tekrar salona girmek üzere Yüzbaşı'nın muhtefi (gizlenen) bulunduğu mahallin önünden güya gönlünde derin bir yara-i elem varmış ve bu oynadığı rolden artık bîtap kalmış gibi derin bir ah çekmiş idi. Yüzbaşı'da gördüğü ve işittiği şeylerden hâlâ bir şey anlamamış olduğu hâlde salona girdi. Misafirler bir taraftan geliyor, diğer taraftan tarif ettiğimiz surette ortadan kayboluyordu. Nısf-ül-leylden (gece yarısı) sonra artık misafir gelmemeye başladığı gibi mevcut olanlardan bir takımları da müteşekkiriâne ve kendiliklerinden veda edip gitmiş, salon oldukça tenhalanarak bakara oyunu da dûçar-ı inkıtâ olmuş idi. Ev sahibi bir taraftan veda edenlere ibzal-i şükran (esirgemedi bol bol şükranlarını sunma) ve iltifat eyliyor, diğer taraftan geri kalmışlara en kibarâne misafirperverliği gösteriyordu.

[s. 105] Salon artık büsbütün tenhalaşmaya başladığı esnada Yüzbaşı biraz hava almak için dehlize çıkınca gördüğü manzaradan şaşırdı kaldı. Yarım saat evvel dehlizi, avluyu bir saray dâhiline benzeten çiçekler, limon saksıları kâmilten kaldırılıp ortalık çırcıplak kalmış, sayfiye kapısında duran iki cesim yük arabasına birçok eşya ve çiçekler yükletilmekte bulunmuş idi. Hizmetçilerden bir takımı evin mütebâki (geriye kalan) eşyasını arabaya taşıırken diğerleri hemen şimdiden azimet etmek üzere paltolarını giymiş idiler.

Bu hâl her şeyin kira ile alındığı köy balolarının nihayetine benziyordu. Yüzbaşı düşünmeye başladı:

Evvela: mevcut misafirler hakiki misafir olmayıp birer taklit birer yalancı misafir idiler; bir kısmı âdetâ baştan savılmıştı; şimdi de evin muvakkat (geçici) eşyası gidiyor, ihtimal hakiki hizmetçi olmayan hizmetçilerde dağılmak üzere bulunuyordu. Yüzbaşı mırıldanarak.

-Hep bu şeyler, bu kadar tantana, vukuat taklit mi imiş demek güneş doğarken hiçbirimizden alamet kalmayacak!

Dedi. Kimseye görünmeden önüne tesadüf eden merdivenden yukarı kata fırlattı. Hayret! O girdikleri salon müstesna (yanlış yazılmış) olmak üzere baştan başa boş olduktan başka duvarların, döşemelerin [s. 106] hâinden çoktan beri de gayr-i meskûn olduğu anlaşılıyordu. Yalnız aşağı katı bile bir gece için o şekl-i müzeyyene koymak masarır-ı azimeye mütevakıf (bağlı) bulunuyordu. O hâlde meçhul ev sahibi, bu Mister (Moris) kim oluyordu? Bu suret-i hareketindeki hikmet (yanlış yazılmış) ne olabilirdi? Misafirlerini niçin sokaklardan rastgele toplamış idi?

Yüzbaşı bu suallere cevap bulmaya uğraşır iken yukarıda uzun müddet kaldığı derhatır ettiğinden yavaşça aşağı itti. Ve salona dâhil oldu. O yukarıda iken misafirlerden bir kısmı daha gitmiş. Şimdi burada ancak ev sahibi ve Yüzbaşı da dâhil olduğu hâlde altı yedi kişi kalmıştı.

Mister (Moris) Yüzbaşı'nın duhûlünü görmekle mütebessimâne yüzüne baktı ve hemen oturduğu yerden ayağa kalkarak yüksek sesle hitap etti.

-Efendiler! Şimdi sizi bu geceki meşâgil-i hususiyenizden (hususî uğraşlar) ne için devrettiğimi söylemenin sırası gelmiştir. Bu akşamı pek de can sıkısıyla imrâr (geçirme) etmediğinizi zannederim. İtiraf etmeliyim ki bu akşamki tertibatım size eğlence tedarik etmekten ziyade kendimi büyük bir müşkülden tahlîs (kurtarma) etmek için ihtiyar olunmuştur. Centilmensiniz, nâsiyeleriniz, etvarınız da bunu gösteriyor. Binaenaleyh sizden başka teminat istemeye hâcet görmem [s. 107] şimdi açıkca söylüyorum, yine sizden bana tehlikeli ve narin bir meselede muavenet talep edeceğim. Tehlikeli; çünkü hayalinizi kaybetmek ihtimali var. Nazik; çünkü gördüğünüz bütün vakâyî' hakkında müebbeden iltizam-ı sükût edeceksiniz. Benim gibi bir meçhul ve yabancı bir adamdan böyle bir teklif sudûru (çıkış) pek garip, gülünç addolunacak derecede garip olduğunu bilmez değilim. Lakin içinizde bu sözlerimi işitip de tanımadıkları bir adam ve add-ı fedakârı etmekten, onun sözüyle bir tehlikeye karşı durmaktan çekinen zevat varsa işte dest-i vedam kendisine uzanmış bulunuyor; gönlümde zerre kadar bir iğbirar bulunmadan, bu gece görüşmemizin lezzeti kalbimde asla zerrenmeden veda edip gidebilirler!

Gayet uzun boylu bir adam ayağa kalktı:

-Serbesti-i beyanınızdan dolayı teşekkür ederim. Ben böyle bir işe girişemeyeceğim için arz-ı veda edip gidiyorum. Darılmayınız. Dedi. Ev sahibi cevap verdi:

-Katiyen, hareketiniz pek âkilanedir; teklifimin gayet ağır olduğunu ben zaten itiraf etmiş idim.

Bu esnada iki üç kişi daha ayağa kalkarak veda edip çıktılar. Masanın başında yalnız iki kişi, Yüzbaşı (Bireken – Biri) ile bir kırmızı burunlu süvari binbaşı kalmış idi.

Ev sahibi gidenleri teşyî'inden avdet edince salonun kapılarını [s. 108] kapadı; ruhlanmış ve mesrur bir çehre ile Yüzbaşı ile binbaşıya yaklaşarak:

-Efendiler, dedi, çok teşekkür ederim; demek göz ve kalp insanı aldatmıyor! İsimlerinizi bildiğim gibi, hâl ve tavrınızdan dahi bana bu muavenet-i kahramanede bulunacak zevatın ancak siz olabileceğinizi hissetmiş idim.

İhtiyar süvari binbaşı dedi ki:

-Bender çanak (çanak liman) hadise-i azimesinde askerden on iki fedai ayrılmasını istemiştım; bütün efrat birlikte ilerlediler; lakin bilirsiniz ki: bir kumar meclisi ateş altında bir süvari alayına hiç benzemez. Binaenaleyh: firari med'ununuzdan (kaçak davetli) ben de bir mesuliyet terettüb (gerekme, üzerine görev düşmek) etmez ve bana kalırsa her hususta metanetimize güvenebileceğinizi vadederim.

Binbaşı istîzahkârane (Bir husus hakkında açıklama isteme) silah arkadaşının yüzüne baktı:

-Yüzbaşı! Şimdi Mister (Morison) dan öğrendiğim isminiz bugün şecaatinizin semesi olarak yalnız benim değil, bütün İngiliz askerlerinin hatırasında payidardır, o hâlde ben de ismimi söyleyeyim; ismim Binbaşı (Orok)¹⁵¹ dur! Şüphesiz bir vesile ile kulağınıza gitmiştir.

(Bireken- Beri) kemal-i ihtiram ve muhabbetle selamladı:

-Bu ismimi kim duymamıştır, binbaşım!

[s. 109] Şimdi binbaşı ev sahibine dönmüş idi:

-Artık, dedi, anlaştık, şeklinizi haber verin bakalım!

-Azizim efendilerim; beni bundan sonra Mister (Moris) diye çağırmayınız, asıl ismim (Hammer- Simit)¹⁵² dir. Benim bir dostum vardır ki: saika-i tehevvrle ettiği bir yemin yüzünden cihanda en tehlikeli ve müthiş adamlardan biri hakkında şahsi ve bizzat bir ceza

¹⁵¹Haz. N: O'Rooke

¹⁵²Haz. N: Hammersmith

tertip etmek, lazıme-i adaleti ifa eylemek mecburiyeti altında kalmıştır. Mücâzât (cezalandırılma) olunacak şahsın nasıl fena bir mahluk olduğunu anlatmak için bu uğurda benim küçük biraderim ile maiyetimizden bir kişinin daha katl ü feda olduğunu söylemek kâfidir. Kendisinden bahsettiğim dostum üç dört gün evvel bu mahluk-ı müthiş takip maksadıyla benden ayrıldı; o vakitten bugün akşama kadar kendisinden hiçbir haber alamayınca nasıl müellim bir hâlet-i hissiye içinde kaldığımı tasavvur edebilirsiniz dostumu bulabilmek, ne olduğunu anlamak için öteye beriye koşar ve bin türlü çare, tedbir-i tasavvur ederken kendisinden şu kâğıdı aldım ve ber-hayat olduğunu anlayabildim.

Mister (Moris), nam-ı cedîdiyle Mister (Hammer- Simit) cebinden küçük bir kâğıt çıkararak bervech-i âtî (aşağıda olduğu gibi, aşağıda görüleceği üzere) okudu:

“Binbaşı (Hammer- Simit)” e

“Çarşamba günü kable’z-zeval saat üçte (Riçhent-Park)¹⁵³ [s. 110] civarında (Roçestir-Haus)¹⁵⁴ binasının bahçesine giren ve arka cihete düşen küçük kapı sizi kabul için açılacaktır. Lütfen iki kılıç ile mümkünse erbab-ı namus ve haysiyetten ve beni şahsen tanımayan iki muteber zat bularak beraber getiriniz tehlike mevcuttur. Mutlaka yetişiniz.

İmza: (T. Godal)

-Şimdi efendiler, meseleye siz de benim kadar vakıfsınız. Dostumu tanımayan iki cesur ve namuslu centilmeni nerede bulabilirdim? Hemen bu geceki tedbiri düşündüm. Zaten bizim olan bu haneyi serian (çabuk) gördünüz vecihle kâğıtlattım, tezyin ettirdim; maiyetimden birkaç kişiyi de arabalarla buraya gözlerinin kestiği zevatı nakletmelerini söyledim, şimdi, bu salondan başka hane büsbütün boşaldı. İki saat sonra yine gayr-ı mümkün kalacak. Şayan-ı teşekkürdür ki: bu tedbirim boşa çıkmadı ve şimdi sizin dostluğunuz ve ülfetinizle müşerrefim!

Binbaşı bu iltifatlara pek kulak asmıyordu. O anlayacağını anlamıştı; hemen cebinden saatini çıkararak saat iki, önümüzde bir saat var. Ne duruyorsunuz? On dakika sonra birer (rivolver)¹⁵⁵ ile müsella (silahlı) ve yanlarında iki kılıç olan üç yeni yoldaş bir arabaya râkiben kemal-i süratle (Riçhent Park) civarına doğru gitmekte idiler.

¹⁵³Haz. N: Regent Park

¹⁵⁴Haz. N: Rochester House

¹⁵⁵Haz. N: Altıpatlar ya da revolver, 1836 yılında Samuel Colt tarafından yapılmış tek dolumla birden fazla ateş edebilen bir tabancadır.

[s. 111] (Roçestir-havsal (suyun durulduğu yer anlamında fakat kalın H ile yazılması lazımdı) kanalın sahilinde haricen cidden muhteşem ve vâsi' bir ikametgâh olup etrafındaki vâsi' bahçe asıl binayı şehrin dağdağasından (telaş, gürültü patırtı) büsbütün ayırıyordu. Ancak gayet zengin bir ecnebinin malı bilinen bu mevkiin çoktan beri gayr-ı meskûn olduğu da civar ahalisine malum idi.

Üç arkadaşı hâmil (taşıyan) araba cesîm bahçenin arka duvarına vâsıl olduğu esnada içerideki hanenin müteaddid (birçok) pencerelerinden hiç birinde ışık yok idi. (Hammer Simit) arabayı savdı. Ve biraz sonra kâğıtta muharrer küçük kapının önüne vâsıl olmuşlardı. Bu esnada yağmur pek ziyade şiddetle yağıyor, üç arkadaş vakt-i merhuna (rehin alınmış zaman) intizâren kapının üzerinden doğru dallarını açarak sarkan sarmaşıklar arasında ıslanmamaya çalışıyorlardı. Bazen önlerindeki hadise-i meçhuleye dair pek yavaş seda ile beyan-ı zanniyat (zanna dayalı beyan) etmekle beraber bütün kuvve-i sâmiyaları da etraflarına mâtuf (meyletmiş) idi. Birdenbire Kolonel (Hammersimit) arkadaşlarının kolunu şiddetle sıkarak:

-Susunuz!

Dedi. Üçü birden avcı kediler gibi dinlemeye başladılar! Yağmurun şakırtısı arasında bile duvarın iç tarafında yürüyen iki kişinin mükâlemesi ve ayak sesleri işitilebiliyordu. Sesler biraz daha yaklaşıncı kuvve-i sâmiyası gayet keskin olan Yüzbaşı (Bireken-Beri) şu sözleri farkedebildi:

[s. 112] -Mezar kazıldı mı?

-Evet, defne ağaçlarının arkasında. Beş on kürek toprak her şeyi saklar. Birinci mütekellim (konuşan) hızlıca güldü, lakin bu zulmet içinde gelen hande-i zalimane üç arkadaşın yüzüne fena bir tesir-i icra etmiş idi...

İlk mütekellim:

-Bundan bir saat sonra....

Kelimeleriyle başlayan bazı şeyler söylediyse de Yüzbaşı mâbadını (sonraki devam edecek) anlamaya muvaffak olamadı; ayak seslerinden içerideki bu iki kişinin yekdiğerinden ayrılarak muhalif taraflara gittikleri anlaşıldı.

On dakika ağır bir sükun-ı endişenâk içinde mürur etmiş idi ki: küçük kapının kemal-i ihtiyatla açıldığını gördüler. Zayıf, kireç gibi bembeyaz bir çehre uzanarak üç arkadaş eliyle davetkâr bir işaret etti. Bir ölüm sükûtu içinde üç arkadaş kapıdan girdiler. Rehberleri kapıyı iyice kapadıktan sonra önlerine düştü ve bir takım dolambaç yollardan

geçirip hanenin matbah (mutfak; Ha sesi yerine Hı ile yazılmış) kapısından içeri soktu. Bu geniş ve taş döşeli matbah büsbütün boş ve donuk ziyalı tek bir kandil ile münevver idi. Rehber kandili aldı; önlerindeki dolaşık merdiveni çıkarken öteye, beriye kaçışan farelerden binanın çoktan beri gayr-i meskûn [s. 113] olduğu anlaşılabilirdi. İhtiyar, beli biraz bükülmüş, lakin hâlâ dinç görünen rehber bazen muakkiblerine (takip eden, izleyen) dönerek ihtiyat ve sükûtu âmir (emreden) işaretler veriyordu.

Miralay Ceraldin (çünkü anlamış olduğumuz vechile Mister “Moris” bu zattan başkası değildi) koltuğunun altında kılıçlar ve elinde üst tetiğe alınmış bir tabanca olduğu hâlde rehberin arkasından gidiyordu. (Birekeni-Beri) nin kalbi sıkışmış idi; her ne kadar henüz mücadelenin başlamış olduğunu anlamış ise de rehberin isti’câlınden (aceleci davranış) ve etvarından hemen hemen başlamak üzere olduğunu hissediyordu. İkinci kata çıkılınca ihtiyar rehber bir kapı açarak çok kişiyi isli bir lamba ile aydınlatan ve ocaktaki küçük bir ateşle ısıtılmak istenilen dar bir odaya soktu. Ateşin başındaki sandalyede henüz genç, kaviyü’l-bünye, lakin gayet kibar ve asil tavırlı bir zat oturmakta idi. Çehresinde hiçbir alamet ve heyecan ve telaş görülme-yen bu zat müsterihane ağzından piposunu çekiyor. Biraz ötedeki küçük masa üzerinde latif bir içki şisesi ve kadehi bulunuyordu. Olduğu mevkiden kalkmaksızın elini Miralay (Ceraldin) e uzatıp dedi ki:

-Safa geldiniz, vakt-i muayyeninde (belirli vakit) yetişeceğini zaten bilirim. Dedi sonra iki zabite bakarak ilave etti:

-Beni dostlarınıza takdim ediniz!

[s. 114] Bu merasim dostane Mister (Godan) namına ifa olunduktan sonra Godan:

-Efendiler, dedi, sizi böyle rahatsız ettiğime ilaveten cidden müthiş bir manzaranın şahidi olmak üzere çağırdığımda nazar-ı afv ile bakacağınızı ümit ederim, hiç tanıyamadığınızı ve bundan sonra dahi tanıyamayacağınız bir adam için bu pek büyük bir lütuftur mamafih sizin fitratınızdaki zatlar hayatta insanın bazen böyle müşkil mevâkide kalması mümkün olduğunu daima tasdik ederler.

Birkaç dakikadır. Binbaşı mütekellime dikkatle bakıyordu. Söz biter bitmez metin bir seda ile dedi ki:

-Zat-ı haşmetleri söyleyeceğim sözleri affetmelidirler, çünkü ben bir ihtiyar askerim ki: anladığımı, bildiğimi söylemeden zabt-ı nefis edemem: akşamdan beri binbaşı (Hammer Simit) in kim olduğundan şüphe etmekte idim; lakin insanın Mister (Godan) hakkında yanılması gayr-i mümkündür. Londra’nın içinde (Bohemya) Veliahtı Prens (Filorizel) i

tanımayan iki kişiyi (muhtemelen yanlış yazılmış) aramaya kalkışmak tesadüften, hemen yapamayacağı, büyük bir şey talep etmektir!

Bu söz üzerine Yüzbaşı (Bireken-Beri) irkilerek Prens (Filorizel) mi?

Dedi ve birçok vekâyi içinde ismini, methini duymuş olduğu bu meşhur zata bakakaldı.

[s. 115] Prens müteaacibâne cevap verdi:

-Nam-ı hakikimin böylece tezahüründen şu anda müteessir değilim. Çünkü böylece Mister (Godan) hakkında gösterdiğiniz lütufa daha bî-arafâne, daha açık arz-ı teşekkür edebileceğim.

İki zabıt ihtiramkârane eğildiler. Beraber sonra Prens ve iki zabıt Hindistan'a ait bir mübahaseye dalmışlar idi.

Bir büyük tehlikeye muntazır olan bu üç cesur adamın şimdi şu garip muhit içinde, güya bir kahvehanede, bir kulüpte imiş gibi kemal-i itidal ile mesleklerinden bahsettiklerini görmek hakikaten şayan-ı temaşa bir hâl idi.

Bu suretle yirmi dakika kadar geçmiş idi ki: saati elinde bir köşede oturmakta olan ihtiyar adam ayağa kalkıp Prens'e yavaşça iki kelime söyledi. Prens rüfekâsına dönerek:

-Sizi karanlıkta bırakacağımdan dolayı affedersiniz; ân-ı mühim takarrüb (yaklaşma, yakınlaşma) etti!

Sonra ihtiyara hitap etti:

Pekâlâ, Doktor (Nevil) lambayı söndürebilirsiniz! Paris'ten beri ahababımız olduğunu bu sözle öğrendiğimiz ihtiyar Doktor (Nevil) isli lambayı söndürdü. Sabahın alâim-i takarrübü olan gayet hafif, solgun bir ziya hariçten pencerelerin mevkiini gösteriyor idi; lakin bu aydınlık odanın içerisine, [s. 116] köşelerine kadar nüfuz edemediğinden lamba söner sönmez Prens ayağa kalktığı zaman çehresinin hutût-ı hariciyesini ve orada hâsıl olan alâimi farkedebilmek gayr-i mümkün idi. yalnız birkaç adımda kapının yanına gelerek bir tarafına mümkün olduğu kadar farkedilmeyecek surette sokulduğu ve artık hiçbir uzvu hareket etmeksizin nefes bile keserek beklemeye başladığı farkolundu. Diğerleri de Prens'in ihtarı üzerine odanın en zulmetli köşesine çekilerek kaybolmuşlardı. Yalnız hariçteki ve duvarın içindeki büyük faidelerin dışlarından mütehassıl (meydana gelen) gıcırta ile ihlâl olunan amîk (derin), girân (ağır) bir sükûnet içinde on dakika kadar mürur etti. Birdenbire uzaktan bir kapı sürgüsünün çekilmesinden mütehassıl seda sükûnet-i muhite içinde şayan-ı taaccüb bir vuzûh (açıklık) ile işitilmişti. Sonra ağır, ihtiyatkâr adımlarla matbah merdivenine doğru gelmekte olduğu duyuldu. Her adımda,

yaklaşmakta olan şahs-i meçhulün tevakkuf edip etrafı dikkatle dinlediği anlaşılıyor. Bu fazla zaman zulmette vukuata muntazır duranlar için seneler gibi uzun, heyecan-engiz görünüyordu. Doktor (Nevil) bile hayatında birçok vakâyi’-i müthişeye tesadüf etmiş iken bu gece mahiyetini anlayamadığı bir heyecan havf ve endişeye kapılmıştı.

Nihayet odanın kapısının tokmağı meşum bir gıcırtı ile [s. 117] çevrildi! Sonra tekrar bir sükûn hüküm-ferma oldu ki: bu esnada her ihtimale karşı kendini toplamış olan (Bireken-Beri) keskin gözleri ile Prens’in de bir kuvve-i fevkalade sarfetmeye hazır bir vaziyet aldığını farkeylemiş idi.

Kapı yavaş, yavaş açıldı. Sabahın donuk ziyasından bir parça daha odaya girmeye yol buldu ve eşiğin üzerinde bir adam görülerek bilâ-hareket durdu.

Bu adam uzun boylu ve elinde büyük bir bıçak mevcut idi! (Bireken-Beri) hatta bu alaca karanlık içinde bile şahs-i meçhulün kalkık üst dudağı altından beyaz dişlerini farkedebiliyor, bu mahluk atlamaya hazır bir kurt gibi ağzı açılmış duruyordu. Birkaç dakika evvel su içinde bulunmuş olduğu aşikâr etti, çünkü: durduğu yerde tahta üzerine elbisesinden suların akmakta olduğu iştiliyordu.

Bir an sonra eşikten içeri geçti ve aynı zamanda saldırmış, boğuk bir sayha (haykırış), onu ve müthiş bir boğuşma meydan aldı. (Ceraldin) ile refikleri kapıya doğru şıtab ettiler; lakin bu muavenete hacet kalmadan kuvvetli ve mâhir Prens hasmının elinden bıçağını almış, onu arkası üzeri yatırarak omuzlarından tutmuş idi. Prens seslendi ki:

-Doktor (Nevil)? Lütfen şu lambayı yakar mısınız?

[s. 118] Lamba hemen yakıldı. Prens’in çehresinde bu âna kadar görülmemiş bir huşûnet (haşinlik), bir zulmet vardı. Esiri (Ceraldin) ile (Bireken-Beri) nin ellerine tevdi ettikten sonra ocağın yanına gidip ayakta durdu. Korkunç bir sesle dedi ki:

-Bana bak, Reis! Son tuzağınızı pek mahirane kurmuş idik, lakin görüyorsunuz ki: o tuzak yine senin bıçağını kıstırdı sabah yeni açılıyor ve yeni açılan sabah biliniz ki: son sabahınızdır; daha demin (Reçent) kanalını yüzerek geçtiniz; bu sizin cihanda son istihmâmınızdır (banyo yapma). Eski dostunuz Doktor (Nevil) zannınız vechile bana hıyanet edecek yerde sizi benim elime teslim etti. Elhasıl bu akşam benim cesed-i maktulümü defnetmek için kazdırmış olduğunuz mezara da sizin vücut-ı mülevvesinizi (kirli vücut) enzâr-ı istikrâh-ı beşeriyetten saklayacaktır! Eğer ahirete mutekid (inanın) iseniz diz çökerek dua edin! Çünkü zamanınız az kalmış ve âdil-i mutlak olan Cenab-ı Allah artık cihandaki mezâliminizden hesap sormakta bulunmuştur!

(İntihar Kulübü) reisi ne lafzen, ne de işaretle hiçbir cevap vermedi; başı eğilmiş olduğu hâlde Prens'in söylediği sözleri hiç işitmiyormuş gibi duruyordu. (Filorizel) hâl-i tabîisine avdetle rüfekâsına hitap etti:

-Efendiler; bu adam beni pek acı surette birçok defalar aldatmıştır; bu defa bereket versin Doktor (Nevil) in gösterdiği [s. 119] muavenet-i fedakârane bu defa onu elime düşürdü. Bu adamın hikâyât-ı cinayetini saymak hem pek müellim, hem pek uzun bir vazifedir. Şu kadar söyleyebilirim ki: eğer kurbanlarının kanına batırılmış olsaydı şu gördüğünüz hâlden daha kuru çıkmayacak idi! Bununla beraber ben böyle bir canavara karşı bile şekli mahsus ve resmîyi muhafaza etmek arzusundayım; binaenaleyh kendisini hükümete teslim etmemek hususundaki kararına karşı bir kılıç düellosu ile cezasını vermek fikrindeyim.

Bunu müteakip (İntihar Kulübü) reisine hitap etti:

-Haydi çabuk efendi! Kılıçlardan birini intihab ediniz de bizi bekletmeyiniz. Sizin işinize hatme çekmek için kalbimde şedid bir sabırsızlık hissediyorum.

Elinden silahı alıp tutulduğu andan itibaren ilk defa olarak Reis başını kaldırdı; işittiği sözlerden iktisab-i cesaret ettiği görölüyordu:

-Demek karşı karşıya döğüşülecek, siz ve ben, öyle mi?

Prens cevap verdi:

-Evet, size bu kadar olsun şeref vermek istiyorum. Reis müteheyyicâne dedi ki:

-Oh, geliniz öyle ise; mademki biz bizyiz, neticenin [s. 120] ne olacağını kim bilir? Hususıyla iş benim için aksi gelse bile Avrupa'nın en mahir ve cesur bir centilmeni tarafından öldürülmüş olacağım için yüreğim yanmayacaktır.

Tutanlar tarafından bırakılmış olan bu müthiş adam ilerleyerek kemal-i dikkatle muayeneden sonra kılıçlardan Prens'ini aldı. Şimdi kemal-i itidal ve serbesti ile hareket ediyor. Hâl ve tavrından bu mübarezeden herhâlde muzafferiyetle çıkacağına emin bulunduğu anlaşılıyordu. O derecedeki Prens'in rüfekâsını bu kadar zahir bir itimadın muvacehesinde büyük bir endişe hissederek kendisini korumasını rica ettiler.

Reis elinde kılıcı olduğu hâlde âdeta bir ulviyet-i vahşiyanedan hâli olmayan işaretle hazır bulunduğunu anlattı. Muhataranın (tehlike, zarar) takribi, ve muhitinin cesaret ve şecaatle meşbû olması bu alçak adama bile bir hiss-i merdâne, hatta bir letafet-i merdâne bahşeylemiş idi.

Prens de geri kalan kılıcı alıp dedi ki:

-Ceraldin; siz Doktor (Nevil) ile bizi bu odada beklemek zahmetini ihtiyar edeceksiniz. Bu düello meselesine benim dostum olanların karışmasını münasip görmüyorum! Binbaşı efendi siz lütfen Reis'in şahidi olacaksınız, Yüzbaşı efendi de bana [s. 121] şahit olur, o hâlde düellomuzda kâide-i bî-terafîye riayet etmiş oluruz.

Böylece Prens, Reis, süvari binbaşı'sı ve yüzbaşı (Bireken-Beri) bahçeye inmek (yanlış olarak itmek yazılmış) üzere dışarı çıktılar!

Odada terkedilen iki adam, yani Miralay (Ceraldin) ile Doktor (Nevil) pencereyi açtılar ve dışarı sarkarak vukuâ gelecek faciadan bir şeyi anlayabilmek için bütün kuvvetlerini gözlerine ve kulaklarına vermişlerdi. Şimdi gün tamamıyla hulûl etmiş, yağmur durmuş, birçok kuşlar bahçeyi nağamât-ı şetaretleri ile doldurmakta bulunmuşlardı. Pencereden seyredenler bir aralık dört kişiyi bahçenin yolunda gördülerse de biraz sonra bir küme ağacın arkasına dönüp kayboldular.

(Ceraldin) ile doktorun müşahedâtı işte bundan ibaret kaldı. Bahçe o kadar büyük idi ki: son derece ettikleri hamle de kılıçların sesini bile işitmeye muvaffak olamamışlardı. Mister (Nevil) baştan aşağı lerzedâr olduğu hâlde:

-Ah anlıyorum, dedi, Prens onu kendi için kazdırdığı mezarın başına götürüyor.

Miralay dudakları titreyerek:

-Ya Rabbi, sen sahib-i Hak olanlara yardım et!

Diye mırıldandı alnından büyük ter katreleri yuvarlanıyordu.

[s. 122] Epeyce vakit geçmiş, gün daha ziyade açılmış, kuşların elhân-ı zevk-ü tarabı (şenlik zevkiyle şarkılar söyleme) büsbütün tezâyüd (artma, çoğalma) eylemişlerdi. Nâgehan (birdenbire) bahçenin kumları üzerinde bir takım ayak seslerinin yaklaşmakta olduklarını işittiler. Doktor:

-Efendi, dedi, benim tahammülüm yok, kim geliyor, siz bakınız! Miralay pencereden uzandı ve geniş bir nefes aldı.

Gelenler Prens (Filorizel) ile iki İngiliz zabiti idi! Bir dakika sonra odadan içeri girdikleri zaman Prens elindeki kanlı kılıcı (Ceraldin) in önüne attı.

-Bakınız, (Ceraldin), dedi, işte kardeşinizin kâtîlinin kanı şu demir üzerinde duruyor.

Müessir, mehâbet-engîz (heybetli) bir sükût hâkim-fermâ oldu.

Sonra Doktor ağır bir seda ile dedi ki:

-Adalet-i İlahi yerine geldi ve her zaman gelecek! Zat-ı haşmetlerinin verdiği ders benim ruhum için en mehîb ve zalim derslerdendir. Şimdi ben de bir gün gelecek olan sıramı beklemeliyim!

Bu garip adama Prens bir müddet baktı; sonra haykırarak

-Doktor, dedi, bu muvaffakiyet senin fedakârlığın sayesinde! Ve iyi bil ki: seninle benim önümüzde namuskârane çalışacak, ve uğraşacak daha pek çok günlerimiz var! Ve zannediyorum, ki: [s. 123] bu günler henüz nihayete ermeden yapacağın iyilikler hayatının ilk kabahatlerini fazla fazla tazmîn eyleyecektir!

Doktor şimdi metin bir sesle:

-Öyle ise, dedi, müsaade ediniz ki: gidip bu hayatta en eski dostumu defnedeyim!

Binbaşı bir gecenin nakli bu hikâyeyi bervech-i bâlâ (yukarıda olduğu gibi, yukarıda görüldüğü gibi) bitirdikten sonra diyor ki: Prens'in karışmadığı vakâyî-i mühime pek nadirdir, onun için hepsi tafsîl-i ciltlere ihtiyaç gösterir. Mamafih (Raca'nın elması) vakıasındaki rolü hakikaten şayan-ı dikkat olduğu için burada nakleleyeceğiz.

RACA'NIN ELMASI

“Bir Mukavva Kutunun Sergüzeşti”

Mister (Heri-Harti) on altı yaşına kadar bir hususi mektepte, on altıdan sonra İngiltere'nin cidden medar-ı iftihar olan Darülfünûnlardan birinde alelade bir centilmen tahsili görmüş [s. 124] idi. Ancak evvelden beri genç (Heri – Hartli) nin tahsil-i ciddîye merak ve hevesi olmadığı gibi ebeveyninin dahi bu hususta malumatları bulunmadığından çocuklarını teşvik veya icbâr etmeyi hatırlarına bile getirmemişlerdi. (Heri-Harti) tarih, ri-yâziye (matematik) gibi tettebbu' (derinlemesine araştırma) ve mesaiye ihtiyaç gösteren derslerden kaçtığı kadar musiki ve şıklığa heves ediyordu, Darülfünûn'dan çıktığının ikinci senesi pederi ve validesi ölüp alacak verecek hesap edildiği zaman (Heri- Harti) ortada beş parasız kalmıştı. Zavallı delikanlı gerek ilmen, gerek fitraten ciddi bir iş tutup temin-i maişet edecek bir hâlde değildi; mahcup, hatta korkaksa da pek yakışıklı bir kavalie idi; gayet iyi satranç oynar, romanslar tagannî (şarkı söylemek; N harfi ile yanlış yazılmış) eder, piyanoda suret-i latifede (akum parniye) eder idi; bütün bunlara ilaveten tabiat kendisini cidden cazip ve güzel yaratmıştı. Yazın çehresi uzun kumral saçlarının altında bir kadın yüzü gibi şefik, metanetsiz, hüzünperver bir kalbin alâimini (alâmetler) arz eyliyordu.

Bir aralık iyi bir tesadüf kendisine Majör Ceneral Sir (Tomas Vandelor¹⁵⁶) un kitâbet-i hususiyesi mevkiini kazandırmıştı. Sir (Tomas Vandelor) altmış yaşında, gürültücü, mütehakkim (zorba), titiz tabiatlı bir adamdı, mahiyet-i hakikiyesi ekseriya kulaktan kulağa mübhem surette fısıldanılan, diğer taraftan tekzip ve inkâr [s. 125] edilmeye çalışılan sır-engîz bir hizmete mukabir (Kaşgar) Racası bu zabite hazinesinde senelerden beri mahfuz ve cihandaki büyük elmasların kıymet ve letâfetce altıncısı olmakla meşhur bir elmaspâreyi hediye etmiş idi. Bu kıymettar hediye Ceneral (Vandelor) u fakir iken zengin ve kimsenin tanıyamadığı bir zabıt iken Londra âlem-i kibarının meşahirinden etmiş idi. (Raca'nın elması) yenin sahibine en yüksek mahâfilde (toplantı yerleri) ülfet açılıyor, her yerden hüsn-ü kabul gösteriliyordu. Bu esnada Ceneral genç, gayet güzel, asil ve bilhassa (Raca'nın elması) larını “benim elmaslarım!” demeye hahişkâr bir kadın ile de izdivaç etmiş idi; hatta o zamanlar bu izdivaç hakkında (birbirine benzeyenler birbirini cezbederler) darb-ı mesel mucibince bir elmasparenin başka elmaspareyi cezbedtiği söylenerek zarafet satmak âdet olmuş idi bundan başka Leydi (Ondelor (Vandelor olmalıydı yanlış yazılmış) yalnız en birinci sudan parlak bir elmaspare olmakla kalmayıp kendisini en latif bir mahfaza içinde de göstermeye âdet etmiş, suret-i telebbüsündeki (yiğirme sureti) güzel zarafet ve bu hususta ihtiyar eylediği azim-i fedakârlıklar İngiltere’de güzel giyinmekle meşhur olan iki üç kadından biri addolunmakta bulunmuştu.

Ceneral (Tomas Vandelor) un hizmet kitâbeti (katip) pek bir iş değilse de (Heri – Harti) için herhâlde bâis-i ızdırıp (ızdıraba yol açan) oluyordu. Masanın başında nazik parmaklarını mürekkeple boyamak şık [s. 126] kavalıemizin gücüne gidiyor, bilhassa Leydi (Vandelor) un hüsn-i cemâli aklını ekseriye kütüphaneden alıp kadınların dairesine sevk eyliyordu. Zaten Leydi (Vandelor) da zevcinin kâtibine mültefit bulunmaktan hâli değildi. (Heri-Harti) tam kadınların musahabetinden hoşlanacağı bir refik idi: Pek vâkıfâne ve eğlendirici surette modadan bahseder, en büyük bahtiyarlığı bir kurdelanın rengini muâheze (ayıplamak) ederken hisseyler, her gün bir siparişle şapkacı dükkânına koşmaya latif tenezzühlerden (gezinti) add (sayma, görme) ile asla yorulmazdı. Bu hâlin neticesi şu oldu ki: Ceneral (Tomas Vandelor) un umûr-ı kitâbeti (yazı işleri) karmakarışık

¹⁵⁶Haz. N: Thomas Vandeleur

ve muattal kalmış, Leydi (Vandelor) ise müstaid (yetenekli), gayretli yeni bir nedîm kazanmış idi.

Nihayet bir gün, en sabırsız, serîü'l-intikâl (kıvrak zekalı) askerî kumandanlarından olan, Cenaral kemal-i tehevvrle (küplere binme, köpürme) sandalyesinden fırlayıp erbab-ı haysiyet arasında asla kullanılmayan bir hareket-i şedide ile şık kâtibine artık hizmetine ihtiyacı kalmadığını anlattı. Bu hareket-i şedide o suret-i gayr-i münasebette vâki olmuş idi ki: zavallı kâtip baş aşağı merdivenlerden yuvarlanarak vücudunun bazı mahalleri çürüdü.

Bu muamele genç kavalymizin pek ziyade hasret ve kederini mucip olmuş idi. Mamafih: Ceneral'in hanesinde geçirdiği hayat-ı fikriye, temâyülâtına (eğilimler) pek muvaffak geliyordu. Her zaman kibarlar (büyükler) içinde [s. 127] bulunuyor, az iş görüp en iyi taamları yiyor, bilhassa güzel Leydi (Vandelor) un bir iltifatı, yapılmak üzere uhdesine havale olunan bir kadınca hizmeti onu mesrur etmeye kifayet eyliyordu.

Bu cihetleri ve Leydi (Vandelor) un kendisine karşı ibzal (esirgemedi bol bol verme) ettiği hüsn-i muameleyi düşününce (Heri-Harti) sâlifü'z-zikr-i sadmeden (zikredilen felaket, sıkıntı) sonra soluğu Leydi'Fnin huzurunda alarak felaket-i müthişeyi bir lisan-ı istîtaf (yardım, şefkat dileme) ve tazallümle (sızlanma) anlattı.

Mûmâileyh bir çocuk, yahut br nedime imiş gibi ismiyle çağırın güzel Leydi dedi ki:

-Pekâlâ biliyorsun, azizim (Heri) ki: bilmem nasıl oluyor, sen bir türlü Ceneral'in o emrini hüsn-i ifa edemiyorsun!". Sen şimdi belki "o emri sen de icra edemiyorsun!" diyeceksin, lakin bu husus büsbütün başkadır. Bir kadın bir sene devam eden isyanını zamanında tek bir hareket-i itaatkârâne ile affettirebilir; hususuyla herkesin hususuyla kâtipleriyle aralarında karı koca gibi bir nikâh rabıtası yoktur. Bununla beraber seni kaybettiğimize pek ziyade müteessirim. Tahkîr (küçümseme) gördüğün bir hanede bittabî artık oturamayacağın için Allah selamet versin; lakin iyi bil ki: bundan dolayı Ceneral'den intikamını şiddetle alacağım.

Bu sözler üzerine (Heri) nin çehresi soldu, gözleri [s. 128] nemnâk olduğu hâlde idi (Vandelor) a yarı sitemkârâne, yarı müsterhamâne (yalvarılarak istenmiş, saygı ile ricâ edilmiş) bakarak:

-May Leydi! Dedi, eğer siz beni böyle defetmek istememiş olsaydınız sizin hatırınız için, mahzâ (yalnız, ancak) sizin hizmetinizde bulunabilmek üzere birçok tahkîrata (hakaretler) daha tahammül edebilirdim hususuyla.

Sözünde devam edemedi, zayıf kalbinin heyecanı lisanını lal etmişti, mini mini bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Leydi (Vandelor) ona garip bir nazarla bakıyor, içinden şu düşünce geçiyordu:

-Bu küçük ahmak kendisini bana âşık farz ediyor! O hâlde Ceneral'in kâtibi olacağına benim uşağım olmasın? Tabiatı pek iyi, nimetşinas, olduğu gibi elbiseden de anlar, çehresi de bakılmayacak kadar çirkin değildir.

O gece Leydi (Vandelor) hareket-i mütehevviranesinden (öfkeli, kızgın bir şekilde) zaten biraz hicap hissetmiş olan Ceneral'e kâtibinin vakasını açtı. Ertesi gün (Heri) konağın kadınlar tarafına nakl-i memuriyet etmiş idi. Burası (Heri) için cennet-i âlâ idi. Her gün şıklığıyla giyinir, göğsünde bir çiçek bulunur, misafirleri ve hanenin kadınlarını istikbal ve teşyî ve refakat-i misafirperverane ile vakt-güzar olurdu. O, kalben güzel bir kadına karşı arz-ı esaret etmekten iftihar duymakta idi. Leydi (Vandelor) un o emrini kendisine [s. 129] nazar-ı hakaretle bakan diğer erkeklerin huzurunda bir iltifat diye telakki ediyor, ekseriya bir erkek şapkacı vazifesini görüyor, hâl ve mevkiini ahlakı bir nokta-i nazardan muhakeme etmek aklına bile gelmiyordu.

Güzel bir sabah idi ki: (Heri – Harti) büyük salona girdi ve piyanonun üstündeki notaları tanzim etmeye başladı: Bu esnada Leydi (Vandelor) salonun diğer köşesinde biraderi (Çarli – Pendragon)¹⁵⁷ ile mühim bir şeyler görüşmekte idiler. Bu büyük birader oldukça yaşlı, sefahetten çökmüş ve bir ayağı topal bir zat idi. Eski hususi kâtip işiyle meşgul olurken kendisinin mevcudiyetine hiçbir ehemmiyet atfetmeyen bu iki kardeşin mükellimatından bir kısmını işitmekten men-i nefis edemedi; Leydi (Vandelor) diyordu ki:

-Ya bugün olmalı, yahut işten vazgeçmeli! İnsan bir kere cesaret eder: Başka çare yok!

Büyük birader içini çekti:

-Mademki: mutlaka bugün diyorsun; pekâlâ! Lakin aklında tut (Kılara)¹⁵⁸ ! Bu hareketler uçuruma doğru yürümektir. Bir gün olup yaptığımızdan peşiman olacağız.

Leydi (Vandelor) bir müddet biraderinin yüzüne dik dik ve garip bir nazarla baktı:

-Unutur musun ki: Elbet bir gün olup harif (meslektaş, rakip) olacaktır?

[s. 130] -(Kılara), yemin ederim, İngiltere'de senden kalpsiz insan yoktur.

¹⁵⁷Haz. N: Charlie Pendragon

¹⁵⁸Haz. N: Clara

-Ya siz? Siz erkekler de o kadar ahmak yaratılmışsınız ki: Bir kelimedeki mananın gölgesini bile anlayamıyorsunuz!

-Anlıyorum, (Kılara); lakin aile haysiyetini düşünmüyor musun?

Leydi (Vandelor) biraderine yaklaşıp gayet müşfikâne elinden tuttu ve yavaş sesle bir şeyler söyledi biraderi onu biraz şaşkın ve meteaccib dinliyordu. Nihayet dedi ki:

-Pekâlâ (Kılara)! Şimdi fikrini anlıyorum, rolümü hüsn-i ifa etmeye çalışacağım ve (alışık kedi) yi nazarımdan kaybetmeyeceğim!

-Evet, ona dikkat et, saf bir hayvan olduğundan işi esasından karmakarışık edebilir.

Biraderi ayrılıp gittikten sonra Leydi (Vandelor) sabık kâtibe yaklaştı:

-(Heri)! Dedi, bu sabah sana bir siparişim var! Lakin araba ile gidip geleceksin, ben kâtibimin benim uğrumda sokaklarda yayan yürümesine razı olamam!

Bu son sözü öyle bir tavr-ı mültefitane ve himayetkârane ile söylemiş idi ki: zavallı (Heri) meserret ve şükranında kıpkırmızı kesildi. (Leydi) devam etti:

[s. 131] -Ancak bu hizmet benim esrar-ı mahsusamdan olduğu için kâtibimle benden başkasının katiyen haberdar olmaması lazımdır. Çünkü bu zalim Ceneral'in elinden neler çektiğimi, nasıl felaketzede bir kadın olduğumu mümkün değil anlayamazsın, aziz (Heri)! Ah bilmem ki: siz, erkekler niçin bu kadar hodbin ve zalim olursunuz? Lakin bu sözü senin hakkında tatbik edemem sen o kadar iyi tabiatlı ve kadınlara muavenete müheyya (hazır) bir meşreb-i latif sahibisin ki...

(Heri) cesaretkârane:

-Ah Madam, dedi, bana şefkat ve muhabbet gösteren asıl sizsiniz! Bana gösterdiğiniz hüsn-i muamele ve iltifat..

Leydi (Vandelor) mahirane sözünü kesti:

-Bir valideninkine müşabihdir, değil mi? Evet, sana bir valide olabilmek için çalışıyorum. Lakin korkarım ki: henüz sana valide olamayacak kadar gencim! O hâlde birbirimizi dost, pek aziz dost diye çağıralım!

Güzel kadın sözlerinin lazım gelen tesiri tamamıyla icra etmesi için sükût etti. (Heri-Harti) müstağrak-ı his ve huzuz (hazlar, zevkler) olup kalmıştı. Leydi (Vandelor):

-Lakin şimdi buz sözlerle izâa-i vakte (vaktin kaybolması) lüzum yok!

Yukarı çıkınız, şu anahtarla açacağınız büyük elbise dolabının köşesinde süslü bir mukavva kutu vardır. Çarşamba (çeharşenbih olarak yazılmış) günü arkamda [s. 132] olan esvabımı kaldırınca bulacaksın. Bu kutuyu al! (Elindeki kâğıdı uzatarak) şu adrese bila-

tevakkuף götür, lakin kutuyu oraya teslim edip makbuzunu alıncaya kadar asla bırakmayacaksın, anladın mı, aziz dostum? Bu cihet son derecede mühimdir; talimatıma riayet edeceğine söz veriyor musun?

(Heri) büyük bir tavr-ı sadakat ve zek vetle (zekilik) teminat-ı l zıme yi vermekte idi ki: Ceneral (Vandelor) hiddet ve tehevvr nden (küplere binme) kıpkırmızı kesilmiş olduğu hâlde elinde uzun terzi hesap pusulasıyla salondan içeri daldı. Sesi titreyerek dedi ki:

-Madam lütfen şuraya, şu vesika-i m himeye bakar mısınız? Bana paramın hatırı için vardığını pekâlâ biliyorum; bununla beraber ben de ayn-ı rütbe-i askeriyede bulunan zevat derecesinde sizin için ibraz-ı fedak riye razı oluyorum. Lakin iş bu dereceye varınca artık bir nihayet vermek lazım geliyor.

Leydi (Vandelor) kocasına cevap vereceği yerde kâtibe hitaben:

-Mister (Harti); ne yapacağınızı size söylemiştim, zannederim, lütfen siz hemen işinize gidiniz!

Ceneral de şiddetle sabık memuruna döndü:

-Durunuz! Gitmeden evvel bir kelime söyleyeceğim!

Ba'dehu (daha sonra) zevcesine:

-Bu şık adama sipariş ettiğiniz iş ne olsa gerek?

[s. 133] Bir de artık benim kendisine katiyen itimadım kalmamıştır. Eğer gönlünde zerre kadar izzet-i nefis olsaydı, geçen hadiseden sonra bu hanede bir saniye tevakkuף etmesi icap ederdi? Ve sorarım ki: bu süslü bebek aldığı paraya mukabil ne hizmet görüyor ve şimdi kemal-i isti'c l ile nereye gönderiyorsunuz?

Leydi (Vandelor):

-Efendi, zannederim bana ne s yleyecekse niz hususi söylemeniz icap eder!

Lakin Ceneral bu gibi merasime kulak asacak hâlde değildi:

-Bir işten bahseddiyorsunuz; bu tehevvr m esnasında beni aldatmaya kalkışmayınız! Hangi işi konuşuyordunuz?

-Azizim, Ceneral, eğer bu hususi hiddetlerinize maiyetlerimizi de mahrem etmek istiyorsanız ben de bila-içtinap (kaçınmamak) Mister (Harti) ye bir sandalye alıp oturmasını teklif ederim. Hayır;  yle mi? Pekâlâ, Mister (Harti) haydi işinize bakınız ve bu odada işittiğiniz sözleri aklınızda tutunuz ki: ihtimal bir gün size faydası olur.

Bu söz  zerine (Heri) salondan dışarı fırladı. Merdivenden yukarı koşarken hadid ( fkeli) Ceneral'in yüksek sesle bağırdığını ve aradaki her fasılada (Leydi Vandelor) un ince

sedasıyla mukabeleye çalıştığını duymakta idi. Samim-i kalbinden bu cesur ve zeki [s. 134] kadını takdirlere, takdislere boğuyordu. Bununla beraber bu sabahki vaka hanede yeni görülmüş bir şey değildi. Zaten Leydi (Vandelor) her türlü vesâit ile kendi servet-i şahsiyesini tezyid ediyor, müzeyyinât ve elbise mesarîfıyla Ceneral'i bir ka'r-ı amîk-i iflasa doğru sürüklüyordu. Hadisenin evvelkilerden bir farkı varsa o da bu masraf gavgasının daha şedid ve daha açık bir surette bed (başlamak) etmiş olması idi; zaten (Heri) de gavganın nihayetinde hanımı tarafından ya şapkacıya, ya terziye, ya kunduracıya yeni bir siparişle gönderilmez mi idi?

Yukarıki elbise dolabında, tarif-i mucibince, mukavva kutuyu buldu; tuvaletini dikkatle tanzimden sonra emanet bedest-i itina konağından çıktı.

Şems-i sath-ı asmanında parlak ve muş'a'sa (gösterişli) duruyordu; gidilecek mahal uzak olduğu hâlde, şimdi (Heri) vâki olan hadisenin gürültüsü içinde, Leydi (Vandelor) un kendisine araba parası verememiş olduğunu derhatır eylemişti. Bu güneşli günde yayan yürümenin vereceği zahmete ilaveten çehresinin yanıp esmerleyeceğini de kemal-i teessürle düşünüyordu ve şık tuvaleti ile koltuğunda bir mukavva kutu Londra'yı bir baştan başa yayan katetmek hakikaten bir felaket idi. Durup düşündü. (Vandelor) ların konağı (İtin Palais) de olduğu hâlde mahal-i maksûdu (Noting-hil) [s. 135] civarı idi yürümekten başka çare tasavvur edemedi; vaktin erken bulunmasına şükür ile bir bildiğe tesadüf etmemek için تنها yollardan yürümeye başladı.

Kendisini şık bir uşak hâline koyan bu kutudan bir ayak kurtulabilmek için mu'tâdından biraz hızlı adımlarla (Kingstın) bahçesini geçmekte idi ki: birkaç ağacın teşkil ettiği kesif bir pusudan Ceneral (Vandelor) askerî baskın şiddetiyle önüne çıkıverdi. İhtiyar asker bir "tabur dur!" kumandasına mutâva'at (baş eğme) edercesine tâ (Heri) nin burnunun dibinde tevakkuf ettiğinden (Heri) bir tarafa doğru çekilerek kemal-i nezaketle:

-Afferdersiniz, Sir (Tomas)! Dedi.

Ceneral sordu ki:

-Nereye gidiyorsun, efendi?

-Ağaçların altında biraz gezineceğim.

Ceneral elindeki bastonuyla mukavva kutuya urdu (vurdu).

-Bu ne efendi? Benim karşımda yalan söylüyorsun ha! Hem büyük bir yalan!

Delikanlı bir cesaret-i meyuşâne göstermek isteyerek:

-Efendim, bendeniz bu kadar sert muamele görmeye alışmadım! Ceneral haykırarak;

-Vay, siz demek mevkiinizin hamiyetini bilmiyorsunuz! Efendi [s. 136] siz benim uşagımsınız, hem nasıl, kendisinden pek ziyade şüphelendiğim bir uşak şu kutunuzun içinde konaktan aldığınız gümüş çay kaşıkları olmadığı ne malum?

Heri:

-Sir (Tomas), kutunun içinde dostlarımdan birine ait ipek şapkadan başka bir şey yoktur.
-Öyle ise efendi, ben dostunuzun bu ipek şapkasını görmek istiyorum; bilirsiniz ya, şapkalara pek meraklıyım. Bundan başka istediğimi mutlaka yapacağımı da derhatır edersiniz!

(Heri) hâif (korkak) ve itizarkâr mırıldanıyordu:

-Afferdesiniz, Ceneral, emrinizi yerine getiremeyeceğim cihetle pek mükedderim, lakin emin olunuz ki: bu hususi bir meseledir!

Ceneral bir hareket-i şedide ile bir eliyle (Heri) nin omzundan yakaladı, diğeriyle kalın bastonunu tehditkârâne kaldırdı. (Heri) artık mahvolduğuna hükmetmiş idi. Lakin hemen bu anda Cenâb-ı Hak imdadına (Çarli Pendragon) şahsiyetinde bir müneccî (kurtarıcı kimse) göndermiş idi Leydi (Vandelor) un topal biraderi araya girerek:

-Ceneral, bastonunuzu indiriniz; bu hâl ne asalete ne de mertliğe yakışır!

Ceneral bir yarım sağ ile yeni hasmına döndü; haykırarak:

-O, o! Dedi, Mister (Pendragon)! Bana bakınız.

[s. 137] Mister (Pendragon)! Zannediyor musunuz ki: bir felaket-i meş'ume (uğursuz felaket) olarak hemşirenizi zevceliğe kabul ettiği için sizin gibi müflis ve edepsiz bir şahsın umûr-ı zâtiyeme müdahalesine tahammül göstereceğim? İyi biliniz, efendi! Leydi (Vandelor) ile olan ülfetim familyanın diğer azasıyla heves-i ülfetten beni çoktan vazgeçirmiştir! Çarli Pendragon:

-Ve siz de zannediyor musunuz, ki. Ceneral (Vandelor), hemşirem senin gibi bir matûha (bunak) varmakla bir (leydi) ye has olan bütün hukuk ve imtiyazâtından keff-i yed etmiştir? Binaenaleyh: Pendragon familyasının başlıca azasından bulunmak haysiyetiyle burada kendisinin adamına karşı gösterdiğiniz muamele-i namerdâneyi men'e kendimi memur bilirim! Bir kadının umûr-ı hususiyesine müdahaleye hiçbir hakkınız yoktur. Bu söze karşı Ceneral muzafferâne (Heri- Harti) ye döndü:

-Görüyor musunuz, efendi; Mister (Çarli) de kutudaki maddenin ehîbbânızdan birine değil, Madam (Vandelor) a âdiyetinden şüphe ediyor!

(Çarli) büyük bir hata ettiğini anlayarak:

-Şüphe mi? Asla! Hiçbir şeyden şüphe etmiyorum; benim sebab-i müdahalem sizden aşağı olan bir zavallıyı sırf kuvve-i hayvaniyenizle işkence içinde bulundurmak istediğinizden ileri geliyor!

(Çarli) bu sözleri söyler iken (Heri) ye gizli bir [s. 138] işaret ettiyse de şaşırmış olan delikanlı ya bundan bir şey anlayamamış, yahut harekete kudreti kalmadığından imtisal (örnek alarak ayak uydurma) eylememişti.

Ceneral mütehevvirâne (kızgın bir şekilde) zevcesinin biraderine sordu ki:

-Bu hareketinizi ne suretle telakki etmeliyim?

-İstedığınız suretle telakki edebilirsiniz!

Bu cevaba karşı Ceneral elindeki bastonu (Çarli) nin kafasına indirmek üzere kaldırdı; lakin (Çarli) topal bacağından ümit edilmez bir çeviklikle darbeye şemsiyesini siper tuttuktan sonra ileri hücum edip mütehevvir düşmanıya boğaz boğaza geldi; iki düşman birbirine sımsıkı sarıldıkları esnada (Çarli) şöyle bağırmıştı:

-Heri! Koş, koş! Çabuk sersem!

(Heri) bir müddet gözleri, birbirini yiyecek gibi yakalamış ve dişlerini gıcırdatarak iki tarafa sallanmakta bulunmuş olan ihtiyarlara dikilmiş şaşkın şaşkın durduktan sonra birdenbire dönerek tabanları kaldırdı. Biraz koştuktan sonra omuzlarının üzerinden arkada kalan sahne-i mübarezeğe bir nazar-ı havf atınca Ceneral altta Çarli'nin üstte aşağı yuvarlanmış olduklarını, mamafih Ceneral'in elan kurtulmak için şiddetle çabaladığını gördü. Havanın iyi bulunduğu cihetle bahçede bulunan büyük bir kalabalık her taraftan meydan-ı muharebeye koşuşmaya başlamış idi. Bu manzara-i hay ve huy sabık kâtime şitab ve firarında âdeta kanat vermişti. O hâldeki: tâ [s. 139] (Beys-Vater) semtine müvasalet (bir yere ulaşma) edip önüne gelen bir sokağa dalıncaya kadar süratini tenkîs (azaltma) etmedi.

Kendisine bu kadar yakından münasebeti olan iki muteber centilmeni böyle gırtlak gırtlığa döğüşür, ve topraklar üstünde yuvarlanırken görmek (Heri) nin aklını perişan etmiş idi. Her an bu manzara-i müthişeyi unutmak, bilhassa Ceneral ile kendi arasındaki mesafeyi mümkün olduğu kadar uzatmak istiyordu; işte bu mülâhazâta müstağrak olduğu hâlde nereye gideceğini büsbütün unutarak önüne gelen bir tarafa doğru her azası titreyerek koşuyordu. Bu kadar gâile (uğraşı) ve havf içinde ara sıra bu (gladyatör) lerden birinin (Leydi Vandelor) un zevci diğerinin biraderi olduğunu düşündükçe hayatın en

felaketli bir mevkiine düşmüş olan güzel ve rahîm (merhametli) kadın için yüreğinin sızladığını hisseylemekte idi.

İşte bu hâlde yüreğimde iken bir yolcu ile müsademe (çarşıma) etmesi koltuğundaki kutuyu hatırına getirdi ve büyük bir şaşkınlıkla:

-Allahım, dedi, benim aklıma ne olmuş; nereye gidecektim, ne tarafa gelmişim!

Bunun üzerine Leydi (Vandelor) un verdiği mektubu cebinden çıkardı; zarfın üzerinde adresi muharrer (yazılı) olduğu hâlde mürselünileyhin (kendisine bir şey gönderilmiş olan) ismi yok idi. Leydi (Vandelor) kendisine, muharrer olan adresin Leydi (Vandelor) dan bir kutu gönderilmesini bekleyen [s. 140] zat diye sormasını ve eğer evde yoksa avdetine kadar beklemesini tenbih eylemişti. Bundan başka kutunun teslim olunacağı zat kendisine yine Leydi (Vandelor) un hatt-ı destiyle muharrer bir makbuz pusulası verecek idi. bu ahval yoldaki macera ile birleşince (Ş herfi olması gerek) kendisinin tehlikeli bir işte kullanılıp kullanılmadığına ait (Heri) nin kalbinde bir şüphe tevlîd (doğurtma) ettiyse de Leydi (Vandelor) un hayal-i tâb-nâkı (parlak hayal), kendisine gösterdiği iltifat bu zayıf kalp üzerine aksedince bu şüphesinden kendisi bile utanarak vazifesini sonuna kadar ifaya karar verdi.

Nerede olduğunu bilmediği için ilk rast geldiği polise yolu sordu ve bir eser-i tâli' (talih izi) olarak mahal-i maksudundan çok uzak düşmemiş olduğunu anladı. Beş dakika kadar yürüdükten sonra adresin i'lâm (bildirme, bildirmek) ettiği hanenin önünde bulunuyordu. Yeni boyanmış, bahçesi çiçekler, ağaçlarla müzeyyen küçük, lakin pek latif olan bu bina haricen o kadar hususiyet ve asudegî arz ediyor idi ki: delikanlı hemen potinlerinin tozunu mendiliyle silmeye ve çingırağı kemal-i nezaketle çalmaya ihtiyaç gördü.

Kapı oldukça güzel bir hizmetçi kız tarafından açıldı. Genç kız yakışıklı kâtibe müşfikâne, mültefitâne bir nazar attı.

(Heri) dedi ki:

-Leydi (Vandelor) tarafından gönderilen kutuyu getirdim.

[s. 141] -Anladım, lakin efendi evde yoktur. Buraya bırakacak mısınız?

-Bunu yapamam; çünkü başka türlü talimat verdiler; binaenaleyh sizi rahatsız ederek efendinin vürûduna (geliş) kadar beklemekliğim icap ediyor.

Kız bu söze karşı mütebessim ve şâtır dedi, ki:

-Pekâlâ, bekleyebilirsiniz; zaten evde yalnız, can sıkıntısından ölüyorum; sizin heyetinizden ise bir genç kızı yiyeceğiniz anlaşılmıyor. Mamafih şunu peşin

söylemeliyim ki: efendinin ismini sorarsanız nafile zahmet etmiş olursunuz; çünkü söylememekliğim tenbih olunmuştur.

-Ne acayip şey, demek ben bir müddetten beri sırf esrar arasında geziyorum; pekâlâ, başka bir sual sorayım: Bu hane efendinin midir?

-Hayır, efendi kiracıdır; buraya geleli ancak sekiz gün oldu. Lakin suale sual, ben de bir şey sorayım: Siz Leydi (Vandelor) u tanıyor musunuz?

Bu suale karşı (Heri) çehresinde bir humret-i gurur olduğu hâlde:

-Ben Leydi (Vandelor) un hususi kâtibiyim:

-Madam, pek güzeldir, değil mi?

-Oh, güzel, çok güzel; hem de o derece şefik ve rahîm. Kız işvekârane:

[s. 142] -Siz de şefik ve rahîm görünüyorsunuz, hususıyla benim fikrimce yüz Leydi (Vandelor) a değersiniz.

(Heri) şaşkın, şaşkın:

-Ben mi? Diyebildi; ben ancak bir kâtibim!

Cin fikirli kız mukabele etti:

-Bu sözü bana karşıma söylüyorsunuz; ben de sayenizde ancak bir hizmetçi kızyım.

Sonra (Heri) nin şaşkınlığına bakarak:

-Her ne ise, dedi, sözüme gücenmeyiniz; isterseniz bir latife olsun; lakin ah, bu bizim hanımlarımız! Sizin gibi bir hakiki centilmeni böyle koltuğunda bir koca kutu ile güpegündüz sokağa salıvermek!

Bu mükelleme esnasında ikisi de mevkilerinde, yani kız kapı eşiğinin üzerinde ve (Heri) kapının önünde duruyorlardı.

Kızın muhabbetkârane olmakla beraber oldukça müstehziyâne olan son sözleri bir elinde şapkası, koltuğunda kutusu, ter içinde olan (Heri) yi utandırdığından iki tarafına bakınmaya başladı. Lakin eyvah, ki: bu esnada bahçe kapısına çevrilen enzarı Ceneral “Tomas Vandelor” un ateş gibi parlayan gözleriyle tekabül edivermişti. Ceneral hiddet ve tehevvürle âdeta cinnet hâlinde ve toz toprak içinde sokak, sokak kâim biraderini araştırmakta idi. Lakin total [s. 143] düşmanının yerine kâtibi görünce bütün cinnet-i tehevvürü feveran ederek bahçenin çiçeklerini kopara çiğneye hanenin kapısına doğru koşmaya başladı. “Heri” bu manzara-i muhavvefeyi (korkulu manzara) görünce ölümünden kaçıyor gibi bir atlayışta önündeki şaşırmış hizmetçi kızını da sürükleyerek hanenin içerisine atlamış, kapı şiddetle Ceneral’in kıpkırmızı çehresine kapanmış idi. Kapının ağır

tokmağı haneyi damdan kuyunun dibine kadar sarsar, inletirken “Heri” sapsarı çehresiyle kıza soruyordu:

-Aman, kapıyı içeriden kilitleyelim; kol demiri yok mu uralım (vuralım)? Bu nâgehanî (birdenbire ortaya çıkan) hadiseden şaşırmış olan genç kız dedi ki:

-Ne oluyorsunuz? Sizi korkutan bu ihtiyar centilmen midir! “Heri” korkusundan âdeta fısıldayarak cevap verdi:

-Eğer bir kere beni eline geçirirse artık ölmüş sayılırım. Beni sabahtan beri takip ediyor, elindeki bastonu şişlidir; kendi de Hindistan ordusu zabitanından.

Kız haykırdı:

-Ne iyi âdetler, ne güzel işler! Bu zatın ismi ne imiş!

-Ceneral “Vandelor”! Bizim efendi; şu elimdeki kutuyu almak istiyor.

-Ah, ben demin söylemedim mi; bu hanımlar sade kendi menfaatlarını bilirler, görüyor musun başına neler getirmiş!

[s. 144] Bu esnada Ceneral tokmağı son şiddetle vuruyor, ve kapıyı kırabilmek için tekmeleriyle sarsıyordu.

Kız birkaç saniye düşündükten sonra:

-Pekâlâ, dedi, ne olacak; çalar. Tekmeler, bağırır, nihayet geldiği yere gider! Haydi biz içeri gidelim!

“Heri” arkada bir çocuk gibi titreyerek ve hizmetçi kız önünde himayetkârane yolu göstererek matbaha (mutfak) girdiler. Ceneral kapıdan ayrılmıyor, tokmağın gürültüsü, tekmelerin şiddeti evi sarsıyordu. Ve urulan her darbe ile bedbaht kâtibin kalbi çatlayacak gibi sallanıyordu. Kız kâtibe:

-İsminiz nedir? Dedi.

Lakin kâtip efendi şimdi bir mükaleme-i nevâzişkâranede (gönül alarak konuşma) bulunacak hâlde değildi:

-İsmim “Heri-Hartı”! dedi. Lakin keşke ismim ne böyle olsaydı, ne bu felaket başıma gelseydi! Ya şimdi Ceneral kapıyı kırarsa? Ya Rabbi! İşte o zaman beni bila-tereddüt öldürüverir! Hizmetçi kız ona merhametle baktı:

-Azizim ne nafîle yere üzülüyorsunuz! Ceneral’iniz ne kadar çırpınsa ellerini acıtmaktan, başka kanatmaktan başka bir şey yapamaz! Hem zannediyor musunuz ki: sizi muhafaza edemeyecek olsam burada alıkorum? Hanenin bir de arka kapısı vardır!

[s. 145] Bunu işiten “Heri” hemen yerinden fırladı:

Kız dedi ki:

-O, pek çabuk kaçmak istiyorsunuz; hiç olmazsa kadınlara bir teşekkür, bir resm-i nezaket yok mu?

“Heri” korkusunun içinde bir hicab-ı hakiki hissetti. Elini uzatarak dedi ki:

-Affedersiniz, şaşkınlığımdan ne yaptığımı bilmiyorum; bu lütfunuzu hayatımın nihayetine kadar derhatır edeceğim. Lakin rica ederim; şu kapıyı gösteriniz ki: sâlim bi mevkiye yetişerek başımın çaresini düşüneyim.

Kız delikanlının elini muhabbetkârane sıkarak:

-Geliniz, dedi, şimdi kurtulunuz da sonra hesap görürüz.

İkisi arka kapıya geldiler. Kız kapıyı açtı:

-Haydi, sonra görüşmek şartıyla, bütün kuvvetinle koş bakayım. Çünkü gidip Ceneral’e kapıyı açacağım.

“Heri” cevap vermeksizin bir ok gibi sokağa fırlayarak koşmaya başladı. Gönlüne biraz ümit gelmiş, birkaç adım daha atınca takibattan büsbütün kurtularak Leydi “Vandelor”un huzuruna bu kadar sergüzeştten sonra kahramanane ve emanet elinde olarak gideceğini [s. 146] düşünmeye başlamıştı. Lakin bu birkaç adımı henüz atmamış idi ki: bir adamın ismini çağırdığını işitti; arkasına bakınca “Çarli Pendragon”un iki elini sallayarak kendisine yanına avdeti için işaret etmekte olduğunu gördü. Lakin bu iki hadisenin zavallı kâtip üzerinde o kadar derin bir tesiri olmuş, aklında öyle bir ihtilal-i havf ve haşyet husul bulmuş idi ki: “Heri”, “Çarli Pendragon”u görünce bütün kuvvetini toplayarak tekrar kulakları ıslık çalarak firara başladı eğer “Heri”nin aklı başında olup da “Kingstın” bahçesinde Ceneral ile kâim biraderi arasında vukua gelen münâzaanın (ağız kavgası, münakaşa) mana-yı sahihini idrak edebilseydi “Çarli Pendragon”un dost tarafa mensup olduğunu anlayacak idi. Hâlbuki: dediğimiz vecihle “Heri” bu hâlden çok uzak bulunuyor, selameti tarik-i firarda görüyordu.

Şimdi kâtibin garip, manasız hareketine şaşarak hem işaretlerinde devam ediyor, hem yüzlerce küfür savuruyordu; nihayet bağırmanın, küfrün faydası olmayacağını görünce, o da kalbi, şüphe ve endişe ile dolu olduğu hâlde kâtibin arkasından tabanları kaldırdı.

Lakin ne kadar gayret etse, (Heri) nin gençliğinden mahrum olduğuna ilaveten bir bacağıının topal bulunması (Heri) nin gittikçe aralarındaki mesafeyi tezyid (çoğaltma) etmesine meydan veriyordu.

(Heri) nin ümitleri yeni baştan canlanmaya başladı. [s. 147] koştuğu yol hem gayr-ı muntazam, hem pek dar ise de tamamıyla تنها ve iki tarafı uzun bahçe duvarları ile mahdud idi. Firari ileriye doğru baktıkça mevcut bir hayat, ne de bir hane kapısı görüyordu demek nihayet zavallının çektiği mezâhimi (eziyetler, sıkıntılar) kâfi görerek önüne bir şehrah-ı selamet (kurtuluş ana yolu) açmıştı.

Lakin eyvah! Tam önünde kestane ağaçları dikili bir bahçe kapısının önünden geçer iken kapı birdenbire açıldı, kolunda sepeti olan bir kasap çırağı çıktı; evvela önünden bir adamın ok gibi fırlayıp geçmesine hayretle baktıktan sonra firarînin temiz ve kibar bir centilmen kıyafetinde olduğunu görünce bir takım istihza-âmiz kelimelerle arkasından bağırdı.

Bu hâl (Çarli Pendragon) a yeni bir fikir vermiş idi. Nefesi büsbütün tükenmiş olmakla beraber son gayretini ele alarak bağırdı:

-Hırsız! Hırsız! tutun, hırsız!

Kasabın çırağı “hırsız!” avazesini işitir işitmez hemen o da (Pendragon) ile (Heri) nin peşinden koşmaya ve olanca avazıyla:

-Hırsız! Hırsız! tutun!

Sözlerini bağırmaya başladı. İşte bu, zavallı şık kâtip için en müthiş bir dakika olmuş idi. Filhakika hevl-i can (can korkusu) [s. 148] ile bir gayret daha ederek muakkibleri (takip edenler) arasındaki mesafeyi biraz tezyitte muvaffak olduysa da artık işin sonu yaklaştığı bu meşum:

-Hırsız! tutun!

Avazesine karşı iki dakika geçmeden tevkîf (durdurma, tutuklama) olunacağını anlamış idi; hem firarına devam ediyor hem zihnen:

-Birkaç saniyeye kadar saklanacak bir delik bulamazsam mahvoldum demektir.

Diyordu.. Tam bu esnada takip ettiği yol birdenbire sola döndüğünden (Heri) bir müddet için düşmanlarının nazarından kayboldu. Bazı mazik (darlık) ve mühlik (öldürücü) anlar olur ki: insan ne kadar zayıfı’l-kalp, korkak, şaşkın olsa bir hareket gayr-ı ihtiyariye-i cesurane icrasına istîdad kesbeder. İşte (Heri- Hartli) için de böyle bir vakt-i müstesna (müstesna yanlış yazılmış) hulûl etmiş idi. Birdenbire olduğu yerde tevakkuf etti. Elindeki kutuyu yolu tahdîd (sınırlandırma) eden bahçe duvarından içeri fırlattıktan sonra şayan-ı hayret bir çeviklikle duvarın üzerine tırmandı, gözlerini mavi bir duman bürümüş olduğu hâlde kendisini içeriye atıverdi.

Bir iki dakika sonra kendisine geldiği zaman bir takım küçük gül fidanları üzerinde durmakta idi. Elleri ve dizleri kesilip parçalanmış, kan içinde kalmıştı. Çünkü duvarın üzeri bu gibi tecavüzâtan tehaffuz (sakınma, korunma) için baştan aşağı şişe kırıklarıyla setrolunmuş [s. 149] idi. Bu cerihalara ilaveten zavallı kâtip başının şiddetle dönmekte olduğunu da hissediyordu.

Oturduğu yerden, gayet muntazam tertip edilmiş, en nadir şükûfelerle müzeyyen bahçenin ortasında kâin (olan, bulunan) bir hanenin arka ciheti görünüyordu. Yalnız, heyetinden meskûn olduğu anlaşılan bu hanenin haricî bahçenin intizam ve letafetiyle mütenasip değil idi.

(Heri) etrafındaki menazırı meyhane-gî bir nazarla seyrediyorsa da uğradığı sadme ve sükûtun tesirâtı içinde gördüklerinden bir mana istihracına (sonuç, anlam çıkarma) muvaffak olamıyordu. O hâlde ki: bu esnada çakıl taşları üzerinde kendisine doğru bir ayak sesinin takarrübünü (yaklaşma) duyduğu zaman enzarını o tarafa çevirmiş, lakin ne kendisi müdafaya hazırlanmak, ne de firar etmek hatırına gelmişti.

Yaklaşan, gayet iri, bahçıvan elbiseli sol elinde su kovası taşıyan bir adam idi, yüzündeki huşûnet (kırılcılık, kabalık, sertlik), nazarındaki zulmet bu mevkide bulunan lakin “Heri” derecesinde yeis ve bî tâbiye düşmemiş olan bir kimseyi endişeye sevk eyleyebilirdi.

Kocaman bahçıvan “Heri”ye yaklaştı, kolundan tutarak oturduğu yerden bir çocuk kaldırı gibi kaldırdı. Bir an için bu iki kişi yekdiğerinin yüzüne baktılar. Nihayet pek ziyade hiddetli görünen bahçıvan sordu ki:

-Sen kim oluyorsun ki: böyle herkesin bahçe duvarını [s. 150] bila-itiraz aşıp geldin ve bahçemin medar-ı ziyneti olan bu güzel gülleri kırdın?

“Heri” cevaba muktedir olamadığı cihetle herif zavallıyı şiddetle sarstı.

-Söyle diyorum sana, ismin ne? Burada ne işin var? “Heri” cevap bulmaya çalışır iken duvarın diğer tarafındaki dar yoldan nefes nefese koşmakta olan “Pendragon” ile kasap çocuğu büyük bir gürültü ile geçip gittiler ve hâlâ:

-Hırsız, hırsız tutun!

Diye olanca kuvvetiyle bağırmakta oldukları işitiliyordu. Bu avazeler, bahçıvan için “Heri”nin vereceği cevap yerine kâim oldu; yüzünde çirkin bir tebessüm görünerek:

-Hırsız ha, dedi; hem de centilmen bir hırsız! Ayağa kalk köpek! Şüphesiz İngiliz lisanını pekâlâ anlıyorsun? Haydi söyle; çünkü seni polis merkezine götürmeden evvel biraz konuşmak isterim.

“Heri” nihayet ağzını açabildi.

-Ah efendim; bütün bu felaketler büyük bir anlaşılamamaktan ileri geldi. Eğer lütfen benimle “İtin Polis” mahallesinde Ceneral “Vandelor” un konağına gidecek olursanız hepsini anlayacaksınız. Ve o zaman göreceksiniz ki: en doğru ve namuslu [s. 151] zevatta bazen mûcib-i şüphe bir hâl ve mevkiye sevk olunabilir.

-Küçük adam, ben seninle ancak öbür sokaktaki polis merkezine kadar gideceğim. Elbet komiser seninle kibar ehibbalarının nezdine gidip bir çay içer! Bundan başka...

Bahçıvan birdenbire sözünü kesti, enzarı yerde, tam ayağının dibinde bir maddeye merkûz kaldı.

Tekrar başladığı zaman bahçıvanın sesi büsbütün değişmiş idi.

-Allahım, bu ne demek?

(Heri) de bahçıvanın baktığı noktaya gözlerini çevirince hevl (korku) ve haşyet ve hayretinden donakaldı. Duvardan atladığı esnada şiddetle tam mukavva kutunun üzerine düşerek ezip parçalamıştı. Ve şimdi bir de bu kutudan saçılan elmas hazinesi duruyordu ki bunlardan kimi öteye beriye saçılmış, kimi de üzerine basıldığından toprağa geçmiş idi. Bunların arasında Leydi (Vandelor) un başında görerek pek beğendiği muhteşem bir taç ile bir takım yüzükler, broşlar, küpeler ve bilezikler vardı. Hatta henüz tıraş edilmemiş bazı elmas paralar ötede beride şu’â-ı şems ile gül yaprakları arasında birer büyük şebnem gibi parlamakta idi.

Şimdi bu iki kişinin arasında ve siyah topraklar üzerinde hükümdarâne bir servet, hem de en latif, en nazar-rûba bir şekilde ve [s. 152] şuâat-ı şemsiyeyi milyonlarca alâimü’l-sema renkleri ile aksettirerek duruyordu bu azim-i serveti bir mendilin içinde küçük bir çocuk bile istediği yere nakledebilirdi. “Heri” ağır bir taşın altında ezilmiş gibi:

-Allahım, dedi, şimdi mahvoldum! Sûratü’l-elektirikiye ile düşüncesi vekâyi-i güzesteği dolaştı bir anda bugünkü sergüzeştinin hikmetini, kendi tabiat-ı zafiyesinin nihayet haysiyet ve namusunu attığı uçurumu gördü! Şimdi güya bir muavenet arıyor gibi, etrafına baktı ise de bahçe tamamıyla تنها idi. Karşısında mehîb bahçıvan bir ummacı (korkunç ve çirkin bir durumda) heykeli gibi duruyor, yaprakların hışırtısından başka bir ses işitilmiyordu. Zavallı “Heri” bu hışırtı içinde kalbinin darabât-ı şedidi dahi aks-endâz oluyor zannederdi. Binaenaleyh bedbaht delikanlının büsbütün cesaretini kaybederek şu sözleri tekrar ettiğine taaccüb etmeliyiz:

-Mahvoldum!

Bahçıvan mücrimâne bir ihtirazla dört tarafına baktı; uzaktan görünen hanenin perdeleri kapalı ve penceresinde kimse yok idi. geniş bir nefes aldı:

-Ahmak adam, dedi, aklını başına topla! İşin en [s. 153] gücünü yapmışsın. İkimize de yetişecek kadar mal olduğunu evvelce niçin söylemedin?

Sonra tekrar yere bakarak ilave etti:

-Değil iki, hatta iki yüz kişi için! Lakin haydi buradan çekilmeye bakalım, belki birinin gözüne ilişiriz. Hem şu elbiselerini süpür, şapkanı yoluna koymaya çalış; bu hâlde iki adam gitmeden herkes peşine takılır. Büyük bir yeis ve bîtabi içinde (Heri) bu talimatı icraya çalışırken bahçıvan iki dizinin üzerinde yere çöküp acele ile etrafa saçılmış olan mücevherâtı toplayarak üst tarafı büsbütün açılmış olan kutunun içine koydu. Herif bu işi görürken elinin mücevherâta temasında iri vücudunun baştan aşağı titrediği, gözlerinin fena bir ziya ile alındığı görülebilirdi. Bir dakika sonra mücevherât kutusu bahçıvanın koltuğunda ve (Heri) bahçıvanın arkasında yürümekte idiler. Ortadaki hanenin kapısına yaklaşınca rahip elbisesini lâbis (giyen) gayet yakışıklı, sınıfına göre pek temiz ve zarif giyinmiş bir genç adama tesadüf ettiler. Bahçıvan bu tesadüften memnun olmadıysa da mümkün olduğu kadar hoş bir çehre ibraz ederek genç rahibi mütebessimâne selamladı; dedi ki:

-Pek hoş bir akşam değil mi, Mister (Rols)¹⁵⁹? Dostlarımdan olan bu centilmen çiçeklerimi görmeye gelmiş olduğundan bahçeyi [s. 154] gezdiriyorum; zannetmem ki: bu hâl kiracıları rahatsız etsin! Muhterem Mister (Rols) cevap verdi:

-Ne demek Mister (Raebarn)¹⁶⁰? Bahçe kendinizin değil mi? Hangi dostunuz gelirse gezdirmekte bittabi tamamıyla serbestsiniz.

Sonra bir müddet “Heri” ye bakıp ilave etti:

-Lakin dostunuz centilmen ile evvelce görüşmüş olduğumu zannediyorum. İsminiz Mister (Heri- Hartli) değil midir? Bir yerden düşmüş olduğunuzu anladığımdan cidden müteessirim.

Rahip bunu söyleyerek elini uzattı. Lakin “Heri” nin sersemce ve ancak hoppa bir kadına yakışacak olan o meşum gurur-ı nefsi bu perişan hâlde kendisini tanıtmamasına mani olduğundan önünde açılan bu fırsat kapısını görmemesine ve haysiyet ve namusunu

¹⁵⁹Haz. N: Rolles

¹⁶⁰Haz. N: Raeburn

tanımadığı ve kendisini tanımayan şu hayvan bahçıvanın ihtiyarına terk etmesine sebep olmuş idi. Dedi ki:

-Bir hataya düşmüş olduğunuzdan korkuyorum, efendim! Çünkü benim ismim “Heri-Hartli” değil “Tomlinsın”¹⁶¹dır, Mister “Raeborn”ın dostlarındanım!

Rahip:

-Öyle mi? dedi, lakin aranızdaki müşabehet (benzerlik) cidden şayan-ı hayret bir derecededir!

Bu mükellemenin imtidâdınca (süre) en büyük endişe ve ızdırapları hisseden [s. 155] bahçıvan “Raeborn”, ayrılık zamanının hulûlüne kâni olarak:

-Hoşça kalınız, Mister “Rols”!

Dedi. Ve iki sırdaş hanenin arkasındaki bir kabineye girdiler. Bahçıvanın ilk işi perdeleri indirmek oldu; çünkü genç rahip Mister (Rols) un hâlâ bıraktıkları noktada mütehayyir (şaşkın) ve mütefekkir durmakta olduğunu görmüşlerdi. Ba’dehu (daha sonra) (Raeborn) kutuyu masanın üzerine boşalttı; şimdi bu hazine-i müşa’sanın (gösterişli hazine) başında muhteris ve müteheyyiç duruyor, şiddetle ellerini oğuşturuyordu. Zavallı (Heri) herifin bu heyecan-ı harisânesini gördükçe gönlündeki elem ve ızdırabın tezâyidini hisseylemekte idi. Bazı anlar oluyordu ki: hayatın saf asude nazik muhitinden birdenbire çıkıp böyle revâbıt-ı mücrimâne (suçlu ilişkiler) ile bağlandığına inanmayacağı geliyordu. Bazen de ne olursa olsun, hatta hayatı bahasına bu çirkin, gâsıb-ı herifin (bir şeyi sahibinin izni olmadan zorla alan kimse) elinden, huzurundan kurtulmak, avazı çıktığı kadar bağırarak kaçmak istiyordu.

Bahçıvan ise bu esnada mücevheratı hemen iki müsâvî (eşit) kısma taksim edip birini önüne çekmiş idi; (Heri) ye hitaben dedi ki:

-Azizim, bilirsiniz ki: her hizmet bu cihanda bir ücret ister. Ben sizi polise teslim ederek bir zindana gönderebilirken muhafaza ettim. Hatta bu taşların hepsini elinizden alarak sizi sokağa atıversem bittabi yine kendi menfaatiniz için beni kimseye şikâyet edemez idiniz [s. 156] lakin ben dostlarını öyle pek fazla tıraş eden saygısızlıklarda olmadığım cihetle mevcut malımızı şu gördüğünüz iki kısma taksim ettim, bunlar benim, şunlar da sizindir. İtiraz edecek bir noktanız var mı?

(Heri) mütedehhişâne haykırdı, ki:

¹⁶¹Haz. N: Thomlinson

-Lakin, efendi; bana söylediğiniz şey gayr-ı mümkündür. Çünkü: elmaslar benim değildir. Bittabi benim olmayan bir şeyi ne miktarda olursa olsun kimse ile taksime hakkım yoktur.

-Vay, demek bunlar sizin değil öyle mi? Şimdi beraber polis merkezine gitmeye mecbur olacağız. Polis! Anlıyor musunuz? Namusunuza sürülecek lekeyi, ailenizin namusunu nasıl telvis (kirletme, bulaştırma) ve terzîl (rezil etme) edeceğinizi, senelerce oturacağınız soğuk, karanlık zindanı, sürüleceğiniz beyâbanları (çöller) düşününüz!

Bunu söyleyerek delikanlının bir kadın bileği gibi nazik olan bileğini büyük eliyle tuttu; o kadar büyük bir kuvvetle sıkmaya başladı ki: zavallı (Heri) avazı çıktığı kadar bağırmak için dudaklarını ısırды. Soğuk bir ter bir anda nâsiyesini kapladı!

İhtimal havf ve acı delikanlının zekâsını tezyîd etmiş idi. çünkü şimdi meseleyi başka bir nokta-i nazardan muhakeme ediyordu. Bu تنها yerde, bu gul (hayâlet, kötü, cin, şeytan) cüsseli herifin karşısında ne derse razı olmuş gibi görünmekten başka çare tasavvur olunamazdı. Bir kere bu hane ve bahçeden çıkmak. Nasıl olursa olsun üstündeki sû-i zanı [s. 157] atarak icap eden kuvvetle elmasları istirdat (geri alma) için avdet eylemek en âkilâne tarîk görünüyordu. Bu noktaları düşünen (Heri) nihayet:

-Çare yok, dedi, razı oldum!

Bahçıvan mesrurâne:

-Gördünüz mü, bu hem sizin, hem benim için en münasip yoldur. Şüpheden kurtulmak üzere biraz sonra ben bu kutuyu yakacağım. Binaenaleyh, payına düşen elmasları cebine doldurmalısın.

Bu iş de yapıldıktan sonra iki kişi bahçenin evin kapısına geldiler. (Raeborn) kapının kilidini açıp sokağı teftiş etti. Ortalıkta kimsenin bulunmadığını görünce birdenbire (Heri) yi ensesinden kuvvetli eliyle yakaladı; ve zavallı (Heri) nin başını yürüdüğü kaldırım ile etraftaki hanelerin temellerinden başka bir şey göremeyecek surette eğdikten sonra sokağın boyunca sürüklemeye başladı; bir dakika bu hâlde yürütüp bir köşeyi döndürdü ve otuz saniye kadar da böyle devam ederek zalimane bir tekme ile terk ediverdi.

Bedbaht çocuk bu gaddarâne tekme ile düştüğü yerden kalktığı ve burnundan boşanan kanı dindirmeye çalıştığı esnada (Raeborn) kaybolmuştu. Şimdi çektiği âlâm (elemeler) ve meşak (zahmetler, sıkıntılar), hissettiği hiddet onu öyle coşturmuş idi ki: gözyaşları ve hınçkırıklarla boğularak sokağın ortasında kaldı...

Bir müddet bu hâlde geçti. Burnunun kanı durmuş idi, [s. 158] döktüğü gözyaşları da biraz istirahat fikrini temin eylemiş gibi görünüyordu, başını kaldırdı, terk olunduğu köşe

başında sokakların yazılı olan isimlerini okudu; elan Garbî Londra'nın تنها bir kısmında, köşkler ve büyük bahçeler arasında bulunuyordu. Bu esnada bir pencerede oturan ve biraz evvel kendisine bahçıvanın ettiği zalimane muameleyi gördüklerine şüphe olmayan birkaç kişi müşâhede etti. Çünkü bir dakika sonra bu haneden çıkan bir hizmetçi kız koşa koşa delikanlıya yaklaşıp elindeki suyu verdi. Aynı zamanda biraz uzakta dolaşan üstü başı pejmürde bir çapkın da ağır ağır ona yaklaşıyordu.

Hizmetçi kız:

-Zavallı adam, dedi, o alçak herif size nasıl muamele etti, ah bakınız! Ellerinizi, dizlerinizi, elbiseleriniz parça parça sizi döven o herifi tanıyor musunuz?

(Heri) mütehevvirane:

-Tanıyorum, dedi; ve elbet bütün ihtiyatlarına rağmen gidip onu yakalayacağım.

Kız dedi ki:

-Öyle yapacağınıza bizim eve gelip de üstünüzü, başınızı süpürseniz daha münasip olur; merak etmeyiniz, gerek efendi [s. 159] ve gerek hanımım size memnuniyetle muavenet edeceklerdir. Lakin bu ne? Efendi, siz sokağa elmaslar saçmışsınız.

İşin hakikati de böyle idi, bahçıvanın (Heri) ye bıraktığı mücevherattan nısfı bahçıvanın darbe-i şedidesiyle cebinden fırlayıp sokağa dökülmüş idi. (Heri) hiç olmazsa bunları kurtarmış olmak için kemal-i sürat ve dikkatle toplamaya başladı. Zavallı kâtip bunları toplar iken sanki diğer mücevheratı da istirdat etmiş kadar seviniyordu. Lakin: bu aralık mahal-i vakıaya yaklaşan çapkın herif birdenbire üzerine hücum etti; hem (Heri) yi, hem de hizmetçi kızı yere yuvarladı. Toplanabilen bir küme taşı avuçlayarak ok gibi fırladı gitti.

(Heri) feryat kopararak herifin peşinden koşmakta kusur etmediyse de fazla bir adım atmaya hâli kalmadıktan başka ihtimal bu civarı pek iyi bilen serseri de ortadan kaybolmuş idi. Meyus ve yorgun bu son vaka mahalline avdet etti. Hizmetçi kız kendisini bir elinde (Heri) nin şapkası, diğer elinde elmaslarının serserinin pençesinden kurtulanları olduğu hâlde beklemekte idi. Bu eser-i fazilete karşı (Heri) taabbüd (kulluk, ibadet) derecesinde takdim-i şükran ettikten sonra artık iktisat-ı kavaidine riayet edecek vakit geçmiş olduğundan bir arabaya atlayıp (Vandelor) ların ikâmetgâhına müteveccih (dönük, yönelik) oldu.

[s. 160] Muvâsaletinde (varma, ulaşma) konağın dâhilî, bir felaket-i beytiye zuhurunu ima eder bir tarz-ı perişanî gösteriyordu. Avludaki hizmetçiler genç kâtibin avdetini

görünce izhar-ı taaccüb ve ikisi üçü bir yere toplanarak müdâvele-i efkâr (fikir alış verişi) etmeye başladılar. (Heri) mümkün olduğu kadar vakarını muhafazaya çalışarak bunların arasından geçti; ve doğru (Leydi) nin dairesine geçti.

Odadan içeri girince hem garip, hem tehdit-âmiz bir manzara zavallıyı istikbal etmişti. Çünkü Ceneral ile zevcesi, -ve bir mana veremeyeceği bir sır olarak – (Çarli Pendragon) başa başa vermişler, gayet ciddiyet ve ehemmiyetle bir şey müzakere ediyorlardı. İşin hakikati her şey meydana çıkmış, mamafih elmasların hırsıyla ne yapacağını şaşırان Ceneral yine zevcesinin iblis-pesendâne zekası, işvesiyle kandırılarak tehlike-i yegânenin (Heri) tarafından elmasların kaçırılması hususu olduğu kabul ettirilmişti.

(Heri) girer girmez bu hâli hisseder gibi olduğu esnada Leydi (Vandelor) haykırdı:

-Allah’a şükür, işte geldi! (Heri), kutuyu ver, kutuyu!

(Heri) sâmit (sessiz) ve ezilmiş duruyordu. Kadın feryadını tekrar etti:

-Söyle, söyle! Kutu nerde?

[s. 161] Bu esnada erkeklerde tehdid-i ihtilâclar (çarpınma gözdağı verme) işaretler ile suali te’kîd (pekiştirme) etmekte idiler.

(Heri) cebinden bir avuç elmas çıkardı. Çehresi kâğıt gibi beyaz idi.

-İşte elmaslarınızdan kalan budur! Allah biliyor ki: bu iş benim kabahatimin neticesi değildir. Mamafih eğer sabırlı olursanız bir cüz’ünün zıyâ’-ı ebedisinden korkmakla beraber kısm-i azaminin istirdat olunacağına katiyen eminim!

Leydi Vandelor – eyvah, bütün elmaslarımız mahvoldu, hâlbuki: binlerce lira da elbise borcum var!

Ceneral Vandelor mahuf (korkunç) bir hiddet-i sâkite (sesiz öfke) ile zevcesine baktı:

-Madam, dedi, isterseniz paranızla kaldırımları döşeyebilir, isterseniz şimdikinden binlerce liralar fazla elbise borcu yapabilirdiniz ve ihtimal validemin tacını çalsaydınız, hüsnü cemalinize olan merbutiyetim bunu affetmekliğime sebep olurdu? Lakin Madam siz benden (Raca’nın Elmas’ını), Şarklıların verdiği nam ile “ayne’l-envâr” ı, Kâşgar’ın medar-ı iftiharını aldınız. Raca’nın elması!

Burada Ceneral iki ellerini yukarıya kaldırmıştı:

-Ve, dedi, bundan sonra beynimizdeki her türlü râbıta mahvolmuştur, sizi katiyen tanımıyorum!

Leydi Vandelor:

[s. 162] -Ceneral, bu âna kadar söyleyebildiğiniz en iyi nutku şimdi işittim. Mademki: hepimiz, harap, müflis olduk; beni sizden kurtaracak olan bu tahavvül (değişim, değişmek) kemal-i memnuniyetle kabul ederim. Bana ekseriya size paranızın hatırı için varmış olduğumu söyler idiniz. Şimdi ben de size söyleyeyim ki: bu işe ben sonradan bin defa acı acı nâdim olmuşum. Siz eğer hâlâ izdivaç edecek bir senede olsanız ve sandığınızda şu yaşınızdan büyük bir elmaspare de bulunsa hatta hizmetçi kızın bile size varmaması için nasihat ederim. Size gelince: Mister (Heri- Hartli) zaten her işinizde yüreğinizde zerre kadar mertlik, izzet-i nefis, fikrinizde sürat-i intikal olmadığını anlatmış idiniz sizin için yapılacak bir iş varsa hemen huzurumdan çıkıp gitmekliğinizdir. Müterâkim-i maâşatınızı (birikmiş aylıklar) (Ceneral’i göstererek) sabık kocamın iflas-ı hesabatına idhâl (yurt dışından getirme) ettirirsiniz.

Zavallı (Heri) bu tahkîrâtın (küçümseme) ne demek olduğunu anlamadan Ceneral üstüne hücum etti:

-Siz benimle şimdi polis karakoluna geleceksiniz? Benim gibi bir saf askeri karımla entirikalar yapıp kandırmak kolaydır, lakin nazar-ı kanun her şeyi keşfeder. Ben ihtiyar yaşımda fakr u zaruret içinde kalacağım! Lakin sen de soğuk ve merhametsiz zindanlarda genç yaşını ihtiyarlığa eriştireceksin!

[s. 163] Böyle diyerek yakasından tutmuş olduğu bedbaht (Heri) yi merdivenlerden aşağı ve sokaklarda sürükleyerek polis merkezine götürdü.

(Müellif diyor ki: işte iki bin bir gecenin bir mukavva kutunun hikâye-i faciası da böyle bitti. Lakin bedbaht (Heri) nin başına gelen bu felaket hayat-ı müstakbelesini daha merdane surette idareye sebep olmuştu. Polis tahkikatı hakikat-i meseleyi, (Heri) nin masumiyet-i katiyesini süratle meydana çıkardı. Bahçıvan derdest edilip gasbettiği elmaslar istirdat edildi. Ve her şeyi itiraf eyledi. (Heri) tebriye-i zimmetinde (zimmetinde devlet parası olmadığını veya borcu bulunmadığını , suçsuz olduğunu ispat etmek) biraz sonra bakire vefat eden halasından epeyce bir servete vâris olup kutu ile başına gelen vukuatta kendisini hanede muhafaza eden ve ifa-yı şükranı vaat ettiği kızla evlenerek müstemlekâta yerleşmek ve saadetle yaşamak üzere İngiltere’den azimet etti.)

“Bir Genç Rahibin Hikâye-i Hayatı”

Zavallı (Heri- Hartli) nin bahçıvanın arkasından giderken bahçe köşkünün kapısında rast geldikleri genç rahip Mister (Moris Rols) ulûm-ı ahlakiye ve ulûm-ı diniyede malumat [s.

164] ve tetebu'âtıyla (incelemeler) temyiz etmiş, icazetini âhiz (alan, alma) eder etmez neşreylediği “Hristiyanîyetin vezâif-i ictimaiyesi” nam-ı eseriyle âdeta bir şöhret-i ibtidaiye kazanmıştı. Mamafih: genç rahibimizin bu zuhur-ı şaşaadârı henüz maişetini tefrîh (ferahlık verme) edebilecek bir memuriyete tayinine vasıta olamayıp mesaisinin neticesi bu şöhret-i ibtidaiyeden ve yazmakta bulunduğu gayet mühim bir eserin tevîd (doğurtma, üretme) ettiği ümitten ibaret kalmış idi. Mister (Moris) bu eser-i mühimini bitirebilmek için تنها, ferahfeza bir mahalle ihtiyacı olduğundan birkaç arkadaşıyla müştereken bahçıvan (Raeborn) un sayfiyesini istikrâ (kiralama) etmişlerdi.

Mister (Moris) sabah erken kalkarak uzun müddet masasının başında çalıştıktan sonra akşama doğru bahçeye çıkarak bu muhit-i latifte, gül ağaçları ile çiçekler arasında gezinerek tesrir-i dimağ (sevinçli düşünce) eylemeyi âdet eylemişti. (Heri) nin macera-yı fâci'ne (insanı dertli eden) musadif olan günde köşkün kapısının önünde Ceneral (Vandelor) un kâtibine kan toz içinde, meyus ve müteellim (elemli) rast gelip kendisinin zuhuruna karşı gerek bahçıvanın, gerek kâtibin renkleri attığını ve husûsıyla Mister (Heri-Hartli) nin büyük bir metanet göstermeye çalışarak hüviyetini, güneş kadar aşikâr iken, inkâra çalıştığı zaman genç rahip bir cebr-i merak ile aklındaki nazariyat ve mesâil-i diniyeyi unutmuş, bir müddet düşünmüş idi; içinden diyordu ki:

[s. 165] -Bu kadar iyi tanıdığım bir adamın çehresinde yanılmaklığım mümkün değildir. Şimdi konuştuğum zat Mister (Heri-Hartli) nin kendisi idi. Lakin acaba ne olmuş da bu kıyafete girmiş? İsmi ne için inkâr ediyor? Şu hiç hoşlanmadığı ev sahibimiz haydut kıyafetli (Raeborn) ile ne işi vardır?

Bu esnada geçen hikâyemizde geçmiş olduğu vecihle bahçıvan papazın kapının önünde düşünmekte olduğunu kabinesinin alçak penceresinden görüp mütehâşiyane (çekingen) perdeyi kapamış, hâlbuki: bu da genç rahibin nazar-ı dikkatinden kaçamamıştı:

-Çok iyi, dedi, bütün bu hâller, bu kıyafetler, ketm-i hüviyetler (gizli hüviyetler) görülmekten havf-ı vahşiyetler fena bir planın tertip edilmekte, fena bir işin yapılmakta olduğuna delalet eder!

Dedi. Şimdi hepimizin tabiatında meknûz olan sâika-i merak ve tecessüs onda da bütün kuvvetiyle uyanmış idi, her zamanki mütefekkir ağır adımlarına hiç benzemeyen bir revş-i serî ile bahçeyi şöylece dolaşmak üzere ilerliyordu. Biraz evvel (Heri) nin havadan uçar gibi düştüğü noktaya gelince nazar-ı dikkati kırılmış, intizamı bozulmuş olan gül fidanları ve çiçekler tarafından celbolunmuş idi. Başını kaldırdı; duvarın üzerinde sıvaların

kopmuş olduğu mahalde camlara takılıp kalmış bir kumaş parçası sallanıyordu. Ve bu kumaşın rengi (Heri) nin pantolonunun renginde [s. 166] idi. Demek (Heri), kendi dediği vecihle (Raeborn) un aziz dostu, Ceneral (Vandelor) un kâtib-i hususisi bahçeye girmek için ancak böyle bir kapı bulabilmiş idi. Genç rahip eğilerek yumuşak toprak üzerindeki izleri ve nişaneleri muayene ederken hafif, hafif ıslık çalıyordu.

Birdenbire gözüne hemen tamamıyla toprağa gömülmüş bir madde ilişti; süratle eğilip aldı; bu altın yıldızla müzeyyen sahtiyan (işlenmiş cilalı deri) bir mahfaza (kutu) idi. mahfazanın üzerine basan ağır bir ayak yumuşak toprağa epeyce gömülmesine sebep olmuş, o cihetle biraz evvel bahçıvan (Raeborn) un nazar-ı taharrisinden (araştırma bakışı) kurtulmuştu. Genç adam elinde tuttuğu bu müzeyyen mahfazayı açınca havf ve haşyet ile memzuc (karışık) bir sayha-i hayret etti. Mahfazanın içini setreden koyu yeşil kadife üzerinde hiç görülmemiş cesâmette (irilik) ve en saf ve kıymetdâr nev’inde bir elmaspare-i muhteşem duruyordu!

Bu elmaspare âdeta bir ördek yumurtası kadar büyük, gayet zarif tıraş olunmuş idi. Güneşin zıyası vurdukça bir şaşaa-i elektiriği neşrediyor, ve sanki vâlih (şaşkın) ve hayran, hâif (korkak) ve pür-heyecan kalan genç rahibin elinde binlerce elvan-ı muhteşeme ile alev, alev yanıyordu.

Rahip mücevherattan anlar bir adam değildi; lakin (Raca’nın elması) öyle bir bediâ-i tabiat idi ki: yeknazarda en cahil ve ahmak [s. 167] bir adama bile kıymet ve letafet harikasını ifhâm (anlatma) ve ilham eylerdi. Onu bir köylü çocuğu bulacak olsa feryat ederek köyünün en yakın kulübesine koşacak, bir çıplak vahşi görse hemen mabudunun önünde gibi havf ve ihtiram ile yerlere kapanacak idi! Bu nadire-i fıtrat genç rahibin gözlerini kamaştırmış, kıymet-i azimesi idrakini şaşırtmış idi. Elinde duran şu parlak şeyin senelerce ser-piskoposluk rütbesine müsavi olduğunu ve (Ely), (Kolony) gibi cesim kiliseler inşa edebileceğini biliyordu. Bu taşta nail olan bahtıyarın mâdâmülhayat (zaruret) denilen o lanetli işkenceden, o muhit-i zilletten çıkacağını, hayatın bütün şeref ve izzetine müstağrak yaşayacağını hissediyordu.

Bu mülahazat içinde taşı çevirdiği zaman o kitle-i şeffaftan bir defa daha yüz binlerce şuaat melune-i feveran ederek genç, âteşin kalbini parçalamıştı.

Hayatımıza bir şekil veren kat’î hareketler ekseriya muhakemât-ı medîde ve itidalkâraneye ihtiyaç göstermeden bir feveran hâlinde bilâ-ihtiyar sâdır olur. Şimdi işte Mister (Rols) e dahi böyle olmuş idi. Çünkü kendisinden evvel (Raeborn) un yaptığı gibi

bir isticâl-i acîb içinde etrafına baktı; hemen mahfazayı kapadı, ve cebine attıktan sonra bir sürat-i mücrimane ile mütalaa odasına koştu.

[s. 168] Muhterem Rahip Mister (Simon-Rols) Raca'nın elmasını çalmış idi!

Akşam geç vakit polis memurları ile (Heri-Hartli) geldiler; evvelki hikâyemizde haber verdiğimiz gibi bahçıvanı tevki ile sakladığı mücevheratı çıkarttılar.

Mister (Rols) bu vakanın bir temaşakâr-ı vakuru olmuş, kendisinden kemal-i hürmetle malumat isteyen memurlara bahçıvan ile (Heri) ye suret-i tesadüfünü hikâye etmiş idi.

Bir aralık ser-memura dedi, ki:

-Zannederim ki: artık bu müşkil işe ait olan vazifeniz bitmiştir.

Ser-komiser:

-Hayır, efendim!

Dedi ve (Heri) nin kurbanı olduğunu ikinci gasp ve gâreti (yağma) de anlatarak kaybolan bazı cesim elmasparelerden, bilhassa (Raca'nın elması) ndan uzun uzadıya bahsetmiş idi.

(Raca'nın elması) ndan konuşulurken Mister (Rols) sordu:

-Demek bu elmaspare âdeta bir servet demek!

Ne diyorsunuz efendim bir servet değil, on yirmi servet!

Rahip:

[s. 169] -Lakin dediğiniz kadar kıymetdar olan bir elması satmak hemen gayr-ı mümkündür. Böyle bir taş asla tebdîl (değiştirme) olunamayacak bir fizyonomiye malik bulunur. Onu satmaktan ise (Sent Pol)¹⁶² Kilisesini satmak daha kolaydır.

-Lakin efendim, eğer sârik-i zeki ve mahir bir adam ise dört beş parçayı ayırarak satabilir.

Mister (Rols) dairesine çıktı; masanın üzerinde yazacağı büyük eser için hazırladığı vesâiki eliyle bir tarafa ittikten sonra kütüphanesine bir nazar-ı istihkaf ve tahkîr attı; “âbâ-i nasrâniye (Hristiyanlığın Babaları) nin asarından cesîm bir cilde eliyle vurarak:

-Bu eski zaman centilmenleri, dedi, şüphesiz büyük muharrirlerdir. Lakin görüyorum ki: hayat-ı hakikiyeye ait bir şey bilmiyorlar. İşte ben, bir piskopos olacak kadar malumata sahip olduğum hâlde bir çalınmış elmanın ne yapılacağını bilmiyorum. Diğer cihetten cahil dediğimiz bir polis memuru bütün şu ciltlerin bana öğretemeyeceği bir suhuleti ihtar ediyor; bunları düşündükçe darülfünun tahsilinin nazarımda hiç kıymeti kalmazsa haksız mıyım?

¹⁶²Haz. N: Saint Paul

Biraz sonra genç rahip zihnini dolduran büyük müşkilata karşı bunalarak her zaman devam ettiği kulübe gitti. Bu vakte kadar hayat-ı maddiyeye karşı lakayd ve istihkâr-kâr kalmış, bütün şevk ve ateş-i hayatını tetebu'ât-ı ilmiyeye vakfeylemiş olan bu adama birdenbire [s. 170] dünyaya, zengin, şen, şâtır dünyaya karışmak için bir heves-i şedid gelmiş idi ve kulüpte bu defa her zamanki gibi kalabalıktan, güft-gûy-ı âleminden uzak bir gazete okumakla meşgul olmayacak; her gördüğü adamdan, her işittiği sözden hayat ve şerâitine ait ve belki kendisini şimdi bulunduğu kâr-ı müşkilattan (zorlukların derinliği) kurtaracak bir takım malumat alacak idi.

Kulüpten içeri girince kendisi gibi rahip elbisesini lâbis bir takım arkadaşlarından epeyce açık geçerek (bیلardo) salonuna girdi; masaların birinde oturmuş (Fort Nigtly- Rivır) nam gazeteyi okumakla meşgul ve elinde nefis bir sigara tüttüren kibar tavırlı bir centilmen yek-nazarda dikkatini celbetmiş olduğundan gidip tâ yanındaki masaya oturdu. Bu şahs-ı meçhul her nedense gayet itidalkârane etvarı, çehresindeki alâim-i tecârüb ve necâbet (iyi ve temiz bir soya mensup olma) ile rahibin kalbinde bir meclûbiyet (celbedilmiş, âşık) hasıl etmiş idi. Bir müddet sonra getirdiği münasebete istinaden:

-Efendim, dedi, böyle nâgehanî (ansızın) bir hususta girdiğimden dolayı beni mazur görünüz; lakin sizi şekil ve hâlinizden hayatı cidden tanımış bir zat addediyorum.

Hitap edilen centilmen gazetesini bir tarafa koydu. Ve rahibe bakarak cevap verdi:

-Bakılırsa ben de kendim için bu tarifi münasip görmeliyim. [s. 171] Şahs-ı meçhul bu cevabı verir iken çehresinde gayet hafi-i taaccüb (gizli şaşkınlık) ve tebessüm alâimi vardı.

Rahip:

-Efendim ben bu âna kadar kitaplar, kalemler ve mürekkep hokkaları içinde imrâr-ı hayat (hayatı geçirme) ettim. Lakin son defa tesadüf ettiğim bir hadise bana hayat nokta-i nazarından ne derece cahil olduğumu ispat etti; şimdi ahval ve şerâit-i hayatiyeyi tetkik etmek, öğrenmek istiyorum, lakin hayattan maksadım (Tanrı) nın romanlarında tasvir olunan safhalar değildir. Ben bu heyet-i içtimaiyenin esrar-ı cerâimini (suçların esrarı) ve münasebet-i mütehammile-i mazlemesiyle (zulme dayanan münasebete) bunlar arasında intihap (seçim) olunacak tarîk-i fazileti öğrenmek istiyorum. Okumaktan korkum yoktur, acaba bu istediğim şeyler kitaplardan öğrenilebilir mi!

-Azizim, bu sualinizle beni müşkil bir mevkiye koymuş oluyorsunuz. Bana kalırsa ulûm ve fûnûn müstesna olmak üzere kitaplara bir şimendifer yolculuğu ittıradını (ritm)

defedecek bir vasıtaya vereceğimden fazla ehemmiyet vermem. Zannetmem ki: kitaplardan hayat hakikiye-i ictimaiyeye dair doğru bir şey öğrenebilesiniz. Mamafih: isterseniz (Gaboryu)¹⁶³ nun âsarını okuyabilirsiniz. Bu müellifin âsarı Prens Bismark tarafından muhabbetle okunmuş olduğundan hiç olmazsa böyle büyük bir zat ile aranızda vâsıta-i iştirak olur.

Rahip – efendim, ihtimal münasebetsizce olan şu sualime karşı [s. 172] gösterdiğiniz nezaketten dolayı teşekkürât-ı azimemi takdim ederim

-Hâlbuki: siz bunu ifa etmiş idiniz.

Rahip – (müteaccibâne) nasıl?

-Vâki olan sualinizin yeniliği ile.

Bunu söyledikten taleb-i müsaade eder bir hâl göstererek tekrar gazetesini eline aldı, okumaya başladı.

Rahip hanesine avdet ederken ahcâr-ı kıymetdâra (kıymetli taşlar) ait bir iki eserle (Emil Gaboryu) nun romanlarından üç dört cildini aldı. Bunlar birçok malumatı hâvî (içeren) olmakla beraber mesruk (çalınmış) bir elmasın ne yapılacağına ait bir fıkır-i tam veremiyorlardı. Yalnız (Lekok) u fevkalade takdir ederek kemal-i dikkatle icraatini takip eylemiştir:

-Hakikaten, dedi, fevkalade bir mahluk imiş. Hiçbir müşküle tesadüf etmemiş ki: kendi yedd-i maharetiyle...

Lakin rahip burada durdu, fikrinde şimşek gibi bir ziya çakmıştı:

-Ah, iyi derhatır ettim! (Lekok) un hareketi benim için bir ders teşkil ediyor. Acaba elması kendim kesmeyi talim edemez miyim?

Artık bir anda bütün müşkilattan tahlîs-i nefis (nefsin kurtulması) etmiş idi. (Evimburg)¹⁶⁴ şehrinde mücevherat tıraş etmekle müte’ayyiş (geçinen) bir dostu vardı ki: onun nezdinde bu sanatı pek rahat öğrenebilecekti.

Birkaç ay, icap ederse birkaç sene kemal-i sebat ve gayretle çalışacak [s. 173] lakin nihayet o fevkalade elmaspareyi istediği kadar parçalara taksim edip satarak sahib-i servet olacaktı. Bu hayalat-ı latife rahibimizin evkât-ı bîdârisini (uyanık vakitler) doldurduğu

¹⁶³Haz. N: Émile Gaboriau bir Fransız yazar, romancı, gazeteci ve polisiye kurgunun öncüsüydü. https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Gaboriau. “E. T. 30. 11. 2013”

¹⁶⁴Haz. N: Edinburgh

gibi saat-i hâbını da (uyku saatleri) müzehheb-i rüyalarla (altın yaldızlı rüyalar) ihâta etmiş, bu sârik (hırsız) dindar sabahleyin pür-şevk ve ümit yatağından kalkmıştı.

Evet, İskoçya'ya gidecekti. Bugün bahçıvan (Raeborn) un hanesi zaten polis tarafından suret-i resmiyede seddedilecek (kapatılma) olduğundan azimetine kimsenin başka bir mana vermek ihtimali olamazdı. Kemal-i şevk ile eşyasını hazırlayarak (Kingkros)¹⁶⁵ İstasyonuna gönderdi. Kendisi de akşamı etmek üzere kulübe gitti.

Kulüpte rüfekasından (arkadaşlar) biri dedi ki:

-(Rols); eğer kulüpte taama kalacak olursan bugün İngiltere'de bulunan en şayan-ı dikkat iki zatı göreceksin. Bohemya Veliahtı Prens (Filorizel) ile ihtiyar (Çak Vandelor)!

Rols – Prens (Filorizel) in şöhretini çok defa işittim; Ceneral (Vandelor) u ise bazı mecâlîste (meclisler) tesadüf ettiğimden vechen (yüz, çehre) tanırım.

-Azizim senin dediğin Ceneral (Vandelor) eşeğin biridir. Benim bahsettiğim ise (Çak Vandelor), en büyük sergüzeşt sahibi, en meşhur mücevherşinas ve Avrupa'da en keskin diplomattır. Bu adamın Dük (de Valdore) ile düellosuna ait bir şey [s. 174] işitmedin mi? (Paraguay) Hükümetinde diktatörlüğünün vekâyi-i hûn-âludına aşına değil misin? Hele Hindistan isyanında hükümete ettiği, lakin hükümetin tanımaya cesaret eylemediği hidemat-ı azimeyi (büyük hizmetler) bilmez misin? Bunu haberliğinizle beni müteaccib ediyorsunuz; demek artık dünyada şöhret denilen şeyin hiçbir tesiri kalmamış! Ancak (Çak Vandelor) un şöhreti yalnız iyilikle münhasır değildir; bu acîb mahluk hem hüsn-i şöhrete, hem sû-i şöhrete suret-i mütesâviyede arz-ı istihkak edebilir. Eğer her zaman işitemeyeceğin birkaç söz ister isek hemen diğer salona git; bu iki kişiye yakın masalardan birine otur, gözünü kulağını açık bulundur!

Rahip sordu ki:

-Lakin onlar olduğunu nasıl tanıyacağım?

-Nasıl mı tanıyacaksın? Azizim, Prens bütün Avrupa'nın en güzel, en yakışıklı centilmenidir. (Çak Vandelor) a gelince devr-i kadimin (Ulis)¹⁶⁶ ini yetmiş yaşında ve yüzünde büyük bir kılıç yarası ile tasavvur ediniz, görünce tanıyacaksınız!

(Rols) taam salonuna şitab etti. Filhakika refikinin beyanatı doğru idi; koca salonun içinde bu iki zatı yeknazarda tefrîk (ayırma, ayırdetme) etmemek gayr-ı mümkün bulunuyordu. İhtiyar (Vandelor) un heyet-i fevkalade bir kuvve-i bedeniyeyi ve her türlü riyazet

¹⁶⁵Haz. N: King's Cross Tren İstasyonu: Birleşik Krallık'ın başkenti Londra'da bulunan bir istasyon.

¹⁶⁶Haz. N: Ulyse

(nefsinin isteklerine boyun eğmeden yaşama) ve metâibe (yorgunluklar, zahmetler) tahammül [s. 175] istîdadını (yetenek) ima ediyordu. Hâli ne bir askere, ne bir gemiciye, ne de bir süvariye andırdığı hâlde tavrında bu mesleklerin hepsinden alakadar bulunduğunu ima eden bir hâl-i müstesna vardı. Sözünden, elinin, asalet-i vechiyesinin hareketinden, enzarının in'itafâtından (bükülme, dönme) hadîdü'l-mizaç (çabuk kızan, öfkeli yaratılışlı), muhteris, gayet cüretkâr bir iş adamı olduğu anlaşılıyor, şakağından burununa kadar uzayan bir kılıç yarası kar gibi beyaz saçlarla muhât-ı çehresine bir nevî vahşet veriyordu.

Mister (Rols), (Çak Vandelor) un yanında oturan zatın yani Prens (Filorizel) in bir gün evvel yine bu kulüpte kendisinden ahval-i hayatiyeye ait istîzahatta (bir konu hakkında açıklam isteme) bulunduğu kibar tavırlı şahs-ı meçhulden başka biri olduğunu görünce dûçar-ı hayret oldu.

Taam salonundaki diğer zevat iki misafiri birbirinin daire-i musahabesine terk ederek mümkün mertebe uzağa oturmuşlarsa da Rahip (Rols) buna ehemmiyet vermeyerek bir tavr-ı lakaydâne ve bî-haberâne ile yakınlarındaki bir masayı intihab etti, ki: buradan ikisinin konuştuklarını pekâlâ işitebilirdi. Sabık (Paraguay) Hükümeti diktatörü cihanın cihât-ı baîde (uzak yönler, yerler) ve muhtelifesinde müsadif (rastlayan) olduğunu birçok garip maceralardan bahsediyor; Prens'in ara sıra beyan ettiği mütalaattan ahval-i âlem hakkında ne vâsi'-i malumatı (geniş bilgi) olduğu zahir oluyordu. Bu iki tecrübeli, âlim adamın bir musahabede iştirakleri hakikaten latif ve müfid (yararlı) idi. Rahibimiz bulunduğu masadan [s. 176] dinledikçe hangisini takdir edeceğini, hayatın bu mühim aktörünü mü. Yoksa vâkıf her cüzini mi daha ziyade beğenmek lazım geleceğini düşünüyordu ve her ikisinin beyanatı da tavır ve hareketleriyle münasip idi. İhtiyar diktatör haklı haksız, mahzâ bir maksat gaye-i istihsali (meydana getirme gayesi) için gösterdiği şiddetleri, karıştığı şüpheli muzlim-i vakayı (karanlık olaylar) anlatırken elini açıp kapıyor, baş parmağıyla masaya vuruyordu, Prens ise mu'tâdı olan tavr-ı vakûr ve sâkitiyle (susan, sessiz) konuşmakta, ancak o tavr-ı sâkit-i sâmi'în (dinleyicilerin sessiz tavrı) üzerinde daha derin ve hoş bir tesir husule getirmekte idi.

Nihayet musahabe birçok vekâyi'idan dolaşarak bir iki gün evvel Ceneral (Vandelor) un başına gelen felakete, bilhassa (Raca'nın elması) nın gaybubetine intikal edince ihtiyar diktatör:

-Azizim, Prens; ben de bir (Vandelor) olmak haysiyetiyle bu harikulade bedâ-i fitratın gaybubetinden dolayı ne kadar mükedder olduğumu tasavvur edebilirsiniz.

Prens cevap verdi:

-Bana kalsa şu elmas bahr-i muhitin a'mâkına düşseydi memnun olurdum. Mamafih bittabî bu sözü sizin hakkınızda değil, mahzâ bir menfaat-i umumiye nokta-i nazarından söylüyorum. Bu derece büyük ve kıymetdâr mücevherat ya bir hükümdarın koleksiyonuna, yahut bir milletin hazinesine yakışır! Böyle elmasların ahali elinde gezmesi fazilet-i hiss-i ulviyesini bir imtihan-ı müthişe koymak, ona bir baha (paha) biçmek demektir. Diyebilirim, ki: eğer (Kaşgar) Racası Avrupa ahalisinden daimî ve elim bir intikam almak fikrinde olsaydı bize bu meşum elmastan daha nâfizü'l-tesir bir vasıta göndermeye muvaffak olamayacaktı. Bu heyet-i içtimaiye içinde bu elmas ile yapılacak imtihana dayanabilecek kadar kavî-i faziletlerin bulunabilmesine güç inanılır. İtiraf ederim, Mister (Vandelor) ben bile o insana bir sermestî-i malikiyet (sahip olma sarhoşluğu), bir meftuniyet-i müthişe, bir mıknatısiyet-i muhterise veren taşı almam alsam kendime pek itimat edemem! Ve siz ki: bugün cihanda en meşhur ve eski elmas meraklısı ve koleksiyon sahibisiniz: sizce medâr-ı hayat olacak derecede kavî bir his hâline gelmiş olan bu merak-ı sâikasıyla o elması ele geçirmek, koleksiyonunuza koymak için etmeyeceğiniz fedakârlık, unutmayacağınız dostluk, bir nazar-ı istihkar ile görmeyeceğiniz hiss-i samimiyet yoktur diyebilirim; lakin hep bunlar ne için? Daha zengin olmak için mi? Hayır! Daha istirahatle yaşamak, daha fazla nâil-i hürmet olmak maksadıyla mı? Hayır, yalnız birkaç sene bu elmasın sizin olması, ara sıra kasanızı açıp bir resim gibi seyretmeniz için.

İhtiyar Vandelor hararetle:

-Çok doğru söylüyorsunuz. Ben müddet-i hayatımda erkek ve kadınından tutunuz da sivrisineğe kadar avladım; mercan [s. 178] çıkarmak için denize daldım; balina, kaplan avcılığı ettim. Lakin elmas avcılığı hiçbirine benzemez; elmasta hem kıymet, hem hüsn ve şaşaa vardır; nihayet yedd-i tasarrufunuzda tutup bu şekl-i muhteşeme baktığınız zaman arkasından ne kadar yorulduğunuzu, uğrunda neler feda ettiğinizi unutuyorsunuz. Biliyorsunuz ki: şimdi de ben (Raca'nın elması) peşindeyim, bundan başka biraderim Ceneral'in koleksiyonundaki taşların hepsini birer, birer tanır ve kıymetlerini sürüsündeki kuzuları tanıyan bir çoban gibi bilirim. Göreceksiniz nihayet hepsini bulup istirdât edeceğim.

Prens dedi ki:

-O hâlde sizden (Tomas Vandelor) çok memnun ve size minnettar kalacaktır. İhtiyar serseri garip bir tarzda güldü.

-Bu ciheti o kadar ümit etmem. Filhakika (Vandelor) lardan biri memnun olacak, lakin hangimiz olduğunu bilemem!

Prens gayet hafî bir istikrâh ile:

-Azizim, dedi, imanızdan bir şey anlamadım.

Hemen bu esnada hizmetçi gelip Mister (Vandelor) a arabanın beklemekte olduğunu söyledi. Rahip Mister (Rols) da saatine bakınca hareket zamanının gelmiş olduğunu gördü. Bu tesadüf hiçte hoşuna gitmemiş idi. Çünkü: o, işittiği sözlerden sonra artık bu elmas avcısını bir daha görmemek istiyordu.

[s. 179] (Rols) istasyona vâsıl olup yataklı vagona girince memur dedi, ki:

-Seyahatiniz esnasında pek rahat edeceksiniz, çünkü bu vagonun tâ son kompartımandaki ihtiyar zattan başka yolcusu yoktur.

Trenin hemen hareket zamanı idi; (Rols) pencereden bakar iken yol arkadaşını görünce kaşlarını can sıkıntısıyla çattı; çünkü: bu ihtiyar biraz evvel kulüpte gördüğü (Çak Vandelor) idi. Şimal hattı üzerindeki yataklı vagonlar üç kompartımana münkasım (bölünmüş) olup yolculara mahsus olanları vagonun iki nihayetini teşkil eder; vasattaki (orta) ise tuvalet salonu hizmetini görür. Ancak her iki yatak salonlarının da vustâ (orta, iç) kompartımana açılan birer kapıları olup bunlarda kilit tertibatı bulunmadığından bütün kompartımanla müşterek addolunabilir.

Mister (Rols) işte bu tertibatı gördüğü zaman mevkiinin ihtiyar ve müthiş (Vandelor) a karşı büsbütün müdafaadan hâli olduğunu düşünmüş idi. Eğer sâbık muharip, meşhur serseri, bu faaliyet ve şiddet adamı kendisine bir gece vizitesi verecek olursa bunu büyük kabul etmek lazım gelecekti ve bu hâl bir ordunun düşman hücum melhûzuna (düşünülen) karşı açık bir sahrada uyumasına müşabih (benzer) idi. Şimdi ihtiyarın Prens'e vekâyi-i hayatiyesinden bahsederken kavaid-i mevzua-i ahlakiyeyi istihkaren söylediği sözler ve anlattığı zorbaca işler hatırına gelerek havf ve endişesini iki kat ediyordu.

[s. 180] Bazı insanların yakınlarında bulunan kıymetdar maâdini (kıymetli madenler) keşfi hususunda fevkalade keskin bir hiss-i tabiiye malik olduklarını, hatta arada bir duvar bulunduğu hâlde benle öte tarafta altın olduğundan haberdar olduklarını duymuş idi. Eh, bu hâl elmas hakkında dahi sahih olamaz mı idi? Bu eğer böyle bir his varsa, bütün

dünyaca (elmas avcısı) lakabıyla şöhretyâb olan ihtiyar (Vandelor) herhâlde bundan mahrum olmakla lazım geliyordu.

Rahip böyle bir adamdan korkmaya her cihetle haklı olduğunu düşünüyor ve hulûl eden gecenin sabaha resîde (erişmiş) olmasını bin can ile bekliyordu.

Tren sürat-i azimesiyle cesîm bir yılan gibi zulmet-i leyl içinde şimale doğru koşuyordu. Tarîk-i seyahatin henüz nısfı kat' olunmamış idi ki: havf ve endişesine rağmen uykusunun mağlubu olduğunu Mister (Rols) hissetmeye başladı; dar kompartımanın içinde bir müddet gezindi, vakit geçirmek için aklına hayat-ı müstakbelesinin şaşaa ve dâratını (tantana) getirdi; lakin bunların hiçbir faydası olmuyordu tabiat cebr-i nefese galebe etti, kapılardan birinin üzerine uzanarak ve eli elmasının saklı olduğu iç cebi üzerinde olduğu hâlde gözlerini kapadı.

Güya biri tarafından uyandırılmış gibi, gözlerini açtığı zaman kapanmış olan kapının üstünde ışıldayan kısılmış lambadan mâadâ (dışında, başka, öte) her taraf müstağrak-ı zulmet bulunuyor idi.

Tren elan büyük bir uğultu ve ihtizazât içinde koşmakta [s. 181] idi. Evvela: büyük bir perişani-i müphem içinde doğruldu. Çünkü saatlerden beri uykusunda bir takım korkunç, karışık rüyalarla uğraşmış idi. lakin ağır bir uykunun baharı elan beynini doldurmakta olduğundan bu vaziyetini muhafaza edemeyip beyne'n-nevm ve'l yakaza (uyku ile uyanıklık arası) yanının üstüne uzattı ve çehresini ziyadan setreylemek üzere yumuşak, geniş kenarlı şapkasının kaşlarının üzerine çekerek artık her ihtimale karşı uyumamak üzere içinden bin adet saymak vesaire gibi tedâbirle (tedbirler) meşgul olmaya başladı. Vagonun diğer ucundaki mehîb şekilli ihtiyar bin suretle hayalini işgal ve ta'zîb (azap verme) ediyor, cebindeki elmaspare-i azim sanki temas eylediği kısım-ı bedenisini yakıyordu.

Bu hâlet-i müz'ice de (rahatsızlık halleri) yatmakta iken garip bir hadise vukua geldi. Tuvalet salonuna çıkan sürme kapı hafifçe hareket etmiş idi; ve o salondaki lamba kısılmamış olduğu için nefesini tutup bütün kuvvetini gözlerine veren Mister (Rols) kapının hâsıl olan aydınlık aralığından ihtiyar (Vandelor) un çehresini seçti. (Çak-Vandelor) keskin bir nazar-ı dikkatle seyahat arkadaşının çehresini görmeye çalışıyordu. İki dakika sonra Mister (Vandelor) başını çekerek kapıyı kapamış idi.

Genç rahip yerinden sıçradı. Akşamdan beri hissetmekte olduğu havf ve haşyet yerine, şedid bir aks-ı amel ile, delice bir cüret-i kâim olmuştu. Trenin gürültüsü başka sedaları

boğmakta [s. 182] olduğundan herçibâdâbad (her ne olursa olsun) ihtiyar Mister (Vandelor) un ziyaret-i leylîyesini (yatılı ziyaret) iadeye karar vermişti:

Serbesti-i hareketini menedebilmek ihtimaliyle kaputunu çıkarıp attıktan sonra tuvalet salonunun nihayetine kadar ilerledi ve dinlemeye başladı. Lakin zaten ummadığı vecihle ortalıkta trenin şemâtet-i seyrinden (seyrin şamatası) başka bir şey işitilmiyordu, elini sürme kapının demirine koyarak ağır ağır altı pûs (Fr. Pouce; parmak, inç) kadar aralık etti. Gördüğü manzara kendisini son derece dûçar-ı hayret eylemişti.

Seyahat elbisesiyle (Çak Vandelor) kanepenin üzerinde kemal-i dikkatle bir iş yapıyordu. Önünde kavî ve iri bir çanta açık duruyor, bir elinde kalın kürkünün kolu, diğer elinde büyük bir bıçak bulunuyordu.

Rahip kemal-i hayret ve dikkatle seyretmeye başladı; ihtiyar (Vandelor) bıçakla kürkünün yenini kesti, oradan birer, birer çıkardığı elmaspareleri çantanın içine atıyor idi; ancak bu elmaspareler ekseriyetle küçük olduklarından eşkâl ve cinslerini tefrîk (ayırma) etmek mümkün olamıyordu. Birdenbire ihtiyar müşekkel (biçimli, kalıplı) bir noktaya tesadüf etmiş olmalı ki: elinden bıçağı bıraktı; iki eliyle uğraşarak astarın içinden uzunca bir şey çıkardı, ziyaya doğru tutup baktı. Bu birer inci fasılası ile dizilmiş bir sıra pırlanta idi ki: gazetelerde rahip [s. 184] Mister (Rols), Leydi (Vandelor) un sokakta kapılan mücevheratı içinde böyle bir gerdanlık olduğunu okumuş idi.

Mister (Rols) ihtiyarın tabiatını, elmasa olan inhimâk-ı mühlikini (öldürücü düşkünlük), hususuyla (Raca'nın elması) hakkında Prensle konuşurken söylediği sözleri derhatır ettiğine ilaveten bu mesruk (çalınmış) gerdanlığın da onun elinde olduğunu ve bir mal-ı mesruk gibi sakladığını görünce geniş bir nefes aldı. Demek sâbık diktatör cenabları da bu elmas işinde kendisinden fazla biri elzeme değildi!

Lakin bu mülâhazat içinde lazıme-i ihtiyatı unuttuğundan olduğu yerden kımıldanmıştı; ihtiyar hâsıl olan çıtırtı üzerine birden başını kaldırdı; çehresi hayret ve tehevvründen solmuş olduğu üzere bir vaz'-ı müdafada mütecavize-i müteveccih (dönük) kaldı ve bir hareket-i gayr-ı ihtiyariye ile elleri önündeki girân-kıymet çantayı yakalamış idi.

Yarım dakika kadar böylece sâbık diktatör ile sârik rahip birbirinin gözüne baktılar.

Zeki rahip bu meşhur, kavâid-i ahlaka riayetsiz adamın karşısında hatta hayatının bile tehlikede olduğunu hissetmekle beraber gayet cesurane bir plan düşünmüş idi. Hüküm-ferma olan sükûn-ı mahufi (korkunç sessizlik) metin bir sesle ihlal ederek dedi ki:

-Affınızı rica ederim.

[s. 184] Diktatör bu metanet önünde hafifçe ra'sedâr (titrek, titreyen) oldu; cevap verirken sesi boğuk idi:

-Ne istiyorsunuz benden?

Rahip şayan-ı hayret bir itidal ile:

-Bendeniz elmasa pek meraklıyım; o hâlde iki mücevher-i aşınanın arasında bir aşinalık teessüsü nâhoş bir şey olmaz. Yanımda bir ehemmiyetsiz parça var, gösterirsem ihtimal bir resm-i takdim ve takaddüm (öncelik) yerine kaim olur.

Böyle diyerek (Raca'nın elması) nı cebinden sâkitâne çıkardı, mahfazanın kapağını açıp (Vandelor) a bir an için gösterdikten sonra hemen yine birine vaz' etti ve ilave eylemişti:

-Bu elmas bir zaman biraderinizin idi!

İhtiyar (Vandelor) elem-âlûd bir hayret-i azime içinde hâlâ rahibe bakıyor, lakin hiçbir hareket etmiyordu.

Rahip sözünde devam ederek:

-Bununla beraber her ikimizin elindeki aynı kolleksiyonun malı mücevherler olduğuna pek memnunum.

Diktatörün hiddet ve taaccübü tezâuf (iki misli olma) ediyordu.

-Affedersiniz, efendi; görüyorsunuz ki: ihtiyarım ve zannıma göre bu nevî küçük hadisât için bende metanet kalmamış. Yalnız şunu sorayım, gözlerim mi yanılıyor, yoksa siz hakikaten nev-i beşere mi mensupsunuz?

[s. 185] Rols – görüyorsunuz ki: hem insan, hem de rahip!

İhtiyar maceraperest haykırdı:

-Allah hakkı için bundan sonra şekl-i haricîye kimse beni inandıramayacak.

-Mister (Vandelor) bu sözlerinizle beni haddimden fazla methetmiş oluyorsunuz.

-Bana bakınız, delikanlı, şu hareketinizden bir korkak olmadığınızı anlıyorum; lakin büyük bir ahmaklık etmekte olduğunuz ihtimalini hiç düşündünüz mü? Elbet koynunuzda saklı olan bir mesruk elması diğerine göstermekten bir maksudınız var; bunu anlayabilir miyim?

-O kadar mühim bir iş değil; size bu yolda müracaatım bu gibi ahval-i hayatiyede tecrübesizliğimden ileri geliyor.

-Ben ise bu sözünüze inanamayacağım.

Rahip “dinleyiniz!” dedi. Ve hiçbir noktasını saklamaya lüzum görmeksizin ihtiyarı gözetlemeye başladığı dakikaya kadar sergüzeştini anlattı. Hikâyesine şu sözlerle nihayet vermiş idi:

-Lakin birkaç dakika evvel elinizde Leydi (Vandelor) un muhteşem gerdanlığını görünce cemiyet-i beşeriye karşı her ikimizin de aynı vaziyette bulunduğunu anlayarak size sırrımı açıktan bir fenalık zuhur etmeyeceğine kanaat ettim. Şüphesiz Mister (Vandelor) dûçar olduğum müşkilat içinde – göstereceğim menâfi’-i mahsusaya [s. 186] mukabil – dirîğ-ı muavenet (yardım etmeyi esirgeme) etmeyecektir dedim. (Raca’nın elması) gibi cesîm bir taşı nakde-i tahvil (nakit borç senedi) etmek benim için gayr-ı mümkün olduğu hâlde sizin gibi malumat-ı vâsi’-i hayatiyeye malik ve birçok tecrübeler görmüş bir zat için haiz-i ehemmiyet değildir. İşte maksatla sizi rahatsız ediyorum. Tanışmamız biraz münasebetsiz oldu ise affınızı rica edeyim; çünkü İncil’den nasihat etmek, tarih-i mukaddesten hikâyeler söylemek, mesela sizin nikâhınızı akdeylemek hususatında son derecede sahib-i maharet ve malumat olduğum hâlde bu yeni girdiğim âlemin merasim ve âdetine külliye acemi bulunuyorum.

-Rahip efendi, size müdâhene etmek fikrinde değilim. Lakin hayatım üzerine söylerim ki: sizde hayat-ı mücrimâne için büyük bir istîdat-ı tabîî var. Siz zannettiğinizden mahir, malumatlısınız. Rahip efendi! Filhakika cihanın muhtelif-i nukâtında (çeşitli noktalar) birçok çapkınlar (muhtemelen yanlış yazılmış) ile karşı karşıya geldimse de içlerinde sizin kadar yüzü kızarmayanı görmedim. Sevininiz, Mister (Rols). Nihayet asıl sanatınızı buldunuz! Size muavenet etmekliğim hususuna gelince düşündüğünüz gibi emrinize tabiim. Biraderim (Tomas Vandelor) un bir işi için (Edimburg) a yalnız yirmi dört saat bulunacak, sonra daima ikamet ettiğim Paris’e avdet eyleyeceğim. Arzu ettiğiniz hâlde oraya benimle gelerseniz bir ay geçmeden işiniz de görülmüş olur.

(Şayan-ı teessüftür ki: müeallif burada hikâye-nüvislerin [s. 187] âdatına mugayyir olarak genç papazın hikâyesini büsbütün terk ediyor. Bu cidden münasebetsiz bir hareket ise de şimdilik müeallifi keyfince takipten başka çaremiz yoktur. Belki genç rahibimizin sergüzeştini “Yeşil Perdeli Hane” nin tarihinde görebiliriz.)

“Yeşil Perdeli Hanenin Tarihi”

(Edimburg) şehrinde (Bank of Skotland)¹⁶⁷ Bankası kâtiplerinden olan (Francis-Sikrimcor)¹⁶⁸ yirmi beş yaşına kadar namuskâr, gayur (çok gayretli, çalışkan) ve sâkit hayat geçirmiş bir delikanlı idi. Validesi pek küçük iken vefat etmiş ise de âkil, namuslu bir adam olan pederi servet-i cüz'îyesine rağmen çocuğa iyi bir tahsil ve terbiye vermiş, onu mutî (itaat eden), çalışkan, edîp ve kanaatkâr büyötmüş idi. Ahval-i mezkûre (belirtilen hâller) herkes tarafından söylemesine bâis (yol açan, sebep olan) oluyor, mâfevklerinin (üst, üstü, yukarısı) hüsn-i teveccühü gittikçe tezâyid ediyordu. Hâl-i hazırda memuriyetinden aldığı maaş senevî (yıllık) iken yüz İngiliz lirasına bâliğ (varan) olduğu hâlde bu suret-i muntazamada işine devam ettiği hâlde nihayet dört yüz İngiliz lirasına nâil olacak idi.

[s. 188] (Fransis) bu hâlet-i asudegî ve mesaî içinde yaşamakta iken bir gün (raytırs to the signet)¹⁶⁹ nam-ı idare-i umûr şirketinden serî'ân bir iş için görüşmeye gelmesini mu'lin (haber veren) bir mektup aldı. Bu mektubun üzerine (hususî) kelimesi yazılmış olduğu gibi alelade adresi olan hanesine gönderilecek yerde banka adresine yazılmış bulunduğundan bu iki cihet delikanlının nazar-ı dikkatini celbetmiş idi. Fransis merkez (yanlış yazılmış) idarede ispat-ı vücut ettiği zaman şirket müdürü kendisini hususî kabinesine aldı, kemal-i nezaketle oturmasını teklif ettikten sonra eski bir iş adamına yakışacak vuzûh (açıklık) ve kısalıkla esas meseleyi anlattı:

Hüviyetinin mechul kalmasını arzu eden velakin şirket müdürünün eshâb-ı namusundan olduğuna kefalet edebileceği bir zat, bu memlekette epeyce yüksek, muteber bir mevki sahibi olan bir zat (Fransis) e senede beşyüz lira tahsisat vermek istiyordu; bu paranın re'sü'l-mâli idare-i umûr şirketi bankasında hıfzolunacak idi. Ancak bu büyük iyiliğe kesb-i istihkak için bir iki şart dermiyan olunuyor idi, ki: bizzat müdür şerâit-i mezkûrenin de hiçbir vechile şeref ve namusu mahal olmadığına kâni görünüyordu.

(Fransis) bu şerâitin izahını talep etti. Müdür dedi ki:

-Evet, size evvelce de söylediğim gibi şerâit ne ağır, ne de menâfi-i haysiyettir. Bununla beraber pek garip olduklarını da itiraf [s. 189] etmeliyim. O derecede ki: eğer bu şerâiti vaz'eden (bırakma) zatın haysiyet ve namusuna emin olmasaydım ve sizin de hüsn-i

¹⁶⁷Haz. N: The Royal Bank of Scotland (RBS), Birleşik Krallık merkezli bir bankadır. 1727 yılında kurulmuş olup başta İskoçya olmak üzere 700 şubesi bulunmaktadır. Merkezi Edinburgh'da yer almaktadır.

¹⁶⁸Haz. N: Francis Scrymgeour

¹⁶⁹Haz. N: Writers to the Signet,

ahlakınıza ait pek güzel rapor almasaydım bu işe vesâtet (aracılık) etmeyi kabul eylemezdim.

(Fransis) müdüre biraz daha izahat vermesini rica etti:

-Azizim, müdür efendi şimdi benim bu şerâiti ne kadar merak etmekte olduğumu elbet tasavvur edersiniz.

-İki şart var. Yalnız iki. Ve düşününüz ki: hiçbir iş görmeye mecbur olmaksızın senevî alacağınız para beş yüz liradır. Bu şartlardan birincisi şayan-ı hayret bir besâtet (basitlik, sâdelik açık, düzgün konuşma) haiz . Bu ayın on beşine müsadif pazar günü öğleden sonra Paris'te bulunmak ve (Komedi Fransis) e gidip locaların bilet mahalline müracaat eylemek; orada sizin namınıza alınmış bir loca bileti bulacaksınız. İşte bu bileti alıp ait olduğu locada oyun bitinceye kadar oturacaksınız. İkinci şarta gelince haylice mühimdir; çünkü tehhülünüze (evlenmek) ait. Bu işi bize havale eden zat sizin saadet-i hâliniz ve saadet-i müstakbeleniz için pek itinakâr bulunduğundan bir zevce intihabı hususunda tamamıyla, -lakin anlıyor musunuz – tamamıyla kendi reyine tâbi olmanızı arzu ediyor.

-Müdür efendi, açık söyleyiniz; bu zat beyaz yahut zenci, kız yahut dul, güzel veya çirkin neyi intihâb ederse mutlaka onunla tehhüle mecbur mu olacağım?

[s. 190] -Bilakis; hâminiz gerek mevki, gerek sen ve hüsn-i hususunda küfüvünüzü (denk, benzer, eş) aramaya esas şerâitten addetmiştir.

(Fransis) iki dakika kadar durdu, sonra dedi ki:

-Azizim müdür efendi, söyleyeceğim sözlere gücenmeyiniz. Çünkü size âidiyeti yoktur. bu mesele bana tamamıyla muzlim ve nâhoş görünüyor; hem sizin, hem benim bir çapkınlığa, bir istihzaya hedef olmadığımızı nasıl emin olabilirim. Siz de tasdik edersiniz, ki: namus ve haysiyetini bilen bir adam için bu kadar çok ziya ile bu karanlık işe girişmek mümkün olmaz. İçerisinde kaldığım müşkilat-ı azime içinde fikrimi tenvîr etmenizi yine sizden rica edeceğim. Tekâlif-i vâkıanın hikmet-i hakikiyesini bilmiyorsanız, hissetmiyorsanız, yahut bana söylemeye mezun değilseniz, affınıza mağruren şimdi şapkamı alıp geldiğim yere gideceğim.

-Mister (Fransis); işinizin hafâyâ-yı esasiyesine (gizli şeylerin aslı) vâkıf değilim, lakin emin olduğum bir şey var: Suret-i zahirede pek gayr-ı tabîî görünen bu işleri pederiniz çeviriyor!

Fransis hayretle:

-Perderim mi, dedi; rica ederim, yanıldığınızı itiraf ediniz; ben pederimin, bu namuskâr adamın her fikrine vâkıf olduğum gibi malik olduğu servet-i cüz'iyenin miktarını da bir parasına kadar bilirim.

-Azizim, sözümü yanlış anlıyorsunuz: Pederiniz sözüyle [s. 191] ihtiyar Mister (Sıkırmcor) u murat etmiyorum. Çünkü Mister (Sıkırmcor) sizin hakiki pederiniz zannettiğiniz bu iyi adam ile zevcesi (Edimburg) a geldikleri zaman siz bir yaşına (başına olarak yazılmış ama yaşına olması lazımdı) basmış idiniz. Bazı esbâbtan (sebepler) dolayı bu sır saklanarak onların çocuğu diye tanıtıldınız. Sizin peder-i hakikiniz bugün mechuldür; şimdi kemal-i emniyetle tekrar edeyim ki: ifasını deruhte ettiğimiz bu meseleyi ortaya koyan, idare eden mechul olan peder-i hakikinizdir.

Bu malumat gayr-ı memûle (umulmayan) üzerine Mister (Fransis) in dûçar olduğu hayret ve heyecanı tarif edebilmek mümkün değildir. Müdüre dedi ki:

-Aziz efendi; bu kadar müheyyic bir haber verdikten sonra elbet tutacağım tarz-ı hareketi bir kere epeyce düşünmek için bana bir müddet müsaade edersiniz. Bu akşam ne karar verdiğimi size yazacağım.

Müdür muvafakat etti. Delikanlı bankaya giderek bugün bazı işleri olduğunu bilbeyân-ı müsaade aldıktan sonra kırlara doğru uzun bir gezinti yaptı; uzun uzadıya mütâlaat (etraflica düşünme) ve muhâkematta (muhâkemeler) bulunduktan sonra nihayet peder-i hakikisinin – ki müdür dahi sahib-i namus ve mevki bir adam olduğunu temin ediyordu – teklifâtını kabul etmeye karar vererek asıl bir pedere malikiyet ve senevî beşyüz İngiliz lirası mahsusat-ı zevk ve şevkiyle avdet edip muvaffakatnâmeyi imzaladı. Müdür kendisine hemen nısf-ı senelik mahsusatı olan [s. 192] iki yüz elli lirayı te'diye (ödeme) etmiş olduğundan babalığına – çünkü artık zavallı adam bu sanatı iktisâb (kazanma) etmiş idi – bir mazeret-i sathıyye (yüzeysel mazeret) beyan ettikten sonra Paris'e müteveccihen hareket eyledi.

İnsan çok gariptir; bu kadar müddetlik bir fikr-i cedîd ile oyalanan delikanlıya (Sıkırmcor) namı şimdi pek basit görünmüş, her zaman kemal-i iştiâ (iştah) ile yediği kapuskanın kokusu tahammül olunamaz derecede fena gelmiş, hatta babalığının hâl ve tavrında âmiyâne bazı hâller sezmiş idi.

(Fransis) bu isti'câl içinde tarih-i mukarrerden haylice evvel Paris'e vâsıl olunca ucuz, lakin temiz otellerden birine yerleşerek Fransızcadaki noksanlarını ikmâl için çalışmaya başladı; haftada iki defa bir muallimden ders alıyor, hava müsait oldukça gezintiler

yaparak (Şanzelize) de tesadüf ettiği işsiz güçsüz, adamlarla konuşuyordu; her akşamda tiyatroya devam etmekte idi. Her gün kemal-itina ile yaptığı şık tuvalet kendisine âdeti ağniyâ-yı ecnebiyeden (yabancı zenginler) biri heyeti vermekte, delikanlı dolaşmaya çıkmadan evvel yan gözle aynaya bakınca bu kıyafetiyle sanki mürur eden sinîn-i mütevazıa-i mesainin acısını çıkarmakta olduğunu hisseylemekte idi.

Nihayet cumartesi akşamı hulûl etti; (Fransis) (fumeri Fransis) in (Rişlyu)¹⁷⁰ Sokağında loca biletleri [s. 194] satılan merkeze müracaat ederek namına bilet mevcut olup olmadığını sordu. Kâtip hemen bir zarf uzatarak dedi ki:

-İşte, buyrun! Hemen şimdi gelip aldılardı.

(Fransis) mütehallikâne sordu:

-Öyle mi? Azizim bu bileti alan centilmeni bana tarif edebilir misiniz?

-Dostunuzu tarif etmek pek kolaydır. İhtiyar, kuvvetli, ve yakışıklı bir zat! Yüzünde bir kılıç yarası var. Bu kadar müstesna şekilde olan bir zatı tanımak hemen gayr-ı mümkündür. İhtimal buradan henüz çok uzağa da gitmemiştir...

(Fransis) kâtibin sözünü itmâm (tamamlama) etmesini artık beklemedi. Tiyatrodan fırlayarak sokağın ortasında herkesi tetkike başladı.

Filhakika birkaç beyaz saçlı ihtiyara müsadif olduysa da bunların çehrelerinde kılıç yarasına benzer bir şey yok idi. Yirmi dakikadan ziyade böyle civar sokakları dolaştıktan sonra taharriyâtının (araştırmalar) faydasızlığını anlayarak hâlet-i teheyyüde olan hissiyatını teskin için bir gezinti yapmaya derhatır edebildi. Kendisine bu kadar alakadar ve mesudiyetine hâhişger (istekli) olan zat ile biraz evvel gayet yakın bulunduğunu düşündükçe büsbütün müteessir oluyor idi.

Ağır mütefekkir bir reviş ile (Duruev) Sokağını geçti, [s. 194] (Domartir) Caddesine girdi. Bu hakikaten nadir bir tesadüf olmuştu; çünkü dış bulvar üzerinde ve bir kanepede kemal-i ehemmiyetle mükellemeye dalmış iki kişi gördü, ki: bunlardan biri esmer, gayet yakışıklı, kibarâne giyinmiş olduğu hâlde refiki tamamıyla kâtip tarafından dermeyeran (ortada) olunan evsâfı (vasıflar) haiz bir ihtiyar zat idi. (Fransis) in kalbi şiddetle çarpmaya başladı. Bin düşünce, bin endişe ile büyük bir daire çizdi. Ve şimdi etraflarına bakamayacak kadar söze dalmış olan bu iki kişinin arkasında sözlerini işitmeye müsait

¹⁷⁰Haz. N: Richelieu

bir mevki aldı. (Fransis) in ümit eylediği vecihle mükelleme İngiliz lisanıyla devam ediyordu.

İhtiyar diyor idi ki:

-(Rols), gösterdiğiniz sû-i zan beni içzap (çok kızdırma, gazaba getirme) etmeye başlıyor. Elimden geleni yapmakta olduğumu söylemiyor muyum? İnsan için bir anda milyonlara nâil oluvermek elbet mümkün değildir. Benim için büsbütün yabancı olduğunuz hâlde mahzâ bir iyilik etmek üzere ibzal-i muavenet eylemedim mi? ve şimdiye kadar ettiğiniz mesarufı te'diye eden de ben değil miyim?

-Mister (Vandelor), böyle yapmakla bana bir şey bağışlamıyorsunuz, ancak ale'l-hesap bir para veriyorsunuz!

-İsterseniz öyle addedebilirsiniz ve muavenetimin sebebini de bir menfaat-i maddiye mukabil demenize bir şey söylemem. Şimdi burada [s. 195] tabirât-ı münasebe bulmakla uğraşacak değilim. İş daima iştir ve sizin işinizde – halisâne ihtar edeyim – bu kadar tafra-füruşâne (tafra satan) harekâtı kaldırmayacak derecede çamurludur. Ya bana emanet ediniz, yanından ayrılıp başka bir refik bulunuz; bu bence hiçtir. Lakin herhâlde evvela bu sû-i zanlarınızı, semtlerinizi terk eylemelisiniz!

-Mister (Vandelor), şimdi dünyayı biraz anlamaya başlıyorum. Ve bu meyanda hissediyorum ki: sizin bana kurnazlık etmek için her türlü sebepleriniz mevcut olduğu hâlde muavenet-i halisaneye sevkedecek tek bir sebep bile mevcut değildir. Dediğiniz gibi ben de burada bir takım tâbirat (yorumlar) bulmak için uğraşacak değilim; işin doğrucası siz, elmasın üzerine yatmak istiyorsunuz. Öyle değil mi, doğru söyleyin! Şüphesiz inkâra cesaret edemezsiniz. Ben evde yok iken ismimi taklit ederek ikametgâhımı taharrî (araştırma) etmediniz mi? Ortaya sürdüğünüz teehhürâtın (gecikme) hikmetini anlamadım mı zannediyorsunuz? Bu hareket âdeta sizin gibi bir elmas avcısı için âdeta pusuda beklemektir. Er, geç, iyilik veya kötülükle bu taşı ele geçirmek sizin endişe-i hayatınız olmuştur. Yine tekrar ediyorum, ki bu fikrinizi terk etmelisiniz, çünkü daha ileriye gidecek olursanız beni büyük bir cürete sevkemiş olursunuz,

İhtiyar Vandelor:

-Azizim, böyle tehdidâtta bulunmak size hiç yakışmıyor. [s. 196] Bu işte iki canbaz da istediği gibi oynayabilir. Biraderim bu esnada Paris'tedir, biliyorsunuz ya, polisin kulağı da girişte. Eğer beni böyle rahatsız etmekte devam ederseniz sizi epeyce şaşırtacak küçük bir oyun oynayabilirim. Söylediğimi anlayabiliyor musun yoksa İbranice mi söyleyeyim?

Her şeyin tabîî bir nihayeti olmak lazım gelir, siz de beni sabır ve metanetimin nihayetine getirdiniz. Dediğim gibi salı günü saat yedide, ne bir dakika evvel, ne bir dakika sonra! Anlıyor musunuz, istikbalinizi kurtarmak, elmasınızı paraya tahvîl edip rahatça yaşamak için başka çareniz yoktur. ister inanın, ister inanmayın, şimdi Allah’a ısmarladık!

Bu sözleri söyleyerek sâbık diktatör refikinin yanından kalktı; başını sallayarak ve bastonunu şiddetle tahrîk ederek mütehevvirâne (Mon-Marter) cihetine doğru yürüdü. Eski dostumuz Rahip (Rols) ise kanepenin üzerinde endişekâr ve meyûs kalmış idi.

(Fransis) nefret ve taaccübün son derecesiyle mütehassis idi. Âmal ve hayalatı acı, bî-rahm bir darbe ile kırılmış, sözleri dinlemeye başladığı zaman kalbini dolduran hassasiyet-i muhabbetkârane yerine derin bir istikrah ve yeis-i kâim olmuştu. Babalığı (Sıkrımçor)¹⁷¹ un bu ihtiyar ve tehlikeli entrikacıdan çok namuskâr ve şefik bir peder olduğunu düşünüyor idi. Lakin birdenbire bu hissiyat-ı elemiyeye mağlup olmaya [s. 197] karar vererek işin sonunu anlamak üzere sabık diktatörü takibe başladı.

İhtiyar centilmen o kadar serî ve mütehevvir yürüyor idi ki: hanesinin kapısına vâsıl oluncaya kadar arkasına bir defa bakmak bile hatırına gelmemişti.

(Vandelor) un hanesi (Le Pik)¹⁷² sokağının üst kısmında, bütün Paris’e nazır bir mevkide idi. Bina iki kattan ibaret olup husûsıyla sokağa nazır pencerelerini yeşil perdeler tamamıyla setreyliyordu.

Yüksek bahçe duvarının arkasından ağaçların tepeleri görülüyor. Duvarın üstü baştan başa cam ve şişe kırıkları ile teslîh (silahlandırma) olunmuş görünüyordu.

Diktatör kapının önünde bir kısa müddet cebindeki anahtarı aramak için tevakkuf (durmak) etti; sonra kapıyı açıp bahçesine dâhil oldu.

(Fransis) etrafına baktı. Mahalle pek تنها ve ihtiyarın hanesi etrafında bahçe vasıtasıyla sâir (diğer) binalardan ayrılmış idi. Bu hâlde delikanlının tecessüsât ve tarassudâtı (gözleme, gözetlemek) artık katiyen nihayet bulmuş gibi görünüyordu. İkinci bir nazarda ihtiyarın bahçe duvarına muttasıl yüksek ve boş bir hane bulunduğunu gördü. Bu hanenin kapısında aylıkla boş odalar verildiğini mu’lin (ilan eden, haber veren) bir ilan var idi. Hemen kapıcıya müracaatla hanenin bahçeye bir küçük penceresi olan odanın [s. 198] boş olduğunu öğrendi. Artık bir dakika tereddüte mahal yok idi. Hemen odayı istikrâ (kiralama) edip eşyasını getirmek üzere otele avdet etti.

¹⁷¹Haz. N: Scrymgeour

¹⁷²Haz. N: Rue Lepic

Bu yüzü yaralı ihtiyarın pederi olması ihtimali de, olmaması ihtimali de var idi. Ve ihtimal yanlış bir iz üzerinde yürüyordu. Lakin bir ser-i acîbin kapısı önünde durduğunu biliyor, bunu öğrenmeden takibât ve tarassudâtına (gözlemek) nihayet vermemeyi kararlaştırıyordu.

Genç (Fransis) tek ve küçük penceresinden ihtiyarın bahçesini baştan başa görebiliyordu. Tâ penceresinin altında gayet cesîm ve latif bir kestane ağacı mevcut olup altındaki iki masa şüphesiz hararetili yaz günlerinde yemek ve oturmak için isti'mâl (kullanma) olunuyordu. Bahçenin bu kısmından mâadâ (dışında) her tarafı bir huzzarat-ı keşife içinde ise de masaların bulunduğu noktadan itibaren çakıl taşı döşeli bir yol hanenin arka kapısını ve buradan büyük kapıya doğru intidât eylemekte idi. Fransis görülmek korkusuyla kapalı pancurlar arkasından icrâ eylediği tarassudâtın hanenin ahvaline ait fazla bir şey öğrenememiş yalnız hane sakininin yahut sekenesinin (bir yerde ikâmet edenler) son derece asude ve münzeviyane bir hayat-ı imrâr (hayat geçirme) eylemekte olduklarına kanaat etmişti.

Bahçe daima تنها, hane âdetâ bir mahbes (hapisane) hâlinde idi. Hariçten daima yeşil perdeleri aşağıya kadar indirilmiş olduğu görülüyordu. Arka taraftan bahçeye açılan kapı bile kemal-i dikkatle set edilmiş bulunuyor, [s. 199] yalnız tek bir bacadan tütmede olan ince bir duman evin meskûn olduğuna delalet eyliyordu.

Fransis bu saat-i medîde-i tarassuduna biraz renk ve eğlence vermek için birkaç roman almış idi. Bir tek masadan bile mahrum olan boş odasında bunları okuyor, mamafih her safha-i nihayetinde komşularının hanesine, bahçesine bir nazar-ı tecessüs atmayı unutmuyordu. Lakin bütün gün pencereler kapalı, bahçe boş kalmakta devam etti.

Akşam geç vakit delikanlının tarassutuna mükâfat addolunabilecek bir hadise zuhur etti. Saat dokuzla on arasında komşunun çingırağının şiddetle çalınması delikanlıyı okumaktan ayırarak penceresine getirdi.

Çingırak sesi üzerine arka kapı açılıp Mister (Vandelor) elinde bir fener ve arkasında bol bir gecelik olduğu hâlde bahçeye çıkıp serî adımlarla sokak kapısına yaklaştı. Bir takım demir sürgülerin çekildiği ve kapının açılıp tekrar kapandığı duyuldu. On saniye sonra ev sahibi yanında gayet sefil kıyafetli ve tehlikeli tavırlı bir çapkını hanesine idhâl (içeri alma) etmekte idi.

Yarım saat sonra gelen misafir gitti. Mister (Vandelor) kapısını iyice kapayıp demir sürgüleri vurduktan sonra avdetinde eve gidecek yerde elindeki feneri kestane ağacının

altındaki masalardan [s. 200] birinin üzerine vaz' etmiş yaktığı sigarayı derin bir düşünce içinde içmeye başlamıştı.

Sigara bitmek üzere iken haneden latif bir kadın sesinin kendisini çağırdığı işitildi.

(Vandelor):

-Geliyorum!

Diye cevap verdi. Yarım dakika sonra ihtiyar evine girip kapıyı kapamış, her tarafa derin bir zulmet ve sükûnet çökmüş idi. Hane dâhilinde dahi yeşil pencerelerden birinin arkasında mahsus hafif bir ışıktan mâadâ ziya olmadığından (Fransis) yatak odalarının hanenin diğer cihetinde olduğunu hükmetti.

Lakin sabahleyin erkenden uyanınca (çünkü geceyi tek bir fanila üzerinde ve tahtada geçirmiş idi) bu ziya görünmesinin başka bir sebebi olduğunu anlamıştı. Yeşil perdeler birbirini müteakip kalkarak altında âdetâ büyük mağazaların önlerine yapılan demir kepenkler gibi kepenkler bulunduğunu izhar eylemişti. Bunlarda dâhilî bir yayla bir taraf olunup odalar bir saat kadar hevâ-yı sâfa maruz bırakıldı ve bu müddetle inkızâsında (geçip gitme) ihtiyar (Çak Vandelor) un kendi eliyle yine kepenkleri ve perdeleri kapadığı görüldü.

Biraz sonra arka kapı açılarak bahçeye genç bir kız çıktı. Kız bahçede iki dakikadan fazla durmamış, dışarıdaki bir şeyi [s. 201] alıp hemen içeriye girmiş ise de bu müddet-i kasîre (kısa zaman) zarfında bile (Fransis) onun her zaman emsali görülmeyen bir hüsn ü cemale malik olduğunu farkeylemiştir. Bu hadise yalnız merakını teşdit (şiddetlendirme, sağlamlaştırma) ile kalmayıp takibât ve tarassudâtta devam için kalbine bahş-ı metanet ve cesaret eyledi; bundan başka pederinin vahşi etvarı, muamelat-ı müphem ve hafiyesi birdenbire saha-i mülâhazatından silinmiş, bu andan itibaren yeni ailesine olan irtibat-ı maneviyesinin tezayidini hissetmiş idi. Ve gördüğü genç kız gerek hemşiresi, gerek zevce-i müstakbelesi olsun, insan şeklinde bir melek olduğuna kani olmuştu.

Bir aralık kapıcıyı isticvap (sorguya çekme) etmeyi unutmadıysa da herifin verdiği malumatta şayan-ı ehemmiyet bir cihet yoktu: Aşağıki hanede oturan zat servet-i azime sahibi ve bu nispette etvar-ı garibe ile muttasıf (bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan) bir İngiliz centilmeni idi. Gayet kıymetli bir takım kolleksiyonları olduğundan bunları sâriklerden (hırsız) muhafaza için hanesinin pencerelerine demir parmaklıklar, kepenkler yaptırmıştı.

İhtiyar İngiliz pek münzeviyâne yaşıyor ve hanede matmazel ile ihtiyar bir kadın hizmetçiden başka kimse bulunmuyor imiş.

(Fransis) sordu ki:

-Bu matmazel centilmenin kerimesi midir?

-Şüphesiz; kendisinin ne kadar idareli ve çalışkan olduğuna benim gibi dikkat etseniz hayret eylersiniz. O kadar zengin oldukları [s. 202] hâlde matmazel her gün kolunda güzel bir sepetle pazara gidip istediği şeyi mübâyaa (satın alma) eder.

-Ah, bu kolleksiyonlar nasıl şey imiş?

-Efendim, bunlar cidden gayet kıymetdâr imiş; o kadar ki: bu hususta benim tahminim kifayet etmez; bundan başka Mister (Vandelor) un hanesine komşulardan hiçbirini girmeye ve kolleksiyonları görmeye muvaffak olamamıştır.

-Bununla beraber ne kadar olsa şu kale gibi metin salonların ne gibi şeyleri ihtiva ettiğine dair elbet bazı şayialar çıkmıştır: Resim mi? İpek mi? Heykeller veyahut mücevherât mı? Kapıcı omuzlarını silktiler.

-Vallahi efendim, bunlar veyahut bunlardan başka her şey olabilir. Lakin herhâlde ben bilmiyorum.

Bu cevap üzerine can sıkıntısıyla (Fransis) odasına dönmek üzere idi ki: kapıcı arkasından sesledi:

-Az kaldı unutuyordum; Mösyö (Vandelor) un cihanın her tarafını gezdiğini ve oralardan birçok elmaslar getirdiğini bir defa işitmiş idim; eğer böyle ise şu demir parmaklıkların arkasındaki manzara cidden pek güzel olmak lazım gelir.

Pazar günü hulûl edince (Fransis) kabul ettiği şart-ı mucibince erkenden tiyatrodaki ispat-ı vücut ederek mu'in olan [s. 203] locasını işgal etti. Bu loca evvelce bilhassa intihâb edilmiş olduğundan (Fransis) loca vaziyetinin tetkik ve muhakemesiyle bazı netayice-i destres (ulaşma) olabileceğini ümit etmiş idi. Ve aynı zamanda garip bir hiss-i tabîî ile tam sağ tarafına tesadüf eden boş locanın böyle gözü bağlı kabul ettiği sergüzeşt ile bir alakası olacağına hükmetmekte idi. Filhakika kendi locası öyle bir vaziyette idi ki: sağdaki locayı işgal edecek kimseler, eğer isterlerse, (Fransis) i gayet açık seyredebilecekleri hâlde kendilerini onun nazarından localarının derinliğine doğru çekilerek saklayabilmeleri gayet sehil (kolay) idi.

Binaenaleyh: delikanlı locasında oturup oyunu yahut temâşâgeranı (seyirciler) seyrederken yan gözle sağdaki boş locayı muayeneden hâli kalmıyordu.

İkinci perde hayli ilerlemiş, hatta hitâma yaklaşmış idi ki: sağ taraftaki locanın kapısı açıldı, içeri iki kişi girerek en boş bir noktaya oturdular.

(Fransis) heyecan-ı şedidini kemal-i müşkilatla zaptetti. Gelenler Mister (Vandelor) ile kerimesinden başka kimse değildi!

(Fransis) in kanı damarlarında bir şiddet ve sürat-i azime ile deveran ediyor, kulakları çınıyor, başı dönüyordu. Görülmek korkusu ile henüz onların tarafına bakmaya cesaret edememişti. [s. 204] Belki on defa baştan aşağı süzdüğü oyun tarifesi gözlerinin önünde kırmızıdan beyaza dönüyordu; enzarını sahne üzerindeki oyuna çevirdiği zaman aktörleri tâ uzaklarda, sisler içinde görüyor, vakıadan bir harf bile anlayamıyordu.

Şimdi ara sıra sağ taraf locasına serî ve hâif (korkak) birkaç nazar atmaya cesaret edebilmiş, hatta bir defasında bu nazar genç kızın gözleriyle tesâdüm (çarpışma) eylemişti. (Fransis) bu tesâdüm-i enzara karşı baştan ayağa kadar titreyip gözlerinin önünde alaimü'l-semanın bütün elvanının inkişafını görmüş idi!

Delikanlı şu anda bu iki (Vandelor) ların ne konuştuğunu işitebilmek için her bir fedakârlığı ihtiyara hazır idi. Bundan başka tiyatro dürbününü gözüne koyarak bu baba kızı, çehrelerindeki maânî (anlamlar) ve hissiyatı anlayabilmek bile onun nazarında bir nailiyet-i fevkalade olacak idi. Orada, kendisinden biraz ötede kendisinin mesele-i hayatiyesi müzakere olduğu, karar verildiği hâlde o işe müdahale etmek değil, hatta müzakerâtı bile işitemeksizin cahil, kudretsiz, âtıl oturuyordu.

Nihayet perde kapandı, etrafındaki ahali teneffüs etmek için localarından çıktılar. (Fransis) de yerinden kalktı; lakin teneffüs salonuna gidebilmek için mutlaka sağ tarafındaki locanın önünden geçmek lazım geliyordu. Acaba tam geçer iken başını kaldırarak ya hemşiresi, [s. 205] yahut nişanlısı olmak lazım gelen genç leydiye uzun dikkatli bir nazar atfetse ne olmak ihtimali vardı? Doğrudan doğruya Mister (Vandelor) hitap ediyorsa nasıl bir mukabele görecekti?

İşte bu mülahazat içinde tam locanın karşısına geldi. Ve her ne kadar nasıl hareket edeceğine dair bir karar vermemişse de bilâ-ihtiyar başını kaldırdı ve oraya baktı. Loca boş idi! Baba kız perde açıldığı zaman da avdet etmediler; Fransis bütün tiyatrodaki bu iki mühim şahıstan bir eser göremeyince gönlünde şedit bir ateş yanarak kapıdan fırladı çıktı. Ertesi günü (Fransis) mukavemetsiz bir saika ile Mis (Vandelor) un aliyyü'l-mutâd çarşıya gitmesini sokakta beklemişti. Saat sekize gelince kızın bir reftar-ı sâkitle aşağı doğru inmekte olduğunu gördü.

Son derece sade giyinmiş ise de yürüyüşünde o kadar vakar ve asalet ve güzel başının vaziyetinde öyle bir izzet-i nefis var idi, ki: kolundaki Venedik sepeti bile kendisi için bir yük değil, ziynet-i latife oluyordu.

Fransis bulunduğu mevkiden bu latif mahluka bakar iken, onu şaşaa-i afitabın takip ve zılâlin (gölgeler) pîş-i rehninden firar etmekte olduğuna kanaat edeceği gelirdi. Delikanlı müteheyyiç ve solgun kızın yanına doğru yürüdü. Va şapkasını gayet edibâne çıkardıktan sonra:

[s. 206] -Affedersiniz; dedi. Sizi böyle rahatsız etmekliğim arzu-yu zatımdan değil ruhani bir lüzum-ı şeditten mütevellittir. Muhterem hanımefendi ben pek mühim hususatım üzerine çekilmiş bir zulmet-i amîka içinde bulunuyorum. Dostlarımın ve düşmanlarımın kimler olduğunu bilmiyorum, bunun içinde ihtimal bir şey yapmağım lazım iken atıl ve cahil kalıyorum. Genç kız büyük bir haber-i deruni ile cevap verdi:

-Affedersiniz, efendi; ben sizin kim olduğunuzu bilmiyorum! Delikanlıya büyük bir metanet gelmişti:

-Hayır, Mis (Vandelor); benim kim olduğumu siz de benim kadar ve belki daha iyi bilirsiniz ve işte sizden bir parça malumat istediğim de bunun içindir. Rica ederim bildiğinizi bana söylemek lütfunda bulununuz. Benim kim olduğumu, sizin kim olduğunuzu, mukadderatımızın nasıl kesb-i iştirak ettiğini anlatınız, hayatımı tenvîr ediniz! Bir kelime, yalnız bir iki kelime! Pederimin ismini olsun söyleyiniz, kifayet eder. Kızın çehresi kızardı:

-Sizi aldatmak arzu etmem efendi; kim olduğunuzu hakikaten biliyorum. Lakin söylemekte serbest değilim.

-O hâlde hiç olmazsa şu hareketimi affettiğinizi söyleyiniz ki: kalbim rahat olarak vakt-i münasibe kadar intizar edebileyim. Bu cidden zalimâne bir pür-i garam ise de madem öyle mukarrer (kararlaştırılmış) olmuş, [s. 207] tahammüle çalışacağım; yalnız tekrar rica ederim. Hiç olmazsa sizi kendime düşman etmemiş olduğumu öğreneyim.

-Efendi, siz en tabî olan bir harekette bulundunuz, binaenaleyh: ortada benim affıma ihtiyaç gösterecek bir şey yoktur. Adiyö!

Delikanlı mütezalimâne sordu:

-Bu müebbet bir adiyö müdür?

-Bunu ben de bilmiyorum, mamafih isterseniz adiyö değil “yine görüşelim!”.

Bu sözü söyleyerek Mis (Vandelor) ayrıldı. (Fransis) bir kat daha müteheyyiç odasına avdet etti. Artık hiç kitap okuyamıyor, bütün saatlerini pencerenin önünde imrâr eyliyordu. Ancak, öğle taamından evvel Mis (Vandelor) un avdetinden ve bahçede sigara içmekle meşgul pederiyle alelade mülakatından başka bir hadise zuhur etmemiş idi, (Fransis) taam zamanında yakın bir lokantada süratle iki lokma yemek yiyerek hanesine avdet etti. Kapıdan girer iken bir hizmetçi yedeğindeki güzel bir bargiri (beygir) ihtiyar (Con Vandelor) un bahçe kapısı önüne doğru götürüyordu. Kapıcı Mister (Fransis) e hitaben:

-Bakınız efendi, dedi, ne güzel bir hayvan, ne parlak takım! [s. 208] Bu hayvan ihtiyar Mister (Vandelor) un biraderine aittir. Mister (Vandelor) un biraderi meşhur bir İngiliz Ceneral'i olduğu için şüphesiz kendisini bilirsiniz.

-Hayır, ismini bile işitmedim; benim mesleğim ile askerliğin münasebeti olmadığından zabitan ve ümerâ-yı askeriye (askeri emirler) hemen hiç tanımam.

-Azizim efendi; (Raca'nın elması) diye şöhret-yâb olan girân-bahâ (kıymetli) taşı kaybeden işte bu zattır. Hadiseyi bizim gazeteler bile yazdığından İngiltereli olduğunuzdan şüphesiz bunu olsun işitmişsinizdir.

(Fransis) kapıcının güzelliğinden tahlîs-i girîban (elbise yakası kurtarma) edince odasındaki mevki-i tarassuda koştu. Malumunuz olan kestane ağacının altında Mister (Çak Vandelor) ile küçük biraderi Ceneral Sir (Tomas Vandelor) oturmuş sigara içiyorlardı. Ceneral (Vandelor) kardeşine pek ziyade benziyorsa da daha ufak, tefek, hutût-ı vechiyesi daha münkesir ve gayr-ı muntazam olup yakışıklı ve bülent büyük kardeşinin âdeta bir karikatürü mesabesinde idi.

İki kardeş masanın üzerine dayanmış oldukları hâlde o kadar yavaş bir ses ve ehemmiyetli tavırlarla konuşuyorlardı ki: (Fransis) için bir şey anlamak mümkün olmuyor, yalnız ara sıra müphem bir kelime kulağına vâsıl oluyordu.

Bir aralık iki adamın kendisine ait konuşmakta olduklarına [s. 209] şüphesi kalmadı; çünkü birkaç defa (Sıkrımçor) ve (Fransis) namının telaffuz edildiğini işitmiş idi.

Bir aralık Ceneral'in hiddetlendiği görüldü, elini masanın üzerine urarak:

-Fransis Vandelor, anlamıyor musunuz? Fransis Vandelor diyorum!

Bu feverana karşı büyük (Vandelor) yarı tasdik-kâr, yarı muhakkarane (küçümseme) bir vaz' (vaziyet, tavır) ile bir iki kelime söylediyse de yukarıdan işitmek mümkün olmamıştı.

(Fransis Vandelor)! Bu isim ne için orada münakaşa ediliyordu? Acaba ne nam altında izdivaç edeceğini mi kararlaştırmakta idiler? Yoksa bütün bu hadisat kendisine ait olmadığı hâlde onlara bir intisab-ı hayalide mi bulunuyordu?

Aşağıdakiler bir müddet daha yavaş yavaş konuştuktan sonra tekrar hiddetlendiler. Ceneral yine hadidâne (öfkeli, sert) sesini yükseltti:

-Zevcemi mi? Ben zevcemi artık müebbeden terk ve tard (kovmak) ettim. Şimdi ismini bile işitmeye tahammülüm yoktur.

Ceneralin hiddeti gittikçe tezâyid ediyordu, bir aralık sâbık diktatör âdeta bir vaz'-ı pederane ile küçük biraderinin tehevürünü teskine uğraştıktan sonra kapıya kadar teşyî etti, orada iki kardeş oldukça muhabbetle el sıkıştılar. Lakin Ceneral'in arkasından [s. 210] kapı kapanınca sâbık diktatör öyle bülent ve medîd bir kahkaha attı ki: pencerede bulunan (Fransis) tâ yüreğine kadar titremekten zabt-ı nefis edemedi.

İşte böylece bir gün daha geçmiş ve (Fransis) garip komşularına ait fazla bir şey öğrenememiş idi. Delikanlı diktatöre ilk tesadüf ettiği zaman duyduğu mükellemeden perşembe günü ihtiyarın mühim bir işi olduğunu biliyor ve bu zamanı bekliyordu. Yevm-i mezkûrda akşam taam zamanı yaklaşır iken yeşil perdeli hanenin bahçesinde birçok tertibat ve tedarikât icra olunuyordu. Kestane ağacının dalları arasında yarısı meşhut (görölmüş, gözlenmiş) olan masa bir büfe hâline konulmuş, pek az görünen diğerinin yemek masası gibi kullanılacağı yaprakların a'mâkında farkedilen beyaz örtü ile çatal ve bıçakların parlaklığından anlaşılmakta bulunmuş idi.

Mister (Rols) tam vakt-i mu'inde muvâsalat etti. Kendini muhafaza etmek isteyen bir adam gibi bulunuyor ve pek az söz söylüyordu. Diğer cihetten diktatörün bu gece bir neşve-i müstesnası vardı, söylüyor, söylüyor, gülüyor ve handesi henüz sin-i şebâbta (gençlik yılları) bulunan şâtır bir gencin kahkahası gibi hoş, tannan (çınlayan), aks-endâz oluyordu. Sesinin i'vicâcât (eğrilme) ve temevvücâtından (dalgalanma) seyahat-i medîdesine ait bir takım hikâyeler anlattığı, bu esnada muhtelif milletlerin tarz-ı tekellümüne (konuşma tarzı) taklit ettiği anlaşılıyordu.

[s. 211] Elhasıl sâbık diktatör meclisin şetaret ve letafetini o kadar mahirane idare eylediği: beş altı kadeh veruttan sonra misafirin bütün adem-i emniyeti mahvoldu. Artık birer mektep arkadaşı imiş gibi konuşmaya başladılar.

Nihayet elinde çorba kâsesi olduğu hâlde Mis "Vandelor" arz-ı endam etti. Mister "Rols" muavenet için şitap ettiyse de kız gülerek istiğna göstermiş idi.

Şimdi üçü de kemal-i şetaret ve samimiyet ile yemek masasının başında toplandılar. “Fransis” olduğu yerden geçen vekâyî pek az görebiliyordu.

Artık hava karardığından bir fenerli lamba yakılmış, açılan şarap şişelerinin sesleri pencereye vâsıl olmakta bulunmuştu.

Gece tamamıyla sâkit, semavat berrak ve mükevkep idi. Evin arka pencereleriyle kapısından dahi bir fevvâre-i ziya (ışık fiskeyesi) taşıyor, onun huzemâtı arasında bahçenin yaprakları birer varak-ı sîmin (gümüş yaprak) hâlinde titriyordu.

Nihayet Mis “Vandelor” belki onuncu defa olarak haneye girip kahve tabaklarıyla avdet etti. Bu esnada pederi sandalyesinden kalkmış idi. Dedi, ki:

-Bu vazife benim olsun. Çünkü içinizde hiçbiriniz [s. 212] benim kadar seyahat edip kahvenin en iyi nasıl pişeceğini öğrenmemiştir.

(Fransis) ihtiyarın bir genç çevikliği ile büfenin önüne gelip oradaki bir ispirto lambasında kahveyi ihzâr (hazırlama) ile iştigale başladığını gördü; bu iş on dakika içinde bitmiş ise de hatme-i iştigal pek garip olmuş idi. Çünkü delikanlı penceresinden peder-i mefrûzuna (boyun eğmiş ayrılmış) kemal-i dikkatle bakarken ihtiyarın bir sûrat-i mahirâne ile yeğinin cebinden çıkardığı küçük bir şişeden fincanlardan birine rengi gayr-i mu’in (yardımsız) bir mâyi (akıcı olan, su gibi akan şey) döktüğünü müşahade etti. Bu iş o derece maharet ve sûratle yapıldı ki: ötede pür-neşe Mis “Vandelor” ile musahabeye dalmış olan Rahip “Rols” un zerre kadar haberi olmamıştı. İhtiyar kahve fincanlarından birini misafirine takdim ederken:

-İhtimal şeytan Yahudi biz kahvelerimizi bitirmeden gelir! Dedi. Pencere-i râsıdı (gözetleme penceresi) kahramanımızın gördüğü hâlden ne derece müteessir olduğunu tarif etmek imkânının haricindedir. Gözünün önünde facia bir entrikanın oynandığını ve kendisinin müdahaleye mecburiyet-i vicdaniyesi altında kaldığını hisseylediği hâlde ne suretle müdahale edebileceğini tasavvurdan âciz bulunuyordu. Ya bu hâl bir entrika değil, ehibba arasında yapılan latifeden ibaret ise? Saniyen: ciddi olsa bile pederinin cürm ve cinayetini meydana koyup kendi aile reisinin mahvını eliyle ihzâr ve tertip etmiş olmayacak mı idi? Bunları düşünürken [s. 213] birinci defa olarak şurada işgal ettiği mevkiin casusluktan başka bir şey olmadığını da düşünmüş idi. Ancak böyle bir hadise-i muvacehesinde (yüzyüze olay), bu feveran-ı hissiyat arasında atıl ve faydasız kalmakta kendisi için en elîm bir işkence yerine kaim oluyordu.

Pencerenin içine daha ziyade sokularak pancurlara eliyle dayandı; kalbi şiddetle çarpıyor, bütün vücudu soğuk bir terle ıslanıyordu.

Birkaç dakika mürur etti.

Bu esnada “Fransis” aşağıdaki musahabenin tedricen kuvvetini kaybetmekte olduğunu duymakta idi; lakin henüz bir telaş emaresi meşhut olmamıştı.

Nâgehan, bir bardağın kırıldığını ve güya bir insan başı masanın üstüne bîtabane düşmüş gibi sağır bir ses duyuldu. Hemen bu anda da Mis “Vandelor” un avaze-i haşyeti yükseldi haykırdı, ki.

-Ne yaptınız? Ne yaptınız? Zavallı öldü!

Diktatör mütehevvir, hızlı bir fısıldama hâlinde:

-Sus! Dedi, herif benim kadar sıhhattedir. Şimdi ben başından tutarken sen de ayaklarını kaldır da içeri götürüyim.

“Fransis” yukarıdan Mis “Vandelor” un hüngür, hüngür ağlamaya başladığını duydu.

[s. 214] Diktatör aynı suretle:

-Ne dediğimi anlamıyor musun? Yoksa şimdi benimle kavga etmek fikrinde misin?

Kız cevap vermedi. Diktatör ilave etti:

-Ayaklarından tut, diyorum sana; şimdi bu adamı içeri götürmemiz lazımdır. Ah bir parça daha genç olsaydım böyle işler benim için bir oyuncak (Nun yerine Te olarak yazılmış) yerine geçerdi, ne çare ki: bu hâlde senin gibi bir korkak çocuğun muavenetine muhtaç kalıyorum.

Mis “Vandelor”:

-Lakin bu bir cinayettir!

Diyebildi.

İhtiyar (Vandelor):

-Ben senin pederinim, itaat et!

Bu kati söz tesir-i sahirini (büyü tesiri) icra etti. Bir gürültü işitildi, bir iskemle devrildi ve sonra “Fransis” baba ile kızın çakıl taşlı yol üzerinde Rahip “Rols” ün cesed-i bîtap ve kudretini sürükleyerek hanenin kapısından soktuklarını gördü.

Acaba ölü mü, yaşıyor mu idi? Diktatörün kızına verdiği teminata rağmen delikanlı bedbaht misafirin ölmüş olduğundan korkmakta idi. Diktatörün bunu mahsus söylemesi yahut o müthiş ilaçtan isti’câl ile haddinden fazla koymuş olması ihtimalleri [s. 215] yok mu idi. Herhâlde yeşil perdeli hanenin üzerine siyah bir cinayet bulutu çökmüş idi. Şimdi

“Fransis” kemal-i taaccüble kalbindeki nefret ve istikrahın pederi addettiği bir ihtiyarla güzel bir kızın felaket-i müthişe içinde bulundukları fırsata karşı elem ve kedere tahavvül (değişim) ettiğini hissetmekte idi.

Birçok hissiyat-ı şedide-i muhabbet ve şefkat-i kalbinde bir med ve cezir teheyücat hasıl etmişti; evet o da pederini, nasılsa bir harka (yakma) kapılmış olan o zavallı ihtiyarı bütün insanlara, mukadderata, kanuna karşı müdafaa edebilirdi! Artık her şey bu düşüncelerin sevk-i mecnunanesiyle fikrinden silindi.. Muhteris bir el ile pancurlara dayanarak açılmış kollarla kendisini kestane ağacının sık ve muzlim dalları arasına bırakıverdi!

Dallar birbirini müteakip kollarının, ellerinin arasından kayıyor yahut sıkleti altında kırılarak vücudunu altındaki dala tevdi eyliyordu. Nihayet zemine yakın koltuğunun altına tesadüf eden kalın bir dalda birkaç saniye asılı kaldıktan sonra gözlerini kapayıp kollarını bırakarak zemine düştü.

Haneden çıkan bir avaze-i haşyet bu suret-i duhül veya şekl-i tecavüzün evden görülmüş olduğunu ima etti. “Fransis” bir gayret-i harika ile düştüğü yerden kendini toplayıp ayağa kalkmış ve üç sıçrayışta kapının önünde bulunmuştu. Birkaç adım daha [s. 216] atınca gayet müzeyyen, cidarları camlı dolaplarla işgal edilmiş küçük bir kanepede (muhtemelen yanlış yazılmış) Mister “Vandolor” un âdeta bî-ruh yatan misafir üzerine eğilmiş olduğunu gördü. Diktatörün elleri “Rols” ün ceplerinde süratle dolaşmış idi. “Fransis” iyice emin değilse de mumaileyhin baygın adamın cebinden bir şey aldığını zannetti. Bu her ne ise onu ihtiyar bir nazar-ı serî yanında solgun ve giryan duran kerimesine teslim eylemiş idi.

(Vandolor) nazarını kapıya çevirirken (Fransis) koşup önünde diz üstü düştü ve haykırdı: -Pederim! Müsaade ediniz ki: size muavenet eyleyim! Ne emrederseniz yapacak, hiçbir sual, sebep sormayacağım; size hayatımla hizmete hazırım, yalnız beni oğlum hitabıyla mesrur ediniz!

Diktatörün ağzından bir küfür fırladı; sonra dedi ki:

-Baba ile oğlu mu? Bu da ne demek oluyor? Ne istiyorsun be adam? Bahçeme, evime neden, nasıl girdiniz? Ve kimsiniz?

Fransis bu tarz-ı istikbalden sinmiş, utanmış bir hâlde diz çöktüğü yerden kalkıp samit durdu.

Tam bu esnada Mister (Vandolor) un aklına bir şey geldi çirkin bir kahkaha ile gülerek:

-Şimdi anladım, dedi, bu adam mâhut (bilinen, adı geçen) (Sıkrımçor)! Şimdi bana bak, delikanlı, sana nasıl bir vaziyette [s. 217] durduğunu haber vereceğim: Evvela ikametgâh-ı hususiyeme cebren veyahut hile ile tecavüz ettiniz. Saniyen: sizin vürûdunuz (giriş, geliş) dûçar-ı merak olduğumuz bir zamana, yani aziz bir misafirimizin taam masası başında üstüne baygınlık geldiği âna müsadif oldu. Salisen: sen benim oğlum filan değilsin. Eğer bilmek istiyor iseniz söyleyim ki: siz biraderimin veled-i gayr-ı meşrûisiniz! Bana gelince haberdar olunuz, size karşı olan hissiyatım âdetâ nefrete yakın bir lakaydiden ibarettir. Ve yaptığınız münasebetsiz harekete nazaran kuvve-i fikriyenizin de eşkâl-i hariciyenizle mütenasip bulunduğu kani oluyorum. Bu dediğim şeyleri boş vakitlerinizde istediğiniz gibi düşünebilirsiniz; şimdilik sizden talep ettiğim bir şey varsa o da ikametgâhımdan bir ayak evvel defolup bizi zavallı misafirimizin sıhhatle iştigale terk eylemenizdir!! Eğer bu vakıa-i müessif ile meşgul bulunmasaydım sizi şuradan iyi bir dayak ile çıkaracak idim.

(Fransis) bu acı sözleri derin bir zillet ve şaşkınlık içinde dinledi. Eğer mümkün olsaydı hemen oradan firar edecek idi; lakin geldiği tarike nazaran tarık-i azimet-i mesdûd (kapalı önemli yol) olduğu için hayret ve elem içinde dönüp kalmış idi.

Bu aralık Mis (Vandelor) söze başladı:

-Pederim, tehevvrünüze mağluben söylüyorsunuz! Mister (Sıkrımçor) [s. 218] zannında yanılmış olabilir, lakin herhâlde size karşı muhabbet ve fedakârlıkla hareket ettiğine şüphe yoktur.

Diktatör katiyen yumuşamamış olduğu hâlde tekrar delikanlıya hitaben:

-Şimdi kızım söz söylediği için aklıma geldi. Az kaldı unutacaktım; şeref ve haysiyetim nokta-i nazarından size bazı şeyler haber vermek lazım geliyor. Pederiniz olan biraderim size senevî (yıllık) bir meblağ-ı mühim (mühim tutar) vermek ahmaklığı ile iktifa edemeyerek sizin için şu genç leydinin dest-i izdivacını talep etmek avanaklığında dahi bulunmuş idi.

Bu sebeple bundan iki gece evvel matmazele gösterildiniz; o da sizi görür görmez kemal-i istikrah ile reddetmek akıllılığında bulundu.

Bu sözleri söyler iken sedası ve tavrı -eğer mümkünse- sözlerin manasından daha hakaretkârane idi. “Fransis” kendini -husûsıyla bir genç kız huzurunda – köpeklerin bile tahammül edemeyeceği bir zillet içinde bulunduğundan iki elleri ile yüzünü kapadı; ağzından boğuk bir hınçkırık fırladı.

Lakin Mis “Vandelor” tekrar delikanlıya taraftar çıkmaktan men-i nefis edemezdi; açık kati bir sesle dedi, ki:

-Mister “Sıkrımçor”! Rica ederim, pederimin sert [s. 219] sözlerinden alınmayınız. Ben sizden hiçbir nefret ve istikrah hissetmedim. Bilakis “kendisini daha yakından tanımaklığım lazımdır.” Demiştım. Bu gece dûçar olduğunuz hadiseye gelince: gönlümün yegâne hissiyatı şefkat ve takdirden ibaret bulunduğuna kani olunuz.

Hemen bu esnada bî-ruh yatan Mister “Rols” kollarını oynatmaya başladığından delikanlı misafirin zehir değil, ancak muvakkat (geçici) baygınlık veren mayi içmiş ve şimdi kendisine gelmeye başlamış olduğunu anladı.

Mister “Vandelor” rahibin üzerine eğilip çehresine bir nazar attı:

-İyi, Mister “Sıkrımçor”! Oynadığınız komedyaya artık yeter; küçükhanım, mademki siz de kendisine bu kadar teveccüh besliyorsunuz elinize bir mum alıp hemen defolması için kapıyı gösteriniz.

Genç kız itaat etti; iki genç bahçeye çıkınca delikanlı dedi ki:

Teşekkür ederim matmazel, size tâ amâk-ı ruhtan teşekkür ederim. Filhakika, hayatımın en acı, en müthiş bir gecesini teşkil etti ise de içerisinde hiç olmazsa bir hatıra-i latife bulunacaktır.

-Ben hissiyatımı, söyledim Mister! Pederimin hüsn-i niyetinize [s. 220] karşı gösterdiği hareket-i nâ-münasibeden dolayı son derece müteessirim.

Bu sözlerle bahçe kapısına vâsıl olmuşlardı. Mis “Vandelor” mumu yere bıraktı ve sürgüleri çekmeye başladı.

Delikanlı:

-Bir kelime daha “Mis Vandelor”! Elbet bu son mülakatımız olmayacaktır; ümit edebilir miyim?

-Heyhat Mister “Sıkrımçor” pederimin hâlini gördünüz. Kendisine katiyen itaate borçlu değil miyim?

-Hiç olmazsa vâki olan reddin sizin rızanızın inzimâmıyla (eklenme) olmadığını, beni artık görmemek istemediğinizi ağzınızdan bir daha işiteyim.

-Mister, vukuatta benim hiçbir dahl ve tesirim yoktur; bana kalsa cesur, namuslu bir delikanlısınız!

-Öyle ise bana bir yadigâr veriniz, Mis “Sıkrımçor”! Genç kız birkaç saniye durdu düşündü. Kapının kilitleri ve sürmeleri açılmış, dışarı çıkmak için sade çekmeye ihtiyaç kalmış idi.

Kız biraz kati ve şedit lisan ile sordu ki:

-Eğer sözünüze muvafakat edersem söylediğim sözleri harfî harfine ifa edecek misiniz?

-Şüphe mi ediyorsunuz? Tek bir sözünüz kâfi değil mi?

[s. 221] Mis – (Vandelor) kapıyı çekip açtı:

-Haydi öyle olsun, dedi; siz istediğiniz yadigârın ne olduğunu bilmiyorsunuz, lakin ne yapayım? Şimdi ne işitirseniz işitiniz, ne kadar şedit-i feryatlar duyarsanız duyunuz buradan çıkınca dönüp eve gelmeyeceksiniz, olanca kuvvetinizle: Paris’in münevver, kalabalık mahallâtı içine girinceye kadar koşacaksınız ve hatta oralarda bile kendinizi korumanız şarttır, bir de verdiğiniz yadigâr – bir câ-yı selamete (selamet yeri) vâsıl olmadıkça – ne olduğunu anlamak için bakmayacaksınız.

(Fransis) müphem bir heyecanla:

-Hepsini vaadediyorum; dedi.

Bunun üzerine Mis (Vandelor) delikanlının eline mendile sarılmış bir madde koydu ve aynı zamanda kendisinden ümit olunmayacak bir kuvvetle – mütehayyir (şaşırmış) genci kapıdan dışarı ederek-

-Şimdi koş bakayım!

Diye haykırdı!

(Fransis) kapının arkasından kapanıp sürmelerin sürüldüğünü duydu, “vadettim!” diyerek yokuşca olan sokaktan (Ravinyan) beldesine doğru olanca süratle koşmaya başladı.

Henüz elli adım kadar ilerlemiş idi ki: bir anda yeşil [s. 222] perdeli haneden âdetâ bir ifrît (mitolojik canavar) ağzından çıkmış zannolunan mehîb bir feryat gecenin sükûnet-i amîkası içinde yükseldi, Fransis (stobher) edilen bir makine gibi bila-ihhtiyar durdu yanında yürüyen başka bir yolcu da tevakkuf edip kulak vermeye başlamıştı. Sokaktaki evlerin pencerelerinden birçok başlar görünmüş idi, herkes mahallede yangın zuhur ettiğini zannediyorlardı, lakin bu kadar gürültü yalnız bir kişi tarafından yapılmıştı, ve sanki yavrularını kaybetmiş bir dişi aslan tehevvr ve şiddetle bağırıyordu.

Bu feryatlar arasında kendi namının da geçtiğini duyan (Fransis) şaşırdı, ilk fikri hemen haneye dönmek idi ki: kapı açılıp ihtiyar diktatörün başı açık, beyaz saçları perişan ceketsiz sokağa fırladı, ve kızgın bir gülle gibi vızıldayarak zulmet içinde yokuştan aşağı

geçti gitti, bereket versin o mütehevvir ve isti'câl içinde köşenin daha koyu gölgesine çekilen delikanlıyı görmemiş idi, (Fransis) böyle ucuz kurtulduğuna şaşırmişti. Mis (Vandelor) un nasihatini tutmaya karar verdi.

Lakin zihnen tertip ettiği firar planı nefsü'l-emire muvaffak değildi. Diktatörün geçtiği tariki takip edecek yerde geri dönerek (Litık) sokağından inmeyi düşündü. Bunda da mazur (özürlü) [s. 223] idi; çünkü bu âna kadar böyle entrikalı işlerde bulunmamış olduğu gibi ne kabahat ettiğini de bilmiyor, diktatöre rast gelse bile işin yalnız nahoş bir münakaşadan ibaret kalacağını zanneliyordu.; hâlbuki bu akşam Mis (Vandelor) un müvacehesinde dûçar olduğu zillet ve su-i muameleden sonra korkacağı münakaşa olabilir mi idi?

Zaten ağaçtan sükûtı esnasında üstü başı yırtılmış, elleri dizleri kanamış olduğu gibi başında da şapkası yok idi. Binaenaleyh yakındaki bir dükkâna girip bir şapka ile hafifçe bir de redingot iştirâ (satın alma) etti, şekil ve kıyafetini mümkün mertebe düzeltti. Elan elinde bulunan yadigârı cebine yerleştirip dükkândan çıkmış, ve henüz birkaç adım atmış idi ki: ağır bir elin yakasından tuttuğunu hisseyleyerek döndü; kendisini diktatörün hırısı ve tehevvürden morarmış çehresi önünde buldu!

(Diktatör) takip ettiği yolda aradığını bulamayınca mukabil-i cihetten avdet etmiş idi.

(Fransis) dinç, kavî bir genç olduğu hâlde bile müthiş düşmanının gerek kuvvetine, gerek maharetine mukabele edebilmeye muktedir değil idi. Bir parça bilâ-faide uğraştıktan sonra hasmına tebaiyyete mecbur olmuştu; sordu ki:

[s. 224] -Benden ne istersiniz?

Diktatör mehîb bir surette dişlerini gıcırdatarak:

-Ne istediğimi şimdi sana evde söyleyeceğim. Dedi. Delikanlı ile diktatör yakaları birbirinin elinde eve doğru yürümeye başladılar.

Fransis bir aralık hasmının yakasını bıraktı ve kemal-i itaatla yürüyorsa da cesurane bir plan geçiverdi. Üç adım daha gittiler; (Fransis) bütün kuvvetini, çevikliğini toplayıp birdenbire silkindi: Filhakika yeni redingotun yakası yırtılarak diktatörün demir elinde kalmış ise de (Fransis) kurtulmuş idi. Evvelce süratle yokuştan aşağı koşmaya başladı!

Şimdi tarafının vaziyeti değişmiş idi; diktatör delikanlıdan çok kuvvetli ise de sinnin (yaş) fazla ilerlemiş olması sebebiyle kuş gibi uçan genç (Fransis) e yetişmesi gayr-ı kabil idi. Binaenaleyh pek az müddet sonra delikanlı arkasından müthiş bir mecnun gibi koşan diktatörün lanetlerini, küfürlerini, feryatlarını işitmez olduysa da bilâ-ihiyar düşmüş olan

bir ateş-i havf ve haşyetle firarında devam ediyordu. Nihayet kalabalık bulvara, Paris'in kalb-i pür galeyan-ı hayatına girip nefesi kesilmiş bir hâlde bulunuyordu.

(Palas dö Pera) nın elektrik ziyasıyla gün gibi münevver olan pişgâhına (ön, huzur) vâsıl olunca:

[s. 225] -Artık Mis (Vandelor) un emri icra edilmiş demektir. Diye düşündü. Sağa dönüp biraz yürüdükten sonra (Kafe Amerikan) a girerek bir kupa bira emretti. (Kafe) kalabalık değildi; etrafta seyrek seyrek oturan, hepsi erkek beş on müşteriden başka kimse görünmüyordu.

(Fransis) geçirdiği bu dağdağalı müthiş akşamın verdiği harabiyet ve perişanî içinde bu adamların mevcudiyetini nazar-ı dikkate bile almayarak cebinden mendil çıkardı.

Mendilin içinde bir sahtiyan mahfaza vardı. (Fransis) kapağın yayına basıpta açınca büyük bir hayret ve haşyet içinde sağ elini kamaşan gözlerine götürdü. Mahfazada görülmemiş derecede cesîm ve muhteşem bir elmaspare binlerce elvan ile şaşaa-pâş oluyordu.

Zavallı (Fransis) bu harika-i letafet karşısında hiçbir şey düşünmeye, hiçbir tedbir-i ittihâzına (tedbir alma) muktedir olamayarak mebhût (şaşkın) kalmış idi.

Tam bu esnada omuzuna bir el dokundu; sâkit lakin âmiriyet-i mahsusayı (emretmeye özel) haiz bir ses kulağına şu sözü söyledi:

-Mahfazayı kapayınız ve kendinize geliniz!

Sonra ilave etti:

-Mahfazayı cebinize koyduktan sonra bu tesadüf ettiğiniz bir dostunuz imiş gibi benimle toka edeceksiniz!

[s. 226] (Fransis) döndüğü zaman bu sözleri söyleyen yabancı yanındaki sandalyeye oturarak arkasına rahatça dayanmış ve elindeki sigaranın dumanlarına müstağrak olmuştu.

Delikanlı hâif (korkak) ve lerzedar:

-Allah aşkına söyleyiniz! Siz kimsiniz, bu benim başıma gelenler ne demektir? Sizin şu nagehanî emrinize itaate ne mecburiyetim olduğunu bilmiyorum. Daha doğrusu bu gece öyle hayret-engîz gürültüler içinde yuvarlandım ki: ya deli olmalı, yahut bu seyyare-i cihandan başka bir seyyareye kaçmalıyım. Çehreniz bana itimat ve emniyet veriyor! Rica ederim, işime ne için müdahale ettiğinizi izah eyleyin!

Ecnebi cevap verdi:

Hepsinin vakti var; siz yalnız şu (Raca'nın elması) nın elinize nereden geçtiğini haber veriniz.

(Fransis) müteheyyiç ve perişan:

-Raca'nın elması mı?

Diye haykırdı.

Yabancı süratle dedi ki:

-Ben sizin yerinizde olsaydım, bu kadar hızlı söylemezdim. Bununla beraber Raca'nın meşhur elmasının şu anda cebinizde bulunduğuna şüphe yoktur. bu taş ben Ceneral Sir (Tomas Vandelor) un koleksiyonunda iken birkaç defalar elime alıp muayene etmiş idim.

[s. 227] (Tomas Vandelor) mu? Ceneral! Pederim, ha?

Ecnebi:

-Pederiniz mi; ben Ceneral'in oğlu olduğundan haberdar değilim.

(Fransis) kızardı.

-Ben gayr-ı meşru oğluyum.

Bunun üzerine yabancı zat ihtiramkârane ve şefikâne selam verdi. Bu muamele zavallı (Fransis) in biraz aklını başına getirmiş idi.

Bu esnada mumaileyh kıyafetine dikkat etmekte olan şu yeni aşinası:

-Zannederim, ki: bu akşam epeyce patırtılı bir sergüzeştiniz var. Yakanız kopmuş, yüzünüz kesik, çizik içinde. Binaenaleyh: başınıza gelenleri anlatmanızı ve bu kadar meşhur mesruk (çalınmış) bir elmanın üstünüzde nasıl bulunduğunu söylemenizi rica edersem beni mazur tutun.

(Fransis) in çehresi “mesruk” kelimesini duyunca kızardı; hararetle dedi ki:

-Afferdesiniz benim üzerimde hiçbir mal-ı mesruk yoktur elmaspareye gelince daha yarım saat evvel (Liptık) Sokağında Mis (Vandelor) tarafından bana kendi eliyle verilmiştir.

Mis (Vandelor)! (Liptık) Sokağı! Rica ederim, sözünüzde devam ediniz!

[s. 228] Bu esnada (Fransis) in dimağında bir girdibad-ı tefekkür (düşünme kasırgası) dönüyordu: Birdenbire muhakemâtı bu hatve-i ric'îye (geri dönüş adımı) ile (Çak Vandelor) un kapısındaki manzara-i acîbeye atladı. İhtiyarın orada baygın misafirin cebinden bir şey aldığını zannetmemiş mi idi? Acaba bu gizli alınan madde sahtiyan mahfaza mı idi? Derin bir ızdırap ile:

-Allahım, Allahım!

Diye mırıldandı:

Yabancı sordu ki:

-Aklınıza mühim bir şey mi geldi?

Dinleyin! Ben sizin kim olduğunuzu bilmiyorum; lakin gönlümde çehrenize, etvarınıza ait büyük bir itimat var, hissiyatımı teshir (ele geçirme, emri altına alma) ediyorsunuz, ben de şu tecrübesiz hayat içinde dûçar olduğum müşkülli, vicdanımın üzerine şimdi basmaya başlayan bir bâr-ı giran (ağırlık veren şey) şüpheyi size olduğu gibi teşrih edeceğim. Kendimi ve sevdiklerimi mevcudiyetine emniyet kesbettiğim namusunuza; mertliğinize tevdi ediyorum!

(Fransis) bütün sergüzeştini ne hayret, ne merak alaimi arz etmeksizin dinleyen yabancıya anlattı.

Hikâye bitince öteki dedi ki:

-Hakikaten fevkalade bir sergüzeşt. Sizin mevkiiniz şimdi birçok müşkilat ve muhâtarat (tehlike) ile muhât (çevrilmiş) bulunuyor. Benim yerimde [s. 229] başkaları olsa size hemen pederinizi arayıp bularak elması kendisine teslim etmenizi nasihat edeceklerdi; lakin ben başka türlü düşünüyorum.

Sonra:

-Garson!

Diye seslendi; gelince dedi ki:

-Gidip mal sahibinizi buraya çağırınız!

Garson süratle gidip bir dakika sonra (Kafe Amerikan) ın sahibi ile avdet etti. Kafenin sahibi kemal-i ihtiram ile yabancıya takarrüb etti:

-Ne emrolunuyor; âcizane bir hizmetinizde bulunabilir miyim?

Yabancı:

-Teşekkür ederim, yalnız şu centilmene benim ismimi söyleyiniz! (Kafe – Amerikan) ın sahibi nezaketle (Sıkrımçor) a hitaben:

-Efendim, dedi, siz şu anda (Bohemya) veliaht-ı saltanatı Prens (Filorizel) cenaplarının şeref-i huzuruyla müşerrefsiniz!

(Sıkrımçor) süratle ayağa kalkıp şapkasını çıkardı. Prens yerine oturmasını işaret ederek mal sahibine:

-Teşekkür ederim.

Dedi ve bu adam gittikten sonra (Sıkrımçor) a döndü:

[s. 230] Şimdi o elması bana veriniz!

Delikanlı hemen mahfazayı cebinden çıkararak Prens'e teslim etti. Prens – bu hareketinizle çok iyi yapmış oldunuz, Mister (Sıkrimçor)! Burada hayatta insan hiç medhali (başlangıç, giriş) yok iken bin türlü müşkilata hatta felaketlere müsadif olmak mukadderdir, lakin adamın kalbi samimi ve doğru, muhakemat-ı fikriyesi saf ve müstakim olduğu hâlde ne olursa olsun bir vicdan-ı pâk ve müsterih ile o müşkilattan kurtulacağına şüphe etmeyiniz. Siz de bu gece bu suretle hareket ettiğiniz için hayatınızda mükâfatını göreceksiniz! Fikriniz rahat olsun, artık işleriniz benim elime geçmiştir, ben ise bunları bir netice-i mesudeye îsâl (ulaştırma) edebilecek kadar kuvvetliyim, şimdi lütfen bizi beklemekte olan arabama kadar gidelim.

Prens bu ricalarını ve garsonun bahşişini verdi. İkisi bulvarda yüz adım kadar yürüdükten sonra yanında iki hizmetçi bekleyen bir arabaya yaklaştılar.

Prens delikanlıya hitaben:

-Azizim, işte bu araba sizin hizmetinize hazır olunmuştur; şimdi içerisine atlayıp odanızdan eşyanızı alınız. Hizmetçilerim sizi Paris'in dışarısındaki latif, rahat sayfiyeme¹⁷³ [s. 231] ben sizi ziyaret eyler, yahut hatt-ı hareketinizi mübin-i malumat (malumatı açıklayan) gönderirim.

Sonra uşaklardan birine döndü:

-Jerom! Ne söylediğimi işittiniz. Dostum (Sıkrimçor) un temin-i istirahatına sizi memur ediyorum!

(Fransis) birkaç cümle-i teşekkürîye sarf etti.

Prens:

-Şimdi bu sözleri bırakınız; ne zaman pederiniz sizi meşru çocuğu tanır ve ne zaman Mis (Vandelor) ile izdivaç ederseniz teşekkürlerinizi dinleyebiliriz.

Dedi ve yürüyüp kayboldu.

Yarım saat süre (Litık) sokağında, Mister (Çak Vandelor) un bahçe kapısında duran bir arabadan Prens Filorizel inmiş ve kapının çingırağını çekmiş idi.

Pek büyük bir ihtiyat ile kapıyı bizzat (diktatör) açtı ve sordu ki:

-Kimsiniz!

-Mister (Vandelor)! Pek vakitsiz olan bu ziyaretimden dolayı affınızı rica ederim.

¹⁷³Haz. N: Burada bir satır tamamen okunmuyor.

İhtiyar ihtiramla yan tarafa çekilerek:

[s. 232] (Filorizel) içeri girdi ve serî adımlarla yürüyerek ihtiyar (Vandelor) dan evvel büyük salonun kapısını açtı. Burada iki kişi vardı.

Bunlardan biri Mis (Vandelor) idi, ki: çehresi solgun, gözleri yaş içinde olup elan hıçkırıyordu. Diğerine gelince (Filorizel) bu şahsın Londra'da kalıp da kendisine ahval-i hayatiye hakkında izahat talep eden genç Rahip olduğunu tanımakta teehhür eylemedi.

-Akşamlar hayrolsun Mis (Vandelor); mükedder görünüyorsunuz? Sizin namınız zannedersem Mister (Rols) idi. Ümit ederim ki:

(Gaboriu) nun romanlarından epeyce fayda gördünüz?

Lakin genç rahibin canı pek ziyade sıkılmakta olduğundan bu manidar suale lisaniyla cevap vermeyerek cebrî surette eğildi ve dudaklarını ısırmağa devam etti.

Misafirini takiben içeri girmiş olan Diktatör:

-Zat-ı fehimanelerinin bu şayan-ı fahr u mesar (sevinçler ve övgüler) ziyaretini acaba hangi güzel rüzgârlara medyunuz.

Prens – buraya gelmekliğim mahzâ iş görmek içindir; sizinle olan işimi bitirdikten sonra da Mister (Rols) a benimle şöyle bir gezinti yapmasını teklif edeceğim.

Sonra (Rols) a döndü; haşin ve nafiz sesiyle:

[s. 233] -Mister (Rols)! Hatırınıza getireyim ki: ben henüz yerime oturmadım.

Izdırıp ve endişesi içinde hemen oturmuş olan (Rols) bir mazeret mırıldanarak yerinden kalktı. Prens oturunca şöyle söze başladı:

-Dediğim gibi ben buraya iş görmeye geldim. Mamafih haliniz beni biraz fazla müteaccib etmekten hâli kalmadı; siz, Mister (Rols) seviye-i medeniyece ve rütbe-i resmiyece sizden büyük olan bir misafire karşı, terbiyesizlik ettiniz. Siz ise Mister (Vandelor), beni bir tebessüm-i zahirî ile kabul etmiş olmakla beraber siz de bilirsiniz, eydî-i icraatınız bir namuslu insana yakışacak surette temiz değildir. Susunuz, efendi; ben sözümün kesilmesinden asla hazzetmem; buraya söz dinlemeye değil söz söylemeye geldim. Sözlerimi hürmetle dinlemenizi, tamamıyla itaat etmenizi talep ediyorum. Mister (Vandelor) mümkün olduğu kadar süratle kerimenizi aziz dostlarımdan, ve biraderinizin oğlu Mister (Fransis Sıkrımçor) a vereceksiniz. Kızınıza vereceğiniz çeyiz akçesinin de beni memnun edecek miktarda olmasına dikkat edeceğinizi ümit eylerim; bu husus seninle ba'dehu (daha sonra) konuşulabilir. Size gelince: muahharen (daha sonra) bildireceğim vecihle (Siam Taylan krallığının eski adı) da bana ait bir mühim meseleye

nezaret etmek üzere yakında İngiltere’yi terk etmeniz lazımdır. Şimdi [s. 234] burada işi unutmuyarak iki kelime ile cevap veriniz “evet” mi, “hayır” mı?

Mister (Vandolor) büyük bir sıkıntı içinde cevap verdi:

-Zat-ı fehimaneleri iki şey söylemek müsaadesini bî-dirîğ (esirgenmemek) buyururlar mı?

-Söyleyebilirsiniz.

-Şimdi zat-ı fehimaneleri Mister (Sıkrım-çor) u dostunuz tesmiye (adlandırma) ettiler; eğer kendisinin dostluğunuzla müşerref olduğunu bilseydim kendisine hürmet-i lazım ile muamele edecek idim.

-Çok iyi söylersiniz, lakin ben size emrimi tebliğ ettim; eğer Mister (Sıkrımçor) u hiç tanımasam bile bu hâl söylediğim sözün katiyetini ihlal etmez.

-Korkarım, ki zat-ı fehimanelerine ne demek istediğimi iyice arz edemedim. Maatteesüf beyan ederim, ki: Mister (Sıkrım-Çor) aleyhinde bir sirkat (hırsızlık) maddesinden dolayı polise müracaat ettim. Davaya devam etmek mi, yoksa vazgeçmek mi lazım geliyor?

-Burasını siz bilirsiniz; mesele sizin vicdanınızla ahkâm-ı kanuniye (kanun hükümleri) arasında hallonucak bir şeydir. Şimdi Mister (Rols) beni takip ediniz, geceniz hayrolsun (Mis Vandolor)! Sonra ihtiyar diktatöre döndü:¹⁷⁴

[s. 235] -Başka bir şey elimden gelmediği için inkiyad ediyorum; yalnız zat-ı fehimanelerine açıkça söyleyim ki: bu iş mübarezesiz nihayete ermeyecektir.

-Siz ihtiyarsınız; lakin eshab-ı namustan olmayanlara uzun senelerin müruru bir kıymet ve meziyet bahşetmez. Beni kızdırmayınız çünkü o zaman, korkarım, ümidinizden çok sert bulacaksınız.

Birinci defadır hiddetli olarak görüşüyoruz, dikkat edin bu sonuncu olsun!

Bu sözden sonra Prens genç rahibe sertçe bir işaret ederek kapıya doğru yürüdü (Rols) de arkasından takip etti. İhtiyar (Vandolor) elindeki kandil ile kapıya kadar gelmişti. Prens burada dedi ki:

-Bana bakınız, Mister (Vandolor); burada kerimeniz olmadığı için serbestçe bir şey söyleyim. Tehdit-i zımnînin (tehditten dolayı) manasını anlamadım zannetmeyin; yalnız eğer bir hareket için elinizi kaldırır iseniz mahvolduğunuz gündür işte bu kadar!

Sabık diktatör cevap vermedi. Lakin kapıyı gidenlerin arkasından kapamakta iken çehresinde görenleri korkutacak alaim-i tehdit ve gazab-ı nümayan olmuştu.

¹⁷⁴Haz. N: Burada bir satır tamamen okunmuyor.

“Prens (Filorizel) ile Bir Hafiye”

[s. 236] Prens (Filorizel) arkasına taktığı (Rols) ü ikâmet ettiği otelin kapısına kadar getirdi. Buraya gelinceye kadar iki adam uzun uzun konuşmuşlar, genç rahip birkaç defa prensin sitemlerine karşı ağlamış idi. Nihayet hakikaten câlib-i merhamet (ilginç merhamet) bir seda ile dedi ki:

-Ben hayatımı mahvettim, bana muavenet eyleyiniz! Ne yapmaktığımı lazım olduğunu gösteriniz. Heyhat, meğer ben ne bir rahibin faziletine, ne de bir haydutun, hırsızın cesaretine malik imişim!

-Azizim Mister (Rols); mademki: şu anda kendi harekâtının mülevvesliklerini kabul ve itiraf ediyorsun, artık benim emrim altında değilsiniz. Nedamet getirenlerin münasebeti prenslerle değil, ancak Cenab-ı Hak iledir. Lakin benden hayat-ı müstakbeleniz için nasihat isterseniz derim ki: ben sizin yerinizde olsam Avustralya'ya gidip o latif ve münbit (verimli) memlekette çalışkan bir müsta'mer (sömürge) olur; bir vakit papaz olduğumu, yahut o lanetli elmaspareye elimi sürdüğümü büsbütün unuttur idim.

-Ah, hakikaten lanetli elmaspare! Acaba şimdi nerde! Hangi köşede beşeriyet için cürümler felaketler hazırlıyor! Prens dedi, ki:

[s. 237] -Korkmayınız, artık bir şey yapamaz çünkü şurada, setremin cebinde duruyor. Bunu diyerek Prens rahipten ayrıldı. (Rols) bir müddet karanlıklara doğru yürüyen bu adamın arkasından baktıktan sonra:

-Âli adam, dedi; Allah mesut etsin!

Birkaç saat Prens karanlık sokaklarda yalnızca dolaştı derin derin düşünüyor cebindeki bu elmaspare-i hayret-fezâyı ne yapacağına bir karar-i katî vermek istiyordu. Bazen sahibine iadeyi münasip gördüğü hâlde bu sahibin ona adem-i liyakati kararını bozmakta, bazen de büyük bir cesaret-i ahlakiye göstererek bu meşûm ve müşevvik (kötülüğe sevkeden) maddeyi heyet-i içtimaiye içinden, insanların saha-i malikiyetinden harice müebbeden atıvermeye karar verdiği hâlde mühim bir acı; bir ihtiraz duymakta idi.

Elini cebine sokup mahfazayı çıkardı, kapağını açarak (Raca'nın elması) yeni sokak fenerinin altında bir daha seyredince cemiyet-i beşeriye için cidden bir sermaye-i cidâl (mücadele sermayesi) ve cerâim (suçlar) bulunduğu büsbütün kani oldu.

-Allahım! Diyordu; biraz daha seyretsem ben bile meftuniyetime mağlup oluvereceğim! Nihayet bir karar-ı katî verememiş olduğu hâlde Sen Nehri kenarında kendisine ait olan küçük, lakin latif ve müzeyyen ikâmetgâha doğru yürüdü.

[s. 238] Tam her zaman geç geldiği zaman girdiği hususi kapının önüne vâsıl olmuş idi, ki: duvarın keşfi sayesinde tamamıyla gayr-ı meşhut kalmış olan bir şahıs Prens'e doğru ilerledi ve ihtiramkâr bir lisan ile dedi ki:

-Fehametlu Bohemya Veliahtı Prens (Filorizel) cenaplarının huzuruyla mı müşerref oluyorum?

-Ne istiyorsunuz?

-Ben bir polis hafiyesiyim; memuriyetim ise şu kâğıdı polis müdürü namına zat-ı fehimanelerine takdime mecburum.

Prens kâğıdı alıp sokak lambasının altında okudu. Her ne kadar pek ziyade ihtiramkârane yazılmış ise de hülâsa-i manası lütfen polis dairesine gelmelerini maruz (karşı karşıya gelmek) idi.

(Filorizel) hafiyeye dedi ki:

-Şunu açık söyleyin, demek beni tevkif ediyorsunuz?

-Efendimiz, zann-ı âcizaname göre polis müdürü katiyen böyle bir fikirde değildir. Görüyorsunuz ki: bu kâğıt ile bir tevkif müzekkeresi beyninde (arasında) hiçbir münasebet yoktur.

-Ya ben bu avdete icabetten istinkâf (çekimserlik) edecek olursam? Memur ihtiramkârane eğilerek:

-O hâlde zat-ı fehimanelerinden maateessüf ketmedemeyeceğim ki: bendenize sizi polis dairesine götürmek üzere salâhiyet-i nâmahdûda (sınırsız yetki) bahşolunmuştur.

[s. 239] -Ciddi söylüyorum, ki: bu cüretiniz beni son derecede hayrete sevk ediyor. Sizi. Sırf bir memur olduğunuz cihetle affedebilirsem de amirleriniz bu usulsüz hareketlerinden dolayı cidden pişman olacaklardır. Bu usul ve siyasete mugayyir hareketin sebebi ne olduğuna ait bana malumat verebilir misiniz! Şunu da ihtar edeyim ki: teklifleri henüz ne ret, ne kabul ettim. Vereceğiniz cevabın bu ret veya kabul üzerine tesirat-ı azimesi olacaktır. Memur birkaç saniye düşündü, sonra dedi ki:

-Efendimiz, Ceneral (Vandelor) ile biraderi aleyhinizde hepimizin hayret ve adem-i itimatıyla karşılanan bir sirkat davası açmışlardır. Kaybolduğu malum bulunan meşhur elmasın sizin elinizde olduğunu iddia etmektedirler. Tarafınızdan telaffuz olunacak tek bir “hayır!” kelimesi polis müdürünü iknaya kifayet edecektir. Hatta bu kelimeyi yalnız benim gibi âciz bir memura bile sarfedecek olursanız buradan hemen polis dairesine gitmeye bu meseleye böylece bir nihayet vermeye salâhiyetdarım!

(Filorizel) şimdiye kadar hadiseyi pek ehemmiyetsiz addeyliyordu. (Vandelor) isminin telaffuzu üzerine hakikat-i müthişe gözünün önünde tecessüm etti. Prens yalnız tevkif olunmuyordu. Hem de mücrim idi. Bu hâlin şeref ve haysiyeti üzerine de tesir etmesi ihtimali pek büyük bulunuyordu. Şimdi ne demeli idi!

[s. 240] Nasıl bir hatt-ı hareket ittihaz etmek en muvaffak olacaktı?

Şu Raca'nın elması cidden meşum bir taş olup nihayet Prens'i de en çirkin bir vaziyete sokmuş bulunuyordu.

Bir cihet katiyen muayyen idi: Prens memurun talep ettiği yegâne kelimeyi, “hayır!” cümle-i reddiyesini, bir büyük yalan irtikâp edip söyleyemezdi ve o hâlde vakit kazanmak lazım geliyordu. Nihayet hafiyeye dedi ki:

-Pekâlâ, efendim; haydi polis müdüriyetine gidelim. Memur bir kere daha eğildi ve (Filorizel) i uzakça bir mesafeden takibe başladı. Prens nezaketle:

-Yaklaşınız da yan yana gidelim, memur efendi!

Sonra memurun yüzüne dikkatle baktı:

-Lakin bana öyle geliyor ki: bu sizi ilk görüşüm değildir. Evvelden bir yerde bulunmuştuk.

-Zat-ı fehimanelerinin bendenizi derhatır buyurmalarını bir şeref-i azim telakki ederim; tam altı sene evvel bir hizmetlerinde bulunmak bahtiyarlığına nail olmuşum.

-Çehreleri tanımak, sizin olduğu kadar benim de cümle-i vezâifimdendir. Hakikatte bir polis memuru ile bir prens aynı bölükte icra-yı vazife eden birer asker gibidir; çünkü her ikisi de cürm ve cinayetine karşı bir mübareze-i dâime ile mükellef bulunur, ihtimal [s. 241] sizin için garip gelirse de diyebilirim ki: ben vezâifi hüsn-i suretle ifaya gayr-ı muktedir âciz bir hükümdar olmaktansa muktedir ve mahir bir polis memuru olmak bence müreccahtır (tercih edilir).

Memur müstağrak-ı hayret olarak:

-Zat-ı fehimaneleri cidden lütufkârdırlar; verilen bir rahatsızlığa, hatta terbiyesizliğe karşı nazik ve kerîm bulunuyorlar.

-Bu sözlerimle sizi aldatmak, gurur-ı nefsinizi tatyiben (birinin gönlünü hoş etme) istifade etmek istemediğimi ne biliyorsunuz?

İltifatlarınıza karşı hissettiğim en samimi iftiharlarım ve minnettarlıklarım ile beraber bu hususta korkum olmadığını arz ederim.

-Çok iyi söylediniz. Mamafih bu geniş dünya huzûzat (zevkler) ve servetle memlû (dolu) olup insanı karar-ı vicdanisinden ayırmak için verilecek bedellere bir hadd-i takdiri

mümkün değildir. Bir milyon liraya karşı metanet-i ahlakiyesini muhafaza edebilen bir kimsenin bir imparatorluk, yahut bir kadın aşkı uğruna yolunu şaşırması her zaman mümkündür! Ben bile hayatta insanı fenalığa sevk edebilecek öyle şeyler gördüm, öyle mevkilerde bulundum, ki tahlîs-i nefis (nefsi kurtarma) için bana muavenet eden kuvvetin mahzâ avn-ı İlâhi (İlâhi yardım) olduğuna kaniyim. Bu dolaşık ve zulmetli saha-i hayatta Allah'ın en büyük muînimiz olduğunu katiyen unutmamalıyız!

-Efendim cesur olduğunuzu bilir ve her zaman duyar idim. [s. 242] Lakin hakîm ve bilhassa bu kadar dindar olduğunuzu bilmiyordum.

Prens bir müddet-i kasîra (kısa müddet) için sükût ettikten sonra birdenbire dedi ki: Görüyorsunuz ki: “Sen” Nehri'nin üzerinde uzanan şu köprünün üstüne geldik; şurada biraz duralım, parmaklıklara kollarınızı dayayınız. Gecenin sükûnet ve ruhaniyetine karşı biraz tevakkuf etmek isterim.

Her iki yolcu da parmaklıklara dayanarak durdular. Prens devam etti: Zayıfû'l- kalp insanların faziletlerini ihtirasat-ı beşeriye işte şu altımızda coşkun akan sular gibi alıp götürür. Şimdi size bir hikâye söylemek istiyorum.....

Memur:

-Zat-ı fehmanelerinin emirlerine muntazırım.

Dedi.

Bütün Paris derin bir uykuya dalmış idi; o kadar, ki: eğer her tarafta parlayan bu binlerce ziyalar, ve mebânî-i âliyenin (yüce, yüksek temeller, binalar) eşkâl-i müphemmesi olmasa insan kendisini arazi-i gayr-ı meskûne üzerinde cereyan eden bir nehir ve haşînin sahilinde zanneder idi.

Prens (Filorizel) söze başladı:

-Hindistan ordusunda cesur ve namuskâr ve sa'y u gayret-i zatiyesi ile en hakîr bir rütbeden oldukça yüksek rütbeye vâsıl [s. 243] olmuş ve yalnız takdirât değil hizmette kazanmış bir İngiliz zabiti

Meşum saatlerden birinde Hindistan Racasının koleksiyonlarını seyretmeye gitmiş idi. Bu zabiti orada şayan-ı hayret cesâmet (irilik) ve şaşaaya malik bir elmaspare gördü. Bundan sonra hayatta yalnız bir emeli kalmış idi: Şerefini, şöhetini, namusunu, muhabbet-i vataniyesini bu müşa'sa (gösterişli) taş parçası uğrunda feda etmeye karar verdi. Üç sene müddet bu maksadına nail olabilmek için gizlice Hintli Raca'nın menfaati, vatani, vatandaşları aleyhine hâdim (hizmetçi) oldu. Ondan aldığı o emir üzerine

hudutları yanlış tahdît (sınırlandırma) etti. Teşkilat-ı askeriye'yi noksan yaptı; bütün esrar-ı askeriye ve siyasiye-i vatanı ifşa eyledi; hatta hiçbir kabahati olmayan ve maiyetinde bulunan hamiyetli bir silah arkadaşının reisi bulunduğu divan-ı harp huzurunda muhakeme edilerek kurşuna dizilmesine sebep oldu. Hususıyla (özellikle) iğtişâşat (karışıklıklar) arasında ettiği alçakça casusluk sebebi ile bir tabur İngiliz askeri pusuya düşürölüp tamamıyla katlolundu akıbet-i ismî lazım olmayan bu muktedir zabıt bu gizli alışverişler sayesinde büyük bir servet edinerek, o emsalsiz ve cesîm elmaspare de çantasında mahfûz olduğu hâlde İngiltere'ye avdet eder.

Seneler geçer ve fevkalade elmas günlerde bir gün kazaen kaybolur; muhteris söyleyeyim: bir saf ve gayet çalışkan gencin, bir delikanlı Allah adamının eline geçer. Bu anda şeâmet de zavallının [s. 244] üstüne hücum eder. Delikanlı bütün fezailini, kitaplarını, itikadâtını terk ederek elmas cebinde olduğu hâlde bir memleket-i ecnebiyeye karar eyler. Dediğim zabıtın cesur, kavaid-i vicdaniyeyi tanımaz, haris bir büyük biraderi var idi. Bu adam delikanlının sırrını öğrenir. Ne yapar bilir misiniz? Biraderine koşup işi haber verdiğini, polise müracaat edildiğini mi farzedersiniz? Hayır! Çünkü lanet bu â'kil (akıllı), hayatının sonuna yetişmiş adamın üzerine de düşmüş olur.

Ne olursa olsun, elması kendine mal etmeye azmeder. Bir fiil-i katl-i irtikâb (öldürme suçu işleme fiili) etmek tehlikesi olduğu hâlde taş a malik olan delikanlıyı bir ilaç ile bayıltır; cebinden elması çalar. Müteakiben şu hikâye-i ahlakiyeye pek münasebeti olmayan bir surette tekrar başka bir delikanlıya intikal edip bu zavallı da dûçar olduğu veleh (şaşkınlık, hayret) ve haşyet (korkma) içinde elmaspare-i meşûmü'l- yevm büyük bir rütbe-i medeniyeyi haiz ve her türlü şüpheden vâreste bir adama teslim eder.

Burada Prens bir ân-ı kasîr (kısa an) tevkiften sonra:

-İngiliz zabıtının ismi Ceneral Sir (Tomas Vandelor) dur. Taş ise (Raca'nın elması) diye meşhurdur... Ve dedi nâgehan avcunu açarak devam etti:

-Onu işte gözünüzle görüyorsunuz!

Memur bir avaze-i hayret atarak geriye çekildi.

[s. 245] -Para veyahut mücevherat ile terk-i ahlaktan bahsediyorduk. Bana ise bu taş sanki hayvanan mevtten tereküb (oluşum, bileşim) etmiş, sanki hûnhâr-ı masuman ile âlûde olmuş gibi hakîr ve şayan-ı nefret ve istikrahtır. Şimdi şurada onu elimde tutar iken amâkından cehennem ateşinin kaynadığını görüyorum. Size söylediğim sözler bu taşın hikâyesinin yüzde biri değildir. Asâr-ı maziyyede (geçmiş yüzyıllar) bunun için neler

olduğunu, kimleri kimlerin kanını dökmeye tahris (hırslandırma) ve teşvik ettiği, ne fecîalar, cerâimler doğurduğunu tasavvurdan kuvve-i hayaliyemiz tehâşî (çekinme) eder. Bu âna kadar asırlardan beri beşeriyete bir bela-yı metin ve melun olan bu elmas asâr-ı tahribatı hükümrânı-i cinayâtı artık nihayet buluyor; eğer içtihadımda hata eyliyorsam Allah beni affetsin!

Prens nâgehanî bir hareket etti; ve bedâyi-i fitratın en bedî olan elmaspare-i cesîm hevâ-yı siyah içinde büyük bir kavs-i nurânî çizdikten sonra nehrin siyah, coşkun suları içine dalıp müebbeden kayboldu!

Bu hâli gören memur haykırdı:

-Ya Rabbi ne yaptınız? Beni mahvetmiş oluyorsunuz.

Prens ağır bir surette tebessüm etti:

-Merak etmeyiniz, dostum; bu şehrin iyi hâlde yaşayan birçok adamları sizin hâlinize gıpta edeceklerdir.

[s. 246] Memur içini çekti:

-Elhasıl, zat-ı fehimaneleri en nihayet beni aldattılar demek?

-Hâl ve mevkiye nazaran başka çare yok idi. Lakin geç kalıyoruz. Haydi polis müdüriyetine gidelim!

(Müellif diyor ki: Çok zaman mürur etmeden (Fransis Sıkrımçor) ile Mis (Vandelor)un izdivacı icra olundu. Prense gelince artık bu hikâyedeki vezâifini ifa etmiş olduğundan kârîi ânı da bu müellif-i âciz gibi saha-i mechuliyetin amâkına tepe aşağı yuvarlayabilirler. Lakin eğer kârîi bu haylaz Prens'in akıbet-i ahvalini anlamakta şiddetle ısrar ederlerse arzetmekle bahtıyarım, ki: Bohemya'da vâki olan büyük bir ihtilal-i memleketine asla ehemmiyet vermeyen bu serseri veliahtı taç ve tahtından mahrum ettiği cihetle şimdi Londra'da bir tütüncü dükkânı tutmaktadır. Vaktim müsair olduğu zamanlar bir sigara içmek ve biraz gevezelik etmek üzere ekseriya ecnebi milletçilerin alış ve veriş ettiği bu dükkâna giderim ve o zaman dikkat eylerim, ki: her ne kadar hayat-ı ticariye Prens'in elbisesinde asârını göstermekte ise de yine eyyam-ı ikbalindeki gibi neşeli olduğuna ilaveten Londra'nın da en yakışıklı tütüncüsüdür.

Hitam (son)

2.4.2. Süreli Yayınlarda Kalan Çeviri Yazıları

“İki Yurt”

[s. 3] İngiliz edîbelerinden Felisya Heymens'in bir neşidesinden aynen tercümedir.

-Birinci-

Görüyor musun yurdumu? O, şurada ağaçların dalgalandığı yerde, onların sık tevânâ (güçlü) büyüdükleri mazallede (gölge), ve nesîm-i sayfe (yaz esintisi) küşâdedir (açılmış, açık, ferah)! Kenar ve sevâhili (sahiller) binlerce şükûfeye makam-ı tecelli olan şu uzaktaki mâi ırmakcığın karşı tepeden bir nur-ı demarı (ölüm ışığı) gibi aktığı yerde... İşte orada!

Şu yeşil vahşetgâh-ı meşâcir (ağaçlığın vahşet yeri) içinde menekşelerle bezenmiş ve semalarla renklenmiş ne kadar pınarlar vardır bilsen... Benim çocukluğum, yazın [s. 4] bütün hayâl-engîz günlerinde pür-ihzâz (titreme dolu) nağamât (nağmeler) olan bu taze yapraklar altında geçti!

Yurdum, benim vatanım! Onun ruh-ı aşkı yürüdüğüm yolların her nefha-i raksân-ı nesîminde (oynayan meltemin üfürmesi) pür-heyecândır; o yurdun beyaz duvarlarından, sanırsın, uzanmış ve görünmez bir zincir şimdi hayatta seferi ve serseri olmuş bir zamanki küçük çocuklarını yürüdükleri yoldan buraya çevirmek için cezbeder!

O yurt da ben sevildim, orada benim için dua ettiler; orada benim annem zayıf ve endişekâr nazarlarıyla ocağın başında şimdi oturur ve genç hemşirelerim de bekler ki: erkek kardeşlerini karşılasınlar! Hemen şimdi mesrur ayakları aşağıki geçitte perran (uçmak, sıçramak) olacak....

Orada, benim yurdunda günün öldüğü vakitte mûsiki-i aile, bütün aile sesleri birbirine karışır; bu sesler yekpâre evin ahengidir; sanki: bir kalpten yükseliyor gibi. Bana, benim yurdum, benim vatanım işte şurada gülüyor- ey seyyah-ı mükedder; hani senin yurdun?

-İkinci Müttekellim- (konuşan, 1. tekil şahıs)

Benimkini mi soruyorsun? Benimki, mehâbet-engîz bir asudegî içinde ve, geniş çöllerin, birçok mezarların mâverasında durmaktadır. Oradaki: ben de senin gibi ölmez muhabbetlerle söylemişim, ve müptela kalpler benim adımlarımı beklerdi; lakin nerde şimdi onlar?

Sonra: dünyada birbirinden ayrılanların yeri ve yurdu olur mu? Sor bulutlara sor, yıldızlara sor, ve nâ-mahdud (sınırsız), nâ-mütenâhi fezâ-yı vesî'a (geniş uzay; geniş ova) sor!..Ben yurdumu bilmiyorum? Lakin şu ıssız ve kimsesiz kalbime nâ-mütehavvil (değişken olmayan) muhabbetlerin hâlâ orada mevcudiyetini söyleyen seda-yı maneviyeye itikadım var!

Sevilenler, ve sevdiklerimiz olmadıkça yurt, ve vatan ne ve nerde? Sen bahtiyarsın ki: şimdi kendi vatanına ve yurduna bakıyorsun! Me'yûs (umutsuz) (silik kelime var okunmuyor), şitâb ve seyahatleri içinde ruhum ise öğrendi ki: benim yurdum ölmüşler ile ve ölmüşler nerde ise oradadır! Yürü, evine git! Oğullarına, kardeşlerine sarıl; sahne-i ailene meserretler götür; bana gelince: bilmiyorum ki: beni de hemşirem ve validem bekler... Lakin açılmış muzlim uçurumların ve yuvarlanan siyah ummanların o bir tarafında...

Göztepe

Salime Servet Seyfi

Ümmet, 18 Haziran 1326, 23 Cemaziyelahir 1328, S. 2, s. 3

“Yol Verin Hürriyet İçin!”

Vatanperlik Levhalarından

[s. 786] 1368 senesi temmuzuna musadif (rastlayan) bir günde İsviçre’de (Sempâk)¹⁷⁵ gölünün etrafını ihâta eden ormanlarda olsa idiniz hakikaten şayan-ı hayret bir levha görecektiniz. (Dük Leopold) un kumandasındaki Avusturya ordusu kısm-i a’zamı İsviçre toprağının köylerinden olan bir kuvvete karşı saff-ı harb teşkil etmişti. Kendilerini bu memleketin sahibi addeden Avusturyalılar bir müddetten beri ticaret ve mahsûlat-ı ziraat üstüne ağır, ağır vergiler koymakta ve her türlü muâmelât-ı haşîneyi revâ görmekte idiler.

Nihayet bu istibdât-ı ecnebînin alnında ezilen köylüler boyunlarındaki menfur boyunduruğu kırıp atmak karar ve ahdiyle isyan ettiler.

“Dük Leopold” un Avusturya ordusu, böyle ayaklanmak isteyen “kaba, saba köylüleri” sıra, sıra asmak için darağaçlarıyla takip olunurdu. Dük muhteşem süvarisi ve ayaklı piyadesiyle hücumu başladı. Süvariler Avusturya’nın en mağrur ve müte’azzim (kibirli) asilzadegânından, piyadeler ise Cenubi Avrupa’nın (Avrupa’nın güneyi) bu gün bir hükümdara, yarın diğerine arz-ı silah-ı hizmet eyleyen serserilerinden ibaret idi.

Tepenin enegine geldikleri zaman asilzadeler bu “süfli tıynet ve pespaye” köylülere karşı şövalyece at sırtında harp etmeyi namuslarına yediremeyerek hayvanlarından indiler ve dizginleri mâiyetlerine teslim ettiler:

¹⁷⁵Haz. N: Sempach savaşı

Birbirinin kanını içmeye susamış olan bu iki ordu arasındaki tezat cidden pek büyük idi. Avusturyalılar baştan ayağa zırha müstağrak olarak dört bin kişi eşi'a-i âfıtâb (güneş ışıkları) altında silahları parlayarak, altın yaldızlı tolgaların lemâtı içinde harbin bütün haşmet ve mehâbetine (heybetlilik) bürünmüş, yürüdüler, ki: bu manzara bir cebhe-i kahramânâne ile bekleyen kahraman dağlılardan başka her cesuru korkutmaya kâfi idi!

Bu anda cism-i madde-i beşere sebat ve şecaat veren, hakikaten, ruh idi! Çünkü İsviçrelilerden en çoğunun eslihası (silahlar) oraklardan, sopalardan, veyahut kullanışsız harbelerden (süngü) ibaret idi. Ve, düşmanlarının mahuf (korkunç) silahlarına mukabil yegâne vesâit-i müdafaları ise en kaba siperlerden, âdetâ kollarına bağlanmış tahtalardan ibaret idi. Ve, bu müdafaalar ancak bin üç yüz kişi idiler.

[s. 787] Mamafih sanki: fitrat ve hamiyet bu bir avuç-ı vatanpervere, taleb-i hakka penâh (sığınma) olan nokta-i mukaddesine kemalin: “Cihan titrer sebat-i pâ-yı erbâb-ı metanetinden” mısra'ını. Ve, bir İngiliz şairinin: dediği şu sözleri yazmıştı: “Filvaki o toprağın öğünebileceği yiğitler az idi; lakin her hür yiğit bir ordu idi ve hissedirdi ki: hatta, büsbütün yalnız olsa dahi muzafferiyet kendisinin dest-i pûlâd-ı şeca'atine (cesaretin çelik eli) tâbi durmaktadır!”

Avusturya asilzadeleri sık bir mevki teşkil ettikleri hâlde ve bu vecihle dördüncü safın mızrakları bile ilk safa yetişerek hücum ettikleri. Baron “Dö, Habsburg” bu tecrübeli muharip (savaşçı) İsviçrelilerin tavr-ı milliyetinden korkmuş kumandanın ihtiyaten “Zürih” de terk etmiş olduğu bir fırkayı çağırmasını talep etmişti. Lakin bu akılâne sözler kemal-i istihkâr (aşağılamanın son derecesi) ile reddedildi.

Asilzadeler “Dük Leopold” un bizzat harbe iştirak etmemesini ve hiç olmazsa hayvan üzerinde kalmasını rica ettikleri hâlde o demişti ki: Ne, demek? Baronları onun uğrunda can verirken Avusturya'nın “Leopold”u onlara seyirci mi olacak. Hayır, ya muzaffer olacağım veyahut kavga meydanında serilip kalacağım!”

Ve, şimdi İsviçrelilerin tarafından bir nağra yükseldi:

Yol açın hürriyet için!

Lakin bülend-i avazelerle (yüksek seslerle) ilerleyen bu harb-i hürriyet birdenbire önlerini kapayan zırh, ve çelik duvar önünde durmaya mecbur oldular. Tekrar, tekrar ve hep nâfile yere düşmanların kendilerine arz ettiği mızraklar ormanını yarmaya

uğraştılar. En güvendikleri, ve en yiğit dağlılar kan, çamur içinde ve hemen bûsbütün meyûs (umutsuz) geriye sürüldü, her an dağlıların tehlikesi artıyordu. Etraflarında bir daire-i muhasara teşkil edecek olan başka bir Avusturya fırkası yaklaşıyor, bahadır İsviçrelileri mahviyyet-i mutlaka içine atıyordu.

Bu yaklaşan felaket-i mahviyeti kim durduracak idi?

Bu anda, her şeyin, her ümidin, her kahramanlığın ve insanları yapabilecekleri bütün fedakârlığın boşa gitmiş görüldüğü bu anda, -nam ve şecaat-ı ittisâmı (nam ve cesaret damgası) müebbeden pâyidâr olsun!-

“Unterwalden” li¹⁷⁶ “Arnold” bağırdı:

Hemşeriler, ben size yolu açacağım. Çoluğum, ve çocuğum size emanet! Yaşasın İsviçre! İsviçre müebbeden!, Yol verin hürriyet için!”

Sonra, kükremiş bir arslan gibi önündeki düşman saff-ı harbine hücum etti. Ve, vesî’ (geniş) bir derâğuş-ı gûlane (olağanüstü bir gayretle kucaklama) ile meşûm Avusturya mızraklarını, deste, deste kalbinin üzerinde topladı! Ve işte bu vecihle saff-ı harbde hâsıl ettiği nokta-i atâlet üzerine [s. 788] kılınç, ve baltalar elde kudurmuş İsviçreliler hücum ettiler!

Hiçbir şeyi tasavvur edilmez idi ki: Bu müthiş sadmeye mukavemet edebilsin. Haşmetli “Dük Leopold” altın tolgalı asilzadeleriyle havf ve haşyet içinde, ve en şeci’aları (cesur, yürekli) maktul ve mecruh döndüler ve namertçe kaçtılar! Bu vakı’â-i garrayı (parlak, şâsaalı olay) şehadet-i hürriyeti tarih sahifelerinde beni aramaya sevk eden İngiliz şair namdârı “Monte Gomer” i bırakınız ki: kendi lisân-ı şiiri ile bu vakı’âyı terennüm etsin!

“Yol verin hürriyet için! Diye bağırdı,

Ve güya en aziz dostunu derâğuş ediyormuş gibi kolları, ve sinesi açık hücum etti.

On mızrağı bu kollar kavramıştı ve hâlâ bağıırıyordu:

-Yol verin hürriyet için!”

“Bu on mızrağın keskin uçları onun bir tarafından öbür tarafına, delip geçtiler! O, bunların tazyiki altında bir ağaç gibi inliyor ve işte böylece, hürriyet ve serbestiye yol açıyordu!

¹⁷⁶Haz. N: Orta İsviçre’de eski bir bölge ve kanton

“Ateş gibi serî (hızlı) vatandaşlar böyle açılan gediğe hücum ettiler; ve, vahşi, hür sadâlarıyla onlar da “yol verin hürriyet için!” diye bağırarak “Arnold” un kalbine mızraklar girerken Avusturya safları içine daldılar!

Bu anda, o bahadır nasıl bir anda vurulup düşman ise ricât (geri dönüş), mahviyet, hezimetle Avusturyahılar’ın içine öyle düşmüştü. O surette ki: hiçbir müthiş zelzele bir şehri daha muharrip ve tamam surette ser-nigün (baş aşağı) edemezdi!

“Ve işte, İsviçre bir kere daha böyle hür ve serbest olmuş, işte böyle ölüm bir kere daha hürriyetin yolunu açmış idi!”

326 Mayıs, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Teşrinisani 1326, S. 9, s. 786-788

“Zaman”

[s. 879] İngilizce Bir Manzum Parçadan:

Bir ihtiyara, iki kat olmuş, çehresi buruşmuş, beyaz saçlı, meşbû-ı endişe bir ihtiyara zamanı sormuştum:

Zaman, dedi, hayatın argaçıdır (dokumacılıkta enine atılan iplik, atkı), oh, gençlere, güzellere, mesut ve pür-şevk ve mesâr (sevinçler) olanlara söyleyiniz ki: Onu, iyi dokusunlar! Çoktan ölüp gitmişlere, yazmış, düşünmüş hükemâya (bilgeler, hakîmler), döğüşmüş, hûn-âlûd olmuş muhariplere sordum; soğuk mezardan sağır bir mırıltı cevap verdi:

-Zaman, bizim burada biçtiğimiz tohumları ekendir!

Seyyâle-i hayat (hayatın akışı) damarlarını terk etmek üzere iken bir günahkâra sordum:

-Zaman mı!, Ben onu kaybettim.. Ah, ey hazine! Dedi ve öldü.

Sualimi günlerin ve senelerin muşa’şa kronometreleri olan zerrîn güneşle, simîn-i nucûma tevcih ettim, dediler ki:

-Zaman, ancak bir şûle-i şihâbıdır (akan yıldızın ışığı), ki: bize ebediyet için hazırlanmamızı emreder!

Arz-ı tezyin ve tahrip eden mevâsime seyahat senevîyelerinde (seneler) “zaman nedir?” demiştim; cevapları şu oldu:

-Humk (ahmaklık) ve isrâfat zayıatı ve faziletin en büyük mükâfâtı!

Seyyat içinde ebediyyen kaybolmuş bir ruha sual edince -Ya Rab, o ne feryat idi ki, benim ruhumu da paraladı – ve söylerken titrediğim şu kelimelerle mukabele etti:

-Nâmütenâhi senelerin bir cüz'î, bir cüz'-i lâyeteccezzâsı (artık bölünemeyen en küçük parça, atom)! Ebediyetin devamı!

Cemâdattan (cansız cisimler) elimdeki saatime müracaat ettim, dedi ki:

-Zaman hayatı iyi yaşayanlar için latif bir mevsimdir. Ya Celâl ve haşmete bir yol, ya cahim-i mâdumiyete (yokluk cehennemi) bir geçit!

Kitâb-ı mukaddesimin irşâd-ı dinîsine sığındığım zaman şu cevabı aldım:

-Zaman hâl-i hazırdir, mazi firar etti gitti. Bugün yaşa, yaşa, çünkü yarın henüz kimsenin üzerine ne tulû, ne gurub etmiştir!

Bizzat ihtiyar zamana tevcîh-i hitâb (bir kimseye hitap etme) eyledim, lakin bir an gayr-ı münkasımda (bölünmemiş) geçti gitti! Gerdûnesi (at arabası) bir sehâb (bulut), arkada hiçbir iz bırakmayan sarsar-ı nâmer'î (görülmeyen fırtına) idi.

Bir zaman olup bir pâ-yı azameti îcar ve diğer pâ-yı azameti sahârı ve kûhsâr üzerinde duracak mülk-i muazzama sordum. Dedi, ki:

-Yemin ederim ki: Artık bu muamma yok! Zaman var idi. Lakin, artık zaman olmayacak!..

Kânunuevvel, 326 Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Kânunuevvel 1326, S. 10, s. 879

“Tarih-i Hürriyetten Bir Safha”

[s. 1077] (Juan Placido) Juan Placido

Küba Ceziresinde (Don Teribio dö Kastero)¹⁷⁷ nun çiftlikâtında bir esir olarak tevellüd etmiştir. Pederi Afrika'dan bir esir taciri tarafından getirilmiş bir zenci, validesi Kübalı bir mulatto [yani zenci ile beyaz melezi] idi. Hanımı [Juan Plasido] ya bir şefkat-i amîka ile muamele etmiş, okumayı öğretmiş idi. On iki yaşına geldiği zaman hanımı vefat edip çocuk o kadar rahîm ve şefik olmayan başka sahiplere geçti. On sekiz yaşında iken kendisi gibi esir olan ihtiyar validesinin bir ağır kırbaçla döğüldüğünü görünce ilk hareket-i isyankâranede bulunmuş idi. Bu vakıayı (Juan Plasido) kendi lisaniyla şöyle nakleder: “Valideme urulan darbenin elem ve ızdırabını ta kalbimde hissettim; bir avaze-i bülend ağzımdan çıktı. Bir saniye beni âciz ve kuzu gibi mutî (itaat eden) ve mahçup bir çocuktan bir mütehevvir arslan hâline getirmeye kifayet etmiş idi!” Bu hareketi üzerine (Plasido)

¹⁷⁷Haz. N: Don Teribio de Castro

yakalanmış ertesi sabah pek şefik ve nazik tabiatlı olan annesi ile beraber son derece zalimane kırbaç cezasına dũçar olmuştur.

Validesinin haşın ellerle çıırçiplak soyulup yere yatırıldığını görünce çocuk evvelen efendilerine gözlerinden yaşlar dökerek onu affetmeleri için acı, acı yalvarmış, lakin ilk darbe-i zalimanenin bedbaht kadının çıplak etini kesip kanattığını görünce tahammül edemeyip bir kere daha denî (alçak) ve gaddar dâribin (döven, darbeden) üzerine hücum etmiştir. Lakin bu herif çocuktan çok kuvvetli olduğu için ayağının altına alarak âdeta öldürünceye kadar döğmüştür.

(Plasido) otuz sekiz yaşına kadar esaretin bütün felaketlerine, açlığa, çıplaklığa, kamçılara karşı durduktan ve eşref-i mahlukat olan insanı bir madde-i hakîreye, suret-i rahman olmakla mübeccel (yüceltilmiş) olan beşerî bir sermaye-i tecârîye-i münezzelesine indiren bu tarz müthiş hayata kahramanane tahammül ettikten sonra gayr-ı me'mûl surette ribka-i esaretten (esaret ipi) kurtulmuştur.

(Havana) da mütemekkin (yerleşmiş) olan birkaç edebiyat meraklısı zaten eline (Plasido) tarafından yazılmış eşârın birkaç parçası geçmiş idi. Bu zatlar manzumelerdeki şiddet, ruh ve letafet-i tabiiyeye karşı büyük bir hayret ve meclûbiyet (tutkunluk) hissettiklerinden hemen (Plasido) yu arayıp bulmuşlar ve bir îâne açarak topladıkları para ile esirin kıymetini te'eddiye edip serbestisini iade eylemişlerdir.

(Juan Plasido) Havana'ya gelip ev boyamak vesaire gibi elindeki bazı sanatlarla geçinmeye [s. 1078] başladı. Bu esnada İspanyol lisanında bir takım eşâr yazarak neşretmiş, bunlar “ Bir Esirin Eşârı” ünvanı altında Doktor (Maden) tarafından İngiliz lisanına tercüme edilmiştir. Bu manzumelerin en güzidesi “Küba” serlevhasını haizdir. İngilizcesinden harfîyen tercümesine gayret edilmiş olan şu muhteşem başlangıca bakınız:

“Küba! Ey denizlerin incisi; (Antil) lerin medâr-ı fahrı! Mademki: zavallı oğulların seni hâlâ esaretin ve onun binlerce fecâyiinin ızdırabatını çeker görüyor; güzelliğinin ne faidesi var? Zirvelerinin yeşillikleri, ağaçlarının reng-i erguvanisi, meşâk-i zerfâsı (sebeb olan sıkıntılar) kaht (kıtlık) ve gılâllerden (tahıllar, mahsuller) veyahut karbanlarını soğuk kanla katl ede ede duyan kılıçlardan fazla mezarlar dolduran şeker kamışlarının letafeti neye yarar?

“Mademki: bir cüzi bile çocuklarının hukukunu satın almak için sarf edilmez.

Ve mademki: bir küçük parçacığı ilm ve irfanın [s. 1079] mabedine, yahut fakir, mensî (unutulmuş) ve zelil hürriyetin secdegâhına vakfolunmak üzere bulunmaz: Nehirlerinin derelerinin altın, elmas zerrâtıyla dolu olmasından ne faide?

“Eğer yalnız ticaret serbest ve insanlar bir mel’abe-i ticaret (ticaret oyunu) ve menfaat olarak her türlü haksızlıklara hedef olmaya mahkûm ise limanının servet ve sâ mânî (servet, zenginlik), gemi direklerinden mütehassıl ormanları, cihanın her denizinden gelen sefâininden (gemiler) bize ne?

“Küba! Ah, Küba! Sana insanlar güzel, zengin, hayat-fezâ dedikleri zaman, cezirelerin kraliçesi, garbın yıldızı, bahr-i muhitin en nadir elmas tesmiye (adlandırma) ettikleri vakit seninle böyle istihza edenlere de ki:

-Bu şükûfeleri kaldırınız da altında kurtların, bu çakalların kemirmesine intizar eden bî-ruh laşelere bakınız, onların solgun, soğuk yanakları altındaki bî-rengi-i in’idamı (renksizliği yok etme) görünüz!

“Ve gidiniz hayal ettiğiniz cevval (canlı) ve, ruhlu tebessümleri cemal ve letafetin sine-i mevtte yatmadığı ve esirliğin zehirli nefesiyle her şeyi soldurmadığı yerlerde arayınız!...”

Bundan yetmiş sene kadar evvel Küba’da esirler bir isyan-ı facia vukuâ getirmişler idi. Bir hain tarafından evvelce ihbar edilen bedbaht esire (yanlış yazılmış) kemal-i tertibat etmeden evvel zalim efendileri ve hükümet ile müsâdemeye (çarpışma, uğraşma) mecbur olduklarından yer, yer mağlup edilmeye başladılar. Rüesâ-yı isyan (isyan edenlerin reisi) [s. 1080] meyanında (Juan Plasido) dahi tevkif olunup uzun bir istintaktan (sorguya çekme) sonra idama mahkum olarak mahkûmin-i mahbesine atılmıştı.

(Juan-Plasido) isyan-ı vakıada ne derece medhal-dâr (bir işe karışmış olan) idi? Bunu şimdi tayin edebilmek hemen gayr-ı mümkündür. Ancak (Havana) efkâr-ı umumiyesi onu reis ve mürettib-i aslî (hazırlayanların reisi) addetmekte idi. hayat-ı esiranesinde çektiği müthiş acılar, o hatırat-ı hevl-engîz mazi, ebeveyninin, odasının, cinsinin şerâit-i mülevvese-i hayatiyesi (hayatın karışık şartları) tahkîrat (hakaret etme), teşnîat (ayıplama), namusa sürülen lekeler ve zaifâne urulan kanlı ağır darbeler hep birden şeref-i hürriyeti tamamıyla müdrîk (anlayan, bir yere ulaşan) olan bu ruh-ı hassas üzerine aksedince (Plasido) yu hemcinslerinin de saadetini temin eylemesi me’ mûl bu hareket-i fedakâraneye maddiyet ve maneviyatla atılmaya sevk eylemiş olabilir.

O zaman (Madrid) şehrinde intişar eden (Heraldo) gazetesi Plasido hakkında “meşhur bir şair, büyük deha-yı tabiiye malik bir zat, (Havana) şehrinin en kibar gençleri arasında

sevilen, hürmet edilen bir adam” sıfatlarını kullanmıştır. Mamafih mezkûr gazete pek tabii olarak mumaillehy bir takım âmâl-i hayalperestane beslemek ile itham eylemekte ve Avrupalıların cezireden tardından (sürme, uzaklaştırma) sonra seyyahların kendisini reis-i hükûmet yapmaları mukarrer (karar alınmış) bulunduğunu söylemektedir.

(Juan- Plasido) 1844 senesinin yedinci ayında diğer bir takım mahkûmin meyanında idam olunmuştur. Mahbesten kiliseye gayet azim bir kalabalık arasında götürülmüş, yolda itidal-i demini, terbiyesini son derece muhafaza ederek kalabalık içindeki müteaddit (çok sayıda) ehibbasına mütebessimane selamlar vermiştir. Kilise siyah kumaşlarla setredilip donuk bir ışık ile ziyalanmıştı. Burada (Plasido) tabutunun yanına oturtuldu. Uzun, siyah elbiseler giymiş bir takım rahipler etrafını alarak cenaze duasını savt-ı bülendle ve makam-ı mahsus ile okuyorlardı. Bu en metin kalpleri sarsacak ve en metin ruhlara kuvvet verecek bir ceza olup tam yirmi dört saat devam ettiği hâlde (Plasido) bila-teessür mukavemet eylemiş idi.

Ertesi sabah maktele (öldürülen yer) götürülür iken çehresi taravetli, enzarı parlak, adımları metin görünüyor, açık ve bülend bir sesle tabutunun yanında ve cenaze duaları arasında geçirdiği o mahûf (korkunç) gece esnasında tanzim etmiş olduğu şu manzum duayı okuyordu:

“Ey kudretine ve aşk-ı ezelî ve ebedisine payan olmayan Allahım! Zulmet ve yeis içinde sana teveccüh ediyorum. Dest-i kudretini uzat, şu cehennemi bühtan-i iftira-i nasiyesi üzerine çekilmiş adalet setresini parçala! Ve aynı zamanda benim nasiye-i şöhret-i afifem üzerine dünya namussuzluğunun ve zilletinin urduğu damgayı sil!

“Ey, padişahlar padişahı Allahım! Kurtarıcı ancak sensin! Denize dalgaları, semavatın muzlim ve ıssız boşluklarına nuru, [s. 1081] şimale soğuğu, hâr-ı güneşe şuâatı, çiçeğe hayatı, enhâra hareketi bahşeden Allah!

“Her şey sana itaat eder, emrine göre ölür ve hayat bulur. Her şey senindir ve ancak sendendir ki: her şeyin hayat ve kudreti nebeân (pınar suyunun yerden kaynaması) eder; her şey ebediyet-i vâsi’a (geniş sonsuzluk) içinde yatar, mün’adim (yok olan) olur! Bunu düşünürken derim ki: adem (yokluk, bulunmama) sana itaat ederken, ademden halk (yaratma, yok iken var etme) ettiğin bu cüzi hakîr insan nasıl sana itaat etmez!

“Ey rahîm olan Allah! Ben huzuru’l-vahitinden kendimi saklayamam; çünkü nefsanîyetin et perdesini delerek nazar-ı nâfizin afif (doğru, dürüst, iffetli) kalmış samim-i ruhuma

nazardır. Tıpkı saf ve şeffaf semavatı deldiği gibi! Ya Rabbi, müsaade etme ki: benim masumiyet-i mazlumem üzerinde zalimler kanlı ellerini çırpın!

“Lakin – kader-i mükedderim olarak – benim de hain ve günahkârların ezildiği surette mün’adim olmaklığım ve düşmanlarımın ben soğuk, şekilsiz bir ceset hâlinde düşmüş yatar iken beni kindar, bed-hâh (herkesin kötülüğünü isteyen) ve muzaffer ve şadan nazarlarla seyretmesi murad-ı ilahiyen-i akzâsından ise emret, onlar bütün kanlarımı döksünler, irade-i ilahîyen yerini bulsun!”

“Plasido” adalet-i beşeriye ile istihzâ eden ve Cenab-ı Hakk’ın zalemeye (zalimler) müsaade, ceheleye (bilgisizler) acınıp tenvir (aydınlatma) etmemesi gibi nazar-ı zahire garip görünen hadisata sitem eyleyen bu cenaze alayı [s. 1082] içinde idâm (yok etme, öldürme) mahalline geldi. Onu emredildiği vecihle bir tahta üzerine, ve arkası kendisini kurşuna dizecek askerlerin tarafına gelmek üzere oturtular. Ahali arasında mevcut olan bir rivayete nazaran demiş idi ki: - “beni öldürmek için vücudumun başka noktasından urmak faidesizdir. Vücudumdan evvel kalbimi parçalamalıdır!”

Tam askerlerin tüfenklerini nişan alarak ateş edecekleri son anda yerden ayağa kalktı; bir lahza etrafına vatanın güzel makar-ı idaresi olan şehre, onun yelkenlerle süslenmiş limanına, etrafına toplanmış nihayetsiz kalabalığa, ta uzaklardan görünen mavi dağlara, ve, yaz güneşinin ziyalarıyla pür-iclal ve ihtişam olan semaya baktı:

-Adyö mondö! (Elveda ey dünya!) dedi. Aynı zamanda ateş emri verilmişti ve tam beş kurşun vücudunu parladı....

İşte, o an hevl-resân-ı alevî idi ki: insaniyetin bu alçaklığına nazar olan ve zulm ü istibdâtın manen kendilerini öldürmesini hâifâne seyreden halefin mırıltıları ve haşyet sayhaları arasında “Plasido” beş yerden yaralı vücudu ile bir kere daha ayağa kalktı. Çehresinde mâfevke’l-beşeriye bir şecaat olduğu hâlde şimdi tüfekleri ateş eyleyen ve elleri ve bu hâli idrak eden kalpleri soğuk bir râşe-i tedehhüşle (dehşete düşüren titreyiş) titreyen askerlere karşı haykırdı ki:

-Bana merhamet eden yok mu?

Ve, elini kalbinin üzerine koydu:

-Buraya atın, buraya!

Daha bu sözleri bitirirken iki kurşun kalbine girdi; onu ölü olarak yere düşürdü...

“Küba’nın şairi” işte böyle öldü. Ancak nafîle yere ölmedi: Daha hamiyeti, kahramanca ölümü şüphesiz değil bundan on üç sene evvel İspanya’ya isyan ile kanları bahasına

hürriyetlerini alan “Küba” zulüm-didelerinin, hatta, bütün beşeriyetin tac-ı hamiyetinde bir elmaspâre-i muhteşem hâlinde parıldayacaktır.

1 Şubat 326 Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Şubat 1326, S. 12, s. 1077-1082

“İngiliz Edebiyatı’ndan Numuneler”

[s. 1478] Herhangi bir hadise-i siyasiyenin hudusunda (meydana gelme, ortaya çıkma) bile bile Fransa ile olan münasebet-i samimiye-i irfanımızdan, inkılab-ı hazırı hazırlayan fikirlerin Fransız gıda-yı hürriyet ve irfanı ile perverde olduklarından ve binaenaleyh Fransızlar’ın bu fırtınalı umman-ı hayat-ı ümemde (ümmetin hayat okyanusunda) bize bir nazar-ı aşinâyı atfetmeleri vazife-i hamiyet olduğu hususâtından bahsolunur. Ve Fransa’yı o meşhur Fransa eden mahsusasından ayrılıp da şimdiki tarik-i siyaseti tutmasındaki esbab-ı hafiye -hâlbuki aleniyedir- den sarf-ı nazar olunursa birine Fransız muhibbiyiz; daha açık söyleyelim: Biz sırf nam ve şan (yanlış yazılmış kaşan büyük baş hayvan anlamına geliyor o yüzden Kaf harfi fazla) ile Fransa’nın değil, hürriyet-i vicdaniye için çalışan ve hürriyet-i vicdaniye için yaptığı mübarezelerle tarih-i tekâmül-i beşeriyette bir sahife-i tâban işgal eden milletin yâr-ı vefakâriyiz! Evet: Ruhumuz Fransızların efkâr-ı irfanıyla meşbûdur; Türkiye’de benim ilk okuduğum ve beni ilk müteessir eden eser Fransızca’dan mütercemdi ve yine onun içindir ki: Türkiye’de lisan-ı umumi-i ecnebi Fransızca addolunduğu cihetle biz de Fransızca öğrenmeye çalıştık!

Fransız edebiyatına, Fransız zevk-i bediine bu tuhfe-i ihtiramı gönderdikten sonra söylemek şeâir-i nasafettendir (hak ve adalete uygun törenler, âdetler), ki: coğrafya ile tarih nigâr olunamadıkça Fransa’nın muvacehe-i rekabet ve adâvetinde (düşmanlık) asırlardan beri bir İngiltere, bugün bütün kuvva-yı maddiye ve maneviyesiyle müsbet bir İngiltere olduğu inkâr edilemez; şu da Fransız dostlarımıza acı gelse bile hakâik-i müberhendendir ki (delil ile ispat edilmiş): Fransa düşüyor, İngiltere, -Almanya’nın rekabet-i istisadiye ve bahriyesi müstesna hiç olmazsa saha-i rekabetinde yiğit ve müstesna duruyor. Meşhur bir kelam vardır: “Bir milletin edebiyatı lisan-ı beyanıdır” demişler. Ne kadar doğru! Edebiyat-ı milliye ki: infialat-ı nefsiye-i umumiyenin şekli-i mücmelidir (kısa ve az sözle anlatılmanın şekli), bir milletin size ifşa etmek istemediği seyyiatını bila-ihthiyar söylettikten sonra, sizin nazar-ı vuzuhunuza gelemeyen hakâik-i fezailini de izhar eder! Bugün hayat-ı ümemi tetkik eden bütün kritikler hatta Fransız

milletinden -beyanatından anlıyoruz ki: İngiltere mevkiini muhafaza ettiği hâlde Fransa bir gayya-yı mübheme doğru iniyor. Filozof (Ten)¹⁷⁸ in tedkikat ve tahlilatından sarf-ı nazar bunu biz de tahkik ve tespit etmeliyiz! Ne için İngilizler'in esbab-ı teali ve tevakkufu bilinmesin, şu sözler belki fazla addolunur; lakin ben İngiliz edebiyatını bu naçiz aklımla ve lugat kitaplarına bakarak seyr ve temaşa ederken anladım ki: her tealinin ve her sükûtun muhakkakası var. Belki şimdi karîne takdim (ipucu sunma) etmek cesaretinde bulunduğum şu tercüme-i naçiz -bir takımları tarafından- hedef-i istihza olur; ancak şunu bilmeli ve katiyen akıldan çıkarmamalıyız ki: binâ-yı ahlak-ı umumiye ne kadar naçiz olsa her ferd-i âciz -hatta benim derecemde bir taş koymak himmetinde bulunsaydı [s. 1479] milletimizi daha âli bir tâk-ı zaferin kavs ü ferhunde görür, ve bu dünyadan göçmek için gözlerimizi kaparken daha müsterih bulunurduk. Tercümesini size arz ettiğim şu manzume-i meşhuresinin nâşidi (Vilyam Olingam) 1828'de tevellüd etmiş; neşreylediği eser-i şiiriye-i müteaddidesine (çok sayıda şiir eseri) ilaveten şöhretini 1844'de neşreylediği “*Gündüz ve Gece Şarkıları*” nam-ı eseriyle temin etmiştir. İngiliz milletinin kadirşinaslığına delildir ki:

Besteleyecek birçok şuh ve tannâz (herkesle eğlenen) manzumeleri olduğu hâlde -Leydi Alis- manzumesi musiki-i milliyette bile yer bulmuş! Birimiz değil, lütfen hepimiz ibret alalım:

Leydi Alis

-1-

Leydi Alis bu geç vakitte ve yanında saçları üzerindeki elmastan başka kendisine rehberlik edecek bir ışıık bulunmaksızın biricik merdiveninde ne yapıyor; bu zamandaki: her kemerli geçitte mübhem karanlıklar nebeân (pınar suyunun yerden kaynaması) ediyor. Ve kasrın (köşk) içerisinde sükûna boğulmuş odalara hayaller, rüyalar uçuyor! Pek hafif bastığı hâlde her savt-ı pâyını (ayak sesi) işittikçe titriyor; kulenin mazgallarından dışarıdaki vahşeti ve korkunç nısıf'ı-leyli görüyor; parça, parça baharlar, bulutlar fırtınalı semada uçuyor ve boş dehlizlerde sarsar inleyip ah ediyor!..

¹⁷⁸Haz. N: Hippolyte Adolphe Taine 19. yüzyıl Fransız olguculuğunun önde gelen isimlerinden olan düşünür, eleştirmen ve tarihçi. Bilimsel yöntemi, beşeri bilimlerin incelenmesine uyarlamaya çalışmıştır. Edebiyat eleştirisine bilimsel bir yaklaşım kazandırmaya çalışmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hippolyte_Taine. “E. T. 30. 11. 2013”

Geçti yavaşça geçti. Bir kapının önünde durdu; sık gözyaşları şimdi meşe zemin üzerine dökülüyor. Üç defa avdet edecek gibi göründü; her üçünde de vazgeçti. Şimdi uyku bulutları o ihtiyar pederin beynine bütün kuvvetiyle çökmüştür.

Ah keşke: uykundan ebediyen uyanmasaydık!... Çünkü ancak ağlamak için uyanacak olanı niçin uyandırmalıdır!... Artık senin yatağının başında asudegî ve mesudet bir melek beklemeyecek! Yazık! Üzerine atılmak için bir arslan uyanma ki intizar ediyor!..

-2-

1 Nisan akşamı; bâlâlarda (yüksekler) güneş yoktur... Yalnız râtıb, sarı parlaklık asmanın derinliğini dolduruyor. Metruk ve boş kasrın büyük kapısından muhterem bir na's (içinde ölü bulunan tabut) çıkarılıp götürülüyor...

Hepsi durdular ve uzun safi (temiz, katıksız) teşkil edenler birbirine sıkıştı; orada yolun üzerinde bir şekil, yanakları çökmüş, benzi solmuş, hayallere benzer birisi var. Hiçbir hareket etmeden, hiçbir şey söylemeden sade bakıyor: sonra kardan yapılmış bir statü gibi yere bırakılıyor... Ve her ne kadar elbisesi parça, parça ayakları çıplak ise de, her ne kadar kör, ipek gibi saçları perişan, karışık ve gözlerinden revnak (parlaklık), yanaklarından renk ve taravet uçmuş ise de hepsi Leydi Alislerini ölünün sevgili çocuğunu tanıyorlar.... Sükûn içinde onu kendi eski odasına yatırdılar; orada bütün eşya hiç tebeddül etmemiş olduğu hâlde babasının kucağından kaçtığı geceden beri duruyordu; lakin kim, aziz [s. 1480] ve ihtiyar pederini topraktan hayata iade edecek ve kim, geçmiş zamanların asude ve mesut kalbini kendisine verebilecekti?..

4 Haziran 327 Göztepe:

Salime Servet Seyfi

Donanma, Haziran 1327, Receb 1329, S. 16, s. 1478-1480

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden”

[s. 1545] İngiliz edebiyatına ait olan şu parçaları nazmen tercüme edebilmenin benim için gayr-i mümkün olması bir kusur; ve bazıları nazarında İngiliz edebiyatının garâmiyâta (tutkulu, aşka ait) ait parçalarından iğmâz (görmezden gelme) edilmesi -güya- ikinci bir kusur addolunabilir. Ancak bu iki kusûr-ı mefrûzada (ayrılmış hata, ihmal) birer cevap verebilmek mümkündür; birincisi:

Benim o meâliyât-ı hissiyeyi nazmen tercümeyle adem-i iktidârım, hüsn-i niyetimin kıymetini tenkîs (azaltma, eksiltme) etmez ve (Bayrın) ın, (Şekspir) in âsârının nesren Fransızcaya tercüme olunduğu ve hâlâ bundan istiğna hâsıl edilmediğini, te'dîben

(eğitme, terbiye etme, cezalandırma) misal getiremez isem de, çiçek görülme de şemme-i itriyâtını (kokuları çok az) ifhâma (anlatmak) delalet etmiş olurum. İkinci suâl-i mukadder (kıymeti belirlenmiş, sözde ve yazıda bulunmadığı hâlde sözün gelişinden anlaşılan) cevap icap ederse çok kolay:

Japon kadınlarının Avrupa (sufrajet) lerine verdikleri cevabın safha-i diğeri olarak diyebilirim ki: bizim gibi bir inkılâb-ı siyâsinin akabinde ve bir havf-ı inkirâz-ı ahlakının (ahlakın çökme, çöküş korkusu) pîşgâhında devrân-ı milletlerin -garâmiyât-ı vatandan başka- garâmiyât ile uğraşmaya mütehammil (dayanan) vicdanları yoktur.

2

(Pi- bodi) nin bir manzume-i ahlakiyesinden

(Peabody)

“Bir Çocuğa”

Aziz çocuk! Kulağına büyük, büyük şeyler söyleyeceğim ki: her ne kadar tesirat-ı mehîbesine (heybetli etkiler) âgâh değil isek de onları hazâin-i ruhunda (ruh hazineleri) hıfzet ve sana doğru koşup gelen müstakbel seneleri içinde unutma ki: Cihanın fırtınaları üstüne doğru indiği zamanlarda o sözler sana bir tılsım-ı necât olacak, zayıf kollarına kuvvet, donuk gözlerine fer ve basiret verecek!

“Hakikati ara! Şu saf ve semâvi hakikati ki- cennetü’l-cinândan (cennet bahçeleri) bırak, mukaddes olarak akl-ı küll (doğadaki genel uyum, Cebail) ve hikmet-i küllin envârı içinde tevellüd [s. 1546] etmiş olduğundan -her zaman bu arz-ı sâfili (aşağı dünya) ziyaret etmez, meğer ki: Onun endâm-ı haşmetnâkını zekâ-yı hâhişger (istekli akıl), nûr-ı din ve iman içinde bazen görebile! Emvac-ı seyyiat korkunç uğultularla sana doğru yuvarlansa bile bîtâb-ı hirâs (korkudan yorgun olma) olma, ruhunu o hakikate emanet et!

“-Hür ol; âzâde ol! Yalnız insanların demir zincirlerinden değil, ihtirâsât-ı nefsâniyenin dövdüğü zincirlerden de! Ve, kendinin hükümdârı ol. Eğer bu hükümdârı kaybolmuş ise, tesadüf, his, şürût-ı ahval (durumlar, koşullar) üzerindeki hükümdarlığını tekrar kazan!

“Hür ol, hür ol! Mütekebbir, muhteşem, sana hükümdar olmaya namzed müşteheyatını (istenilen, arzu edilen) pâ-yı hürriyetin altında çiğne geç! Ve bülend-i kâmet, bülend-i nâsiye dir, ki: işte bu zaman semalardan, cennetlerden doğup gelmiş olana tesadüf ettik, demektir!

“Fazileti ara! Önündeki kanlı harp için fazilet zırhını giy! Böyle olunca musâra’anın (pehlivanlık, güreşe tutuşmak) cûşânisinden iktisâb-ı şevk ve kuvvet eden bir pehlivan

gibi hayatın her seyyie-i kahrına (kahrın günahı) karşı müstesna ve ulvi bir iktidara sahip olacaksın. Ara, fazileti ki: Baştan, başa ilâhi olan yalnız odur. Ve bir kere bunu bulunca güven bir kendi kuvvetine, bir de Allah'ın kuvvetine!

“Hakikat, hürriyet, fazilet: Ey aziz çocuk! Şayet hakkıyla tenmiye (geliştirme) olunabilir ise [s. 1547] en muzlim saatlerde ruhunu levsten yüksek, pakize ve mukaddes tutabilecek kuvvetler ancak budur! Bunları samîm-i ruhunda beslemekte tekâsül (üşengeçlik) edersen bütün semavî ve dinî denilen meziyetler beyhûdedir? Çünkü: zayıf kadınların türâb-ı sefil üzerinde sürüklenip kirlenilecek ve ruhun memnun etmeye uğraştığı ihtirâs-ı mâbûdelerinin istibdâdı altında müebbeden ezilip gidecektir.

(Convict Ship)

“Sefine-i Mahkûmeyn”

Hervey-den bir manzume Hervey

“Bahr-i muhitler üzerinde sabah! Ve huzme-i ziya, mor, erguvan ve sîmîn feveranlarla dalgalar üzerine boşanıyor! Görüyorsun, ki:

O uzun sefine-i sine-i emvac-ı şâdanda güneşin bir tıfl-ı kıymetdârı gibi savlet-i cesuriyle yuvarlanır gider; bütün yelkenlerini bâd-ı ziyaya açmış, filandrası da (savaş gemilerinin grandi direklerine çekilen uzun ve ince bir şerit biçimindeki sancak) fırtına içinde -ümit gibi- ilerilere doğru uzanmaktadır. Rüzgârlar etrafında mırıldanır, terennüm eder, ve zannolunur ki: Emvac onu taşıyıp götürmekten lezzet alır!

Bak, bir aralık ötekine yukarılardaki altın kenarlı sehâbelere (tek bir bulut) bakmak için dikiliyor, gemiciler armada şen ve şâtır (neşeli) tagannî ediyor!

O gidiyor, dalgalar, serpinti içinde gidiyor, uzaklara, hem çok uzaklara! Öyle ki: bakılsa bir rüya-yı kalp gibi geçip tebâh (yok olmuş, yıkılmış) olmuş hayâlet-i şebâbın (gençlik hayaleti) geçmeden nazar-ı ruh da tecelli eden levh-i güzînine (seçilmiş levha) benzer...

Ve ah gemidir ki: Yanında dârat (debdebe, heybet) ve haşem-i râh-ber (maiyet rehberi), etrafında mûsiki-i saltanat-ı âheng-sâz, üstlerinde bir güneş-i şaşaâdâr dursun da altlarında ezilip kırılan kalpler olduğunu tasavvur etsin!

Bahr-i muhitler üzerinde gece! Küre-i kamer nâsiye-i semâvâtta bir mücevher gibi avize... Kuvâ-yı envârıyla lâyetenâhiyet-i âsmâni (sonsuz gökyüzü) ve yolundaki sehâib-i perişâni (perişan bulutlar) nûr-ı mahz (sırf, sade, tam nur) haline getiriyor... Şimdi denizlere bak: Onun sine-i sâkitinde dururken, bu sefine, karargâr (karar verilmiş) tabiat

bir cezîreye benzemez mi; nâmütenâhiyet-i zılâl-ı âlûd-ı ebhâr (denizler) içinde onun mensî (unutulmuş) ve ıssız bir çölde beslenen sevdâ-yı vatan gibi durduğunu, envâr-ı sîmîn arasında pür-tebessüm, bütün yelkenleri gecenin rûh-ı samîmine küşâde (açılmış, açık, ferah), saha-i vüsatpenâh-ı fezâdaki kurs-ı kamer (yuvarlak ay) gibi tek ve تنها ve bir hayâl-i hüsn-i surette tecellisini görenlerden kim -bir şehîk-i teessürle- düşünür ki: bu kadar güzel bir şey aşyâne-i cürm ve cinayet olsun, ve yanmış, kavrulmuş ruhlar onun içinde çırpınsın? Kim hayal eder ki bu sefine-i sâkit ve müsterih kayıp giderken günah ve masiyetin (günah ve isyan) bile yekdiğerinden ayıramadığı kalpleri dalga, dalga ayırıyor: Müebbeden pârelenen ve müebbeden ayrılan kalpler!..

Yahut hangi insan şu anda denizler üzerinde ümidin ölüm yatağı, genç ruhlar mezarını seyrettiğine kani olur?

Ve işte bizim hayatımız da böyledir, ki: denizdeki [s. 1548] bir sefine gibi ziya ve teğanni içinde seyreder geçer. Hariçten bakılırsa rüzgâr cihana bâd bân küşâ-yı huzûz (sevinçle yelken açanlar), bütün sancak ve filandralarımız açılmış, enzâr-ı gıpta (imrenen bakışlar) ve taaccübe karşı baştan başa muşşa ve pür-mesâdet (saadet dolu) ilerleriz. Hâlbuki: Yazık: Ber-kederler tarafından istîcâr (kiralama) edilmiş ve ah ve vahlarla yüklenmiş olduğumuz için bütün bu ihtişam ve tantana solucu ve yalancıdır. Gözyaşlarımızı saklamak için ettiğimiz tebessümler gibi! Ve mefhûm-ı müellimini muhitimize anlatamadığımız fikirler -sefine-i mahkûmiyetteki yüreği ezilmiş menfiler gibi- o setre-i muhteşeme-i zahiriyyenin altında yanmış, kavrulmuş yatarlar! O esnalardeki: sefine-i âmâl ve hayalet-i şebâbımızın kayb ve nâbûd olacağı korkunç, ıssız sahile yaklaşır!

29 Haziran 327, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Temmuz 1327, Şaban 1329, S. 17, s. 1545-1548

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden”

[s. 1912] Butler “Batler” Bir Manzumesi

Ah hanımlar, muhterem hanımlar! Giyinerek, kuşanarak gezmeye çıkacağınız yarınki gün geçtiğiniz büyük caddeden, onun girdbâd-ı hay ve huyundan (hay ve huyun kasırgası, hortumu), onun modasından ve mükâberesinden (büyüklük taslama) ve iki tarafında dağlar gibi yükselmiş “ticaret mabedleri” nden lütfen dar ve çıkmaz sokaklara sapınız; oradaki: talihsizlik ve mâsiyet (günah, âsilik, itaatsizlik) çocuklarını bir yere toplamış ve

kendi şehrini inşâ etmiştir! Ve yine oradaki: açlık ve redâet (kötülük, bayağılık) ikiz birer canavar gibi mağdurlarını zulmet ve yeise tutup atarlar!

Lütfen o kim bilir kaç mâl olmuş şık elbisenin eteğini ve kıymetdâr işlemelerini toplayınız da yolunuzu -bu sefer olsun- rutubet ve levsiyât arasından geçmek üzere intihâb ediniz? Muzlim-i sefâlet inlerine giriniz, senelerin hamûle-i bittâbisiyle ayaklarınızın altında gacırdayan merdivenlerden çıkınız, ki: orada sefiller, genç ihtiyar ve yarı açlıktan ölmüş yarı çıplak sefiller soğuktan kurtulmak için birbirine sıkışmış yatıyorlar!

Ve, görünüz o iskelet olmuş elleri kolları; bir sadaka-i hayat için sokak taşlarında dolaşa, dolaşa ezilmiş, kanamış, donmuş ayakları!

Yalnız onu değil; kapıdan başı dönmüş ve râşenâk kaçmadan evvel çocukluğun yürek yaralayıcı feryadını, açlıktan kuru tahta ve toprakta kendini kemiren bu mahlûk-ı bîçarenin enînini dinleyiniz! Ölmekte olan “ümit” in “elveda” ı gibi akseden lanetleri işittinizse kâşene-i ikbâlinize geliniz, giriniz, cüret [s. 1913] vicdaniyeniz varsa elbise dolaplarınızı açıp deyiniz “ah, giyecek bir şeyim yok!”

Ah lakin farz etmez misiniz ki: bir sâha olabilir, bir kere olabilir, ki: orada, burada bizi ma’kûsiyetle (aksilik, terslik) şaşırtan ahval düzelir, zamanın şaşaalrı, debdebeleri ve ihtışamları o mıntıka-i ulviyenin envarı içinde sönüp gider, ruh, kendini zapt ve teshir (ele geçirme) eden etten ve ihtirasahattan, önüne kurulan tuzaklardan, gösterişlerden, ve gösteriş yapmak heveslerinden kurtulmak lazım gelir: Safiyet, hakikat, din, hicap ve muhabbet için! Ey benât-ı arz (dünya bebekleri, kızları, kuklaları), bîhaber bakireler, korkunuz ki:

-Şimdi değil- o zaman çıplak kalmayasınız!

23 Teşrinievvel, 327, Göztepe

*

“Vatan”

[s. 1913] Mont Gomery

[Mont- Gomeri’nin bütün İngilizlerce teheyyücât-ı vatanperveraneyi (vatanperver heyecanlanmalar) mucip olan bir manzume-i meşhuresidir. Milliyet ve vatan ne demek olduğunu öğretmek fikriyle yazılan herhangi İngiliz müntehabat-ı eş’arını (seçilmiş şiirler), herhangi kitap ahlakını ele alsanız bu manzumeyi mevki-i tekrimde (saygı makamı) bulursunuz. Evvel ve ahir söylediğim gibi bu gibi tercümelerimin lisanımızda

gösterdiği sönük heyet-i sarf mütercemesinin adem-i iktidarına aittir. Manzumeyi lisan-ı aslisinde okuyanlar ve o lisana vâkıf olanlar şu birkaç satırın cihangir bir millet içinde neden rehnüma-yı fazl ve vatanperverî olduğunu takdir ederler]

Bir memleket, bir yurt vardır ki: Her memleketin, her yurdun medâr-ı fahr ve iğtirâdır (gururlanma). Allah orayı bütün cihandan fazla sever. Orada, daha parlak güneşler, daha saf ve bir ak ziyalarını neşrederler, ve nevvâr ve nûşin (tatlı) fecirler geceleri tezhip, tezyin eylerler! Bir memleket-i hüsn, bir memleket-i fazilet, bir memleket-i şecâat ve bir memleket-i hakikat! Senin talim ve tezkiye eylediği şeyhûhatın (yaşlılık) ve muhabbetin cûşân ve firûzan ettiği şebâbetin memleketi! Seyyar ve serseri gemiciler ki: gözleri en zengin adaları, en sihrengiz sevâhili görmüştür. Ne bu kadar güzel ve latif bir iklim görebilir, ne de buradakinden saf bir havâ-yı nesîmîn ruh-ı samîmîsini teneffüs edebilir. Cihanın hangi ikliminde olursa olsun âvâre-i rûhu mıknaîs-ı hâtîrât ile müteessiren cezbolunarak ancak bu kutba doğru titrer durur! Çünkü Allah'ın latif-i mahsûsa-i mazhar ve tabiatın en asil bir cins-i beşeriyete miras olan bu memlekette mukaddeslerden mukaddes, azizlerden aziz, tatlılardan, tatlı, bir nokta vardır ki: orada; tabiatın müstebdi olan insan kılıcını, asâ-yı hükümdârisini, asaletini, tekebbürünü bir tarafa atar ve şefîk nazarlarında hükümdâr ve oğul, zevce ve peder, dost ve aşına ayn-ı ziya içinde görünür... Orada hükümdar olan için kadındır. Ve, valide-i kerîme, zevce-i hayatın dar yolunu taze şükûfelerle döşerler! Onların şâdan-ı nazarlarının âsmânında bir muhabbetler ve lâtifler melekü'l-müekkilî durur, onların dizleri etrafında vezâif-i beytiye toplanır, ve, [s. 1914] ocak başı mesudetleri de ayakları dibinde kaynaşır!

Nerededir bu memleket, nerede bu yurt? Diye mi soruyorsun? Gel, öyle ise: sen bir insan-ı mert misin ? Bir vatanperver misin? O zaman bil ki: ayakları hangi iklimlerde dolaşırsa, dolaşsın o memleket senin vatanın olan memleket, ve, o yurt senin kûşe-i ailendir!

İster (Grönland) ın kayalarının üzerinde, (Kamçatka) nın sahralarında ve solgun (Sibirya) nın ıssız nevâhîsinde (etrafı, civardaki yerler), olsun -ki: oralarda vahşi avcı ıssız yolunu tutmuş mütehevîr (çabuk sinirlenen) buraları arasından vahşi avını, ren geyiğini, yahut kunduz, izlemekte ve avcılığını yağ ile tatmin eylemektedir -, ister kutub etrafında ezeli dalgaların donduğu mevkide nafîle yere girdâba-i bahre dalıp gitmek isteyen vurulmuş balınayı o dalgaların çenesinden çekip almaya çalışan şemâlilerin (şimallilerin) nazarında olsun: onun nihayetsiz buz sahraları ona semaların altındaki en şükûfedâr vadilerden çok, çok, sevimlidir, ve onun mağaradan ibaret ilticâgâhı, kulûbe yurdu da

kayserin saray tâkdârından (kemer) çok aziz ve muhteşem! [s. 1915] Çin'in şükûfezâr tarlalarında ve üstü insanlar dolu enhârında (nehirler), (Kaliforniya) nın yolsuz, izsiz ormanlarında ve, şitânın (kış) tahtgâhından altındaki mıntika-i bahara istihkâr ile baktığı yalçın (And) dağlarında, (Bermuda) nın şen ve şâtır adacıklarında, - ki: ilkbahar sebz-i müebbed ile tebessüm eder-, (Mâdîra) nın üzüm dallarıyla telebbüs (giyinme) etmiş şevâhik-i sohbetinde ve (Cava) nın veba ve servetleri cem' etmiş bataklıklarında, kadîm-i babalık kâin olduğu yerde- ki: şimdi damla, damla ağlayan salkım söğütler arasında Fırat'ın suyundan kurtlar, çakallar içiyor-, (Karmel) dağının zirvesinden, (Arden) nehrinin âb-ı mukaddesinde- ki: Kenan ilinin iclâl-i ihtîşâmı üzerinden bir rüya gibi silinip gitti-, Yunân-ı kadîmin kahramanlarının mezarına ağladığı noktalarda (Roma) nın vesî'-i harabelerinin (Tiber) Nehri dalgalarını siyahlandığı, parçalanmış kalpli İsviçre'nin esir dağlarının şeref ve namusu gasp olunmuş vadilerine ah ve vah ettiği yerlerde, eski (alivyon) nun kıyılarını bahr-i muhitler üzerine uzandığı güzel hürriyet adası etrafında olsun: İnsan, şu devredip giden bütün şu a'sâr-ı zaman içinde gayr-ı kabil-i tahavvül (değişim) olan insan, her tahavvül eden iklimde hayâl eder ki: Kendi vatani, bütün vatanların medâr-ı fahr ve iğtirâdır (gururlanma), Allah, onu bütün dünyadan fazla sevmiş! Ve onun içindeki, aile yurdu içindedir ki: mukaddeslerden mukaddes, azizlerden aziz, tatlılardan tatlıdır!..

10 Teşrinisani, 327, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Teşrinisani 1327, Zilhicce 1329, S. 21, s. 1912-1915

“Excelsior!¹⁷⁹-Yükselici!-”

[s. 978] Edebiyat

“Yüksel, ki: Yerin bu yer değildir,

“Dünyaya geliş hüner değildir!

Namık Kemal

Amerika büyük, metin, muhib-i beşer (insan sever) ve nikbin (iyimser) şairi Long-Fellow (Long- Felov) nun küçük, lakin manen büyük bir manzumesi vardır, ki: Emsâl-i adâdesi (birçok örnek) gibi bunu da her Amerikalı, her İngiliz ezberden bilir. Manzume lisân-ı aslîsinde sâdeğinin (sadelik, düzlük), belâgat ve selâsetin (ifadedeki açıklık ve akıcılık)

¹⁷⁹ Yaz. N: “Bu kelime Amerika Cemâhîr-i Müctemîa' sî (Amerika Birleşik Devletleri) armasının bizim “el müstenid-i tevfikâtü'l-İlahiye.. İlâh” makamında ziynet-sâzdır.

bedî bir numunesi ise de benim gibi bir âcizenin kalemiyle Türkçemize – hususıyla – nesren tercüme edilmek bedbahtlığına uğraması cidden bâdî-i teessüftür (üzülmeye sebep olan, yol açan). Ancak bu gibi âsâr – ki: birçokları ictihâdât-ı malûlerine (özürlü hastalıklı hükümler) rağmen muhalledliklerini (gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî) bilfiil ispat etmişlerdir. – Mevcudiyetlerinden bizi nice seneler daha bî-haber bırakacaklarına, bu âciz kalemle olsun Türkçeye naklolunsunlar da erbâb-ı iktidârımızın nazar-ı dikkat ve muhakemesini celbetsinler. [s. 979] Bu hususta beni müteselli eden bir şey varsa o da tercümenin aslına bir vav-ı atfı bile ilave edilmeksizin yapılmasıdır; o surette ki: aslına müracaat olunmadan dahi nazma tahvil (değiştirme) olunabilir. [Âli Namık Kemal’imizin “Yüksel!” manzumesiyle bu nazm-pâre arasında samimi bir irtibat hissi bulunur ve bununla iftihar olunmaz mı?]

-Manzume-

“Bir Alp Dağı köyünün içerisinden bir genç geçerken zılâl-i şeb çabuk, çabuk düşüyordu ve bu genç.. Kar, buz örtüsünde bir sancak taşıyordu ki: üstünde şu nakş-ı acîb vardı:

Yükselici!

“Cebni (alın) mükedderdi, gözleri bu cebîn-i mükedder altında niyâmından (kin) parlayan bir kılınç gibi çakıyor ve bir gümüş boru gibi şu lisan-ı meçhulün darbeleri aks-endâz oluyordu:

Yükselici!

“Mesut yurtlarda aile ocaklarının parlak ve sıcak yandığını gördü. Tâ yukarılarda hayal-engîz buz dağları şaşââ-pâş oluyordu; o zaman dudaklarından bir enîn uçtu:

Yükselici!

“Bir ihtiyar köylü diyordu: - Geçiti denemeye kalkışma! Fırtına yukarıdan zulmet-âlûd iniyor, gürleyen seylâb ise derin ve vahşidir!...

“Lakin, o tannan-ı ses bülend ve nâfız cevap verdi:

Yükselici!

“İhtiyar köylü hâlâ diyordu: - Çam ağaçlarının kurumuş dallarından sakın; mahuf (korkunç) çığlardan kendini gözet!.

İhtiyar köylünün son (akşamlar hayrolsun) u bu idi. Tepeden bir ses ise cevap verdi:

Yükselici!

“Gün açılırken (Sen Bernar) ın müttakî (Allah’tan korkan kimse) rahipleri semavâta müteveccihen her zamanki dualarını okuyorlardı; hevâ-yı mevâc içinde bir ses şöyle bağırdı:

Yükselici!

“Sadık (Sen Bernar) köpeği karlara yarı gömülmüş bir seyyah bulmuştu ki: buz kesilmiş eli hâlâ üzerinde şu nakş-ı acib olan o sancağı kavırıyordu:

Yükselici!

“Orada, soğuk ve buz renkli fecrin âğûşunda bîhayat, lakin güzel uzanıp yatmıştı! Ve semadan saf, uzak bir seda sanki bir şehâb gibi o na’sın (cenaze) üstüne düştü:

Yükselici!¹⁸⁰

Excelsior!

1 Teşrinisani 327, Göztepe

Salime Servet Seyfi

İçtihad, 15 Kânunusani 1327, S. 39, s. 978-979

“Son Nefeste Borizan”

[s. 1005]

Edebiyat

Alman şuarâsından (Julyus- Mozer) indir.¹⁸¹

“Borizan meydan-ı harpte, son nefesinde düşmüş yatıyor; ve hûn-ı hayat böğründen akıp gitmekte! Ölüm yarası yanıyor; lakin, bölüğü avdet edinceye, ve muzafferiyet haberlerini getirinceye kadar ölemiyor!

“Sus, dinle! O mecalsizlikten iki tarafına sallanarak ve dizleri titreyerek kalkarken bu geniş meydanda bildik bir boru sesi aks-endâz oldu: Bu ses ona hayat veriyor, yanında mahzun duran bargirinin (beygir) perişan yelesini tuttu; ona bindi. Ve borusunu son nefesleri ile ısıtan solgun dudaklarına kaldırdı...

“Boruyu elinde tutmak için bütün kuvâ-yı bâkiye-i hayatiyesini (hayatının son kalan kuvvetleri) topluyor zannolunurdu. Bu anda bütün sahrada, bir gök gürültüsü kuvvetiyle uçan şu nida aks-endâz oldu: “Muzafferiyet”

Ve ölüm hâlindeki borizanın borusu cevap verdi:

¹⁸⁰Yaz. N: “Yükseldi o rütbe kim makâmı,
Arş oldu serîr-i ihtişamı!”

-Namık Kemal-

¹⁸¹ Yaz. N: O kadar güzeldir ki: İngilizler nazmen kendi lisanlarına tercüme etmişlerdir.

“Muzafferiyet!”

Bunda bütün etrafta derin, gök gürültüleri gibi akisler bulmuştu:

“Muzafferiyet, muzafferiyet,!”

“Borizan bargirinden (beygir) zemîn-i helâke düştü; çünkü hayatının son nefeslerini o avaze-i tebşîre (müjdelenen ses) îlâ edebilmek için elindeki boruyu tevdî eylemişti!

“Bölük avdet ettiği zaman askerler artık ölmüş olan silahşörlerinin etrafında sâmit ve vakur toplandılar; beyaz saçlı, ihtiyar mareşal askerlerine döndü, dedi ki:

-Çocuklar, hayırlı ölüm işte buna derler!

20 Teşrinisani, 327, Göztepe:

Salime Servet Seyfi

İctihad, 15 Şubat 1327, S. 41, s. 1005

“Zevce, Çocuklar ve Dostlar”

[s. 1024] Edebiyat

Spencer (Spensır) ın Bir Manzumesi.

-Büyük kardeşim Süleyman Nutkî Bey’e-

Beşeriyet-i fenniyeden her birinin fihrist-i mukadderâtı olan nüsha-i sipâh (ordu nüshası), mabudlara takdim olunduğu zaman bundaki mütevellî [s. 1025] ve müselsel felaketlere, belalara bir mabude-i müşfika açtı ve bunların arasına yavaşça üç saadet koydu:-

Zevce, çocuklar ve dostlar.

“Plüton” [1]¹⁸² nafile yandı ve yakıldı ki: ben aldatıldım. Hâlbuki elbet, adalet-i İlahiyenin gaye-i hikmeti yerini bulacak. Çünkü beşerin felaketi için ettiği tasavvurat-ı ahd boşa çıktı. Çünkü – cehennem mabudına rağmen – bu süflî cihan bize cennet olur. Kimlerle:

Zevce, çocuklar ve dostlarla!

Gerçi bigâne ellere emanet edilen saadetlerimiz mütevekkil-i fenâ ise de ve gerçi emniyetsiz bankalara tevdî edilen eshâmın (hisseler) encâmı iflasa müncer (bir yöne doğru çekilen, son bulmak) olursa da kalplerimizden çektiğimiz bonolar asla protesto edilmez, meğerki: şu kumpanyaya çekilmeye: -

Zevce, çocuklar ve dostlar!

¹⁸² Yaz. N: “(Plüton) esatirin cehm-i mâbudı.”

Yılmaz şecaat onun sönmekte olan hayat-ı âteşinde hâlâ yanmak ile beraber, sancağını müdafaa eden ölüm yaralı gemici, ölürken, yurdunu, ve orada ne kadar semûd olduğunu düşünerek bir keder-i gözyaşı düşürür: -

Zevce ile, çocuklarla ve dostlarla!

Tarihlerde, hikâyelerde yaptığı işler ihya edilen ve vazifenin eliyle uzak uzak arzlara gönderilen asker, bütün bu geçmiş sinnin (yaş) şan ve şerefi bir bahtiyar gece, şunlarla beraber bulunmak için fedaya razıdır?:

Zevce, çocuklar ve dostlar!

Vahşi, ve haşin fırtınalar kârban üzerinde inlesin, varsın Arabistan'ın bütün ıtriyatı onun için yükselsin, naçiz hâlâ vatandaki o meşceri (ağaçlık) düşünür ki: birlikte oturmuşlardı:

Zevce, çocuklar ve dostlar!

Şebâbın henüz bulutlanmış sabahı, meserret ve lezâizi (hoşa gidecek tatlı şeyler, zevk alınacak şeyler) içinde insan yalnız kendine güvenebilir. Lakin, ihtiyarlığın gurubları vardır ki: eğer şunların tebessümlerinden hararet almazsa ıssız ve soğuk kalır:

Zevcenin, çocuklar ve dostların.

Bırakınız, şan ve şöhretle muazzez ve hâtırâdar vefat edenler üzerine vaz' (koyma konulma) olunan tâc-ı takdirat-ı müebbeden mutarrâ (taze, göz alıcı), gülfeşân (gül saçan) olsun. Ben ise, ser-kabrimde payidar yalnız bir söğüt ağacı isterim ki: şunların gözyaşlarıyla jâle-dâr (üzerinde çiy bulunan) bulunsun:

Zevce, çocuklar ve dostlar.

Haydi, bâde-nûş (şarap içen) olalım! Çünkü bu nagamat-ı şiirim (şiirin nağmeleri) gittikçe, gittikçe acılaşıyor, ve o kadar haşmetli, ciddi düşüncelere beni gayr-ı ihtiyari sevk ediyor... Haydi, bâde-nûş olalım; ve kaldır kadehi yukarıya! O kadehi ki: aşk ve muhabbet ve fazilet-i muattar (güzel kokulu) ediyor, ve ben şimdi dolduruyorum:

Zevce, çocuklar ve dostlar için!

14 Şubat, 327, Göztepe

Salime Servet Seyfi

İçtihat, 1 Mart 328, S. 42, s. 1024-1025

“Küçük Serseriler”

[s. 77] İngiliz edibelerinden (Mari – Korelli) den:

Çocukluğu düşündüğümüz zaman umumiyetle hayalimizde, şetaret, safiyet ve güzelliğin bir misal-i bedîi tecelli eder. Fahur-ı şefik (şefkatiyele övünen) annelerin sarı saçlı, mavi gözlü hazineleri tombul, gülgün mini miniler ki:

Genç ve mutarrâ (taze) gönülleri – bazen birini oyuncak ve birini oyun için olandan maada – hiçbir keder tanımaz. İşte bunlardan hayatımızın, “çocukluk” cidden mevcut latif goncalarıdır. Ve bunların güzel hatıraları uğrunda hiçbir fedakârlığı büyük, hiçbir ızdırabı gayr-ı kabil-i tahammül, hiçbir işi fazla müşkil bulmayız; yeter ki: onları sıhhatte, kuvvette, mesudette bulunduralım ve üzerlerine düşecek her zıll-ı elemi uçurabilelim. Kendimizin tombul yavrularımızı okşar, neşeli lakırdılarını, şatır kahkahalarını dinler iken hiç hatırıma gelmez ki: cihanda aynı muazzam mâder-i tabiattan tevellüd etmiş çocuklar vardır, hatta kendilerinin çocuk olduklarını anlamadan yaşarlar ve hayat-ı hakikiyeye daha emeklemeden en acı bir tarzda başlamışlardır.

Nahl-ı beşeriyetin bu mini mini döküntüleri, sence ne kadar küçük olursa olsunlar, ihtiyardır; hatta denilebilir ki: yaşlı, ihtiyar doğmuşlardır. Hayatın muzlim ve i'vicâcli (eğri büğrü) geçitlerine alışmış ve muhabbetin, şefkatin, vazife, fazilet ve asudeğînin geniş şehrah-ı zerrini (altından yapılmış ana yol) onların serseri ayaklarına asla gösterilmemiştir.

Evet, kimsesiz çocuklar için melceler (sığınılacak yer) olabilir ve mevcuttur, talep edenlere karşı her türlü rahm ü şefkate gösterilir; lakin, bütün bu, böyleymiş ve yapılmakta olanlara rağmen zavallı serseri çocuklar elan cihanın her noktasında sürüklenmekte ve paçavralara bürünmüş, elem-âgîn (elem dolu) çehreleri kirli ve gözyaşları ile âlûde, narin sesleri bir dilenci nağmesine uydurulmuş önümüze çıkmaktadırlar. Hayf ki: genç kalpleri de çok defa iğfal ve hayli lekeleriyle solmuş, ölmüş bulunur.

Geçen gün bu mini mini serserilerden biri geldi, muharrik-i merhamet (harekete geçiren merhamet) sesiyle bir lokmacık ekmek istedi. Bu, yedi sekiz yaşında güzel bir çocuktü. Mavi gözleri safiyet ve emniyetle nighbân idi. Narin, çıplak ayakları çatlamış, şişmiş görünüyordu. Arkasındaki paçavralar o kadar perişan idi ki: yere dökülüvermemesi bir mucize addolunabilirdi. [s. 78] Bu paçavraların birçok mahallerindeki geniş deliklerden yumuşak ve sarışın (okunmayan kelime var) görünüyordu. Çehre ise en şefkatli bir annenin istediği kadar tombul, gülgün ve güzel idi; bununla beraber en hüzn-engîz bir tavır ile soğuktan donduğuna, aç olduğuna beni temin ediyor, ayaklarının yürüyemeyecek

kadar sızladığını söylüyordu. Küçük serseriye hemen matbaha aldık; çamurlu ayaklarını sıcak su ile yıkadıktan sonra çorap ve bir çift kuvvetli kundura giydirdik. Ocağın karşısında sandalyeye oturduğu zaman pek memnun görünüyordu. Eline tutuşturduğu iki kurabiyeyle kemal-i iştihâ ile yiyip bitirince şimdi nereye gideceğini sordum.

Serseri yumruklarını gözlerine götürerek cevap verdi:

-Eve gideceğim.

-Ev nerede?

-Annenin olduğu yerde.

-Anne nerede oturuyor?

-Anne sokakta oturur Madam.

Sokakta mı oturur?, Lakin nerede uyur?

-Sokakta uyur Madam...

Mini mini haylazca bir şey söylemeksizin [s. 79] baktım. Enzarıma karşı gözlerini öyle bir suretle kaldırarak cevap verdi ki: bunda yarı istirham, yarı hile ile mündemiçti.

-Annen hangi sokakta oturur?..

-Hangi sokak kolaysa o sokakta Madam!

İçimi çektim. Ne kadar güzel, sevimli bir çocuktü; hâlbuki istikbalde onu kim bilir nasıl bir hayat bekliyordu!

Sualime devam ettim:

-Annen ne iş yapar?

-Düğme ve kopça satar.

Düğme ve kopça... Bunları satan kadınların ahval ve eşkâlini nazarımda tecessüm ettirebiliyordum!

Biraz arsız, acûz (yaşlı) ve kirli bir kadındı; aaleb-i ihtimal (kuvvetli ihtimal) başının yan tarafına doğru eğilmiş bir şapka giyiyor, parmaklarında piriñ yüzükler bulunuyordu. Bir kadın ki: çatlak sedasıyla gelip geçen birkaç sersem ebleh (ahmak) uşakların latif iştirâlarına (satın alma) sığınyor, para etmez metâin almaya onları ikna ediyordu.

Tekrar sordum:

-Baban var mı?

-Evet Madam, her zaman sarhoş olur, Madam!

Bunun üzerine pederi hatırımdan çıkardım, yine valideye ricat (geri dönme) ettim:

-Annen seni ne için mektebe göndermiyor?

[s. 80] -Bilmem, Madam!

Şimdi küçük yumruklarıyla gözlerini daha şiddetle oğuşturmaya başlamıştı.

-Şimdi annen nerede?

-Bilmem, Madam.

- O hâlde gidip onu nasıl bulacaksın?

-Bilmiyorum, Madam. Bulmaya çalışacağım...

-Nerede bulmaya çalışacağını biliyor musun?

-Evet Madam; meyhanesini bilirim.

-İçki içtiği meyhaneye mi demek istiyorsun?

-Evet Madam.

Meyhane kelimesi sanki onu bir faaliyete sevk etmiş gibi ateşin yanındaki sandalyesinden aşağı sıyrıldı; gitmeye hazırlandı. Arkasına kalın, sağlam bir ceket giydirdikten sonra iyice bakmak için kırmızı yanaklarını yukarıya kaldırarak:

-Eğer anneni bulamayacak olursan yine buraya gelirsin değil mi? Gelirsen anneni buluncaya kadar biz seni seveceğiz, bakacağız; birçok daha kurabiyeler vereceğiz, anladın mı?

-Evet, Madam.

Ve aklına gelen şeyi yapmak için:

-Biraz dur!

Dedim ve bir kâğıt parçası alıp süratle şu satırları yazdım:

-Eğer bu çocuğa refah içinde bakılmasını, mektebe gönderilmesini ve namusuyla ekmeğini kazanacak surette büyümesini arzu ediyorsanız şu üç hafta zarfında haneye müracaat edebilirsiniz.”

Altına adresimi ilave ettikten sonra kâğıdı ona verdiğim ceketin cebine dikkatle yerleştirdim.

-Anneni bulduğun zaman bu kâğıdı ona verecek misin.?

Şimdi o, bana müteacibâne bakıyor, güya böyle bir teklifin kabulü münasip olup olmayacağına tereddüt ediyordu. Lakin bir dakika kadar düşündükten sonra muvafakat etti:

[s. 81] -Evet, Madam.

Bu mini mini serseriye yerden kaldırdım, kalbim onun mukadderat-ı haşinesini düşünerek kabarmış olduğu hâlde zeki, gülgün çehresini öptükten sonra elinden tutup sokak kapısına

getirdim. Orada bana kestane renkli turrallarından birini gözüne doğru çekerek bir resm-i veda teşebbüsünde bulundu; süratle merdivenleri indi; koşmaya başladı. Ben ise hemen salonun bütün sokağa nezareti olan balkonun penceresine gitmiş, onu seyretmeye başlamıştım. O hem gidiyor, hem yakında kimse olup olmadığını anlamak için etrafına bakınıyordu. Sokağın tamamıyla تنها olduğunu görünce bir sokak kapısının eşiğine oturdu. Bulunduğu yerden onun ne yapmaya başladığını görünce hayret ve meyusiyet içinde kaldım. İlk işi arkasındaki ceket ile ayağındaki çorap ve kunduraları çıkarmak oldu; sonra yalın ayak ilerideki siyah çamur kümesine giderek o kadar itina ve sıcak sular ile temizlediğimiz tombul ve beyaz ayaklarını ta diz kapaklarına kadar çamura buladı. Bu esnada ceketin içine sardığı eşyasını koltuğunun altına epeyce sıkıştırıyor, parça, parça gömleğine vaziyet-i mahsusasını vermeye çalışıyordu. Bu tertibat biter bitmez bu küçük yaban kedisi gibi keskin bir nara attıktan sonra tabanları kaldırıp uzaktaki köşe başında nazarımdan kayboldu!

Ben ise onun mahal-i maksudunu gözümle görmüş gibi biliyordum?

O şimdi bu ceket ile kunduraları ve çorapları mümkün olduğu süratle paraya tahvil etmek üzere en yakın koltukçu dükkanına şitâban idi; oradan da annesinin bulunduğu meyhaneye uçacak, bu sabahki parlak muvaffakiyeti anlatacaktı. Kadın parayı alacak, ihtimal çocuğa kâr-güzârlığına (işin hakkından gelen, becerikli) mükâfaten iki pens verecekti.

Benim zavallı mektup ise şüphesiz yerine gitmeyeceğinden ihtimal ancak bir gün kıraatından (okuma) mana çıkaramayacak olan bir eskici Yahudi tarafından bulunacaktı. Mamafih: bu suret-i hareketinden dolayı zavallı küçük serseriye mücrim görebilir mi idim? Asla! Yalnız bedbaht çocuğa karşı daha ziyade bir acımak hissettim.

[s. 82] Bahtiyar çocukların hakikati söylemeye alıştırılması gibi kemal-i itidal ile halkı aldatmaya alıştırılmış olan bu çocuktan başka türlü hareket beklemek muvaffak-ı mantık mı idi? Şayet başka türlü hareket etseydi asıl o suret-i hareket mucib-i taaccüb olmak lazımdı. Bununla beraber çocuğun çehresi beni cezbettiği cihetle kalben bir inkisar-ı emel, bir yeis-i amîk duymaktan men-i nefis edemiyordum, zaten Londra sokaklarını devreden küçük serseriler içinde nazar-ı hayretinizi celbedecek kadar latif, cazip simalı olanları, ne kadar çoktur? Güzel saçlı ve güzel, baştan aşağı kadar bulandıkları pisliğe rağmen vücutları, çehreleri şayan-ı hayret surette taravetli, nermin çocuklar, endamları o kadar mütenasip, vaz'(koyma konulma) ve tavırları o rütbe-i pür-vakar, muntazam mini

miniler var ki: insan baksa bir saray-ı hükümdarî de doğmuş zanneder. Bir sabah henüz on, on bir yaşlarında bir İtalyan çocuğu şeklinde bana, bu serseri asilzadegânından biri tesadüf etti; penceresinin altında dolaşıyor, çok kullanılmış, çok seyahat etmiş, lakin henüz sedası bozulmamış bir mandolini oldukça iyi çalıyordu. Musikinin iklim-i müşemmesinden (güneşli memleket) gelmiş olan bu derbeder çalgıcılara karşı kalbimde daima bir şefkat vardır binaenaleyh onu hemen çağırdım, konuşmaya başladım; çok seyahat edip az kazandığını söylüyordu; ekseriya yiyeceğini müşkilatla buluyordu, lakin şâtır, cevval idi; üçüncü, parlak tebessümü içinde daima ümitvar, daima sebük-rûh (hafif ruhlu, içi tez, hoşsohbet) bulunuyordu. Suret-i telaffuzunda bazı noktalar dikkatimi celbettiğinden (Lombardiya) lı olup olmadığını sordum; bu sualime karşı kendini toplayarak vakurâne cevap verirken başının taharruk-ı manidarını (manidar kımıldama), gözlerinde çakan ziyayı kibir ve gururu asla unutamayacağım:

-Hayır, sinyorina, ben Romalıyım!

Eğer bu çocuk “ben imparatorum!” demiş olsaydı bu mevki ve mertebesini daha vakurâne a’lâm (bayraklar, sınır işaretleri, kabile başkanları) eylemezdi ve âlem-i kibârın (büyükler âlemi) salonlarında [s. 83] sürüklenen birçok malul-ı hayat (hastalıklı hayat) delikanlılar onun hükümdârâne tavrına, nezaket-i endamına şüphesiz gıpta ederlerdi.

Bir zamanlar (Londra) evrak-ı havadisinde (Sali) ile onun (Belok)’u namıyla meşhur iki küçük serseriye dair birçok şayan-ı dikkat satırlar yazılmış idi. (Sali) ismindeki serseri kız, sekiz, onun sevgili refiki erkek çocuk dokuz yaşında idi. Bu çocuklar, gündüzleri zalim ebeveynlerinin emrine tabiaten (Londra) sokaklarında dolaşır, yahut kendilerini istihdam eden sahiplerinin hesabına dilenir iken veya kibrit satarken, aralarındaki mesafe ne kadar uzarsa uzasın akşam olunca bu iki serseri mutlaka birleşir idiler. Gayr-ı kabil-i mukavemet bir cazibe, izah olunamaz bir şefkat-i müteakabile bunları yekdiğerine [s. 84] yaklaştırıyordu. Ve bu zavallı şeyler birbirine karşı öyle samimi, menfaat ve ziyandan ârî bir muhabbet beslemekte idiler ki: aralarında imrâr-ı hayata mecbur oldukları kaba, sefil rûfakâ bile bunların hâl ve vaz’larından (konulma) müteessir olarak (Sali) ile onun (Belok)’u hakkında muhabbet-perverâne, hayırhahâne bir lisan kullanmakta, onların latif, hüzn-engîz sergüzeşterlerine müdahaleden içtinap (kaçınma, sakınma) eylemekte idiler. O zamanlar bu iki kazazede-i hayat için bir şey yapılacağını ümit eylemiş idim; lakin gazetelerde bu işe ait olan mebâhis (bir şeyin bahsolunduğu yerler) sırf hissî bir heyecan ve teessür uyandırmakla kalıp unutuldu; böylece (Sali) ile onun (Belok)’u seyyiat

(kötülükler, fenalıklar) ve sefalet içinde yaşayan çocuklarla beraber büyümeye terk edilmiş oldu. Henüz pek gençlerin, mini minilerin nazik bir şükûfe-ter gibi mutarra çehrelerinde keder, cehalet ve ahlaksızlığın intibâatını hayat-i içtimaiyemizde daima görmeye mahkûmiyet-i ıztırariyemizi (mecburî mahkûmiyet) düşünmek ve en akıllı, en fazıl zevatın bütün mesaisine rağmen kendilerine muavenet edilemeyen ve edilemeyecek olan birçok çocukların, mini minilerin ortada kaldığını görmek cidden pek müthişti. Fenalık mabudına müebbeden böyle masum karbanlar mı takdim etmek lazım geliyor? (Londra) nın bütün manzarası içinde bana en keder-engiz görünen -her ne kadar bazen ziyadece haşin ise de her hâlde hüsn-i niyetle hareket [s. 85] eden memurin-i mahsusa-i hükûmetin pençe-i terbiye ve idaresinden kurtulmaya muvaffak olan çocukların hâlidir; o çocuklar ki: hayatlarını millete faideli edebilmek için hiçbir vasıtaları, hâl ve istikbalde ümit eyleyecek hiçbir şeyleri yoktur ve sefil ve ahlaksız ebeveynlerine bakılınca bunların sahne-i hayata kelimeleri daha muvâfık bile görülür. Şehirlerin sokakları bu nevî mahlukat-ı sefile ile dolup taşıdığı hâlde her gün yapılandan fazla bir şey yapabilmek mümkün olmuyor. İngiliz milletinin kalpleri bîçaregî-i tufûliyet (çaresiz çocukluk) ve masumiyet için meşhûn-ı rahm ve şefkat ve sefiller ile metruk, mensî (unutulmuş) çocuklara karşı verilen îânelerde, gösterilen muavenetlerde büyük âsar-ı civanmerdi meşhuddur; lakin bu kitle-i siyah sefalet ve mâsiyet (günah) arasında bütün hükûmet adamlarının ve filozofların mesai-i vakıası ne kadar naçar kalıyor? Bununla beraber evimizde daha iyi zamanlar olduğuna inanmakta devam etmeliyiz; o zamanlar ki bu vatanda doğacak her çocuğun, ebeveyninin olduğu kadar hükûmetin de çocuğu olduğu kabul edilecek ve hükûmetin, milletin bir hâdimi bulunmak saftuyla mevkiinin mesuliyeti ve kendi kıymetini takdir eyleyecek surette talim ve terbiye edilecektir. Kadim Ispartalılar arasında usul böyle idi ve her ne kadar Ispartalılar bu husustaki fikirlerini derece-i ifrat ve tefrite kadar isal etmişlerse de çocuklara ait usul-i terbiye ve talimlerinin akl-ı selim esasına müstenid bulunduğunda şüphe yoktur Isparta vâz'-ı kanunu (Likurgus)¹⁸³ vatandaşları için yaptığı kanunda ne derece hata etmiş olursa olsun çocuk serseriliğini, mini minilerin çaresiz, yardımsız ahlaksız dolaşmasını asla tecviz (yapılmasına râzı olma, uygun görme) eylememiştir.

4 Kânunusani 327 Göztepe

¹⁸³Haz. N: Sparta'nın efsanevî kanun koruyucusu.

“İngiliz Edebiyatı Numuneleri”

[s. 122] Lord (Bayrın) ın Eşârından:

Bir rüya gördüm ki: tamamıyla rüyaya benzemez....

Parlak güneş sönmüş idi; necûm-i sahâ-i ebediyette

Şiirsiz, tarîk-i seyirlerini şaşırmış, âvâre bir hâlde dolaşırlardı, ve buz gibi olan arz-ı kamersiz hava-yı nesîmi içinde sîm-i siyah şekliyle bir îma gibi sallanır, dururdu. Vakt-i sabah geldi; lakin gündüzü beraber getirmedi. İnsanlar ise bu an harabiyette bütün ihtirâsâtı unutmuşlar ve hepsinin buz gibi olan kalbi ziyaya malikiyet için münâcât-ı menfaatperestâne ile dolu idi... Yakdıkları ateşlerin yanına toplanmışlardı, hükümdarların serîr-i saltanatları, taçlı kralların serapları, fukaranın kulübeleri, nev-i beşerin içinde yaşadıkları her şey ateş, ziya hâsıl etmek için yakılmış, koca şehirler eriyip gitmiş idi. Ve bütün insanlar birbirinin yüzünü bir daha görmek için alevler içindeki meskenlerinin etrafına toplanmışlardı; ve volkanların, bu meşâil-i cebeliyenin civarında olanlar bahtiyar idi.... Küre-i arzda baştan başa bir korkulu ümitten başka bir şey yoktu... Ormanlara ateş verildi, lakin saat, saat bunlarda yıkılıp sönüyordu. Çatırdayan kütükler, dallar büyük gürültüler ile düşüp söndüler ve her yer zulmet içinde kaldı. Alev parça, parça yüzlerine düştükçe o ve isin ılık içinde insanların çehresi hazin bir heyet arz ederdi. Bazıları yere düşüp gözlerini kapayarak ağlıyorlar, bazıları çenelerini takallüs (kasılma) etmiş parmaklarına dayanarak tebessüm ediyorlardı. Diğerleri öteye, beriye koşarlar, ölüm ateşlerini mahrûkat (yakacak) ile beslerler ve bitmiş dünyanın setre-i tabutu olan karanlık âsmâne bin heyecan ile baktıktan sonra kendilerini lanetler ile yere atıp dişlerini gıcırdatırlar, inlerler idi. Vahşi kuşlar çığlıklar atarak, havf ve dehşet içinde yerlerde sürüklenerek artık faydasız kanatlarını çırpırlar, yabani hayvanlar, canavarlar munis ve lerzan dolaşırlar, engerek yılanları ılık çalarak, lakin kimseyi sokmayarak izdiham arasına sokulurlar, yenilmek için kesilirlerdi. Bir müddet unutulmuş harp ve vegâ (kavga, savaş) tekrar kendini gösterdi... Ortaya bir kanlı çorap getirildi.. Herkes karnını yabani hayvanlar gibi hırs ile doyurarak abûs ve mütehevvir ayrılıyorlardı.... Artık muhabbet denilen şey yok idi.. Bütün [s. 123] dünyada, kalplerde bir düşünce vardı ki: bu da ölüm, yakîn (kesin) ve lanetli bir ölüm idi... Kaht ü galâ (kıtlık ve pahalılık) her bağırısağı kemiriyor, birçok insanlar ölüyor, kemikleri de etler gibi mezarsız kalıyordu. Ve her an

zayıflar kuvvetliler tarafından yeniliyordu. Hatta köpekler bile sahiplerine hücum ederlerdi... Bunlardan yalnız bir tanesi muhâfaza-i sadakat etmiş, kuşları, hayvanları, aç insanları sahibine yaklaşmaktan menetmekte bulunmuş idi... Şu âna kadar ki: Açlık büsbütün üzerlerine binerek ikisini de ezdi... Hayvan kendi için de yiyecek aramıyor, yürekler parçalarcasına ve daimî bir surette inliyordu. Nihayet acı ve tiz bir feryat ile artık sahibinin kendisini okşamayan elini bir daha yalayarak öldü, gitti!...

O kanlı, korkunç izdiham yavaş, yavaş bitti; koca bir şehirden yalnız iki kişi kalmıştı. Bunlar da birbirinin düşmanı idiler. Bir mabedin sönmek üzere bulunan ocağında rast geldiler ki: orada mukaddes olmayan bir iş için cem' edilmiş bir takım eşya-yı mukaddese vardı. İki bunları topladılar ve titreyerek soğuk, iskeletleri ile zayıf kığılcımları (kıvılcım) karıştırdılar; hayat ü vâpesinlerinin (en sondaki) zayıf nefesi bir alevcik hâsıl etti ki: etraftaki zulmet-i bî-intihâya (sonsuz) karşı şâyân-ı istihzâ idi. O zaman, alev biraz daha büyüyünce, gözlerini kaldırdılar, birbirinin çehresinin heyetini görerek birer feryat ile düşüp öldüler... Yüzlerinin şekli ve ihtilâcât-ı müthişesinden, ölümün alına lanet ve meşûmunu yazdığının kim olduğunu tanıyamadan gitmişlerdi...

Dünya boş idi... Bir zaman insanla dolu ve neşeli olan bu küre şimdi mevsimsiz, çayırızsız, ağaçsız, insansız, bir kitle-i mevt, bir heyulâ-yı serd-i türâbi olmuştu. Nehirler, göller, [s. 124] bahr-i muhitler baştan başa hareketsiz ve sâkit durur, umkalarında (derinlik) hiçbir şey kımıldamazdı. Gemicisiz kalmış gemiler denizler üzerinde bekler, direkleri parça, parça düşer, düşükleri zaman hiçbir hareket ve temevvüc (dalgalanma) hâsıl etmeden sath-ı bahirde kalırlardı... Dalgalar bile ölmüştü! Med ve cezirde mezarında idi, hâkimeleri olan kamer ise daha evvel sönüp gitmişti... Rüzgârlar havâ-yı râkid içinde yok olmuş, bulutlar erimişti; zulmetin bunların muavenetine (yardım etmek) ihtiyacı yoktu; çünkü baştan başa kâinat o idi!....

Common Lot

“Kader-i Umumi”

Montgomery

Montogomeri'nin Bir Manzumesi

Edvâr-ı güzeste'nin firâr-ı seri'i (hızlı kaçış) esnasında bir insan nefha-i hayatı (hayat nefesi) teneffüs etmişti, bu kimdi? Ey fâni! Senin kaderin ne olursa olsun, o insan sana benzerdi.

Hayata başladığı iklim-i meçhul, öldüğü memleket meçhul...Ve nâmı arz üzerinden kaybordu; bu mahviyetten yalnız şu hakikat kurtuldu:

Meserret ve keder, ümit ve havf birbirini müteâkib enîn-i kalbinde hükmettiler; onun da mukaddes gördüğü, lanet ettiği şeyler vardı: Bir tebessüm, bir gözyaşı.... İşte bu kader, bâkîsini bu temaşağâh-ı umûminin siyah perdesi nazarımızdan saklıyor... Nabzının sükût ettiğini, azâsının son bî-tâbî içinde kaldığını hisseylediğini biliyoruz, çünkü bunlar herkes tarafından hissölunmuştur. Dûcâr-ı ekdâr ve âlâm olmuştur; ızdırâbatı artık bitmiştir...

Sönmüştü; meserrâtı şimdi uçmuştur... Dostları vardı, onlar artık ebediyyen yok oldular... Düşmanlara malikti ki: şimdi öldüler. Sevmiştî; lakin sevdiği vücudu mezar âmâk-ı bârid ve muzliminde eritmiştir; ah, evet, o kadın güzeldi, pek güzeldi; lakin kimse onun hüsnünü topraktan kurtaramaz.

Sen ne gördünse o da gördü; seni muzdarip eden esbâb ve vekâyî'-i hayat yolunda o da tesadüf etti;..

Sen ne isen o da o idi; o ne ise sen de o olacaksın!...

Birbirini takip eden mevâsim, gece ve gündüz, güneş, kamer, nücüm, arz ve bahar ona hissesini verdiler... Onun için artık hayat ve ziya mevcut değildir... Bir zaman nazarına karşı sâyesini izhar eden, letâfetini saçan bulutlar, saadet-i şemsiye şu üstümüzdeki semâda nereye gittiklerini bildirecek bir eser terk etmediler...

Beşerin dünya başlalayıldan beri devam eden harâbîsini bildiren tarihler, vekâyinâmeler o âdeme ait şu sözden başka malûmat arz etmezler:

Bir zaman bir insan vardı!...

Salime Servet Seyfi

Donanma, Mayıs 328, S. 27, s. 122-124

“Biraderler”

[s. 220] (Çarls-Sproğ) dan:

Biz yalnız ikiyiz, o berikiler ölümün ihlal edilemez gecesi içinde uyuyorlar. Yalnız ikiyiz! Oh haydi bizi kutsiyetle bağlayan bu bağı muhafaza edelim!..

Kalp kalbe karşıdır, bizi ısıtan seyyâl-i hâr birdir; o iyi ihtiyara, onun hûn-ı iffetine ikimiz de mütesâviyen (eşit olarak) sahip çıkabiliriz.

Biz ikimiz de bir annenin kolları arasında sıkıldık ki: Onun hatırası mukaddes olsun! Bir beşikte sallandık! Bir ocağın etrafında oynadık; çocukluk oyunlarımız birdi. Her küçük

keder ve meserret de! Haydi, bu kadar çok evvel iştiâl (alevlenme, parlama) eden bu nûr-ı erkekliğimiz de muhafaza etsin!..

Biz yalnız ikimiz! Bizi ölünceye kadar birbirinize bağlayacak bağ bu olsun; ve soğuk toprakta yan yana yatacağımız vakte kadar burada omuz omuza duralım!..

Salime Servet Seyfi

Donanma, Temmuz 328, S. 29, s. 220

“Vahşet-i Harp”

[s. 264] İngilizce'den

Her tarafımda harbin üzerine en muğfil (aldatan, aldatıcı) bir renk atmak, onun vicdanları titreten vahşetini mıntika-i fikr ve muhakememizden mestur (örtülü, gizli) tutmak isteyen birçok avâmil (etkenler) görüyorum; bu avâmil içinde bize asker saflarının ihtişam ve azametinden, birbirini takip eden fedakâr hücumlardan bahseden tarih de var; aheng-i sahirîni (büyüleyici ahenk) kanlı destanlara iâre (ödünç verme) eden; parlak timsâlleri, vezn ve kafiyesi nesîm içinde dalgalanan bahâdır tolgalarının tuğları ile ruhu cûşişe (coşku) getirerek hain çiçeklerini meşrû gösterilmiş katliam üzerine saçan şiir de var.

Bu amelleri cengin gittikçe kızıştığını ifhâm (anlatma) eden mûsikide de gördüm: O mûsiki ki: şefik ve asude, hayr-hâh (iyilik sever) ve civanmert gönüllerle dolu bir ziyafet salonunda nermin ve hazin nağmelerden sonra birdenbire trampetlerinin keskin, haşin ahengiyle “silah başına” yı urduğu zaman dinleyenlerden kimsede itiraza kudret bırakmadı. Herkes samt ve mevkûf bu lezzet-i hissiyeye istağrak ettiler. Ve mûsiki-i feverân ve cûşâni-i bülendiyle, şiddetlenen muharebenin ölüm perdelerini, mecruhların (yaralıları) enînini boşaltarak nihayet samt-ı bî-hayata dalıp gittiği zaman dinleyenlerden hiçbirinin bir şehîk-i esefle (üzüntülü hıçkırık, nefes) titremediklerine dikkat ettim.

Bütün bunlar bizim ne kadar garip ve kûteh-bîn (kısa görüşlü) mahluklar olduğumuzu ispat etmez mi? Eğer böyle olmasaydık harbi ancak bir menfûriyet-i muvahhişe (korku ve ürküntü veren, nefret edilen), bir meşûmiyet-i sırf (baştan ayağa kadar uğursuzluk), içinde görecektik idik.

“Bir muharebeyi kimse görmez; nefer bir duman bulutu içinde ateşe devam eder; yahut nazarında herşeyi setreden bir galebelik arasında hücumla ilerler. Zâbit kendisine tevdi edilmiş olan vazifeyi hüsn-i ifâ edebilmek endişesiyle meşgul ve başkalarını seyretmek fırsatından mahrumdur. Kumandan aynı zamanda her yerde bulunamaz; işin nasıl

ilerlediğini aldığı raporlardan öğrenir. Bu ise pek münasiptir; çünkü: muharebe insanların ona bakmaya cesaret edemeksizin yaptıkları işlerden biridir!

Memleketin millerle mümted (yayılmış, uzanmış) sahaları üzerinde, her sahrâ-i istihkâmâtı (çöl siperleri) önünde, her vadi boğazında, yahut her ormanın medhâlinde öldürüşme vardır; umûmi, devamlı, karşılıklı bir öldürüşme!

Suret-i rahman olan insan, mümkün olan her tarzda ve işkencenin her nevîyle parçalanmış, ezilmiş, zelil ve bî-his her yerde düşmüş yatar. Yaralılara tesadüf eden her arıza ile çıplak, kanlı uzuvlarından cinnet verici bir ızdırap duyarak harap arabalar içinde mecruhlarla yığılmış arkaya sürüklenirler, yahut ya firariler, ya takipçilerin ayağı altında çiğnenerek humma (sıtma) ile susuzluğun, tahammülü en müşkil bu iki felaketin içinde inleyerek ölmek için terk olunur.

Henüz kemale ermiş ekin baştan başa çiğnenir, bağlar siyah bir çamur safhası hâline gelir; muattar meyveleri altında eğilmiş ağaçlar top gülleleri ile parça parça olur. mabetler, hususî ikametgâhlar istihkâmât (siperler) gibi kullanılarak harp olur, zahire anbarları tutuşarak ateş dört tarafa dağılır; lakin harbin bütün felaketleri, vukua geldiği memleket [s. 265] halkının her seviyesi maneviyat ve ahlakiyâtında hâsıl ettiği ender işlere nazaran hiçtir.

İşte elemeleri ve felaketleri ile harp! Avrupa gibi medenî bir kıtada ve felaketlerin suret-i mümkinede takliline (kısaltma, azaltma) çalışıldığı bir devirde harp bundan başka bir şey değil! Medeniyet-i hâzıra (şimdiki medeniyet) onu ne kadar beyaza badana ederse etsin, biz biliyoruz ki: İçerisi elan lâşeler (leşler) ve beyaz ölü kemikleriyle dolu duruyor. Harbe en ziyade itimat ve müracaat edenler, şüphesiz bir gün olup, bunun tesirat-ı felaket-engîzi hesâbet (hesaplar) ve tasmiât-ı evveliyeye (önce kesin kararlar, karar almak) ehemmiyet vermeyen bir alet, ve düşman saflarına sevk edilirken geriye, dostlar üzerine de harâbî getirmek ihtimali mevcut bir makine olduğunu anlayacaklardı!

3 Mayıs 328, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Donanma, Ağustos 328, S. 30, s. 264-265

“Her Şeyden”

[s. 252] Bir Mesele-i Acîbe- Mister “Sited”¹⁸⁴ ve Kerimesi

Meşâhir-i silahperverândan Mister “Sited” âlem-i ervâh ile bu cihandakiler arasında temîn-i muhâberât edilebileceğine suret-i katiyede kani idi. Mûmâileyh (işaret edilen, adı geçen, sözü edilen kimse) “Titanik” vapurunda suret-i faciada gark olmasından sonra kerimesi Mis “Estel Sited”¹⁸⁵ tarafından İngitere’nin en muteber aylık mecmualarından “*Neşnis Magazin*” e gayet garip bir makale yazılmıştır. Mister Sited gibi servet-i azime sahibi, hükümdârân ile hembezm (aynı mecliste bulunan kimse, içki ve sohbet arkadaşı) olmuş, cihanın muhteremi bir şahsiyetin cincilere reklamcılık etmesi nasıl müsteb’ad (uzak görülen, olmasına gerçekleşmesine ihtimal verilmeyen) ise kerime-i fâzılası Mis “Estel” in de halef-i vâkıa-ı beyanat ve beşeriyette bulunması o derece imkandan hariçtir; binâenâleyh Mis Sited’in “Pederim ve İspiritizm” serlevhalı makalesinden bazı parçaları nakletmekten sarf-ı nazar edemedim:

Titanik felaketinin vukûundan üç hafta sonra pederimin başını ve kollarını – aynıyla hâl-i hayatındaki gibi -müşahede ettim ve kendisiyle bana ve ona ait en hususi ve mahrem-i mesâil hakkında konuştum ki medyumun bu hususattan evvelce haberdar olması mümkün değildi. Celse Julyan’ın idarehanesinde vukua geldi. Medyum Amerika’lı Misteris “Ridet” idi. Pederim, çehresini izhar (göstermek, belli etmek) ettikten sonra celsede hazır bulunan ve pederimin sağlığında ispiritizm hadisâtını daima inkâr eden bir aşınamıza dedi ki:

-Şimdi inanıyor musunuz size söylediklerim hep doğru değil mi imiş?

Eğer âlem-i diğerin kurbiyetine (yakın olma durumu, yakınlık) ve ruhun avdetine dair bir şüphem olsaydı bundan kurtulmak için şu delil kâfi idi. Lakin tâ çocukluğumdan beri ben etrafımda asıl âlem-i vesîi o kadar bilmiş. Hissetmiş ve kurmuş idim ki bu hususta katiyen bir şüphe besleyemezdim. Âlem-i diğerden gelen haberlerden bazılarının mevsûkiyetinden (bir belgeye vesîkaya dayanan, doğru, gerçek, sağlam) yahut vesâit-i muhârebenin mükemmeliyetinden şüphe edebilirim; lakin hakikat-i asliyeye karşı adem-i itimat asla hatırıma gelmez.

¹⁸⁴Haz. N: William Thomas Stead (1849-1912) araştırmacı gazeteciliğin öncüsü olarak Viktorya döneminin tartışmalı bir figürü haline gelen bir İngiliz gazete editörü. Titanik faciasında hayatını kaybetti. [https://en.wikipedia.org/wiki/W. T. Stead](https://en.wikipedia.org/wiki/W._T._Stead). “E. T. 30. 11. 2013”

¹⁸⁵Haz. N: Estelle W. Stead William Thomas Stead’ın kızı. <https://bavs.ac.uk/news/ghostly-messages-from-beyond-the-titanic-w-t-stead-spiritualism-and-the-blue-island/>. “E. T. 30. 11. 2013”

Pederimle buna dair ber-hayat iken münakaşât-ı medîdede bulunan birçok ehîbbâsı - zannederim- o gece pederimin sükûnet-i muhit içinde benimle vazıhan (açıkça) konuşan sesini duydukları zaman civarımızdaki pür-hayat, mühtez (titrek) ve mahsus enâniyetini inkârda dûcâr-ı müşkilat olacaklardır. O gece Julya'nın idarehanesinde medyumdan başka şu yazdıklarımın hakikat olduğuna şehadet edecek yedi zât daha var idi. Güzerân olan her şeyi yazmak bana güç geliyor; zira onlar o kadar mukaddestir ki kendim için saklamak isterim. Lakin meselenin ehemmiyet-i azimesini düşündükçe âlem-i gayr-i mer'î (görülmez âlem) hakkındaki malumatı yazmaya vazife addeyliyorum. Pederim bu âlem-i gayr-i mer'î için şöyle yazmış idi:

“Âlem-i gayr-i mer'înin mevcudunu bugün mevcut olan bütün edyânın (dinler) mâderidir; bu öyle bir esas kayasıdır ki bütün dinler bu kayadan yontulmuş, tıraş edilmiş de meydana çıkmıştır. Hakikat böyle olduğu hâlde halefe “bu âlem-i gayr-i mer'îyi teftiş ve taharrî (araştırma) edelim” denilince geri geri çekildikleri görülür. Bu zavallılar âlem-i mer'îden gidip de avdet ettikleri zaman onları kimse görmez. Kimse işitmez, huzurlarını kimse hisseylemezse ne büyük bir bedbahtlık duyacaklardır! İlk acı tecrübe şudur ki bu tarafta bulunanlardan birdenbire artık kendilerinden ayrılmış olan dostlarına, sevdiklerine karşı büsbütün a'mâ (kör), asam (sağır) mevcudiyetlerini unutmuş, kaybetmiş [s. 253] kalırlar. Bu hakikat-i muhteşemeyi neşr ve talim etmez isen ne bedbaht zavallılarız!”

İşte pederimin bu sözlerini okuyunca böyle gayr-ı kabil-i iştibâh (kuşkuya düşmek mümkün değil) bir surette bana vâsıl olan malumatı neşretmekliğimi şüphesiz onun da arzu ettiğine hükmeyledim. Pederim hayatında daima, ailemizden gayet sevgili ve yakın biri âlem-i diğere rıhlet etmedikçe ispiritizm hakkında son hükmünü beyan eylemeyeceğini söyler idi. Diyordu ki:

“İşte o zaman ispiritizmin ser-hayat ve bekâ-yı ruhu tenvîr (aydınlatma) edip edemeyeceğini suret-i katiyede anlayabilirim.”

Biraderimin vefatından on iki ay sonra pederim şu satırları yazmıştı:

“On iki ay mukaddem (önce) 1908 senesi Teşrinisanisi olan bu ayda kendime hayru'l-halef (hayırlı evlat) yapmak ümîd-i şefik (şefkatli) ve amîkiyle (derin) terbiye ettiğim, yetiştirdiğim en büyük oğlumun otuz üç yaşında öldüğünü gördüm. Aramızdaki muhabbet ve samimiyet fevkalade idi. Kimse tasavvur olunamaz ki sevgili oğlumdan geliyor diye bir takım haberler uydurarak beni iğfal edebilsin. Hâlbuki şu geçen on iki ay zarfında her hafta oğlumdan haberler alarak iktisâb-ı tesliyet (teselli verme, kazanma) ve

bahtiyârî ediyorum ve bana şimdi daha azîz ve daha yakın görünüyor. Bence artık bütün şüpheler suret-i katiyede bertaraf olmuştur.”

Pederimin âlem-i gayr-i mer’îye ait taharriyatında nazar-ı dikkate çarpan cihet gâye-i insaniye, umumiyetin saadetini temin maksadı idi. Bu gaye karşısında hiçbir külfet, hiçbir fedakârlık ona fazla görünmüyordu. Âlem-i mer’î ile âlem-i gayr-i mer’î arasındaki uçurumun üzerine bir köprü kurmak, kendince katiyen malum ve muayyen olan hakikati – yani ruhun bedeni terk ettikten sonra da bâki olduğunu – neşr ü tamîm etmek ona bir emel-i azim olmuş idi. Elhâsıl beşeriyeti tekrar hayat-ı uhreviye itikâdına çevirmek ona bir mezheb-i amelî, bir vazife-i diniye gibi idi. Ervâh ile münasebette bulunmak için istihdam edilen vesâitin ibraz ettiği müşkilatı, nezaketi onun kadar kimse takdir etmemiştir. Bir gün yazmıştı ki:

“Medyumlar cemiyet-i beşeriye içinde en kıymetli uzuvlardır. Bunlar a’mâller (işler, davranışlar) dünyasında gözü açık adama benzerler. Maattessüf, bunlar mazhar-ı itibar olacakları yerde dûçar-ı istihzâ ve hakaret oluyorlar. Sersem, yahut yalancı addediliyorlar.”

Pederim ekseriya âlem-i gayr-i mer’î ile olan muhâverâtımızdaki müşkilatı bir telefon muhâveresi müşkilatına teşbih ederdi; “ekseriya telefonda telaffuz edilen bir ismi anlayamadığımız olmaz mı? O hâlde telefonun bir iğfalcı makine olduğuna hükmetmek nasıl makul olur?” Der idi...

Mis Estel Sited medyumlar hakkında gösterilen adem-i itimada ilaveten hakaret- âmiz muamelattan, verilen meşakkatlerden uzun uzadıya şikâyet ediyor:

Mesela Mistery Tomson hakkında reva görülen kaba muamelenin bir misaline daha tesadüf etmedim. Ömrümde bir kadına bu kadar ızdırap verildiğini görmedim. Esnâ-yı tecâribde bütün elbisesi soyulmuş, saçları çözülmüş ve ale’-devam kadın müfettişler tarafından taht-ı müşâhede de bulundurulmuş idi. Bâ-husus ekseriya bir sahtekâr, dolandırıcı muamelesine hedef oluyordu.

Evet, birçok adamlar vardır ki gördüklerini bir vechle izah edemedikleri hâlde bir şeye de inanamıyorlar. Bunları inandırmaya ise imkân tasavvur olunamaz. Mistery Tomson ile hususi yaptığımız tecrübelerde ben şayan-ı hayret netice-i destres (elde etme sonucu) oldum. Biraderimi gördüm ve konuştum.

Pederim otomatik yazı yazabilmek kudretine malik idi; yani zihnini her şeyden tecrit ederek kalemi sevk-i tabiisine bıraktığı zaman uzakta veya ahirette olan dostlarından

haberler yazabilirdi. Pederimin bu nevi yazıları “*Julya’dan Mektuplar*” nâm-ı eseriyle meşhur olmuş ve bütün lisanlara tercüme edilmiştir. Pederim ispiritizme inanmayanlar hakkında der idi ki:

-Böyle adamlar Kolomb’un Amerika kıtasını keşfettiğine inanmazlar; mazeret olarak görmediklerini, gitmediklerini söylerler; şayet onlara gitmeyi teklif etseniz ya yolun mehâliğinden (tehlikeli yerler) veya buna benzer bir şeyden bahsederler...

Şu tercüme ettiğimiz makaleye ilave edilmiş beş şehâdetnâme vardır ki amiral “Mur” gibi zevâtın ve bir takım muteber İngiliz hanımlarının imzalarını hâvi ve cümlesi hazır bulundukları tecrübede Mister Sited’in hayalinin taraflarından da müşâhede olduğunu mübindir.

Gerçi biz ispiritizmin bu nevi mucizâtına mutekid (inanan, inancında olan) olanlardan değil isek de bu kadar muteber ve meşhur zevâtın kanaatlerinden şu satırlarla bahsetmeyi faydasız görmedik.

Salime Servet Seyfi

***Şehbal*, 15 Eylül 1328, S. 61, s. 252-253**

“İngiliz Edebiyatı Numunelerinden”

[s. 445] “Alfred Tenisin” dan mütercem¹⁸⁶

Yeni Sene

Kar, diz boyu yerde yatıyor; kış rüzgârları gamlı ve yorgun inlemektedirler. Ey, kilise çanları! Ağır ve mükedder vurunuz; siz de yavaş yürüyünüz, alçak konuşunuz; çünkü eski sene ölüm yatağında yatıyor. Ey geçen sene, sen ölmemelisin, gitmemelisin; sen ki bize o kadar istiğnasız (kimseye muhtaç olmama), hahişger (istekli) gelmiştin, ve bizimle o kadar samimi yaşamıştın, ey sene-i güzeste (geçen sene), sen ölme!

*

Hâlâ sâmit (sessiz) yatıyor, hareket etmiyor: Demek sabaha yetişmeyecek. Semâvâtda da bir hayat-ı diğeri yok. O bana bir dost ve pek, pek samimi bir muhabbet bahşetmişti; yeni sene ise bunları benden çekip alacak; ey sene-i güzeste gitmeyeceksin, sen! Sen ki bizimle bu kadar kaldın; sen ki bizimle bu kadar meserretler, saadetler gördün, gitmemelisin.

*

¹⁸⁶Yaz. N: “Alfred Tennison”

Artık peymânesini ağzına kadar doldurdu ve biz bundan sonra daha şevk-engîz bir sene görmeyeceğiz. Lakin her ne kadar nûr-ı uyûnı (gözlerin ışığı) balmumu gibi sararmış olsa da, her ne kadar düşmanları onun hakkında fena söylese de o benim için bir muhib (sevgi besleyen seven kimse), bir dost idi. Ey geçmiş sene, sen ölme! Seninle ki o kadar ağlamış ve gülmüştük. Eğer mutlaka ölmekliğin lazımsa hemen, hemen aklımdan geçer ki, ey sene-i güzeşte, ben de seninle öleyim.

*

Mülâtefeler (latîfe etme, şakalaşma), handelerle dolu idi. fakat bütün o zevk ve şevk artık bitti; onu ölürken görmek için oğlu ve vârisi boşluklar içinde uçup gelir; ama o daha evvel ölmüş bulunacak. Herkes kendisi için! Aziz dostum, gece mükevkeb ve soğuk. Yeni sene ise işte, pür şetaret, kendi için olanı almaya geliyor.

*

Nasıl zahmetle teneffüs ediyor! Karların üzerinden horozun öttüğünü işitiyorum; gölgeler öteye beriye uçuşuyor; bacalara, ağaçlara sığınmış cırcır böcekleri mırıldıyor; ışık gittikçe soluyor; saat hemen on iki olmalı. Ey sene-i muhtazar (ölmek üzere olan, can çekişen sene), ölmeden evvel bir kere daha elini ver! Senin için samim-i ruhumuz (ruhun içi) sızlıyor. Söyle, ölmeden ne yapabiliriz, senin için?

*

Çehresi kadid (çok zayıf, iskelet gibi kalmış) ve harap oluyor; eyvah, muhibimiz artık müebbeden gitti! Kapayınız, şu cenazenin gözlerini; bağlayınız, çenesini. Sonra onu bulunduğu mevkide yalnızca terk ederek çekiliniz. Çünkü dostum, zeminde bir yeni ayak sesi ve kapıda bir yeni çehre, içeri girmeyi bekleyen bir yeni çehre var!

Göztepe 1 Ağustos, 1238

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Mart 1329, S. 71, s. 445

“Alp Dağında Kartal”

[s. 469] İngilizce Bir Manzumeden

Azametli Alp dağlarında dolaştım, vadilerinde gezdim. Ve günün işi bittiği zaman kulübelerinin alevli ocakları başında mert dağlıların anlattıkları hüzn-âlûd hikâyeleri dinledim. Yola çıkıp bir daha görünmeyenlerden bahsettiler.

Orada ben bir çobandan bir hikâye-i hevl-engîz (korkunç hikâye) duydum; bu insanların kalbini parçalayacak bir hikâye ki, Allah annemize işittirmesin. Bana anlatanın gözlerinde

yaşlar vardı; elleri de titriyordu. Lakin nihayet bütün bu gözyaşlarını silerek hikâyesini anlattı:

“İşte bu çıplak yarların arasında ancak tâ uzaklardan kokusunu aldığı avlarla kesb-i semen eyleyen obur kartal yaşar; ekseriya bir bülend kaya üzerinde sabır, müterassıd (sabırla gözetlemek) durarak sürüden kurban, bir semiz kuzu intihâb (seçme) eder.

“Bir bulutsuz pazar günü idi; güneş yukarılara çıkıyordu, ki yeşilliğindeki çocukların müthiş feryadını işittim; sanki korkunç bir iş olmuş gibi bir sayhâ-i keder ve ızdırap, bir nâle ki Allahıma imanın var, bana bir daha işittirmez!

“Sebebini öğrenmek için koştum; lakin hevl ü vahşiyet içinde donup kalmıştı çocuklarım hala feryatlarında devam ediyorlardı; ve aralarında bütün muhabbetlerimizin, şefkatlerimizin merkezi olan en küçükleri yok idi; lakin bir anda semada batî (ağır, yavaş) bir tayeran (uçup havaya karışma) ile giden bir şey enzâr-ı endişe ve taharrime (araştırma) tesadüf etti:

“Ah, bir peder için mini mini çocuğunun bir kartal pençesine geçmiş olduğunu dehşetlerle görmek ve acıdan parçalanan bir kalp, mecnûnâne bir tehevvrle (küplere binme, köpürme) bütün şu arz-ı sâfile (dünyanın alt tarafı) müteallik (ilgili) kuvvetlerin o masumu kurtaramayacağını hisseylemek ne hâil (korkunç) bir felakettir?

“Çocuğum kollarını istimdâdkâr (yardım istercesine) bana doğru uzatıyor, kurtulabilmek için vahşi kuşla uğraşıyordu. Ara sıra onun feryadını, giryelerini işitiyordum, havada keskin ve yüksek dalgalanıyordu. O vakte kadarki mavi asmân içinde gittikçe küçülen bir leke haline geldi.

“Kartal, batî ve güç uçuyorsa da bir yelken kadar kanatlarını büyük bir kuvvetle urmakta idi. Şimdi şemsin parlak, kamaştırıcı karzî üstünde bir büyük şâibe-i siyah hâlinde titredi; bir aralık onun güya yere inecek imiş gibi durduğuna hükmettim; lakin bu ancak bir aldatıcı rüya idi ki zâil oluyordu. Rüya, kuş ve çocuk!

“Bütün taharriler boşa gitti ve seneler geçti; lakin bu çocuk ve bu vakıa katiyen unutulamadı.

“Bir gün cesur bir avcı mürtefi (yüksek) bir dağa ve oradan da bu âna kadar hiçbir dağ keçisinin vâsıl olamadığı bir yalçın kaya üzerine çıkmıştı. Orada bir çocuğun avârız-ı hevâiyenin (havaaların belaları) beyazlattığı etsiz kemiklerini buldu!

“Tahammül edemezdim, o vahşi ve korkunç uçuruma çıktım. Orada süratle çürümek üzere olan kemiklerin benim çocuğumun olduğunu biliyordum. İplikleri çıkmış olmakla beraber gömleği parçalanmış, hâlâ duruyordu. Ve o facia günün sabahı giydiği kırmızı başlık da daha başında idi! Bu meşûm mevki elân gelen seyyahlara gösterilir; onlar da durup mütefekkirâne oraya bir müddet bakarlar ve bir şehîk-i teessürsüz geçmezler!”

Ertesi sabah müşemmes (güneşli), şâdan yolumda seyahatime devam ederken çocuğun yattığı o uçurum kayayı bana da gösterdiler.

Göztepe- Şubat, 1327

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Mart 1329, S. 72, s. 469

“Eski Saat”

[s. 1544] (Ebediyyen – Asla!)

-Amerika meşâhir-i şuarasından (Long-Felov) un bir manzumesi-

Köyün başlıca sokağının biraz gerisinde eski usulde yığılmış köy evi vardır ki: kadim, kemerli kapısının önüne iki tarafındaki uzun kavak ağaçları gölgelerini atarlar.

Ve, bu evin avlusundan kadim saat herkese der ki:

“Ebediyyen – Asla!

Asla – Ebediyyen!”

*

Bu saat, avluda karşımıza gelen merdivenin yarısında kim bilir, ne zaman, asıldığı gibi durur ve, siyah meşeden mahfazası içinde – cübbesinin altında kolları [s. 1545] ile haç çıkarıp “heyhat!” diyen bir papaz gibi bütün geçenlere seda-yı mükedderiyle der ki:

“Ebediyyen – Asla!

Asla – Ebediyyen!”

*

Gündüzleri bu saatin sesi pest ve hafıftır; lakin, gecenin ölüm sükûnetinde yakından geçen bir ayak sesi gibi boş âlûde, sâkit (susan) tavanlar ve sâmit (sessiz, sağır) döşemeler üzerinde aks-endâz olur, ve her odanın kapısında şöyle diyor gibi görünür:

“Ebediyyen – Asla!

Asla – Ebediyyen!”

*

Keder günlerinde, ve sevinç günlerinde, ölüm günlerinde ve tevellüd günlerinde ve edvârın bütün inkilâbâtında asla değişmeyerek o kaldı ve güya Allah gibi her şeyi görürken kemal-i sekînetle (sakinliğin olgunluğu) bu haşyet-bahş kelimeleri tekrar ederdi:

“Ebediyen – Asla!

Asla – Ebediyen!”

*

Bu evde civanmertçe misafirperverlik âdet olmuştu; büyük ateşleri ocağının bacalarından yukarıya uğuldayıp çıkardı, ve, birçok yabancı seyyah onun masasında yemek yedi.

Lakin, “ziyafetteki iskelet”¹⁸⁷ gibi bu haber verici saat asla sesini kesmemişti:

“Ebediyen – Asla!

Asla – Ebediyen!”

*

İşte, şurada birçok şâtır (neşeli) çocuklar oynamışlar ve işte, burada, genç erkekler, ve bâkir kızlar kim bilir neler hayal ederek dolaşmışlardı. Ah, ey kıymetdâr saatler, ah, ey şebâb-ı zerrîn, ki: aşk ve zamanın sehâvetiyle (cömertlik) dolusun! Lakin bu saat-i mesude de bile güya bir hasis altınını sayar gibi bu kadim saat söylenir dururdu:

“Ebediyen – Asla!

Asla – Ebediyen!”

*

Evet işte bu odadan düğün gecesinde ser-âpâ beyazlar giyinmiş olan gelin çıktı. İşte, şu şimdi aşağıda sükûnetle dolu odada bir zaman kar gibi kefenine bürünmüş ölü yatıyordu. Ve son duayı takip eden sükûnet içinde merdivenin üzerindeki eski saat işitildi:

“Ebediyen – Asla!

Asla – Ebediyen!”

*

Şimdi hepsi perişan, hepsi kayboldu; kimi evlendi, kimi öldü! Ben, kalbim ızdırap darbeleriyle vurarak “ah, bütün bunlar ne zaman bir daha kavuşacaklar!” Dediğim zaman geçip gitmiş olan günlerdeki gibi eski saat cevap verir:

“Ebediyen – Asla!

¹⁸⁷ Yaz. N: “Eski Mısırlılar ziyafetlerinde maskeli, yahut mestur bir iskelet bulundururlardı.”

Asla – Ebediyen!”

*

Burada cihanda asla ve orada ebediyen! Oradaki: Bütün ayrılık, ızdırıp, endişe, ölüm ve zaman yok olacak! Orada ebediyen lakin burada asla! Vakt-nümâ-yı ebediyet (sozsuzluk zamanını gösteren) lâyenkatî bize bunu söylüyor:

“Ebediyen – Asla!

Asla – Ebediyen!”

328 Mayıs 329, Göztepe

Salime Servet Seyfi

İctihad, 4 Temmuz 1329, S. 70, s. 1544-1545

“Köy Demircisi”¹⁸⁸

[s. 122] Amerika meşâhir-i şuarasından (Monug Galum)¹⁸⁹ nun manzumesi

Büyük geniş kestane ağacının altında köyün demirci dükkânı var. Demirci cesim, sinirli elleriyle pek kuvvetli bir adam. Esmer kollarının asaleti de demir teller gibi kuvvetlidir. Saçları kıvrıkcık, siyah ve uzun, çehresi güneşten yanmış; nâsiyesi ise ırk-ı namuskârıyla ıslanmış. Her ne kadar müftür (parasız) ise o kadar kazanır ve bütün cihanın yüzüne bî-perva bakar; çünkü kimsenin borçlusu, minnetdârı değildir.

*

Haftalar gelir, haftalar geçer, sabahtan akşama kadar körüğünün uğuldadığını ve güneşin alçaldığı zamanlarda, köy kilisesi çanını çalan bir papaz gibi, ağır çekicini mevzun ve ahengdâr bir reviş (gidiş, tarz, yöntem) ile vadettiğini işitebilirsiniz.

Ve mektepten evlerine dönen çocuklar açık kapıdan dükkânın içerisine bakarlar. Bu mini miniler alev saçan ocağı seyretmeyi, körüğün uğultusunu dinlemeyi, etrafa saçılan kıvılcımları tutmayı pek severler.

Demirci pazar günleri kiliseye gider, çocuklarının arasında oturur. Papazın vaaz ve duasıyla beraber, kilise hânendeganı meyanında tagannî (makamına göre şarkı söyleme) eden kızının sesini duyarak derin bir hazz-ı vicdanî duyar.

¹⁸⁸ Haz.N: “Köy Demircisi ” Henry Wadsworth Longfellow'un ilk kez 1840'ta yayınlanan şiiridir.

¹⁸⁹ Haz.N: Salime Servet Hanım bu eseri Monug Galum'un manzumesi diye yazmış olsa da bu şiir Henry Wadsworth Longfellow'a aittir.

Bu ses ona cennette tagannî eden annesinin seda-yı dîlfîrîbi (gönül aldatan ses) gibi gelir!
O aziz vücudu bir daha düşünmek ihtiyacını hisseder:
Şimdi mezarında nasıl yatıyor!
Ve o zaman sert, kaba eliyle gözlerinden akan iki katre-i teessürü siler.

Çalışarak, mesrur olarak. Mükedder olarak hayatta daima ileri doğru yürür. Her sabah yeni bir vazifenin başladığına, her akşam bir işin bittiğine şahittir. Bir şeye tesebbüt (sebat gösterme, dayanma) olunur, bir şey yapılır ve böylece bir gecenin istirahati kazanılır. Sana çok, çok teşekkürler ey benim yiğit dostum! Bize öğrettiğin ders için teşekkürler! Hayatın alevli ocağında bizim tâli' (doğan, talih) ve mukadderatımızda böyle dökülüp işlenmeli tannan çekiç ile örs her ateşin fiili ve fikri böylece şekl-i mahsusuna koymalı!

22 Haziran 329, Göztepe

Salime Servet Seyfi

Mektebli, 10 Temmuz 1329, 19 Şaban 1331, S. 8, s. 122

“Sa’y”

[s. 2] İngiliz Edebiyatı Numunelerinden:

-Bir manzumenin nesren tercümesi-

Önümüzdeki müstakbeli hayal etmek için durma; üzerimize gelen vahşi elem ve endişelere ağlamak üzere tevakkuf (durma, durmak) etme!

Dinle! Hulkun (huy, yaratılış, tabiat) serâzâd-ı ahenk-i musikisi (ahenkli müziğin serbestliği) lâyenkatı (durmadan, devamlı olarak) âlem-i lâhûta (en yüce âlem) nasıl yükseliyor! Bahr-i muhitlerin dalgası asla ceryânından kalmaz; mini mini tuhm (tohum kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli) neşv ü nemâsından (serpilme, gelişme) bir lahza geri durmaz. Her gül fidancığın toprakla uğraşa uğraşa nihayetsiz latifinin bir tac-ı lâle-gûn (lale renkli taç) ile süslendiğini görürsün!

Tarla kuşu taganni (şarkı söyleme) ediyor: Say’-i ibadettir!

Arı tanîn-endâz (vızlama atan) oluyor: Say’-i ibadettir!

[s. 3] Şu yükselen fısıltılar, kalbi talîm ve tenbîh eden dersleri bize aksettiriyor.

Muzlim bulutlardan hayat veren sağnaklar dökülür; haşin topraktan şukûfe-i mu’attar (güzel kokulu çiçek) can bulur! Bu heyet-i umûmiye içinde yalnız insandır ki: vazifesini ifâdan daima korkar çekinir....

Say’, bizi ezen bütün kederlerin, bütün beyhude ve batıl endişelerin çaresidir.

Say', fem-i teşvîk ve istirhâmını kulağımızdan asla ayırmayan müştehîyât-ı muğfeleye (kandırılma isteği) karşı yegâne muhafazamızdır.

Çalış; o zaman yastığının üzerinde saf ve pâk uykular sana muntazır olacak.

Çalış; o zaman hücum eden gam ve endişe dalgalarının üzerinde muzafferâne seyredeceksin!

Meyus ve yorgun kalple kaygının “ağlar söğüt (söğüt ağacı ağlayan ağaç olarak bilinir) ” ağacı altında yatıp kalma; bir kalb-i metîn, bir azm-i rasin (sağlam, dayanıklı azim) ile uğraş!

Zehâb (zanlar), günah ve ızdırapların bile etrafını çevirdiği zamanlarda eğilme; seni bağlayan soğuk zinciri şecîâne (cesurca) kır, at; üzerindeki saf ve mütebessim semaya bakarak serbülend ol! Kendi kendinin zulmetinde bir mahbus, bir çamur parçası gibi kalma!

Ne kadar yavaş vücuda gelirse gelsin; yeter ki: bir iyilik ortaya koyabilmek için çalış; bir çiçek yetiştir de ne kadar vazî' (alçak, mütevazî) olursa olsun!

Say'! Oh, say' âli, say' mukaddestir!

Senin Allah'ına ibadetin yaptığın büyük işler olsun!..

Salime Servet Seyfi

Şelale, 4 Şevval 1331, 24 Ağustos 1913, S. 29, s. 2-3

“Musâhabe-i Edebiye”

[s. 12] Tomas Hod

Thomas Hood

(1843 – 1799)

Kim diyebilir ki: büyük şairler, büyük peygamberlerden sonra şu sefil velvedâr, hasîs ve kîneçû (kinci) toprakta bize ara sıra semavî dakikalar, saatler yaşatmak için min-kab'l-ullah (Allah'ın kabulünden) gönderilmiş kıymetdâr ve mukaddes hediyeler değildir?

İhtirâsât-ı mülevvesemizin (kirli aşırı istekler), hayat-ı maddiyenin mana-yı hakikîsi olan bütün benliklerimizin, hodkâm-ı menfaatlerimizin elinden kurtulup da beşeriyetin felaketlerini tagannî eden, yahut namzed bulunduğu mertebe-i azameti inleyen, veya tabiat-ı mehîbbeyi önümüzde, ruhumuzda bütün iclâl ve haşmetiyle yaşatan büyük bir şairin eseri ile harîm-i inzivâmıza çekildiğimiz zamanki asudegîyi, tesliyet ve hazzı acaba başka kaç şeyde bulabilmekliğimiz mümkündür.

İsterseniz deyin ki, hayaldir. Oh, hayal olsun, hayalet olsun; lakin bu ruh-ı rencîde, bu hayat-ı şikeste emel ondan müstağni olabiliyor mu?

Hem ne için hayal? Mademki o satırlar, nefes-i şairde iken bir hayal mahiyetinde olan bir manzume benim hayatımda meşhut ve mahsûs bir tesir-i icrâ ediyor, hakikat addolunmak için daha neye ihtiyaç vardır? Ve zaten hayalde bir hakikat değil midir?

Bu mukaddime ile İngiliz şairi “Tomas Hod” dan bahsetmek istiyorum; bu mühim şairin en meşhur ve makbul olan bir manzumesini, yani “Gömleğin Şarkısı” “The Song of the Shirt” ni tercüme ederek neşretmiş idim. Tercüme aynı olmakla beraber tabîi aslına nazaran bir şükûfe-i rengârenk ve râyihadârın toprak üzerine düşen gölgesinden başka bir şey değildir. Lakin, gönül o gibi me’sere-i hissiye (hisli güzel eser) önünde lakayd kalamadığına ilaveten istiyor ki o bedâyi, ulu bir zıll-i mübhem hâlinde, Türkçemizde de teressüm (resim gibi canlanma, şekillenme) etsin.

“Tomas Hod” kendi devrinin en büyük zarifi, müzâhenesi (mizah) idi. Londra’da doğmuş, esasen bir terbiye-i ticâriye almıştı. Lakin ahval-i sıhhiyesi ticaretle iştigâle müsait olmadığından bu işten sarf-ı nazarla bir hakkâke (maden, taş tahta üzerine şekiller, özellikle mühür kazan sanatkar) intisâb etmiş, böylece kendi eserlerinin resimlerini yapmayı da öğrenmiştir.

Miladi 1821’de Tomas Hod “*London Magazin*” in ser-muharrir muâvini olmuştu. Bu [s. 13] esnada *London Magazin*’e “Lem”¹⁹⁰, “Hazlit”¹⁹¹ gibi meşâhir yazı yazmakta idiler. Tomas Hod bu mûhit-i muhteşemde eşârını neşre başladı ve pek serî bir surette mazhar-ı muvaffakiyet oldu.

Şimdi servet ve şöhrat-i temin olunmuş idi. lakin yazık ki şairin alakadâr olduğu bir fabrikanın iflası azim bir kısım servetinin kaybolmasına sebebiyet verdi. Yine İngilizlerin meşhur şairlerinden, hikâye-i nüvisânından (hikâye yazarlar) olan Volter Skot’da¹⁹² böyle bir darbeye dûçar olmuş; lakin merdâne, namuskârane bir sa’y-i mehîb (heybetli, azametli çalışma) ile ikmâl-i nâmus eylemişti. Şairimiz de onun gibi hareket etti; borcunu beş parasına kadar ödemek için bütün mesaisini, belki hayatını vakfetmeye karar verdi.

Ve sa’y-i merdâne başladı.

¹⁹⁰Haz. N: Charles Lamb İngiliz deneme yazarı ve eleştirmen, en çok çalışmalarıyla tanınan *Elia’nın Denemeleri* (1823–1833). <https://www.britannica.com/biography/Charles-Lamb>. “E. T. 30. 11. 2013”

¹⁹¹Haz. N: William Hazlitt hümanist makaleleriyle tanınan İngiliz yazar. <https://www.britannica.com/biography/William-Hazlitt>. “E. T. 30. 11. 2013”

¹⁹²Haz. N: Sir Walter Scott (1771-1832), zamanının üretken İskoçyalı tarihî roman yazarı ve şairi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Walter_Scott. “E. T. 30. 11. 2013”

Bu cidden müthiş bir cenk idi. Hâlbuki felaket-i hâzıra (mevcut felaket) yetişmiyormuş gibi şairi bir de hastalık yakaladı.

1844’de, yani kırk beş yaşında bu elîm hâl içinde kalan şaire hükümet ehemmiyetsiz bir maaş bağladı. Bedbaht şair ise maaş-ı minnet-i medârını bir sene bile tamam alamamış, ilk hulûl (gelme, gelip çatma) eden mevsim-i sayf da (yaz mevsimi) bedîadâr-ı ademe (yepyeni yokluk) intikâl etmişti.

*

“Hod” un eşârı üç kısma taksim olunabilir: Mizahı, hayali, ciddi.

Şairin hüviyet-i asliyesi ve âsârının kısm-i kilise mizahında temessül ve tebârüz (bariz olarak, göze çarpacak şekilde görünme) eder. Bu sınıf eşârından en uzun ve en iyisi:

“Miss Kilmansegg and her Golden Leg.”¹⁹³

İsmindeki eseridir ki büyük bir servetin, sahibi için daima saadet temin edemeyeceğini söyleyen garîbü’l-tarz bir hikâyedir. Şair burada Mis “Kilmanseğ”in tesadüfât-ı hayatiyesini faal, serî bir edâ ile, şitâban (koşan) bir vezn ve tanân (çınlayan) bir kafiye içinde anlatırken gülüyor; güldürüyor; yalnız ara sıra bir zavallıya, bir kazazede-i hayata birkaç kelime-i şefika söylemek, onun hakkında kâriin şefkati tahrik eylemek için tadîl-i şevk ve sürat eyliyor.

Hayali eşârının en güzel misalleri şu iki eserdir:

*Phe Plea of The Midsummer Fairies.*¹⁹⁴

“Hero and Leander.”¹⁹⁵

Ciddi ve tefekkürî eşârı – ki âcizenin şu satırları yazmasına da bu bedîaların, beşeriyete o ebedî yadigârların verdiği teessür-i sebep oldu – arasında “Eugene Aram Öjen Âram”, “Bridge of Sighs” “Ahlar Köprüsü”, “Song of Shirt” “Gömleğin Şarkısı” şahpârelerdir.

*

Bu kadar söyledikten sonra “Hod”un âsârına ait iki kelimecik daha:

Eğlence ve şetaret Hod’un bize bıraktığı âsârın sıfat-ı galebesi (üstün özellik) idi; lakin bir eğlence, bir şetaret ki zerre kadar bedhahî, bed-endişeî, istihza ve tehekkümle (ciddi görünerek alay etme) âlûde değil; saf, bahtiyarâne, hatta talimkâr ve terbiyevî. Bir şetaret dudaklarımızda bir kahkaha hâsıl ettiği anda gönlümüzde de bir hiss-i şefkat, hatta bir

¹⁹³Haz. N: Thomas Hood’un Miss. Kılmansegg and her Precious Leg: A Golden Legend adlı eseri.

¹⁹⁴Haz. N: Thomas Hood’un eseri.

¹⁹⁵Haz. N: Thomas Hood’un eseri.

hiss-i terahhum (acıma hissi) tevlîd (üretme, üretmek) eder. Hayatı birçok safahatında ne kadar nüfuz-ı nazarla tedkik ettiği eşâr-ı hayâliyesinin aksâm-ı tasvîriyesinden (tasvirlerin bölümleri) anlaşılabilir.

Hâlbuki beni meftun ve mahzun eden tefekkürî vecdî eşârına gelince, onlar da öyle bir şefkat-i rakîka (köle kadına şefkat) ve rikkat-i mahzûnâne (üzüntülü incelik) görürsünüz ki yine o şairin söylediği şu:

“Zevk ve neşveyi teganni eden bir tül yoktur ki onda kendisine mahsus bir perde-i hüzn olmasın!”

Sözüne ma-sadak ve şairin samimiyetine şahittir. Şimdilik bu kadar kâfi. İstediğim şey tefekkürü ve ciddi parçaların ser-firâzından (üst, yukarı) “Ahlar Köprüsü” nü, fikdân-ı irfanıma ah ederek nakletmek idi; lakin ondan evvel yine o sınıfa mensup olan hacmen (hacimce) küçük, manen büyük bir parçasını bilâ-ihhtiyar yazıyorum:

1

“Ölüm Yatağı”

Bütün geceyi o kadının teneffüsünü dinleyerek ve onu bekleyerek geçirdik; o teneffüsü ki hafif ve nazik idi.

[s. 14] Ve sinesinde mevc-i hayat öteye beriye dalgalanıyordu.

*

O kadar yavaş söylüyor ve o kadar gürültüsüz hareket ediyorduk ki onun şitâban-ı adem olan mevcudiyetini idare ve temdîd (uzatma, süre uzatma) edebilmek için kuvve-i hayatiyemizin nıslarını (yarı, yarım) ona vermişiz zannolunurdu.

*

Kavi ümitlerimiz endişe ve haşyetimizi tekzip ediyordu; endişe ve haşyetimiz ise ümitlerimizi tekzip ederdi.

Uykuya daldığı zaman onu öldü zannetmiştik. Uyuyor sanıyorduk, hâlbuki ölmüş!

*

Sabah, ilk yağmur sağanaklarıyla donuk, keder-âlûd, ve soğukla titretici sabah geldiği zaman nermin ve mutarra göz kapakları kapandı.

Artık o bizim sabahımızdan büsbütün başka bir sabaha uyanmıştı!

*

Şimdi, kâriлерime şüphesiz hüsn-i hakiki-i şiir-engîzi ile arz edemediğim şu yukarıki parçadan sonra asl-ı mahbûbe-i his ve ahzânım olan “Ahlar Köprüsü” nü tercüme edeyim:

“Ahlar Köprüsü”

“The Bridge of Sighs”

(Londra’da kendisini nehre atarak intihar etmiş bir sefile için yazılmıştır.)

İşte bir bedbaht, hayattan yorgun, sabırsızca ihtirâsât-ı şedidesine tabi bir kadın daha ölümüne gitti! Onu şefikâne tut; itina ile kaldır. O kadar hafif bir kisve ile müzeyyen (süslü), o kadar genç ve beyaz! Bak, bu kadının şimdi üzerine bir kefen gibi tırmaşan (tırmanmak) elbisesine bak! Ve onu kaldır. İstikrâh (iğrenme) ederek değil. Severek!

Ona istihkâr (hor görmek) ile elin dokunmasın; onun hakkında hüznün ve elemle, nezaket ve insaniyetle düşün; bırak artık onun lekelerini!

Çünkü ondan şimdi bâki kalan şey ancak nisvîyet-i pâkizedir. Muhteris ve vazife-i nâşinâs olmuş bulunsun, şimdi onun isyanına vâkıf olmak isteme! Bütün şerefsizlik geçti; ölüm onda yalnız “güzel” i bıraktı.

Onun bütün zellelerini (yanılma, hata) görmemezliğe gel; hava neslinden biri, seyl şu zavallı dudakları ki arasından kirli, yapışkan sular akıyor.

Tarağından kurtulmuş olan zülûf ve kâkûlünü, o kumral zülûf ve kâkûlünü kaldırınız; fikr-i hayret onun evi, köyü neresi olduğunu bulmaya çalışırken. Evi neresi idi? Babası kimdi? Anası kimdi? Bir kız kardeşi var mı idi? Bir biraderi var mı idi? Yahut ona bunların hepsinden daha azîz ve sevgili biri mi vardı?

Hayf, bu cihandaki merhamet-i dîniyenin nedretine (azlık)! Oh, baştan başa insanlarla dolu bir şehre yakın iken onun bir evi yoktu. Hemşire, birader, peder ve mâder muhabbetleri değişti: Muhabbet-i şühud (görme, görünme, tanıklık) haşyetine huzuruyla zirve-i aliyyine aşağı atıldı. Hatta zannolunur ki eltâf-ı samedâniye (gücü, yüceliği sonsuz olan Allah’ın iyilikleri) bile yabancı kaldı!

Hesapsız pencerelerden, şehnişinlerin (cumbalar) -tavan arasından alt kata kadar- bu kadar ev ve aile ışıkları nehre doğru uzanır, ihtizaz ederken o yersiz, yurtsuz idi. Martin incimad-âver (buz, don getiren) sarsarı onu donduruyor, titretiyor; lakin muzlim köprü kemeri ve siyah ve serî akan nehir dondurmuyor, titretmiyordu.

Hayatın tarihinden mecnun olmuş, ölümün serâirine kâni ve memnun ve dünyadan başka nereye olursa olsun atılmaya muhteriz (çok ince düşünmek yüzünden aşırı derecede ölçülü hareket eden, çekingen)!

Nehrin ne kadar soğuk cereyan ettiğine ehemmiyet vermeden şecî'âne (cesurca) içine atıldı: O nehrin kenarında onu tasavvur et; onu tefekkür et, ey kaydsız (bağsız), sefil erkek! Ve sonra cesaretin varsa o soğuk suda hatta yıkan, ondan iç!

Şefikâne tut, itina ile kaldır! O kadar zayıf bir libas ile, o kadar genç ve güzel. Azâsı artık büsbütün soğuyup fazla donmadan asilâne, şefikâne düzeltiniz; ve o kadar facia bir îma ile bakan gözlerini kapayınız. O gözler ki yeisin müstakbele dikilmiş son nazra-ı bî-pervasıyla (pervasız bir tek bakış) hâlâ çamurların arasından öyle müthiş bir in'itâf (bükülme, dönme) ile açık.

Aldatıcı, lakayd ve bârid beşeriyet tarafından, bir cennet-i sûzan (yakıcı cennet) darbesiyle keder ve zulmet içinde rahata gitmiş bir vücut.

Ellerini mütevâziâne, sanki sâmit bir dua ediyor gibi, göğsüne kavuşturunuz; evet, ve sanki kendisinin zaafını, kendisinin ta'b-ı muhterisini (çok istekli çok hırslı huyunu) itiraf ediyor; kemal-i acz ile mâsiyetlerini (günah) Rabb-i gafuruna (mağfiret eden Allah) teslim ediyor gibi.

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 15 Mayıs 1330, S. 97, s. 12-14

“Ne Yaptınız?”

[s. 37] (İngiliz şairlerinden “Ella Viler Vikoks”ın bir ay kadar evvel intişar eden bir manzumesi)

Hayatta ne yaptın ve ne yapmaktasın, ey beşer, ey sınıf-ı mutavassıt (orta halli sınıf)! Hristiyan âleminin sınıf-ı mutavassıtı ki biz o âlemi hâlâ medeni tesmiye (adlandırma, adlandırılmak) ediyoruz!

Sizi doğurmuş olan annenin mesai ve metâibini (yorgunluklar) ödemek uğrunda ne yaptınız?

Arz üzerinde bir saha işgal ediyorsunuz; hevâ-yı nesîmiden müvellidü'l-humûza (oksijen) bel' (yutma, yutulma) eyliyorsunuz; eh, buna mukabil ne veriyorsunuz?

Soruyorum; kim daha iyidir? Yaşayan, mübareze (mücadele, uğraşı) eden, metâib-i hayata karşı duran mı? Yoksa diğerlerinin mübarezesi, metâibi bahâsına (değer, kıymet) ömr-i güzâr olan mı?

Sokaktan aşağı geçerken size biri durup bakarak diyor mu ki:

-İşte gidiyor, bir iyi oğul, bir sadık zevc, bir â'kil (akıllı) peder, bir yiğit hemşehri! Diyor mu ki:

-İşte bir mert insan gidiyor ki metîn kavli komşusuna muavenete hazır! Bir mert ki ona itimat olunabilir!

Sonra, ey erkekler, kadınların sizin hakkınızda ne söylediklerini biliyor musunuz? Ruhlarıyla başbaşa kaldıkları zaman kadınlar diyor mu ki:

-Bu erkek, yorgun ayak için yolu düzeltmeye; ağlayan, yanan gözlerin ufkunu genişletmeye yardım etti! Önümüzde daha âli kadınlık mefkûreleri göstermeye çalıştı! Vicdanınıza bakınız ve cevap veriniz; ey cihanın sınıf-ı mutavassıt erkekleri! Yahut cihan-ı hristiyanın erkekleri ki biz o cihanı medeni tesmiye etmekteyiz!

*

Ey cihanın sınıf-ı mutavassıt kadınları! Erkekler sizin için ne diyor, ne düşünüyor?

Diyorlar mı ki:

-İşte büyük kalpli bir kadın, cinsiyetine sadık, haset ve gıybetten beri! İşte hayatta bir maksat güden bir kerime, bir zevce, bir valide! Bir kadın ki mini mini çocukların dimâğını vücuda getirmek için kendisine emanet olunabilir; mizaç ve donuk olmaksızın iyi olabilmek, budalalığa tenezzül eylemeden hem kendisi şâd olmak, hem de başkalarını şâd etmek sanatına vakıftır. Bir kadın ki yürüdüğü yolu nurlandırır; bir kadın ki her tesadüf eylediğinde mevcut olan en iyi, en âli hissiyatı uyandırır!

Kalplerinize bakınız, ey kadınlar! Ve buna cevap veriniz. Latif ve güzel seneleri ne yapıyorsunuz? “Bugün” ünüz “dün” kü gününüzden daha iyi midir? İrfanda, şefkatte ve müfid olmakta terakki ettiniz mi?

Yaksa zamanın hayret-engiz fabrikası tarafından nesc (dokuma), olunan kumaşı pejmürdelendiriyor, ipeklerini de kaldırıp atıyor musunuz?

Cevap veriniz, ey kadınlar! Ey cihanın sınıf-ı mutavassıt kadınları!

Göztepe- 18 Mayıs, 1330

Salime Servet Seyfi

Şehbal, 1 Haziran 1330, S. 98, s. 37

“İspanya Araplarının Devr-i Hâkimiyetlerine Ait Tefekkürat”

Tarih

[s. 1427] [Şu satırlar Amerika muharrirîn-i meşhûresinden (Vaşington Ayrviniğ) in İspanya’da, Arap medeniyetinin bekâyâ-yı muhteşemesini tedkîk etmek üzere seyahat ettiği esnada yazdığı (*Elhamra Hikâyeleri*)¹⁹⁶ nâm-ı eserinden tercüme olunmuştur. Bana

¹⁹⁶Haz. N: *Elhamra: Endülü’s’ün Yaşayan Efsanesi*, Washington Irving

birçok elemli, mefharetli saat (iftihar etme saati) mütalaa yaşatmış olan bu eserin şu bir iki sahifesini milletimin pîş-i mütalaasına koymaktan bir türlü men’-i nefis edemedim. Bu kitabın ekser sahâifi medeniyet-i İslâmiyenin ağıâr elinde kalan o bekâyâ-yı harâbî arasında yazılmış, muharrir; Elhamra Sarayı’nın harap bir dairesinde bir mevsim-i sayf (yaz mevsimi) geçirmiştir.]

Ekseriya yalnızca intihâb ettiğim mevki, Elhamra müştemilatından bülend (Gomares) burcu dâhilinde (süferâ salonu;) sefirler salonu) nun orta penceresi balkonudur. Yine oraya oturmuş, bir uzun ve parlak günün son dakikalarından mütelezziz olmakta bulunmuştum. Güneş erguvâni (Elhamra) dağlarının arkasında gurub ederken (Darro)¹⁹⁷ vadisi boyunca vâsi’-i yer huzme-i ziya gönderiyor; bu huzme (Elhamra) nın kırmızı burçları üzerine hüzn-âlûd bir ihtîşam saçıyordu. Bu esnada (Vega) sahrası, ziya-yı gurub ile mülevven, hâr (kızgın) ve hafif sis tabakası altında, uzakta zerrin bir deniz gibi serilmiş görünüyordu.

Dem-i Şâm’ın sükûnetini bir teneffüs-i havâ-yı bile ihlal etmiyordu; ve her ne kadar uzaktaki (Darro) bahçelerinden hafif mûsiki, ve şevk ve şâdî sesleri arasına buraya kadar gelebilirse de bunlar zıll-i siyahî içine gömüldüğüm şu binâ-yı harâbın sükûn-ı müheykelini dehâ-i müeessir bir mahiyete kalb (bir şekilden başka bir şekle çevirme) etmekte idi. Bu, o nevî zamanlardan ve menâzırdan biri idi ki: Huzurunda hatıramız âdeta sihr-engîz bir kudret-i iktisâb (güç kazanmak) eder ve şu rehîn sükût kuleleri tenvîr (aydınlatma) eden akşam güneşi gibi şuaât-ı rec’iyesini (pis ışınlar) mazînin iclâl ve haşmetini tenvire gönderir!

Oturduğum yerden, gittikçe azalan ziya-yı nehârın (gündüz ışıkları) bu gurûb-ı binâsı üzerind ki teessirât ve tecelliyâtını seyrederken fikrim bunun müştemilât-ı dâhiliyesinde görünen narin, zarif, insânî safa ve müştehiyâta (isteyen, arzu eden) davet edici tarz-ı mimariyi muhakemeye intikâl etti ve bunlarla, sonradan ilave olunan muazzam, lakin bir kasvet ve huşûnet (kırıcılık, kabalık) arz eden (gotik) üslûbundaki binalar arasındaki farkı düşündüm. İşte şuradaki iki tarz-ı mimari, İspanya şibh-i cezîresinin (yarımada) hâkimiyeti için o kadar uzun, uzun döğüşmüş olan iki cengâver milletin mütezâd (birbirine zıt olan) ve gayr-ı kabil itilâf-ı seciye ve tabiatlarını izhar ediyordu.

¹⁹⁷Haz. N: Granada’da bir vadi.

Gitgide, bir zaman ki mevcûdiyetleri şimdi bize menkûl (ağızdan ağıza geçerek gelen) bir hikâye mahiyetinde kalan ve acîb (tuhaf) olmakla beraber tarihin muhteşem bir devrini teşkil eden Endülüs Araplarının tâli' (talih) ve akıbet-i hayret-engîzi pîş-i fikretimden geçmeye başladı. Hâkimiyet ve devre-i hükümetleri müessir (etkileyici), ve medîd (uzun, çekilmiş) olmuş olduğu hâlde bu milleti ne isimle tesemmiye (bir adla adlanma) edebileceğimizi bile bilemiyoruz. Bunlar sanki hakiki vatanları, hatta ismi olmayan bir millet idi muazzam Arap feyzânının (taşkın) Avrupa sahili üzerine atılmış uzak bir dalgası ki: seylâbın (sel suyu) ilk tehâcümündeki (saldırı, üşüşme) bütün şiddet ve kuvvet-i azimeye malik idi. Cebel-i Târik kayasından (Pirene) yarlarına kadar olan fütuhâtı, İslâm'ın Mısır ve Suriye istilâları kadar serî ve parlak oldu. Hayır; şayet bunlar (Tur) sahralarında tevkif edilememiş olsalardı, bütün Fransa, hatta bütün Avrupa, şarkın imparatorlukları gibi kemal-i sühûletle (tam bir kolaylık) çiğnenecek, ve ihtimal [s. 1428] “hilal” bugün Paris ve Londra'nın kubbeleri üzerinde parıldamakta bulunacaktı.

(Pirene) dağlarından içeri sürüldükten sonra Asya ve Afrika'nın bu memzûc (karışık) kitleleri kanun-ı İslâmiyet olan fetih ve istilâdan vazgeçerek İspanya'da sulhperver (barışçı) ve dâimî bir hükümet teşkil etmek istediler. Bir millet-i fâtiha olmak nokta-i nazarından onların kahramanlıklarına kabil-i kıyas bir şey varsa o da gösterdikleri itidâl ve merhamettir. Kahramanlık ve insaniyet de hayâli müddet hasımları olan her millete tefavvuk (üstün millet) ettiler.

Vatan-ı aslîlerinden ayrılmış ve uzak; kendilerine Allah tarafından bahşedildiğini itikâd (inanç) ettikleri bu memleketi sevdiler; ve onu insanların saadetini tevlîd (üretme, meydana getirme) edecek her şeyle tezyîne uğraştılar. Hâkimiyetlerinin esasını âkilâne ve âdilâne bir usûl-i kanûniye istinâd ettirerek ve sanayî-i nefise ve ulûm-ı kemal-i gayretle neşrederek; ziraati, sanatı ve ticareti son derece ilerleterek tedricen, refah ve saadetine hiçbir hükümet-i hristiyâniyenin rekabet edemediği bir imparatorluk vücuda getirdiler. Şark'ı Garp İmparatorluğunu üç ihtişam ve terakkiyatında iken mümtaz kılan letâif, zaraîf ve bedâî-yi kemal-i mahâretle etraflarına toplayarak ulûm-ı şarkîyenin envârını bir leyle-i zulmâya müstağrak Avrupa'nın menâtık-ı Arabiyesine dağıttılar.

İspanya'daki Arap şehirleri sanat-ı müfide de haiz-i mahâret olmak isteyen hristiyan erbâb-ı sanatının müracaatgâhı oldu. Araplar'ın ulûmını öğrenmek, cihân-ı kadîmin menkûlât-ı müddeharasına (ihtiyaç zamanı için saklanan ağızdan ağıza dolaşan) aşnâ olmak isteyen ecnebî memleketlerine mensup sarı yüzlü, sarı saçlı şâkirdler Tuleytula

(Toledo)¹⁹⁸, Ferace (Kordova), İsbiliye¹⁹⁹ (Sevil), Gırnata (Gıranada) Darülfünûnlarına şitâb eder oldular. Sanayi-i nefise meftunları şarkın şiir ve mûsikisinden hissemend olabilmek üzere Kurtuba ve Gırnata'ya koşarlardı. Ve şimâlin âhen-puş (zırh giymiş olan) cengâverleri şövalyeliğin zarif ve mâhirâne talimat ve teâmülâtını öğrenmek, adâb-ı nezâketini tahsil etmek üzere Endülüs'e gelirlerdi.

Bugün İspanya'daki İslâm âsâr ve âbidâtı (anıtlar), Kurtuba'nın Câmii, (Sevil) in Alkazar (Elkasr) 1, Gırnata'nın (Elhamra) sı elan banyolarının şevketinden, hâkimiyetlerinin dâimiyetinden bahis hararetle fahriyeleri hâmil (taşıyan) bulunuyorlarsa, bu iftihar ve iğtirar beyhûde ve küstahâne (küstahça) addolunabilir mi? Nesiller nesilleri, asırlar asırları müteâkip geçti. Onlar hâlâ memleketin hâkim ve sahibi kaldılar.

Bununla beraber İspanya'da İslam İmparatorluğu parlak bir nebat-ı ecnebi gibi idi ki: tezyin ettiği toprakta bir türlü köklenemedi. Garpta bütün komşularından gayr-ı kabil mürur-ı din ve âdât-ı maniasıyla (men eden engelleyen adetler) ayrılmış, ve şarktaki kardeşlerinden vâsi' çöller ve denizlerle cüdâ düşmüş olduklarından İspanya garpları büsbütün tecrit olunmuş bir millet hâlinde idiler bütün mevcudiyetleri istila edilmiş bir memlekette ayaklarının istinat edeceği bir nokta için medid, lakin kahramânâne ve (şövalyece) merdane bir mücadeleden ibaretti.

İslamiyetin hudut kaleleri ve ileri karakolları idiler. İspanya şibh-i ceziresi muazzam bir cenk meydanı idi ki: şimalin fethi olan (Got)²⁰⁰ ların anud (inatçı) ve sebatkâr cesareti tarafından bastırıldı.

Hiçbir milletin inkiraz ve in'idâmı (yok olma) Endülüs garplarınıninki derecesinde tam olmamıştır. Nerededir onlar? Berberiye Sahillerine, ve Berberiye Çöllerine sorunuz! Onların bir zamanki zî-şevket imparatorlarının enkazı Afrika'nın bedevileri arasında nâ-bedid (açık olmayan) olarak artık bir millet heyetini kaybetti. Sekiz asr-ı müddet ayrı, müstakil bir millet hâlinde yaşamışlar iken muayyen bir isimleri bile kalmadı. Asırlardan

¹⁹⁸Haz. N: Romalılar döneminde Toletum olan şehrin adı Arapça'ya Tuleytula (Tuleytille) şeklinde geçmiştir. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tuleytula>. "E. T. 30. 11. 2013"

¹⁹⁹Haz. N: İspanya'nın güneyinde Endülüs bölgesinde yaklaşık beş asır İslâm hâkimiyetinde kalan ve günümüzde Sevilla adıyla anılan şehir. Eskiçağ ve Roma dönemindeki adı Hispalis olan şehir 93'te (712) Mûsâ b. Nusayr tarafından fethedildi ve Endülüs'ün ilk idarî merkezi oldu. <https://islamansiklopedisi.org.tr/isbiliye>. "E. T. 30. 11. 2013"

²⁰⁰Haz. N: Gotlar, Güney İskandinavya'nın Gotland bölgesinde ortaya çıkmış bir kavimdir. II. yüzyıldan itibaren Scythia, Dacia ve Pannonia'da yaşamışlardır. Bkz: Mert Kozan, "Gotların Anayurdu ve Kökeni Origin of the Goths and Their Homeland", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33/55 (2014), s. 71-90. "E. T. 30. 11. 2013"

beri benimsedikleri, işgal ettikleri toprak şimdi onları müstevliler (istila eden), gâsıplar sufatından başka bir sıfatla tanımaktan istinkâf (reddetmek) ediyor. Sevahilden içeri taraflardaki birkaç yalnız kayanın bazı vâsi' tuğyanların hududunu iş'ar (yazı ile bildirme) etmesi kabilinden olarak bunların da bir zamanki şevket ve hakimiyetlerinden kalan bütün nişaneler birkaç harap abideden ibaret! Ve işte (Elhamra) da bunlardan biri! Bir hristiyan memleketinde şecî, medeni ve zarif bir milletin bedî bir hatırası ki: fethetmiş, hükmetmiş ve geçip gitmiş!”

*

Yukarıki satırları Türkçeye naklettikten sonra derin bir fütur (keder) ve elem içinde kalemi elimden bıraktım. Yüreğimde bir ateş, gözlerimde sıcak bir duman vardı. Ayakta durarak bir müddetten beri tercümeyi takip eden [s. 1429] kardeşim Ali, şimdi türâb olmuş bir refik-i azîzînin (Ebu'l-Bekâî)²⁰¹ nin Endülüslüler hakkında âdeta yürek kanıyla yazılmış kaside-i meşhûresinden birçok sene evvel manzumen tercüme etmiş olduğu şu cangüdâz parçayı okudu:

“Ey karşımdaki kıtada rahat yaşayanlar!
Onlar ki: O evtân (vatanlar) ile pür saltanat ve şan,
Siz (Endülüs) ün hâlini hiç duymadınız mı?
Her kâfile etmişken onu âleme destan;
Âcizleri, bizden ne kadar istedi imdad
Hep öldü, esir oldu, kımıldanmadı insan.
Ya Rab bu tekâtu' (kesişme) nedir İslâm arasında?
Ey kulları Hakkın, bütün ihvânısnız, ihvân!
Âgâh olunuz, himmeti var ehl-i sebâtın (yerinden kımıldamama)
Hiç kalmadı mı hayr için ensâr ile a'van (yardımcılar, arka çıkanlar)?
Vâveyl bugün zülle (alçalma, alçaklar) düşün kavm-i azîze!
Bir kavm ki: Mahvetti mezâyâsını tuğyân.
Dün her yere sultan iken onlar, bugün eyvah
Küfr ellerinin hükmüne kulluk ile nalân
Görseydin eğer onları bikes ve mütehayyir

²⁰¹Haz. N: Ebü'l-Bekâ' Sâlih b. Yezîd (Şerîf) b. Sâlih er-Rundî (ö. 684/1285) Daha çok “Risâü'l-Endülüs” adlı mersiyesiyle tanınan Endülüslü edip ve şair. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-beka-er-rundi>. “E.T. 30.11.2023”

Eylerdi sana zilletin envaini ilan.
Görseydin o ağlaşmayı onlar satılırken
Eyler idi hayran seni ehvâl (korkular) ile ahzân
Ya Rabbi! Cüdâ eylediler mâder ve tıflî
Tefrîk (ayırma) olunursa nasl-ı ervâh ile ebdân (bedenler).
Bâkirleri ki neyyir-i nev (yeni parlak, nurlu) tâli'e benzer
Pür-şasaa parlar gibi yâkut ile mercan
Râm etmek için cebr ile hep aldılar elden
Gözler dolu yaşlarla, yürekler ise hayran!
Eyler bu mesel hüzn ile her kalbi izâbe (eritme)
Kalbinde eğer var ise İslâm ile imân!”

-Göztepe-

Salime Servet Seyfi

Donanma, 27 Eylül 1333, 10 Zilhicce 1335, S. 89, s. 1427-1429

“Vatanımın Gençlerine”

[s. 1580] [Şarab müdhiştir, rakı insanı divâne eder.)

Hazret-i Süleyman

“Cesaret ve Kabul Edebilir misiniz?”

[Âtîde aynen tercümesini takdim ettiğimiz mensur parça bâlâdaki (bir şeyin yüksek yeri, yüce, âli) ünvan ile (Nesen Magazine)²⁰² risâle-i mevkûtesinin birinci sahifesine bu levha ile tab' edilmiş ve beşeriyetin en korkunç bir yarasını musavver (resimli) bulunmuştur. Bizde de bir çehre-i hâil ile tahakküme başlayan bu derde ait teessürâtım o parçayı ve o levhayı Türk gençliğinin tekâmül-i maddi ve ahlakîsine vakf-ı hizmet eyleyen “Donanma” ile takdime sâik oldu.]

Ben ayyaşlıktan nefret ederim; Lakin ayyaştan nefret etmem. “Eğer birinin bizim dostluğumuza ihtiyacı varsa o da kendi kendisine dost olamayan adamdır.

“Hakikatte müskirat (sarhoş edici şeyler) müptelâları ekseriya-malumat-ı vâsi'a ve bir kalb-i şefikte dâhil olmak üzere- bütün fezâile sahiptirler. Lakin iblis-i işret onun üzerine bir defa pençesini koyunca bedbahtın azim ve irâdesi büsbütün muattal (bırakılmış, terkedilmiş, işsiz) kalır, ve şeytan, serîr-i tahakküme câlis (oturan kimse) olur.

²⁰² Bu magazin dergisinin ismini bulamadık.

“İşretin en büyük fenalıkları henüz söylenmemiştir. O söylenemez, hudûd-ı lisânı tecavüz eder.

“Lakin zannediyorum ki: ayyaş tahkîr etmekle hata etmiş oluyoruz. Ona doğru hissiyât-ı kalbiyemizin şefkat-i ruhum ile feverân etmesi lazım gelir.

“Ayyaşın ekseriya tesliyet-i kâzibesi ayyaş olmadığını zannetmesi, daima “ne zaman istesem bırakabilirim!” demesidir. Hâlbuki: Böyle söyleyenler- ağızlarını ölüm toprakla kapayınca kadar- içkiyi terk edemezler...

“Hazret-i İsa’dan bin sene evvel, Hazret-i Süleyman: “Şarap medhûştur, rakı insanı divane eder; bunlara aldanan âkil değildir!” Demişti.

“Sarhoşluk meselesi bugün de uzman olduğu kadar hevl-engîz o zamanki kadar fâcia olarak önümüzde bulunuyor.

“İspirto bir zehirdir; içenlerin dû-çar olduğu teheyyc (heyecanlanma), ancak bu zehrin fiil-i elemîdir; devam olunursa teheyycât-ı ensiceyi (kumaşlar, dokular, heyecanlanma) tahrip eder, cennet; kara sevda; söz söylememek, felç (inme), inhilâl (çözülme), hastalık ve nihayet ölüm takip eder.

Bazı insanların vücudu aldığı alkolü defedecek yerde onu mas (emerek çekme) ve muhafaza eder. İnsice-i bedeniyede (insan bedeni) zehiri mas ve hıfzeden hücreler vardır; bu hücreler içerilerine dahil olan zehiri defedeceğine daha fazla içmek için bir humma, acayip bir ihtilâc (çarpıntı), mecnûnâne bir arzu tevlid eder.

“İçki masârıfı cihanda beşeriyetin te’diye (ödeme, ödemek) etmekte olduğu en ağır vergidir. Lakin esasen fenalığın en büyüğü içki için bu kadar büyük meblağ-ı israf olması değildir. Ancak bu yüzden muattal (kullanılmaz) kalan kuvve-i beşeriyedir.

“İçkiye iptilânın başlıca sebepleri noksaniye-i tagaddi (beslenme), uyku uyumaya muktedir olamamak ve açık havada bedenî idmanlardan istiğnadır. Bu hâlde olanlar için asabiyet ve iç sıkıntısı bir derd-i daimî olur; biraz tefrîh-i derûn (gönüle ferahlık verme) veya uykuyu celp için içkiye iptila başlar.

“Kendi şerâit-i hayatiyenizi nazar-ı dikkate alınız; ve onu en fazla cevâliyyete mazhar edecek surette tanzim eyleyiniz.

“Gerek fikrî, gerek bedenî iyi ve mükemmel iş ile işret bir yerde olamaz!

“Bilhassa gençlere, hayatta şeref ve saadetlerini kazanmayı isteyen gençlere hitap ediyorum ve soruyorum: “O kadar kahramanları sefil ve ser-nigûn (ters dönmüş,

tepetaklak) etmiş olan bu düşmanların en düşmanı ile hem âğuş olarak harabiyete doğru yürümeyi kabul ve buna cesaret ediyor musunuz?”

“Zannetmeye alışmış veya alıştırılmışsınız ki: içmek; merdâne, ve akl-i selimin kaçtığı, dilin dolaştığı hâle gelmek eğlencelidir. Lakin iş ve mâişet âlemi içki içenleri -ne kadar meziyetli olursa olsun- daima şüphe ve sûi-nazarla telakki eder.

“Rakı içmek ne merdânedir, ne de eğlencelidir. Sizi seven, veya sizin saadetinizi arzu eden her zât böyle söyleyecektir!

“Ve hakikat şudur ki: herkes (İskoç rakısı getir!) emrini verdikleri zaman kadehini masanın üzerine ters çevirip saf sudan başka bir şey içmeyi reddeden yiğit daima o “herkesin” ihtiram ve riâyetine mazhar olur, yalnız herkesin değil kendi nefsinin hürmeti de onun içindir.

“”Sıhhatinizin kıymetini biliniz, sözünüzün kıymetini biliniz! Akıl ve zekanızın kıymetini biliniz! Ve şu karar ve emre metanetle itaat ediniz: (Dokunma! Eline alma!), ve çalış! O zaman âlî bir şahsiyet olarak parmakla gösterileceksiniz; mevki, ve iktidar sizin olacak, İkbal yolunuza çıkacak, dostluk sizi takip edecek ve aşk ve hürmet-i tarîk hayatınızı tenvîr edecek!”

Salime Servet Seyfi

Donanma, 13 Kânunuevvel 1333, 27 Safer 1336, S. 99, s. 1580

“Lehistan’ın Sükûtu”

[s. 1710] Vatanperverâne Edebiyat Numuneleri

El-ba’s ba’de’l-mevt (ölümden sonra diriliş)

[(Kembıl) ın şu meşhur manzumesi Lehistan’ın inkirâzı (çökme, tükeniş) üzerine izhar edilmiş bir feryad-ı âlîcenâbâne idi. Harb-i umûminin hadisat-ı manzumesini metîn, bükülmez kollarıyla fikirlerine göre idare eden devl-i merkeziye-i mütefakkıhanın (fıkıh işleriyle uğraşan devlet merkezi) en çetin ve en kahhar (kahreden,ezen) bir istibdat ve esaretten Lehistan’ı kurtardığı ve hudûd-ı şarkiyye ve vakâyi’anın bir netice-i mesudeye [s. 1711] dayandığı şu esnada artık bir hatıra-i müellime (üzücü , elem veren hatıralar) haline inkılap eden manzumeyi Türkçeye nakilden men’-i nefis edemedim.]

*

“Ey hakikat-i mukaddese! Zafer ve hâkimiyetin bir müddet için durdu; o müddetteki: Şimâlin haşîn bıyıklı ve sakallı muharipleri arzın latif vadilerine bir tufan gibi döküldüler;

tahrip ve gâret (yağma) avazeleri her tarafı doldurdu; katliam bandıraları (bayrak, işaret) mazlum Lehistan'ın üzerinde dalgalandı!

(Varşova) nın son kahramanı şehrin kalesi üzerinden bir beyâban-ı harâbi (harap çöl) olan geniş sahralara atf-ı enzâr (bakışları çevirme) ederek figan etti:

-Ey Allahım! Bu yaraları kanayan vatanımı kurtar! Âlem-i ulviyede şecî (cesur) ve vatanpervere siper olacak bir dest-i kudret yok mudur? Şu anda zulm ve tahrip her ne kadar bu sevimli sahraları silip süpürmüş ise de, kalkın ey ebnâ-yı vatan ki; bizim vatanımız elan mevcuttur!

Vatan; bu müthiş isimle kılıcımızı başımızın üzerine kaldıralım ve onun için yaşamaya, onun için ölmeye ahdedelim!.”

*

O böyle söyleyince kale siperleri üzerinde sadık cengaverleri, pek az, lakin hepsi bî-pervâ olarak dizilmişlerdi. Ayakları metîn; hatveleri (adımları) ağır; korkunç bir cephe teşkil etmişlerdi. Bâd-ı sabâ gibi sessiz, lakin fırtına gibi hevl-nâk (korkunç) idiler. Bandıraların, alemlerin (sancak) arasından ağır, mırıltılı sesler işitiliyordu... Parola:

-Ölüm yahut intikam!

İdi.

Sonra keskin borular bahadırları hücumu sevketti ve bülend-i çân sesleri onların son baskınını ilan eyledi.

*

“Beyhûde! Ey bir avuç kahraman! Yazık ki: yıldırım savletiniz (akın) düşmanın her safında beyhûde gürleyip dolaşüyor...

Ey kitâb-ı zamanın en kanlı levhası: işte Sarmâtıya²⁰³ artık sükut etti; hiçbir kabahatsiz ve arkasından ağlanılmadan! Lehistan ne âlicenâp bir dost buldu, ne merhametli bir düşman! Ne silahlarında kuvvet gördü, ne elem ve matemine bir şefkat!

Artık bitap kalan avcunda parçalanmış mızrağı düştü, parlak gözleri kapandı, hayat-ı şevket ve azameti nihayete erdi.

Ümit, bir vakit için cihana elveda eyledi ve (Kuçusku) zemîn-i helâke²⁰⁴ düştüğü vakit hürriyet feryat etti!

*

²⁰³Yaz. N: Maksat (Lehistan) dır.

²⁰⁴Yaz. N: Lehistan'ın son müdafa kahramanıdır.

“Güneş gurub etti, lakin orada ölme ve öldürme bitmedi. Kıtâl (savaş) pür velvâl-i hevâyı (havayı ağlayıp inleme, feryat etme) nısfilleyle (gece yarısı) titretiyor; (Praž) ın tâk-ı muazzamı üzerinde harâbî alevleri yanıyor, hûn-ı rîzanı (dökülen kan) tâ aşağılarda mırıldayan suları boyuyor.....

Nihayet düşman hücumu muvaffakiyete erdi, kale bedeninde bir yol açılıyor, havf ü haşyet, ve meyusiyet avazesi yükseliyor!..

Dinle! Âlî binalar ve sütunlar duman ve ateş içinde derin gürültülerle düşerken zemin titriyor, kızıl kıvılcımlar birçok şihâblar (kayan yıldız) gibi âsmâne yükseldi...

Ve sanki: rûh-ı hassas-ı tabiat bu enîn-i feryat önünde titriyor.

*

“Ey beşeriyetin muazzam ölülerinin ervâh-ı kâdiresi! Ey (Maraton) ve (Loktera) cenk meydanlarında kan dökenler! Ey cihanın muhipleri. Keskin kılıçlarınızı beşeriyete istiare ediniz, onun dava-yı mukaddesi için mübarezeyle geliniz, ve ilk sınıf harbe geçiniz de bedbaht Lehistan’ın kanlı gözyaşlarını dindiriniz, onun kolunu da kendi kollarınız gibi takviye eyleyiniz...”

Salime Servet Seyfi

Donanma, 24 Cemaziyevvel 1336, 7 Mart 1334, S. 107, s. 1710-1711

“Vahşet-i Harp”²⁰⁵

Translated from English: İngilizce’den

Her taraftan harbin üzerine en muğfil (aldatan, aldatıcı) bir reng-i besîm etmek; onun vicdanları titreten vahşetini nazar-ı fikir ve muhakememizden mestur tutmak isteyen birçok avamil görüyorum: bunlar bize asker saflarının ihtişam ve azametinden, birbirini takip eden fedakârane hücumlardan bâhis “tarih” de mevcut; aheng-i sahirini (büyüleyici ahenk) kanlı destanlara iâre (ödünç verme) eden, parlak meselleri (ders ve ibret alınacak küçük hikâye), ruh-nevâz-ı ahengi, ve dalgalanan bahâdır (yiğit) miğferlerinin nesîm (meltem, esinti) içinde dalgalanan tuğları ile ruhu cûşîşe getirerek hain çiçekler beni meşrû gösterilmiş katl-i âmiller üzerine saçan “şîir” de var... Sonra bu avâmil-i iğfâli bize cengin gittikçe kızıştığını ifhâm (anlatma) eden “musiki” de de gördüm: o musiki ki: şefik ve asude; hayırhah (iyiliksever) ve civanmert kalplerle dolu bir ziyafet salonunda nermin ve hazin nağmelerden sonra, birdenbire trampetlerinin keskin, haşin ahengiyle “silah

²⁰⁵Haz. N: Bu yazı, ilk olarak *Donanma* dergisinde Ağustos 328 yılında s. 264-265’te yayımlanmıştır.

başına!” yı vurduğu zaman dinleyenlerden kimse de itiraza kudret bırakmadı; herkes samt ve teslimiyetkâr bu lezzet-i hissiyeye istiğrak ettiler. Ve musiki-yi feveran ve cûşânı-yı bülendiyle, gittikçe şiddetlenen muharebenin ölüm perdelerini, mecruhların eninini boşaltarak nihayet samt-ı bî-hayata dalıp gittiği zaman dinleyenlerden hiçbirinin bir şehîk-i elemle titremediklerine dikkat ettim!

Bütün bunlar bizim ne garip, ne Mahluklar olduğumuzu ispat etmez mi? eğer böyle olmasa idik harbi ancak bir menfuriyet-i mûhişe (korkunç nefretle), bir meşûmiyet-i sarfe içinde görecektik idik!

Bir muharebeyi hakikatte kimse görmez. Nefer bir duman bulutu içinde ateşe devam eder; yahut nazarından her şeyi saklayan bir kalabalık arasında hücumla ilerler...Zabit, kendisine tevdi edilmiş olan vazifeyi hüsn-i ifa edebilmek endişesiyle meşgul ve başkalarının görmek fırsatından mahrumdur. Kumandan aynı zamanda her yerde bulunamaz, işin nasıl ilerlediğini aldığı raporlardan öğrenir. Bu ise pek münasıptır; çünkü: muharebe insanların ona bakmaya cesaret edemeksizin yaptıkları işlerden beridir!

Memleketin millerle mümtaz sahaları üzerinde, her sahra istihkâmeti önünde, her vadisinde ve boğazında, yahut her ormanın medhalinde (giriş yeri, başlangıç) bir öldürüşme vardır. Umumi, devamlı, karşılıklı bir öldürüşme!

Suret-i Rahman olan insan mümkün olan her tarafta, ve işkencenin her neviyle parçalanmış, ezilmiş, zelil ve bî-his her yerde düşmüş yatar... Yaralıları tesadüf eden her arıza ile çıplak, kanlı uzuvlarından cinnet verici bir ızdırap duyarak harp arabaları içine yığılmış, arkaya sürüklenirler, yahut ya firarilerin, yahut takipçilerin ayakları altında çiğnenerek humma (sıtma) ile susuzluğun, bu tahammülü en müşkil iki felaketin içinde inleyerek ölmek üzere terk olunur.

Henüz kemale ermiş ekin baştan başa çiğnenir... Bağlar siyah bir çamur safhası hâline gelir. Muattar (güzel kokulu) meyveleri altında eğilmiş ağaçlar top güllerle ile parça, parça olur... Mabetler, hususi ikametgâhlar istihkâmet gibi kullanılarak harap olur...Zahire anbarları tutuşarak ateş dört tarafa dağılır...

Lakin harbin bütün bu felaketleri, vukua geldiği memleket halkının her seviyesinin maneviyat ve ahlakîyatında hasıl ettiği indiraşlara (adı sanı silinme) nazaran hiçtir!

İşte elemeleri, felaketleri ile harp! Avrupa gibi medeni bir kıtada, ve felaketlerin suret-i mümkünede taklile (azaltma) çalışıldığı bir devirde harp yine bundan başka bir şey

değil!.. Medeniyet-i hazıra onu ne kadar beyaza boyarsa boyasın, biz biliyoruz ki: içerisi elan lâşeler beyaz ölü kemikleriyle dolu duruyor...

Harbe en ziyade itimat ve müracaat edenler; şüphesiz, bir gün ölüp bunun, tesirat-ı felaket-engîzi hesabât ve tazmimât-ı evveliyeye hiç ehemmiyet vermeyen bir alet; ve düşman safları üzerine sevk edilirken geriye, dostlar üzerine de harâbiy (arkada kalan etler) getiren bir makine olduğunu anlayacaklardır!

Göztepe

Salime Servet Seyfi

Zuhr, 18 Kânunusani 1335, 18 Rebiülahir 1337

SONUÇ

Salime Servet Hanım (1867-1947), yılları arasında yaşamış bir kadın yazardır. Babası, denizcilik alanında önemli görevlerde bulunan Mehmet Seyfi Bey'dir. Edebiyata olan ilgisiyle bilinen baba Mehmet Seyfi Bey, Salime Servet Hanım ve kardeşlerinin eğitimine büyük önem vermiştir. İyi derecede İngilizce bilen Salime Servet Hanım, entelektüel bir kişiliğe sahip edebiyat, müzik ve resim gibi sanat alanlarında yetkinlik kazanmış, birçok edebî mektup ve makale kaleme almıştır.

Meşrutiyet dönemi kadın yazarlardan biri olan Salime Hanım'ın ulaşabildiğimiz ilk yazısı 1897 yılında *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yayımlanan "Ruzname-i Hayatımdan" başlıklı yazısıdır. Yazarın yayımlanmış son yazısı da 1919 yılında *İfhâm* gazetesinde "Çocuklar Mezaristanı" yazısıdır. Dolayısıyla yazarın 1897-1919 arasında yazı faaliyetini aktif olarak sürdürdüğü görülür. Ancak 1919 yılından sonra başka bir yazısına ulaşamamıştır. Bu dönemler arasında bir roman, kendi şiirleri ile birlikte kardeşi Ali Rıza Bey'in şiirlerini içeren bir şiir kitabı, İngilizce'den çevirdiği bir kitap, ve süreli yayınlarda kalan yazı ve çevirileri bulunmaktadır. Salime Servet Hanım, üretken bir yazar olmasının yanında dönemin ileri gelen, sevilen ve saygı gören yazarlarından biridir.

Salime Hanım'ın yazılarından özellikle "Kardeş Mektupları" isimli yazı dizisinde özel hayatına dair bilgilerin yanı sıra şahsiyeti hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca yazılarının giriş kısımlarında, edebiyat ve sanat hakkındaki genel düşüncelerini, çeviri yapmanın zorluğu, çeviri yaptığı yazar ve eseri hakkında verdiği bilgilerden de edebiyat hakkındaki görüşlerini öğreniriz.

Bu çalışma neticesinde yayımlanmış bir roman, bir şiir kitabı, bir çeviri kitap, süreli yayınlarda kalan on sekiz tane şiir, on yedi hikâye, kardeşi ile karşılıklı olarak yazdıkları "Kardeş Mektupları" başlığıyla yayımlanan yedi mektup, ikisi *Muazzaz Vatana* isimli şiir kitabında, yirmi sekiz tanesi de süreli yayınlarda yayımlanan farklı konularda yazılmış yazıları olmak üzere otuz tane yazısı ile çeşitli konularda yazılmış yirmi dört çeviri yazısını tespit ettik. Eserlerinin yayımlandıkları gazete ve dergiler; *Deniz*, *Donanma*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Harb Mecmuası*, *İctihad*, *İfhâm*, *Ma'lûmat*, *Mektebli*, *Musavver Fen ve Edeb*, *Şehbal*, *Şelale*, *Seyyale*, *Tasfir-i Efkâr*, *Ümmet*, *Yeni Mecmua*, *Zafer* ve *Zuhr*'da tespit ettiğimiz yazıların tamamını bu tez çalışmasında türlerine, konularına göre kronolojik olarak yer verdik. Yazı hayatında en aktif olduğu yıllar 1910-1913 arasındır. En çok eserinin bulunduğu yayınlara ise, *Donanma* ve *Şehbal*'dir. Bu

tespitlerimizin yanı sıra *Rûbab* dergisinde ona ithaf edilen bir şiir, Salime Hanım'ın döneminde önemli bir yeri olduğunun belirtildiği *Kadınlar Dünyası* dergisinde bir yazı ve Salime Hanım'ın bir konuşma metnini de çeviri yazıya aktardık ve ekler bölümde verdik.

Salime Hanım, dönemin popüler konularını, kadın, kadın eğitimi, feminizm, çocuk eğitimi ve sağlığı, vatan sevgisi, savaş ve savaşta şehit olan ailelerin üzüntülerini yazdığı eserlerde konu olarak işlemiştir. Gerek kurmaca gerekse şiirde biraz Servet-i Fünûn etkisi biraz da Millî Edebiyat etkisi görülür. Dolayısıyla türe katkı verecek bir yetkinliğinin olduğunu söylemek güçtür. Ancak kadınların yeni yeni edebiyat dünyasında görülmeye başladığı bu dönemlerde, yazdığı eserlerle ve bu konuda gösterdiği gayretle ismi anılması gereken bir yazardır.

Salime Servet Hanım, asker bir ailenin evladı, bir asker eşi ve annesi olmasından dolayı vatan, vatan sevgisi, vatanın bekası için şehit olan askerler ve onların ailelerinin üzüntülerini yazdığı yazılara konu edinmiştir. Yazın hayatının yanı sıra toplumsal hayatta da aktif rol üstlenen Salime Servet Hanım, Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti ve Hilal-i Ahmer gibi önemli kuruluşlarda görev almış, düzenlenen konferanslara konuşmacı olarak katılmıştır.

Salime Servet Seyfî, döneminde üretken bir yazar olmasının yanı sıra sosyal hayatta da aktif olan sevilen, sayılan ve değer gören bir yazardır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Hüseyin. "Hocam ve Ben." *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 11 (2013): 37-46.
- Arseven, Tülin. "Zafer Hanım ve Aşk-ı Vatan'ın Türk Edebiyatındaki Yeri." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/2 (2018): 902-910.
- Ceyhan, Nesime. *Birinci Dünya Savaşı Hikâyeleri*. Cağaloğlu, İstanbul: Selis Kitaplar, 2007.
- Ceyhan, Nesime. *Trablusgarp Savaşı Hikâyeleri*. Cağaloğlu, İstanbul, 2009.
- Coşkun, Betül. "Savaşlar Çağında Yetişmiş Bir Kadın Yazar: Salime Servet Seyfi." *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7/2 (2012): 268.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Şairleri*. İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936.
- Hazer, Gülsemin. "İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Yazarlarının Duygusal Anlatıları." *Ulakbilge* 59 (2021): 560-575.
- Hazer, Gülsemin. "*Bir Hatıra-i Pejmürde*: Salime Servet Seyfi'nin Romanında Kadınlar." *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 10, no. 28 (2022): 61-74.
- Köken, Merve. *Bir Hatıra-i Pejmürde*. İstanbul: Karakarga Yayınları, 2021.
- Namık Kemal, *Cezmi*, haz. E. Aslan, M. Ever, G. Yüksel, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018, 133.
- Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî*. Haz. Paşa Yavuzarslan. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2023
- Süleyman Nutki Bey'in Hatıraları*. haz. Nurcan Bal, İstanbul: Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, 1. Baskı, 2003.

İnternet Kaynağı

- "Ahmet Ağaoğlu (1869-1939)." Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-agaoglu-1869-1939>. "E. T. 30/11/2023"
- "Alfred Tennyson." Biography. <https://www.biography.com/authors-writers/alfred-tennyson>. "E. T. 30/11/2023"
- "Christabel Pankhurst." Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Christabel_Pankhurst. "E. T. 30/11/2023"

"Felicia Dorothea Hemans." Poetry Foundation.
<https://www.poetryfoundation.org/poets/felicia-dorothea-hemans>. "E. T. 30/11/2023"

"Hansom Cab." Cambridge Dictionary.
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/hansom-cab>. "E. T. 30/11/2023"

"Hive Hanlığı." İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hive-hanligi>. "E. T. 30/11/2023"

"Lewis Harcourt, 1st Viscount Harcourt." National Portrait Gallery. Erişim 2023. <https://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp02026/lewis-harcourt-1st-viscount-harcourt>. "E. T. 30/11/2023"

"Ring Out, Wild Bells." Bells.org. Erişim 2023. <https://www.bells.org/blog/ring-out-wild-bells-alfred-lord-tennyson>. "E. T. 30/11/2023"

<https://poets.org/poem/village-blacksmith>. "E. T. 30/11/2023"

<https://www.poetryfoundation.org/poets/ella-wheeler-wilcox>. "E. T. 30. 11. 2023"

[https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_\(poet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_(poet)). "E. T. 30/ 11/2023"

<https://plato.stanford.edu/entries/mill>. "E. T. 30/11/2023"

<https://www.britannica.com/biography/Herbert-Spencer>. "E. T. 30/ 11/2023"

https://tr.wikipedia.org/wiki/Winston_Churchill. "E. T. 30/11/2023"

https://tr.wikipedia.org/wiki/David_Lloyd_George. "E. T. 30/11/ 2023"

https://tr.wikipedia.org/wiki/West_End. "E. T. 30/11/2023"

https://en.wikipedia.org/wiki/Reginald_Mckenna. "E. T. 30/11/ 2023"

https://en.wikipedia.org/wiki/James_Crichton-Browne. "E. T. 30/ 11/2023"

[https://en.wikipedia.org/wiki/W. T. Stead](https://en.wikipedia.org/wiki/W._T._Stead). "E. T. 30/11/2023"

<https://bavs.ac.uk/news/ghostly-messages-from-beyond-the-titanic-w-t-stead-spiritualism-and-the-blue-island>. "E. T. 30/11/2023"

<https://www.britannica.com/biography/Charles-Lamb>. "E. T. 30/11/ 2023"

<https://www.britannica.com/biography/William-Hazlitt>. "E. T. 30/ 11/2023"

https://tr.wikipedia.org/wiki/Walter_Scott. "E. T. 30/11/2023"

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tuleytula>. "E. T. 30/11/2023"

<https://islamansiklopedisi.org.tr/isbiliye>. "E. T. 30/11/2023"

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-beka-er-rundi>) . "E. T. 30/11/ 2023"

"Süfrajet." Wikipedia https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCfrajet_ "E. T. 30/11/2023"

"*Tales of the Alhambra*." Wikipedia. Erişim
2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Tales_of_the_Alhambra. "E. T. 30/11/2023"

"Tirnova." İslam Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/tirnova--yunanistan_ "E. T. 30/11/2023"

"Thomas Campbell (poet)." Wikipedia. "E. T. 30/11/2023"

Thomas Campbell (poet) "[https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_\(poet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Campbell_(poet))
Wikipedia. "E. T. 30/11/2023"

"Thomas Hood." Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hood. "E.T.
30/11/2023"

"William Allingham." Poets. <https://poets.org/poet/william-allingham>, "E.T. 30/11/2023"

<https://www.britannica.com/biography/Henry-Wadsworth-Longfellow>. "E.T. 30/11/2023"

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hippolyte_Taine. "E.T. 30/11/2023"

<https://www.biography.com/authors-writers/alfred-tennyson>. "E. T. 30/11/2023"

<https://www.bells.org/blog/ring-out-wild-bells-alfred-lord-tennyson>. "E. T. 30/11/2023"

<https://www.poetryfoundation.org/poems/44643/the-old-clock-on-the-stairs>. "E.T.
30/11/2023"

Kubbealtı Lugatı. <https://lugatim.com/s/tazmin>. "E. T. 30/11/2023"

<https://bavs.ac.uk/news/ghostly-messages-from-beyond-the-titanic-w-t-stead-spiritualism-and-the-blue-island/> "E. T. 30/11/2023"

EK

Ek 1: Salime Hanım’a ithaf edilen şiir

“Suların Şiiri”

-Salime Servet Seyfi Hanımefendi’ye-

Akşamın çeşme-i serâbından

Ufka serpildi bir bahar-ı memat

Güneşin şule-i müzabından

Aktı durgun miyâha (sular) son huzemât (ışık demetleri)

Yine bir halvet-i melâl oldu

Solmadan sâyezâr-ı hicr ü sükûn,

Dağdan indikçe her kederli koyun

Çıngırak sesleriyle arz uyudu

Güzerân etti vakfe-i mû’tad;

Silinip ufkun adn-i yakûtu

Düştü eb’âde (abade boyutlar ibade uzaklaştırma) tûde tûde remâd.

Şimdi akşam sulara şiir okudu.

Ve semalarda nâtüvân keder

İhtizâz etti sermediyetler..

Neriman Nüzhet

***Rûbab*, 14 Cemaziyelahir 1330, 17 Mayıs 1328, S: 17, s. 194**

Ek 2: “Terbiye-i Etfâl ve Hayat-ı Nisvan”

[s. 541] [Vatan melekleri, kahramanlar, koç yiğitler hep kadınlardan doğar...]

-Sultan Murad-ı Rabi’-

Şehr-i cârinin (geçen ay) üçüncü günü cuma idi, “Muhterem *Mektebli*” vesâtetiyle Direklerarası’nda, Millet Tiyatrosu’nda, İstanbul Jimnastik Kulübü menfaatine tertip edilmiş olan müsamereye med’uvven (çağrılarak, davetli olarak) gitmiştik.

(...) Hava yağmurlu olduğu için çok kalabalık olmadığından bahseder yazar. Bir sonraki paragrafta ise;

Muharrire-i muktediremizden, âlem-i nisvânın bâis-i iftiharî olan muhterem Salime Servet Seyfi Hanımefendi, vaktin hulûlünü müteakip samimi tebessüm ve iltifatlar arasında kürsi-i hitabete çıktı, âteşin hitabelerle, bervech-i zîr konferansını vermeye başladı:

Muhterem Hemşirelerim, Hemşehrilerim;

Şu mahdûd sahadayım; lakin kendimi muazzam ve pak milletimin huzur-ı maneviyesinde addeylediğim için hevl-engîz, âli bir heyecan ile titriyorum. Sanıyorum ki: asırlarca süren zulmetler, zilletler içinde ağlamış olan milletin pençesi girîban-ı aczimden tutacak ve bana:

-Ne yaptınız? Ne yapıyorsunuz?

Diye soracak. Evet, sor ey mâder-i millet ki: bugün bizi muhafaza için, bizim uğrumuzda ölmek üzere aslan yiğitler gönderen sonra kendisini! Şu muazzam ve soğuk günde yakacağı ateş altmış senelik omuzlarıyla cesur [s. 542] ve mütevekkil taşıyan Anadolu anasının yükünü, omuzundaki, yükünü kalbindeki yükünü bir parça olsun tahfif (hafifletme) için ne yaptık? Ve şehit oğulların, mezarları belirsiz kalmış babaların ekdar ve ahzânı ile dolu harap vatan yurtlarının zulmetini nura çevirmek için hangi hamiyetü’l-ileyh, hangi çerağı yakdım.

Sor ey mâder-i millet ki: bu muazzez çocuklarının, bu benden bir şey, bir teselli, bir teşcî’ (yürekendirme) bekleyen, efrâd-ı vatanın huzur-ı hamiyetinde bu sermayesizliğim, bu fakr-ı irfan ve gayretim ile nasıl söz söyleyebiliyorum?

Oh, lakin ey şefik ve nezih anne, senin o elmas kalbin. O her kusuru affeden, yine bizi seven, hem çok seven yüreğin o kadar samedânî (gücü, yüceliği sonsuz olan Allah ile ilgili) bir nur-ı tesliyet ve ümit ile tâbnâk ki: işte nihayet ben huzur-ı mehîbinde

durabiliyor ve bu kardeşler, bu çocuklarıma, bu hemşirelerime kıymetdar bilgilerimi değilse bile derin yaralarımı söyleyebiliyorum.

Evet, derin yaralar... Ruh ve cismi -arslan demeyeceğim, çünkü insan merd-i arslandan hem kavî ve hem âlidir – mert olan milletimizi hain dişleriyle asırlardan beri kemiren, nesli ve aslı bozan!

Her ne denilirse denilsin, ben diyorum ki: bu derin yaralar ancak kadın elinin temas-ı şefik ve âgâhıyla sarılmak lazım gelir. Bugün Türk milletinin yüreğini yakan yaraya dokunabilecek ancak arif, vatanperver ve pâk Türk kadınının parmağıdır!

Dûçarı olduğumuz bu elemeler içinde, felaketler, kahrılar arasında, istiyorum ki, hûn-ı âlımızla gülgün-i ma'reke (savaş alanı) meydanlarında yalnız erkeklerimizin naaşlarıyla mestur terk etmeyelim. Bu şehit naaşlarının üzerinde kadınlarımızın şekl-i pâk ve fedakârı dahi semavat-ı İlahiyeden inmiş melâike gibi görünsün! Milletin binasını inşa eden iki unsur erkekle kadındır; o kadın der ki: eski Türkler, yalnız büyük sarıklı değil, hem de büyük kalpli olan babalarımız “arslanları, koç yiğitleri doğuran kadındır!” demişler. Size şu suretle hitap ederken nazar-ı hayalim yüzlerce sene evvel yine bu Türk payitahtının muhitini inletmiş, gözleri yaşarmış, soğumuş kalpleri ateşlerle çarptırmış idi; dördüncü Sultan Murat çoktan beri uyuşmuş kahramanlık kanını uyandırmıştı, zırhına, silahına müstağrak (batmış, dalmış, gömülmüş), vüzerası, milleti ile çevrilmiş İran seferine gidiyordu. Pencereleer, damlar, sokaklar erkek ve kadınlarla dolmuştu; kadınlar padişahın yanında gök demire gark olmuş yürüyen bir kahraman paşaya bakıyor, ağlıyorlar, dua ediyorlardı, o eski Türk yine eski Türklüğün, mertliğin, kahramanlığın lisan-ı hakikisine yakışan revîşiyle (yürüyüş) vatan kadınlarına “dua edin, vatan melekleri, kahramanlar, koç yiğitler: sizden doğar.” Diye bağırmış idi.

Evet; arslan insanlar, insan arslanları [s. 543] kadınlardan doğar, lakin çocuklarımızı arslan olmak, insan arslanı olmak üzere terbiye etmedikçe, daha doğrusu biz: insan arslanı yetiştirecek kadınlar olmadıkça çocuklar yetiştiremeyiz, öyle çocuklar ki: tarihi bina ederler. Ve öyle çocuklar ki: onları huzur-ı İlahi de izzet-i beşeriyeyi müdafaa edecek ve biz kadınların şefiki kesileceklerdir!

“Çocuk insanın babasıdır.” Sözü ne kadar sade ise o kadar derin, büyük bir hakikati anlatır. Evet, çocuk insanın babasıdır, yani istikbalin babası! Viktor Hügo’da diyor ki: “çocuk içeri girince keder dışarı çıkar.” Lakin çocuk içeri girince bizim için tefekkür ve muhakeme, hatta endişe bile beraber girmeli derim. Ne zaman ki: elimizi çocukluğun

güneşli nâsiyesine vaz' (koyma, konulma) ederiz, ne zaman ki: bebeklerin handan gözlerine gözlerimiz tesadüf eder, asla unutmayalım ve daima düşünelim:

Çocuk istikbalin pederidir.

Aziz valide, beş altı aylık bir hayatı henüz yaşamış yavruna bir daha bak; mini mini ellerini ellerinin içine al, dudaklarını onun kadife yanaklarına dokundur! O zaman cihanda mukavemet ve mevcudiyetini idâme edebilmek için her saat, her dakika ancak şefkat ve muhabbetin verebileceği muavenete, itinalara muhtaç bu kadar aciz, bu kadar narin bir mahluk, hatta bir çiçek tasavvur edebilir misin?

Lakin, onun asıl aczidir ki: başlıca letafet ve cazibesini, onun en emin siperini, onun kalbinize olan en kavî rabıtalarnı teşkil eder. Valideler, nâsiyenizdeki dudaklarınızı yakan nâ-şekib ve hadîd kelimeyi susturunuz ki: vakit vakit çehrenizi zulmetlendiren tehevvr gölgesi şu küçük sine-i semininden aks-endâz olmasın!

Kendi kendimize “oh, bir bebek! Ne ehemmiyeti var?” demeyelim. Onu ebediyete kadar uzatacak intibâat ve teessirâtı her saat her dakika alırken görmüyor muyuz? Bakınız, gülüşünüze, dudakları nasıl cevap veriyor, her hareketinizi, gözleri nasıl takip eyliyor! İyi bilelim ki; daha yürüyememiş iken, daha söyleyemezken çocuğun tahsili başlamış bulunur...

Pederler, şu parlak, yıldız gözlü çocuğun karşısında sözlerinizi düşünerek söylesin; istikbalin babası sizi dinliyor; ve bakınız her hareketinizi, her tavrınızı, sözlerinizdeki her ihtizazı nasıl taklit etmeye çalışıyor. Düşünelim ki: bugün ektiğimiz tohum gelecek günlerde acı meyveler yetiştirebilir. Şu düşüncesizce kelimeler, bu görünüşte hiç ehemmiyetsiz hareketler felaket veya saadet, fazilet veya denâet için bu anda çocuğunuzun ahlakını, hüviyetini, insanlığını inşa ediyor.

Daima unuttuğumuz ve ihtimal ki: biz (bir olarak yanlış yazılmış) çocuklarımızın düşünmeye tenezzül etmediğiniz müthiş hakikatlerden [s. 544] biri de işte budur; ne kadar müthiş, ne kadar müthiş!...

Nasıl unutuyoruz ki: bugünün kadınları, erkekleri olan biz dünün çocukları idik! Nasıl düşünmüyoruz ki: bugünün kudretsiz, narin, her dakika bize muhtaç gördüğümüz çocuklar yarın vesî-i dünyaların asâ-yı hükümetini sallayacak! Pek yakın senelerde onu doğuran annenin, ya, memleketin şan ve şerefî, veya likâ-yı mahcubiyet ve zilleti olacak! Hemşirelerim! Bugün bir kuvve-i samedâniye ile bu harap ve kimsesiz vatandaki bütün çocukların bir fazla terbiye, bir gayevî tahsil altına konulmuş olduğunu bilsek, bir istikbal-i baîd (uzak istikbal) ve müphememe değil, fakat beş on sene sonraya nasıl müsterih

vicdanlar. Nasıl âli ümitler ile bakmaya muktedir olacak idik. Oh bütün bu düşünceler, bütün bu âteşin emeller, biribirinin üstüne yıkılmış bir enkaz-ı siyah hâlinde mi kalacak? Muhitin, tabiatın, Allahın bir istediği rüzgârların tenessüm (hava teneffüs etme), enharın taganni (nehirlerin nağmesi), güneşin tebessüm ettiği, bahr-i muhitlerin uğuldadığı, fırtınaların inlediği faaliyetlere, hakâyık-ı mehibbeye (korkunç gerçekler) hâlâ mı cevabımız, menfur ve müteaffin (kokmuş, çürümüş) bir uyuşukluk olacak?

Dakika be dakika içimizde yükselen neslin âlemleri, iyileri, büyükleri çocukluğun beşiğinde sallanıyor, küre-i arzın hükümdaran-ı müstakbelesi, âli kalpler ve sema-pâyeye dehalar, bütün a'sâr-ı âtiye – tefekkürü tanzim edecek pençeler buradadır!

Lakin, ah, evet lakin düşünelim ki: bütün mücrimler, iğrendiğimiz ayyaş, hayasız hayırsız, henüz eli – Kâbil gibi – kardeşinin kanıyla kızılılaşmamış olan kâtil, hatta belki vatanını, milletini inkâr edecek, satacak bir hain-i vatan orada saklanmıştır!

Eğer bu kâtil-i müstakbelin, bu hain âtinin bedbaht validesi onu henüz bir tıfl-ı masum hâlinde sinesinde mışıl mışıl uyurken istikbali görseydi bu kalpteki tuhm-ı kakhârı (kahredici tohum) söküp çıkarmak. Meyl-i denâitisiyle bilmek için ne acı ne âteşin bir itina ile çalışacak idi!

Lakin heyhat! Dediğimiz günde biz, millet, vatan ve hatta beşeriyet anlarız ki: çok, çok geç kalmış ve bize teslim edilmiş mukaddes, kıymetdar ve âli bir emanete hıyanet etmişiz! İşte... Hemşirelerim; derd-i nihan ve zahirimizi ben bu kadar bu lisan-ı perişanla inleyebildim; Allahtan ve vicdan-ı milletten ümit ederim ki: tazarruâtım (ricalar) rehin-i kabul olsun!”

Bütün validelere, genç kızlarımıza büyük bir ders-i terbiye veren büyük hatibemizin konferansı burada hitam buldu.

Salime Servet'ten sonra Şekibe Ali Hanım konuşmaya başlamış, sonra bir talebe hanım Mertebe-i Vatan manzumesi okumuş, daha sonra da Aynî Hanım tarafından şair Emin Bülend Bey'in “Kin” manzumesi okunmuştur. Bu yazıyı Hayriye Aliye 5 Kânunusani, 329 da yazmıştır.

Mektebli, 9 Kânunusani 1329; 24 Safer 1332, S. 29, s. 541- 544

Ek 3: “*Kadınlar Dünyası*”

Nilüfer Mazlum Hanım bu derginin “Dimağın Vazife-i Fizyolojyesi” isimli yazısının beşinci sayfasında şunları söylemektedir:

[Halide Edib, Prenses Kadriye Hüseyin, Salime Servet Seyfi.] “Memleketimizde bu üç sima-yı güzinden başka âsar-ı ilmiye ve şiiiriyesiyle temeyyüz etmiş daha birçok fazileti irâede-i müşkilata tesadüf etmeyiz.”

4 Kânunusani 1329- 20 Safer 1331, S. 125, s. 5

Ek 4: Salime Servet Hanım'ın Yayınları

Kitap/Yazı Adı	Tür	Dergi/Gazete Adı	Tarih
Muazzez Vatana	Kitap		1913-1916
Bir Hatıra-i Pejmürde	Kitap		1911
Oğluma Hitap	Şiir	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	28 Ekim 1897
Dilenci	Şiir	<i>Ma'lûmat</i>	15 Nisan 1898
Vatan Türküsü	Şiir	<i>Ümmet</i>	3 Haziran 1910
O Gece Ki Seni Karanlıklara Sormuştum	Şiir	<i>Ümmet</i>	8 Temmuz 1910
Çölde Askerler	Şiir	<i>Donanma</i>	Ağustos/Eylül 1911
Yatınız Askerler	Şiir	<i>Donanma</i>	Ağustos/Eylül 1911
İki Ruhun Tarihinden	Şiir	<i>İctihad</i>	28 Mayıs 1912
Vur!	Şiir	<i>Şehbal</i>	14 Haziran 1912
Gidip Gelmeyenler	Şiir	<i>Donanma</i>	Aralık/Ocak 1912/1913
Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	Şiir	<i>Mektebli</i>	7 Ağustos 1913
Yetîme	Şiir	<i>Şelale</i>	17 Ağustos 1913
Tazmin	Şiir	<i>Şelale</i>	4 Ocak 1913
Gelibolu Şibh-i Cezîresi	Şiir	<i>Donanma</i>	6 Ocak 1916
Seni Kurtarmak İçin	Şiir	<i>Harb Mecmuası</i>	Mayıs 1917
Ey Vatan Askeri	Şiir	<i>Donanma</i>	22 Kasım 1917
Sancağımıza	Şiir	<i>Donanma</i>	17 Ocak 1918
Kal'a-i Sultaniye ve 5 Mart Muzafferiyeti	Şiir	<i>Donanma</i>	18 Mart 1918
Kanlı Bahar	Şiir	<i>Donanma</i>	18 Temmuz 1918
Yaralı Vatanım İçin; Yine mi?	Şiir	<i>Zuhr</i>	2 Ocak 1919
Ruzname-i Hayatımdan	Hikâye	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	1 Temmuz 1897
Kurumuş Çiçek	Hikâye	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	29 Temmuz 1897
Devre-i Hicran	Hikâye	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	21 Ekim 1897
Devre-i Hicran	Hikâye	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	29 Ekim 1897
Devre-i Hicran	Hikâye	<i>Hanımlara Mahsus Gazete</i>	4 Kasım 1897
Mahviyet-i Emel	Hikâye	<i>Ma'lûmat</i>	15 Nisan 1898
Bade'l- Tertip Bir Mektup	Hikâye	<i>Ma'lûmat</i>	1 Temmuz 1899
Refikam	Hikâye	<i>Ma'lûmat</i>	10 Ağustos 1899

Bir Mektup	Hikâye	<i>Musavver Fen ve Edeb</i>	22 Ocak 1900
Rüya mı İdi Ya Rab	Hikâye	<i>Ümmet</i>	26 Mayıs 1910
Bir Mektup	Hikâye	<i>Ümmet</i>	24 Haziran 1910
On Üç Sene Evvel	Hikâye	<i>Ümmet</i>	7 Temmuz 1910
Soğan Ekmek	Hikâye	<i>Donanma</i>	Ekim/Kasım 1911
Safahat-ı Hayattan	Hikâye	<i>Donanma</i>	Mart/Nisan 1912
Türk Trablustan Nasıl Döner	Hikâye	<i>Şehbal</i>	28 Ekim 1912
Deli Mehmet ve Deli Hüsrev	Hikâye	<i>Donanma</i>	20 Ocak 1916
Nida-yı Emvac	Hikâye	<i>Donanma</i>	18 Mart 1918
Mehmetçik İki Hatıra	Hikâye	<i>Donanma</i>	23 Mayıs 1918
Mehmetçik İki Hatıra	Hikâye	<i>Donanma</i>	27 Haziran 1918
Kardeş Mektupları (1)	Mektup	<i>Şehbal</i>	14 Şubat 1912
Kardeş Mektupları (2)	Mektup	<i>Şehbal</i>	28 Nisan 1912
Kardeş Mektupları (3)	Mektup	<i>Şehbal</i>	14 Mayıs 1912
Kardeş Mektupları (4)	Mektup	<i>Şehbal</i>	14 Ağustos 1912
Kardeş Mektupları (5)	Mektup	<i>Şehbal</i>	14 Eylül 1912
Kardeş Mektupları (6)	Mektup	<i>Şehbal</i>	28 Kasım 1912
Kardeş Mektupları (7)	Mektup	<i>Şehbal</i>	14 Ocak 1912
Payidar-ı Tessürler	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Ocak 1912
Osmanlı Hanımlarına	Yazı	<i>Ümmet</i>	11 Haziran 1912
Kadınlık Davasından	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Temmuz 1913
Kadınlık Davasından	Yazı	<i>Şehbal</i>	14 Ağustos 1913
Kadınlık Davasından	Yazı	<i>Şehbal</i>	14 Eylül 1913
Kadınlık Davasından	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Eylül 1913
Osmanlı Kadınları ve Hilal-i Ahmer	Yazı	<i>Zafer</i>	22 Ağustos 1912
Kadınlık Davasından	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Şubat 1914
Vezâif-i Benât	Yazı	<i>Ümmet</i>	23 Temmuz 1910
Yadigâr-ı Teessürlerden	Yazı	<i>Donanma</i>	Nisan/Mayıs 1911
Çocuklarımızı Hür Büyütelim	Yazı	<i>Donanma</i>	Nisan 1911
Anneye Hürmet	Yazı	<i>Mektebli</i>	21 Ağustos 1913
İlim ve İrfan Cenneti	Yazı	<i>Seyyale</i>	4 Haziran 1914
Çocuklar Mezaristanı	Yazı	<i>İfhâm</i>	25 Aralık 1919
Çocuklar Mezaristanı	Yazı	<i>İfhâm</i>	26 Aralık 1919
Ruznamemden	Yazı	<i>Ümmet</i>	3 Haziran 1910
Şelale-i Ümit	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Mayıs 1913
Milletimle Hasbihal	Yazı	<i>Mektebli</i>	18 Aralık 1913
Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra	Yazı	<i>Yeni Mecmua Çanakkale</i>	18 Mart 1915
Ertuğrul Faciasını Okuyunuz!	Yazı	<i>Deniz</i>	6 Haziran 1912
İrtisâm-ı Hâdisat	Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Ekim 1912

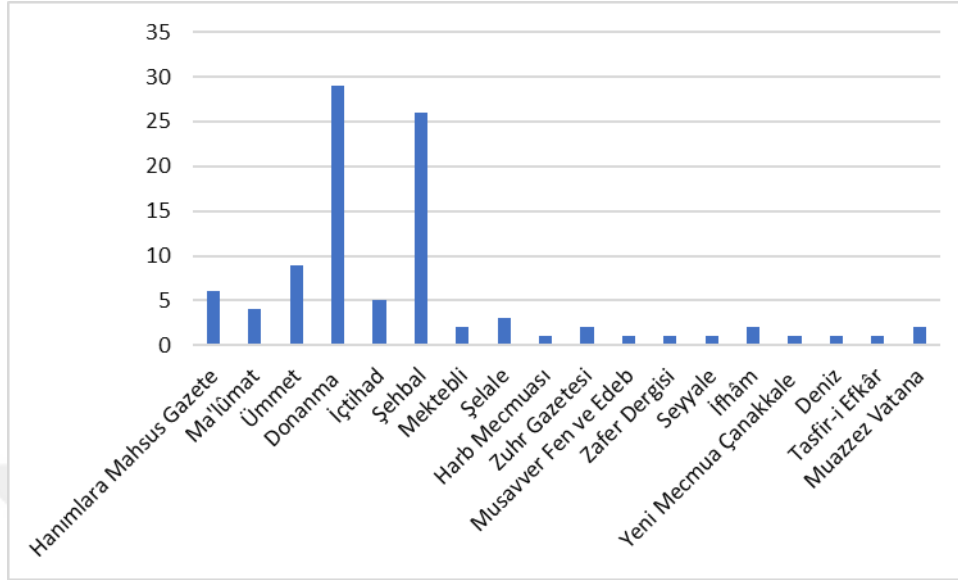
Unutulmuş Yapraklar	Yazı	<i>Şehbal</i>	14 Kasım 1912
Şimdi Ne Yapacağız	Yazı	<i>Mektebli</i>	19 Haziran 1913
İstihlâk-i Milli Cemiyeti	Yazı	<i>Tasfir-i Efkar</i>	14 Temmuz 1913
Milletin Piyer Loti Hakkındaki Hülâsa-i Hissiyatına Tercüman Olmak İçin	Yazı	<i>Şehbal</i>	14 Eylül 1913
Muhadderat-ı İslam Hakkında	Yazı	<i>Şehbal</i>	14 Aralık 1913
Çalışın	Yazı	<i>Muazzez Vatana</i>	1913-1916
Top Sesleri Ne Diyor	Yazı	<i>Muazzez Vatana</i>	1913-1916
<i>İntihar Kulübü ve Serracenin Elması</i>	Kitap		1913/1914
İki Yurt	Çeviri yazı	<i>Ümmet</i>	1 Temmuz 1910
Yol Verin Hürriyet İçin	Çeviri Yazı	<i>Donanma</i>	Kasım/Aralık 1910
Zaman	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Aralık/Ocak 1910/1911
Tarih-i Hürriyetten Bir Safha	Çeviri Yazı	<i>Donanma</i>	Şubat/Mart 1911
İngiliz Edebiyatından Numuneler (1)	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Haziran/Temmuz 1911
İngiliz Edebiyatından Numuneler (2)	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Temmuz/Ağustos 1911
İngiliz Edebiyatından Numuneler (3)	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Kasım/Aralık 1911
İngiliz Edebiyatından Numuneler (4)	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Mayıs/Haziran 1912
Excelsior-Yükselici	Çeviri yazı	<i>İctihad</i>	28 Ocak 1912
Son Nefeste Borizan	Çeviri yazı	<i>İctihad</i>	28 Şubat 1912
Zevce, Çocuklar ve Dostlar	Çeviri yazı	<i>İctihad</i>	14 Mart 1912
Küçük Serseriler	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Nisan/Mayıs 1912
Biraderler	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	Temmuz/Ağustos 1912
Vahşet-i Harp	Çeviri yazı	<i>Zuhr</i>	18 Ocak 1919
Her Şeyden	Çeviri Yazı	<i>Şehbal</i>	28 Eylül 1912
Yeni Sene	Çeviri yazı	<i>Şehbal</i>	14 Mart 1913
İngiliz Edebiyatı Numunelerinden	Çeviri yazı	<i>Şehbal</i>	28 Mayıs 1914

Sa'y	Çeviri yazı	<i>Şelale</i>	6 Eylül 1913
Alp Dağında Kartal	Çeviri yazı	<i>Şehbal</i>	28 Mart 1913
Eski Saat-Ebediyyen-Asla	Çeviri yazı	<i>İçtiḥad</i>	17 Temmuz 1913
Köy Demircisi	Çeviri yazı	<i>Mektebli</i>	23 Temmuz 1913
Ne Yaptınız?	Çeviri yazı	<i>Şehbal</i>	14 Haziran 1914
İspanya Araplarının Devr-i Hâkimiyetlerine Ait Tefekkürat	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	27 Eylül 1917
Vatanımın Gençlerine	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	13 Aralık 1917
Lehistan'ın Sükûtu	Çeviri yazı	<i>Donanma</i>	7 Mart 1918

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 5: Yayın ve Aktif Yıllar Grafikleri

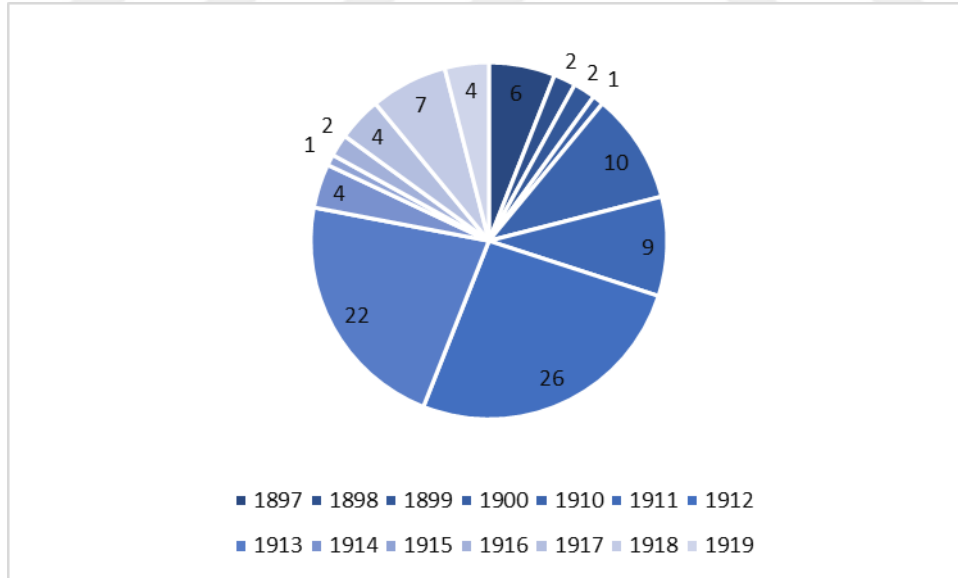
En çok yayının basıldığı dergileri *Donanma* ve *Şehbal*'dir.

Grafik 1: Yayınların Basıldığı Dergiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

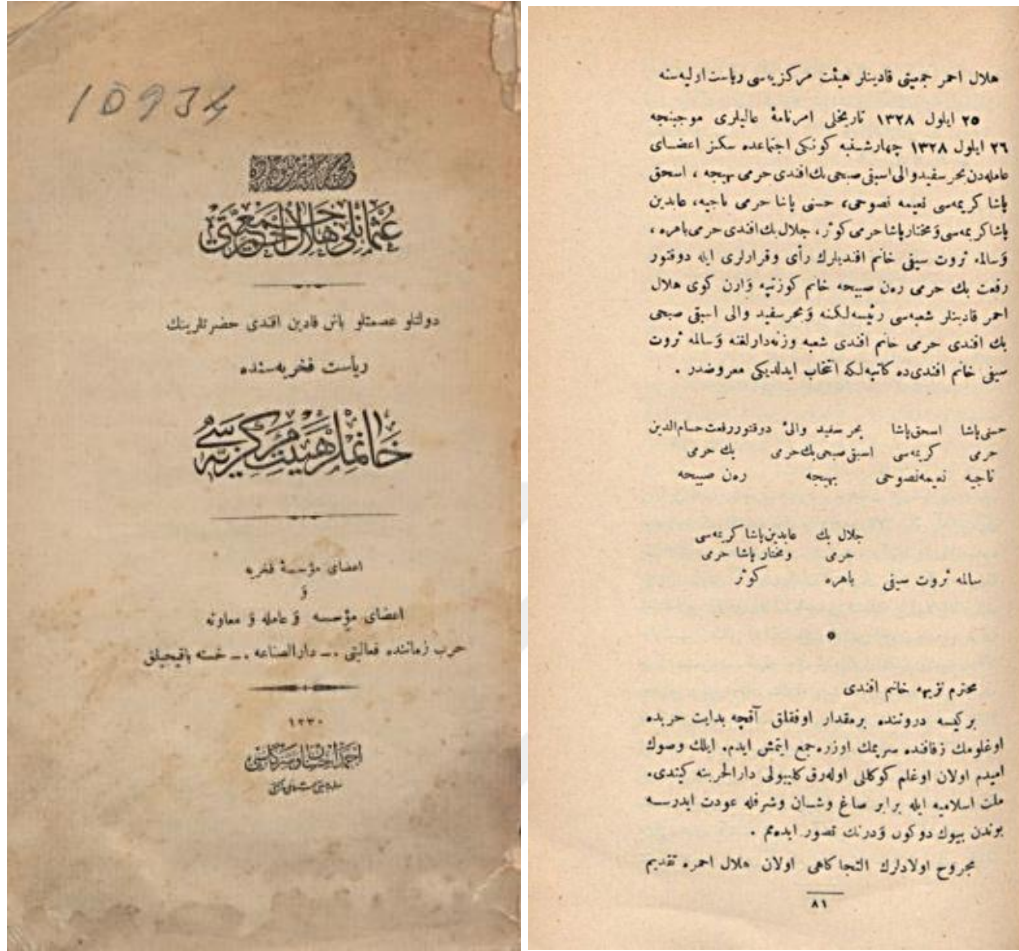
En aktif olduğu yıllar 1910-1913 aralığıdır.

Grafik 2: Yazı Hayatında Aktif Olduğu Yıllar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 6: Salime Servet Hanım'a Ait Belge ve Fotoğraflar

Hilal-i Ahmer'de Kâtibe Seçilmesi

Salime Servet Seyfi

Salime Hanım'ın Gençlik Resmi

Naime Nimet, Salime Servet, Ali Rıza Seyfioğlu

Naime Nimet Seyfi (kız kardeşi)

Salime Servet Seyfi'nin Çeyiz Sandığı

Sandığın Üzerinde “Servet 1308” Yazıyor.

Salime Servet Seyfi'nin oğlu Şemsettin Seyfi

Salime Hanım'ın Konağı – Kadriağa Sokak No: 14, Göztepe

Aile Albümünden

Bahire Hanım – Turan Seyfioğlu

Salime Hanım Ve Aile Efradının Kozyatağı'ndaki Mezarları

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Yasemin DAŞCIOĞLU	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Daşcıoğlu, Yasemin. “İkinci Meşrutiyet Döneminden Unutulmuş Bir Hanım Yazar: Naime Nimet Seyfi”. <i>Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)</i> 9, Sayı 19, (2023): 123-141	